

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СОВА Андрій Олегович

УДК [94(477:100):929І.Боберський]"1873/1947"

ДИСЕРТАЦІЯ
**СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНА, ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ТА
ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ІВАНА БОБЕРСЬКОГО (1873–1947)**

Спеціальність: 07.00.01 – історія України

Подається на здобуття наукового ступеня *доктора історичних наук*

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів
мають посилання на відповідне джерело
_____ А. О. Сова

Науковий консультант:
Соляр Ігор Ярославович,
доктор історичних наук, професор

Львів – 2020

АНОТАЦІЯ

Сова А. О. Суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність Івана Боберського (1873–1947). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 «історія України» – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. Львів, 2020.

Серед видатних діячів кінця XIX – першої половини XX ст. чільне місце посідає подвижник української національної ідеї Іван Боберський (1873–1947) – педагог, громадський, військово-політичний і державний діяч, організатор, засновник українського тіловиховання, спортсмен, журналіст, редактор, видавець, перекладач, меценат, фотограф, архівіст, знавець декількох європейських мов тощо. Уже сам перелік його статусів, зацікавлень і уподобань свідчить про талант, всебічність і неординарність особи та актуалізує завдання комплексно і ґрунтовно проаналізувати суспільно-культурну, військово-політичну, освітньо-виховну та націєтворчу діяльність І. Боберського на тлі епохи, визначити його внесок у розбудову різних українських педагогічних, громадських, військових, політичних та державних організацій, установ та утворень, та й загалом оцінити його роль і значення в історії України XX ст.

Суспільно-культурна, військово-політична, освітньо-виховна та націєтворча діяльність І. Боберського як окрема сторінка української національної історії XX ст. має важливе наукове, теоретичне, практичне, пізнавальне значення, а отже, вимагає об'єктивного, концептуального та неупередженого дослідження із залученням різнопланових дотепер невідомих і невивчених джерел. Накопичені на сьогодні розвідки про окремі аспекти з життя і діяльності І. Боберського мають здебільшого науково-популярний і публіцистичний характер і лише привідчиняють порушену нами тему, вони не структуровані системно й не розкривають проблему

комплексно. Це дало підстави стверджувати про необхідність комплексного узагальнення всебічного і неупередженого вивчення суспільно-культурної, військово-політичної та освітньо-виховної діяльності І. Боберського.

Опрацьовані джерела умовно поділено на сім груп: 1) документи українських військових, політичних і державних утворень та установ, в яких працював І. Боберський; 2) документи громадських організацій, членом яких він був та з якими безпосередньо співпрацював упродовж життя; 3) творча спадщина І. Боберського; 4) епістолярні джерела; 5) періодичні видання; 6) спомини, щоденники, інтерв'ю; 7) світлини. З документів архівного походження у роботі використано матеріали архівів, музеїв, бібліотек, приватних збірок і колекцій в Україні (Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, Центрального державного історичного архіву України у Києві, Центрального державного історичного архіву України у Львові, Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного, Державного архіву Івано-Франківської області, Державного архіву Львівської області, архіву Українського католицького університету, Бродівського історико-краєзнавчого музею, Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ, Музею-архіву пластового руху у Львові, Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАНУ, Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка; приватні архіви) та за кордоном (Архіву-Музею імені Дмитра Антоновича Української Вільної Академії Наук у США, архіву українського студентського товариства «Січ» у Граці, Національної бібліотеки у Варшаві, Осередку української культури і освіти у Вінніпезі, Українського музею-архіву у Клівленді, Українського національного музею у Чикаго; приватні архіви). Загалом виявлення,

систематизація й критичний аналіз великої кількості різноманітних джерел, забезпечили достатню джерельну основу для дослідження.

Докладне вивчення та осмислення історіографічного доробку попередників, узагальнення теоретичних і практичних результатів досліджень українських і зарубіжних науковців дало змогу сформувати власну концепцію. Методологічна основа дослідження ґрунтується на таких принципах наукового пізнання, як історизм, об'єктивність, системність, всебічність, багатofакторність та доступність, з використанням загальнонаукових та спеціальних методів. Застосований методологічний інструментарій дав змогу виконати поставлені завдання і досягнути задекларованої мети, всебічно проаналізувати проблему, укласти структуру, розширити фактологічну та аналітичну складові наукового пошуку, спростувати низку міфів, перекручень і помилок.

У дисертації висвітлено формування світоглядних орієнтирів, особливості родинного виховання, гімназійного, студентського середовища та їх вплив на становлення І. Боберського як особистості. Проаналізовано його педагогічну діяльність у IV гімназії у Львові, гімназії в Дрогобичі, Академічній гімназії та її філії у Львові, приватній жіночій семінарії та жіночій гімназії Сестер Василянок у Львові (з 1899 р. до 1918 р.), освітньо-виховну працю у США та Канаді (1920–1932), Югославії (1932–1940-ві роки) та інших країнах Європи (1920-ті – 40-ві роки). Розглянуто внесок І. Боберського у становлення та розвиток українських громадських організацій: сокільсько-січового руху («Сокіл-Батько», сокільські та січові осередки в Галичині), Наукового товариства імені Шевченка; «Українського спортивного кружка» в Академічній гімназії та її філії; «Дівочого спортивного кружка» в гімназії Сестер Василянок; «Учительської громади»; «Просвіти»; спортивного товариства «Україна»; «Пласту»; «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові»; «Товариства опіки над українськими переселенцями імені святого Рафаїла в Канаді», «Української стрілецької громади», «Союзу українського сокільства за кордоном», «Українського

народного союзу» та інших громадських організацій Сполучених Штатів Америки, Канади та Чехословаччини. Висвітлено редакційно-видавничу діяльність І. Боберського на українських землях та в еміграції, зокрема як редактора та дописувача офіційних друкованих органів товариства «Сокіл-Батько» – «Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожа» (1909–1914 рр.), які стали опорою для інших українських руханкових і спортових товариств Галичини та різних видавничих проєктів. З'ясовано внесок І. Боберського у підготовку та проведення краєвих здвигів у Галичині та участь у міжнародних всесокільських злетах у Празі 1910–1930-х рр. Проаналізовано військово-політичну та державотворчу діяльність І. Боберського напередодні Першої світової війни як одного із засновників стрілецького руху, діяльного члена Української бойової управи легіону Українських січових стрільців, члена Головної української ради та Загальної української ради, керівника «Письменничого відділу» Державного секретаріату військових справ Західно-Української Народної Республіки, представника уряду Західно-Української Народної Республіки у Сполучених Штатах Америки та Канаді. Досліджено його творчу спадщину (як автора та укладача науково-методичних праць з тіловиховання, творця української спортивної та військової термінології, ідейного натхненника й редактора українських видань, дослідника еміграційного руху кінця XIX – першої третини XX ст.).

У житті І. Боберського виокремлено п'ять періодів з такими часовими межами: 1) перший період: 1873–1901 рр. – формування світоглядних орієнтирів, дитячі та юнацькі роки, гімназійне навчання (1884–1891), здобуття вищої освіти в університетах Львова і Граца (1891–1899), перші два роки педагогічної праці у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900) та Дрогобицькій гімназії (1900–1901). Поворотним моментом у житті І. Боберського став 1901 р., зокрема його переїзд на стаłe місце праці і побуту до Львова; 2) другий період: 1901–1914 рр. – праця як педагога, громадського, культурного діяча, зокрема у Львові та Галичині. Це час, коли І. Боберський зумів уповні розкрити свій потенціал педагога, організатора,

громадського діяча, втілити у життя чимало проєктів національного значення; 3) третій період: 1914–1923 рр. – військово-політична і державотворча діяльність І. Боберського в Українській бойовій управі (з 1917 р. – Центральній управі) легіону Українських січових стрільців, Головній українській раді, Загальній українській раді, Державному секретаріаті військових справ Західно-Української Народної Республіки, Представництві ЗУНР у США та Канаді. Фактично це час найбільших випробувань у житті І. Боберського. Він повністю присвятив себе втіленню омріяної мети багатьох українців, поринувши у будівництво новопосталої держави – України; 4) четвертий період: 1924–1932 рр. – суспільно-культурна і політична діяльність у Канаді. Проживаючи у Вінніпезі, І. Боберський самовіддано працював у різних суспільно-культурних організаціях українців, усіляко допомагаючи українським емігрантам у різних куточках світу, водночас не пориваючи зв'язків зі своєю Малою Батьківщиною – Галичиною; 5) п'ятий період: 1932–1947 рр. У ці роки І. Боберський проживав у містечку Тржич у Югославії (тепер – Словенія), як і в попередній період, працював у суспільно-культурному напрямі, багато часу приділяв упорядкуванню свого архіву та книгозбірні, написанню спогадів тощо.

Наголошено на тому, що праця І. Боберського удостоювалася високих оцінок й громадських посад, визнання і пошанування українців в усьому світі. Ще за життя І. Боберський був іменований «Апостолом фізичного виховання», «Апостолом фізичного відродження нації», «Батьком українського сокільства», «Батьком українського тіловиховання», «Вчителем», «Каменярем українського спорту», «Невтомним каменярем українського відродження, культури й поступу», «Провідником», «Невтомним працівником на ниві української руханки», «Тіловиховним авторитетом».

Наукова новизна дослідження зумовлена поставленими метою, сукупністю завдань та засобами їх розв'язання. У дисертаційній роботі

комплексно досліджено суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського, реконструювано його життєвий шлях на тлі доби; оцінено його місце та роль в історії України. Уперше в українській історичній науці: 1) концептуально, комплексно, цілісно, всебічно і ґрунтовно проаналізовано суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського (1873–1947); 2) класифіковано та проаналізовано історіографічний та джерелознавчий матеріал із досліджуваної теми; 3) введено у науковий обіг важливі, малодоступні і раніше невідомі документи державних, громадських, приватних архівів, музейних та бібліотечних збірок з різних країн світу; 4) простежено формування світоглядних орієнтирів Івана Боберського; 5) висвітлено педагогічну та освітньо-виховну працю Івана Боберського у Галичині, США, Канаді, Югославії; 6) сформовано цілісну картину діяльності Івана Боберського у становленні та розвитку українських громадських організацій Галичини та української діаспори; 7) проаналізовано редакційно-видавничу діяльність Івана Боберського на українських землях та в еміґрації; 8) відзначено роль Івана Боберського у підготовці та проведенні краєвих здвигів у Галичині та участь у міжнародних всесокільських злетах у Празі; 9) висвітлено військово-політичну та державотворчу діяльність Івана Боберського; 10) зібрано та проаналізовано творчу спадщину Івана Боберського. Удосконалено: 1) аналіз джерелознавчого та історіографічного матеріалу про суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського; 2) виправлено неточно введені в науковий обіг відомості про окремі аспекти життєвого шляху Івана Боберського, зокрема про його працю в гімназіях Львова і Дрогобича, внеску у створенні громадських організацій, державотворчу діяльність у Канаді; 3) проблему внеску Івана Боберського як основоположника українського тіловиховання. Новий рівень розвитку отримали: 1) висвітлення внеску Івана Боберського у становлення фізичного виховання і спорту в українських середовищах на українських землях та в еміґрації; 2) діяльність українських руханкових,

спортових, педагогічних організацій членом яких був Іван Боберський або з якими він співпрацював; 3) біографічні дані Івана Боберського.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає у систематизації й узагальненні накопичених знань про суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського. Проаналізований матеріал та сформовані висновки можуть слугувати інформаційною основою для створення цілісної картини суспільного та політичного життя Галичини, осередків української еміграції у США, Канаді та інших державах кінця XIX – першої половини XX ст. та об'єктивного оцінювання значення процесів до яких був залучений Іван Боберський, в історії України. Результати проведеної роботи можуть бути використані у процесі викладання у закладах вищої освіти навчальних курсів «Історія України», «Історія української культури», «Історія фізичної культури», «Світоглядні засади українського тіловиховання», «Олімпійська освіта», «Національний спорт», «Олімпійський спорт», «Всесвітня історія», а також для підготовки узагальнених праць з новітньої історії України. Віднайдену, опрацьовану й систематизовану під час написання дисертації інформацію треба актуалізувати у методичних і наукових виданнях для екскурсоводів Львова, особливо, коли йдеться про спортивну сторінку в історії міста. Наукові праці здобувача дали можливість в червні 2015 р. створити при Науковому товаристві імені Шевченка Комісію тіловиховання і спорту імені Івана Боберського, обґрунтувати рішення про присвоєння в лютому 2019 р. Львівському державному університету фізичної культури імені Івана Боберського та встановлення у вересні 2020 р. пам'ятної таблиці Іванові Боберському в Тржичі на будинку, де він проживав упродовж 1932–1947 рр., Посольством України у Республіці Словенії за участі державних словенських органів влади.

Ключові слова: Іван Боберський, суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність, націєтворення, Львів, Галичина, українська діаспора, США, Канада.

SUMMARY

Sova A. Socio-cultural, military-political and educational activities of Ivan Bobersky (1873–1947). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the academic degree of Doctor of Historical Sciences with specialization 07.00.01 – History of Ukraine. – I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine, Ethnology Institute National Academy of Sciences of Ukraine Lviv, 2020.

Among the well-known figures of the late nineteenth – the first half of the twentieth century a prominent place is occupied by the ascetic of the Ukrainian national idea Ivan Bobersky (1873–1947) – a teacher, public and military-political statesman, organizer, founder of Ukrainian physical education, athlete, journalist, editor, publisher, translator, philanthropist, photographer, archivist, connoisseur of several European languages, etc. The list of his statuses, interests and preferences testifies to the talent, comprehensiveness and uniqueness of his person and actualizes the task to analyze comprehensively and thoroughly the socio-cultural, military-political, educational and nation-building activities of I. Bobersky against the background of the era, to determine his contribution to the development of various Ukrainian pedagogical, public, military, political and state organizations, institutions and entities, and in general to assess his role and significance in the history of Ukraine in the twentieth century.

The socio-cultural, military-political, educational and nation-building activities of I. Bobersky as a separate page of the Ukrainian national history of the XX century has an important scientific, theoretical, practical, cognitive value, and therefore requires an objective, conceptual and impartial research involving a variety of up to now unknown and unexplored sources.

The accumulated investigations on certain aspects of I. Bobersky's life and activities are a mostly popular science and journalistic nature and only reveal the topic we have raised, they are not structured systematically and do not reveal the problem comprehensively. This gave grounds to assert the need for a

comprehensive generalization of a comprehensive and unbiased study of socio-cultural, military-political and educational activities of I. Bobersky (1873–1947).

The processed sources are conditionally divided into seven groups: 1) documents of Ukrainian military-political and state formations and institutions in which I. Bobersky worked; 2) public organization documents of which he was a member and with which he directly cooperated during his life; 3) I. Bobersky's creative heritage; 4) epistolary sources; 5) periodicals; 6) memories, diaries, interviews; 7) photos. From the documents of archival origin in the work were used materials of archives, museums, libraries, private collections in Ukraine (Central State Archive of Supreme Authorities and Administration of Ukraine, Central State Archive of Public Associations of Ukraine, Central State Archive of Foreign Ukrainians, Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv, Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, Central State CinePhotoPhono Archives of Ukraine named after H. Pshenychnyi, State Archives of Ivano-Frankivsk Region, State Archives of Lviv Region, Archives of the Ukrainian Catholic University, Brody Museum of History and Ethnography, Lviv National Literary and Memorial Museum of Ivan Franko, Museum of ethnography and arts crafts of Ethnology institute of NASU, Museum-archive of Plast in Lviv, Stefanyk National Scientific Library, Scientific library of Lviv National Ivan Franko University; private archives of L. Bazylevych, Y. Voloshchak, S. Haiduchko, P. Galushchak, Y. Zaverbny, R. Metelsky, O. Pauk, A. Sova, O. Timenyk, O. Chaban) and abroad (Dmytro Antonovych Archive-Museum of the Ukrainian Free Academy of Sciences in the USA, Sich Ukrainian Student Society Archive in Graz, National Library in Warsaw, Ukrainian Culture and Education Center in Winnipeg, Ukrainian Museum-Archive in Cleveland, Ukrainian National Museum in Chicago, private archives of K. Bilynsky (Sydney), L. Gavrylyak-Pyvovar (New York)). In general, the identification, systematization and critical analysis of a large number of different sources have provided a sufficient source base for research.

The detailed study and understanding of predecessors' historiographical work, the generalization of theoretical and practical research results of Ukrainian and foreign scholars allowed to form an own concept. The methodological basis of the study is based on such principles of scientific knowledge as historicism, objectivity, system, comprehensiveness, multifactoriality and accessibility using general scientific and special methods. The applied methodological tools made it possible to perform the tasks and achieve the declared aim, comprehensively analyze the problem, structure, expand the factual and analytical components of scientific research, refute a number of myths, distortions and errors.

In the dissertation, for the first time in Ukrainian historiography, the socio-cultural, military-political and educational activities of I. Bobersky (1873–1947) are comprehensively studied. Also his life way is reconstructed taking into account the socio-political processes in Galicia and the conditions of the Ukrainian diaspora in Europe and North America at the end of the XIX – the first half of the XX century. The assessment of his place and role in the history of Ukraine is given.

The formation of worldviews, the features of family upbringing, gymnasium, student environment and their influence on the formation of I. Bobersky as a personality are highlighted. His pedagogical activity in IV gymnasium in Lviv, in Drohobych gymnasium, Academic gymnasium and its branches in Lviv, the private women's seminary and Lviv women's gymnasium of Basilian Sisters (from 1899 to 1918), his educational work in the United States of America and Canada (1920–1932), Yugoslavia (1932–1940s) and other European countries (1920s – 40s) are analyzed.

I. Bobersky's contribution to the formation and development of Ukrainian public organizations is considered: the Sokil-Sich movement («Sokil-Batko», Sokil and Sich branches in Galicia, «Sich» in the United States and Canada), Shevchenko Scientific Society (Lviv); «Ukrainian Sports Club» in Academic Gymnasium and its branch (Lviv); «Girls' Sports Club» in the gymnasium of Basilian Sisters (Lviv); «Teachers' Community»(Lviv, Galicia); «Prosvita»

(Enlightenment) (Lviv, Galicia); the sports society «Ukraine» (Lviv); «Plast» (Lviv, Galicia, diaspora); «Zmahoviy Sojuz» (Competitive Union) (Lviv, Galicia); «Society of guardianship over Ukrainian emigrants in Lviv»; «St. Raphael's Society for the Care of Ukrainian Immigrants in Canada», «Ukrainian Riflemen's Society», «Prosvita», «Sokil Ukrainian Union abroad», «Ukrainian People's Union», and other public organizations in the USA, Canada, and Czechoslovakia. The contribution of I. Bobersky to the preparation and holding of regional movements in Galicia and the participation in the international all-sokil rallies in Prague in the 1910s and 1930s was found out.

I. Bobersky's editorial and publishing activity in the Ukrainian lands and in emigration is covered, in particular as an editor and contributor to the official press of Sokil-Batko society – «Sokilski Visty» (Falcon news) and «Visty z Zaporozha» (News from Zaporizha) (1909–1914), which became support for other Ukrainian sports societies in Galicia and various publishing projects.

I. Bobersky's military-political and state-building activities on the eve of the First World War as one of the founders of the rifle movement, an active member of Ukrainian Combat Command of Ukrainian Sich Riflemen Legion, a member of the Central Council of Ukraine and the General Ukrainian Council, a head of «Writing Department» of State Secretariat of Military Affairs in Western Ukrainian National Republic, the government representative of Western Ukrainian National Republic in the United States and Canada was analyzed.

His creative heritage has been studied as an author and compiler of scientific and methodological works on body education (physical education and sports), a creator of Ukrainian sports and military terminology, an ideological inspirer and editor of Ukrainian publications, a researcher of the emigration movement of the late XIX – the first third of the XX century.

In the life of I. Bobersky there are five periods with the following time limits: 1) the first period: from 1873 till 1901 – the formation of worldviews, childhood and adolescence, high school (1884–1891), higher education at the universities of Lviv and Graz (1891–1899), the first two years of pedagogical work at IV

Imperial-Royal Gymnasium in Lviv (1899–1900) and Drohobych Gymnasium (1900–1901). A turning point in I. Bobersky's life was 1901, in particular his move to a permanent place of work and life in Lviv; 2) the second period: from 1901 till 1914 – the work as a teacher, public and cultural figure, in particular in Lviv and Galicia. This is the time when I. Bobersky managed to fully reveal his potential as a teacher, organizer, public figure, to implement many projects of national importance; 3) the third period: from 1914 till 1923 – the military-political and state-building activity of I. Bobersky in the Ukrainian Combat Command (since 1917 – Central Command) of Ukrainian Sich Riflemen Legion, Central Council of Ukraine, General Ukrainian Council, the State Secretariat for Military Affairs West Ukrainian National Republic, Representation of the WUNR in the USA and Canada. In fact, this is the time of the greatest trials in I. Bobersky's life. He devoted himself entirely to the realization of the dream goal of many Ukrainians, immersed in the construction of a new state – Ukraine; 4) the fourth period: from 1924 till 1932 – the socio-cultural and political activities in Canada. While living in Winnipeg, I. Bobersky worked selflessly in various socio-cultural organizations of Ukrainians, helping Ukrainian emigrants in different parts of the world, while not severing ties with his Little Motherland – Galicia; 5) the fifth period: from 1932 till 1947. For these years I. Bobersky lived in Trzych in Yugoslavia (now – Slovenia), as in the previous period he worked in the socio-cultural direction, spent a lot of time organizing his archive and book collections, writing memoirs, etc.

It was emphasized that I. Bobersky's work was awarded high marks and public positions, recognition and respect of Ukrainians all over the world. His 40th, 50th and 70th anniversaries were worthily celebrated by Ukrainians, and the proclamation of Ivan Bobersky Year (1943) in the Ukrainian lands finally formed his socially recognized charisma as the «Great Son of Ukraine». While still alive, I. Bobersky was named «Apostle of Physical Education», «Apostle of Physical Revival of the Nation», «Father of Ukrainian Sokil union», «Father of Ukrainian Body Education», «Teacher», «Stonemason of Ukrainian Sports», «Tireless

Stonemason of Ukrainian Revival and Culture and progress», «Leader», «Tireless worker in the field of Ukrainian sports», «Body education authority».

The scientific novelty of the study is due to the purpose, set of tasks and means of solving them. In the dissertation work the socio-cultural, military-political and educational activities of Ivan Bobersky are comprehensively researched, his way of life against the background of the day is reconstructed; his place and role in the history of Ukraine are assessed. For the first time in Ukrainian historical science: 1) the socio-cultural, military-political and educational activities of Ivan Bobersky (1873–1947) are conceptually, comprehensively, holistically, comprehensively and thoroughly studied; 2) the historiographical and source material on the research topic is classified and analyzed; 3) the important, inaccessible and previously unknown documents of state, public, private archives, museum and library collections from different countries of the world are put into scientific circulation; 4) the formation of worldviews of Ivan Bobersky is traced; 5) the pedagogical and educational work of Ivan Bobersky in Galicia, USA, Canada, Yugoslavia is covered; 6) a holistic picture of Ivan Bobersky's activity in the formation and development of Ukrainian public organizations in Galicia and the Ukrainian diaspora is formed; 7) the editorial and publishing activity of Ivan Bobersky in the Ukrainian lands and in emigration is analyzed; 8) the role of Ivan Bobersky in the preparation and implementation of regional movements in Galicia and participation in international all-sokil rallies in Prague; 9) the military-political and state-building activities of Ivan Bobersky are covered; 10) the creative heritage of Ivan Bobersky is collected and analyzed. Improved: 1) the analysis of source and historiographical material on the socio-cultural, military-political and educational activities of Ivan Bobersky; 2) the incorrectly introduced into scientific circulation information about certain aspects of Ivan Bobersky's life is corrected, in particular about his work in gymnasiums in Lviv and Drohobych, his contribution to the creation of public organizations, state-building activities in Canada; 3) the problem of Ivan Bobersky's contribution as the founder of Ukrainian physical education. A new level of development received: 1) the coverage of Ivan Bobersky's

contribution to the formation of physical education and sports in Ukrainian environments in the Ukrainian lands and in exile; 2) the activities of Ukrainian sports, pedagogical organizations of which Ivan Bobersky was a member or with whom he cooperated; 3) the biographical data of Ivan Bobersky.

The theoretical and practical significance of the work lies in the systematization and generalization of the accumulated knowledge about the socio-cultural, military-political and educational activities of Ivan Bobersky. The analyzed material and the presented conclusions can serve as an information basis for the formation of a holistic picture of social and political life of Galicia, centers of Ukrainian emigration in the United States, Canada and other countries of the late nineteenth – the first half of the twentieth century and the significance of the processes in which Ivan Bobersky was involved, in the history of Ukraine.

The results of this work can be used in the process of teaching courses in higher education «History of Ukraine», «History of Ukrainian culture», «History of physical culture», «Worldview principles of Ukrainian physical education», «Olympic education», «National sport», «Olympic Sports», «World History», as well as for the preparation of generalized works on the recent history of Ukraine. The found, processed and systematized information during the writing of the dissertation should be updated in manuals and scientific literature for guides in Lviv, especially when it comes to the sports page of the city history.

The applicant's scientific works made it possible in June 2015 to establish the Physical Education and Sports Commission named after Ivan Bobersky at Shevchenko Scientific Society, to substantiate the decision to assign the name Ivan Bobersky of Lviv State University of Physical Culture in February 2019 and the official establishment of the memorial table to Ivan Bobersky in Trzych in September 2020 at the house where he lived during the years 1932 to 1947, by the Embassy of Ukraine in the Republic of Slovenia with the participation of the Slovenian state authorities.

Key words: Ivan Bobersky, socio-cultural, military-political and educational activity, nation-building, Lviv, Galicia, Ukrainian diaspora, the USA, Canada.

Список публікацій здобувача

Одноосібна монографія

1. Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с.

Рец.:

Гречило А. [Рец. на]: Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2020. Чис. 63 (весна–літо). С. 118–119.

Історичний нарис

2. Сова А. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / Андрій Сова, Ярослав Тимчак; за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК; Апріорі, 2017. 232 с.: іл. (Особисто авторів належить 80%).

Рец.:

Кость С. [Рец. на]: Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / За наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК, Апріорі, 2017. 232 с. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2017. Чис. 58 (осінь–зима). С. 111–112.

Романюк М. [Рец. на]: Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК, Априорі, 2017. 232 с. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 31. С. 295–299.

Статті у наукових фахових виданнях:

3.Сова А. Символіка українських організацій «Сокил» у Галичині (кінець ХІХ століття – 1939 р.) у сучасній українській історіографії. *«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. Вип. 20. С. 295–299.

4.Сова А. Атрибутика спортивного товариства «Україна». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Львів, 2012–2013. Вип. 13–14: Ювілейний збірник на пошану Богдана Якимовича. С. 279–287.

5.Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації «Пласт». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Львів, 2014. Вип. 15. С. 85–95.

6.Сова А. Атрибутика Карпатського Лещетарського Клубу. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2014. Вип. 19. (312). С. 103–107 (Index Copernicus).

7.Сова А. Спортивні товариства села Уличне напередодні Першої світової війни. *Дрогобицький краєзнавчий збірник* / Гол. редкол. Л. Тимошенко, упоряд. Микола, Галів, Василь Ільницький. Дрогобич: Посвіт, 2015. Спецвипуск ІІ. С. 28–41.

8. Сова А. Олімпійська тематика на сторінках українських сокільських видань на початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 2. Ч. 2. С. 36–39.

9. Сова А. Іван Боберський та спортове товариство «Україна»: формування української спортової традиції в Галичині. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету* / ред. кол.: С. Д. Гелей (гол. ред.), В. К. Баран, С. П. Качараба та ін. Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2016. Вип. 14. С. 68–75. (Гуманітарні науки).

10. Сова А. Олімпійська тематика в творчій спадщині Івана Боберського (на прикладі ІV зимових Олімпійських ігор у Гарміш-Партенкірхені 1936 року). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Посвіт, 2017. Спецвипуск ІІІ. С. 203–214.

11. Сова А. Педагогічна діяльність Івана Боберського в Дрогобицькій гімназії. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Коло, 2017. Вип. ХІХ–ХХ. С. 294–299.

12. Сова А. Іван Боберський – засновник та ідейний натхненник Українського спортивного кружка в Академічній гімназії у Львові. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2017. Ч. 29–30. С. 166–175. (Index Copernicus).

13. Сова А. Іван Боберський – провідний діяч українського сокільського руху. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 30: Український визвольний рух ХХ століття* / гол. редкол. Микола Литвин, упоряд. і наук. ред. Михайло Романюк. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2017. С. 3–22.

14. Сова А. Громадська діяльність Івана Боберського у міжвоєнний період (на прикладі візиту до Львова 1928 року). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*.

Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1. Ч. 2. С. 118–124.

15. Sova A. Ivan Boberskyi's published works on olympic thematics eduted in Lviv by the «Sokil» society at the beginning of the XXth century. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету* / ред. кол.: Гелей С. Д., Баран В. К., Качараба С. П., Капраль М. М. та ін. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. – Вип. 15. – С. 58–61. (Гуманітарні науки).

16. Сова А. Діяльність Івана Боберського в «Учительській Громаді». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 103–107.

17. Сова А. Іван Боберський – популяризатор лещетарства серед українців. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2018. Вип. 3–4. С. 53–59. (Index Copernicus).

18. Сова А. Внесок Івана Боберського в підготовку та проведення Шевченківського здвигу 1914 року у Львові. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2018. Вип. 31. С. 145–155.

19. Сова А. Діяльність Івана Боберського як повноважного представника уряду Західно-Української Народної Республіки у США та Канаді. *Дрогобицький краєзнавчий збірник* / Ред. кол. Л. Тимошенко (гол. ред.), Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 134–153.

20. Sova A., Romaniuk M. Ivan Boberskyi's pedagogical activity at Bazilian Sisters Servants Gymnasium in Lviv (1906–1914). *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2019). special issue 4, 71–80. (Особисто авторів належить 80%). (Web of Science).

21. Сова А. Участь Івана Боберського в Науковому товаристві ім. Шевченка напередодні Першої світової війни. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. Ігор Соляр; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2019. Вип. 32. С. 257–265.

22. Сова А. Іван Боберський та розвиток стрілецького руху в Галичині напередодні Першої світової війни. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2019. Ч. 32. С. 41–47. (Index Copernicus).

23. Сова А. Співпраця Івана Боберського з Науковим товариством імені Шевченка у 1920–40-х роках. *Гілея. Науковий вісник*. Київ: Видавництво «Гілея», 2020. Вип. 153 (№ 2). С. 183–186. (Index Copernicus).

Публікації апробаційного характеру:

24. Сова А. Історія прапора товариства «Сокіл-Батько» у Львові. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 2010. Т. ССLX: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Кн. 2. С. 175–202 + вкл. 4 с.

25. Сова А. Іван Боберський – військовий та політичний діяч. *Матеріали урочистої Академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського*. Самбір, 2013. С. 49–54.

26. Сова А. О. Діяльність Івана Боберського в Українській Бойовій Управі в роки Першої світової війни. *Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події): Збірка матеріалів Міжнародного наукового форуму 26–28 червня 2014 р.* Львів: АСВ, 2014. С. 47–50.

27. Сова А. Військово-політична діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: зб. наук. статей*. Львів: ПП Сорока Т. Б., 2014. Вип. 4. С. 90–100.

28. Сова А. Професор Іван Боберський про Пласт. *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2014. Чис. 1 (177). С. 40–41.

29. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський: формування української тіловиховної традиції в Академічній гімназії у Львові в першій чверті ХХ століття. *Новітня доба* / відп. ред. Ігор Соляр; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2014. Вип. 2. С. 16–26. (Особисто авторові належить 80%).

30. Сова А. Участь українських соколів у VI Всесокольському злеті у Празі 1912 року. *Новітня доба* / відп. ред. Ігор Соляр; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2015–2016. Вип. 3–4. С. 5–13.

31. Сова А. Український спортовий кружок у Львові: сфрагістичний аспект. *Знак. Вісник Українського геральдичного товариства*. Львів, 2016. Вересень. Чис. 70. С. 4–5.

32. Сова А. «Вічно читаємо про війну з усіх боків». З листів Івана Боберського до Олександра Тисовського. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: збірник наукових праць* / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника; редкол.: М. М. Романюк (гол. ред.) та ін. Львів, 2016. Вип. 8 (24). С. 203–216.

33. Сова А. «Щирий привіт з XI Олімпійських всесвітніх змагань в Берліні!» – з невідомого листування Івана Боберського та керівництва українського товариства «Сокіл-Батько». *Новітня доба* / відп. ред. Ігор Соляр; упоряд. і наук. ред. Михайло Романюк, Олександра Стасюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2017. Вип. 5. С. 208–214.

34. Сова А. Відзначення товариством «Сокіл-Батько» 40-річної творчої праці Івана Франка (Маловідома публікація Івана Боберського). *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. – Львів, 2017. – Чис. 57 (весна–літо). С. 71–74.

35. Сова А. Іван Боберський та Перший Краєвий здвиг: проблема ідентифікації світлин з Бродівського історико-краєзнавчого музею. *Бриджина – край на межі Галичини й Волині. Матеріали одинадцятої краєзнавчої*

конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Галини Столяр. Львів: Растр-7, 2017. Зб. 10. С. 153–160.

36. Сова А. Іван Боберський та козацька традиція в діяльності українського гімнастичного товариства «Сокіл». *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Витоки та становлення козацького руху на етнічних землях України» (до 525-річчя Козацького руху в Україні та 425-річчя Українського реєстрового козацтва)*. Львів, 2017. С. 73–76.

37. Сова А. «Маю много роботи і пишу коротко». З невідомого листування Івана Боберського та старшини українського товариства «Сокіл-Батько». *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: зб. наук. праць / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника; редкол.: М. М. Романюк (гол. ред.) та ін. Львів, 2017. Вип. 9 (25). С. 502–513.*

38. Сова А. Іван Боберський і Стрийщина: з історії українського сокільського руху. *Стрийщина: історія і сучасність. Матеріали науково-краєзнавчої конференції*. Стрий; Дрогобич: Посвіт, 2018. Вип. 4. С. 173–191.

39. Сова А. Іван Боберський та Іван Луценко: до історії взаємин (на прикладі VI-го Всесокільського злету в Празі 1912 р.). *Дев'ять Липівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (11–12 травня 2018 р.) / Упоряд. С. В. Кучеренко. Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 86–95.*

40. Сова А. «Дневник» Івана Боберського про бої за Львів у листопаді 1918 року. *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2018. Чис. 4 (192). С. 42–46.

41. Сова А. Іван Франко та Іван Боберський: відзначення 40-ліття творчої праці письменника у товаристві «Сокіл-Батько». *Іван Франко: «Я єсть пролог...»: матеріали Міжнародного наукового конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): у 2 т. Т. 1. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 336–343.*

Публікації, які додатково відображають результати дослідження:

42. Сова А. Професор Іван Боберський: життя, присвячене Україні (з нагоди 140-ліття від дня народження). *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2013. Чис. 3–4 (175–176). С. 56–58.

43. Сова А. Боберський Іван Миколайович. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Івано-Франківськ, 2018. Т. 1: А–Ж. С. 143–144.

44. Сова А. Іван Боберський: життя присвячене Україні (З нагоди 145-річчя від дня народження). *Наш спорт. Неперіодичний спортивний журнал українського спортивно-виховного товариства «Чорноморська Січ»*. Випені, 2018. Лютий. Чис. 54. С. 1–3.

45. «Українському громадянинови». Моральні настанови Івана Боберського. З нагоди 145-ліття від дня народження / Упоряд. Андрія Сови, оформлення Романа Метельського. Львів, 2018. 24 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	26
ВСТУП.....	29
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА.....	39
1.1. Стан наукової розробки теми.....	39
1.2. Джерельна основа дослідження.....	67
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	81
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНА ПРАЦЯ.....	99
3.1. Формування світогляду.....	99
3.2. Педагогічна діяльність в Академічній гімназії у Львові.....	116
3.3. Праця у жіночій семінарії Українського педагогічного товариства та гімназії Сестер Василянок у Львові.....	135
3.4. Освітньо-виховна діяльність у діаспорі.....	152
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОКІЛЬСЬКОМУ РУСІ.....	173
4.1. Організаційна праця.....	173
4.2. Редакційно-видавнича діяльність.....	195
4.3. Внесок у підготовку та проведення краєвих здвигів.....	215
4.4. Участь у міжнародних всесокільських злетах.....	236

РОЗДІЛ 5. СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	252
5.1. Участь у Науковому товаристві імені Шевченка, «Учительській громаді» та «Просвіті».....	252
5.2. Праця в «Українському спортовому кружку».....	276
5.3. Співпраця з товариствами «Україна» та «Пласт».....	290
5.4. Громадська й культурно-просвітницька діяльність в українській діаспорі.....	312
РОЗДІЛ 6. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	332
6.1. Напрями діяльності напередодні та в роки Першої світової війни.....	332
6.2. Праця у Державному секретаріаті військових справ ЗУНР.....	352
6.3. Діяльність у Представництві уряду ЗУНР у США та Канаді.....	366
ВИСНОВКИ.....	382
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	394
ДОДАТКИ.....	541

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

- БУ** – Бойова управа
- ГА** – Галицька армія
- Га-Па** – Гарміш-Партенкірхен
- ГУР** – Головна українська рада
- ДАІФО** – Державний архів Івано-Франківської області
- ДАЛО** – Державний архів Львівської області
- ДСВС** – Державний секретаріат військових справ
- ДСК** – Дівочий спортовий кружок
- ЕУ** – Енциклопедія українознавства
- ЖУСК** – Жіночий український спортовий кружок
- ЗВД** – збірка воєнних друків
- ЗО УНР** – Західна Область Української Народної Республіки
- ЗУНР** – Західно-Українська Народна Республіка
- ЗУР** – Загальна українська рада
- КІУС** – Канадський інститут українських студій
- КЛК** – Карпатський лецетарський клуб
- ЛДІФК** – Львівський державний інститут фізичної культури
- ЛДУФК ім. І. Боберського** – Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
- ЛУФК** – Львівське училище фізичної культури
- МЕХП ІН НАНУ** – Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України
- НБ ЛНУ імені Івана Франка, ВРСРК** – Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка
- НКГА** – Начальна команда Галицької армії
- НОКУ** – Національний олімпійський комітет України
- НТШ** – Наукове товариство імені Шевченка

ОУМ – Організація української молоді
ОУН – Організація українських націоналістів
ОУУ – Організації українського учительства
РФК – Рада фізичної культури
СВУ – Союз визволення України
СК – спортовий кружок
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС Василіянки – Сестри Василіянки
СТ – спортове товариство
СУСЗАК – Союз українського сокільства за кордоном
США – Сполучені Штати Америки
УБУ – Українська бойова управа
УВАН – Українська Вільна Академія Наук
УВО – Українська військова організація
УВУ – Український Вільний Університет
УЗЕ – Українська загальна енциклопедія
УКУ – Український католицький університет
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНО – Українське національне об'єднання
УНР – Українська Народна Республіка
УНС – Український народний союз
УПА – Українська повстанська армія
УПТ – Українське педагогічне товариство
УПУ – Український пластовий улад
УРВ – Українські робітничі вісти
УРП – Українська радикальна партія
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УРСТ – Українське руханково-спортове товариство
УСА – Українська спортова асоціація
УСГ – Українська стрілецька громада

УСДП – Українська соціал-демократична партія

УСК – Український спортовий кружок

УСС – Українські січові стрільці

УССК – Український студентський спортовий клуб

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка

УСЦАК – Українська спортова центральна Америки і Канади

УЦК – Український центральний комітет

ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

ЦДАГО України – Центральний державний архів громадських об'єднань України

ЦДАЗУ – Центральний державний архів зарубіжної україніки

ЦДІА України у Києві – Центральний державний історичний архів України у Києві

ЦДІА України у Львові – Центральний державний історичний архів України у Львові

ЦДКФФА – Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного

ЦЕСУС – Центральний союз українських студентів

ЦУ УСС – Центральна управа Українських січових стрільців

ВСТУП

«Лишень з тим народом числиться світ,
що є здоровий, розумний, сильний і багатий».

Іван Боберський

Актуальність дослідження. Із відновленням незалежності України вітчизняні науковці отримали можливість досліджувати ті сторінки української історії, які в радянський період перебували під забороною. Особливо стрімко почала розвиватися національна просопографія. Завдяки пошукам дослідників у науковий дискурс вдалося повернути надзвичайної історичної цінності відомості про осіб, які творили нашу державу і саме через це були замовчувані в УРСР. Серед видатних діячів кінця XIX – першої половини XX ст. чільне місце посідає подвижник української національної ідеї Іван Боберський (1873–1947) – педагог, громадський, військово-політичний і державний діяч, організатор, засновник українського тіловиховання, спортсмен, журналіст, редактор, видавець, перекладач, меценат, фотограф, архівіст, знавець декількох європейських мов. Уже сам перелік його статусів, зацікавлень і уподобань свідчить про талант, всебічність і неординарність особи та актуалізує завдання комплексно і ґрунтовно проаналізувати суспільно-культурну, військово-політичну, освітньо-виховну та націєтворчу діяльність Івана Боберського на тлі епохи, оцінити його внесок у розбудову різних українських педагогічних, громадських, військових, політичних і державних організацій, установ та утворень, його роль і значення в історії України XX ст.

Суспільно-культурна, військово-політична, освітньо-виховна та націєтворча діяльність Івана Боберського як окрема сторінка української історії XX ст. має важливе наукове, теоретичне, практичне, пізнавальне значення, а отже, вимагає об'єктивного, концептуального та неупередженого

дослідження із залученням різнопланових дотепер невідомих і невивчених джерел.

Незважаючи на появу багатьох розвідок, які безпосередньо чи опосередковано стосуються життя й діяльності Івана Боберського, його постать науковці комплексно не досліджували. Аналіз запропонованої проблематики сприятиме також поповненню знань про складні процеси, які відбувалися на українських землях і в осередках української діаспори упродовж кінця XIX – першої половини XX ст., в яких важливу роль відігравав Іван Боберський. Через призму його діяльності можна вивчити та узагальнити неоціненний досвід українців того часу, важливий для сучасного етапу державотворення.

Актуальність праці зумовлена ще й тим, що у лютому 2019 р. Львівському державному університету фізичної культури присвоєно ім'я Івана Боберського. З огляду на це у вищій пошавився інтерес до постаті Івана Боберського, зокрема до його діяльності як засновника українського тіловиховання, задовольнити який спроможні комплексне й концептуальне дослідження, публікація його праць та епістолярію.

Наукове вивчення та осмислення життєвого і творчого шляху Івана Боберського є актуальним і важливим завданням сучасної української історичної науки. Відповіді на багато запитань і викликів у контексті його постаті покликана дати ця праця.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах таких науково-дослідницьких тем відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Взаємодія інституцій держави і громадянського суспільства в Україні у другій половині XIX–XX ст. Західні землі» (номер державної реєстрації 0115U002458), «Міжнаціональні відносини в Україні у XX – поч. XXI ст.: Західні землі» (номер державної реєстрації 0118U003905).

Об'єктом дослідження є суспільні, військово-політичні та культурно-просвітницькі процеси в Галичині та еміграції, пов'язані з життям і діяльністю Івана Боберського.

Предмет дослідження – основні напрями і зміст суспільно-культурної, військово-політичної та освітньо-виховної праці Івана Боберського.

Мета роботи – комплексно проаналізувати суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського (1873–1947), реконструювати його життєвий шлях з урахуванням суспільно-політичних процесів у Галичині та умов української діаспори в Європі та Північній Америці кінця XIX – першої половини XX ст.; оцінити його місце та роль в історії України.

На шляху до реалізації мети окреслено **завдання** дослідити:

- стан наукової розробки теми та джерельну основу дослідження;
- формування світоглядних орієнтирів, особливості родинного виховання, гімназійного, студентського середовища та їх вплив на становлення Івана Боберського як особистості;
- педагогічну діяльність Івана Боберського у IV гімназії у Львові, гімназії в Дрогобичі, Академічній гімназії та її філії у Львові, приватній жіночій семінарії та жіночій гімназії СС Василянок у Львові (з 1899 р. до 1918 р.);
- освітньо-виховну працю у США та Канаді (1920–1932), Югославії (1932–1940-ві роки) та інших країнах Європи (1920-ті – 40-ві роки);
- внесок Івана Боберського у становлення та розвиток українських громадських організацій: сокільського руху (Галичина, діаспора); НТШ (Львів); «Українського спортивного кружка» (Львів); «Учительської громади» (Галичина); «Просвіти» (Львів); СТ «Україна» (Львів); «Пласту» (Галичина, діаспора); громадських організацій США, Канади та Чехословаччини;
- редакційно-видавничу діяльність на українських землях та в еміграції;
- внесок у підготовку та проведення краєвих здвигів у Галичині та участь у міжнародних всесокільських злетах у Празі 1910–1930-х років;

– військово-політичну та державотворчу діяльність Івана Боберського напередодні Першої світової війни як одного із засновників стрілецького руху, діяльного члена Української бойової управи легіону УСС, члена Головної української ради та Загальної української ради, керівника «Письменничого відділу» Державного секретаріату військових справ ЗУНР, представника уряду ЗУНР у США та Канаді;

– творчу спадщину Івана Боберського (як автора та укладача науково-методичних праць з тіловиховання, творця української спортивної та військової термінології, ідейного натхненника й редактора українських видань, дослідника еміграційного руху кінця XIX – першої третини XX ст.);

– життєвий шлях Івана Боберського, визначивши його основні віхи.

Хронологічними межами дослідження визначені остання чверть XIX і перша половина XX ст., на які припадають життя й діяльність Івана Боберського (14.08.1873–17.08.1947). Нижня межа – дата народження Івана Боберського у с. Доброгостові на Дрогобиччині, верхня – смерть у м. Тржич, Словенія.

Територіальні межі дослідження охоплюють терени, пов'язані з життям та діяльністю І. Боберського, а саме Східну Галичину (народився у с. Доброгостові на Дрогобиччині, навчався у Самбірській гімназії, Львівському університеті; працював у Дрогобичі, Львові, Тернополі, Станиславові (тепер м. Івано-Франківськ), як активний громадський діяч був у багатьох населених пунктах Галичини), яка до 1918 р. входила до складу Австро-Угорської монархії; ЗУНР та ЗО УНР (1918–1923), США (у 1920 р. перебував як повноважний представник уряду ЗУНР), Канаду (від 1920 р. до 1924 р. перебував як представник уряду ЗУНР); після цього жив і проводив педагогічну, наукову, громадську працю до 1932 р.; Югославію (з 1932 р. і до смерті жив у м. Тржич); країни Європи (навчався в австрійському Граці у 1890-х рр., подорожував упродовж кінця XIX ст. – першої половини XX ст. Європою з метою громадської, наукової, політичної діяльності та полагодження особистих справ).

Наукова новизна одержаних результатів.

Уперше:

– концептуально, комплексно, цілісно, всебічно і ґрунтовно досліджено суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського (1873–1947);

– класифіковано та проаналізовано історіографічний і джерелознавчий матеріал з досліджуваної теми;

– введено у науковий обіг важливі, малодоступні і раніше невідомі документи державних, громадських, приватних архівів, музейних та бібліотечних збірок з різних країн світу;

– простежено формування світоглядних орієнтирів Івана Боберського;

– висвітлено педагогічну та освітньо-виховну працю Івана Боберського у Галичині, США, Канаді, Югославії;

– сформовано цілісну картину участі Івана Боберського у становленні та розвитку українських громадських організацій Галичини та української діаспори;

– проаналізовано редакційно-видавничу діяльність Івана Боберського на українських землях та в еміграції;

– відзначено роль Івана Боберського у підготовці та проведенні краєвих здви́гів у Галичині та участь у міжнародних всесокільських злетах у Празі;

– висвітлено військово-політичну та державотворчу діяльність Івана Боберського;

– зібрано та проаналізовано творчу спадщину Івана Боберського;

удосконалено:

– аналіз джерелознавчого та історіографічного матеріалу про суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського;

– виправлено неточності у раніше запроваджених у науковий обіг відомостях про окремі аспекти життєвого шляху Івана Боберського, зокрема

про його працю в гімназіях Львова і Дрогобича, внесок у створення громадських організацій, державотворчу діяльність у Канаді;

– проблему внеску Івана Боберського як основоположника українського тіловиховання;

новий рівень розвитку отримали:

– висвітлення внеску Івана Боберського у становлення фізичного виховання і спорту в українських середовищах на українських землях та в еміграції;

– діяльність українських руханкових, спортових, педагогічних організацій, членом яких був Іван Боберський, або з якими він співпрацював;

– біографічні дані Івана Боберського.

Науково-практичне значення роботи полягає у систематизації й узагальненні накопичених знань про суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського. Проаналізований матеріал та сформовані висновки можуть слугувати інформаційною основою для створення цілісної картини суспільного та політичного життя Галичини, осередків української еміграції у США, Канаді та інших державах кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. та об'єктивного оцінювання значення процесів до яких був залучений Іван Боберський, в історії України. Результати проведеної роботи можуть бути використані у процесі викладання у закладах вищої освіти навчальних курсів «Історія України», «Історія української культури», «Історія фізичної культури», «Світоглядні засади українського тіловиховання», «Олімпійська освіта», «Національний спорт», «Олімпійський спорт», «Всесвітня історія», а також для підготовки узагальнених праць з новітньої історії України. Віднайдену, опрацьовану й систематизовану під час написання дисертації інформацію треба актуалізувати у методичних і наукових виданнях для екскурсоводів Львова, особливо, коли йдеться про спортивну сторінку в історії міста. Наукові праці здобувача дали можливість в червні 2015 р. створити при Науковому товаристві імені Шевченка Комісію тіловиховання і спорту імені

Івана Боберського, обґрунтувати рішення про присвоєння в лютому 2019 р. Львівському державному університету фізичної культури імені Івана Боберського та встановлення у вересні 2020 р. пам'ятної таблиці Іванові Боберському в Тржичі на будинку, де він проживав упродовж 1932–1947 рр., Посольством України у Республіці Словенії за участі державних словенських органів влади.

Особистий внесок здобувача. У працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача становить 80 процентів. Він полягає у формуванні концепції, розробці алгоритму дослідження, пошуку, опрацюванні джерел та інтерпретації фактів (Сова А., Тимчак Я., 2014, 2017; Сова А., Романюк М., 2019).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації представлені у виступах на 5 міжнародних, 18 всеукраїнських, 18 наукових конференціях та академіях, 6 наукових семінарах, зокрема, на V Олімпійському тижні ЛДУФК (Львів, 23–27 вересня 2013 р.); Урочистій академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського (Львів, 26 листопада 2013 р.); Урочистій академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського (Самбір, 11 грудня 2013 р.); Засіданні Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін у рамках XXV наукової сесії НТШ (Львів, 18 березня 2014 р.); III викладацькій науковій конференції кафедри олімпійської освіти ЛДУФК (Львів, 14 квітня 2014 р.); Міжнародному науковому форумі «Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події)» (Львів, 26–28 червня 2014 р.); VI Олімпійському тижні ЛДУФК (Львів, 22–26 вересня 2014 р.); Засіданні Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін НТШ (Львів, 12 листопада 2014 р.); IV викладацькій науковій конференції кафедри олімпійської освіти ЛДУФК (Львів, 30 квітня 2015 р.); Установчому засіданні Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського НТШ (Львів, 4 червня 2015 р.); Засіданні Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського НТШ з нагоди 142-ї річниці від дня народження Івана Боберського (Львів,

14 серпня 2015 р.); VII Олімпійському тижні ЛДУФК (Львів, 28 вересня – 3 жовтня 2015 р.); Урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження митрополита Андрея Шептицького (Львів, 23 грудня 2015 р.); Засіданні Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського у рамках XXVII наукової сесії НТШ (Львів, 1 березня 2016 р.); VI краєзнавчій конференції «Історичні пам'ятки Галичини», присвяченій 25-річчю відновлення державної незалежності України (Львів, 4 березня 2016 р.); Засіданні Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін у рамках XXVII наукової сесії НТШ (Львів, 11 березня 2016 р.); V викладацькій науковій конференції кафедри олімпійської освіти ЛДУФК (Львів, 17 травня 2015 р.); Міжнародному науковому конгресі «Іван Франко: Я єсть пролог...» (до 160-річчя від дня народження) (Львів, 22–24 вересня 2016 р.); XXV науковій геральдичній конференції (Львів, 7–8 жовтня 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Михайло Грушевський: учений, політик, державний діяч» (до 150-річчя від дня народження) (Львів, 25–26 жовтня 2016 р.); Теоретичному семінарі «Давньоукраїнські ігрища: збереження традицій національної культури тіловиховання» (Львів, 16 листопада 2016 р.); IV Всеукраїнській науковій конференції «Проблеми дослідження українського визвольного руху XX століття (до 75-річчя Поліської Січі та 95-річчя Другого зимового походу)» (Житомир, 18–19 листопада 2016 р.); Урочистій академії з нагоди відзначення 160-річчя від народження Івана Франка «Сини Івана Франка – перші українські фахівці руханки і змагу» (Львів, 22 грудня 2016 р.); Засіданні Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського у рамках XXVIII наукової сесії НТШ (Львів, 28 лютого 2017 р.); Теоретичному семінарі «Сокільський рух і українське шкільництво в ділянці руханки і змагу» (до 105-річчя від проведення VI всесокольського злету в Празі) (Львів, 30 березня 2017 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Дрогобич і Дрогобиччина в історичній ретроспективі (XIX – початок XXI ст.)» (Дрогобич, 21 квітня 2017 р.); XI краєзнавчій конференції «Брідщина – край на межі Галичини й Волині» (Броди, 16 червня 2017 р.); Всеукраїнській

науковій конференції «Витоки та становлення козацького руху на етнічних землях України» (Львів, 29 червня 2017 р.); V Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження українського визвольного руху 1920–1950-х років (до 75-річчя створення Української повстанської армії)» (Львів, 5–6 жовтня 2017 р.); XXVI науковій геральдичній конференції (Львів, 13–14 жовтня 2017 р.); Науковій конференції «Українська революція 1917–1921 рр.: історичний досвід та державницька традиція» (Львів, 20 жовтня 2017 р.); Урочистій академії «Сокільський рух: значення для національно-визвольної боротьби слов'янських народів й поширення досвіду тіловиховання» (Львів, 14 грудня 2017 р.); Науковій конференції «Українська тіловиховна і спортова традиція» (Львів, 24–25 лютого 2018 р.); Засіданні Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін у рамках XXIX наукової сесії НТШ (Львів, 22 березня 2018 р.); VII викладацькій науковій конференції кафедри олімпійської освіти ЛДУФК (Львів, 22 червня 2018 р.); Теоретичному семінарі «Від змагальної діяльності до визвольних змагань» (До 100-річчя ЗУНР та 145-річчя від народження Івана Боберського) (Львів, 23 жовтня 2018 р.); Міжнародній науковій конференції «Західно-Українська Народна Республіка: революція, державність, соборність. До 100-річчя утворення ЗУНР» (Львів, 30 жовтня 2018 р.; Івано-Франківськ, 31 жовтня 2018 р.); Науковій конференції «Західно-Українська Народна Республіка в контексті української та європейської історії» (Львів, 8 листопада 2018 р.); Науково-методичному семінарі «ЗУНР: уроки української звитяги (До 100-річчя Західно-Української Народної Республіки)» (Львів, 5 грудня 2018 р.); Науковій конференції «Українська тіловиховна і спортова традиція», з нагоди відзначення 125-річчя від заснування українського гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові (Львів, 27–28 лютого 2019 р.); Засіданні Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін у рамках XXX наукової сесії НТШ (Львів, 7 березня 2019 р.); Теоретичному семінарі «Перше українське тіловиховне товариство «Сокіл»» (3 нагоди 125-річчя від заснування) (Львів, 21 травня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Родини в суспільному і національно-культурному просторі України і світу: історія та сучасність» (до 170-річчя від дня народження українського етнографа Володимира Шухевича) у рамках Форуму українських родин (с. Тишківці Городенківського р-ну Івано-Франківської обл., 29 червня 2019 р.); Науковій конференції «Проблеми дослідження українського визвольного руху ХХ століття (до 90-річчя створення Організації українських націоналістів)» (Львів, 11 жовтня 2019 р.); ХХVІІІ науковій геральдичній конференції (Львів, 11 жовтня 2019 р.); Теоретичному семінарі «Від сокільсько-січового руху до Злуки УНР і ЗУНР» (3 нагоди 125-річчя від заснування українського товариства «Сокіл» і 100 річчя Акту Злуки) (Львів, 23 жовтня 2019 р.); Науковому семінарі «Український сокільський рух у діаспорі» (3 нагоди 125-річчя українського сокільства) (Київ, 14 листопада 2019 р.); Х наукових читаннях імені академіка Ярослава Ісаєвича (Львів, 3 березня 2020 р.); Засіданні Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського у рамках ХХХІ наукової сесії НТШ (Львів, 11 березня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 45 наукових працях, з них 1 – індивідуальна монографія обсягом 41,48 д. а., 1 історичний нарис обсягом 37,7 д. а., 21 публікація у фахових виданнях України і включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science та Index Copernicus, 22 – в інших виданнях.

Структурно дисертація побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається з переліку умовних скорочень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (усього 1470 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертації 551 с., із них 364 с. основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА

1.1. Стан наукової розробки теми

Перші невеликі розвідки про Івана Боберського з'явилися ще за його життя. Зважаючи на це та враховуючи специфіку запропонованого дослідження, історіографію проблеми, яка безпосередньо або опосередковано стосується досліджуваної теми, для зручності поділено на три періоди: 1) 1900-ті роки – 1947 р.; 2) 1947 р. – 1980-ті роки; 3) 1990-ті роки – 2020 р. В основу такого поділу покладено хронологічний принцип.

До першого періоду віднесено публікації сучасників про Івана Боберського, написані ще за його життя, серед яких виокремлено розвідки публіцистичного характеру його учня і послідовника Степана Гайдучка. У них висвітлено окремі аспекти життя і діяльності Івана Боберського. Так, у статті «Професор Іван Боберський», опублікованій на сторінках львівського часопису «Український Вістник» 4 вересня 1921 р., Степан Гайдучок подав відомості про внесок Івана Боберського у розвиток сокільського руху, наголосив на його видавничій діяльності, творенні тіловиховної термінології, підготовці учителів руханки, організації у Галичині I і II краєвих здвигів 1911 та 1914 рр., участі сокільської чети з Галичини під проводом Івана Боберського в VI Всесокільському злеті у Празі 1912 р., зборі коштів на потреби «Сокола-Батька». Автор публікації також відзначив працю Івана Боберського в Академічній гімназії як учителя німецької мови, викладача гімнастики та опікуна «Українського спортивного кружка», а також як члена УБУ [1083].

У іншій публікації під назвою «Діяльність проф. І. Боберського в Канаді» Степан Гайдучок стисло перелічив громадські ініціативи Івана Боберського у Канаді упродовж 1920–1932 рр. [976], згадав про його діяльність як представника ЗУНР у Канаді, як члена «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», редакційну,

видавничу, наукову та культурно-просвітню діяльність, спортивні зацікавлення.

Степан Гайдучок також уклав перший перелік праць Івана Боберського, які побачили світ завдяки видавничій секції «Сокола-Батька» упродовж 1904–1939 рр. [1084]. Спираючись на своє листування з учителем і маючи під руками сокільський архів і книгозбірню, Степан Гайдучок стисло описав понад тридцять праць Івана Боберського (вказані місце та рік виходу; кількість сторінок; розміри; за чий кошт видані; наклад; проблеми, з якими зіштовхувався автор, готуючи та друкуючи ті чи інші тексти тощо). У переліку згадані численні сокільські статути, звіти, календарі, відзнаки і так звані «дрібні друки»: членські виказки, правильники, картки зголошень, обіжники до осередків, вірці одностроїв, свідоцтва, грамоти, заклики, афіші, програмки, поштові картки, листівки тощо, до яких ідейно долучився Іван Боберський або ж які видав за власні кошти. Загалом, за підрахунками Степана Гайдучка, станом на початок Першої світової війни світ побачило 70 одиниць сокільських видань, а на лютий 1937 р. українське сокільство у Галичині та в еміграції видрукувало 129 одиниць видань. Серед них 16 статутів, 7 підручників з пожежної справи, 41 видання про руханку, ігри, пласт; 32 «складанки вправ на прилюдні виступи»; 27 видань, пов'язаних з сокільським життям; 1 видання загального характеру; 5 сокільських часописів [725]. У багатьох з них безпосередньо чи опосередковано брав участь Іван Боберський як автор, видавець, консультант, рецензент тощо.

Опубліковані окремими виданнями розвідки Степана Гайдучка «Цифри оповідають про УСС в 1914 р.» і «Приказ зперед 25 літ» знайомлять читача з працею Івана Боберського у серпні 1914 р., зокрема розповідають про зусилля, яких він доклав до пошуку фінансів і забезпечення продовольством УСС [737; 738; 743].

Факти про діяльність Івана Боберського в товаристві «Сокіл-Батько» містяться у публікаціях Степана Гайдучка «Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ» [726; 727], «Ми й Вони» [978; 979], «Хроніка Закупна

Українського Городу від рр. 1911–1929» [741; 742], «Зв'язки галицьких Соколів з наддніпрянцями перед війною» [730; 731].

Питання становлення та розвитку фотографії в українському середовищі Галичини порушено у нарисі Степана Гайдучка «Заслужили на згадку» [728; 1436]. Автор наголошує на тому, що завдяки Іванові Боберському світливство (фотографування) набуло значного поширення, інформація про світливців з'явилася на сторінках українських часописів, а сам Іван Боберський фотографував, оплачував працю професійних фотографів, збирав і публікував сотні фотографій про життя і культуру українців у Львові, Галичині та діаспорі.

На увагу заслуговує ще одна невелика розвідка Степана Гайдучка, публікація якої приурочена до 70-ліття від народження Івана Боберського [746]. У ній автор окреслив основні віхи життя ювіляра, зосередивши увагу на його діяльності в руханкових і спортових товариствах, праці в «Соколі-Батьку», утвердженні різних видів спорту у Галичині, діяльності в роки Першої світової війни, Української національної революції 1917–1923 рр., діаспорі.

У 1929 р. побачила світ публікація Івана Мрица про лещетарство (лижний спорт), де відзначено почин Івана Боберського як «піоніра українського лещетарського спорту у Східній Галичині», зокрема його діяльність в УСК, як популяризатора цього виду спорту серед українців напередодні Першої світової війни [808]. Стаття проілюстрована фотографіями, де Іван Боберський демонстрував техніку їзди на лещетах.

Внесок Івана Боберського у становлення українського тіловиховання відзначив Едвард Жарський на сторінках видання «Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в маси!»: «Він [Іван Боберський. – А. С.]» поклав підвалини під український спорт, новітнє тіловиховання, чим слушно придбав собі ймення батька українського тіловиховання» [1111]. Період від 1906 р. до 1914 р., коли Іван Боберський активно займався розвитком руханки і змагу, Едвард Жарський називає першим етапом новітнього українського

тіловиховання. Серед важливих дат і подій цього часу він вирізняє ініціативи та досягнення Івана Боберського, зокрема діяльність учительського кружка (з 1901 р.), вихід у світ праць «Забави і гри рухові» (Львів, 1904 р.) та «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (Львів, 1906 р.), заснування УСК в Академічній гімназії у Львові, видання часопису «Вісти з Запорожа», проведення I і II краєвих здвигів у Галичині 1911 та 1914 рр. та I Запорожських ігрищ 1911 р. тощо [1110; 1116]. У цьому ж календарі-альманасі вміщено статтю Олександра Тисовського про становлення і розвиток ситківки (тенісу). Серед іншого автор відзначив працю Івана Боберського «Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка» (Львів, 1909 р.) [1308].

Про Івана Боберського як провідного діяча українського сокільства йдеться у розвідці Едварда Жарського «Основи Сокільства» (Львів 1937 р.), зокрема у підпунктах «Українське Сокільство за головування проф. Івана Боберського» та «I. Краєвий Здвиг 1911. р.» [1112].

Невелика енциклопедична довідка про Івана Боберського опублікована на сторінках першої української енциклопедії – «Української загальної енциклопедії», або «Книзі Знання» у трьох томах, яка вийшла друком у 1930–1934 рр. в Галичині за загальною редакцією дійсного члена НТШ, антрополога, педагога і громадського діяча Івана Раковського. Це видання вийшло у світ завдяки спільним зусиллям «Рідної Школи» (Львів), «Покутського Союзу» (Коломия) та «Союзу Кооператив» (Станиславів). У ньому високо оцінені досягнення «Батька українського тіловиховання» перед українським народом: «[...] педагог і учитель руханки, *1870, голова Сокола-Батька від 1908–[19]14, батько укр[аїнської] руханки і укр[аїнського] змагу, заслужений організатор сокільсько-січового руху, автор словника й підручника фізичного виховання, руханки й змагу, виховав багато вчителів руханки і змагу, дав почин до закупа великого сокільського майдану у Львові; тепер живе у Канаді» [1387]. Однак у біографічній довідці є дві неточності: 1) Іван Боберський народився 14 серпня 1873 р., а не 1870 р.;

2) він був головою «Сокола-Батька» упродовж 1908–1918 рр., а не 1908–1914 рр.

У 1936 р. з нагоди 25-ліття спортивного товариства «Україна» у Львові вийшов друком альманах, на сторінках якого є деякі факти з діяльності Івана Боберського (як провідного діяча тіловиховання, популяризатора копаного м'яча (футболу), гаківки (хокею), важкої та легкої атлетики тощо), зокрема, у публікаціях Михайла Бутеля [1059–1061], Тараса Франка [1335], Романа Диця [1103], Омеляна Верхоли [1075]. На п'ятій сторінці альманаху вміщено світлину Івана Боберського діаспорного періоду з підписом «духовий батько й перший почесний член С. Т. «Україна» Львів».

Відомості про Івана Боберського знаходимо у виданнях: «Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств» [436]; «Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська Громада»» [1301]; «Українські Січові Стрільці 1914–1920» [42; 1326]; «Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу» [1090; 1182].

Стисло інформацію про громадську та наукову діяльність Івана Боберського в Канаді та країнах Європи у 1920–30-х роках виклав Симон Наріжний у праці «Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами» [1189; 1190]. У виданні є також декілька світлин з Іваном Боберським часів Першої світової війни та міжвоєнної доби [1189, с. III, VI, XXIX, XXXIII, XXXVIII].

Ініціативи, здобутки та осяги діяльності і саму постать професора Івана Боберського ще за його життя гідно оцінили сучасники. Упродовж 1920–40-х років вдячні вихованці Івана Боберського, передусім українські гімназисти, змагуни та члени «Товариства опіки над українськими емігрантами» у Львові відзначали дні його народження. Час від часу в українській пресі з'являлися оглядові публікації про Івана Боберського, автори яких давали високу оцінку його громадській праці [667; 681; 809; 831; 883; 889; 898; 907].

У міжвоєнну добу учні та послідовники Івана Боберського часто присвячували йому свої праці. Така присвята є у книзі Оксани Суховерської «Рухові забави й гри з мельодіями й примівками» [1297; 1298] («Дорогому професорові, піонірові української руханки, Іванові Боберському присвячує цю скромну працю»), Михайла Тріля – «Вправи вільноруч для учасників на Краєвий Здвиг Українського Сокільства в 1934 р. у Львові» [1311] («Присвячую Батькові Українського Сокільства Побр[атиму] Проф[есору] Іванові Боберському в 60-ліття уродин») та Ярослава Благітки – «В ніч на Купала» [1054] («Батькові Українського Сокільства побр[атиму] проф[есору] Іванові Боберському в 60-ліття уродин свій скромний труд присвячує Автор»).

Після смерті Івана Боберського пам'ять про нього зберігалася в колах української інтелігенції, серед його учнів і вихованців в еміграції та в УРСР. Однак вивчення діяльності Івана Боберського, звернення до його спадщини було можливим лише в діаспорі.

Певну інформацію про життєвий шлях Івана Боберського можна почерпнути з посмертних згадок, опублікованих у бюлетені українського студентського товариства «Січ» у Граці [848], газетах і часописах «Наше Життя» [789], «Українська Трибуна» [794] та ін. Однак треба враховувати, що у повідомленнях є чимало фактографічних помилок і неточностей.

Теоретичну спадщину Івана Боберського широко використовували різні руханкові і спортові товариства в діаспорі. Так, створене 1946 р. у Фраймані (Німеччина) товариство «Довбуш» взяло собі за основне гасло його дещо змінений афоризм «Все вперед! Всі враз!» [1082] (див. додаток В), а українське спортове товариство «Чорногора» у Авґсбурзі (створене 1945 р.), – «Де сила – там воля вітає» [1097]. Короткі нариси його життя та діяльності час від часу з'являлися на сторінках видань товариств, які плекали руханку і спорт. Зокрема, у збірнику спортового товариства «Україна» у Торонто – «Борітеся – Поборете...» [1210] є обширна публікація про Івана Боберського, написана на основі праць Степана Гайдучка (хоча наприкінці статті

зазначено, що це матеріал, укладений на основі архіву Ради фізичної культури), ймовірно, автором цієї розвідки був Едвард Жарський.

У 1951 р. у Мюнхені в альманасі Ради фізичної культури з'явилася стаття Едварда Жарського «Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури» [1114; 1115]. У ній автор, опираючись на публікації в українській періодиці та розповіді сучасників, висвітлив внесок Івана Боберського у становлення і розвиток української тіловиховної традиції Галичини початку ХХ ст. Він писав: «В невідрадних умовинах, серед ворожого майже оточення виховав [Іван] Боберський нове покоління руховиків і спортсменів і на всю широчінь показав їм мету їх діяння. Він виховав покоління, для якого фізична культура стала щоденною потребою, яке одночасно стало громадянами свідомими своїх завдань і обов'язків щодо свого народу і Батьківщини» [1114, с. 14]. У Мюнхені стараннями РФК вийшла друком поштівка із портретом Івана Боберського та написом «Іван Боберський Батько Українського Тіловиховання (1870–1947)» [230]. На жаль, у текст вкралася помилка, – насправді Іван Боберський народився 1873 р.

У 1956 р. у Мюнхені вийшла у світ праця видатного українського педагога Григорія Ващенка «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру», один із параграфів якої – «Боберський як піонер в розбудові української системи тіловиховання» – присвячений незабутньому авторитетові [1072]. Серед іншого, Григорій Ващенко резюмував: «Невтомна праця [Івана] Боберського дала вже добрі наслідки. Фізкультурний рух широко охопив міську і сільську молодь Галичини і сприяв не тільки її фізичному вихованню, а також вихованню у неї патріотизму й твердого бажання боротись за свободу Батьківщини. Багато упівців, що жертвенно борються тепер з большевицькою владою, вийшли із фізкультурних гуртків, організованих [Іваном] Боберським» [1072, с. 35].

Короткі біографічні відомості про Івана Боберського, укладені Володимиром Лисим, подано у книзі Івана Макуха «На народній службі» [1016, с. 555].

Інформація про Івана Боберського та його громадсько-політичну діяльність є в «Енциклопедії українознавства» за редакцією Володимира Кубійовича [1423], зокрема у першому томі 1955 р. – біографічна довідка [1389]; у восьмому томі 1976 р. – відомості про діяльність у сокільському русі [1392]; у дев'ятому томі 1976 р. – про «Українську стрілецьку громаду» в Канаді [1419].

На увагу заслуговують праці Михайла Марунчака з історії канадських українців. У праці «Студії до історії українців Канади» [1176] та «Біографічному довіднику до історії українців Канади» [1400, с. 65] автор наводить низку фактів з громадсько-політичної діяльності Івана Боберського в Канаді та короткі біографічні відомості.

Аркадій Животко у дослідженні «Історія української преси» (1989–1990), описуючи здобутки сокільських і січових діячів, згадав працю Івана Боберського «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911) [1117, с. 198].

У студії про «Галицьку армію» Лев Шанковський приділив увагу Державному секретаріату військових справ ЗУНР та «Пресовій квартирі» Галицької армії, у яких працював Іван Боберський [1342].

У каталогах українських марок укладачі Юліян Максимчук [1393] та Максим Хом'як [623] подали зображення й описи філателістичних пам'яток, до видання яких долучився Іван Боберський (марки товариства «Сокіл» та «УСС»).

Деякі відомості про Івана Боберського можна почерпнути з ювілейних і пропам'ятних книг «Українського народного союзу» [1131], «Української стрілецької громади» в Канаді [1119], Українського Народного Дому у Вінніпезі [1209], Академічної гімназії [1199; 1223], гімназії СС Василянок у Львові [1160; 1161; 1200; 1333], «Пласту» [435] та ін.

Різні матеріали та статті про життєвий шлях і творчий доробок Івана Боберського час від часу з'являлися на сторінках часописів, в історико-мемуарних збірниках і довідкових виданнях у діаспорі. Вони здебільшого базувалися на публікаціях Степана Гайдучка, Едварда Жарського та

періодики [1092, с. 97–98; 1157] і містили чимало фактографічних помилок, оскільки їх автори не мали доступу до документів, які зберігалися в УРСР.

Праці, видані в Україні радянського періоду, вирізняються відвертим антиукраїнським спрямуванням. Радянська історична наука, яка була заручницею комуністичної ідеології, подавала як біографії окремих осіб, так і загалом історію Львова, Галичини, України, української діаспори першої половини ХХ ст. у спотвореному світлі. Партійні історики зосередилися на опрацюванні таких ідеологем: 1) українські буржуазні націоналісти – посібники фашистської Німеччини; зрадники і злочинці; 2) використання українськими буржуазними націоналістами сокільських, пластових та інших організацій у реакційних та антинародних цілях.

Аналіз радянської історіографії свідчить про те, що тогочасним історикам і пропагандистам були відомі окремі факти з діяльності товариств «Сокіл», «Пласт» та їхніх провідників, а дехто з них мав доступ до архівних матеріалів. Так, Володимир Добричев, у роботі «У тіні святого Юра» наводить факти про товариство «Пласт» [1106, с. 173–175].

Майор КГБ Климентій Гальський, який не лише брав участь у боротьбі з націоналістичним підпіллям, а й писав пропагандистські книги під літературним псевдонімом «Клим Дмитрук» [1135, с. 40], позиціонував себе як дослідник історії Греко-католицької церкви міжвоєнного періоду та часів Другої світової війни. Значний фактичний матеріал він використовував з метою скомпроментувати та дискредитувати церкву та український визвольний рух ХХ ст. У такому ж ракурсі «Клим Дмитрук» трактував історію організацій та діяльність їх лідерів у Галичині першої половини ХХ ст. [1104; 1105, с. 27–28].

Тенденційність, яка домінувала у працях радянських істориків і пропагандистів, перешкоджала об'єктивному аналізу історії українських молодіжних організацій та їх провідників. До того ж, деякі питання української історії вважалися такими, про які радянським історикам навіть згадувати не можна було.

Через це у радянській історіографії немає ґрунтовних розвідок про діяльність громадських організацій, членом яких був Іван Боберський, чи, тим більше, окремої біографічної праці, присвяченої Іванові Боберському, оскільки ці організації вважалися «буржуазно-націоналістичними», а їх лідери – «буржуазними націоналістами». Та все ж трапляються дослідження, в яких тією чи іншою мірою висвітлена аналізована тематика. До них належить праця Богдана Трофим'яка «Фізична культура і спорт в Українській РСР», що вийшла друком 1987 р. у Львові [1317]. В основу книги покладено матеріали дисертації, яку обговорено у відділі історії Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові та захищено 1972 р. у Львівському університеті [1379; 1380]. У дослідженні вперше в українській радянській історіографії висвітлено становлення та розвиток фізичної культури і спорту як соціально-політичного явища. У книзі 1987 р. Богдан Трофим'як зробив спробу показати внесок фізкультурних організацій західних областей УРСР у розвиток фізкультурного руху СРСР. Перший розділ «Фізкультурний рух на Західній Україні у дорадянський період» присвячено зародженню та діяльності спортивних товариств кінця ХІХ ст. – 1939 р., українським руханковим і спортовим товариствам. У цьому розділі знаходимо згадки про Івана Боберського як голову українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» у Львові. Ось одна з них: «У процесі подальшого розгортання українського фізкультурного руху певну роль відіграв І[ван] Боберський, учитель за освітою. Він виступив організатором спортивного руху на Західній Україні. У 1908 р. з його ініціативи у Львові засновано «Український спортивний кружок», який у 1911 р. перейменовано в спортивне товариство «Україна»» [1317, с. 10]. Автор також використав деякі праці Івана Боберського та значну джерельну базу, яку вперше запровадив у науковий обіг, зокрема, архівні фонди ЦДІА України у Львові, ДАЛО, ДАТО, організаційні видання, спогади, періодику тощо. Однак видання не позбавлене помилок. Насправді УСК створений 1906 р., а не 1908 р., а СТ «Україна» було окремою організацією.

Загальні праці з історії України ще більш тенденційно, необ'єктивно висвітлювали внесок і роль окремих осіб. Класичними зразками такого висвітлення є «Історія Української РСР» (у восьми томах десяти книгах) [1126, с. 17] та «Радянська енциклопедія історії України» (чотиритомна). У п'ятому розділі четвертого тому під назвою «Західноукраїнські землі на початку ХХ ст.» наведені окремі факти з досліджуваної нами теми. Однак автори багатотомної праці, свідомо спотворюючи історичні реалії, характеризують товариства «Сокіл», «Січ», «Січові Стрільці», «Стрілецький курінь» та ін. як «буржуазно-націоналістичні», а їх діяльність визнають спрямованою проти «братнього російського народу» [1127, с. 322]. У четвертому томі «Радянської енциклопедії історії України» подана невелика довідка про спортивно-фізкультурне товариство «Сокіл» авторства Богдана Трофим'яка, у якій Івана Боберського названо «буржуазним націоналістом», який напередодні Першої світової війни захопив владу в сокільській організації [1417, с. 131].

Декілька вихованців і соратників Івана Боберського, які залишилися в УРСР і продовжували працювати за фахом ще у 1940–50-х роках, серед них Степан Гайдучок, Тарас Франко, Оксана Суховерська та ін., про Івана Боберського могли згадувати лише у своєму вузькому колі.

Практично усі праці Івана Боберського та його учнів були вилучені з обігу, частково знищені, переміщені до спецфондів, а вільний доступ до них унеможливлений. Мабуть, випадковістю стало те, що 1969 р. у книзі Олексія Дея «Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)», яка вийшла у видавництві «Наукова думка», серед понад 10 000 псевдонімів, криптонімів і різних умовних знаків, якими підписувалися письменники, критики, публіцисти, актори, художники і громадські діячі України дорадянського і радянського періодів, було подано чотири криптоніми Івана Боберського – «Бб», «Б-кий І.», «І. Б.», «Оей» [1388, с. 60, 63, 172, 283, 443].

Отже, попри тенденційність і заідеологізованість радянської історіографії, усе ж деяким дослідникам «пощастило» більшою чи меншою

мірою опрацювати архівні матеріали. Слід критично ставитися, однак, до радянської історіографії з проблем української історії загалом і біографістики зокрема окресленого періоду.

Після розпаду СРСР і відновлення суверенітету України стали можливими відносно вільний обмін інформацією та переміщення громадян за кордон. Представники діаспори, натхненні ідеєю відродження Української держави, часто відвідували Україну, зокрема Львів. Хвиля національно-культурного відродження торкнулася Львівського державного інституту фізичної культури. Завдяки діяльності «Української спортової асоціації» (створена 26 травня 1990 р., її активні діячі – Мирослав Герцик, Степан Родак, Ярослав Кендзьор, Євген Приступа та ін.) у Львові в державній системі фізичного виховання і спорту започатковують процеси українізації у царині фізичної культури і спорту, налагоджують перші офіційні контакти з українською діаспорою, передусім США, Канади, Австралії. Тоді, у перші роки незалежності, знову зазвучало ім'я «Батька українського тіловиховання» – Івана Боберського.

Чи не вперше після понад 40-ліття організованого владою забуття ім'я Івана Боберського було згадане на рідній землі під час офіційного відзначення 80-річчя СТ «Україна» у червні 1991 р. [1122]. З цієї нагоди у Львівському державному університеті імені Івана Франка відбулася Міжнародна наукова конференція «Нація і спорт», співorganizаторами якої були УСА та УСЦАК. Матеріали конференції вийшли друком окремим збірником «Нація і спорт» (1991) [1191], на сторінках якого, ім'я Івана Боберського в контексті аналізу становлення і розвитку фізичного виховання і спорту на українських землях, згадали Степан Родак [1216, с. 3–8], Йосип Лось [1167, с. 9–12], Євген Приступа [1206, с. 12–14], Оксана Вацеба [1191, с. 25–29], Анатолій Клемба [1136, с. 43–45], Ігор Дацюк [1095, с. 46–49], Роман Мелех [1179, с. 54–59], Павло Штойко [1344, с. 70–72].

До цієї події було приурочене ювілейне видання «Спортове товариство «Україна» (Львів) [1291]. Цей збірник спогадів і матеріалів розпочинався

статтею Едварда Жарського про Івана Боберського «Подвиг професора Івана Боберського» [1115, с. 40–44; 1113, с. 7–9] (скорочений передрук статті 1951 р.) [1114, с. 11–14]. Окремі відомості про Івана Боберського та його внесок у розвиток футболу в УСК та СТ «Україна» представлені у статті » [1181, с. 26–39].

10–11 жовтня 1992 р. УСА спільно із Львівським державним університетом імені Івана Франка у Львові провели Всеукраїнську науково-практичну конференцію з проблем української спортивної та військово-похідної термінології. До виданих 1994 р. матеріалів конференції [1320] увійшли розвідки Оксани Вацеби [1065, с. 31–36], Василя і Олександра Соломонків [1286, с. 49–51], які опиралися на праці Івана Боберського як творця української спортової термінології.

14–15 жовтня 1993 р. спільними зусиллями УСА, Львівського державного університету імені Івана Франка, Львівського державного інституту фізичної культури та Львівського училища фізичної культури у Львові проведено першу академію та всеукраїнську наукову конференцію «Спорт і національне відродження», присвячені 120-річчю від дня народження Івана Боберського. З нагоди ювілею виготовлено також пам'ятну відзнаку з його зображенням. Серед опублікованих наступного року матеріалів конференції [1290] заслуговують на увагу публікації Євгена Приступи [1205, с. 3–5], Ореста Круковського [1147, с. 9–13], Нелі Дячкової [1108, с. 14–16], Богдана Трофим'яка [1312, с. 17–20], Ярослава Малика [1174, с. 24–31], Валерія Джуно [1102, с. 37–38], Оксани Вацеби [1064, с. 43–48], Олександра Суніка [1295, с. 59–62], Ігоря Андрухіва [1045, с. 89–91], Івана Яремка [1347, с. 94–97]. Висвітлюючи різні аспекти спортивної діяльності Івана Боберського, окремі з перелічених дослідників, зокрема Ігор Андрухів, Оксана Вацеба, Орест Круковський, Ярослав Малик спираються на окремі архівні документи, які в радянську добу недоступні ні науковцям ні широкому загалу, зокрема на матеріали фондів ЦДІА України у Львові та ДАІФО.

Від часу урочистості та академії на честь Івана Боберського як уособлення української тіловиховної традиції на українських землях кінця XIX – першої половини XX ст. відбуваються у ЛДІФК щонайменше раз на п'ять років [1397].

У 1994 р., з нагоди відзначення 100-ліття заснування українського гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові та першої участі спортсменів національної збірної команди незалежної України в зимових Олімпійських іграх у Ліллегаммері, були виготовлені і погашені спеціальні конверти зі зображенням Івана Боберського та символікою товариства «Сокіл-Батько» (автор текстів Олександр Жарівський, художник Іван Крислач). У 1998 р. з нагоди 125-ліття від дня народження Івана Боберського видано спеціальний конверт з його зображенням і супроводжувальним текстом (автор текстів Олександр Жарівський, художник Мирослав Маринюк).

У другій половині 1990-х – на початку 2000-х років у ЛДІФК під керівництвом Євгена Приступи, а згодом – Оксани Вацеби, провадилися наукові дослідження, присвячені різним аспектам українського тіловиховання. Їх автори часто покликалися та аналізували окремі праці Івана Боберського. Серед них Юрій Козій [1371], Ігор Янків [1382] та ін.

У 125-ту річницю від народження Івана Боберського 1998 р., у ЛДІФК організовано низку урочистостей, видано календарі та календарики на 1999–2000 рр. з графічним зображенням «Батька українського тіловиховання».

Ще від початку 1990-х років до урочистостей та академії Боберського залучали представників родини Боберських, які проживали в Україні та Польщі: Богдана і Юрія Боберських, Лесю Чабан (діти Юліана – рідного брата Івана Боберського), а також сокілку (з 1930-х років) Анну Благітко (дівооче прізвище – Продан), інших поважних осіб.

У рамках відзначення 130-річчя від дня народження Івана Боберського у ЛДІФК 10 жовтня 2003 р. відбулися всеукраїнська наукова конференція «Традиції української фізичної культури і формування системи фізичного виховання в Україні», а також презентація перевиданого «Дневника» Івана

Боберського (за машинописом з рукописними вставками, зберігається у Вінніпезі (Канада)) [356] за участі упорядника цього видання Юрія Мицика. На будинку, у якому мешкав Іван Боберський у Львові (вул. Драгоманова, 23), 10 жовтня 2003 р. встановлено меморіальну таблицю. Того ж року за співпраці науковців Львова та Харкова світ побачили чотири спеціальні випуски «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту», присвячені Іванові Боберському. Вміщені у збірниках праці Наталії Величкович [1074], Сергія Єрмакова [1109], Андрія Сиви [1269, с. 23–30] та Валерія Старкова [1293, с. 30–34] вирізняються залученням великого за обсягом джерельного матеріалу. У інших статтях і текстах життя і творча спадщина Івана Боберського представлені на основі вже відомих тодішній історіографії фактів, до того ж, з багатьма помилками та спотвореннями. Тоді ж зусиллями головного редактора збірників Сергія Єрмакова було створено сайт, присвячений Іванові Боберському [1428].

У 2003 р., за ініціативою ЛДФК, з нагоди відзначення 130-річчя від народження Івана Боберського було проведено низку інших заходів: 7 вересня – спортивно-мистецьке свято у с. Доброгостів на Дрогобиччині, де народився Іван Боберський; виставку дитячого малюнка «Я і спорт» в актовому залі інституту (вересень–жовтень); масовий легкоатлетичний забіг студентів вулицями Львова під гаслом «Від сокілства – до стрілецтва» (10 жовтня); свято вулиці Івана Боберського у Львові (11 жовтня); виставку документів та архівних матеріалів з фондів ЦДІА України у Львові, приватного архіву Степана Гайдучка (м. Львів) у виставковому залі бібліотеки вишу (жовтень–листопад) та ін.

5 жовтня 2006 р. у ЛДУФК відбулася генеалогічна конференція «Рід Боберських», на якій, окрім фахівців, виступили представники родини Боберських: Леся Чабан, Олена Тіменик та Орест Чабан. Вони поділилися родинними спогадами і представили генеалогічне дерево Боберських.

14 листопада 2008 р. у ЛДУФК відбулася академія Івана Боберського з нагоди 135-річчя від його народження, у якій взяли участь члени

Національного олімпійського комітету та Олімпійської академії України. Учасники урочистого зібрання підтримали ідею про присвоєння вишу імені Івана Боберського. До академії були підготовлені виставка світлин про його діяльність і буклет [1123]. Завершальним акордом урочистості стала інавгурація Президента НОК України (від 2005 р.) Сергія Бубки як почесного професора університету. Учасники академії ухвалили резолюцію, у якій зазначалося: «З метою гідного вшанування творчої спадщини Івана Боберського пропонуємо здійснити такі кроки: створити робочу групу для підготовки видання збірника творчої спадщини Івана Боберського; укласти положення та розпочати технічну розробку почесної відзнаки ЛДУФК імені Івана Боберського; клопотати перед Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту про присвоєння ЛДУФК почесного звання ... імені Івана Боберського» [261, арк. 1].

2010 р. Ярослав Тимчак ініціював запровадження спеціальної нагороди ЛДУФК – Почесної відзнаки імені Івана Боберського. Робота над проєктом і «Положенням про почесну відзнаку» університету тривала понад рік і завершилася позитивним рішенням Вченої ради ЛДУФК від 24 травня 2011 р. Відтоді відзнаку вручали декілька разів. 6 грудня 2012 р. у ЛДУФК відбулася урочиста церемонія вручення Почесної відзнаки імені професора Івана Боберського № 0001 почесному ректору університету Мирославу Герцику. Тоді ж Почесні відзнаки № 0002 та № 0003 були передані в Музей спортивної слави ЛДУФК і Музей визвольної боротьби України у Львові.

У 2010 та 2011 рр. Івана Боберського згадували і в університеті, відзначаючи 110-річчя від дня заснування руханково-спортивного товариства «Січ», 100-річчя від дня заснування СТ «Україна» [1233, с. 279–287] та скаутської організації «Пласт» [1237, с. 85–95]. До цієї події були видані буклети і листівки, співавтором і консультантом яких виступив і автор цієї дисертації [1319; 1322; 1323].

У 2012 р. ректор ЛДУФК подав керівництву телерадіокомпанії «Львівське телебачення» клопотання про створення документального фільму

про Івана Боберського (лист від 27 березня 2012 р. № 314), а також пропозицію до Львівської обласної ради про проголошення 2013 р. Роком Івана Боберського у Львівській області (лист від 2 червня 2012 р. № 238).

Особливим для відновлення історичної справедливості і вшанування пам'яті про Івана Боберського став 2013 р. – Рік Івана Боберського, упродовж якого на Львівщині проведено низку урочистостей і заходів. У ЛДУФК вшановано професора в рамках V Олімпійського тижня 23–27 вересня 2013 р. (один день олімпійського лекторію був тематично присвячений Іванові Боберському [1264, с. 36–39]), вручення Почесної відзнаки імені Івана Боберського, видання спеціальної друкованої продукції (листівка «Рік Івана Боберського у Львівській області. З нагоди 140-річчя від дня народження Батька українського тіловиховання» [1214]).

У контексті підготовки академії Івана Боберського 7 жовтня 2013 р. делегація ЛДУФК (серед них і автор цих рядків) разом із працівниками «Львівського телебачення» та представницею родини Боберських – Лесею Чабан відвідали місця, де народився, зростав і навчався Іван Боберський: с. Доброгостів Дрогобицького р-ну Львівської обл., с. Ваньовичі Самбірського р-ну Львівської обл., Самбірську гімназію, а також місцеві музеї. Автор цієї дисертації зібрав чимало усних свідчень і документів про життєвий шлях «Батька українського тіловиховання». У листопаді 2013 р. за сприяння ЛДУФК світ побачив документальний фільм «Де сила, там воля витає!» (автор сценарію та режисер Тарас Каляндрук) [1427].

В урочистій академії з нагоди 140-річчя від народження видатного діяча західноукраїнського спортивно-гімнастичного руху Івана Боберського, що відбулася в актовій залі ЛДУФК 26 листопада 2013 р., взяли участь представники родини Боберських Леся Чабан та Юрій Боберський, Олімпійської академії України, Львівського обласного будинку учителя, Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львівського національного університету імені Івана Франка, Наукового товариства імені Шевченка, керівники спортивних товариств Львова, управління молоді та

спорту Львівської обласної державної адміністрації, Об'єднання українців у Польщі, громади с. Доброгостів, м. Самбора. Учасники зібрання ще раз підтримали ідею про присвоєння вишу імені Івана Боберського. У переддень академії були видані листівка «Іван Боберський – Батько українського тіловиховання» [1124] та спеціальний випуск студентського часопису «Країна спорту» «Іван Боберський (1873–1947) – основоположник української тіловиховної і спортивної традиції» [1144]. Подібний захід за участі представників кафедри олімпійської освіти ЛДУФК відбувся 11 грудня 2013 р. у Самборі в педагогічному коледжі імені Івана Филипчака. За підсумками події видано збірник відповідних матеріалів [1178].

У 2013 р. Почесні відзнаки імені Івана Боберського ЛДУФК вручено голові спортивної комісії Світового конгресу українців Ларисі Брабаш-Темпл (№ 0004) і співрозпорядникам Фонду Володимира Кузя Вірі Маланчій і Богданові Колосу (№ 0005); пам'яті Івана Боберського присвячено низку виступів Андрія Сиви на львівському телебаченні і радіо.

Більшість заходів Року Івана Боберського були спрямовані на популяризацію цього імені в Україні та поза її межами. Автори нечисленних наукових студій про «Батька українського тіловиховання» здебільшого обмежилися інтерпретацією здобутків своїх попередників. Показовим у цьому плані є збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, магістрантів та аспірантів, яка відбулася у Львівському національному університеті імені Івана Франка з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського [1208]. Більшість статей збірника не відзначаються науковою новизною, мають компілятивний характер.

Упродовж 2014–2019 рр. ім'я професора Івана Боберського неодноразово згадували учасники різних заходів, організованих викладачами ЛДУФК в університеті та поза його межами. Так, про «Батька українського тіловиховання» йшлося на таких урочистих заходах, як урочиста академія з нагоди 150-річчя від народження Кирила Трильовського та 100-річчя

проведення Шевченківського здвигу в межах святкування 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка (26 червня 2014 р.) [1134; 1143]; VI Олімпійський тиждень університету (22–26 вересня 2014 р.) [1294]; VII Олімпійський тиждень ЛДУФК (28 вересня – 3 жовтня 2015 р.); Урочиста академія з нагоди відзначення 90-річчя від дня заснування Карпатського лещетарського клубу (26 лютого 2015 р.) [1132; 1232]; Урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження митрополита Андрея Шептицького (23 грудня 2015 р.); Урочистої академія з нагоди відзначення 160-річчя від народження Івана Франка «Сини Івана Франка – перші українські фахівці руханки і змагу» (22 грудня 2016 р.) [1280]; наукових конференціях кафедри олімпійської освіти (14 квітня 2014 р.; 30 квітня 2015 р.; 17 травня 2016 р.; 2 червня 2017 р.; 22 червня 2018 р.).

24 вересня 2014 р. у ЛДУФК відбулася чергова урочиста церемонія вручення Почесної відзнаки імені Івана Боберського № 0006 одному з активних популяризаторів імені Івана Боберського, директорів Львівського державного училища фізичної культури Степанові Родаку.

У 2016 р. на виконання ініціатив і рішень учасників академій пам'яті Івана Боберського, а також пункту плану заходів Львівської обласної державної адміністрації щодо проведення 2013 р. Року Івана Боберського на Львівщині, адміністрація вишу підготувала подання (листи-клопотання № 171 від 09.02.2016 р. та № 618 від 11.05.2016 р.) і розпочала консультації з Міністерством освіти і науки України щодо присвоєння Львівському державному університету фізичної культури імені Івана Боберського. Схвалене (наказами Міністерства освіти і науки України № 942 від 4.08.2016 р. та № 115 від 1.02.2019 р.) таке іменування стало не лише гідним пошануванням праці Івана Боберського та його послідовників, визнанням і утвердженням української тіловиховної традиції, а й актом відновлення історичної справедливості щодо репресованої радянським режимом української культурної спадщини в царині національного фізичного виховання і спорту.

У 2015 р. з ініціативи викладачів кафедри олімпійської освіти ЛДУФК при НТШ створено Комісію тіловиховання і спорту імені Івана Боберського (основний тягар організаційної праці ліг на автора цієї дисертації). Перше установче засідання Комісії відбулося 4 червня 2015 р. в головному корпусі ЛДУФК. Відтоді Комісія тіловиховання і спорту імені Івана Боберського провела декілька десятків наукових заходів, на яких розглядалися різні аспекти життя й діяльності «Батька українського тіловиховання» [1244; 1262; 1277; 1280–1284].

До висвітлення актуальних питань українського тіловиховання значно спричинилися щорічні конференції під назвою «Молода спортивна наука України», які проводяться у ЛДУФК з 1997 р., а результати публікуються в одноіменних збірниках. Заслуговують на увагу опубліковані в різні роки статті Ярослава Боднара [1056, с. 5–7], Ігоря Дацюка [1096, с. 22–24], Андрія Леоненка [1164, с. 214–217], Степана Родака [1217, с. 18–20], Андрія Сови [1270, с. 217–221], Ігоря Янків [1346, с. 79–82] та ін., хоча у деяких з них трапляються помилки та неточності. Так, Степан Родак помилково твердив, що святий Михаїл на прапорі товариства «Сокіл-Батько» у Львові був зображений не з одним, а з двома мечами. Ігор Янків помилково приписав «Батькові українського тіловиховання» авторство підручників «М'ячеві гри», «Легка атлетика». Іванові Боберському належить розвідка «Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих» [311], а працю «Їзда на лещетах» йому так і не вдалося видати окремим підручником [320, с. 4–7], як зазначив Ігор Янків. Ольга Романчук, Оксана Коваль, Ростислав Коваль, Ольга Матвіяс, Любов Чеховська у своїй статті обмежилися переліком відомих фактів з біографії Івана Боберського, оприлюднених раніше іншими дослідниками. У статті помилково вказано, що СТ «Україна» засноване 1903 р. (насправді – 1911 р.), а на фотографії № 3 зображений Іван Боберський [1356, с. 124–130].

У різний час, починаючи з 1990-х років, справі відновлення національної пам'яті, зокрема поширення правдивої інформації про життєвий і творчий

шлях Івана Боберського сприяли наукові, науково-популярні, популярні та публіцистичні праці дослідників і краєзнавців Ігоря Андрухів, Ярослава Боднара, Оксани Вацеби, Григорія Грибана, Ігоря Дацюка, Валерія Джуня, Сергія Єрмакова, Мар'яна Житарюка, Станіслава Заборняка, Степана Качараби, Вадима Ковпака, Степана Костя, Лесі Крип'якевич, Ореста Круковського, Олександра Кухарського, Володимира Леника, Леоніда Мазура, Ярослава Малика, Романа Мелеха, Юрія Михалюка, Юрія Мицика, Олеся Ноги, Олега Павлишина, Олександра Паука, Степана Пахолка, Євгена Приступи, Войцеха Пьотровського, Ігоря Смутка, Андрія Сови, Валерія Старкова, Олександри Сумарук, Юрія Тимошенка, Ярослава Тимчака, Богдана Трофим'яка, Лесі Чабан, Миколи Чмира, Івана Яремка та ін.

Крім статей у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних конференцій в другій половині 90-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в Україні з'явилися друком ґрунтовні розвідки та монографії про різні аспекти українського тіловиховання. Окремі факти з життя і діяльності Івана Боберського описані в працях Ігоря Андрухів, Володимира Леника, Оксани Вацеби, Бориса Савчука [1220–1222], Ярослава Луцького [1168], Олександра Сича [1226; 1227], Богдана Трофим'яка [1313–1316], Володимира Окаринського [1195], Олександра Дем'янюка [1100], Олександра Ноги, Ігоря Савицького, Ореста Субтельного [1359], Олександра Кухарського та Григорія Грибана [1156], Станіслава Заборняка, Войцеха Пйотровського [1355] та ін.

У 1992 р. побачила світ праця Ігоря Андрухів «Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг»» [1047], яка базувалася на його попередніх розвідках [1048] і стала однією з перших спроб висвітлення історії руханкових і спортових товариств Галичини 1894–1939 рр., за умов австрійської та польської окупації. Ігор Андрухів поставив собі за мету довести, що діяльність українських товариств того часу на всіх етапах визначалася прагненням українського народу до політичної самостійності. У 1995 р. вийшла ще одна книга цього ж автора, в якій подано

короткий історичний огляд діяльності українських молодіжних і студентських товариств Галичини 1861–1939 рр. [1050]. Ігор Андрухів – дослідник відзначився тим, що опрацював значні за обсягом архівні матеріали, зокрема з фондів ДАІФО та ЦДІА України у Львові, періодику та спогади сучасників. Серед матеріалів, поміщених у книгах, є окремі факти з діяльності Івана Боберського в товаристві «Сокіл-Батько», опубліковано фотографію з ним 1912 р. тощо.

У магістерській дисертації наукового працівника УВУ Володимира Леника на тему «Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.)» [1163], що з'явилася друком 1994 р., досліджено генезу молодіжного руху в Галичині, Буковині та еміграції, вплив масових товариств «Сокіл», «Січ» і «Пласт» на тогочасне суспільно-політичне життя. У четвертому розділі та додатках книги автор подав інформацію про Івана Боберського як провідного сокільського діяча та його короткі біографічні відомості. Монографія побудована головню на матеріалах періодичних видань, однак Володимир Леник використав також маловідомі не публіковані раніше спогади учасників товариств, які зберігалися в різних закордонних архівах.

Особливості розвитку спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні кінця XIX – 30-х років XX ст. охарактеризувала Оксана Вацеба у праці «Нариси з історії західно-українського спортивного руху» [1068], що з деякими корективами та зміненою назвою «Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні» побачила світ 1997 р. в Івано-Франківську [1069]. Окремі положення дослідження були апробовані у численних статтях авторки упродовж попередніх та наступних років [1066, с. 196–199; 1067, с. 98–101; 1070, с. 19–22; 1071, с. 90–94; 1073, с. 147–148]. У книзі проаналізовано діяльність товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг», низки українських спортивних клубів Львова та Галичини. У другому та четвертому розділах книги окреслено причини та передумови виникнення українських сокільських товариств на західноукраїнських землях, висвітлено

становлення та розвиток організації «Сокіл» в Галичині, зародження «Пласту» та його роль у вихованні української молоді, діяльність січових і лугових товариств, що послужили основою спортивного руху. Великі за обсягом у книзі поміщено додатки, які допомагають глибше ознайомитися з темою дослідження. І хоча в монографії Оксани Вацеби постаті Івана Боберського не так багато приділено уваги, заслуговують пошани публікація одинадцяти світлин з «Батьком українського тіловиховання» та неповна бібліографія його праць.

Спробою висвітлити становлення і розвиток спорту у Львові у першій третині ХХ ст. стала праця Олександра Ноги «Світ львівського спорту 1900–1939 рр. Спортдосягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво» [1193]. Однак її автор припустився багатьох помилок і неточностей. Назви деяких параграфів книги, наприклад «Одягові фірми та майстерні», «Парадний стрій товариств та клубів», «Спортивно-руханкове вбрання», «Спортивний метал», «Прапори, прапорці, хоругви і т. д.» суперечать змісту. Олександр Нога переважно обмежується переліком назв організаційних пам'яток, інколи одні і ті ж зображення подає по декілька разів: сокільські відзнаки авторства Павла Ковжуна, випущені з нагоди 40-ліття товариства «Сокіл-Батько», подано тричі – два рази як фотографії з колекції Євгена Приступи, третій – як ілюстрацію, зіскановану з виданого 1996 р. у Львові альманаху «Сокіл-Батько»; двічі – відзнаку товариства «Луг» [1193, с. 436, 439, 440, 449]. Прапор товариства «Сокіл-Батько» у Львові за участі Івана Боберського посвячено лише 10 вересня 1911 р., а не 1894 р., як стверджує автор. Наводячи ілюстрацію однієї сторони прапора з левом товариства «Сокіл-Батько» у Львові, автор помилково датує її 30-ми роками ХХ ст., замість 1911 р. [1193, с. 619, 755]. У тексті трапляються хибні описи деяких організаційних атрибутів. Недоліком видання є обмежена джерельна база: Олександр Нога використав лише тогочасну українську та польську періодику та окремі спогади, оминувши доступні архівні джерела. Загалом ця

монографія поставила перед дослідниками набагато більше запитань, ніж дала відповідей.

Подібних помилок не позбавлені інші праці Олександра Ноги, опубліковані ним одноосібно [1194] та у співавторстві з Ігорем Савицьким [1219]. Зокрема, на сторінках книги «Архітектор Григорій Пежанський та розвиток фізичної культури в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття» читаємо таке: 1) «Професор Іван Боберський не знав добре, що з м'ячем робити. Правила англійського Союзу копаного м'яча були йому невідомі» [1219, с. 142]; 2) «Професор Іван Боберський – голова «Сокола-Батька» (1908–1915 рр.) із символом влади – булавою. Активний діяч українського спортивного руху, популяризатор ігрових видів. Фото початку ХХ ст.» [1219, с. 150]; 3) «Професор Іван Боберський. Голова «Сокола-Батька». Активний діяч українського спортивного руху, популяризатор ігрових видів. Фото початку ХХ ст.» [1219, с. 158]. Автори у багатьох випадках протрактували факти з життєпису «Батька українського тіловиховання» довільно та необґрунтовано, що спричинило помилки у підписах під світлинами.

Станіслав Заборняк (10 лютого 2010 р. у ЛДУФК йому було вручено диплом «Doctor Honoris Causa») у праці «Фізична культура українського народу на польських землях (1868–1939)» наводить чимало важливої інформації про внесок Івана Боберського у становлення та розвиток фізичного виховання і спорту [1361], однак необґрунтовано та помилково «польськими землями» вважає Галичину та інші українські етнічні території.

Юрій Тимошенко у монографії «Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40-ві роки ХХ ст.», аналізуючи особливості культивування рухової активності населенням підрадянської України у 1920–40-х роках зауважив, що Іван Боберський був одним із перших вітчизняних теоретиків фізичної культури і залишив по собі потужну наукову спадщину в царині фізичного виховання, спорту та громадсько-політичної роботи [1302].

Деякі відомості про внесок Івана Боберського у розробку і впровадження символіки та атрибутики товариств «Сокіл», СТ «Україна», легіону УСС, пам'ятних відзнак і нагород УНР та ЗУНР, форми одягу та знаків розрізнення Збройних сил ЗУНР (ЗО ЗУНР), у дослідження стрілецької пісенності, про діяльність у ДСВС ЗУНР та Представництві ЗУНР у Канаді зустрічаємо у працях Ореста Круковського, Степана Пахолка [1148, с. 154–161; 1149, с. 34–37; 1150, с. 278–289; 1151, с. 15; 1152; 1197; 1198, с. 68–71], Сергія Музичука, Євгена Пінака та Миколи Чмира [1203; 1339], Андрія Гречила [1088], Оксани Кузьменко [1153], Миколи Литвина [1165], Олега Павлишина [1196] та ін.

Про редакторську, журналістську та видавничу діяльність Івана Боберського в контексті становлення та розвитку української спортивно-руханкової преси йдеться у працях Степана Костя [1140–1142; 1188] та Вадима Ковпака [1139].

Досліджуючи етнопедагогічні аспекти становлення і розвитку українських народних рухливих ігор, забав і розваг та особливості їх функціонування в українському суспільстві, Євген Приступа, Володимир Левків, Олег Слімаковський, серед іншого, використали праці самого Івана Боберського «Забави і гри рухові» (Львів, 1904 р.), «Нові шляхи до тілесного виховання» (Львів, 1911 р.), «Українське сокілство (1894–1939)» (Львів, 1939 р.) [1207].

Івана Боберського як популяризатора копаного м'яча (футболу) у Галичині в «Українському спортовому кружку», СТ «Україна», «Соколі» тощо, його навчально-методичну працю «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (Львів, 1906 р.) пишуть у своїх розвідках Олександр Паук [1354; 1431], Богдан Люпа [1170], Іван Яремко [1348], Денис Мандзюк [1175], Пйотр Хоміцький, Лешек Следзьона [1350], подібну інформацію містять матеріали конференцій [1337].

Відомості генеалогічного характеру про український шляхетський рід Боберських можна віднайти у працях Ігоря Смутка та племінниці Івана Боберського Лесі Чабан. Ігор Смуток на основі архівних джерел дослідив

історію роду Боберських XVI–XVIII ст. у середовищі руської шляхти, яка проживала в Перемишльській землі Руського воєводства [1229; 1230]. Леся Чабан, опираючись, головню, на приватні архіви родини та доступні їй документи і матеріали, висвітлила історію роду Боберських у XIX–XX ст., подавши генеалогічне дерево [1338].

Коротка історія висококільських злетів у Празі: I – 1882 р., II – 1891 р., III – 1895 р., IV – 1901 р., V – 1907 р., VI – 1912 р., VII – 1920 р., VIII – 1926 р., IX – 1932 р., X – 1938 р., XI – 1948 р., XII – 1994 р. та численні світлини з чеських архівів та збірок, що її ілюструють, представлені у книзі «XII. všesokolský slet», яка вийшла друком 1995 р. [1353].

Деякі факти, що стосуються нашої теми, подані у монографіях, статтях і брошурах Івана Головацького [1086, с. 11], Олега Гриніва [1089], Тараса Вінцковського та Олександра Музичка [1081], Тараса Гунчака [1093], Василя Лаби [1158], Ярослава Ляльки [1171], Богуслава Любіва [1169], Оксани Маланчук-Рибак [1173], Ореста Мазура [1172, с. 55–57], Ірини Процик [1211, с. 122–129], Володимира Сергійчука [1224], Романа Щура [1345] та ін.

Свідченням зростання наукового інтересу до аналізованої тематики служать дисертаційні дослідження, присвячені різним аспектам діяльності українських громадських організацій, співорганізатором яких був Іван Боберський та в яких він працював. Наближеними до теми нашого дисертаційного дослідження є роботи Ярослава Боднара [1362], Оксани Вацеби [1363], Володимира Виздрика [1364], Олега Винничука [1365], Лесі Вовк [1366], Миколи Гуйванюка [1367; 1368], Петра Гуцала [1369], Олександра Дем'янюка [1370], Андрія Кухтія [1372], Олексія Ляха-Породька [1373], Володимира Окаринського [1374], Руслана Пальчевського [1375], Богдана Трофим'яка [1378], Івана Шумського [1381], Ігоря Янківа [1382] та ін.

Інформацію про життєвий шлях і діяльність Івана Боберського в державних, політичних, громадських та культурно-просвітніх організаціях і структурах можна почерпнути з літератури довідкового характеру, зокрема,

таких, як «Довідник з історії України» [1383, с. 220–222; 1384, с. 793–794; 1387, с. 76–77; 1390, с. 369–370; 1391, с. 582], «Енциклопедія історії України» [1396, с. 191] [1406, с. 162–168; 1407; 1421, с. 304; 1422, с. 267–268], «Енциклопедія Львова» [1386, с. 102–103; 1409, с. 247–248; 1411, с. 397–398; 1412, с. 398; 1413, с. 215–216; 1414, с. 684], «Енциклопедія сучасної України» [1399, с. 89], «Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія» [1410, с. 143–144], «Мистецтво України: Біографічний довідник» [1404], «Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія» [1408, с. 201–203], «Пластовий довідник» [1405], «Столітнім шляхом. Український Пласт: історія в датах» [1415; 1424], «Українська Галицька Армія: довідник» [1395, с. 33], «Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі» [1418], «Українська журналістика в іменах» [1399, с. 39–41], «Український народний одяг. Етнографічний словник» [1401], «УСЕ Універсальний словник-енциклопедія», «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка» [1394, с. 38–53; 1403, с. 585–586]. Нові назви вулиць Львова у монографії подано за книгою Бориса Мельника «Довідник перейменування вулиць і площ Львова. XIII–XX століття» [1402]. Щоправда, більшість з перелічених видань не позбавлена фактографічних помилок про життєвий шлях Івана Боберського.

Виданню цієї дисертації передували тематично споріднені авторські публікації за підсумками шістнадцяти років дослідження [1231–1284; 1432–1470]. Завдяки цим статтям і розвідкам у науковий обіг запроваджено багато раніше невідомих джерел. Упродовж 2013–2019 рр. автор цих рядків, окрім наукових студій про Івана Боберського, інтенсивно провадив кампанію з популяризації його імені: десятки поїздок місцями, де проживав, навчався і працював Іван Боберський, організація урочистих академій, наукових конференцій, семінарів і презентацій, записи спогадів, листування з різними установами, організаціями та особами поза межами України та інші заходи. Чимало заміток, розвідок, статей, інтерв'ю, виступів з цього приводу

з'явилося на сторінках друкованих засобів масової інформації та в інтернет-виданнях, на телебаченні, радіо [752; 1178; 1425; 1432–1470].

Висновки

Як свідчить аналіз історіографії, попри те, що окремі аспекти з життя і діяльності Івана Боберського частково висвітлені дослідниками, комплексного дослідження з цього питання дотепер немає. Накопичені на сьогодні дослідження та розвідки мають здебільшого науково-популярний і публіцистичний характер і лише привідчиняють порушену нами тему, вони не структуровані системно й не розкривають проблему комплексно. Отже завдання всебічного і неупередженого вивчення суспільно-культурної, військово-політичної та освітньо-виховної діяльності Івана Боберського залишається актуальним для науковців.

1.2. Джерельна основа дослідження

Джерельна база запропонованої теми розпорошена по багатьох архівах, музеях, бібліотеках, приватних збірках і колекціях як на теренах України, так і за кордоном – у США, Канаді, Польщі, Австрії, Чехії, Німеччині, Угорщині, Аргентині, Австралії та інших країнах. Використані у дисертації джерела умовно поділено на сім груп: 1) документи українських військових, політичних і державних утворень та установ, в яких працював Іван Боберський; 2) документи громадських організацій, членом яких був Іван Боберський та з якими безпосередньо співпрацював упродовж життя; 3) творча спадщина Івана Боберського; 4) епістолярні джерела; 5) періодичні видання; 6) спомини, щоденники, інтерв'ю; 7) світлини.

Із документів першої групи у дослідженні використано фонди ЦДАВО України (1073, 2188, 2192, 3807, 4360, 4379); ЦДАГО України (269), ЦДІА України у Києві (1235), ЦДІА України у Львові (352, 353, 358, 359, 360, 366, 368), ДАІФО (636), архіву УКУ, Збірку воєнних друків у ВРСРК НБ ЛНУ імені Івана Франка, Національної бібліотеки у Варшаві, Осередку української культури і освіти у Вінніпезі.

Важливими джерелами послужили обіжники Державного секретаріату військових справ ЗУНР про його структуру, штати і функції, документи для офіцерського складу і вояків Галицької армії уряду Диктатора ЗО УНР, рахункові акти ДСВС, прохання, заяви службовців про надання грошової допомоги, накази та розпорядження Диктатора ЗО УНР, відомості та звіти урядовців і військових начальників про становище на українських землях тощо. До розробки частини з цих документів, у межах своїх повноважень, був причетний також Іван Боберський. Зокрема відомо, що він відредагував текст першої Присяги ЗУНР «Слово присяги для жандармів (офіцирів; мужви) Західньо-Української Народньої Республіки», уклав правильник «Пресової кватири УСС», «Правильник Письменничого відділу» ДСВС,

редагував «Вістник Державного Секретаріату Військових Справ», готував деякі «Розпорядки ДСВС».

Залучено також особисті документи Івана Боберського як голови «Письменничого відділу» ДСВС ЗУНР, четаря ГА, його облікова картка, заповнена на збірній станиці УСС у Відні, різноманітні перепустки. Документи «Державного Секретаріату освіти і віросповідань» ЗУНР засвідчують присвоєння йому VII службового рангу. Багато документів Іван Боберський підготував як повноважний представник ЗУНР у США та Канаді. Це відозви, звернення, інформаційні повідомлення, які друкувалися в пресі, а також звіти про виконану роботу.

Серед інших заслуговують на увагу документи Головної української ради та Загальної української ради, членом яких був Іван Боберський, зокрема протоколи засідань, проекти, резолюції, постанови та інші матеріали в справі реорганізації ГУР, відозви, меморандуми, повідомлення стосовно питань війни з Російською імперією, утворення Легіону УСС, української адміністрації, запровадження української мови в школах і церквах на підконтрольній австрійській армії землях, роботи серед захоплених у полон російською армією українців та інших питань.

Інформацію про педагогічну працю Івана Боберського в гімназіях і семінаріях Львова та Дрогобича на посаді заступника учителя, учителя та професора містять офіційні звіти дирекцій цих гімназій: IV гімназії у Львові (1899–1900); Дрогобицької гімназії (1900–1901); Академічної гімназії та її філії у Львові (1901–1918); жіночої учительської семінарії (1903–1905) і гімназії СС Василянок (1906–1914) у Львові.

До другої групи джерел належать документи громадських організацій, членом яких був Іван Боберський та з якими безпосередньо співпрацював упродовж життя. Йдеться, зокрема, про українське студентське товариство «Русь» (з 1910 р. – «Січ») у Граці, «Сокіл» (з 1909 р. – «Сокіл-Батько») у Львові, Наукове товариство імені Шевченка, «Український спортивний кружок» в Академічній гімназії та її філії у Львові, «Учительську громаду»,

«Просвіту», спортове товариство студентів вищих шкіл Львова «Україна», українську скаутську організацію «Пласт», «Змаговий союз», руханково-стрілецьке товариство «Січ» (Кам'янець-Подільський), «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Товариство опіки над українськими емігрантами» у Львові, «Український Народний Союз», «Союз українських сокільських організацій за кордоном» у Празі, «Українську стрілецьку громаду». Іван Боберський брав участь у створенні багатьох статутів цих організацій як розробник і консультант [577, с. 7–19; 595; 599; 609]. Статути, проекти та робочі матеріали до них зберігаються у ЦДАВО України (ф. 2192); ЦДІА України у Львові (ф. 146, 309, 312, 366); ДАІФО (ф. 2); ДАЛО (ф. 1); Осередку української культури і освіти у Вінніпезі.

Протоколи засідань організацій, загальних зборів, урочистостей дають можливість оцінити внесок Івана Боберського в ту чи іншу справу, побачити «підводні камені», на які він наштовхувався в контексті своєї діяльності, подекуди детально фіксують його промови та зауваження щодо різних питань, справ тощо [579, с. 1–3; 580]. Такого характеру документи збереглися у фондах ЦДАВО України (ф. 2192); ЦДІА України у Львові (ф. 146, 309, 312, 366); ДАІФО (ф. 2), ДАЛО (ф. 1), Осередку української культури і освіти у Вінніпезі. Іван Боберський належав до тих функціонерів, які намагалися залишити для нащадків дуже детальні описи перебігу засідань організацій, загальних зборів, урочистостей. На цьому він неодноразово наголошував у багатьох листах, адресованих різним особам і товариствам [67, арк. 1].

Звіти громадських організацій, що містять інформацію про підсумки і напрями їх діяльності, здобутки, фінансові проблеми, виклики, які існували, тощо, дають можливість з'ясувати роль Івана Боберського в цих організаціях на тому чи іншому проміжку часу. Такі документи містяться у фондах ЦДАВО України (ф. 4360, 4361); ЦДІА України у Львові (ф. 309, 312, 348, 366, 847); Осередку української культури і освіти у Вінніпезі. Звіти видавалися окремими виданнями, а також широко публікувалися в періодиці

[511–519; 592]. Саме завдяки Іванові Боберському товариство «Сокіл» з 1906 р. регулярно друкувало звіти організації, секцій і комісій у пресі, зокрема у «Народному Слові», «Сокільських вістях», «Вістях з Запорожжя», «Календарі «Вістей з Запорожжя» на 1914» (Львів, 1913 р.).

Відозви та звернення громадських організацій, серед із підписантів яких був Іван Боберський, допомагають відтворити культурно-освітню ситуацію у Львові та Галичині на початку ХХ ст. та в міжвоєнний період, досягнути нагальні проблеми, які поставали перед керівництвом товариств, оцінити фінансовий стан організацій тощо. Це відозви «Сокола-Батька» до українського населення і вказівки про заснування філіалів товариства, з нагоди підготовки та проведення I, II і III краєвих здвигов 1911 р., 1914 р. та 1934 р. у Львові, підготовки до VI Всесокольського злету 1912 р.; з метою викупівлі земельних ділянок для облаштування спортивного комплексу «Сокола-Батька» у Львові, збору коштів на різні організаційні потреби; відозви «Союзу українського сокільства за кордоном» і «Сокола-Батька» з нагоди 60-річчя та 70-річчя від дня народження Івана Боберського; збору коштів на потреби «Просвіти» та ін. Перелічені джерела зберігаються у ЦДАВО України (ф. 4360, 4361, 4379); ЦДАЗУ (ф. 10, 15); ЦДІА України у Києві (ф. 1235); ЦДІА України у Львові (ф. 312, 366, 389); Українському музеї-архіві в Клівленді; Осередку української культури і освіти у Вінніпезі; приватному архіві Юрія Завербного (м. Львів).

До документів цієї групи належать також програми, запрошення на вечори, концерти, урочистості, засідання; бланки, посвідки, зголошення.

На основі частини архіву, надісланого Іваном Боберським у НТШ, в радянський час було сформовано окремий фонд 366 «Боберський Іван (1873–1947), педагог, організатор, українського спортивного руху в Галичині та за кордоном, голова товариства «Сокіл-Батько» у Львові, професор» (тепер зберігається у ЦДІА України у Львові) [1420, с. 252]. Документи, надіслані Іваном Боберським у Музей визвольної боротьби України у Празі, згодом потрапили до Києва і після Другої світової війни були впорядковані у межах

фонду 4379 «Боберський Іван (1873–1947) – педагог, діяч ЗУНР ЗОУНР, голова товариства «Сокіл-Батько» у м. Львові, повноважний представник ЗУНР у США і Канаді» (тепер ЦДАВО України) [1058, с. 212, 390, 421]. Частина документів, які формував Іван Боберський, залишилися в Осередку української культури і освіти у Вінніпезі, частина потрапила до ЦДАГО України (ф. 269), приватного архіву Степана Гайдучка (м. Львів).

Важливим джерелом для цього дослідження послужила творча спадщина Івана Боберського. Оскільки донедавна були відомі лише чотири криптоніми, якими він підписувався, то й його авторство було підтверджене стосовно декількох десятків праць, головню, в царині українського тіловиховання. Проведене дослідження показало, що Іван Боберський є автором численних публікацій, які підписував, окрім свого прізвища, різноманітними криптонімами та псевдонімами: «Бб», «ББ», «Б. Б.», «Бібр», «Бібр в Канаді», «Бібр Канади», «Бібр в Манітобі», «Бібр на Балкані», «Брідідік», «І. Б-кий», «Льорд Брідідік», «Оеи», «Оей», «Оси», «Рек», «Рск». Публікації Івана Боберського є на сторінках українських та іноземних періодичних видань «Америка», «Вісти з Запорожа», «Діло», «Життя і знання», «Канадійський Фармер», «Народне Слово», «Поступ», «Свобода», «Сокільські Вісти», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Змаг», «Україна», «Український Голос», «Український емігрант», «Український Сокіл» (Прага), «Український Сокіл» (Буенос-Айрес), альманахах, календарях, енциклопедіях. Творча спадщина Івана Боберського представлена навчально-методичними, науковими, публіцистичними та аналітичними працями з різних аспектів фізичного виховання і спорту. Окремі статті він присвятив Олімпійським іграм сучасності. Іван Боберський є автором статті під назвою «Канада» до «Української загальної енциклопедії» (Львів, Станиславів, Коломия, 1930). Крім того, він написав чимало статей, зібрав, упорядкував та опублікував матеріали і документи з історії українських молодіжних організацій та світового скаутського руху, Легіону УСС, української діаспори, розвитку українського національного танцю, українського

менталітету та ін., а ще десятки інформаційних повідомлень, коротких нарисів, некрологів тощо. Він також є автором моральних настанов «Українському громадянину» (див. додаток Б), афоризмів (див. додаток В), які й сьогодні використовуються у діяльності багатьох організацій і товариств. Він навіть є автором декількох віршів й пісень. Після смерті Івана Боберського лише окремі праці з його творчого доробку та витяги з них передруковувалися на українських землях та у діаспорі [323; 344, с. 6; 348; 1268, с. 40–41; 1235, с. 71–74]. З огляду на це є потреба зібрати, упорядкувати та видати його творчу спадщину.

Четверта група джерел представлена багатющою епістолярною спадщиною професора Івана Боберського. Протягом усього життя він активно листувався з багатьма провідними громадськими, політичними, культурними та військовими діячами, науковцями, з Дмитром Вітовським, Степаном Гайдучком, Сенем Горуком, Михайлом Грушевським, Іваном Коссаком, Левом Лепким, В'ячеславом Липинським, Миколою Міхновським, Осипом Назаруком, Іваном Раковським, Теодором Рожанковським, Ольгою Підвисоцькою, Володимиром Старосольським, Оленою Степанів, Олександром Тисовським, Степаном Томашівським зокрема [528, с. 278–280; 536, с. 433–435; 537, с. 378–379]. Збереглися листи Івана Боберського до Михайла Грушевського, В'ячеслава Липинського, Євгена Петрушевича, митрополита Андрея Шептицького та ін. Окремі листи Івана Боберського, листи-вітання та фрагменти з них публікувалися за його життя на сторінках української періодики, зокрема, в часописах «Вісти з Запорожжя», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Український Сокіл». Іван Боберський листувався з багатьма громадськими організаціями, членом яких був або з якими співпрацював упродовж тривалого часу. Це «Сокіл-Батько», спортове товариство студентів вищих шкіл Львова «Україна», українська скаутська організація «Пласт», «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Товариство опіки над українськими емігрантами» у

Львові, «Союз українських сокільських організацій за кордоном» у Празі, «Українська стрілецька громада» та ін.

Епістолярна спадщина Івана Боберського не стала предметом окремого вивчення в українській науці, насамперед, через те, що в радянський період на цю тему було накладено табу. Лише з проголошенням незалежності України повернулося ім'я Івана Боберського в науковий дискурс. Однак листування Івана Боберського ще тривалий час залишалося поза ним. Лише зрідка у наукових працях знаходимо поклики на поодинокі листи. Виняток становить публікація Юрія Тимошенка [1302; 1303, с. 47–54], в якій проаналізовано 48 листів Івана Боберського до старшини «Союзу українських сокільських організацій за кордоном», що датовані 1932–1939 рр. і зберігаються у ЦДАГО України.

За роки незалежності зроблено в оприлюдненні епістолярію Івана Боберського лише перші кроки. Юрій Мицик опублікував шість листів Івана Боберського до історика Михайла Грушевського (датовані 16 квітня 1913 р., 25 липня 1913 р., 4 серпня 1913 р., 8 серпня 1913 р., серпнем 1913 р., 30 серпня 1913 р.) [543; 1429] (ці листи проінтерпретовані у публікації Л. Білинський [1053]), три листи до одного з визначних діячів української діаспори в Канаді протестанського пастора Івана Роберта Ковалевича (25 вересня 1923 р., 1 вересня 1935 р., 21 грудня 1936 р.) [542; 604, с. 207–209] та чотири листи до українського письменника, перекладача, журналіста Остапа Грицяя (21, 22, 25 вересня 1944 р.), а також витяги з листування «Української Мистецької Накладні» до Івана Боберського (липень–жовтень 1922 р.) [544].

Один лист В'ячеслава Липинського до Івана Боберського, датований 29 квітня 1924 р., опубліковано у першому томі архівної серії повного зібрання творчої спадщини В'ячеслава Липинського [538, с. 216]. Два витяги з листів Івана Боберського до діяча українського сокільського руху в Чехословаччині Миколи Масюкевича (26 квітня 1934 р.) та старшини «Союзу українських сокільських організацій за кордоном» (14 травня 1934 р.)

містяться у збірнику документів і матеріалів про українську політичну еміграцію 1919–1945 рр. [603, с. 500–501].

Автор цієї дисертації опублікував три листи Івана Боберського до Олександра Тисовського (2 липня 1912 р., 15 серпня 1914 р., 22 серпня 1915 р.) [583, с. 203–216] та дев'ять листів, що висвітлюють взаємини Івана Боберського та керівництва українського товариства «Сокіл-Батько» у Львові у 1920-х – на початку 1930-х років (20 вересня 1927 р., 6 березня 1928 р., 22 червня 1928 р., не раніше 4 травня 1928 р. (два листи), 26 жовтня 1931 р.; 8 серпня, 17 серпня і 29 грудня 1936 р.) [586, с. 502–513; 588, с. 208–214]. Отже, епістолярна спадщина Івана Боберського чекає скрупульозного опрацювання та запровадження до наукового обігу.

Епістолярні джерела окресленої теми зберігаються у ЦДАВО України (ф. 1073, 2192, 4360, 4379); ЦДІА України у Києві (ф. 1235); ЦДІА України у Львові (ф. 312, 358, 359, 360, 366, 368, 381, 385, 389, 398, 410); архіві українського студентського товариства «Січ» у Граці; Осередку української культури і освіти у Вінніпезі; у приватних архівах Люби Базилевич, Степана Гайдучка, Юрія Завербного, Лесі Чабан (м. Львів).

Виявлений епістолярій не лише допоміг виконати поставлені завдання, а й в майбутньому, за умови публікації окремими збірниками, сприятиме розкриттю багатьох «білих плям» української історії першої половини ХХ ст.

У роботі широко використано матеріали преси досліджуваного періоду. Інформацію про діяльність Івана Боберського в руханкових і спортивних товариствах та гуртках знаходимо у таких періодичних виданнях: сокільських («Сокільські вісти» (Львів), «Вісти з Запорожжя» (Львів), «Сокільські Вісти» (Львів), «Український Сокіл» (часопис «Союзу українського сокільства за кордоном» у Празі), «Український Сокіл» (ілюстрований журнал українського товариства «Сокіл» у Буенос Айресі); січових («Січові вісти» (Львів)); пластових («Пластовий Табор» (Львів), «Молоде Життя» (Львів), «Листки дружнього зв'язку» (Нью Йорк, Клівленд); «Змаг» (Львів). Про працю Івана Боберського в «Товаристві опіки над

українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» та «Товаристві опіки над українськими емігрантами» у Львові можна довідатися з періодичних видань «Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові» (Львів), «Український емігрант. Місячник присвячений справам еміграції і реєміграції під начальною редакцією Д-ра Володимира Бачинського» (Львів). Часописи «Свобода» (Джерзи Сіти) і «Канадійський Фармер» (Вінніпег) містять інформацію про Івана Боберського як активного діяча української діаспори міжвоєнного періоду.

Чимало інформації про життєвий і творчий шлях Івана Боберського можна почерпнути з часописів «Батьківщина» (Львів), «Вісті» (Берлін), «Діло» (Львів), «Життя і знання» (Львів), «Ілюстрована Україна» (Львів), «Краківські Вісті» (Краків), «Літопис Червоної Калини» (Львів), «Народне Слово» (Львів), «Наша Школа» (Львів), «Наше Життя» (Авгсбург), «Нова Зоря» (Львів), «Новий час» (Львів), «Поступ» (Буенос-Айрес), «Світ» (Львів), «Світло й тінь» (Львів), «Свобода» (Львів), «Студентський Клич» (Грац), «Товариш» (Львів), «Українська Трибуна» (Мюнхен) та ін. Згадки про громадську діяльність Івана Боберського є на сторінках іноземних часописів «Przewodnik gimnastyczny» (Львів), «Pražský ilustrovaný kurýr» (Прага), «Утро Росії» (Москва).

Загалом значення періодичних видань як джерела інформації для дослідження не можна недооцінювати. Адже газетні та журнальні публікації формують суспільну думку, дають змогу відчувати дух конкретної історичної епохи, зануритися в перебіг подій, оцінити діяльність особи, в нашому випадку – Івана Боберського, в різних державних, військово-політичних, громадських, культурно-просвітніх, наукових утвореннях та організаціях. За відсутності інших матеріалів періодика часто залишається чи єдиним достовірним джерелом інформації. Тому досліджувана періодика є цінним та достатньо інформативним джерелом.

Шосту групу джерел становлять спогади сучасників Івана Боберського. Поряд із архівними документами вони є важливою складовою для аналізу

подій, безпосереднім чи опосередкованим учасником яких був Іван Боберський.

З неопублікованих використано спогади племінниці Івана Боберського – Лесі Чабан, записані упродовж 2013–2015 рр. у Львові. На даний час ці аудіозаписи зберігаються в приватному архіві Андрія Сови (м. Львів). Спираючись на родинні оповіді, які передаються з покоління в покоління, та власні переживання, Леся Чабан розкриває історію роду Боберських ХІХ–ХХ ст., життєвий шлях Івана Боберського, сімейне життя, його контакти з родиною тощо [262; 263].

Пласт опублікованих спогадів є значно об'ємнішим. Цінними є спогади самого Івана Боберського про навчання, педагогічну працю, діяльність у громадських товариствах «Учительська громада», «Соколі», СТ «Україна» тощо [345, с. 47–48; 355; 989, с. 248].

Деяку інформацію про навчання українських студентів у Граці, зокрема й Івана Боберського, можна почерпнути зі спогадів студента Грацького університета Пилипа Гайди [992].

Педагогічна праця Івана Боберського в Академічній гімназії, її філії та гімназії СС Василянок, його ініціативи та здобутки висвітлено у спогадах Степана Гайдучка, Остапа Грицяя, Івана Кедрина, Ганни Коренець, Наталії Леонтович-Башук, Т. Лотоцького, Софії Нагірної-Лев, Олександра Охримовича, Петра Франка, Степана Шаха, Михайла Шкільника [993; 998, с. 133–136; 999, с. 17–44; 1006; 1007; 1012; 1015, с. 2–3; 1019; 1020; 1025, с. 425–432; 1033; 1038–1041; 1042, с. 413–422].

Діяльність Івана Боберського як провідного діяча українського сокільського руху, співпрацю організацій «Сокіл» і «Січ», його відносини з Кирилом Трильовським, Шевченківський здвиг 1914 р., становлення стрілецького руху напередодні Першої світової війни, працю в Бойовій управі та ін. окреслено у спогадах Теодора Галіпа, Михайла Галушинського, Ярослава Гриневича, Романа Дашкевича, Григорія Нички, Осипа Демчука, Івана Курка, Костя Левицького, Володимира Лисого, Івана Макуха, Василя

Нагірного, Івана Небелюка, Миколи Стефанюка, Кирила Трильовського, Олени Степанів, Степана Шухевича, Василя Яшана [994, с. 3; 995; 1001, с. 56–66; 1002, с. 230–249; 1003, с. 250–259; 1009, с. 217–218; 1010; 1013, с. 194–196; 1016; 1017, с. 185–187; 1021; 1022; 1023, с. 170–172; 1027; 1028, с. 169–170; 1030; 1031, с. 13–77; 1032, с. 1–17; 1034; 1043].

Про підготовку Івана Боберського та організації «Сокіл-Батько» до VI Всесокольського злету у Празі 1912 р., його перебіг і результати для українців йдеться у спогадах Юрія Боднара та Теофіла Остап'юка [990, с. 15–16; 1024, с. 244–247].

Становлення «Пласту» у Львові та Галичині, участь у цьому процесі Івана Боберського висвітлено у спогадах Любомира Беча, Романа Коцика, Северина Левицького [988; 1008; 1011].

Участь Івана Боберського як «Батька українського тіловиховання» у становленні і розвитку окремих видів спорту серед українців викладено у спогадах Олександра Скоценя, Мирослава Субтельного, Степана Цимбали [1026; 1035; 1036; 1039].

Про діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни, його сподвижницьку працю по зборі документів і матеріалів про УСС, діяльність «Пресової квартири» і «Артистичної горстки» тощо згадують у спогадах Никифор Гірняк [43], Лука Луців [997] та Антін Лотоцький [1014].

Ініціативи Івана Боберського під час його праці у ЗУНР окреслені у споминах о. Йосафата Жана [1004, с. 131–136].

Окремі факти співпраці Івана Боберського з УВО та її провідними діячами у середині 1920-х років описані у спогадах Осипа Навроцького [1018].

Про громадські ініціативи Івана Боберського у діаспорі, зокрема у Вінніпезі, Торонто та інших канадських містах і поселеннях, його працю зі збору інформації про перших українців, які поселилися у Канаді розповідають у своїх спогадах о. Пантелеймон Божик [991], Іван Гуменюк [1000], Василь Чумер [1037].

Завдяки тому, що Іван Боберський вів щоденні записи, ми отримали важливе джерело для відтворення подій становлення ЗУНР та перших місяців боротьби за державність. «Дневник» Івана Боберського охоплює час від 15 вересня 1918 р. до 22 травня 1919 р. [214]. Перебуваючи в еміграції, спочатку у Канаді, а з 1932 р. – в словенському місті Тржич, Іван Боберський упорядкував щоденник (22 жовтня 1944 р. – кінцева дата упорядкування записів) й один примірник надіслав до «Українського музею» в Празі (цей примірник згодом опинився у ЦДАВО України [33]), другий – до Національної бібліотеки у Відні, третій – Осередку української культури і освіти у Вінніпезі. У 2003 р. третій примірник «Дневника» Івана Боберського упорядкував та опублікував Юрій Мицик [356]. Невеликі фрагменти з «Дневника» також публікувалися у різних українських виданнях [357; 378, с. 339; 393, с. 401]. Значний інтерес для дослідження становлять рукописні нотатники Івана Боберського, датовані 1912–1919 рр. Вони зберігаються в Архіві-Музеї імені Дмитра Антоновича Української Вільної Академії Наук у США [207; 208].

Інформацію про діяльність Івана Боберського в УБУ знаходимо на сторінках щоденника Володимира Стефанишина, який зберігається у ЦДІА України у Львові (ф. 353) [125; 553, с. 259–272].

Окремі відомості про повсякденне життя Івана Боберського, його громадську, наукову, журналістську діяльність можна почерпнути з інтерв'ю Остапа Грицяя [467], Івана Івашка [389], Миколи Масюкевича [390] з Іваном Боберським та інтерв'ю Івана Боберського з українським канадським емігрантом Іваном Пилипівом [388] й українським спортсменом з Чернівців Романом Турушанком [317, с. 2].

У дисертації використано фотоматеріали, що зберігаються в українських і закордонних архівах, музеях, бібліотеках, приватних колекціях і збірках або опубліковані в окремих періодичних виданнях, спогадах та ін. [435; 436; 440; 527; 541; 1130; 1146; 1327]. Більша частина світлин не опубліковані та очікують належного вивчення й ідентифікації. Вони зберігаються у ЦДАВО

України (ф. 3807, 4360, 4379); ЦДАЗУ (ф. 10, 15); ЦДІА України у Львові (ф. 312, 359, 366, 389); ЦДКФФА; Архіві УКУ; Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника; Львівському національному літературно-меморіальному музеї Івана Франка, Бродівському історико-краєзнавчому музеї (збірка світлин УСС); Музеї-архіві пластового руху у Львові; Українському національному музеї у Чикаго; архіві українського студентського товариства «Січ» у Граці; Осередку української культури і освіти у Вінніпезі; Українському музеї-архіві в Клівленді тощо.

Багато фотографій, що стосуються досліджуваної теми, зберігається у приватних архівах Люби Базилевич (Львів), Клавдія Білинського (Сідней), Юрія Волощака (Львів), Любомири Гавриляк-Пивовар (Нью-Йорк), Степана Гайдучка (Львів), Петра Галущака (Львів), Юрія Завербного (Львів), Романа Метельського (Львів), Андрія Сови (Львів), Олени Тіменик (Львів), Лесі Чабан (Львів). Це, з одного боку, ускладнювало доступ до них, а з іншого, дало можливість віднайти унікальні фотографії та підписи до них, які почасти доповнили життєпис Івана Боберського.

На особливу увагу дослідників заслуговує фотоальбом, в якому опубліковано частину унікальної колекції світлин, поштів, документів зібраної учнем Івана Боберського, – Степаном Гайдучком (сьогодні зберігається у приватному архіві Лесі Крип'якевич у Львові). У вступній частині видання розповідається про колекцію, подано короткий біографічний нарис про Степана Гайдучка, долю його родини [465]. Більшість світлин мають детальні підписи, зроблені Степаном Гайдучком, очевидно, після Другої світової війни. На п'ятнадцяти світлинах фотоальбому бачимо Івана Боберського [465, с. 16–19, 28, 30, 35, 58, 59]. Значну частину фотографій Степанові Гайдучку вдалося зібрати та впорядкувати завдяки Іванові Боберському, про що свідчить взаємне листування упродовж більше як двадцяти років.

Допоміжним джерелом для дослідження послужила документальна 29-хвилинна кінохроніка VI Всесокольського злету з нагоди 50-річчя від

заснування чеського сокільського руху, який відбувся у Празі 29 червня – 1 липня 1912 р. [1426]. На ній зафіксовано українську сокільську делегацію з Галичини та голову українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» Івана Боберського під час святкового походу празькими вулицями.

Висновки

Отже, виявлення, систематизація й критичний аналіз великої кількості різноманітних джерел, які зберігаються в державних архівах, музеях, бібліотеках приватних збірках і колекціях, як в Україні, так і за кордоном, забезпечили достатню джерельну основу для дослідження.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Осмислення життєвого і творчого шляху Івана Боберського як окремої сторінки української національної історії останньої чверті XIX ст. – першої половини XX ст. неможливе без залучення здобутків української та зарубіжної історіографії, широкої репрезентативної джерельної бази, а також теоретичних засад історичної науки і низки наукових методів.

Детальне вивчення та осмислення історіографічного доробку попередників, узагальнення теоретичних і практичних результатів досліджень українських і зарубіжних науковців дало змогу сформуванню власну концепцію (систему доказів певних положень, поглядів, опису предмета за його побудовою, функціонуванням, що сприяє глибшому осягненню головних ідей). Як правило, під методологією наукового дослідження тієї чи іншої теми розуміють спосіб її трактування, а також особливістю організації наукового пошуку, що своєю чергою визначають як загальні принципи та ідейно-концептуальний арсенал аналізу, так і конкретні прийоми їх застосування. Це зумовлюється природою явища чи процесу, тобто предметом дослідження. Методологія передбачає також критерії та правила описування, реконструювання та інтерпретації будь-яких фактів кожної окремої теми. Методологія, що тісно пов'язана з теорією предмета, є невід'ємною складовою панівної на даний час суспільно-політичної парадигми.

В українській історіографії ще не сформовано усталених підходів до вивчення біографії Івана Боберського, не отримали належної оцінки його місце та роль в історії України. Науковці, як правило, вивчали його життєвий шлях через призму внеску у сферу фізичного виховання і спорту, цілком заслужено називаючи Івана Боберського «Батьком українського тіловиховання». Однак аналіз джерел показав, що такий підхід суттєво звужує розуміння проблеми і не дає повною мірою осягнути цю величну

постать, всебічно висвітлити різні аспекти його життя та діяльності. Завдяки опрацюванню й аналізу нових раніше невідомих і не запроваджених до наукового обігу документів, періодики і спогадів вдалося з'ясувати, що ще за життя Івана Боберського іменовано «Апостолом фізичного виховання», «Апостолом фізичного відродження нації», «Батьком українського сокілства», «Батьком українського тіловиховання», «Вчителем», «Каменярем українського спорту», «Невтомним каменярем українського відродження, культури й поступу», «Провідником», «Невтомним працівником на ниві української руханки», «Тіловиховним авторитетом». Найчастіше таку оцінку його діяльності знаходимо на сторінках українських часописів і в листуванні 1930–1940-х років. На шпальтах української галицької преси підкреслювався величезний внесок Івана Боберського в українську справу, його самовіддана педагогічна, суспільно-культурна та військово-політична праця, автори публікацій ставили його в один ряд з такими Великими Українцями, як Іван Франко та Андрей Шептицький. З огляду на це запропоновано інший підхід, зокрема розширено контексти і проаналізовано біографію Івана Боберського як українського націєтворця. У дисертації розглядається комплекс питань, зокрема діяльність Івана Боберського як педагога, громадського, військово-політичного і державного діяча, засновника українського тіловиховання, організатора, спортсмена, журналіста, редактора, видавця, перекладача, мецената, фотографа, архівіста, пропагандиста, новатора в різних сферах, знавця декількох європейських мов тощо. Це, у підсумку, дало змогу укласти викладений матеріал у чотири великі блоки: історіографія та джерельна база, освітньо-виховна діяльність, суспільно-культурна праця, військово-політична діяльність. Отже, застосовано проблемно-хронологічний принцип, що дозволило повною мірою виконати поставлені завдання, зокрема проаналізувати діяльність Івана Боберського у різних сферах українського буття.

При дослідженні життєвого і творчого шляху Івана Боберського дисертант послуговувався принципом системності. За допомогою цього

принципу у житті Івана Боберського виокремлено п'ять періодів з такими часовими межами:

1) перший період: 1873–1901 рр. – формування світоглядних орієнтирів Івана Боберського, його дитячі та юнацькі роки, гімназійне навчання (1884–1891), здобуття вищої освіти в університетах Львова і Граца (1891–1899), перші два роки педагогічної праці у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900) та Дрогобицькій гімназії (1900–1901). Поворотним моментом у житті Івана Боберського став 1901 р., зокрема його переїзд на стаłe місце праці і побуту до Львова;

2) другий період: 1901–1914 рр. – праця як педагога, громадського, культурного діяча, зокрема у Львові та Галичині. Це час, коли Іван Боберський зумів уповні розкрити свій потенціал педагога, організатора, громадського діяча, втілити у життя чимало проєктів національного значення;

3) третій період: 1914–1923 рр. – військово-політична і державотворча діяльність Івана Боберського в Українській бойовій управі (з 1917 р. – Центральній управі) легіону Українських січових стрільців, Головній українській раді, Загальній українській раді, Державному секретаріаті військових справ Західно-Української Народної Республіки, Представництві ЗУНР у США та Канаді. Фактично це час найбільших випробувань у житті Івана Боберського. Він повністю присвятив себе втіленню омріяної мети багатьох українців, поринувши у будівництво новопосталої держави – України;

4) четвертий період: 1924–1932 рр. – суспільно-культурна і політична діяльність у Канаді. Проживаючи у Вінніпезі, Іван Боберський самовіддано працював у різних суспільно-культурних організаціях українців, усіляко допомагаючи українським емігрантам у різних куточках світу, водночас не пориваючи зв'язків зі своєю Малою Батьківщиною – Галичиною;

5) п'ятий період: 1932–1947 рр. У ці роки Іван Боберський проживав у містечку Тржич у Югославії (тепер – Словенія), як і в попередній період,

працював у суспільно-культурному напрямі, багато часу приділяв упорядкуванню свого архіву та книгозбірні, написанню спогадів тощо.

Основою для виокремлення п'яти періодів у житті Івана Боберського послужила обширна джерельна база. Допускаю, що в ході опрацювання й виявлення нових документів і матеріалів можна буде дещо доповнити та детальніше структурувати кожен із періодів. Також варто зауважити, що протягом усього свого життя, кожного з виокремлених періодів, Іван Боберський не «засиджувався на місці», про що свідчать дитячі роки, коли його батько Микола переїжджав з сім'єю з парафії на парафію; гімназійне та університетське навчання у Новому Санчі, Самборі, Львові, Граці; педагогічна та громадська праця упродовж 1901–1914 рр. у Львові та різноманітні поїздки Галичиною, у Відень, Париж, Грац тощо; праця у час Першої світової війни та подій Української національної революції 1917–1923 рр., у Представництві ЗУНР у США та Канаді тощо.

Завдяки застосованому у дисертаційному дослідженні комплексному методу встановлено зв'язок між окремими фактами, подіями та явищами у контексті історичних подій того часу. Вибір такого методу зумовлений тим, що джерела й матеріали, які опрацьовувалися, дуже часто були розрізнені і фрагментарні, до того ж зберігаються у різних куточках світу – від далеких Аргентини, США, Канади, Австралії до державних і приватних збірок на теренах України. Довелося по «крупинках» вибирувати їх, зіставляти й аналізувати.

В українській історіографії ще й досі не сформовані усталені критерії термінологічного означення періоду, який досліджується. Так, у науковій, науково-популярній і популярній літературі на означення одного й того ж явища застосовуються різні терміни: Українська національна революція, Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр., Українська революція 1917–1921 рр., національна революція 1917–1921 рр., революція 1917–1921 рр., визвольні змагання 1917–1921 рр., перші визвольні змагання, доба визвольних змагань, українські визвольні змагання, національно-

визвольні змагання 1917–1921 рр., державницькі змагання українського народу, визвольних рух, національно-визвольна боротьба 1917–1921 рр., збройна боротьба українського народу, визвольна боротьба українського народу за незалежність у 1917–1921 рр. та ін. Безперечно, що деякі з перелічених означень можна використовувати як синоніми. Однак доцільніше застосовувати, й так запропоновано у дисертації, такі терміни: якщо йдеться про період 1914–1921 рр. – «національно-визвольна боротьба», 1917–1921 рр. – «Українська національна революція»; термін «змагання» використовувати не доцільно, а в нашому випадку – це й нелогічно, ним доцільніше позначати зустріч спортсменів для здобуття першості з будь-якого виду спорту. Саме такі спортові змагання з легкоатлетики, ситківки, копаного м'яча та інших видів спорту відбувалися перед Першою світовою війною у Галичині, а їх організатором та ідейним натхненником у більшості випадків був Іван Боберський.

Обравши термін «Українська національна революція» треба дати відповідь на запитання: скільки вона тривала? У більшості праць її тривалість окреслюється 1917–1921 рр. Для Наддніпрянської України, де було створено Українську Народну Республіку, таке твердження обґрунтоване, а от для галичан – ні. Згідно із законом «Про форму української влади», ухваленим Трудовим конгресом України, Західно-Українська Народна Республіка отримала назву Західна область Української Народної Республіки. Проте внаслідок складної внутрішньої й міжнародної ситуації об'єднання двох українських держав не було завершено остаточно – у червні 1919 р. віділ Української Національної Ради та Державний секретаріат ухвалили закон про передання повноти військової та цивільної влади в Західній області УНР диктатору Євгену Петрушевичу. Він утворив Колегію головноуповноважених і Військову канцелярію, що виконували його відповідні вказівки. Зважаючи на посилений польський наступ, бригади Галицької армії, Євген Петрушевич та Колегія 16–18 липня 1919 р. перейшли через річку Збруч у Правобережну Україну. Деякий час вони, у тому числі

Іван Боберський, перебували в Кам'янці-Подільському та його околицях. У листопаді 1919 р. Євген Петрушевич з групою осіб виїхав до Відня. 25 липня 1920 р. було утворено закордонний галицький уряд (уряд диктатора ЗУНР). Упродовж 1920–1923 рр. існувала ЗУНР. Лише 14 березня 1923 р. Антанта на пропозицію спеціальної Комісії Ради послів визнала Східну Галичину територією Польщі за умови надання їй культурної автономії. Еміграційний уряд ЗУНР 15 березня 1923 р. оголосив саморозпуск і Євген Петрушевич склав повноваження. Було розпущено всі органи й установи, дипломатичні представництва й місії ЗУНР, що означало остаточне припинення її існування. У контексті дослідження життєпису Івана Боберського та його праці у Представництві ЗУНР у США та Канаді упродовж 1920–1923 рр. у роботі використовується термін «Українська національна революція 1917–1923 рр.».

Дослідження постаті Івана Боберського як провідного діяча українського тіловиховання вимагає використання термінологічної бази та відповідних методів, які дадуть змогу вирішити проблемні питання. На початку ХХ ст. у Галичині завдяки йому з'являються і поширюються різні види спорту, створюються руханкові і спортові товариства, проводяться змагання з різних видів спорту. У зв'язку з цим формується спеціальна термінологія. Іван Боберський заклав її основи, спираючись на українську історію і традиції та враховуючи світову, насамперед європейську, практику. Загалом він зумів поєднати елементи європейських національних систем гімнастики (німецької, шведської та сокільської (чеської)) з українськими традиційними народними формами – іграми, забавами і розвагами.

У дисертаційній роботі використовуються терміни, запроваджені до широкого вжитку Іваном Боберським, зокрема у сфері фізичного виховання і спорту. Для означення іншомовних понять він шукав і запроваджував власні, українські національні відповідники. Для окреслення сфери фізичного виховання використовував терміни «тіловиховання», «тілесне виховання», або «виховання тіла»; спорту – «змаг» і його похідні, зокрема спортсмен –

«змагун», спортсменка – «змагунка», спортсмени – «змагуни», спортивний день – «змаговий день» і т. д. Викладаючи гімнастику у гімназіях, Іван Боберський запропонував на її означення український термін «руханка» (сучасні терміни «урок фізичної культури» або «урок фізкультури»), ранкову гімнастику він назвав «прорух» (у сьогоdnішньому побуті фігурує російське слово «зарядка»), зал для занять – «рухівнею», або «руханковою залою» (сьогодні вживаються терміни «спортзал», «гімнастичний зал» тощо). На означення різних видів спорту він послуговувався такими термінами: «копаний м'яч» – футбол; «ситківка» – теніс (іноді у сучасних дослідженнях помилково пишуть «сітківка»); «гаківка» – хокей; «відбиванка» – волейбол; «лещетарство», або «лещетарство» (лижний спорт) та ін. Від цих термінів з'являються відповідні похідні, наприклад, «копун» – гравець, а також інші терміни: «відсторонь» – офсайд; «наріжняк» – кутовий удар; «копун», або «грач» – гравець; «друляти» – штовхати суперника; «гра» – матч; «грайка» – тай; «судия» – арбітр; «підсудні» – бічні арбітри; «вмет» – вкидання аути; «займак», або «карний» – пенальті тощо. Запропонована Іваном Боберським спортивна термінологія не була застиглою конструкцією, до неї вносилися уточнення й зміни. Яскравим прикладом таких змін є термін «футбол». Спочатку Іван Боберський використовував його синоніми «копаний мяч», «гра в союзняк», «союзняк», а згодом зупинився на терміні «копаний мяч».

Важливим результатом титанічної праці Івана Боберського стали його перші фахові україномовні видання, присвячені різним аспектам фізичного виховання та спорту: «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові, часть друга» (1905), «Забави і гри рухові, часть трета. Копаний мяч» (1906), «Рядові вправи» (1909) та ін., в яких викладалися правила гри, подавалися термінологія та супроводжувальний ілюстративний матеріал тощо. Ці публікації в сукупності дали з'ясувати багато складних питань і доповнити новими сюжетами біографію Івана Боберського.

У дисертації також використовуються терміни Івана Боберського зі сфери військової термінології, зокрема, він розробив та уніфікував

термінологію зі стрільби. Завдяки йому у словнику українця з'явилися терміни «стріляне до влучі» (стріляння в ціль); «поцілка», або «влуча» (мішень, ціль); «стрільниця» (тир).

На жаль, у сфері фізичної культури (запропонований в СРСР у 1920-х рр. термін «фізична культура» поєднує в собі «фізичне виховання» і «спорт»; у світовій практиці використовуються тільки терміни «фізичне виховання» і «спорт») та військової справи маємо радянський спадок, а також засилля впливів з боку Російської Федерації. Ситуація дещо змінилася після Революції Гідності, зокрема з прийняттям пакету декомунізаційних законів. Однак сферу фізичної культури вони практично не зачепили. З огляду на це у дисертації звернено увагу на титанічну працю Івана Боберського у цій царині. На переконання автора дисертації, частину термінів, запроваджених Іваном Боберським, варто повернути до вжитку на сучасному етапі державотворення, що дасть можливість зрештою уніфікувати фахову терміносистему та позбутися тоталітарного спадку.

При написанні дисертації для автора ключовими були наукові принципи історизму та об'єктивності: предмет дослідження розглядався у контексті освітніх, суспільно-культурних, військово-політичних процесів, які відбувалися на українських землях, а також у країнах, де в різний час працював, проживав і перебував Іван Боберський (Австро-Угорщина, Австрія, США, Канада, Чехо-Словаччина, Франція, Польща, Велика Британія, Югославія та ін.).

Об'єктивно відтворити події та явища допомогло опертя на автентичні факти, які аналізувалися у всій своїй суперечності та різноманітності, з урахуванням і позитивних і негативних проявів. Реконструкція біографії Івана Боберського на тлі епохи здійснювалася неупереджено, без перебільшень і перекручень, із дотриманням критичного ставлення до джерел. Враховувався увесь комплекс інформації про постаті, події, явища, процеси та інші чинники, які впливали на життєвий і творчий шлях Івана Боберського.

Оцінити доступну історіографію і джерела, з'ясувати ставлення до тієї чи іншої події її творців та очевидців і, в підсумку, дати об'єктивну оцінку постаті, яка досліджувалася, дав змогу порівняльний метод.

Історичний метод уможливив ґрунтовне дослідження ролі постаті Івана Боберського в новітній історії України.

Для висвітлення окремих аспектів діяльності Івана Боберського в різні періоди його життя застосовувалися історико-ситуативний та історично-хронологічний методи, а також методи періодизації й класифікації.

Всебічно дослідити біографію Івана Боберського було б неможливо без використання аналітичного, описового та структурно-системного методів, що в кінцевому підсумку дали можливість системно й критично проаналізувати його біографію й виокремити основні віхи його життя.

Важливе місце у дослідженні теми посіла усна історія. Основним методом усної історії є інтерв'ю, в ході якого збираються свідчення сучасників людини про пережиті події, участь у них, споглядання з боку, родинні традиції тощо. З об'єктивних причин записати інтерв'ю з особами, які знали Івана Боберського, сьогодні вже не вдасться, адже практично всі вони відійшли в засвіти. Тому основний акцент було спрямовано на спілкування з родиною Боберських.

У процесі збору і написання дисертації автором записані спогади представників родини Івана Боберського, які є особливо цінні і розкривають малознані сторінки його біографії. При записуванні інтерв'ю автор опирався на питальник, який розробив на основі обширного джерельного матеріалу. Для кращого розуміння атмосфери, яка панувала в родині Боберських, представників родини запрошували на різні заходи, зокрема на наукові семінари, конференції, урочистості, академії, які організовував автор дисертації або в яких виступав як співорганізатор. Також чимало спогадів записано в ході неформальних зустрічей і під час поїздок місцями, де народився, проживав, навчався і працював Іван Боберський, зокрема, на Дрогобиччині, Самбірщині, Старосамбірщині, Турківщині, у Львові.

Інформація, отримана у ході багатьох інтерв'ю, як правило, є відображенням колективної родинної пам'яті. Нові факти, отримані в ході цих зустрічей, потребували ретельної перевірки та зіставлення з іншими історичними джерелами, а от емоційні переживання та оцінка тих чи інших подій є вкрай важливою. Спілкування з представниками Боберських активізувало родину до пошуків різних документів і світлин, які збереглися у приватних архівах України та Словенії і які не бралися до уваги українськими вченими незалежної України. Завдяки поїздкам і зустрічам з представниками родини Боберських вдалося віднайти фотографії з Іваном Боберським, заповіти його батька Миколи та матері Анни-Домініки, листи, поштівки, повідомлення про смерть, а також багато спогадів, які були записані упродовж останніх тридцяти років, але ніколи не публікувалися і не використовувалися іншими дослідниками. Враховуючи те, що спогади про Івана Боберського є суб'єктивним джерелом, викладені в них факти довелося перевіряти шляхом співставлення з іншими джерелами.

Під час написання дисертації використано логічний метод, метод аналогій, дедуктивний метод і метод узагальнень. Послугуючись логічним методом, вдалося викласти матеріал у належній послідовності з відповідними переходами. Перелічені методи допомогли в повноті і всебічно висвітлити життєвий шлях Івана Боберського та особливості його діяльності в різні періоди.

Опрацьовуючи широку джерельну базу, автор зіштовхнувся з низкою проблемних питань, для вирішення яких використано комплекс методологічних принципів: опрацювання архівних матеріалів, які були написані чи видрукувані декількома мовами (українською, польською, латинською, німецькою, англійською, французькою, російською, чеською, хорватською, словенською, угорською); розшифрування криптонімів і псевдонімів Івана Боберського та осіб, які з ним співпрацювали та листувалися з різних питань; укладення повної бібліографії праць Івана Боберського з урахуванням того, що частина з них не була підписана, а інша

– вийшла невеликим накладом у часописах, які на сьогоднішні є бібліографічною рідкістю. Автор дисертації також намагався з'ясувати обставини, місце і час написання розвідок, статей та інших праць, простежити й зафіксувати передруки праць Івана Боберського у різних виданнях як на українських землях, так і в різних центрах української еміграції, відгуки та рецензії на них тощо.

У реалізації мети дослідження важливе місце відведено евристичному методу. Останній забезпечив презентабельний комплекс документів, до створення яких був залучений Іван Боберський, а також потужну джерельну базу наукових, громадських, культурно-просвітніх, військових, політичних та державних установ і організацій, членом яких був Іван Боберський і з якими співпрацював у різні періоди.

При опрацюванні архівних документів застосовувалися методи аналізу, порівняння, що дало можливість вірогідніше поєднати ланки життєвого шляху Івана Боберського та події, в яких він брав безпосередню чи опосередковану участь.

Українською треба обережно підходити до розшифрування псевдонімів і криптонімів, які використовував Іван Боберський. Ще донедавна в науковій літературі було відомо лише чотири його криптоніми. Залучивши різнопланові джерела, зокрема щоденникові записи Івана Боберського та його величезну епістолярну спадщину, вдалося встановити, що він використовував такі криптоніми і псевдоніми: «Бб», «ББ», «Б. Б.», «Бібр», «Бібр в Канаді», «Бібр Канади», «Бібр в Манітобі», «Бібр на Балкані», «Брідідік», «І. Б-кий», «Льорд Брідідік», «Оеи», «ОЕИ», «Оей», «Оси», «Рек», «Рск». Більшість із них були похідними від його прізвища та імені. Окремі, як: «Бібр в Канаді», «Бібр Канади», «Бібр в Манітобі», «Бібр на Балкані», – вказували на місце його проживання і побуту. «Брідідік» і «Льорд Брідідік» (ймовірно, «Бр» – Боберський, «і» – «Іван», «дідік» – Іван Боберський був одним із перших діяльних членів товариства «Русь») – одні з перших, які Іван Боберський почав використовувати під час навчання в Грацькому

університеті. Завдяки встановленню псевдонімів і криптонімів укладено повнішу бібліографію його праць, уточнено чимало фактів і подій, знайдено та описано нові незнані сюжети його біографії.

Показовим у цьому плані є видання «Сьпіваник Українських Січових Стрільців» (Відень, 1918 р.) [44; 383; 392; 918–921]. Видавці й упорядники, перевидаючи у 2014 р. пісенник УСС [1289], не звернули увагу на такі, як їм здалося «дрібниці». По-перше, на другій сторінці книги є афоризм «Не плачем а мечем!» (див. додаток В), підписаний криптонімом «Оеи» (у перевиданні цієї сторінки взагалі немає!). «Кінцеве слово» видання «Сьпіваник Українських Січових Стрільців» знову ж підписане цим самим криптонімом «Оеи» (у перевиданні восьми останніх абзаців прикінцевої частини і криптоніма немає). «Оеи», як зазначено вище, – це криптонім Івана Боберського. Віднайдено ще й запис у «Дневнику» Івана Боберського, де він пише про свій внесок у видання цієї книги: «Ніхто не має охоти написати оцінки про співаник У. С. С. Не хочу сам писати, бо ж я його укладав. [...] Роботу прийняла якась друкарня в Зальцбурзі. Відтам одержував я зложені сторони до поправи. Поправляв я три рази і позбувся всіх друкарських помилок. Хто перегляне співаник, мусить признати, що нема там бездушного недбальства і загумінкової нездарности, які ціхують не раз українські видання. Добір й уклад забрали мені много часу. Ноти до пісень написав старанно і гарно Володимир Неділька. Праці малярів і світлиців вставив я в збірник, щоб скріпити силу пісень. Чоловік вчиться найбільше очима. Що видить перед собою, це переконає його й захоплює більше, чим слова про сам предмет. Ліпше видіти Львів, чим слухати опису про Львів. Пісні й образці в співанику мають розбудити воєнного духа. Колись воювали ми за себе, станьмо знова до бою за себе, не за других і не для других. [...] Закінчує співаник моє кінцеве слово з підписом ОЕИ, це є самозвуки з мого назвища «Боберський». Опісля слідує спис всіх пісень. Мого назвища нема тут ніде, так що покупець читає лишень, що співаник вийшов заходом «Артистичної горстки У. С. С.» і накладом «Центральної Управи У. С. С.».

«Боева Управа» переіменувала свою назву 1917 р. на «Центральну Управу». По д-рі Кирилі Трильовським обняв провід д-р Степан Смаль-Стоцький. По середині сторони 2 випечатаний клич: «Не плачем, а мечем». ОЕИ [Іван Боберський. – А. С.]» [214, арк. 38–40; 356]. Зі зацитованого фрагмента зрозуміло, хто є ідейним натхненником і упорядником цього видання та як прискіпливо добирався ілюстративний матеріал. Цю гармонію було порушено у перевиданні 2014 р., у передмові до якого жодного разу не згадано імені Боберського. Це, радше, неумисне забуття спонукало автора дисертації провести розвідку і в цьому контексті. Її результатом стало виявлення декількох віршів і пісень, написаних Іваном Боберським під різними криптонімами. Найбільшої популярності перед Першою світовою війною набула пісня «Марш Запорожців» [385].

Вивчення творчої спадщини Івана Боберського дало можливість виокремити особливості його авторського стилю, а також віднайти у періодиці тексти, які гіпотетично можуть належати йому. Шляхом зіставлення різних джерел вдалося на 100 % атрибутувати деякі непідписані публікації та документи, які належать досліджуваній постаті. Передусім йдеться про відозви, звернення, звіти, замітки на різні теми. Характерними прикладами є видання «Календаря «Вістий з Запорожа» на 1914 рік (Львів, 1913 р.)» [293; 335; 382; 384; 406; 418; 967; 1183; 1325] та «Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914» (Відень, 1915 р.) [272; 374; 377; 380; 381; 391]. Через брак публікацій інших авторів Іван Боберський заповнив прогалини своїми текстами, що становлять понад 50 % обсягу зазначених видань і підписані різними його криптонімами або взагалі опубліковані без зазначення авторства.

Опрацювання архівних документів не можливе без палеографічного аналізу текстів, що дав можливість значно розширити джерельну базу та встановити низку документів, які були створені або самим Іваном Боберським, або за його участі, або які він збирав і систематизовував в той чи інший період своєї діяльності.

Наприклад, у ЦДІА України у Львові зберігаються документи та періодика, які стосуються І Краєвого здвигу у Львові, що відбувся 9–10 вересня 1911 р. [90, арк. 4–95]. Це вирізки з польських, чеських, жидівських, німецьких і російських часописів, які виходили у різних куточках світу: «Вісти з Запорожа» (Львів), «Діло» (Львів), «Народне Слово» (Львів), «Канадійский Фармер» (Вінніпег), «Свобода» (Львів), «Галичанинъ» (Львів), «Słowo Polskie» (Львів), «Kurjer Lwowski» (Львів), «Свобода» (Нью-Йорк), «Дніпрові Хвилі» (Катеринослав), «Русское Слово» (Львів), «Wiek Nowy» (Львів), «Утро Росіи» (Москва, стаття Дмитра Донцова), «Nowa Reforma» (Краків) та ін. Вони систематизовані та підписані Іваном Боберським. В окремих випадках, коли не вдавалося придбати потрібний примірник відповідної газети, де йшлося про І Краєвий здвиг, Іван Боберський, позичав його, наприклад з Канади, переписував і вкладав у відповідну папку. Саме завдяки такій роботі йому вдалося зібрати по всьому світу й акумулювати в одній добірці цінні матеріали про перебіг І Краєвого здвигу та його оцінку іншими народами. Коментарі і примітки Івана Боберського характеризують його роль як організатора цих урочистостей, проблеми, які супроводжували той чи інший захід, та їх розв'язання.

Ще один приклад. Як голова «Сокола-Батька» Іван Боберський, окрім різнопланової діяльності, опікувався архівом цієї організації. У багатьох листах до членів старшини «Сокола-Батька» він наполягав на тому, щоб відповідальні особи ґрунтовно вели протоколи засідань секцій, комісій, засідань старшини, Загальних зборів організації тощо. Іван Боберський неодноразово переглядав архів «Сокола-Батька», позначаючи на полях окремі важливі моменти або уточнюючи викладене. Так, завдяки Іванові Боберському в сокільській організації почали формуватися і закріплюватися свої внутрішні товариський уклад, етикет і церемоніал. Детальніше про його участь у цьому процесі можна довідатися з книги протоколів старшини «Сокола-Батька», у якій 7 червня 1902 р. зазначено: «А[льфред] Будзиновський» [тодішній голова «Сокола». – А. С.] вносить прийняти слово

«гаразд» за оклик при повитання ся взаїмних членів як також у всіх письмах Старшини того поздоровлення уживати [81, арк. 161 зв.–162]. Біля цього речення дописано рукою Івана Боберського таке: «На Слово «Гаразд» звернув увагу І[ван] Боберський і зачав єго впроваджувати. Формальне внесенє поставлене є тут коли вже слово було в ужитю» [81, арк. 162]. Зауважмо, що словом «Гаразд», введеним Іваном Боберським, користувалися у побуті та офіційному листуванні сокільські організації Галичини та Чехо-Словаччини упродовж першої половини ХХ ст.

Палеографічний аналіз тексту особливо допоміг у вивченні діяльності Івана Боберського 1914–1923 рр. Застосувавши його, вдалося встановити, що Іван Боберський розробив правильники «Пресової квартири» і «Артистичної горстки» УСС, чимало документів Бойової управи легіону УСС, Державного секретаріату військових справ ЗУНР, Представництва ЗУНР у Канаді та ін. Значно полегшили опрацювання великої епістолярної спадщини Івана Боберського його прискіпливе ставлення до впорядкування документації, звичка оперативно відповідати на листи, робити помітки та підписи, які дають можливість у більшості випадків точно датувати документи й отримати конкретну інформацію про адресатів. Вивчивши особливості почерку Івана Боберського у різні роки його життя, вдалося розкрити багато інших подібних «таємниць», а отже, об'єктивніше висвітлити його біографію.

У сучасній українській історіографії чимало авторів використовують світлини як додаткове джерело інформації, часто не вдаючись до ґрунтовного їх опрацювання. У цьому дослідженні світлини виокремлені в цьому групі джерел. Їх пошук, аналіз і зіставлення з іншими джерелами забезпечили об'єктивне висвітлення життєпису Івана Боберського. При вивченні світлин враховувалися усілякі деталі, зокрема, час і місце виконання, місце зберігання; стан збереження; написи, підписи і помітки; авторство; супроводжувальний текст тощо. Загалом ця інформація дала змогу уточнити багато фактів з життєпису Івана Боберського; пролити світло на малознані

напрями його діяльності; зауважити його прагнення через такий тип джерела зберегти ту чи іншу інформацію для нащадків. Багато світлин Іван Боберський замовляв для своїх підручників з фізичного виховання і спорту, часописів, які редагував, інших видань. Це давало можливість його сучасникам краще сприймати ту чи іншу інформацію та якісніше готуватися до проведення різних заходів. Світлини дають змогу доповнити біографію Івана Боберського й такими деталями, як антропометричні відомості, його повсякдення, стиль, одяг, поведінка тощо, що загалом допомагає повніше відтворити його психологічний портрет.

Завдяки Іванові Боберському вдалося зафіксувати чимало подій всеукраїнського значення, світлини з яких тиражуються у багатьох виданнях, зокрема I Краєвий здви́г 1911 р., VI Всесокольський злет у Празі 1912 р., Шевченківський здви́г 1914 р., Бойова управа легіону УСС (1914 р., 31 січня 1915 р., 31 березня 1915 р.), Перше засідання Загальної Української Ради (5 травня 1915 р.), «Пресо́ва квартира» УСС (12 лютого 1916 р.), Державний секретаріат військових справ ЗУНР (дві світлини 14 лютого 1919 р.) та ін. Встановлено, що завдяки Іванові Боберському зроблені чи не єдині світлини під час листопадових боїв за Львів 1918 р.

Важливим при опрацюванні історіографії та різнопланових джерел став герменевтичний підхід, адже до інтерпретації та розуміння досліджуваних текстів науковець приходить через призму власного досвіду та дуже часто з позицій сьогодення. Тому опрацьовуючи тодішню періодику, треба зважати на те, що вона покликана була виконувати певні ідеологічні, патріотичні та виховні функції. Не можна розглядати участь Івана Боберського у становленні спорту на українських землях з позицій сьогодення, коли спортсмен прагне здобути «за всяку ціну» медалі на Олімпійських іграх чи інших престижних міжнародних змаганнях. Свій шлях Іван Боберський визначав через призму дванадцяти моральних настанов українцям, квінтесенцією яких є слова: «Лишень з тим народом числиться світ, що є здоровий, розумний, сильний і багатий» [див. додаток Б].

У дисертаційній роботі також використано методи, напрацьовані генеалогією, сфрагістиком, фалеристиком, вексилологією, філокартією, філателією та іншими спеціальними (допоміжними) історичними дисциплінами. Особливо ефективно, коли йдеться про діяльність Івана Боберського у створенні марок, поштівок, листівок, відзнак, нагород, прапорів, одностроїв, фірмового стилю громадських організацій досліджуваного періоду та інші його ініціативи, які здебільшого завершувалися позитивними результатами. Такі дослідження вимагали значних витрат часу та чималих зусиль, однак давали іноді неочікувані результати. Це стосувалося насамперед розшифруванням легенд на печатках, аналізу зображень тощо. Авторство Івана Боберського, попри його скромність, не завжди фігурувало на кінцевому продукті, тому на це доводилося звертати прискіпливу увагу.

Археографічні засади. Для дисертаційного дослідження використовувалися й аналізувалися передовсім неопубліковані оригінальні архівні документи, а також їх публікації, здійснені на фаховому науковому рівні.

При опрацюванні документів іноді датування вимагало окремих пошуків і було здійснене опосередковано, зокрема за змістом документа чи іншими суміжними документами або публікації. У кожному опрацьованому документі географічні назви узгоджувалися зі сучасним адміністративно-територіальним поділом; розшифровувалися псевдоніми та криптоніми осіб, уточнювалися відомості, про які йшлося, проводився аналіз печаток, штампів, поміток тощо. Також зверталася увага на місце зберігання документа, автентичність (оригінал, засвідчена копія, копія), спосіб відтворення (рукопис, машинопис), у рукописах – чим написаний текст (олівець, чорнило).

У дисертації цитати з документів, періодики, спогадів та інших джерел подаються мовою оригіналу без змін. Публікація спогадів і документів здійснювалася за прийнятими археографічними нормами. Дисертантом

виправлено лише явні опечатки, зокрема помилки у написанні географічних назв, слів, висловів тощо. Тексти передано зі збереженням тогочасної мови та орфографії. У квадратних дужках подано пропущені слова та розшифровано скорочення. Підкреслення, закреслення та шрифтові виділення наведено за оригіналами.

Висновки

Отже, поєднання загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціальних історичних методів, принципів історизму, науковості, об'єктивності, пріоритетності задокументованих фактів, використання комплексного підходу та загалом широкої методологічної основи дослідження забезпечило виконання поставлених завдань і досягнення задекларованої мети, дало можливість всебічно проаналізувати проблему, розширити фактологічну та аналітичну складові наукового пошуку, спростувати низку міфів, перекохань і помилок. Застосування різних методологічних підходів дало змогу максимально об'єктивно дослідити суспільно-культурну, військово-політичну, освітньо-виховну та націєтворчу діяльність Івана Боберського наприкінці XIX – у першій половині XX ст. і забезпечило наукову достовірність отриманих результатів дослідження.

РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНА ПРАЦЯ

3.1. Формування світогляду

Боберські походили з давнього вйтівсько-князівського роду, що осів у селі Лопушанка Лехнова Липецької країни Самбірської економії [1230, с. 549]. На думку українського генеалога Ігоря Смутка, прізвище виказує в них вихідців зі села Боберка, осади волоського права, яка перебувала у приватному володінні Кмітів на Сяноччині. Учений припускає, що Боберські могли бути або нащадками Івана Волоха, який у 1537 р. отримав локаційний привілей на заснування Боберки, або нащадками звичайних непривілейованих мешканців цього ж населеного пункту. Перші письмові згадки про Боберських належать до першої половини XVI ст. Упродовж XVI–XVIII ст. Боберські не володіли земськими маєтностями. Через те їхній статус у документах XVII–XVIII ст. окреслений так: «nobiles», «szlachetny», «ucsiwy», «opatny», «slawenty» [1230, с. 549]. Упродовж XVI–XX ст. рід Боберських поповнив українську еліту багатьма священниками, педагогами, науковцями, військовими, громадськими та культурно-просвітніми діячами [265–270; 1230, с. 549–554; 1338, с. 108]. Це були люди, як правило, авторитетні, цілеспрямовані, з твердими життєвими переконаннями і принципами. Племінниця Івана Боберського Віра Кулицька згадувала, що «всі Боберські були люди з характером і в усіх обставинах трималися свого» [268, арк. 1].

Розповідаючи про рід Боберських XVI–XVIII ст. у своїй ґрунтовній розвідці [1230, с. 549–554], Ігор Смуток зазначає, що з різних історичних джерел можна почерпнути чимало відомостей про Шимка Боберського. Коли саме він переселився до Лопушанки Лехнової, встановити не вдалося. Однак відомо, що Шимко Боберський розпоряджався у селі частиною вйтівства та попівства. У 1599 р. він був добре знаний за актами самбірського замку. У 1598 р. та упродовж 1608–1618 рр. Шимко Боберський обіймав посаду

крайника Дністрянської країни. Він був присутній при укладанні багатьох угод щодо майнових питань і при розгляді судових справ підданих сіл Лопушанки Лехнової, Лімни, Михновця, Мшанця, Плоского та ін. У 1620 р. Шимко відступив свої права на вйтівство синам Яцьку, Іллі та Івану. У 1616–1620 рр. та 1623 р. його старший син Яцько був призначений на посаду крайника. Ілля отримав привілей на вільницький лан у статусі вільника. А Іван у 1630-х роках був урядником-війтом у Лопушанці Лехновій. Яцько, Ілля та Іван дожили до початку 1650-х років. У 1651 р. вони відступили свої права на половину вйтівства синам Івана – Яну (Яцю) та Гриню, а «токарівський» лан – Луці, Стефану та Івану Лопушанським. У 1668 р. Ян (Яць) і Гриньо дарували право на половину вйтівства синам Павлу, Андрію, Базилію, Григорію, Прокопу. Про це зберігся привілей короля Михайла Вишневецького. Щоправда, у ньому не конкретизується, хто кому доводиться синами. У тогочасних джерелах згадуються сини Гриця – Стефан і Дмитро та їхній двоюрідний брат Іван. У 1667 р. вони отримали права на частину вйтівства від Базилія Устрицького, що було затверджено привілеєм Яна Казимира. У перемишльських актах останньої чверті XVII ст. згадується Стефан Боберський, який 1673 р. брав участь у конфлікті з Дверницькими та Устрицькими. У 1691 р. він разом з іншими війтами протестував проти збройних формувань коронної армії, яка неодноразово розорювала підданих Самбірської економії. У джерелах є також згадки про ще двох представників роду Боберських – Георгія (згадується у протестації Мединських проти Софії Комарницької 1691 р.) та Олександра (звинувачувався у захопленні третини попівського лану 1684 р.) [1230, с. 549–550].

У XVIII ст. про Боберських повідомлялося у привілеях Августа II (від 24 листопада 1722 р.), Августа III (від 6 квітня 1754 р.) на вйтівство у с. Лопушанці Лехновій; ревізії прав і привілеїв для міст і сіл на вйтівства, князівства, солтисівства, проведених у Самбірській економії 1766 р., на підставі легітимації на шляхетство, датованої 22 жовтня 1782 р. і виданої Боберським у перемишльському гродському суді, доходимо висновку про те,

що рід Боберських на той час був доволі великим й об'єднував два десятки сімей [1230, с. 551].

Про діяльність Боберських XIX ст. збереглося вже досить багато джерел, що дало змогу укласти генеалогію роду від початку XVIII ст. до наших днів [266].

Батько Івана Боберського – о. Микола (1844–1918) народився 21 травня в Лопушанці Лехновій на Турківщині в родині Івана та Варвари Боберських. Початкову освіту здобув у селі Хащів. У 1860 р. з відзнакою закінчив цісарсько-королівську окружну школу у Лаврові. Професор Василь Стояловський про Миколу Боберського писав: «Аматор ховзанки [ковзанки. – А. С.] на леді був мій другий товариш Микола Боберський, родом з гір, селянський син, він мешкав (в Лаврові) у курній хлопській хаті, дуже часто до мене приходив, я давав йому питльованого хліба [хліб із пшеничного борошна дрібного помелу. – А. С.], а він приносив мені разового; ми дуже любилися. Пізніше він був священиком у Ваневичах» [1187, с. 38, 39]. Після школи у Лаврові Микола Боберський продовжив навчання у гімназії в Самборі, де 1868 р. склав матуру (іспит зрілості) також з відзнакою. Після гімназії він вчився у Львівській та Перемишльській духовних семінаріях. У 1872 р. Микола Боберський закінчив богословські студії у Перемишлі. Його сучасники відзначали, що під час богословських студій він, окрім успіхів у навчанні, вирізнявся даром красномовства і гарним баритоновим голосом. 5 січня 1873 р. перемиський єпископ Іван Ступницький висвятив його на священника [1338, с. 109].

Душпастирську місію о. Микола Боберський виконував у селах Бітля на Турківщині (1873), Доброгостів на Дрогобиччині (1873–1874), Завадка на Турківщині (1874–1876), Криниця на Дрогобиччині (1876), Гординя на Самбірщині (1876), Стрільбичі на Старосамбірщині (1876–1879), Черхава на Самбірщині (1879–1883), Злоцьке поблизу Нового Санчу (1883–1887), Ваньовичі на Самбірщині (1887–1918) [54, арк. 19–24; 1349, с. 101, 131, 146, 522, 572, 600].

Микола Боберський був одним з найавторитетніших священників і громадських діячів кінця ХІХ – початку ХХ ст. на Бойківщині. Як відомого і шанованого священника, його неодноразово запрошували з проповідями та виступами до Самбора та до сусідніх парафій з нагоди різноманітних імпрез. У селах і містечках, де провадив свою душпастирську працю о. Микола, оживала та пожвавлювалася культурна, просвітницька і господарська діяльність.

Мати Івана Боберського – Анна-Домініка Козаневич (донька Іллі та Юліани з Паславських), учителька за фахом, походила родом з-під Самбора. Микола та Анна одружилися 1872 р., перед висвяченням Боберського в сан [266; 1338, с. 114].

Подружжя мало вісьмох дітей: Івана (1873–1947), Олександра (?–1947), Володимира (?–1918), Методія (1881–1917), Стефанію (1882–1952), Мелетія (1888–1910), Євгенію (1890?–1935) та Юліана (1892–1971) [266]. У сім'ї дітей з малечку привчали до праці, намагалися дати їм добру освіту: Іван Боберський та його брати отримали вищу освіту, а сестри – середню.

Іван Боберський народився 14 серпня 1873 р. у селі Доброгостів (тепер село Дрогобицького р-ну Львівської обл.) у священничій родині о. Миколи і Анни [54, арк. 19 зв.] (див. додаток А). Село Доброгостів виникло у ХІV ст. За переказами, його назва походить від того, що населення було гостинним до приїжджих, які подорожували через село зі Львова до Закарпаття. У ХІХ ст. вагома частка землі села належала австрійським землевласникам, згодом – польським осадникам і церкві. Багато селян були безземельними або малоземельними. Заробляли селяни тим, що варили сіль у Доброгостіві та земляний віск у Трускавці, а свою продукцію збували в Борині, Сколе, Стрию та Турці [996, с. 4–7; 1125, с. 318]. У метричній книзі церкви святого Миколая у Доброгостіві про народження та хрещення Івана Боберського зазначено таке: народжений 14 серпня 1873 року; хрещений 17 серпня; зареєстрований у будинку 80; повитуха – Катерина Стецівка; батько – Микола де Боберський, місцевий адміністратор, син Івана шляхтича в

Лопушанці Лехновій і Варвари з Боберських; мати – донька Іллі Козаневича, пароха в Ільнику і Юліани Паславської; хрещені батьки: Алоїс Дідушинський – адміністратор-урядник камеральний у Доброгостівській економії, Юстина Гапанович – дружина Василя Гапановича – пароха і декана в Стебнику; хрестив – декан дрогобицький і парох в Стебнику Василь Гапанович [54, арк. 19 зв.]. Назвали новонародженого на честь діда, який упродовж двадцяти (за іншими даними – тридцяти) років був війтом села Хащів на Турківщині [1338, с. 108]. Будинок, де народився Іван Боберський, та церква, у якій його хрестили, на жаль, не збереглися.

У селі Доброгостів Іван Боберський прожив близько одного року свого раннього дитинства. З огляду на священничу працю батька о. Миколи, його дитячі та підліткові роки минули у постійних переїздах з парафії до парафії [54, арк. 19–24; 1349, с. 101, 131, 146, 522, 572, 600].

Визначальний вплив на формування світогляду і життєвих принципів Івана Боберського мали, без сумніву, батьки – представники української інтелігенції. У ті часи за умов бездержавності і формування українського політичного проводу, саме священники були провідниками українського національного відродження. Завзяття, енергія і активна життєва позиція о. Миколи Боберського, яскравого представника цієї верстви, засвідчується діяльністю в багатьох напрямках культурного життя українців того часу. Виконуючи свою душпастирську місію, він боровся з доволі поширеною на той час серед селян Галичини соціальною хворобою – пияцтвом (згідно з переказами, які збереглися у родині Боберських дотепер, саме через конфлікт на цьому ґрунті о. Микола змушений був полишити парафію с. Доброгостова) [262; 263]. У селах, де проводив душпастирську працю о. Микола Боберський, засновував «Братства тверезості», видав збірку проповідей «Про пияцтво» (Львів, 1884). Намагаючись вирішити проблему масової неписьменності серед віруючих, у себе на парафіях закладав читальні товариства «Просвіта», організовував господарські кооперативи. Він також дописував до багатьох галицьких часописів того часу: «Вѣстникъ», «Руський

Сіонь», «Галицький Сіонь», «Душпастир» та ін. [1187, с. 40, 41; 1338, с. 109, 113; 1416, с. 6–7].

До прикладу на парафії у с. Злоцьке поблизу Нового Санча о. Микола Боберський заснував одну з перших на Лемківщині читалень – «Руську читальню», а 1885 р. перетворив її на «Просвіту», підпорядковану матірньому (центральному) товариству у Львові. Зусиллями о. Миколи читальня постійно поповнювалася новою літературою, яку видавала «Просвіта» у Львові. У 1885 р. при ній він заснував крамницю, а 1886 р. у с. Злоцьке – молочарню [1187, с. 41]. Такі ініціативи о. Миколи сприяли не лише поглибленню духовності мешканців села, а й поліпшенню їхнього добробуту.

Чи не найбільше праці о. Микола Боберський доклад до розвитку села Ваньовичі, що неподалік Самбора, парафії, де він працював аж до смерті [551, с. 357; 874, с. 3]. Передусім він добудував (1887) у селі церкву, домігшись виділення коштів від Галицького намісництва та дирекції колії (Кароля Людвіка). У 1890 р. заснував у селі читальню товариства «Просвіта», «Братство тверезості», школу і сільський парафіяльний хор, у 1891 р. – один з перших кооперативів на Бойківщині, що підпорядковувався «Народній Торговлі» у Львові. Також о. Микола Боберський заклав власну цегельню, побудував будинок і крамницю церковного братства, водночас приділяючи багато часу культурно-просвітницькій праці. Завдяки о. Миколі мешканцям Ваньович не раз вдавалося бувати на виставах українського театру в Самборі [1338, с. 113].

Підтвердженням того, що о. Микола Боберський мав великий авторитет і працював для підняття національної свідомості українців не тільки у с. Ваньовичі, а й поза його межами, є лист керівництва «Просвіти» у Львові, адресований йому 6 травня 1891 р. У ньому зазначено: «Ваша Всечесности! Головний Виділь тов[ариства] «Просвіта» у Львові ухвалив на своїм засіданню з дня 2-го с[ього] м[ісяця] заявити Вашій Всечесности, що виділ радує ся з powodu, що загадалисьте засновати філію нашого товариства в Самборі, желає Вам доброго успіха в тому хосенному прямованю. Одних

загальних зборів звольте нас повідомити, а вишлем на його делегата. Щасти Вам Боже! Книжки, а іменно: 30 прим. Образи Страстей Ісуса Христа, 30 прим. Паски, 30 прим. Молитвенник по 20 ц. в. а., 10 прим. Молитвенник по 25 ц. в. а. пересилаємо рівночасно. Остаємося з глибоким поважанем. Від головного віділу тов[ариства] «Просвіта» Володимир Лаврівський Д-р Омелян Огоновський» [137, арк. 1].

Сучасники відзначали й те, що о. Микола Боберський з сім'єю були добрими господарями. Вони мали велике власне господарство – три пари коней, чимало худоби, плуги, борони, механічну молотарку, ручну і механічну січкарню тощо [1338, с. 113]. Багато хто з місцевих мешканців не те, що не мали, а й уперше в житті бачили такі сільськогосподарські знаряддя праці.

Діяльність і авторитет батька справляли враження на Івана Боберського. Він був вимогливим до себе і вимагав відповідної поведінки від навколишніх. Посилаючись на розповіді свого батька Юліана (наймолодшого брата Івана Боберського), Леся Чабан згадує, що одним з улюблених виховних напучувань о. Миколи для своїх дітей і парафіян була приповідка про чотири чесноти українця – «Не знав, заспав, забув, запізнився!» [262; 263].

Отець Микола був національно свідомою людиною. Відомо, що він протистояв проявам москвофільства в середовищі української інтелігенції. У такому ж дусі виховував своїх дітей. На все життя Іван запам'ятав батькову науку – «думай по-українськи!» [551, с. 357].

Те, що національний дух і свідомість у домі Боберських плекалися з дитячих років, засвідчує щоденниковий запис Івана Боберського, датований 26 вересня 1918 р.: «Надійшла самаж пані [Емілія] Левицька, худоцава, середного росту, все мляскає устами, неначеб щось їла, з ясними очима, уймаючими [привабливими. – А. С.] рисами лица. Волосся гладко зачесане, не сиве, але русяве. Ціла постава вказує на вік понад 65 літ. Говорить по польськи, хотяй українка. Це наслідки давного виховання, коли в українських

домах говорено по польськи під впливом польського впливу і гнети. Тета Лукія в домі моїх родичів у Ваньовичах помагала моїй матері в господарстві і залюбки говорила по польськи до нас, дітей. Ми опирались і казали: «Не можемо слухати того цвенькоту». Тета відповідали: «Ucz się, będziesz potrzebował nawet polski język [вчися, будеш користуватися навіть польською мовою. – А. С.]» [214, арк. 11; 356, с. 16].

Не менший вплив на Івана Боберського справила його мати Анна. Як більшість жінок священників того часу вона допомагала чоловікові в його душпастирській праці. Анна провадила курси для неписьменних, а також намагалася залучити жіноцтво до суспільно-культурної діяльності, що для жіночого тогочасного укладу життя на селі було справою нелегкою та передовою. Чимало уваги Анна приділяла вихованню власних дітей. Зі спогадів племінниці Івана Боберського Зої Боберської (Лисейко) дізнаємося про матір Івана таке: «Була дуже працелюбна. Як кликала фірмана, то, щоб не тратити часу, полола бур'ян у квітнику. Був сильний «ригор»: все мусіло бути на своєму місці, кожна дитина мала свій обов'язок, кожний мав працювати. З дітьми велася дуже строго. На обіді мусіли бути всі, кожний за собою мав прибрати, виконувати свої обов'язки, один другому не мав робити труднощів» [265, арк. 1]. Згадані риси характеру мами стали такими ж прикметними ознаками постаті особистості її сина Івана. Завдяки їй цьому вишколу йому вдалося досягнути чималих висот у майбутньому.

У с. Ваньовичі, яке стало останнім місцем душпастирської праці о. Микола Боберський, Іван провів два роки, коли навчався та закінчив гімназію в Самборі. Сюди на парафію батька він приїжджав уже у зрілому віці, про що свідчать спогади сучасників та численні фотографії [271].

Початкову освіту Іван Боберський здобув вдома під опікою мами, учительки за фахом. За потреби Боберські вдавалися також до послуг приватних учителів чи гімназистів старших класів. У 10-річному віці Іван вступив до гімназії: упродовж 1884–1887 рр. він навчався у Новому Санчі, а 1887–1891 рр. – у Самборі. Про навчання у самбірській гімназії Іван

Боберський залишив коротенький спогад у своєму щоденнику: «Пополудні [14 квітня 1919 р. у Станіславові] зійшовся я з Теофільом Гоцьким, вищим урядником від залізниць. Це мій шкільний товариш, з яким я ходив до гімназії в Самборі від VI-тої до VIII-мої [кляси]. Разом здавали ми матуру. Він був добрим математиком, але також добрим оповідачем. В VII-мій клясі мешкав я у його мами і мав там харч. Він любив ходити за панночками, які йому подобались, оттак для розривки, щоб опісля розповідати, як вони виглядають. Ця, до котрої писав стишки, була дійсно гарна. Пригадував тепер ці часи. Пригадував, як учив моїх братів в селі Ваньовичах, коло Самбора, на вакаціях. Пригадував мого батька, що підпер все його повагу, коли приходило до якогось непорозуміння між ним та його учениками, моїми братами. Пригадав велике подвір'я з коровами, які давали молоко і сметанку до кави. А що за кава, а хліб з маслом! Як цей хліб пах у всіх кімнатах! Коли скінчив години греки, латини, геометрії, йшли всі до Дністра купатись, якого півтора кілометра від приходства. Дорога йшла серединою широкого приходського лану. По обох боках пшениця, жито, конюшина, ячмінь аж до Дністра. Не розумію, для чого йому видалось це все приємним. Мені ніт. Хіба що ми тоді много речей не знали і були цікаві, що ще прийде. Опісля цікавість вичерпується. Світ стає звичайною тяганиною від роботи до роботи» [214, арк. 142; 356, с. 194–195]. З Теофілем Гоцьким Іван Боберський підтримував зв'язки і після закінчення Самбірської гімназії, зокрема у роки польсько-української війни (1918–1919).

У самбірській гімназії Іван Боберський, окрім фізики, логіки, математики, історії та інших дисциплін, вивчав декілька іноземних мов: латинську, грецьку, польську, німецьку [636, с. 49–50]. Під час навчання у гімназії до німецької мови він виявив особливе зацікавлення, що визначило майбутню спрямованість його навчання і праці.

Після закінчення Самбірської гімназії Іван Боберський вступив на навчання в університет Львова (1891–1895), згодом продовжив навчання у

Граці (1895–1899), де здобув фах учителя німецької мови [633, с. 68; 1092, с. 97; 1288, с. 179; 1338, с. 114; 1400, с. 65].

Львівський університет на той час складався з чотирьох факультетів: філософського, юридичного, теологічного та медичного. Іван Боберський навчався на філософському факультеті. Факультет об'єднував кафедри як природничих так і гуманітарних наук і готував учителів фізики, математики, хімії, географії, біології, історії, філології тощо [1394, с. 45]. Іван Боберський навчався на відділенні німецької філології філософського факультету [1403, с. 585–586].

Навчаючись на першому курсі Львівського університету, Іван Боберський винаймав кімнату на вул. Чарнецького, 26 (тепер вул. Винниченка). Згодом він згадував про цей період життя: «Шухевич мешкає в камениці при вулиці Чарнецького, 26. Стара камениця, високі просторі кімнати. В тій камениці в партері мешкав я на I-шій році філософії у пані Шмідової разом з Львом Несторовичем і Александром Баранецьким» [214, арк. 30; 356, с. 38].

Студіювання німецької мови Іван Боберський продовжив у Граці. Там він проявив себе як зразковий студент. Українці ставили його за приклад іншим навіть пізніше у міжвоєнний період. Яскравим свідченням цього є спогади уродженця Тернопільщини Пилипа Гайди, які він записав, навчаючись у Граці 1923 р.: «На університеті панували ще старі, традиційні, передвоєнні звичаї. Поміж студентів панувала цілковита і повна «*Libertas academica*» [академічні свободи], ніхто нікого не зобов'язував, ані не примушував учитись чи навіть ходити на виклади. Це було справою сумління та обов'язку кожного студента. Та, незважаючи на те, більшість студентів, а особливо українці, навчалися, ходили пильно і точно на виклади і складали іспит завжди в приписаному порядку, чим набули собі дуже доброї репутації, можна сміливо сказати, найкращої з-поміж усіх чужинців. Тому-то українці були в правах дорівняні до німців, або, як вони казали: «*Gleichstellung der Inländer*» [рівний статус усіх громадян]. Українці платили за навчання за

тими самими розцінками, що й німці, і могли ще старатись про знижку або навіть цілковите звільнення, якщо мали до того умови й причини, тобто відповідну кількість колоквіальних іспитів на семестр. Усі інші чужинці платили за навчання вдвічі більше. Лише українці могли бути прийняті до академічної їдальні й харчуватись там на рівні з німцями, навіть за зниженою оплатою. З огляду на таку прихильність до нас, українців, ми постановили собі триматися гідно, щоб не завдати собі сорому, а німцям – розчарування. Пам'ятаючи про те, що в книгах Грацького університету записано такі імена наших попередників, як д-р Іван Боберський, д-р Яким Ярема (обидва германісти), д-р Василь Пастушин та д-р Богдан Безушко, про яких вічно згадували нам німці та ставили їх за приклад іншим, і ми не хотіли бути гіршими. Кожен пильнував себе у студіях та складав іспити» [992, с. 358].

Навчаючись у Грацькому університеті, Іван Боберський прагнув оволодіти знаннями, значно ширшими за університетський курс, а також брав безпосередню участь у суспільно-культурній праці, яку провадило українське студентство. Він був одним із перших членів українського студентського товариства «Русь» (руське академічно-технічне земляцтво «Русь» 1910 р. було перейменоване на «Січ»), заснованого 1895 р. [674, с. 35; 1120, с. 102]. Там Іван Боберський разом з Олександром Козакевичем та Іваном Ціпановським, які згодом стали визначними діячами західноукраїнської руханки (зокрема, працюючи відповідно в Коломиї і Городенці), захопився ідеєю фізичного виховання [746; 1114, с. 11]. Зацікавлення руханкою невдовзі стало захопленням усього його життя.

Іван Боберський 1897 р. закінчив однорічний гімнастичного курс та склав іспит в Грацькому університеті з руханки «для державних середніх шкіл», отримавши кваліфікацію вчителя гімнастики [2, арк. 362; 213]. Зауважимо, що в більшості країн Європи на той час фізичне виховання лише впроваджувалося у навчальні програми закладів освіти і в Галичині було справою малознаною, а тіловиховні заняття, як правило, будувалися на основі німецької, шведської та сокільської гімнастичних систем, тому й

фахівців кваліфікували як учителів гімнастики (фізкультури). Студії з фізичного виховання Іван Боберський продовжував і в подальші роки, зокрема відвідуючи конгреси і семінари в різних країнах Європи, та знайомлячись з досвідом національних гімнастичних систем – німецької, шведської, французької, чеської сокільської гімнастики, вивчаючи провідні європейські тенденції того часу.

Закінчивши навчання у Граці та переїхавши на сталий побут у Галичину, Іван Боберський ще довго листувався з українським студентським товариством «Русь» у Граці. В архіві цієї організації збереглися три фотографії Івана Боберського (одна з його студентських років зроблена в професійного фотографа у Граці) та його одинадцять поштових карток, адресованих товариству упродовж 1899–1910 рр. [209]. 1 січня 1902 р. Іван Боберський відвідав українських студентів, які навчалися в Грацькому університеті. Про це свідчить фотографія, вклеєна в пропам'ятну книгу товариства «Січ», із власноручним підписом: «Іван Боберский Брідідік 1 (14) січня 1902 [р.]» [210]. До речі, «Брідідік» – це його студентське псевдо, ним він підписував окремі листи, адресовані до Грацу. Вдалося навіть виявити одну публікацію, підписаним цим псевдо. Вона з'явилася друком 9 грудня 1909 р. у часописі «Сокільські Вісти», який виходив як додаток до «Народного слова», де Іван Боберський, видаючи себе англійським лордом, писав про розвиток спорту в Англії: «Подивляєте, що спорт в Англії станув дуже високо, що молодіж і старші, мущини і женщины, шляхта і робітники, купці і урядники, школярі і академики займають ся намятно спортом, грають союзняка, ситківку, крікета, веслують, плавають, бігають, скачуть, мечуть кружком. Але у нас в неділі і сьвята всі винарні, пиварні, каварні, гостиниці позамикані, деж мають люди йти? Коли не можуть пійти пити, їсти, грати в карти і сліпати над часописями, то мусять йти на сьвіжий воздух, щоби вибігати ся і вирухати ся. Безвглядно недільна перерва в торговлі і публичнім житю змушує нас Англичан розірвати ся спортом. У нас в Англії в неділю не доручують навіть листарі листів» [379]. Навіть таким

чином він намагався привернути увагу української спільноти до різних видів спорту.

Після смерті Івана Боберського від імені українського студентського товариства «Січ» у Граці було підготовлено і опубліковано некролог. У ньому з-поміж іншого коротко, але влучно описано грацький період життя Івана Боберського: «Серед і так понурих, тяжкою мережею непевності окутаних еміграційних буднів ділимося з усім українським світом сумною вісткою про смерть професора Івана Боберського, людини незвичайних здібностей й хрустального характеру – людини молодечого запалу, працьовитої, що до останку в тіснім зв'язку зі своїми земляками не жалував своїх сил для добра своєї Країни, що до дна випив келих гіркою полину українського буття в першій половині 20-го віку. [...] Вже коло 1900 р. [помилка, насправді 1895 р. – А. С.] стрічаємо його в Грацу, де продовжує і закінчує свої студії. Тут включається І[ван] Боберський в життя студентського Товариства «Січ» (тоді ще «земляцтво Русь») і здобуває серед своїх молодих товаришів велику пошану своєю культурною, товариською, а передусім веселою вдачею. По закінченні студій І[ван] Боберський стає професором гімназії у Львові. Ще довгий час радо згадує свої студії в Грацу і безпереривно переписується веселими віршиками і дотепами зі своїми молодшими товаришами з Грацу. [...] В цей невимовно тяжкий час тратить український нарід цінну одиницю – одного з найкращих його синів, а студентська громада в Грацу одного з найстарших ветеранів і заслужених організаторів нашого Товариства» [848]. У студентському товаристві «Русь» Іван Боберський жартома називав себе «лівницею опозиції, архидяком, шляхтичем фон Тінтенфас де Каламариско Кропило, з ласки Божої ветеран Руси» [674, с. 36; 675, с. 112].

Перебування Івана Боберського у Граці було визначальним ще й тим, що там він познайомився зі словенкою Йосифиною Поллак (12.03.1876–3.05.1946), яка походила з містечка Тржич (Ноймарктль). Її батько там мав власну фабрику. 12 жовтня 1907 р. Йосифина стала дружиною Івана

Боберського (дітей у подружжя не було) [162, арк. 3; 1338, с. 116]. Як засвідчують світлини, у молоді роки подружжя неодноразово відвідувало родину Боберських у селі Ваньовичах [271]. Упродовж 1907–1914 рр. Йосифина проживала зі своїм чоловіком у Львові, з 1914 р. у Відні. Ймовірно у 1918 р. переїхала до Тржича. Померла у Тржичі. Похована у родинному гробівці Поллаків на кладовищі Тржича.

У 1899 р., після успішних університетських студій у Граці [2, арк. 362], Іван Боберський повернувся в Галичину. 2 червня 1899 р. він склав іспит, що дав йому право працювати на посаді заступника учителя [638, с. 49]. Це підтверджено й його листом до членів українського студентського товариства «Русь»: «Перебувши 2.VI-го іспитові муки без перепон здоровлю Вас тою новиною – зо Львиного Граду. Брідідік. 3.VI.[18]99 [р.]» [209].

Невдовзі Іван Боберський влаштувався в IV львівську гімназію з польською мовою викладання (*див. табл. 1*). Про цей період його життя довідуємося з листування з рідними й близькими [140, арк. 1–6 зв., 23–40 зв.]. У листі від брата Івана Боберського – Володимира вказана адреса, де у Львові замешкав Іван Боберський – вул. Сташціа, 6, перший поверх (тепер вул. С. Томашівського) [140, арк. 36].

Таблиця 1

**Педагогічна діяльність Івана Боберського в
IV цісарсько-королівській гімназії у Львові**

Навчальний рік	Предмет, інші функції	Класи	Кількість годин на тиждень
1899/1900	німецька мова	2-б, 3-б, 4-б, 5-б, 6-б	21
	господар (класний керівник)	3-б	

Дж.: [632, с. 31–34; 640, с. 50–51].

14 липня 1900 р. за розпорядженням Міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини Іван Боберський обійняв посаду дійсного учителя [638, с. 49; 641, с. 40]. На той час система середньої освіти в Австро-Угорщині передбачала три посади: заступник учителя, учитель, професор.

1900–01 н. р. Іван Боберський пропрацював у цісарсько-королівській гімназії у Дрогобичі, викладаючи німецьку мову у 4–8-х класах. У першому семестрі він викладав німецьку мову в 4-б та 5–8-х класах 20 годин на тиждень; у другій половині року – у 5–8-х класах 16 годин тижнево [637, с. 37] (див. табл. 2). Крім того, упродовж цього ж навчального року Іван Боберський завідував німецькомовною бібліотекою, яка функціонувала при гімназії і була розрахована на гімназійну молодь. За його завідування бібліотека поповнилася 25 книгами, з них 17 було куплено, 8 подаровано [637, с. 37; 639, с. 59–60].

Таблиця 2

**Педагогічна діяльність Івана Боберського в
цісарсько-королівській гімназії у Дрогобичі**

Навчальний рік	Предмети, інші функції	Класи	Кількість годин на тиждень
1900/01	німецька мова	I семестр: 4-б, 5, 6, 7, 8	20
		II семестр: 5, 6, 7, 8	16
	гімнастика	4 відділи	6
	завідувач німецької бібліотеки для учнів		

Дж.: [637, с. 37–39; 638, с. 49; 641, с. 40; 642, с. 32].

Іван Боберський також проводив в 1–6-х класах гімнастику (він запропонував на її означення український термін «руханка») [637, с. 37, 39], яка тоді була надобов'язковою (необов'язковою) дисципліною і проводилася у позанавчальний час. Незважаючи на це, йому вдалося зацікавити цим предметом і добитися значних результатів у популяризації руханки серед гімназійної молоді.

На заняттях з гімнастики учні Івана Боберського були поділені на чотири відділи. Перший і другий відділи займалися раз на тиждень, третій і четвертий – двічі. Загалом Іван Боберський проводив заняття з гімнастики шість разів на тиждень. Заняття відбувалися згідно зі затвердженим 12 лютого 1897 р. планом Міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини. У документі (1910 р. переклад цього документа українською мовою Іван Боберський опублікував у львівському часописі «Народне Слово») зазначалося: «Ціль науки руханки: всестороннє і рівномірне скріпленє тіла, піднесенє здоровля, рухливість і свіжість духа, виховуванє до свідомого, опанованого волею руху, до зручності, відваги, витривалости і порядку» [387, с. 13].

Саме в дрогобицькій гімназії Іван Боберський почав застосовувати набуті в Європі знання з німецької мови та теорії і методики фізичного виховання. Відомо, що на заняттях з гімнастики він уперше запровадив досі малознані у Галичині рухові ігри та забави, зокрема, англійську гру «футбол» (Іван Боберський увів до широкого вжитку український відповідник цього терміна – «копаний мяч»). Упродовж 1900/01 н. р. Іван Боберський здійснив з учнями прогульки (піші мандрівки) Дрогобиччиною, зокрема до Трускавця (з 1–6-ми класами), Борислава (з 1-м класом), Стебника (з 4–5-ми класами), околицями Дрогобича (з 1–6-ми класами) [634, с. 48, 49].

У дрогобицькій гімназії Іван Боберський довго не затримався. Зі спогадів його учня і соратника Степана Гайдучка дізнаємося про те, що якимось Іван Боберський поставив двійку з німецької мови синові старости повіту:

«Боберський учителював в дрогобицькій гімназії і як говорили у Львові тому перенесли його до Львова десь з 1901 роком, бо мав дати в Дрогобичі сінгля (двійку) з німецької мови синові старости повіту» [239, арк. 99]. Після цього випадку Іван Боберський змушений був шукати інше місце праці. Пошуки, на щастя, тривали недовго. Улітку 1901 р. він продовжив свою педагогічну працю в руській (українській) цісарсько-королівській Академічній гімназії у Львові.

Висновки

Отже, Іван Боберський став гідним продовжувачем традицій славного роду Боберських, який дав українській нації упродовж XVI–XX ст. чимало священників, педагогів, науковців, військових, громадських і культурно-просвітніх діячів. Одним із його яскравих представників став Іван Боберський (1873–1947). Формування його світогляду відбувалося у родинному колі. Навчаючись у Львівському та Грацькому університетах, він брав активну участь у громадському житті, був одним із активних членів українського студентського товариства «Русь» у Граці. У грацький період свого студентського життя Іван Боберський набув передових, інноваційних як для свого часу знань і вмінь у царині тілесного виховання і спорту і – повернувся в Галичину як кваліфікований фахівець з німецької філології і один з небагатьох в українському середовищі дипломованих спеціалістів з малознаного фаху – гімнастики. Свої перші кроки як педагог він зробив у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові та цісарсько-королівській гімназії у Дрогобичі, де на практиці почав втілювати набуті в Європі знання з німецької мови та теорії і методики фізичного виховання.

3.2. Педагогічна діяльність в Академічній гімназії у Львові

25 червня 1901 р. Іван Боберський приступив до праці в руській (українській) цісарсько-королівській Академічній гімназії у Львові, що засвідчено розпорядженням Міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини ч. 15225 від 20 липня 1901 р. [443, с. 27; 642, с. 32]. Гімназія розміщувалася у Народному домі по вулиці Театральній. На той час Академічна гімназія – один з найбільш шанованих українцями елітних навчальних закладів, найдавніша освітня на українських землях установа з викладанням рідною мовою (у переважній більшості освітніх навчальних закладів Галичини навчання відбувалося польською або німецькою мовами). Упродовж 1901–1918 рр. Іван Боберський – учитель, а з 1905 р. – професор Академічної гімназії [502, с. 3; 520, с. 5; 638, с. 49].

Професорами та учителями Академічної гімназії та її філії (створена 1906 р.) працювали чи не найкращі представники української інтелігенції Галичини: педагоги, науковці, поети і письменники. Серед них – українські філологи Володимир Коцовський, о. Омелян Огоновський, Омелян Партицький, Юліян Целевич, Анатоль Вахнянин, Юліян Романчук, Іван Верхратський, Григорій Цеглинський, Остап Макарушка, Ілля Кокорудз, Михайло Тершаковець, Володимир Радзикович, Осип Роздольський, Іван Зілинський, Василь Пачовський, Остап Грицай, Іван Брик, Михайло Возняк, Амвросій Андрохович, Філарет Колесса, Ярослав Біленький, Платон Лушпинський, Олександр Панейко; класичні філологи Ілярій Огоновський, Роман Цеглинський, о. Спиридон Кархут; катехити о. Іван Гушалевич, о. Олексій Торонський, о. Діонісій Дорожинський, о. Іван Туркевич, о. Іван Рудович, о. Гавриїл Костельник, о. Леонід Лужницький, о. Петро Хомин; історики й географи Степан Рудницький, Степан Томашівський, Мирон Кордуба, Омелян Терлецький, Іван Крип'якевич, Василь Білецький, о. Йосиф Застирець; математики Еміліян Савицький, Володимир Левицький, Микола Чайковський, Володимир Кучер, Степан Балеї [1039, с. 225–226; 1161, с. 60–

61; 1223, с. 121–235]. Гідне місце серед цих шанованих фахівців посів класичний філолог-германіст і вчитель модерного предмета – гімнастики – професор Іван Боберський.

Академічна гімназія у Львові мала опінію навчального закладу, що забезпечув своїм вихованцям високий освітній рівень. Іван Кедрин-Рудницький вже в еміграції згадував: «І вся Перша Академічна гімназія у Львові стояла на такому високому рівні навчання, що куди перевищувала багато теперішніх коледжів в Америці [Після Другої світової війни. – А. С.]. [...] Академічна гімназія у Львові давала своїм вихованцям освіту, яка залишалася їм на ціле життя. Вона робила з матуристів дійсно «зрілими до університетських студій». Давала теж не тільки книжкову освіту, але й культуру поведінки, бо ціла атмосфера школи і ціла система навчання була наставлена на те, щоби не тільки впоювати в голови учнів книжкове знання, але й робити з них культурних громадян» [1006; с. 151].

Упродовж 1901–1914 рр. Іван Боберський викладав в Академічній гімназії німецьку мову [232; 233; 251–254] (*див. табл. 3*). У перший і другий роки педагогічної праці він викладав лише німецьку мову (1901/02 н. р. – у 5-а, 6-а і 6-б, 7-му, 8-му класах [502, с. 3]; 1901/02 н. р. – 5-а, 6-а, 6-б, 7-а, 7-б, 8-му класах [503, с. 35]) по 20 годин на тиждень, а також завідував німецькомовною бібліотекою для учнів.

Про успіхи і досягнення учителя Івана Боберського згадував Степан Шах: «По відході Д-ра [Теодора] Мандибурра став стовпом германістики згаданий уже проф[есор] Іван Боберський, священничий син з Доброгостева, повіт Самбір, що прийшов до Академічної гімназії в 1901. р. [...]. Як учитель, був він у своїй методиці незрівняний. Він скомплетував величезну учнівську бібліотеку з модерної німецької літератури; кожний з його учнів мусів здати найменше 2 лектури в році, а хто хотів ліпшу клясу мати, 2 лектури на один півкурс, а до здавки мусів предложити сшиток, де були виписані з лектури і цікавіші мовні звороти, тобто «Redewendungen» і короткий зміст прочитаної книжки, які проф[есор] [Іван] Боберський перечитував, червоним олівцем

поправляв, перепитував усно зміст і ставляв оцінку з характеристичними замітками. Подивляти треба було енергію цього чоловіка і стоїчну терпеливість! Але за те він справді багато своїх учнів навчив! Поминути при цій спомині не можу – бодай коротко, – що він навчив українське галицьке громадянство передавати в німецькій мові латинською транскрипцією фонетично українські прізвища. До цього часу підписувалися українці по німецьки з польська напр[иклад]: Sawicki, Ogonowski, Szaszkievicz, Szewczenko а він впровадив: «Sawytzkyj», «Ogonowskyj», «Schaschkewysch», «Schewtschenko» і т[акє] п[одібне], що нині для молодших видається samozrozumілою річю, а колись воно так не було» [1038, с. 96–97; 1041, с. 64–65].

Не одному гімназисту Іван Боберський прищепив любов до читання книг німецькою мовою. Це підтвердив його учень Петро Франко: «Польські книжки читав я чи не з третього нормального [класу], німецькі завдяки професорові [Іванові] Боберському – з другого гімназійного, французького вчив мене директор [Едвард] Харкевич, для якого батько [Іван Франко. – А. С.] не мав досить слів похвали. Англійського я навчився при грі в теніс» [1033, с. 665]. Завдяки професору Івану Боберському Петро Франко з класу в клас демонстрував все кращі знання німецької мови. Так, у першому класі гімназії 1901/02 н. р. він був «достаточний»; 1902/03 н. р. – у першому півріччі «достаточний», другому – «не достаточний»; 1903/04 н. р. – «добрий», 1904/05 н. р. – «достаточний», 1905/06 н. р. – у першому півріччі «достаточний», у другому – «дуже добрий»; 1906/07 н. р. – «відзначаючий», 1907/08 н. р. – «відзначаючий»; 1908/09 н. р. – «дуже добрий», 1909/10 н. р. – «дуже добрий» [183, арк. 1–17].

Про свої виклади німецької мови в Академічній гімназії Іван Боберський занотував у щоденнику 15 грудня 1918 р. у Станиславові таке: «Стрінув я сотника – судію Омеляна Підляшецького. Розповідає мені про мої замітки в школі. Щоб нікого не боятись, самостійно думати, постійною роботою стреміти до самостійности в життю. Дивує мене, що спамятав собі це.

Належав як ученик до класи в Академічній гімназії у Львові, де я вчив німецьку мову. Приємно мені почути, що хтось навчився дещо від мене. Звичайно лишаються нам в пам'яті лишень лиця учителів. [Омелян] Підляшецький здавав матуру 1905 р. в VIII А, де його товаришами були Гриць Кичун і Августин Сіак. Провадив я цю класу через цілу висшу гімназію. [...] Я вчив німецької мови й руханки. Українська мова називалась тоді урядово «руска мова». В VIII А читав я з учениками в класи «Менбета» Шекспіра, опісля «Фавста» Гетого. Августин Сіак мав в класі на моє пропозиція два відчити. Один про Русса, другий про Оссіяна. Опісля забирали його товариші голос про зміст відчитів і спосіб виголошення. Це була пильна і спокійна класа. Було їх трийцять» [33, арк. 63–63 зв.].

Таблиця 3

**Педагогічна діяльність Івана Боберського в
цісарсько-королівській Академічній гімназії у Львові**

№	Навчальний рік	Предмет, інші функції	Класи	Кількість годин на тиждень
1	1901/02	німецька мова	5-а, 6-а, 6-б, 7 8	20
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
2	1902/03	німецька мова	5-а, 6-а, 6-б, 7-а, 7-б, 8	20
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
3	1903/04	німецька мова	6-а, 7-а, 7-б, 8-а, 8-б	20

		гімнастика	6 відділів	6
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
4	1904/05	німецька мова	6-а, 7-а, 7-б, 8-а, 8-б	20
		гімнастика	6 відділів	6
		господар (класний керівник)	7-б	
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
5	1905/06	німецька мова	4-а, 5-б, 7-а, 8-а, 8-б	20
		гімнастика	6 відділів	6
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
6	1906/07	німецька мова	4, 5-а, 6-б, 8-а	16
		гімнастика	6 відділів	12
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
7	1907/08	німецька мова	5-а, 5-б, 6-а, 7-б	16
		гімнастика	12 відділів	12
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
8	1908/09	німецька мова	6-а, 6-б, 7-а, 8-а,	16

			8-б	
		гімнастика	12 відділів	12
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
9	1909/10	німецька мова	6-а, 7-а, 7-б, 8-а	16
		гімнастика	I семестр: 12 відділів	12
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
10	1910/11	німецька мова	4-а, 6-а, 8-а, 8-б	16
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
11	1911/12	німецька мова	4-б, 5-а, 6-а, 7-а	16
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
12	1912/13	німецька мова	5-б, 6-а, 7-а, 8-а	16
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
13	1913/14	німецька мова	6-б, 7-а, 8-а, 8-б	16
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		
14	1915/16	завідувач німецької бібліотеки для учнів		
15	1916/17	завідувач німецької бібліотеки для учнів		
16	1917/18	завідувач німецької		

		бібліотеки для учнів		
17	1918/19	завідувач німецької бібліотеки для учнів		

Джс.: [502, с. 3–5; 503, с. 35–37; 504, с. 37–39; 505, с. 31–34; 506, с. 39–42; 507, с. 31–34; 508, с. 3–7; 509, с. 3–8; 510, с. 3–8; 611, с. 3–10; 612, с. 3–11; 613, с. 5–12; 614, с. 10–17; 615, с. 4–9; 616, с. 3–9; 617, с. 3–8; 618, с. 3–9].

Гімназисти високо цінували Івана Боберського як викладача з німецької мови і рідко коли дозволяли собі порушувати дисципліну на його уроках. Так, його учень Михайло Шкільник згадував: «Одною з наймаркантніших постатей серед учителів нашої гімназії був проф[есор] Іван Боберський (1870–1947) [помилка, насправді 1873–1947 рр. – А. С.], гордість не лише тих, кого він учив, але й усієї Академічної гімназії; він був не лише наш знаменитий педагог, що вчив німецької мови і громадянських чеснот, але й вельми заслужений культурно-освітній діяч. Хто з нас не знає його як творця сокільської організації, як довголітнього голову «Сокола-Батька», який дав почин до купна великої спортової площі у Львові, званої «Городом Сокола Батька», на якій відбувалися всі масові зібрання з усієї Західної України [...] Проф[есор] [Іван] Боберський мав свою методу навчання. Не мав «нотесу» – вписував оцінки і завваги в домашньому зшитку кожного учня. Вимагав доброї підготовки, й учні поважали його. На лекціях ставив трудні, але ясні питання. Але й ми ставили йому також нелегкі питання, особливо тоді, коли ми не були приготовані до лекції, і він на ті питання довго відповідав. Одного дня я поставив професорові доволі складне питання з драми Ібсена «Нора». Професор всю лекцію докладно пояснював питання, але, мабуть, таки збагнув чому я поставив таке питання і взяв мій зшиток, в якому написав по-німецьки: «Шкільник є добрий критик, але нічого не вчиться». Можна собі уявити, які сміхи й жарти були на перерві після лекції, але особисто мені не дуже було приємно. Одного разу за проф[есором] [Іваном] Боберським хтось крикнув по-німецьки: «ауфідерзеген». Він вернувся й запитав: «чи то чемно»? й говорив усю перерву про чемність. Ми втратили перерву, але не

жалували того, бо проф[есор] [Іван] Боберський цілу наступну лекцію присвятив темі про чемність» [1042, с. 414–415].

Інший учень Івана Боберського Олександр Охримович писав: «Він мав знамениту методу навчання німецької мови. Говорив до учнів і поза годиною тільки по-німецьки. Ніколи не мав жадного нотеса із списком учнів, бодай ми його ніколи не бачили. Викладав ясно, вміло й дотепно. Пам'ятаю, був десь уступ про рівнобіжники і полуденники. Він нарисував на таблиці земську кулю. Накреслив рівнобіжники і полуденники. Між ними квадрати позначив числами. «Мойше, кратце міх авф нумер 50» каже. От на те, каже, подумані полуденники і рівнобіжники, щоб докладно визначити місце на землі. Того «Мойше» пам'ятаю донині. Або виклад – опис образу Альбрехта Дюрера «Апостоли». Я тоді навчився дивитися на образ. Постава, вираз лиця, погляд, вбрання, ба навіть якість матеріалу, з якого воно зроблене, характер, вдача намальованої особи – все те можна вчитати з образу, тільки треба вміти дивитися. Або його виклад про «Германа і Доротею» й інші. Все те залишається в пам'яті на довгі роки. Як перепитував лекцію, то в зошиті учня писав усі завваги і ставив оцінку з лекції. Перед класифікацією велів принести зошит до конференційної залі й класифікував на підставі записок у зошиті. Не знаю випадку, щоб хтось вирвав картку з зошита із поганою нотою. В усіх учителів ми могли вирахувати, коли кого буде іспитувати наступного разу, але не в [Івана] Боберського» [1025, с. 429].

Починаючи з 1903/04 н. р., стараннями Івана Боберського в Академічній гімназії запроваджуються заняття з гімнастики (*див. табл. 3*), які як і у Дрогобицькій гімназії, мали «надобовязковий» (необов'язковий, за бажанням) статус [396, с. 43–44; 504, с. 39]. Усі попередні спроби запровадження гімнастики були невдалими через відсутність фахівців, гімнастичного залу, майданчика та відповідного руханкового обладнання [503, с. 37]. З цими усіма викликами довелося зіштовхнутися молодому фахівцю.

Заняття з гімнастики, як правило, відбувалися на свіжому повітрі. У звітах гімназії вони згадуються як «шкільні забави». Так, у «Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1903/1904» читаємо: «Забави шкільні. Ученики виходили о пів до 5-тої з гімназії а по півгодиннім ході діставались на угор за «Цісарским ліском». Від 5-тої до 7-мої тревали забави. По семій вертали ученики домів. Забави відбувались чотири рази в тижни, в чотирох відділах. Кляса I а б в г у вторник, II а б, III а б в понеділок, IV а б, V а б в п'ятницю, VI а б, VII а б, VIII а б в суботу. В грах учеників брали чинний уділ учителі відповідних кляс, що в значній мірі підносило охоту до забави. Першої пів години тревали звичайно гри чисто бігові без приладів, як: «Чорний лицар», «Чорноморець-Біломорець», «Хапко», «Ходи за мною», «Жгут», «Яструб», «Третяк», «Кіт і миш», «Хрещик». Відтак слідувала гри пилкові: «Вежа», «Пліт», що приготовлюють грачів до «Пилки ножної без піднимання», та гри пилкою ухапою двіруч і одноруч. Уклад і провід спочивав в руках учителя гімнастики І[вана] Боберського» [626, с. 63].

Оскільки заняття були наповнені елементами німецької, шведської та сокільської (чеської) національних гімнастичних систем, то й терміни, які їх позначали, були іншомовними. Іван Боберський почав шукати і запроваджувати власні, українські національні відповідники для означення іншомовних понять, що вживалися у їх процесі. Зокрема, саме заняття гімнастикою, основою якої є рухова активність, він означив українською самоназвою «руханка», ранкову гімнастику – «прорух», а зал для занять – «рухівнею». Для означення цілого напрямку діяльності вживав слова «тіловиховання», «тілесне виховання», а спорту – «змаг». На той час він був членом Наукового товариства імені Шевченка. Спілкування з нуковцями-ентешівцями та власні пошуки дали можливість йому запропонувати власну термінологію.

Оскільки Академічна гімназія розміщувалася в Народному домі і не мала окремого приміщення для гімнастики, Іван Боберський погодив зі старшиною українського гімнастичного товариства «Сокіл» питання про

вправляння з учнями у його невеличкому приміщенні для гімнастичних занять (знаходилося спочатку у будинку по вул. Підвальной, 7, знесеному ще в перші роки ХХ ст.; на цьому місці 1905 р. споруджено будинок страхового товариства «Дністер», у проєкті якого передбачено гімнастичну залу, заняття в якій розпочалися у листопаді 1906 р.; у 1905–1906 рр. – на вул. Коперника, 9) [355, с. 7–9; 442, с. 59].

У 1903/04 н. р. до занять гімнастикою зголосилося 180 учнів третіх–восьмих класів. З них Іван Боберський сформував шість відділів. Кожен з шести відділів поділявся на три підвідділи, на чолі яких стояв провідник, що обирався з учнів гімназії. Щотижня відбувалося шість занять. Для кожного відділу гімнастичне заняття тривало годину [396, с. 43–44; 561, с. 44].

У 1905 р. у педагогічній праці Івана Боберського сталися якісні зміни. Цісарсько-королівська Рада шкільна краєва рескриптом від 24 серпня 1905 р. ч. 26034 признала дійсному учителю Іванові Боберському «перший додаток п'ятилітний», а 31 жовтня 1905 р. рескриптом ч. 41663 надала йому титул цісарсько-королівського професора [444, с. 60–61].

Завдяки учительському хисту і новаціям Івана Боберського зацікавленість гімнастикою серед учнів постійно зростала. У 1906/07 н. р. та в подальші роки гімнастичні заняття відвідувало значно більше охочих, ніж у попередні роки: у 1906/07 н. р. – 328 учнів, 1907/08 н. р. – 432, 1909/10 н. р. – 658 [399, с. 38–39; 400, с. 38–39; 562, с. 38; 563, с. 12; 564, с. 12; 565, с. 24]. Його приклад наслідували й інші професори українських гімназій Галичини того часу.

Подією, що суттєво вплинула на залучення учнів Академічної гімназії до занять гімнастикою, стало відкриття у листопаді 1906 р. українським гімнастичним товариством «Сокіл» гімнастичної зали (рухівні) у будинку товариства «Дністер» по вул. Руській, 20. Учні, яких уже стало набагато більше, було розподілено вже на дванадцять відділів (*див. табл. 3*). Щотижня відбувалося дванадцять занять, щоденно, як правило, з 17⁰⁰ до 19⁰⁰. Проводити руханкові заняття Іванові Боберському допомагав залучений для

такої потреби дипломований фахівець з гімнастики Іван Сохацький [562, с. 38].

Про рухівню «Сокола-Батька», в якій займалися й учні Академічної гімназії, Іван Боберський писав: ««Дністер» закупив стару каменицю, де містилася домівка «Сокола». Розвалив її та побудував на цій місці для себе нову будівлю. Тому «Сокіл» перепровадився до дому при вул. Коперника ч. 9. Тут побув один рік і 1906 р. перенісся до нової камениці «Дністра». Ця будівля має два входи, один, як давніше, від Підвалля ч. 7, другий від вул. Руської ч. 20, напроти старинної української церкви, що її звать «Волоською». Вхід від Руської вулиці веде до рухівні «Сокола», 15 м довгої, 7.5 м широкої. Малі двері з подвіря провадять до урядовні Товариства, а над нею знаходиться одягальня. В цій салі вправляють члени, члениці, хлопці і дівчата відділами під проводом досвідних провідників за визначеним пляном годин. Тут виробляється українська єдність, карність, витривалість, швидкість, гартується здоровля, гнучкість, сила» [355, с. 8–9].

Іван Боберський особистим прикладом надихав українське гімназійне середовище до руханкових занять і до навчання. Неодноразово можна було побачити, як він на уроках руханки (інколи вони відбувалися на «Кайзервальді» («Цісарському ліску»), «Вульці») бігав з гімназистами, грав з ними копаний м'яч (футбол), ситківку (теніс), гаківку (хокей), проводив з учнями піші мандрівки околицями Львова, містами і селами Галичини, в Карпатах. Так, 29 вересня 1910 р. Іван Боберський з 28 учнями 8-б класу провели мандрівку навколо Львова [403, с. 20]. 23 жовтня 1910 р. під проводом Івана Боберського та Романа Цеглинського шістдесят чотири учні гімназії ознайомилися із виставкою будівництва і малярства в «Павільйоні штуки», де, між іншим, «оглянули модель на руский театр», виставлену професором Іваном Левинським [625, с. 49]. 5 травня 1913 р. Іван Боберський з 24 учнями 8-а класу відбув шестигодинну мандрівку за межі Львова [430, с. 49]. Окрім цього, він допомагав провадити «науку військового стріляння» для учнів гімназії [431, с. 53]. У 1913 р. Іван Боберський закупив

два бельгійські кріси для соколів, щоб ті могли вправлятися у стрільби [199, арк. 47]. Користали з цих крісів й учні Академічної гімназії та її філії. Ось як характеризував Івана Боберського його учень Олександр Охримович: «Замітним типом новочасного вчителя був проф[есор] Іван Боберський. На ті часи перед 1914 роком, він був під кожним оглядом революціонер. Бо де ж ми бачили щоб у світі накрохмалених з високими комірцями сорочок, із зайнятими в літню спеку камізельками й маринарками смів хто порушувати існуючі порядки. А проф[есор] [Іван] Боберський ходив в самій сорочці з виложеним розіпнятим коміром, без краватки та ще й без капелюха» [1025, с. 429].

З 1 вересня 1906 р. почала діяти філія Академічної гімназії у Львові [436, с. 49; 445, с. 53; 627, с. 55]. Спочатку вона функціонувала як чотирирічна, але впродовж наступних років сформувалася у повноцінну восьмирічну гімназію. Філія, хоч і була структурним підрозділом Академічної гімназії, мала власне керівництво.

У 1908/09 н. р. та восени 1909 р. Іван Боберський, окрім Головної, працював ще й у філії Академічної гімназії у Львові [402, с. 13; 509, с. 7], де проводив руханку у трьох учнівських відділах по шість годин на тиждень.

Наприкінці серпня – на початку вересня 1908 р. «головне заведенє» Академічної гімназії у Львові було перенесене до нового будинку на вул. Лева Сапіги, 8 (тепер вул. Степана Бандери). Будинок мав прибудовану гімнастичну залу та майданчик у подвір'ї. У звіті гімназії за 1908/09 н. р. з цього приводу зазначалося: «Гімнастична саля заведеня має 20 м довжини а 10 м ширини і заосмотрена в слідуючі прилади: оден дручок, оден кінь, одні поруча, одна драбина, оден поміст з ковбою, два стояки, два містки, дві полотняні підстілки, двацять пар тягарців, двацять лісок. Подвірє має 30 м довжини а 26 м ширини. Прилади до забав: десять мячів копаних, девять мячів повних, дві пари лещетів, десять пар лижв, троє гринджолят, чотири кружки, одна камінна кістка» [564, с. 15–16]. У цій гімнастичній залі Іван

Боберський проводив руханку для учнів «головного заведення» упродовж 1908/09 н. р. (див. табл. 4).

Таблиця 4

**Педагогічна діяльність Івана Боберського у
цісарсько-королівській Філії Академічної гімназії у Львові**

№	Навчальний рік	Предмет, інші функції	Класи	Кількість годин на тиждень
1	1908/09	гімнастика	3 відділи	6
2	I-й семестр 1909/10	гімнастика	3 відділи	6

Джс.: [509, с. 3–8; 510, с. 3–8; 565, с. 13].

Іван Боберський дбав про матеріально-технічне забезпечення занять з гімнастики. Так, у 1905/06 н. р. його стараннями закуплено «1) М'яч шнуряний о вазі двох кілограмів. – 2) М'яч копаний (німецький фабрикат). – 3) М'яч копаний (англійський фабрикат). – 4) М'яч до пориванки. – 5) Три м'ячі до гильки. – 6) Прилад до визначання границь грища» [575, с. 59]. У 1905/06 н. р. для гімназистів закуплено: чотири копані м'ячі, один шнуряний м'яч, два 1,5-кілограмові диски, два 2-кілограмові диски та 50 хоруговок [562, с. 39]. У 1907/08 н. р. до інвентаря додалося 10 спортових сорочок, 2 копані м'ячі, 1 пара лещет, 10 пар лижв, 1 сталеві сани [400, с. 38–39]. До придбання руханково-спортового інвентаря Іван Боберський залучав учнів гімназії, що давало змогу їм ставати підприємливими, ошадними та бережливими.

Руханкові заняття, обмін досвідом з колегами та учнями вимагали теоретичного підґрунтя. Усвідомлюючи таку необхідність і потребу, Іван Боберський поступово, але послідовно готував до друку і видавав довідкові та науково-навчально-методичні праці. Поява таких видань, серед іншого, зафіксована на сторінках щорічних гімназійних звітів: 1904 р. – «Забави і гри рухові, часть I», 1905 р. – «Забави і гри рухові, часть II» («Вісімнайцять гор мячевих»), 1905 р. – «Забави і гри рухові, часть III» («Копаний мяч»), 1909 р.

– «Рядові вправи» [305, с. 3–33; 308, с. 3–27; 309, с. 3–36; 349, с. 3–58] та ін. Упродовж 1903–1914 рр. Іван Боберський готував інформацію про проведення руханкових занять для звітів Академічної гімназії. Праці Івана Боберського, згадані у цих звітах, з'явилися окремими виданнями [203; 257; 298; 306; 310; 311; 312] та використовувалися учителями інших гімназій і шкіл Галичини, а також інструкторами українських громадських організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», СТ «Україна».

Під впливом європейської тенденції поширення гімнастики в освітніх і громадських установах Міністерство віровизнань і освіти Австро-Угорщини ухвалило рішення про запровадження гімнастики у 1909/1910 н.р. як обов'язкового предмета в гімназіях [414, с. 12; 1155, с. 111]. З цього приводу Іван Боберський зазначав: «Міністерство просвіти рїшило рескриптом з дня 20 марта 1909 [р.], що руханка стає в середних школах обов'язковою. Позаяк учителїв до руханки нема єще так много, щоби сю науку запровадити всюди зараз в найблизшїм шкільнїм роцї, проте розпїчне ся она в мїру того, кїлько буде учителїв. Се великий поступ в вихованю. Хлопцї мусїли дотепер лише учити ся. Сидженє над книжками псуло поставу, хїд і рухи рук. Руховї вправи усунуть почастї хибї і причинять ся до здоровля молодежи» [421, с. 4].

Оскільки статус «обов'язкового» предмета передбачав суттєві зміни в організації навчального процесу і в розподілі часу, Іван Боберський вирішив зосередитись на викладах німецької мови, а руханковий напрям передав, як у Головній, так і у Філії гімназії, дипломованому фахівцю з гімнастики Юрію Семотюку, а разом з тим, всі свої напрацювання: навчально-методичну літературу, розбудовану структуру «Українського спортивного кружка» тощо. Згодом Іван Боберський писав: «Руханку, а також рухові гри провадив я в гімназії сім шкільних років, поки не стала обов'язковим предметом і тоді обняв науку член «Сокола» Юрій Семотюк, який став учителем виключно руханки. Опісля виїхав він до Америки до свого брата. Учні ходили на руханку до салї «Сокола» і ця обставина підсилювала працю і розвиток

Товариства. В цих роках запізналась молодь з руханкою і змагом та способом, як їх провадили товариства і школи в інших державах Європи. Зачались гри без мяча і з мячем, а також народні вправи. Це так звана легка атлетика: хід, біг, скок, мет, творилися дружини і клуби без уставу» [355, с. 9–10].

За роки праці в Академічній гімназії Іван Боберський зібрав таку німецькомовну бібліотеку для забезпечення, якої не мала жодна українська гімназія в Галичині. У цьому йому допомогли меценати, учителі та професори гімназії й самі гімназисти. Щороку, завдяки їхнім старанням, бібліотека поповнювалася новими надходженнями. Іван Боберський у цій справі і сам подавав належний приклад для наслідування. Відомо, що ще у перший рік своєї педагогічної діяльності в Академічній гімназії (1901/02 н. р.) він пожертвував для бібліотеки 129 книг [576, с. 26]. Вихованець гімназії Степан Шах про цю бібліотеку згодом писав: «Бібліотеки рівнож не мали свого приміщення; шафи з книжками стояли в клясових кімнатах. Найліпше випосажена була німецька бібліотека для учнів, але це вже особиста заслуга проф[есора] І[вана] Боберського» [1038, с. 227]. Вищезазначені книги Іван Боберський закупив та зібрав під час свого навчання у Грацькому університеті.

Іван Боберський намагався бути чуйним до потреб і проблем гімназистів. У цьому зв'язку він долучився до діяльності товариства «Руслан», створеного в гімназії 1894 р. [485, с. 33]. Метою товариства була фінансова допомога талановитим учням, які не мали коштів для навчання. Зібрані гроші спрямовувалися на різні потреби: харчування, одяг, винайм помешкання, ліки, приватні лекції, закупівлю шкільних книжок, стипендії, одноразові грошові допомоги тощо. Товариство «Руслан», завдяки меценатам, допомогло сформувати бібліотеку, яка в переддень Першої світової війни налічувала понад 1700 книг.

Члени товариства «Руслан» поділялися на членів-покровителів і звичайних. Членами-покровителями були ті, хто жертвував на діяльність

організації щорічно щонайменше 50 корон, звичайними – 2 корони. Серед членів-покровителів товариства були митрополит Андрей Шептицький, мітрат Андрій Білецький, директор Академічної гімназії Едвард Харкевич, професор Академічної гімназії Юліан Романчук, професор Володимир Шухевич, о. Н. Дмитрів зі США, директор Краєвого союзу у Львові Кость Паньківський. У 1903 р. Іван Боберський теж став членом-покровителем товариства «Руслан» і перебував у цьому статусі щонайменше до 1915 р. [473, с. 61; 474, с. 61; 480, с. 40; 481, с. 42; 482, с. 53; 483, с. 53; 484, с. 59; 486, с. 58; 487, с. 64; 488, с. 57; 489, с. 65; 490, с. 57]. Він жертвував на цілі товариства щороку упродовж 1901–1915 рр: у 1901/02 н. р. пожертвував 40 корон [479, с. 34], у 1903/04 н. р. – більше визначеної суми – 70 корон [487, с. 65]. Кошти на діяльність товариства «Руслан» переказувалися з різних заходів та імпрез. Так, у звіті за 1903/04 звітний рік читаємо таке: «Крім вкладок членських вплинули в тім часі отсі жертви в хосен «Руслана»: [...] В[исоко]п[оважаний] Ів[ан] Боберський, проф[есор] гімн[азії] акад[емічної] і В[исоко]п[оважаний] Дружби на весілю в домі В[исоко]п[оважаного] о. І. Гарасевича в Черневі: – по 10 к[орон]» [487, с. 65].

Перша світова війна перервала педагогічну діяльність Івана Боберського, упродовж 1914–1918 рр. він перебував на військовій службі у легіоні Українських січових стрільців [578, с. 8], однак залишався відповідальним за німецькомовну бібліотеку для учнів Академічної гімназії (*див. табл. 3*). Керівництво закладу пішло на такий крок з надією, що після війни талановитий педагог та організатор Іван Боберський повернеться до виконання своїх обов'язків. Однак цього не сталося. Через поразку українців у польсько-українській війні 1918–1919 рр. Іван Боберський як один з активних діячів ЗУНР після окупації українських земель поляками змушений був покинути Батьківщину.

Як учитель Іван Боберський був фахівцем європейського зразка. Сформувавшись як педагог у навчальних закладах Львова, Граца і Відня, він у своїй роботі послуговувався характерною для того часу методою

австрійського шкільництва. Сама його струнка постава, вишуканий одяг, високо піднята голова і відкритий шляхетний погляд викликали повагу у гімназистів [244; 246; 264]. За словами о. Івана Бучка, Іван Боберський був «перший елегант і вмів все з густом [зі смаком. – А. С.] вбратися». Учні Академічної гімназії на його честь склали жартівливий віршик:

«Ах оригінальність,
 Як я за нев тужу,
 Всі йдуть по кладці,
 Я суну в калюжу,
 Нічо не боюся,
 Всі йдуть в циліндрах,
 А я в капелюсі» [993, с. 56].

Іван Боберський мав циліндр, однак на одне із цісарських свят прийшов в капелюсі. З огляду на те й виник цей вірш.

Іван Боберський був суворим і вимогливим педагогом. Навчав уважності, дисциплінованості, відповідальності, ощадності, цілеспрямованості. Очевидно, через відому зі спогадів його учнів вимогливість отримав в середовищі гімназійної молоді промовисте прізвисько «Холерський» [265, арк. 4]. Водночас залишався приязним і доступним для гімназистів. За спогадом Степана Шаха, професори Академічної гімназії на привітання студентів переважно відповідали мовчки, знімаючи капелюх, або лише кивком голови чи прикладанням двох пальців до шапки. Лише професор Іван Боберський «на рівних» відповідав на уклін гімназистів привітанням «Здоров!» [1038, с. 262].

Учні Івана Боберського вирізнялися глибокими знаннями з німецької мови та літератури й високо оцінювали свого вчителя. Серед його безпосередніх вихованців-гімназистів знані у майбутньому особи й діячі: Степан Гайдучок, Євген Коновалець, Роман Сушко, Олександр Тисовський, Петро Франко, Тарас Франко, Федь Черник, Степан Шах та інші. Ціла плеяда учнів Івана Боберського ще за часів його праці у гімназії і пізніше услідом за

ним стала великими прихильниками і фахівцями руханкової справи, популяризаторами у теоретичній і практичній площині різних видів спорту. Серед найвідоміших продовжувачів справи розвитку фізичного виховання у Галичині – Степан Гайдучок, Петро Франко, Тарас Франко, Олександр Тисовський. Вони зуміли продовжити починання Івана Боберського і виховати наступне покоління тіловиховників.

Залучення Іваном Боберським гімназійної молоді до занять руханкою, спортом і громадської сфери [94, арк. 121] дали можливість поповнити лави українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» у Львові, а з 1911 р. – й інші львівські руханкові та спортові організації.

Висновки

Отже, упродовж своєї педагогічної праці в Академічній гімназії та в її Філії у Львові (1901–1918) Іван Боберський викладав німецьку мову, завідував німецькомовною бібліотекою, запровадив гімнастичні заняття (уроки фізичного виховання) у навчальний процес, і заснував «Український спортовий кружок». Професором гімназії Іван Боберський своєю кваліфікацією дорівнював університетському рівню, був експериментатором і новатором. Зокрема, на уроках гімнастики він поєднав елементи європейських систем гімнастики (німецької, шведської та сокільської (чеської)) з українськими традиційними народними формами – іграми, забавами і розвагами, запровадив в обіг гімнастичну (руханкову) термінологію та підготував перші фахові україномовні видання, присвячені фізичному вихованню та спорту.

Як організатор Іван Боберський зумів максимально використати можливості, які мала тоді українська спільнота Львова, для розвитку і популяризації руханкової справи, зокрема матеріально-технічну базу українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» та Академічної гімназії. Насамперед завдяки його зусиллям була сформована німецькомовна бібліотека для гімназистів. Його навчально-методичні праці «Забави і гри

рухові» (1904), «Забави і гри рухові, часть друга» (1905), «Забави і гри рухові, часть трета. Копаний мяч» (1906), «Рядові вправи» (1909) використовувалися на уроках гімнастики та в діяльності УСК, а також набули популярності на українських землях та в діаспорі.

3.3. Праця у жіночій семінарії Українського педагогічного товариства та гімназії Сестер Василянок у Львові

Педагогічну працю в Академічній гімназії Іван Боберський успішно поєднував з викладанням в інших навчальних закладах Львова. Так, у 1903–1905 рр. він працював у «Приватній женьській семінарії учительській з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного»», навчальному закладі, що почав діяти у Львові з 14 вересня 1903 р. (постанова № 29932 Міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини [446, с. 41; 540, с. 43]).

Про велику потребу такого типу закладу свідчить інформація у тодішній пресі та звіти семінарії. Так, у 1905 р. дирекція закладу у своєму зверненні до широкої громадськості зазначала: «Дирекция приватної женьської семінарії учительської предкладає перший звіт за шкільні роки 1903/4 і 1904/5, єї властителям: Українсько-руській Суспільности і Рускому Товариству педагогічному. Заведене се, заложене Руским Товариством педагогічним, кінчить другий рік свого істнованя; а сей – так сказатиб – пробний час істнованя нашого наймолодшого педагогічного заведеня наглядно вказує, що якби не жертви нашої суспільности (2216 к[орон] 67 с[отиків]), підмоги наших українсько-руских Товариств (1910 к[орон] 67 с[отиків]) і субвенция Високого Сойму краєвого (1000 к[орон]), а в кінци ревне, в значній мірі безінтересовне, співділанє збору учительского, то семінария наша не моглаб удержати ся. [...] Звіт виказує вкінци, що вислїди науки в нашій семінарії є корисні, а доказом сего є, що по звіті ц[ісарсько] к[оролівського] краєвого інспектора шкільного, який звиджував нашу школу, Виділ краєвий виплатив Рускому Товариству педагогічному, яко властителеви школи, субвенцию поставлену Високим Соймом краєвим до розпорядимости Виділу краєвого в порозуміню з ц[ісарсько] к[оролівською] Радою шкільною краєвою. Діло розпочате розвиває ся гарно; школа сповняє по зможі свою задачу; до неї горне ся з найдальших сторін (статистичні викази А. 6.) краю молоде жіноче поколіне, яке з часом стане розсадником народної просьвіти і розбудить

патриотичні почування серед широких мас нашого народу, а тим самим зверне сторицею ті жертви і вклади, яких не щадить наша патриотична суспільність. А вклади і жертви тої суспільности, яка на кождім кроці складає лепти на усякі культурно-просвітні ціли, є, як звіт виказує, значні» [472, с. 3–4].

У жіночій семінарії Іван Боберський проводив уроки з гімнастики: у 1903/04 н. р. в першому класі 2 години тижнево, у 1904/05 н. р. – в першому і другому класах 3 години тижнево (*див. табл. 5*) [622, с. 21–22]. Про характер його праці в семінарії свідчить інформація, подана в одному зі звітів: «Вправи гімнастичні наших учениць відбували ся під проводом професора І[вана] Боберского в обох шкільних роках за незначною оплатою в салі Товариства гімнастичного «Сокіл» ([в]ул. Коперника ч. 9), тому школа не старала ся о прибори до науки гімнастики. В посліднім році шкільнім [перший рік знаходилася за адресою площа Стрілецька, 6 (тепер вул. С. Гавришкевича). – *А. С.*], коли школу перенесено до будинку при [в]ул. Сикстускій 47 [тепер вул. П. Дорошенка. – *А. С.*], відбувають ся вправи гімнастичні при сприяючій погоді і в шкільнім городі. Щоби улекшити ученицям гімнастичні вправи, постарав ся проф[есор] І[ван] Боберский для учениць о вигідний одяг гімнастичний після взірця п[ані] Емми Бавман з Вроцлава (*Deutsche Turnzeitung*, N. 21, 1904, Leipzig, pag. 484.; *Turnkleidung der Frauen*). Двом убогим, пильним ученицям справив проф[есор] І[ван] Боберский своїм коштом убори гімнастичні, за що єму Дирекция іменем учениць і на сім місци складає щиру подяку» [570, с. 29–30].

Відомі імена учениць Івана Боберського. Перший клас: Оксана Бень, Параскева Березинська, Анізія Білевич, Марія Білевич, Софія Бурак, Марія Ващук, Ольга Витвицька, Олена Головчук, Антоніна Гудик, Анастасія Гупайло, Ольга Голян, Пелагія Гіжовська, Вероніка Гофрик, Стефанія Капустій, Марія Кассіян, Стефанія Кобзей, Ярослава Ковалів, Стефанія Кучабська, Іванна Левицька, Теодозія Левицька, Софія Матіїв, Стефанія Михалович, Стефанія Моровик, Наталія Ревакович, Анна Романович, Анна Садовська, Ольга Слободян, Валерія Стафіняк, Олена Яцишин; другий клас:

Ірина Будзиновська, Наталія Горалевич, Мальвіна Грозик, Теодозія Демчишин, Іванна Еліясевич, Марія Заячківська, Валерія Коритовська, Марія Котлярчук, Наталія Метельська, Стефанія Обертас, Марія Прокопович, Йосифа Чайківська та Наталія Яримович [531, с. 47–48].

Таблиця 5

Педагогічна діяльність Івана Боберського в Приватній жіночій учительській семінарії Руського товариства педагогічного у Львові

№	Навчальний рік	Предмет	Класи	Кількість годин на тиждень
1	1903/04	гімнастика	1	2
2	1904/05	гімнастика	1, 2	3

Джс.: [622, с. 21–22].

Два роки праці Івана Боберського у приватній жіночій семінарії УПТ показали, що українське суспільство Галичини мало велику потребу в такому навчальному закладі. У 1903/04 н. р. у ньому навчалося 17 учениць, 1904/05 – 47 [593, с. 45–47]. Це були діти з 24 повітів Галичини, зокрема, з Бібрки, Богородчан, Бродів, Городенки, Гусятина, Дрогобича, Жовкви, Заліщик, Золочева, Кам'янки, Калуша, Коломиї, Косова, Львова, Мостиськ, Надвірної, Перемишлян, Рави-Руської, Рогатина, Самбора, Сокаля, Стрия, Товмача, Яворова. На жаль, не всі батьки могли оплачувати навчання своїх дітей у повному обсязі, тому фінансів на утримання школи постійно не вистарчало. Платня вчителів була мінімальною. Бракувало і приміщень для навчання та проживання, «наукових приборів» для проведення уроків тощо. Тому Іван Боберський, як і в Академічній гімназії та її філії, жертвував свій час і кошти на потреби учениць та гімназії.

У 1906 р. у Львові з'явився ще один заклад для дівчат – перша українська жіноча гімназія СС Василянок (упродовж 1906–1912 рр. знаходилася на вул. Я. Длугоша, 17 (тепер вул. Кирила і Мефодія), 1912–1914 рр. – на вул. А. Потоцького, 95 (тепер вул. Генерала Чупринки)) [529, с. 1]. Ще задовго до того в українському суспільстві обговорювалася

потреба відкриття середньої школи для дівочтва – лицєю або гімназії. Отець Спиридон Кархут у квітні 1906 р. запропонував настоятельці монастиря СС Василянок у Львові Високоприподобній Матері Володимирі Філевич з вересня 1906 р. відкрити таку гімназію при монастирі. 22 квітня до часописів надіслане перше оголошення про цю ініціативу. Консультативно у справі заснування закладу допомагав професор Академічної гімназії у Львові Євстахій Макарушка. 29 квітня документ з проханням надати дозвіл на відкриття такого навчального закладу був надісланий до Високої цісарсько-королівської ради шкільної краюї. Також був підготовлений і видрукований проспект з інформацією про гімназію, який було розіслано майже до всіх народних інституцій, товариств, окремих впливових осіб Галичини.

Рескриптом № 18535 20 червня Висока цісарсько-королівська рада шкільна краюва надала дозвіл з початку вересня 1906 р. відкрити підготовчий і перший клас гімназії. 4 і 5 липня відбулися перші вступні іспити, які склали 15 учениць. Додаткові іспити були проведені 3 вересня. Володимира Філевич спрямувала відповідні кошти на облаштування приміщень для проведення занять у класах. 4 вересня 1906 р. з благословення митрополита Андрея Шептицького в гімназії розпочався перший навчальний рік.

Усього до навчання приступило 28 учениць 1-го класу та 7 – приготівляючого (підготовчого). Як писав згодом о. Спиридон Кархут, «таким чином маєте, Дорогі Земляки, вже й женьську гімназію, в котрій при повній батьківській чуйности й бачности, ревности та любові з боку заряду інтернату СС Василянок і школи а не менш самих найкрасших сил в учительськім зборі виховуватись може Ваша женьська молодіж тай образуватись в спосіб зовсім рівний мужчинам Богу на хвалу, дорогій Неньці – Вітчині на підпору, Вам на потіху, собі ж самій на добро тай вдоволене личне. Ві Львові в червни 1907 р.» [529, с. 2].

Приватна гімназія СС Василянок мала на меті готувати жіноцтво до подальшої праці, зокрема до студій у вищих навчальних закладах. До цього

часу раніше вступати у вищі навчальні заклади вдалося лише деяким жінкам, як правило, завдяки приватній підготовці. 1895 р. жінки отримали дозвіл на вступ до Львівського університету [439, с. 4]. Учителька гімназії СС Василянок Олена Бережницька (у 1906/07 н. р. викладала польську мову та науку природи) в аналітичній статті «Гімназія яко середник висшого образования жіноцтва» обґрунтувала важливість здобуття жінками гімназійної освіти. Вона звернула увагу передовсім на те, що дають для розвитку особи такі предмети, як наука греки, латини, української мови, німецької мови, релігії, всесвітньої історії, географії, математики, фізики, історії природи, хімії, пропедевтики філософії тощо. На думку Олени Бережницької, «в інтересі суспільности і людства лежить, щоб всі люди, так мужчини як і жінки були між собою рівними, просьвіченими горожанами. Женщини, що одержали бодай загальне середне образование, зуміють лучше сповнити свою задачу жінок та материй та лучше виховати молоде покоління, в котрім преці надія будучности. Тому жіноцтво домагає ся рівного образования з образованием мужчин, рівних шкіл, рівних прав і хоче піднятись рівних обовязків зглядом свого народу. Серед нашого жіноцтва почав ся рух в напрямі здобутя рівного образования перед кількома літами. Сей рух розвивавсь досить скоро; чим раз більше одиниць бересь до гімназіяльної науки, щоби пізнійше здобути собі висше фахове образование. Ідея зрівняня типу школи середної для обох полів розширилась скоро серед нашої суспільности, стрічаючи, як кожда нова думка, многих приклонників та противників. Посеред приклонників ідеї образования жіноцтва знайшли ся люди доброї волі, повні ініціятиви, що позволили тій ідеї здійснити ся. Они покликали до житя першу руску гімназію жіночу, інституцію, що сильна і могуча не літами, але ідейностию, що хоче свої ідеї вціпити в душі молоденьких дівчат, щоб їх вчинити сьвідомими, просьвіченими горожанками нашої суспільности, піонерками ідеї рівности, котра єсть запорукою лучшої будучности» [439, с. 9].

На запрошення митрополита Андрея Шептицького Іван Боберський з 1906 до 1914 рр. працював у приватній жіночій гімназії СС Василянок. Тут він запровадив у навчальний процес гімнастичні заняття, на високому фаховому рівні викладав німецьку мову та завідував німецькомовною бібліотекою.

Педагогічну працю у цій гімназії Іван Боберський розпочав у 1906/07 н. р., викладаючи гімнастику в підготовчому та 1-му класі (два заняття на тиждень тривалістю годину) [900, с. 2]. Уроки відвідували сім учениць з підготовчого класу та сімнадцять учениць з 1-го класу. Так само, як і в Академічній гімназії та приватній жіночій учительській семінарії РПТ у Львові, Іван Боберський провадив заняття згідно з затвердженими Міністерством віровизнань і освіти Австро-Угорщини у 1897 р. вказівками [387, с. 13].

Узимку і в негоду заняття відбувалися у шкільному приміщенні. Як зазначалося у звіті гімназії за 1906/07 н. р., «вік і сила учениць вимагали, щоби положити вагу на вправи свободні. В цвітні зачали ся вправи на подвірю: похід в ряді і стовпі, звороти, ставанє, змаганя в бігу. Провадили ся слідуєчі забави і гри: «Заяць в капусті», «Турок», «Перерваний король», «Ходи за мною», «Подай дальше», «Кіт та миш», «Ястріб і квочка», «Послідна пара», «Хапко», «Визивач», «Третяк» [394, с. 18; 1039, с. 226]. Заняття з гімнастики Іван Боберський проводив дві години тижнево (*див. табл. б*). Того ж навчального року гімназистки під проводом учителів здійснили три пізнавальні мандрівки недалеко від Львова – до Янова, Зимної Води і Брюхович.

Наступного навчального року Іван Боберський проводив уроки з гімнастики за розробленою ним та апробованою методикою. Зі збільшенням кількості класів і зацікавлених збільшувалася й кількість гімназисток, які вправлялися на уроках гімнастики. У 1907/08 н. р. їх було з підготовчого класу – 5, першого класу – 12, другого класу – 15.

Урок, що відбувався в приміщенні гімназії, складався з рядових вправ, свободних вправ, бігу і забав. Урок на подвір'ї (почали проводитися з квітня 1908 р.) ділився на такі регламентовані частини: 1) вступ (тривав 4 хв): похід в ряду, стовпі, двійками, четвірками, звороти (гімназисток через рядові вправи або впоряд привчали до дисципліни і своєчасного виконання відповідних вправ); 2) вправи свободні (5–10 хв); 3) гри і забави рухові (решта часу), такі ж, як попереднього року, також додалися нові ігри, зокрема пружистим м'ячем і малими м'ячами – «Льотерия», «Перегони», «Куте», «Фірточка» [395, с. 68].

У 1908/09 н. р., через збільшення осіб, охочих до уроків гімнастики, та брак відповідного приміщення, Іван Боберський почав проводити уроки в рухівні українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» на вул. Руській, 20 (на той час він був головою цієї організації). Усі були поділені на два відділи – старших і молодших. Щотижня було два уроки. Урок поділявся на декілька частин: 1) впоряд; 2) свободні вправи; 3) перший прилад; 4) другий прилад; 5) забава; 6) біг. За шведськими і німецькими взірцями було опрацьовано руханковий одяг для учениць. Про це у звіті гімназії зазначалося: «Рух[анк]овий одяг учениць був такий сам, який завело Педагогічне Товариство в жіночій семінарі після шведських і німецьких взірців: Чорні легкі мешти, чорні панчішки, чорні шараварки, темно-синій пояс, чорна або ясно-синя блюзка» [395, с. 68]. Спортивні строї, через брак коштів, не замовляли централізовано. Гімназистки шили його вдома або замовляли у професійних швачок. Кожна учениця, яка замовляла одяг, повинна була чітко дотримуватися затвердженого зразка, зокрема щодо крою і кольористики.

Того ж навчального року під керівництвом Івана Боберського гімназистки здійснили мандрівки до Словіти і Брюхович.

Іван Боберський, окрім аудиторних викладів і мандрівок за межі Львова, часто проводив з ученицями екскурсії музеями та вулицями Львова. Так, 18 жовтня 1910 р. він разом з директором гімназії Юліаном Левицьким,

професоркою Оленою Бережницькою та ученицями 4-го та 5-го класів ознайомилися з виставкою архітектури, малярства і різьби, що проходила у Стрийському парку [624, с. 13–14].

Кількість класів та учениць у гімназії СС Василянок, попри певні труднощі, постійно зростали аж до Першої світової війни [758, с. 15]. Налагодивши руханкову справу у цьому навчальному закладі, Іван Боберський, надміру завантажений роботою у двох закладах і громадськими справами, вирішив скористатися переходом з гімназії СС Василянок на іншу роботу учителя німецької мови Людвика Саля й обмежитися викладанням німецької мови (*див. табл. б*), а заняття гімнастиккою передав спочатку Теодорові Полісі (викладав руханку у 1909/10 н. р.), а після нього – своєму найближчому учневі і вихованцеві Степанові Гайдучку (викладав руханку упродовж 1910/11 – 1912/13 н. р.). У 1913/14 н. р. у гімназії замість звичайної руханки Марія Турська почала проводити ритмічну гімнастику, що було більше до вподоби гімназисткам [621, с. 27].

Іван Боберський викладав німецьку мову у гімназії упродовж 1909/10 – 1913/14 н. р. (*див. табл. б*) [239, арк. 88; 499, с. 3; 500, с. 3; 501, с. 3; 620, с. 3; 621, с. 25]. Оскільки німецька мова була обов'язковим предметом, Іван Боберський 15 серпня 1909 р. увійшов до учительського збору [447, с. 9], у якому було тринадцять осіб: крім Івана Боберського, і директор, професор Академічної гімназії, учитель історії і географії Юліан Левицький; заступник учителя, учитель математики і фізики Володимир Адріанович; учителька польської мови, математики, історії природи Олена Бережницька; учителька каліграфії Діонізія Дзюрч; учителька німецької мови і математики Антонія Лесняк; професор Академічної гімназії, катехит і ексортатор, учитель релігії і руської (української) мови о. Леонід Лужницький; доктор філософії, професор Академічної гімназії, учитель латинської, грецької та руської мов Євстахій Макарушка; професор Академічної гімназії, учитель латинської та руської мов Григорій Наливайко; учитель рисунка Олена Прокеш; учителька руської і польської мов Віра Слободян; заступник учителя в філії

Академічної гімназії, учитель руської і німецької мов, історії Євген Форостина; професор Академічної гімназії, учитель латинської, грецької та німецької мов Роман Цеглинський [619–620].

Таблиця 6

**Педагогічна діяльність Івана Боберського в
гімназії СС Василянок у Львові**

№	Навчальний рік	Предмет, інші функції	Класи	Кількість годин на тиждень
1	1906/07	гімнастика	підготовчий, 1	2
2	1907/08	гімнастика	підготовчий, 1, 2	2
3	1908/09	гімнастика	2 відділи	2
4	1909/10	німецька мова	3, 4	8
5	1910/11	німецька мова	3, 4, 5	12
6	1911/12	німецька мова	4, 5, 6	12
7	1912/13	німецька мова	5, 6, 7	12
8	1913/14	німецька мова	6, 7, 8	12
		завідувач німецької бібліотеки для учнів		

Дж.: [499, с. 3–4; 500, с. 3–4; 501, с. 3–4; 619, с. 13–14; 620, с. 3–5; 621, с. 25–27].

У 1909/10–1913/14 н. р. уроки німецької мови відбувалися згідно з планом, затвердженим для галицьких гімназій Високою цісарсько-королівською шкільною краєвою радою (постанова № 44242 від 2 серпня 1909 р.).

Іван Боберський разом з професором Людвиком Сальом (викладав у гімназії упродовж 1906/07 – 1908/09 н. р.) зуміли від початку діяльності налагодити навчання німецької мови в гімназії на високому рівні. У міжвоєнний період цю традицію продовжили учителі Іван Добушак та Юрій Рудницький (літературний псевдонім Юліан Опільський). У 1910/11 н. р. Іван Боберський задавав учням «домашню лектуру легких оповідань» [557, с. 5]. На уроках німецької мови він говорив виключно німецькою, що спонукало учнів до глибшого вивчення не лише літературної, а й розмовної мови. Учні

намагалися за затвердженими Міністерством віровизнань і освіти читанками та підручниками в початкових класах додатково читати казки братів Грімм, у вищих – Гете «Герман і Доротея»; балади і драми Шіллера «Розбишаки», «Інтрига і Любов»; Лессінга «Мінна фон Барнгельм», «Лаоокон»; Шаміссо «Петер Шлеміль»; Теодора Шторма «Іммензе», твори Генріка Ібсена та ін. [751, с. 2; 1160, с. 45].

Іван Боберський долучився також до формування бібліотечних фондів гімназії. Вони склалися з учительської бібліотеки, україномовних, польськомовних і німецькомовних видань. Відомо, що німецька бібліотека для молоді наприкінці 1906/07 н. р. налічувала лише 26 книг [571, с. 19]. У 1907/08 н. р. вона поповнилася 9 книгами [572, с. 70], 1908/09 н. р. – 7 [573, с. 57], 1909/10 н. р. – 1 [574, с. 8], 1910/11 н. р. – 1 [546, с. 10], 1911/12 н. р. – 50 [547, с. 12]. У 1912/13 н. р. бібліотека налічувала вже 161 книгу [548, с. 12].

Сам Іван Боберський у 1912/13 н. р. подарував німецькій біблотечі для молоді 69 книг [475, с. 13]. Ще одним щедрим жертводавцем був секретар Наукового товариства імені Шевченка Володимир Гнатюк (у 1912/13 н. р. подарував 18 книг). У 1913/14 н. р. Іван Боберський, зважаючи на потреби навчального закладу, став завідувачем німецькомовної бібліотеки у гімназії (див. табл. б). Наприкінці навчального року у бібліотеці налічувалося 176 книг. Для порівняння, учительська бібліотека мала 297 томів, бібліотека для учениць українською мовою – 409, бібліотека для учениць польською мовою – 213 [549, с. 35].

Упродовж педагогічної праці у гімназії СС Василянок Іван Боберський продовжив працювати над навчально-методичною літературою з тіловиховання, що публікувалася також у звітах Академічної гімназії та виданнях львівського українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько». Так, у звіті за 1908/09 н. р. з'явилася праця Івана Боберського «Ситківка» [351, с. 2–47], за 1909/10 н. р. – «Лавчина і щєблівка» [325, с. 2–16], за 1911/12 н. р. – «Прорух» [342, с. 2–15]. Ці ж праці, з деякими

уточненнями та виправленнями, Іван Боберський видав окремими брошурами [310; 324]. Цими та іншими його навчально-методичними працями («Забави і гри рухові», (1904), «Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих» (1905), «Впоряд» (1909)) послуговувалися учителі руханки в гімназії, зокрема Теодор Поліха, Степан Гайдучок і Марія Турська, а також провідники, провідниці та члени «Дівочого спортивного кружка», а також члени «Сокола-Батька» та «Січі».

Разом з однодумцями у листопаді 1910 р. Іван Боберський заснував у гімназії «Дівочий спортивний кружок» (ДСК) [939, с. 1], метою якого було «розбуджуване у учениць замилюваня до спортів через відчити і дискусії та подаване членам нагоди до вправлюваня ся в відповідних для женьської молодежи родах спорту і рационального їх плеканя» [557, с. 7]. Від першого дня діяльності кружка його членкинями стали 31 учениця з 4-го і 5-го класів. Протекторкою (опікункою) кружка у 1910/11 н. р. була професорка Олена Бережницька, а головою обрано ученицю 5-го класу Софію Мацюрак.

З листопада 1910 р. ДСК розпочав активну діяльність. Так, на початку листопада члени кружка закупили два примірники гри «Туруль», а вже 18 листопада під керівництвом учителя гімнастики з Будапешта Антіна Галячи провели цю гру. Узимку 1910/11 н. р. 18 членкинь займалися совгарством на ставі «Лижварського товариства», 12 членів вправлялися в їзді на санах.

Членкині ДСК відвідували також теоретичні заняття з актуальної тематики, на яких, зокрема, слухали відчити: учениці 4-го класу Іванни Телішевської «Про саночковий спорт» і професорки Олени Бережницької «Істория і гігієна шнурівки». У літній сезон 1911 р. 10 членкинь ДСК займалися ситківкою, для цього орендували ситківковий тік на площі «Сокола-Батька». Крім того, членкині займалися плаванням, веслуванням, їздою верхи, на точинках та роверах, танцями, мандрували околицями Львова (зокрема, 13 травня до Янова (31 учасниця)). Кружок організував одну аматорську виставу, дохід від якої відклали для подальшої праці [557, с. 7–8].

У перший рік діяльності ДСК було видано поштову картку із фотографією зимових руханкових розваг на санах учениць гімназії СС Василянок. На лицевому боці картки є напис: «Інститутки сс Василянок у Львові в часі забави в городі», на звороті – «Лісса, с[ісарсько] і к[оролівський] надв[ірний] Фот[ограф] Львів, ул[иця] Академічна 18» [241; 247]. Враховуючи те, що Іван Боберський неодноразово ініціював подібні видання, можна припустити, що й ця поштівка побачила світ саме завдяки йому. Гроші від її продажу пішли на потреби спортивного кружка.

Восени 1911/12 н. р. ДСК влаштував 2 мандрівки та 1 аматорську виставу. Взимку того ж року на ставі «Лижварського товариства» 20 членкинь займалися совгарством. 10 членкинь ДСК користувалися санами кружка. Навесні 1912 р. кружок організував ігри та забави на площі «Сокола-Батька». Улітку того ж року 20 членкинь ДСК займалися ситківкою, орендуючи, як і попереднього року, ситківковий тік на площі «Сокола-Батька». Кошти, зібрані від різних імпрез і пожертв, дали можливість кружку закупити нові сани, 6 обручів, 6 м'ячів, 2 ракетки для гри у великий теніс, а також 4 м² землі під «Український Город» [111, арк. 246 зв., 247 зв.; 558, с. 7].

Узимку 1912/13 н. р. ДСК влаштував 1 аматорську виставу (16 лютого), яку було повторено 1 березня 1913 р. 15 членів користувалися санами кружка. Влітку 1913 р. ДСК, як і в попередні роки, влаштував декілька мандрівок околицями Львова. Досягненням кружка було облаштування та відкриття власного току для ситківки. ДСК закупив за цей навчальний рік 2 пари сан, 12 обручів, 8 м'ячів, 2 ракетки для гри у великий теніс та 6 малих м'ячів до ситківки [533, с. 17].

Увзимку 1913/14 н. р. ДСК вправлявся санами, улітку практикував мандрівки, рухові забави, ситківку і луківку (стрільба з лука) на власній руханковій площі. У червні 1914 р. учениця 5-го класу Кекилія Волянська виголосила відчит «Про спорт». Кружок також закупив ще 5 м² землі під руханково-спортову площу «Сокола-Батька» («Український Город») [534, с. 43].

Як уже зазначалося, до Першої світової війни кількість членів ДСК постійно збільшувалася: у 1910/11 н. р. їх було 31 [557, с. 7]; 1911/12 рр. – 37 [558, с. 7], 1912/13 рр. – 40 [533, с. 17], 1913/14 рр. – 52 [534, с. 43].

Протекторами (опікунами) ДСК були: у 1910/11 та 1911/12 н. р. – кваліфікована для середніх шкіл учителька польської мови, математики та історії природи Олена Бережницька; 1912/13 н. р. – заступник учителя, помічник директора, завідувач фізичного кабінету, учитель математики та фізики Володимир Адріянович; 1913/14 н. р. – заступник учителя, учитель природничих наук Олександр Тисовський. Очолювали кружок: у 1910/11 та 1911/12 н. р. – Софія Мацюраківна; 1912/13 та 1913/14 н. р. – Анна Остапчуківна [533, с. 17; 534, с. 43; 557, с. 7; 558, с. 7; 1325, 143].

Визначальними для ДСК стали перші два роки, період становлення кружка. Особлива відповідальність тоді лягла на опікунку Олену Бережницьку та професора Івана Боберського. Про першу учениця гімназії Софія Нагірна згадувала: «Це жінка з високою товариською культурою, з прямим, скристалізованим характером, була для нас прикладом. Впоювала в нас любов до природи, до всього, що гарне і шляхетне. Природа для неї була не тільки предметом навчання. Із цим предметом пов'язувала культурне життя народу, його змагання до кращого майбутнього. Тому багато її учениць стали згодом зразковими пластунками» [1020, с. 83].

Учениця гімназії Ганна Коренець про ДСК та Івана Боберського згадувала так: «Спортовий гурток [у приватній жіночій гімназії СС Василянок у Львові. – А. С.] офіційно засновано після Першої світової війни [помилка, насправді 1910 р. – А. С.], коли руханка в школах стала обов'язковим предметом. Однак вже перед першою світовою війною проф[есор] Іван Боберський, що вчив німецької мови, вчив теж руханки як надобов'язкового предмету. Він плекав серед молоді ідеї спорту в практиці. Тому учениці приходили на руханку до «Сокола» при Руській вулиці, де мали до диспозиції руханкове приладдя. Головно заохочував він дівчат до гри в відбиванку й кошиківку. Взимку учениці під його проводом

влаштували на льоді совганкові вправи, сполучені з совганковими змаганнями. Його гасло «В здоровому тілі здорова душа» стало популярним серед нашої молоді обох статей, а дівчатам давало гарт тіла й духа. З них пізніше деякі стали в ряди добровольчого легіону УСС, або служили як медсестри, а навіть під час листопадового зриву виконували різного роду допоміжну службу в армії, включно до куховарення. Колишні учениці цієї праці згадували з вдячністю проф[есора] [Івана] Боберського, свого вчителя, виховника фізичних і духових здібностей, сполучених із різними невигодами й труднощами. Проф[есор] [Іван] Боберський у доповідях своїх чи учениць або інших спортсменів знайомив дівчат із вагою спорту в особистому і громадському житті народу, а також із спортовим рухом у інших народів. Учениць гімназії, що жили в інтернаті, вчили руханки також монахині. Була це руханка не професійного характеру, а аматорська, спрямована на фізичне відпруження після довшого часу сидження над книжкою. Це теж було важливе для гігієни тіла й духа» [1007, с. 232–233].

У приватному архіві Степана Гайдучка збереглася світлина, датована 16 лютого 1912 р., де Іван Боберський з учителями та членкинями ДСК гімназії стоять на ковзанці. Світлину супроводжує підпис такого змісту: «Члениці спортового кружка приватної жіночої гімназії СС Василянок у Львові на совганці в 1912 р. Став товариства польського «Towarzystwo lwowskie łyżwiarzy i tennistów» при вул. Пелчинській [тепер вул. Д. Вітовського. – А. С.] наліво від Кадетської вулиці [тепер вул. Героїв Майдану. – А. С.]. Зліва стоять: учителька [Олена] Бережницька, учениці Гнатюківна Ірена – старша дочка [Володимира] Гнатюка етнографа. Вийшла заміж за [Івана] Косаревича, проживала з ним по Першій світовій війні в Гамбурзі. [Іван] Косаревич то був в рр. 1918/1919 як Андрієвський в своїх спогадах писав: [Іван] Косаревич-Косаренко. [Іван] Косаревич десь по 1935 р. прислав «Соколови-Батькови» на викупно спортової площі 500 золотих польських. [Софія] Парфановичівна була лікарем жіночих недуг. Жила у Львові, написала популярний підручник про жіночі недуги. [Софія]

Мацюраківна – дочка священника з Дорошева. Заміжна за інженером Брилинським. Лежогубська Ірина відтак по закінченні віденського університету учителька німецької мови в гімназії Василянок. [Ольга] Лисківна сестра композитора Лиско зі Стрия. ? [далі невідома. – А. С.]. [Ольга] Баричківна зі Щирця біля Львова померла перед 1920 роком. Професор [Іван] Боберський опікун кружка учив в цій гімназії німецької мови до 1914 р.» [244]. До речі, цю світлину було зроблено на замовлення Івана Боберського і розтиражовано в пресі для привернення уваги українського жіноцтва до спорту.

Педагогічна діяльність Івана Боберського у гімназії СС Василянок залишила хороші спогади як у учениць, так і в самого професора. Так, Софія Нагірна згадувала: «Професор Іван Боберський був дуже суворий, але не докучливий. Вимагав абсолютного спокою на своїх лекціях. Всі учениці сиділи мов статуї, не рухалися, беручи участь у навчанні німецької мови. Одного разу сиджу і чую, що не витримаю того примушеного спокою, – свисну. І серед тієї абсолютної тиші свиснула. Тепер [Іван] Боберський викине мене з класу, я буду героєм! Чекаю – нічого не стається. Професор спокійно ходить по класі і далі веде лекцію. А я з висоти мого «геройства» паду низько, дуже низько. Проф[есор] [Іван] Боберський потрактував мене як штубака. Я як учителька не раз користалася з цієї лекції. Бо ж не раз краще зігнорувати поступок учениці, ніж «бити в великий дзвін»» [1019, с. 84].

Іван Боберський, своєю чергою, підтримував контакти як з викладачами гімназії, так і з колишніми ученицями. У своєму щоденнику за 1918–1919 рр. він залишив такий запис, датований 7 жовтня 1918 р: «На виставу [йдеться про виставку пам'яток УСС, яка експонувалася у Національному музеї у Львові упродовж вересня–жовтня 1918 р. – А. С.] прийшла IV-та класа учениць гімназії сестер Василянок під проводом о. [Теодозія] Лежогубського і проф[есора] В[олодимира] Адріановича. Молодь приглядається з більшою цікавістю, чим старші. Вона зібрала ще мало вражіннь в житті і бажає все побачити і перевірити. На що лиш гляне, це

лишається у неї як ясний спомин на будуче» [214, арк. 11; 356, с. 17]. А вже 28 жовтня 1918 р. записав таке: «В понеділок звичайно мало людей на виставі. Коли б була перекусня з пивом, горівочкою, ковбасками і якимсь барабаном, то мистецтво і стрілецтво мали б ліпший смак. День вогкий, дрібний дощ перепадує. Професор Микола Ластовецький приходив з донечкою [Софією Ластовецькою. – А. С.], стрункою чорнявкою, яку я вчив в гімназії сестер Василянок при вулиці Андрія Потоцького німецької мови. Дуже добре вчилась [була відмінницею. – А. С.]. Оглядали докладно, я поясняв» [356, с. 40].

Про професора Івана Боберського пам'ятали і переповідали різні історії упродовж багатьох років українці в діаспорі. Готуючи пропам'ятну книгу гімназії СС Василянок, перший том якої вийшов друком у 1980 р., колишні гімназистки помістили чимало цікавої інформації про вчителя руханки і німецької мови, «Батька українського тіловиховання» Івана Боберського. Серед іншого у книзі є й такі рядки: «Боберський Іван, 1873–1947; руханка, нім[ецька] м[ова], 1906–21, ЕУ II, 141. Спортсмен і германіст, зразок педагога, сам особистим прикладом і поведінкою впоював у молодь ідеї любови рідного краю, спонукував молодь до дисципліни, карности і працьовитости, а особливо гасло «В здоровому тілі здорова душа», шляхом спортивного виховання» [1333, с. 85–86]. Про Івана Боберського як учителя і піонера української руханки, спорту, фізичного виховання написано і в другому томі пропам'ятної книги [1012, 49: 1200, с. 37].

У міжвоєнний період справу Івана Боберського у сфері фізичного виховання, «Спортовому клубі українських дівчат» та «Пласті», продовжили його вихованці, учителі гімназії СС Василянок Олена Степанів, Оксана Суховерська, Ірина Лежогубська [41, арк. 3–12].

Висновки

Отже, за роки своєї педагогічної праці в приватній жіночій семінарії Українського педагогічного товариства (1903–1905) та в українській жіночій

гімназії СС Василянок (1906–1914) у Львові Іван Боберський зробив чимало для освітнього розвитку українського жіноцтва. Зокрема, він запровадив у навчальний процес жіночої семінарії та гімназії гімнастичні заняття (уроки фізичного виховання), викладав німецьку мову, завідував німецькомовною бібліотекою та дав поштовх до створення ДСК. Завдяки йому була сформована німецькомовна бібліотека для гімназисток, понад третину книжкового фонду якої становили книги, подаровані ним самим. Створений у гімназії Іваном Боберським ДСК активно розвивався упродовж 1910–1914 рр., зростав кількісно та якісно, плекаючи та поширюючи різні види спорту серед українського жіноцтва. Працюючи у жіночій гімназії, Іван Боберський також підготував навчально-методичні праці «Ситківка» (1909), «Лавчина і щєблівка» (1910), «Прорух» (1912), якими послуговувалися інші вчителі гімнастики та членкині ДСК, а також усі зацікавлені на українських землях та в українській діаспорі.

3.4. Освітньо-виховна діяльність у діаспорі

Попри активну громадсько-політичну роботу у діаспорі, Іван Боберський провадив серед українців освітньо-виховну діяльність. На той час українські емігранти в Канаді, прагнули навчати своїх дітей української мови, історії, традицій, почали створювати при церквах, народних домах та читальнях на кшталт того як це робилося в Галичині товариства «Рідна школа». Іван Боберський долучився до діяльності «Рідної школи», плідно співпрацюючи з цією організацією упродовж тривалого часу.

У товариствах «Рідна школа» проводилися різнопланові та спеціальні заняття для дітей. Усіх, хто бажав навчатися, поділяли на чотири степені: перший ступінь передбачав науку читання й писання; другий – поправне читання й писання; третій – поправне читання, оповідання, поправне писання, письмове оповідання вивченого уступу, граматику; четвертий – читання, самостійне оповідання, самостійні письмові роботи, граматику, історію, географію [827, с. 4–5; 828, с. 12]. Після відповідного курсу школярі здавали прилюдний іспит. Неодноразово на таких заходах був присутній Іван Боберський, зокрема у «Рідній школі» у Форті Вілліамі, Вест Форті Вілліамі та Едмонтоні [828, с. 22].

З 1 березня 1921 р. до 31 серпня 1925 р. учитель Михайло Кумка організував у «Рідній школі» при церкві св. Володимира й Ольги та в Українському інституті «Просвіта» у Вінніпезі тридцять шість дитячих вечорів. На них відбулося, з-поміж іншого, п'ятнадцять театральних постановок та шість наукових викладів. Іван Боберський мав честь двічі виступати на теми: «Історія українського народу» та «Українське військо» [828, с. 22–23]. Свої виклади він супроводжував демонстрацією світлин до теми, що неабияк зацікавило присутніх.

Однією з обов'язкових складових програми кожного вечора було виконання вправ руханковим відділом «Рідної школи». Хлопці і дівчата виконували, серед іншого, вправи укладу Івана Боберського, а саме:

вільноруч, хоруговцями, хустинами, рушниками, топірцем, палицею [1154, с. 8]. 3 червня 1923 р. «Рідна школа» організувала фестини у Сент Вітал, на яких вісімдесят руховичок перед тритисячною громадою виконали по чотири вправи вільноруч і ручниками. 26 серпня 1923 р. у Форті Рудж шістдесят руховичок перед двома з половиною тисячами осіб виконали вправи вільноруч [1154, с. 9].

Багато праць Івана Боберського з теорії, методики фізичного виховання і спорту були відомі українським емігрантам ще напередодні Першої світової війни, зокрема через члена «Сокола-Батька» Константина Залітача, який 1914 р. приїхав зі Львова до Вінніпега. У Вінніпезі він, працюючи учителем «Рідної школи» при церкві св. Володимира й Ольги, організував «Діточу громаду», яка почала виконувати вправи вільноруч та на приладах. 19 вересня 1914 р., 16 руховиків і 16 руховичок «Діточої громади» під проводом Константина Залітача, дебютували зі своїми руханковими виступами, продемонструвавши, серед іншого, вправи топірцем та вежі авторства Івана Боберського.

Співпраця Михайла Кумки з Іваном Боберським мала свої позитивні результати. Михайло Кумка налагодив контакти з провідними діячами українського сокільського руху й регулярно отримував зі Львова сокільські видання, які прислужилися йому та іншим учителям у розвитку шкільництва в Канаді. У листі до старшини товариства «Сокіл-Батько» 14 лютого 1927 р. Михайло Кумка писав: «Листа від Вас, вправи [Дарії] Навроцької [1186] і [Івана] Боберського вислані дня 27.ХІІ. мин[улого] року я одержав, за що складаю щире подяку. Прошу й надаліше майте мене на увазі і як що тільки появиться у Вас з області руханки – вишліть мені негайно. На цьому місці хочу пропонувати Хв[альній] Управі моє прохання, а іменно: я уложив 5 вправ вільноруч для дітей від 8–12 літ, а також пристосував де що з англійського, рівнож проф[есор] І[ван] Боберський уложив вправи хоруговцями для дітей і цю збірку хочемо видати друком виключно для українських дітей котрі учащують до рідних шкіл в Канаді. Щоби збірка мала

більше характер української руханки, при котрій діти моглиб співати українські пісні, – ми зробимо вибір з видань «Сокола-Батька», і котрі вправи будуть відповідні до дітей, умістимо в цій збірці, як лише Старшина «С[окола]-Б[атька]» дасть на се свою згоду. Конфериуючи в цій справі з проф[есором] [Іваном] Боберським, він заявив свою згоду що до уміщення деяких його вправ, а також приобіцяв послужити радами і вказівками що до самого укладу і вигляду книжечки» [103, арк. 6–7]. Для з'їзду українських і англійських вчителів, який мав відбутися у Вінніпезі у липні 1927 р., Михайло Кумка замовив 240 примірників книг, які видав «Сокіл-Батько» [103, арк. 12]. Серед них і навчально-методичні праці Івана Боберського «Рухові забави і гри» (5 примірників), «Вправи вільноруч» (25 примірників), «Вправи палицями» (15 примірників), «Вправи топірцями» (15 примірників), «Вправи хоругвцями» (15 примірників), «Вправи списами» (15 примірників).

Про співпрацю Михайла Кумки та Івана Боберського свідчать екслібриси на багатьох виданнях, які збереглися в різних книгозбірнях. Так, у Музеї-архіві преси у Києві, заснованому Вахтангом Кіпіані, є праця Івана Боберського «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (Львів, 1906 р.) з екслібрисами Михайла Кумки, Андрія Гукала та з написом на титульній сторінці «Рідна Школа» [203]. Ця книга деякий час зберігалася в бібліотеці колишнього вояка Армії УНР Андрія Гукала, який проживав у Монреалі. У грудні 2019 р. у Монреалі її передали через Вахтанга Кіпіані до Музею-архіву преси у Києві.

Спілкуючись з українцями в Канаді, Іван Боберський наголошував на тому, що у діаспорі потрібно приділяти більше уваги молоді. Про українських дітей він неодноразово казав: «Все те, що Українці доси здобули в Канаді, як українські церкви, Народні Доми, Читальні, часописи, чи інші які небудь інституції, все се є нічим, наколи Українці будуть стягати до своїх товариств лише старших людей, як се в Канаді діється, а не подбають про свою дітвору. Всі ті інституції не врятують Українців, – щезнуть як дим від

подуву вітру, наколи українська дітвора не буде вихована у своїх рідних школах. Вона повинна знати докладно англійську мову, але поза сим повинна знати також свою рідну мову і літературу, свою минувшину, красу своєї пісні, свого танцю, свого одягу, бо се власне робить Українців окремим народом, не лише окремим, але й багатим своїми власними думками; має знати і любити також свою церков, яка в далекій чужині дає підвалину до злуки!» [991, с. 213–214].

З поширенням у 1922 р. у Вінніпезі та в інших населених пунктах Канади січового руху, який наслідував січові організації Галичини і Буковини початку ХХ ст. Іван Боберський «все з найбільшою готовістю і безсторонністю помагав радами і укладом вправ, мимо того, що був завалений обов'язками в Представництві Зах[ідно-]Укр[аїнської Народної] Республіки» [1154, с. 15].

Іван Боберський брав активну участь у різноманітних заходах українських учителів Канади. Особливої ваги він надавав Організації українського учительства. Зокрема, взяв участь у роботі окружного з'їзду українського учительства, який упродовж трьох днів – 27, 28 і 29 липня 1922 р. – відбувався у Манітобі. Відкрив з'їзд Василь Лісовський. Голоували: першого дня – д-р М. Мігайчук, другого – Григорій Скегар, третього – Дмитро Ростоцький. Функції секретаря виконувала студентка університету і учителька Ганна Романчич. На з'їзді виголошено й обговорено реферати: Антіна Малинюка – «Народні Доми і їх завдання», Івана Яціва «Ідеали модерного виховання», професора Івана Боберського «Наша робота», Н. Білаша «Учительська організація та її користи», Марії Кордяк «Робота учителя поза школою», Юліана Стечишина «Моральний і національний упадок нашої нації», Дмитра Ростоцького «Де наше лихо», доктор М. Мігайчука «Зуби». Про відчит (реферат) професора Івана Боберського «Наша робота» газета «Канадійський Українець» писала таке: «В його відчиті було все, і краса мови і глибоке знання і дно нашого горя і дорога до будучности – надія... Дивне, як міг чоловік в так короткім часі в нашім

канадійським замішанню так скоро зорієнтуватися. Він подав перебіг просвітнього руху між Українцями в Канаді. Вказав на можливість й потребу виховувати дітей в українськiм дусі в такий спосiб, щоби се виховання не йшло в супереч із iнтересами Канади – не для збудовання тут нової України, а на те, щоби все, що є красне в нашiй нації, не стратило життя в Канаді» [937, с. 2]. «Канадiйський Українець» не оминув увагою і відчит Юліана Стечишина: «Послiдний відчит п[ана] Ю[ліана] Стечишина був багатий у історично-критичний матерiял, з якого ясно виходило, чому наша нація не поступила далше, як поступила. Він навiв цілі перiоди, в яких сусiдні народи систематично нищили нашу національну свiдомiсть, наш рух, наше життя. Та в горю нашої нації мiстить ся жадоба життя, волі, знання: – а в утисках завзятiсть й витревалiсть. Вороги нашi пiдуть, як пiшли Вавилонці, Греки та Римляни, а ми вийдемо на верх, як колись Македонці із своїм Александром Великим». На з'їзді було обрано нову управу організації учительства, до якої ввійшли голова Василь Лісовський, заступник голови Ольга Пирч, секретар касієр Дмитро Ростоцький, заступник секретаря касієра Марія Кордяк, контрольори (члени контрольно-ревiзiйної комісії) Микола Бойчук, Анастазія Жилич та Іван Бойцун. Окрім керiвного та контрольного органiв організації, обрано комiтет, до якого ввійшли доктор М. Мiгайчук, професор Іван Боберський, Будзiнський, Василь Лісовський, Білаш і Юліан Стечишин. Пiсля з'їзду члени цього комiтету приступили до доопрацювання статуту ОУУ.

Упродовж 1920-х рр. Іван Боберський безкоштовно викладав історію та географію на курсах для вчителів, які організовувала ОУУ Канади [906, с. 3; 1154, с. 16–17]. До прикладу, 21 липня – 16 серпня 1924 р. «Український курс» організований на базі університету Манітоби, зібрав тридцять (за іншими відомостями п'ятдесят) учасників і учасниць, які прослухали програму з шести предметів: української мови, літератури, історії, географії, музики та руханки. Іван Боберський мав усього шістнадцять викладів з історії та географії. На курсах він неодноразово наголошував на тому, що

український народ може визволитися від окупації через єдність і організовану силу [976, с. 15]. Кожен учасник курсів отримав українські навчальні підручники і методичну літературу зі всіх предметів. Учасники руханки (серед них Петро Гуменюк, Григорій Сирник, А. Микитюк, П. Рошко, Михайло Татарин, Іван Сторожук, Ірина Валюк, Андрій Даниленко, Сас, О. Луцишин, П. Никорчук, А. Гуменний, Марія Онуфреїв, Петро Мітенко) також отримали відповідні матеріали, зокрема описи вправ вільноруч авторства Івана Боберського.

Іван Боберський усіяко допомагав українським учителям у Канаді. Зокрема, використовуючи свої зв'язки у Галичині та Європі, діставав для них різноманітні посібники, підручники та іншу літературу. Так, 19 серпня 1924 р. він звернувся з відповідними проханнями до видавництва «Червона Калина» у Львові, Павла Кашинського у Відні [23, арк. 25, 26].

Усвідомлюючи значущість української мови як генетичного коду українського народу, Іван Боберський не переставав наголошувати на цьому у своїх промовах і публікаціях. 24 серпня 1924 р. в одному зі своїх виступів перед парафіянами греко-католицької церкви у Вінніпезі він зацентрував увагу на тому, що «українська мова – се душа Українця і коли він стратить сю душу, стане мертвий. Хто встидається своєї мови, той встидається самого себе, того ніякий нарід не пошанує і шанувати не може. Правдивий і чесний Англієць брідиться таким дезертиром, що втікає від свого народу і від своєї мови. Як світ світом, дезертирство все приносило ганьбу дезертирови і буде приносити так довго, як довго світ цінить честь» [991, с. 213]. А вже 25 серпня 1927 р. у промові до дітей наголосив: «Українська мова за Атлантийським океаном в Європі лучить разом більше людей, як їх має Канада, лучить чотири рази більше людей, як їх живе в усіх провінціях Канади. Тою мовою говорять в Канаді наші мама і тато. Для того та мова нам дорога і мила. Бо нікого немає чоловік любійшого в світі, як родичів, що виховали його і дали поради на дорогу і навчили працювати. Коли почуємо українську мову пригадуємо собі голос мами і очі тата і нема для нас нічо

дорозшого над ті слова, якими вони нас випроваджували в світ, між люди. Ті слова любі нам так, як холодна кернична вода в гарячий день а веселі як блеск сходячого сонця» [24, арк. 142].

Іван Боберський часто виступав з відчитами на імпрезах та святкуваннях, організованих українськими емігрантами в різних куточках Канади. Зокрема, він був головним промовцем на Листопадовому святі, яке організували українці з Вест Форту Вілліяму, Форту Вілліяму та товариства «Зоря» 4 листопада 1923 р. Один із учасників свята Іван Гуменюк після Другої світової війни згадував: «На наше запрошення він [Іван Боберський. – А. С.] приїхав з Вінніпегу, де мав свій сталий побут. У півторагодинній промові він, як учасник українсько-польської війни, образно представив нам листопадовий зрив українського народу до творення своєї власної держави, а також проаналізував і ті причини, що не дозволили українцям вдержати ці здобутки незабутніх листопадових днів. На тому вічу було переведено збірку на українських інвалідів. Було висловлено також думку, що ці листопадові дні українське громадянство повинно рік-річно згадувати та відзначати їх відповідними урочистими імпрезами» [1000, с. 31].

У липні 1926 р. Іван Боберський виступив із відчитом «Славянські Народи» на учительському з'їзді у Вінніпезі, детально охарактеризувавши болгар, сербів, хорватів, словенців, чехів, поляків, білорусів, українців, росіян: «Кожий славянський нарід є окремішним типом. Пильні Болгари, палкі Серби, товариські Хорвати, ошадні Словінці, розважні Чехи, веселі Поляки, тихі Білорусини, роботящі Українці, сильні Москалі. [...] Всеславянської любови нема. [...] Українці не можуть нігде надіятися на якусь особливу братерську любов других Славян. Кожий зі славянських сусідів старався відкряти кусень української землі для себе, коли йому лучалася до сего нагода. Одинокий шлях до братньої любови є розвинути свою українську власну силу, щоби Славяни нас любили і боялися, вистерігалися переступити наші границі, а раділи нашою силою, щоби шукати у нас помочі і підмоги» [697, с. 3].

Упродовж 13–14 липня 1928 р. у Вінніпезі в будинку «Українського Народного Дому» відбувся XXI з'їзд представників Товариства українських учителів Канади, у якому взяло участь сорок делегатів із трьох західних провінцій країни. Закінчився з'їзд товариською вечерею за участі понад сотні осіб, на якій Іван Боберський виголосив промову про відповідальність і важливість праці вчителів [814, с. 5].

У другій половині 1920-х – на початку 1930-х років, спираючись на власний величезний досвід громадської, видавничої та редакторської діяльності, Іван Боберський допомагав «Товариству опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» налагодити широкомасштабну видавничу діяльність [24, арк. 14]. Зокрема, він долучився до редагування трьох перших альманахів організації – «Нове поле» (1927), «Прерія» (1928) та «Кленовий лист» (1929). Окрім того, упродовж 1927–1933 рр. редагував альманахи «Провідник», «Поступ», «Сорок літ» та інші, які видавали українці Канади [976; 1189, с. 274]. Щоб привернути увагу читачів, альманахи проводили різноманітні конкурси. Так, у «Новому полі» для підготовки календаря «Канадійський Українець» на 1928 р. було оголошено дев'ять нагород (перша – 12 доларів; друга – 8; третя – 6; четверта – 4, решта – по долару) за кращі статті та оповідання про життя і побут українських емігрантів в Канаді [862, с. 171].

На сторінках цих альманахів Іван Боберський провадив роз'яснювальну роботу про завдання українського сокільства у Галичині, значення руханки та спорту для українського народу тощо. Так, на сторінках альманаху «Нове поле» було розміщено відкритий лист датований 30 серпня 1926 р. «Дотягніть Скибу до Кінця» голови «Сокола-Батька» Миколи Заячківського та писаря Тараса Франка, автори якого закликали українців діаспори жертвувати гроші на закупівлю землі під руханково-спортовий майдан у Львові [801, с. 147–149]. Текст супроводжували фотографії з сокільського життя, зокрема вигляд ступениці (трибуни) на площі та «Золотої книги», до якої записували жертводавців. У альманасі «Кленовий лист» за наполяганням

Івана Боберського було вміщено сокільські фотографії зі Львова: «Свобідні вправи руховиків в Українськiм Городі у Львові. Вправа «Мстислав Удатний» укладу проф[есора] С[тепана] Гайдучка. Червень, 1928 [р.]», «Свято в честь поляглих у світовій і українсько-польській війні членів січово-сокільської організації, дня 21 червня 1928 року», «Курені при отворенню свята в Українськiм Городі у Львові» та ін. [816, с. 24, 90].

Окрім фотографій, Іван Боберський друкував у різних виданнях, які виходили в Канаді, оголошення про збір коштів на діяльність організації «Сокіл-Батько» у Львові та сокільських осередків у Галичині [68, арк. 5]. Так, у календарі «Фарма» на 1930 р. зазначалося: «Оден квадратний метер землі під Українськiй Город коштує тепер \$ 2.70. Адреса посилки: Sokil, Ukrainskyj Horod Bank of Montreal, M. Gregor & Selkirk, Winnipeg, Man» [646, с. 66].

Попри роботу в різних ділянках, Іван Боберський скрупульозно збирав інформацію (спогади, світлини, документи тощо) про життя та побут українців Канади. У 1920-х роках він був членом Інституту імені Михайла Грушевського в Едмонтоні [24, арк. 3, 37, 47, 76; 26, с. 37]. У жовтні 1923 р. на сторінках літературно-суспільного двотижневика, присвяченого справам української еміграції і рееміграції «Українськiй емігрант», редакція помістила статтю Івана Боберського про українську колонію Тіодор від 1901 р. (початків заселення) до 1923 р. [358, с. 4–7]. Йому вдалося записати спогади перших українських переселенців, які прибули до Канади у 90-х роках ХІХ ст., зокрема Івана Пилипіва [1037, с. 16–17]. Ці надзвичайно цінні свідчення були опубліковані в січні 1933 р. у львівському ілюстрованому популярно-науковому журналі «Життя і знання» [388, с. 12–15] і є важливим джерелом для дослідників української еміграції.

Приїжджаючи в осередки української діаспори в Європі, Іван Боберський неодноразово виголошував доповіді про життя перших українських канадських переселенців. Завдяки йому в різних часописах Канади, США та Європи з'являлися публікації з цієї тематики. Результатом

цієї копіткої праці стало й те, що Іван Боберський, чи не першим, уклав «Літопис канадських українців», карту Канади з поселеннями українців першої й другої хвиль еміграції, зібрав сотні світлин про життя і культуру українців діаспори [222; 976, с. 16]. Багато зусиль він доклав для укладення перших статистичних збірок світських і церковних українських організацій та товариств Канади. З цією метою, окрім поїздок та фотографування, Іван Боберський листувався з різними знаними в Канаді особами для збору та уточнення розрізнених даних. Наприклад, у листах до Івана Роберта Ковалевича просив уточнити відомості про українські протестанські громади [542, с. 87–91]. Степан Гайдучок про сподвижницьку працю Івана Боберського зі збору фотографій писав: «В Канаді прислужився багато по війні проф[есор] І[ван] Боберський, як світливець-аматор. Один із наших священників, що відвідував Старий Край чи не в 1927 р., зі згіршенням оповідав, як то [Іван] Боберський розставляв апарат у церквах і робив знімки з іконостасу чи нутра церкви» [728, 835; 1436].

Окрім того, Іван Боберський жертвував по можливості невеликі кошти на діяльність українських народних домів у Канаді. Так, 29 жовтня 1927 р. він передав два долари на Народний дім в Окборні [24, арк. 170 а], в супровідному листі зазначав: «З нагоди річниці створення Народного Дому в Окбурні, Манітоба, пересилаю мої сердечні желання, щоби Ваш початок праці був щасливий і щоби Ви викінчили своє діло, виплатили дім і стягнули людей з цілої околиці, старших і молодших, фармарів і робітників, купців і інтелігентів. Желаю Вам, щоби Ви могли в своїм домі збиратися в згоді ізичливости до наради і до забави, до читання часописей і книжок, до представлень, відчитів і концертів. Поступайте мудро і спокійно, уникайте колотнечі, яка йде Канадою поміж українськими людьми, а збирайте терпеливо і витревало всіх до громади. Уникайте навіть дрібних причин, якіби відтручували людей від Вашого товариства. Желаю Вам, щоби Народний Дім в Окбурні розвивався, ріс і цвив, як лан пшениці в добрім році, як смерековий ліс, все зелений, на славу українських фармарів і робітників

округа Окбурна, на славу України і Канади. [...] Де згода, там сила» [24, арк. 171].

У другій половині 1920-х – у 1930-х роках Іван Боберський здійснив кілька поїздок Європою, мав виклади з актуальних питань освіти, культури, історії і політики перед українськими громадами Берна, Белграда (у Івана Боберського – Білгород), Бухареста, Відня, Женеви, Львова, Подебрад, Праги, Чернівців та інших міст [746; 1189, с. 274; 886, с. 8]. Окремі подорожі тривали по декілька місяців. Так упродовж своєї тримісячної поїздки Європою у лютому–квітні 1928 р. Іван Боберський побував у Берліні, Празі, Відні, Любляні, Загребі, Белграда, Софії, Бухаресті, Чернівцях, Львові, Варшаві, Гамбурзі, Лондоні, Ліверпулі [25, арк. 20]. Його сучасники відзначали, що Іван Боберський цікавився різними напрямками діяльності українців, а коли був присутнім на різних зібраннях, урочистостях, святах, завжди робив нотатки, які згодом використовував для своїх подальших заміток, зауваг та статей [1209, с. 435].

Особливо гостро Іван Боберський виступав з приводу пацифікації (офіційна назва масових репресій щодо українського населення, вчинених урядом Польщі восени 1930 р.) Галичини поляками. Завдяки українським послам, сенаторам, громадським і культурним діячам, серед яких був і професор Іван Боберський, було підготовлено низку звернень до Ліги Націй з вимогами про розгляд та оцінювання дій польських каральних відділів під час пацифікації, а також закликами до міжнародної спільноти вплинути на уряд Польщі, який порушив свої міжнародні зобов'язання щодо українців Галичини. Одна з найстаріших газет у діаспорі «Свобода» (друкований орган «Українського народного союзу», видається з 1893 р. до сьогодні) про роль Івана Боберського у відстоюванні прав українців Галичини 17 серпня 1931 р. повідомляла таке: «Нью Йорк. – З Європи прибув кораблем «Аквітанія» професор Іван Боберський, відомий педагог і суспільний діяч. Шановного Гостя стрінули його знакомі, з котрими він поділився своїми враженнями з Європи. Проф[есор] [Іван] Боберський відвідав осередки нашої європейської

іміграції; був теж у Женеві [штаб-квартира Ліги Націй. – А. С.], де інтервенував як канадійський горожанин у канадійського представника при Лізі Націй у справі «пацифікації» Українців у Галичині. Обовязки не дозволяли Шан[ованому] Гостеві задержатися довше й він мусів сейчас відіхати далі до Вінніпегу, де він тепер живе й працює» [893].

На вимогу Української парламентської репрезентації в Польщі та 63 британських парламентарів Рада Ліги Націй створила комітет для вивчення ситуації на українських землях у складі Польщі, який у січні 1932 р. ухвалив рішення, згідно з яким польський уряд мав відшкодувати збитки українцям (фізичним особам та установам), які постраждали під час пацифікації 1930 р. [1343; 1407].

У Канаді Іван Боберський перебував одинадцять з половиною років і, за словами сучасників, увесь цей час незмінно користувався бездоганною репутацією. Його запам'ятали як працювиту, відповідальну і пунктуальну людину. Він умів знаходити спільну думку з різними громадськими об'єднаннями та ворожими політичними таборами, намагався усіляко сприяти полагожденню конфліктних ситуацій як між окремими особами, так і між організаціями, тому й користувався повагою серед української еміграції [141, арк. 17]. Робив спроби організувати центральну управу українських партій у Канаді [991, с. 213], щоб реалізувати заплановане, консультувався з впливовими особами та, навіть, написав відповідний статут. Однак його подиву гідна ініціатива, через брак єдності в лавах українців, так і не була втілена в життя.

Іван Боберський застерігав проти релігійних суперечок, які виникали в середовищі українських товариств Канади, стверджуючи, що «релігійні суперечки ослаблюють наш релігійний хист, а світські інтелігенти повинні до них не допускати, не роз'єднувати і розбивати нас. Інтелігенти мають досить попису у ріжних галузях життя, у своїм званні, читальнях, касах, склепах, копальнях, часописах, програмах, господарствах і т[ак] д[алі]». Вважав, що опонентів краще перемагати не словесною дискусією, наклепами чи

підступами, а тихою і невтомною працею, яку виконував «мовчки і на час» [141, арк. 17–20; 976, с. 16; 991, с. 214].

З листа Василя Авраменка до Івана Боберського, датованого 19 серпня 1931 р., дізнаємося про те, що останній планував здійснити кругосвітню подорож з метою збору «історичних матеріалів великих народних цінностей в ріжних народів а при тій нагоді зібрання матерялів, для видання книжки в українській мові» [215, арк. 1]. Зважаючи на це, Василь Авраменко просив Івана Боберського включити в книгу інформацію про «Український національний танок», для того щоб таким чином його спопуляризувати та вивести на світову арену.

Праця Василя Авраменка в діаспорі так захопила Івана Боберського, що 1927 р. він у Вінніпезі видав брошуру «Два вечери Авраменка» [302]. Це видання побачило світ після того, як, Василь Авраменко зі своєю трупкою побували у Вінніпегу, де спільно з диригентом і композитором Євгеном Турулою 3 і 4 червня 1927 р. виступали на сцені театру «Плейгавз» [302, с. 1]. У брошурі Іван Боберський підсумовував: «Коли [Василь] Авраменко ставить на карту своє життя і старається з повним жаром молодечого завзяття, щоб вишляхотнити український танець, піднести його на висоту артистичної краси, то кожний Українець і Українка можуть зробити що найменш таку дрібницю, щоби заплатити одного доляра на крісло в театрі для себе самого і засісти на кріслі як суддя над роботою [Василя] Авраменка. Засісти, подивитися, висказати своє вдоволення, оплесками і сказати опісля до [Василя] Авраменка: «Брате, дякуємо тобі сердечно за твій труд, за це, що замість йти на екстрагенг або торгувати скірками водних щурів в Канаді, що тобі принеслоби далеко більші доходи, Ти мучишся над нами, над українською заляканою, невірничою душею і хочеш її оживити та впоїти в неї свідомість своєї сили, краси і величі». Дорогі Українці, розбуджуйте в собі більше зрозуміння і серця для своїх артистів, що пильнують, щоби Ви лишилися при життю і придбали собі повагу у других народів» [302, с. 11].

Кошти від продажу брошури «Два вечери Авраменка» Іван Боберський віддав «Батькові українського танцю». Василь Авраменко вважав Івана Боберського «невтомним працювником на ниві української руханки» [1044, с. 70].

Перед від'їздом у Югославію, у містечко Тржич, Іван Боберський подарував свою власну бібліотеку (2 727 книг українською та англійською мовами, 69 річників часописів), збірки малюнків і світлин (6 186 одиниць) та різних артефактів, які збирав, перебуваючи в Канаді, «Товариству опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» [328, с. 985; 1225, с. 338]. Цей дар послужив основою для «Канадійської бібліотеки ім. Івана Боберського». У львівському часописі «Нова Зоря» з цього приводу зазначалося: «В Канаді повстала українська бібліотека ім[ені] проф[есора] І[вана] Боберського. Се свого рода музей, в яким будуть переховані документи життя й праці Українців в Канаді: українські книжки, часописи, оповістки, друки, рисунки, світлини й листи. Початок зробив проф[есор] І[ван] Боберський. Він жертвував на ту ціль свою бібліотеку, збірку рисунків, світлин і ріжних предметів, які збирав від свого приїзду до Канади в 1920 р. аж до 1933 р. В його збірці є: 69 річників часописів, 2727 українських і англійських книжок, 6.186 рисунків і світлин, фільмові світлини, світлини на скляних плитах, і ріжні кліші. Т[оварист]во ім[ені] св[ятого] Рафаїла має нагляд над сею бібліотекою. До управи бібліотеки належать: К. С. Продан, Д. М. Ільчишин, Е. Василичин. П. Божик і С. Савула» [668, с. 7]. Бібліотека охоплювала такі відділи: книжковий, часописний, ілюстраційний, архівний і музейний. Знаком бібліотеки став бобер, який стинає дерево для будови загати [815, с. 4]. Вихованець і соратник Івана Боберського Степан Гайдучок так охарактеризував його працю в Канаді: «Як бачимо, то і на чужині не бракло йому гарту духа, ініціативи і запалу до позитивної праці для рідних братів. Він все і всюди є тим, яким був колись, маючи провід над нами» [976, с. 16]. А о. Пантелеймон Божик, який добре знав Івана Боберського за спільною громадською роботою, так писав про нього: «Є се чоловік

обережний в поведенню, скромно, елегантно, одитий і вічливий, а дуже розважний в розговорі, темнявого волосся, з острокінчастою бородою і з голеним вусом [...]» [991, с. 212]. Ініціативи Івана Боберського зі збору різних документів, матеріалів, світлин, часописів, книжок, речових пам'яток тощо підхопили інші особи та інституції в Канаді. Недаремно його називали «Батьком» усього цього руху [1131, с. 211].

Перебуваючи в еміграції, Іван Боберський знаходив час і для наукових студій. Зокрема, він долучився до створення першої української енциклопедії – «Українська загальна енциклопедія» (УЗЕ) або «Книга Знання» (Львів, Станіславів, Коломия), яка вийшла друком у 1930–1935 рр. в Галичині. До праці над виданням були залучені визначні українські науковці та культурні діячі, які проживали і працювали в різних країнах Європи та Америки. Найвідоміші серед них: Дмитро Антонович, Агенор Артимович, Леонід Білецький, Василь Біднов, Іван Боберський, Ілько Борщак, Сергій Бородаєвський, Євген Вировий, Теодор Галіп, Станіслав Дністрянський, Мирон Дольницький, Віктор Доманицький, Володимир Дорошенко, Олександр Доценко, Осип Думін, Андрій Жук, Василь Іванис, Борис Іваницький, Петро Карманський, Іссак Мазепа, Симон Наріжний, Іван Огієнко, Володимир Січинський, Степан Смаль-Стоцький, Дмитро Чижевський, Лев Чикаленко, Святослав Шрамченко, Вадим Щербаківський, Андрій Яковлів [1189, с. 317]. Іван Боберський як знавець життя і побуту українців в Канаді підготував про це відповідний матеріал і став автором енциклопедичної статті «Неполітична еміграція. Канада» [328, с. 982–985]. Цьому передувало понад десять років скрупульозного збору документів, фотографій та інших матеріалів у Канаді [222; 1182, с. 60]. Через те, що праця над енциклопедією затягувалася, у листі до Івана Раковського, датованому 20 грудня 1932 р., Іван Боберський напівжартома писав: «Дня 14-го падолиста 1932 [р.] мав я кілька денарів і, замість купити собі печених каштанів, купив я кілька марок поштових і надав до Вас до Львова текст статті «Українці в Канаді». Застеріг я собі ще час до намислу, як це робить

все Українець, навіть тоді коли його повідомляють, що його плащ горить йому на плечах. [...] Під впливом великого числа свят державних і церковних залишили Ви може Ваш намір докінчити видання Енциклопедії. Пригадую Вам, що Ви постановили допровадити це діло до кінця і повідомили мене про це листом з дня 9-го вересня 1932 [р.]. Можливо, що хочете повести себе в українським стилю і Ваш намір охляв і звівся на пісню без слів і без мелодії. Нинішній мій лист хоче викресати у Вас давнійшу Вашу фантазію з дня 9-го вересня 1932 [р.], длятого наводжу слова Безсмертного Генія, Шевченка: «Ставайте, сідайте, лягайте, читайте...» Маю вже поправки мого тексту з Канади. Мій час до надумання ся кінчиться. Нині о годині 1.32 в полудне прийшов поштар і приніс великий лист з Вінніпегу. Всі групи прочитали текст. Поробили поправки і Ваше життя, а також Моє, наражені вправді все ще на бокс, а однак не на револьвер. [...] Очікую Вашої відповіді, що Ви не маєте місця на такий довгий опис, та що помістите лише 39 стрічок по 7 ½ букв» [29, арк. 239].

У діаспорі Іван Боберський не забував про своє зацікавлення руханкою і спортом, знайомив з новими видами спорту, їздив на лещетах, пересувався на сплетах, займався й вивчав інші види спорту. Збереглося чимало його особистих світлин, присвячених спортивній тематиці, які він надсилав в різні осередки, де працювали українські руханкові і спортові товариства [222; 244]. Іван Боберський постійно контактував з руханковими і спортовими товариствами Галичини й української діаспори. Чи не найбільше цікавився рідним «Соколом-Батьком» у Львові та українським сокільством у Чехословаччині.

Іван Боберський пильно слідкував за розвитком різних видів спорту в світі. Нові види спорту, нове спортивне спорядження і споруди неодмінно ставали предметом його вивчення. Згодом з цими новаціями могли ознайомитися через його дописи й фахівці чи звичайні читачі на західноукраїнських землях і в діаспорі. Свої зацікавлення Іван Боберський виклав у низці дописів і статей до сокільських часописів «Сокільські Вісти»

(Львів), «Український Сокіл» (Прага), «Український Сокіл» (Буенос-Айрес) та ін. У своїх публікаціях він ділився досвідом, роздумами і спогадами з передвоєнної доби, давав поради, рекомендації тощо. Так, у листі до старшини «Сокола-Батька» від 8 лютого 1937 р. він зауважував: «Позволю собі звернути увагу на оден змаг, який належить зачати плекати і старанно розвивати. З початку ходило б о виклади про стан цього змагу, про можливости плекання його навіть при малих коштах, про поширення зміслу і охоти до цього змагу між найширшими кругами молоді, про будову приладів, які до нього потрібні. Цим змагом є літання. «Сокіл» говорить про свої крила, але ходить по землі. Найвисший вже час утворити «летунський відділ» і зачинати від найпростіших пояснень а кінчити на будові літаків без мотору, які вправляється в рух з горбків при помочі людей, що шарпнуть за ливну. *Літайте соколи* [так у тексті. – А. С.]. «Сокіл-Батько» має вправді вже досить ріжних журб. Однак ця журба неминуча. Належалоб не зволікати і не розбалакуватись, але безпроволочно приеднати відчитника, якийби розумівся на літання. Він має оголосити чим скорше відчит лише для членів і доросту світлого товариства і подати до відома, в яких годинах відбудуватиме виклади, пояснені рисунками, світлинами і дійсними моделями. Розглянутись за силами, зеднати їх собі і стягнути добровольців до студій літання» [68, арк. 40].

Захоплений олімпійською ідеєю, Іван Боберський 1936 р. відвідав ІV зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені [304, с. 4; 340, с. 3; 313, с. 2–3; 314, с. 2; 315, с. 2–3; 316, с. 2; 317, с. 2] та XI літні Олімпійські ігри в Берліні [296, с. 5; 303, с. 4–5; 327, с. 4; 331, с. 3; 332, с. 6; 333, с. 7; 334, с. 1; 338, с. 8], здійснивши низку журналістських репортажів для українських сокільських видань. Завдяки публікаціям Івана Боберського на сторінках українських видань «Діло», «Сокільські Вісти», «Український Сокіл» та «Спорт» українці в Галичині та діаспорі змогли ознайомитись з ідеями міжнародного олімпійського руху та перебігом змагань. Ці матеріали привернули увагу сучасників до олімпійського руху і спонукали до

грунтовнішого вивчення питань, пов'язаних з олімпійською тематикою. Поїздка Івана Боберського у Гарміш-Партенкірхен, його репортажі, листування та організаційна діяльність у комплексі сприяли тому, що на ХІ літні Олімпійські ігри, які відбулися у серпні 1936 р. в Берліні, окрім Івана Боберського, поїхав ще один фаховий український журналіст Микола Масюкевич, а олімпійська тематика відвоювала собі місце на шпальтах таких провідних українських газет і часописів Галичини, як «Сокільські Вісти», «Діло», «Новий час», «Життя і знання» та ін. [99, арк. 87–87 зв.; 104, арк. 11, 22, 24, 29; 146, арк. 1–1 зв., 34–35 зв.; 150, арк. 3–3 зв., 5, 6; 231, арк. 1; 666, с. 3; 795, с. 7; 941, с. 7; 942, с. 5; 1324, с. 105–106]. Завдяки зусиллям Івана Боберського олімпійська перспектива надалі стала невід'ємною складовою боротьби за національне самовизначення та державність українців.

Перебуваючи у діаспорі, Іван Боберський не переставав цікавитися видавничою діяльністю товариства «Сокіл-Батько» у Львові. Сокільська старшина консультувалася з ним стосовно нових видавничих проєктів, про що свідчить епістолярна спадщина. Так, у відповідь на надісланий Ярославом Благіткою посібник «Десять годин руханки» [1055] Іван Боберський писав: «Дорогий Побратиме – Дякую за присилку підручника «Десять годин руханки». Своім зовнішнім виглядом дорівнює німецьким і чеським виданням і притягає читача. Гарний друк, гарний папер, гарні рисунки. Зміст ясно поданий. «Тулуб»: «кадовб». Щиро здоровлю /Іван Боберський/» [141, арк. 91]. З листа старшини товариства «Сокіл-Батько» у Львові до Івана Боберського, датованого 11 лютого 1937 р., дізнаємося про те, що «Батькові українського тіловиховання» було надіслано на перегляд та внесення правок працю Едварда Жарського «Основи Сокільства» [685, арк. 39, 42–42 зв.; 1112]. Крім цього, він вносив правки у різні інформаційні видання товариства «Сокіл-Батько», які поширювалися в Галичині та українській діаспорі [30, арк. 204–207].

У 1925 р. за ініціативи Івана Боберського у вінніпезькому часописі «Канадійський Фармер» опублікована праця Тараса Франка «Розвій руханки серед українців», що ознайомила українців у Канаді з діяльністю тіловиховних товариств Галичини (Старого краю). Після цього Іван Боберський відредагував і власним коштом видав цей матеріал окремою брошурою [1366]. Упродовж другої половини 1920-х років він поширював цю брошуру в Канаді, а отримані кошти надсилав Тарасу Франку, закликаючи його бути «Нестором спорту», який щороку звітує про діяльність змаговиків і руховиків [24, арк. 155].

Науково-методичні праці Івана Боберського з тіловиховання набули великої популярності серед українських руханкових і спортових товариств, середніх шкіл на українських землях, окупованих Польщею (Галичина і Волинь), Румунією (Буковина), Чехословаччиною (Закарпаття) та в діаспорі, деякі з них перевидавали. Так, з огляду на великий попит, 1923 р. накладом «Сокола-Батька» у Львові вчетверте перевидано (накладом 5 тис. примірників) посібник «Рухові забави і гри» [347], відповідальним за друк був його учень Тарас Франко; у 1926 р. – «Вправи вільноруч» (1 тис. примірників); 1927 р. – «Вправи хоруговцями» (1 тис. примірників); «Вправи палицями і списами» (1 тис. примірників) [225; 226; 299; 300; 1084, с. 24–25]. Заходами товариства «Сокіл-Батько» 1939 р. у серії «Сокільська бібліотека» вийшли друком дві брошури Івана Боберського «Українське Сокільство. 1894–1939» [355] та «Помічення про англійський Пласт» [336]; у 1940 р. накладом «Українського видавництва» у Кракові видано збірку для молоді «Вільноручні вправи», два розділи з якої (з п'яти), написав Іван Боберський: «Вправи жердкою» та «Вправи палицею мужчин» [364]. У міжвоєнний період праці Івана Боберського розповсюджувала торговельна секція «Сокола-Батька» [102, арк. 15–17].

Висновки

Отже, авторитет Івана Боберського як педагога, визнаного фахівця з питань тіловиховання, «Батька українського тіловиховання» в українському середовищі як на західноукраїнських землях, так і в діаспорі з часом лише зростає. Попри громадську та політичну активність, він чимало зусиль і часу віддавав освітньо-виховній праці. Зокрема, долучився до діяльності «Рідної школи», Українського інституту «Просвіта», виступав на різних заходах, імпрезах, святкуваннях не тільки у Вінніпезі, де проживав, а й у різних населених пунктах Канади, був учасником культурно-просвітніх та наукових заходів канадських українців. Особливої ваги він надавав ОУУ. Неодноразово викладав різні дисципліни на курсах учителів, організованих цією авторитетною організацією. Упродовж 1920–40-х років Іван Боберський надавав консультації багатьом особам та організаціям, укладав статuti, писав статті, замітки тощо. Маючи величезний досвід видавничої та редакторської діяльності, Іван Боберський допомагав «Товариству опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» налагодити широкомасштабну видавничу діяльність. Перебуваючи в еміграції, Іван Боберський скрупульозно накопичував інформацію зафіксовану у спогадах, світлинах, документах про життя та побут українців у Канаді. У другій половині 1920–30-х роках подорожував Європою, де виступав з доповідями на актуальні теми освіти, культури, історії й політики. На основі великої книгозбірні, зібраної ним за час перебування в Канаді (книги українською та англійською мовами, річники часописів, збірки малюнків і світлин, різні артефакти) у Вінніпезі було створено «Канадійську бібліотеку ім. Івана Боберського». Іван Боберський провадив також наукові студії, результати яких опубліковані на сторінках «Української загальної енциклопедії». Захоплений олімпійською ідеєю, він 1936 р. відвідав IV зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені та XI літні Олімпійські ігри в Берліні, та опублікував низку журналістських репортажів в українських виданнях. Завдяки його публікаціям українці в Галичині та діаспорі ознайомились з ідеями міжнародного олімпійського

руху та перебігом змагань. Перебуваючи у діаспорі, Іван Боберський не переривав зв'язків з товариством «Сокіл-Батько» у Львові, зокрема допомагав у видавничій діяльності, консультував, рецензував, давав і збирав кошти. На сторінках різних видань він роз'яснював завдання українського сокілства у Галичині, значення руханки та спорту для українського народу, наголошував на завданнях, які стояли перед українською молоддю та тогочасною елітою.

РОЗДІЛ 4. НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОКІЛЬСЬКОМУ РУСІ

4.1. Організаційна праця

Першою гімнастичною (руханковою) організацією українців, що у Галичині стало товариство «Сокіл». До сокільського руху, який доволі стрімко поширювався серед слов'янських народів Австро-Угорщини (чехів, словаків, сербів, хорватів, поляків) наприкінці ХІХ ст. долучилися й українці. Діяльність сокільських організацій європейських народів, передусім поляків, у Львові, послужила поштовхом до цього. Точкою відліку для поживлення діяльності українців Галичини в цьому напрямі став приїзд до Львова 1892 р., з нагоди 25-річчя польського сокільства, чеських соколів [355, с. 5–7].

Перші українські пожежні товариства з назвою «Сокіл» з'явилися в селах Галичини у с. Рудно поблизу Львова, с. Денисів біля Тернополя, с. Купчинці та с. Настасів Тернопільського повіту, с. Гарбузів Золочівського повіту, с. Чехи Бродівського повіту та інших [70, арк. 1; 73, арк. 3; 352, с. 217; 353, с. 217; 646, с. 115; 647, с. 120; 648, с. 186; 649, с. 132–133; 650, с. 171; 651, с. 267; 652, с. 411; 653, с. 458; 654, с. 272; 655, с. 342; 656, с. 548; 657, с. 28; 658, с. 123; 659, с. 147; 660, с. 184, 661, с. 123; 662, с. 291; 841, с. 62–63; 842, с. 75–76; 843, с. 101–102; 844, с. 122–123; 845, с. 182–183; 846, с. 86–88; 1021] у 80-х – на початку 90-х років ХІХ ст. і були пов'язані з діяльністю знаного українського громадського діяча, інженера-архітектора Василя Нагірного, який спроектував і побудував у краї понад двісті церков [1185, с. 57–131; 1292]. Достеменно відомо, що один з перших сокільських осередків на Львівщині Василь Нагірний заснував у с. Рудно поблизу Львова, де й мешкав, одружившись на Марії Дуткевич, дочці місцевого пароха о. Євгена [1185, с. 115–116].

Про початки сокільського руху Василь Нагірний писав: «Наочно пересвідчився я в Швейцарії, – яким добродійством для країни є добра

організація по ж а р н и х т о в а р и с т в , почав я в 1886 р. писати про це статті в «Батьківщині» та заохочував нашу сільську молодь до заснування таких товариств. Зладив я та оголосив друком відповідний статут і невеличку інформацію, як братися до їх заснування. Я заснував таке товариство «Огневої сторожі» в громаді Рудно коло Львова. Намісництво приняло цей статут до затверджуючої відомости і на цьому статуті заснувалося кілька таких товариств у нашому краю. [...] За моїм заходом уряджено в духовній семінарії виклади про організацію огневих сторожей і спосіб гашення пожарів, бо йшло мені про те, щоб придбати для сіл відповідних до цієї цілі інструкторів. З цього не було користи, бо питомці духовної семінарії неохотно віднеслися до цієї справи. Щоб посунути вперед справу придбання для наших сіл і містечок відповідних інструкторів, вніс я меморіал до Краєвої Ради Шкільної, в якому запропонував, щоби зреформувати науку руханки в учительських семінаріях в той спосіб, щоб бодай на останньому році вчили питомців організації й ведення товариств пожарних сторожей і способу гашення пожарів. [...] Мабуть ця обставина, що я займався, як вище згадано, справою пожарних сторожей, було причиною, що при керуванні «Сокола» у Львові, вибрано мене в грудні 1893 р. першим головою цього товариства. Гадку заснування руського «Сокола» піддав Володимир Лаврівський, комісар староства, а син звісного діяча з шістдесятих років, [Юліана] Лаврівського. Сталося це після поїздки Русинів, а зглядно «Бояна» на виставу до Праги, де чеські соколи дуже заїмпонували нашим рутенцям. Перше загальне зібрання цього товариства на статуті, потвердженім міністерством внутрішних справ, рішенням з дня 26.VII.1893 [р.] (бо намісництво робило заснуванню труднощі) відбулося дня 11 лютого 1894 р. Було це в часі пробної консолідації партій народовецької та русофільської і з огляду на це члени обнятих партій взяли участь в заснуванні й веденні «Сокола». Тут між іншими належали ось такі представники партій: Д-р Савчак, д-р Кость Левицький, д-р Микола Шухевич, редактор «Діла» [Іван] Белей, ред[актор] «Галичанина» [Осип] Марков, Фед. Мончаловський та другі. Все йшло

згідливо – відбувалися вправи, наради старшини, комерси, свячене і т[аке] п[одібне]» [1022, с. 88–89].

Статут товариства «Сокіл» був затверджений міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р., однак початком цілеспрямованого поширення українського сокільського руху серед українців у Галичині слід вважати установчі загальні збори гімнастичного товариства «Сокіл», що відбулися 11 лютого 1894 р. у Львові [50, арк. 4–12 зв.; 51, арк. 3–25 зв.; 52, арк. 3–19; 53, арк. 3–27 зв.; 65, арк. 3; 355; 599, с. 1; 607, с. 9–10; 726; 727; 852, С. 2–4; 1201, с. 3–8; 1285, с. 29–31]. На них було окреслено основні напрями діяльності, розроблено план роботи та обрано керівництво сокільської організації [81, арк. 1–2]. Головою став Василь Нагірний, секретарем – Володимир Лаврівський.

В українському товаристві «Сокіл» у Галичині гуртувалася, а почасти і формувалася тогочасна національна еліта. У різні роки членами сокільської організації були редактор газети «Діло» Іван Белей, композитор Ярослав Вінцковський (псевдо – Ярославенко), доктор Осип Коциловський, історик Іван Крип'якевич, поет Богдан Лепкий; сини Івана Франка Андрій, Петро та Тарас; археолог Ярослав Пастернак, доктор Микола Шухевич, адвокат Степан Шухевич, організатор та керівник січового руху Кирило Трильовський, один із засновників організації «Пласт» Олександр Тисовський та інші видатні українці [113, арк. 1–55; 1022, с. 89; 1070, с. 19–22; 1124; 1214].

За відносно невеликий проміжок часу в сокільських товариствах духовний гарт і фізичний вишкіл отримали тисячі українських хлопців і дівчат. Серед них чимало майбутніх вояків і провідників легіону УСС, ГА, діячів ЗУНР, членів УВО, ОУН та УПА. Найвідоміші з них – Провідник ОУН Євген Коновалець [116, арк. 3–4; 8, 10, 12, 13; 120, арк. 1–4; 585, с. 5–10], командир УПА-Північ Дмитро Клячківський [1177], генерали УПА Олекса Гасин [1098] і Дмитро Грицай [115, арк. 6–7; 117, арк. 88; 584, с. 55–60; 587, с. 71–75; 1099].

Метою організації, як зазначено в першому статуті (затверджений 26 липня 1893 р. Міністерством внутрішніх справ у Відні та 3 серпня 1893 р. Галицьким намісництвом), було «виобразувати членів в гімнастиці через спільні справи, спільні прогульки і відчити. В товаристві уряджують ся також вправи сторожи пожарної, стріляня до ціли, їзди на кони і на скороходах (вельоципедах), плавання, веслованя, фехтованя, співу і музики. До оживленя духа товариского служать відчити і розправи о річах гімнастичних, як також товарискі забави, гімнастичні продукції на боєвищах і аматорські передставленя. Товариство засновує філії в Галичині і на Буковині» [65, арк. 3, 7].

Студент Львівського університету Іван Боберський від перших днів став свідком та учасником заходів і подій, що знаменували становлення українського гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові. У виданій 1939 р. брошурі «Українське сокільство» він залишив спогад про цей епізод зі свого життя. Для кращого розуміння тодішньої ситуації наводимо розлогу цитату зі спогадів Івана Боберського: «Дня 17-го липня 1892 р. зайшов я до великої салі «Народнього Дому» з великими зеркалами. Скінчив я був тоді перший рік філософічного виділу. Надворі було гарячо, а у великій салі приємний холод. Назбиралося яких тридцять людей, що втікли перед спекою, самі молоді. Гарно одягнений Володимир Кулачковський, плечистий, з веселим, рум'яним лицем, незвичайно милий у поведінці, говорив до нас, чи не відчуваємо, що нам чогось бракує. Думаю собі: «Тяжко вибрати, чого бракує, бо маємо багато недостатків. Ратуш не наш, сойм не наш, вирібні заліза не маємо, мені придався б новий капелюх. Коли питає, нехай собі сам відповість. Чи маємо в гарячий день пріти над загадками?» [Володимир] Кулачковський говорив дальше: «Світлі Збори! Наші письменники закликають нас до праці, а Шевченко кличе: «Ставайте, кайдани порвіте!» Однак кайдани залізні і не легко їх пірвати. Нічого з цього не буде. Будемо сидіти закуті в кайданах і не станемо навіть з місця. Нам треба залізної сили і тому мусимо набрати такої сили, а тоді пірвемо кайдани. Бракує нам

товариства, що вчить розвивати силу кожного українця зокрема! Лучити українців разом, щоб була велика непереможна українська сила. Таке товариство маємо оснувати, а воно може назватись «Лев», бо в нашім гербі маємо льва, що спинається на скалу, щоб вийшов наверх. Але можемо теж назвати товариство «Січ», або «Сокіл». Промовець говорив далше, але наведені тут слова були душею його промови. Хтось з присутніх, не пригадую собі вже, хто, говорив, що треба вибрати назву «Січ». На це підноситься Володимир Охримович, правник, що пізніше став адвокатом і що його в 1914 р. вивезли москалі на Сибір, нині вже небіжчик, і просить слова. Низького росту, широкоплечий, з розхристаним волоссям, темнавим лицем, хитався з лівого боку на правий, усміхався глумливо і сказав: «Нам треба йти за поступом і дати підвалини до порядку та правильної праці. Не можемо лишатись усе «Січчю» XVII-го століття. Давна «Січ» може бути для нас заохотою, але не зразком. Мимохіть переймемо помилки старих часів. Візьмім нову, поступову назву і даймо щось нове й краще». Інші були також за назвою «Сокіл», щоб була лучність з чехами. [Володимир] Кулачковський боронив назви «Лев». Однак наше вухо не могло вибрати цієї назви. Остап Макарушка зробив увагу: «Це буде дивно звучати, коли скажемо: ось ідуть вулицею льви». Ніхто з присутніх не знав тоді, що в Америці існують товариства з назвою «Клюб Львів». Збори прийняли назву «Сокіл». Минув потім ще цілий один рік. Ще п'ять місяців. Ще 25 днів; щоб приготувати устав і дістати дозвіл уряду. Працював над тим усім Володимир Лаврівський, який переклав устав чеського сокільства на українську мову. Австрійсько-польська влада робила труднощі. В холодний, зимовий день 11-го лютого 1894 р. відбулися Перші Загальні Збори членів Товариства «Сокіл» у Львові в домівці «Бесіди», що містилася тоді при вул. Вірменській ч. 2, в камениці напроти «Народнього Дому». На цих Зборах не мав я нагоди бути. Члени вибрали першу Старшину. Головою вибрали інженера Василя Нагірного (1894–1900). Товариством зацікавилися міста й села, однак робота йшла з початку поволі. Не було досвіду» [355, с. 5–7].

Навчання в університеті забирало багато часу, тому Іван Боберський не мав можливості цілеспрямовано займатися ще й громадською роботою. Переїхавши до Львова після завершення навчання в університеті Грацу та двох років учительської праці в цісарсько-королівській IV гімназії у Львові та цісарсько-королівській дрогобицькій гімназії, Іван Боберський у серпні 1901 р. влаштувався учителем у руську (українську) цісарсько-королівську Академічну гімназію у Львові, що засвідчено розпорядженням Міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини від 25 червня 1901 р.) [633; 634; 636; 637; 639; 641; 642].

На той час львівська Академічна гімназія (розміщувалася у Народному домі по вул. Театральній) – один з найбільш шанованих українцями елітних навчальних закладів, найдавніша освітня установа на українських землях з викладанням рідною мовою. Упродовж 1901–1918 рр., з перервами у роки Першої світової війни, Іван Боберський – учитель, а з 1905 р. і професор Академічної гімназії [638, с. 49]. Фахівець з гімнастики, прихильник ідеї створення національної гімнастичної системи, Іван Боберський після переїзду вступив до львівського «Сокола». Прийняття відбулося на засіданні старшини гімнастичного товариства «Сокіл» 3 жовтня 1901 р. [81, арк. 143–144 зв.; 113, арк. 2 зв.].

У сокільське товариство Іван Боберський прийшов в складний для молоді організації час. Частина її членів, що мали москвофільську орієнтацію, через внутрішні протистояння вийшли з товариства (серед них і один з активних діячів Володимир Лаврівський) [353, с. 218]. Почала формуватися нова команда на чолі з новим головою Альфредом Будзиновським, до складу якої увійшов Іван Боберський. 17 листопада 1901 р. загальні збори товариства обрали головою «Сокола» у Львові Альфреда Будзиновського (очолював організацію з 17 листопада 1901 р. до 26 серпня 1908 р. [145, арк. 81]), а Івана Боберського – його другим заступником [81, арк. 163 зв.; 406, с. 200]. Молода команда діяла, зважаючи також на діяльність конкуруючого українського пожежно-руханкового

товариства «Січ» (перше таке товариство засноване 5 травня 1900 р. на загальних зборах у с. Завалля (тепер село Снятинського р-ну Івано-Франківської обл.), хоча спроби створити «Січ» були у 1899 р. у с. Устя, але Галицьке намісництво не затвердило поданий статут), що бурхливо розвивалося на Снятинщині та в інших повітах Галичини під керівництвом доктора Кирила Трильовського [1260, с. 52–53; 1274].

Завдяки наполегливій праці новообраної старшини на початку ХХ ст. руханкові сокільські гнізда (осередки) з'явилися у таких містах і селах Галичини: Станиславів (тепер Івано-Франківськ; осередок засновано у травні 1902 р.), Перемишль (липень 1902 р.), Коломия (серпень 1902 р.), Самбір (січень 1903 р.), Будзанів (липень 1903 р.), Чортків (вересень 1903 р.), Тернопіль (грудень 1903 р.), Винники Жовківські (січень 1904 р.), Кам'янка Струмилова (тепер Кам'янка-Бузька; березень 1904 р.), Бучач (березень 1904 р.), Кути (травень 1904 р.), Яворів (червень 1904 р.), Комарно (червень 1904 р.), Бережани (грудень 1904 р.), Золочів (вересень 1905 р.), Стрий (січень 1906 р.), Калуш (березень 1906 р.), Терехівля (березень 1906 р.), Ходорів (червень 1906 р.), Городенка (липень 1906 р.), Чернівці (1907 р.), Сокаль (серпень 1908 р.), Клепарів (грудень 1909 р.), Долина (серпень 1910 р.). Окрім руханкових, численно виникають і пожежні сокільські осередки: 1902 р. у Галичині їх зареєстровано 5, 1903 р. – 64, 1904 р. – 100, 1905 р. – 73, 1906 р. – 76, 1907 р. – 54, 1908 р. – 28, 1909 р. – 65, 1910 р. – 136, 1911 р. – 59 тощо [66, арк. 1; 101, арк. 7–7 зв.; 1313, с. 104, 237].

Іван Боберський як член старшини, а згодом – голова «Сокола-Батька» часто здійснював «руханково-пожарні» поїздки у різні сокільські осередки Галичини. Так, у липні він був у Раві-Руській, 22 грудня – в Радехові [367, с. 8] та ін. На засіданнях і зустрічах з сокільським активом Іван Боберський роз'яснював особливості праці на місцях, виголошував доповіді з актуальних питань фізичного виховання і спорту, пожежної справи, інспектував готовність соколів і сокілок до майбутніх заходів тощо.

За активної участі Івана Боберського у сокільському товаристві у Львові відбулося багато знакових подій і заходів, зокрема, перший музично-руханковий вечір українського товариства «Сокіл» у Львові 6 квітня 1902 р. (у приміщенні польського «Сокола» по вул. Зіморовича (тепер вул. Дудаєва, 8, де розміщений навчальний корпус ЛДУФК імені Івана Боберського) [93, арк. 15–15 зв.; 406, с. 200; 913, с. 3; 986, с. 35–36] і руханковий вечір у львівській філармонії 5 квітня 1903 р., з'їзд відпоручників (представників) пожарних «Соколів» львівського округу 25 лютого 1906 р. (Іван Боберський виголосив на з'їзді доповідь про гри та забави та про організацію кінних відділів при осередках), відкриття нової рухівні (гімнастичного залу) українського «Сокола» у Львові 5 листопада 1906 р., видання першого друкованого звіту про діяльність товариства «Сокіл» у Львові за 1906 р. (відтоді звіти «Сокола» друкувалися у пресі та окремими брошурами регулярно) [74, арк. 20–36 зв.; 406, с. 201; 804, с. 13; 913, с. 3; 959, с. 8] тощо. Старшина «Сокола» 12 жовтня 1905 р. обговорила і затвердила новий сокільський однострій: кавовий колір був замінений на сірий, змінено й інші елементи. Однією з найважливіших у цьому переліку справ було відкриття рухівні українського гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові, кошти на облаштування якої з великими труднощами почали збирати задовго до відкриття [694, с. 3; 923, с. 2–3; 924, с. 4]. Сокільська рухівня стала центром сокільського руху аж до початку Другої світової війни. Тут упродовж 1906–1918 рр., з перервами у роки Першої світової війни, працював як член, а з 1908 р. як голова – Іван Боберський.

Внесок Івана Боберського в розбудову українського сокільства високо оцінив його учень, вихованець та послідовник Степан Гайдучок: «Якраз тоді появился у Львові і вступає в члени СОКОЛА проф[есор] ІВАН БОБЕРСЬКИЙ, вихований в Західній Європі. Він ставить справу фізичного виховання в товаристві на високий рівень. Вишколює в учительському кружку перших учителів руханки з державними іспитами, вишколює сокільських провідників. Вміє і байдужих притягнути до роботи. Пише перші

складанки вправ на сокільські виступи, перші підручники, якими користувалися народні учителі при веденню вправ в народних школах. За взором Львова, що відбув свій прилюдний виступ в р. 1902 устроїли такі виступи СОКІЛ в Стрию, Тернополі і [інших містах. – А. С.], а се в великій мірі причинилося до поширення сокільської ідеї серед громадянства. Вже в 1906 р. відбувся перший Окружний Здвиг Соколів в Стрию, а відтак в інших містах, які будять в народі організаційний змисл, підпорядкування, карність, національну свідомість і національну самопошану. В р. 1908 по рік 1919 [насправді до 1918 р. – А. С.] перебирає головування в Соколі-Батьку проф[есор] Іван Боберський і проводить [на цій посаді свою діяльність – А. С.] блискуче. Тоді коли сокільський театр відіграє у Львові велику освідомлюючу роллю серед напівпропавшої нашої бідноти, коли К[лим] Гутковський організує наших наколесників в осібний кружок а С[ень] Горук з низкою соколів і добровольців переводить організацію в цілому краю, [...] тоді проф[есор] І[ван] Боберський з гуртом відданих сокільській ідеї так старших Соколів як і молодших, що начислює біля 30 люда підготовляє і ПЕРШИЙ СОКІЛЬСЬКИЙ ЗДВИГ у Львові. І сам Львів організується в кілька окремих товариств, як СОКІЛ III, що числив біля 600 членів, СОКІЛ на Клепарові і на Жовківськiм [передмісті. – А. С.]» [70, арк. 1].

Заняття гімнастикою (руханкою) у навчальних закладах на початку ХХ ст. не були обов'язковими, а проводилися за вибором учнів у позаурочний час, тому не всі педагоги, випускники учительських семінарій, які працювали в україномовних гімназіях, мали уявлення про такі форми роботи з учнівською молоддю. Цю прогалину в поінформованості й набутті спеціальних знань і навичок намагався заповнити учительський кружок руханки при українському «Соколі», заснований в червні 1901 р. братами Альфредом і Леонардом Будзиновськими [406, с. 200]. Початково до кружка входило п'ять осіб [975, с. 4]. Згодом його кількість збільшилася.

«Руханковий курс» для соколів і вчителів, був організований учительським кружком на базі осередку українського «Сокола» у Львові, що

з листопада 1906 р. і до вересня 1939 р. розміщувався на вулиці Руській, 20. Будинок належав українському кооперативному товариству «Дністер» [1386, с. 102–103], яке надавало прихисток багатьом українським громадським організаціям, зокрема й українському «Соколу». Фірма Івана Левинського, яка звела будинок «Дністра», врахувала в проєкті потребу «Сокола» у гімнастичному залі. Ще «Дністер» надавав окремі приміщення на першому поверсі на пільгових умовах. Цікаво, що товариству з метою фінансової підтримки організації 1 вересня 1903 р. було відкрито склеп (магазин) «Сокільський Базар» [406, с. 201], домівку і рухівню «Сокола», а з 1909 р. «Сокола-Батька» на вул. Руській, де розпочинало свою гімнастичну діяльність українське сокільство, працювали засновники і провідні діячі українського гімнастичного руху Альфред Будзиновський, Сень Горук, Іван Боберський, його вихованці Степан Гайдучок, брати Петро і Тарас Франки і багато інших, можемо справедливо вважати місцем зародження української руханкової і спортової традиції не тільки на західноукраїнських землях, а й в Україні.

З перших днів діяльності у львівському «Соколі» Іван Боберський як учитель і фахівець з гімнастики брав участь у роботі учительського кружка для руханки (інструкторського гуртка з фізичного виховання), а з вересня 1901 р. аж до початку Першої світової війни був його керівником [74, арк. 10, 18; 367, с. 7; 406, с. 201; 975, с. 4]. Кількість вишколених у кружку інструкторів для роботи з учителями поступово зростала. Якщо 1901 р. їх було 5, то 1903 р. – 8 (Іван Боберський, Юрій Семотюк, Євген Любович, Спиридон Матренчук, Альфред і Леонард Будзиновські, Володимир Шухевич, Іван Сохацький). Інтерес учителів до проходження руханкового курсу в учительському кружку «Сокола-Батька» помітно зріс після організованого у Львові І Краєвого здвигу 10 вересня 1911 р. Завдяки Іванові Боберському учителі отримали можливість користуватися спеціальною літературою з тіловиховання англійською, польською, німецькою та іншими мовами [82, арк. 49].

Учительський кружок «Сокола-Батька» під керівництвом Івана Боберського не лише давав можливість оволодіти основами руханки для соколів та учителів інших предметів, а й готував охочих до складання іспиту з гімнастики у Львівському університеті для отримання диплома з цього фаху. Після проходження відповідного одно- або двохрічного курсу вихованці учительського кружка, як правило, успішно склали цей іспит (зауважимо, що в екзаменаційній комісії було чимало поляків, які дуже прискіпливо та, часто, неприхильно ставилися до здобувачів-українців), й отримували дозвіл на працю в середніх школах Австро-Угорщини.

Завдяки діяльності учительського руханкового кружка під безпосереднім керівництвом Івана Боберського сформувалася плеяда його послідовників: Дарія Білинська (у заміжжі Навроцька), Степан Гайдучок, Омелян Гузар, Іван Криницький, Євген Любович, Теодор Поліха, Юрій Семотюк, Савина Сидорович, Іван Сохацький, Оксана Федів (Суховерська), Петро і Тарас Франки та ін. Це середовище виховало багатьох провідних діячів і фахівців українського гімнастично-спортивного руху, які проявили себе у переддень Першої світової війни, а особливо у міжвоєнний період.

Успіхи у виховній роботі, високий рівень працездатності, вимогливість до себе та оточення, виняткові моральні чесноти, сприяли зростанню авторитету Івана Боберського серед старшини і членів українського «Сокола». Упродовж 1901–1908 рр. Іван Боберський неодноразово отримував подяки від старшини організації та різних структурних підрозділів «Сокола». Зокрема, у листі старшини до нього від 12 липня 1906 р., написаному на фірмовому бланку товариства та завіреною організаційною печаткою, читаємо наступне: «До Високоповажаного Друга Івана Боберського у Львові. Маємо честь повідомити В[исоко]п[оважаного] Друга що на засіданню Старшини дня 10 липня 1906 [р.] ухвалено висказати Вам подяку за положений труд кого приготування пописового концерту сокільського як також за покриті коштів приготування сих вправ. Гарзд! За Старшину /Альфред Будзиновський/ голова /Іван Ігнат/ справник» [137, арк. 3]. Як бачимо з

зацитованого, Іван Боберський жертвував свої кошти на поточні витрати сокілької організації.

26 серпня 1908 р. Івана Боберського обрано головою товариства [22, арк. 6; 145, арк. 81]. На цій посаді він перебував до 21 листопада 1918 р. [145, арк. 81] (у більшості наукових публікацій помилково зазначено, що Іван Боберський був головою «Сокола-Батька» з 1908 по 1914 рр.). Уже через рік після його обрання рівень комунікації львівського «Сокола» з сокільськими осередками в Галичині і його значущість зросли настільки, що з 1909 р. воно стало «централєю» і змінило назву на «Сокіл-Батько». Змінити назву товариства «Сокіл» на «Сокіл-Батько» запропонував член сокільської організації Лев Лопатинський, – «тому, що, – писав голова «Сокола» Іван Боберський, – львівський «Сокіл» провадить Товариства, які повстають по селах і по містах» [355, с. 9].

У 1908 р. у Галичині налічувалося 400 сокільських осередків [436, с. 56]. За головування Івана Боберського, станом на червень 1913 р., український «Сокіл» у Галичині зріс до 887 осередків, зокрема «Сокіл-Батько», 30 руханкових філій «Сокіл», 550 руханково-пожарних філій «Сокіл», 305 руханково-пожарних філій «Січ». 596 товариств з 887, які надіслали звіт, налічували 32 717 членів [552, с. 135]. Для порівняння Чеський гімнастичний союз (заснований 1889 р., з центром у Празі) на той час налічував 945 товариств та близько 96 тис. членів, Словенський союз (Любляна, 1905 р.) – 82 товариства та близько 7 тис. членів, Сербський союз «Душан сильний» (Белград, 1910 р.) – 26 товариств та близько 1 900 членів, Болгарський союз товариств «Юнак» (Софія) – 46 товариств і близько 6 тис. членів, Польський союз (Львів, 1892 р.) – 238 товариств і близько 29 тис. членів [1183, с. 146–147]. На червень 1914 р. у Галичині, за даними Івана Боберського, налічувалося 974 сокільські осередки із близько 70 тис. членів [70, арк. 1 зв.; 229, арк. 6; 355, с. 9]. Наведені статистичні відомості свідчать, що українці, хоч і заснували сокільське товариство пізніше від інших слов'янських народів, у переддень Першої світової війни змогли наздогнати, а за окремим

показниками напрямами роботи навіть перегнати, своїх сусідів, зокрема поляків.

Виконуючи обов'язки голови організації та керівника учительського кружка, Іван Боберський також брав дієву участь у кількох комісіях і секціях товариства, зокрема в «Прапоровій», «Забавовій», «Одностроєвій», «Комісії закупна Українського Городу у Львові» тощо [66, арк. 3 зв.; 74, арк. 20–36 зв.; 322, с. 8–9; 365, с. 8; 367, с. 2; 368, с. 5–11]. Це було пов'язано як з браком кадрів, так і з особистими якостями Івана Боберського, який залагоджував чимало справ і вирішував багато проблем, які виникали перед українським сокільством. Тому цілком заслужено 15 жовтня 1911 р. старшина «Сокола-Батька» з нагоди 10-літньої праці в сокільському русі, вручила Іванові Боберському срібну булаву провідника як символ його визнання і особливих заслуг перед товариством з написом: «За труди і заслуги Члени «С[окола]-Б[атька]» 1901–1911 [роки]» [244; 264; 271; 691; 692; 788, с. 6] (булава сьогодні зберігається у фондах Львівського історичного музею).

Візитівкою національних гімнастичних рухів того часу, зокрема сокільських злетів (у Галичині вживали термін – здвиг), були масові, інколи багатотисячні, показові фізичні вправи. Оскільки у Львові, культурному і політичному центрі українців Галичини, знаходилася сокільська «централь» – «Сокіл-Батько», то саме тут відбувалися наймасштабніші гімнастичні заходи українського сокільства. Але гімнастичні споруди і площі у місті належали здебільшого, представникам польської спільноти, то ж окрім фінансових проблем, пов'язаних з потребою їх оренди, невдовзі стали виникати і політичні. Українське товариство «Сокіл» у Львові відчувало гостру потребу у власному великому руханковому майдані на терені міста. Тому у цьому напрямку почалися активні пошуки.

Для вирішення цієї проблеми Іван Боберський 1911 р. виступив з ініціативою викупівлі великої земельної ділянки у місті для облаштування руханково-спортивного майдану [244; 368, с. 5–11; 436, с. 56]. З цією метою

було створено спеціальну спілку, до якої ввійшли відомі українські діячі того часу Микола Шухевич, Тадей Соловій, Кость Паньківський, Степан Федак, Дмитро Левицький, Микола Заячківський, Лесь Кульчицький, Олекса Сероїчковський, Кость Левицький, Іван Сполітакевич та Іван Боберський. Відповідна земельна ділянка була знайдена у Стрийському парку, між сучасними вулицями Стрийською, Козельницькою та Івана Франка, однак на неї претендували і поляки. Стараннями Івана Боберського українці швидко зібрали необхідні кошти і викупили її. Частину суми становили пожертви меценатів, а більшу частину – позика у заможних українців. «Сокіл-Батько» зобов'язався сплатити якнайшвидше позику. На заклик Івана Боберського до збору коштів долучилися українці Галичини, Наддніпрянської України, Кубані, США, Канади та інших країн, де мешкали українці [111, арк. 1–265; 112, арк. 4; 258].

Іван Боберський запропонував доволі оригінальні й ефективні способи для збору коштів. Так, окрім культурно-просвітних і гімнастично-спортових сокільських свят, він організував видання відзнак, листівок, паперових знаків (так звані «квадратові метри») [1287, с. 204–206], гроші від реалізації яких передавали у фонд «Комісії закупна українського городу у Львові», яку очолював Іван Боберський [366; 367, с. 2]. Більше як два десятки років потому Іван Боберський опікувався поверненням грошей позичальникам [28, арк. 71]. Та й сам він пожертвував чимало власних грошей на цю благородну справу, надихнувши своїм прикладом багатьох українців. З цього приводу Степан Гайдучок згадував: «Спортової площі, а взагалі площі на прилюдні виступи, прилюдні забави, вистави українці у Львові не мали. Зі здвигом в 1911 р. завдяки старанням професора [Івана] Боберського заложилася спілка з українських багатших людей і викупила 11 моргову посілість, а «Сокіл» став купувати уділи землі під спортове грище т[ак] зв[аний] Український Город. Протягом 26 [років] весь український нарід в Галичині, Канаді, Сп[олучених] Державах Америки і до 1914 р. за Збручем складав датки грошеві на закупно площі. До 1938 р. викуплено

7 моргів (в них було два уділи, які дарував від себе професор Іван Боберський і від своєї жінки [Йосифини] словінки по національності)» [239, арк. 23]. Серед меценатів окремо треба згадати представників українського духовенства, зокрема митрополита Андрея Шептицького, який неодноразово жертвував значні суми на «Український Город», зокрема 1926 р. вніс 100 американських доларів [126, арк. 11].

Руханково-спортовий майдан товариства «Сокіл-Батько» – «Український город» (національний форт у Львові [755, с. 3], за словами Романа Купчинського – Українська Мекка [970, с. 2–3]) став традиційним місцем, де відбувалися усі найбільш значущі спортивні і громадські заходи української спільноти Львова та Галичини в 1911–1930-ті роки. Тут доречно зауважити, що Іван Боберський рекомендував й допомагав іншим сокільським осередкам закупувати земельні ділянки для облаштування власних гімнастичних майданчиків. До Першої світової війни це вдалося реалізувати небагатьом, зокрема українським соколам у містечку Винники поблизу Львова та в Тернополі [922, с. 9; 980, с. 7].

Традиційними формами сокільського життя були місцеві і повітові сокільські пописи – культурно-просвітні і руханкові свята (фестини). Однак наймасштабнішими подіями українського сокільства стали так звані краєві здвиги – величні, за взірцем всесокільських злетів інших народів, зокрема чехів і поляків, громадсько-політичні та гімнастично-спортивні маніфестації. До Першої світової війни у Львові відбулися два таких величні заходи: I Краєвий здвиг (1911) та II Краєвий, так званий Шевченківський, здвиг (1914), особливу роль у підготовці і проведенні яких відіграв Іван Боберський.

Іван Боберський сприяв поширенню українського сокільства за кордоном, а також підтримував контакти з сокільськими організаціями інших слов'янських народів. Зокрема, він виступив організатором та очільником участі делегації українських соколів у VI Всесокільському злеті у Празі (1912) [67, арк. 1–3; 745, с. 4–5; 872, с. 1–2; 966, с. 2–4]. Участь у цьому та

інших заходах такого рівня давала можливість українцям – народові без держави – не лише представити українське сокільство, а й політично заманіфестувати себе світові.

На різноманітних семінарах і конференціях Іван Боберський у теоретичній та практичній площинах популяризував у сокільському та гімназійному середовищах малознані в Галичині види спорту. У теоретичній площині йому вдалося зробити чимало, що викликало водночас подив, зацікавлення і захоплення. Іван Боберський, ознайомившись з працями своїх закордонних сучасників, переклав, написав, уклав і видав перші українські посібники з тіловиховання і спорту: «Забави й гри рухові», «Копаний мяч», «Ситківка», «Впоряд», «Лавчина і щеблівка», «Нові шляхи до тілесного виховання» [203; 257; 298; 305, с. 3–33; 306; 308, с. 3–27; 310; 311; 312; 324; 329; 349, с. 3–58] та ін.

Іван Боберський запровадив до широкого вжитку як розроблені ним, так і перекладені іншомовні гімнастичні й спортивні поняття і терміни. Так, у словнику українця того часу з'явилися терміни копаний м'яч (футбол), ситківка (теніс), гаківка (гокей), дужання (боротьба), лещетарство (лижний спорт), наколесництво (велосипедний спорт), стріляння до влучі (стрільба), санкарство (санний спорт), совгарство (ковзанярський спорт), відбиванка (волейбол), пливацтво (плавання), стусан (бокс), кошиківка (баскетбол). Запропонована Іваном Боберським термінологія була знаковою подією для українців Галичини. Вона з певними уточненнями використовувалася і в міжвоєнний період на західноукраїнських землях, а також в осередках української еміграції й по даний час.

Іван Боберський особисто займався як аматор бігом, ситківкою, футболом, їздою на ковзанах, лещетарством, залучав до них своїх колег і вихованців, що засвідчують спогади очевидців, учнів і численні світлини [244].

Перебуваючи в різних країнах, Іван Боберський ознайомлювався з поширеними там видами спорту, а свої роздуми, враження, зауваги, науково-

методичні рекомендації публікував на сторінках української преси або видавав окремими брошурами. Щоб привернути увагу української спільноти Галичини до занять спортом, Іван Боберський інколи вдавався до оригінальних заходів. Так, 15 лютого 1909 р. він першим в історії Львова об'їхав місто на лещетах [326, с. 3]. Повідомлення про цю подію, розміщені на сторінках української львівської преси, пожвавили інтерес галичан до занять лещетарством. Цікаво також, що працюючи над методичними посібниками, зокрема з копаного м'яча, впорядку, ситківки, лещетарства, Іван Боберський підготував низку світлин, на яких особисто демонстрував прийоми та техніку цих видів спорту. Вони тиражувалися на шпальтах газет упродовж першої третини ХХ ст. [244; 320, с. 4–7; 903, с. 1, 9].

До Першої світової війни найпотужнішими українськими руханково-пожежними організаціями у Галичині були «Сокіл» і «Січ», між якими іноді виникали непорозуміння [184, арк. 1–543; 185, арк. 1–36]. Попри непрості відносини з керівником січового руху в Галичині, «Січовим Батьком» доктором Кирилом Трильовським (через розбіжності у поглядах зумовлені приналежністю до різних українських політичних структур) Іван Боберський був прихильником ідеї об'єднання цих та інших товариств для зміцнення українського гімнастично-спортивного руху та згуртування української спільноти Галичини. Цю ідею він неодноразово оприлюднював у своїх публічних виступах і публікаціях. Показовими у цьому відношенні є виступи Івана Боберського на Першому українському просвітньо-економічному конгресі, який відбувся 1 та 2 лютого 1909 р. у Львові. Учасники конгресу підтримали Івана Боберського у тому, що слід «попирати січові і сокілські товариства і належить стреміти до безпартійного союзу. «Сокіл-Батько» полишив для того вибір назви «Сокіл» чи «Січ» громадам». У серпні 1914 р. Іван Боберський у замітці в «Вістях з Запорожжя» писав: «Доперва в часі небезпеченства видить кожний, що роздроблені сили є слабкі. Гроза війни спонукала всі три партії політичні Українців в Галичині, що утворили 25 липня 1914 [р.] «Головну Українську Раду» – а ся Рада зарядила, що ціла

суспільність творить одну велику громаду. Націонал-демократи, соціал-демократи і радикали розуміють тепер дуже добре, що коли хочуть поставити в поле добровольців, то мусять се зробити «Всі враз»! Коли був спокій в державі, не можна було проводирів переконати, що лише спільна робота може зорганізувати сильний союз руханкових і стрілецьких товариств. Тепер є війна і кожний се розуміє, що в злуці сила. Ся наука приходить для неодного пізно, але нехай она лишить ся і на час, коли небезпека мине. З організацій руханкових, руханково-стрілецьких і стрілецьких товариств належить безусловно усунути особисті амбіції і забаганки, та всі тоті товариства злучити в один сильний союз, який буде міг зібрати значнійші гроші на свою ціль і без сварки виконати основну роботу. Небезпека показала тепер, що се можна зробити, длятого треба се зробити. Всі «Соколи», всі «Січи», всі «Стрільці» повинні утворити один Союз так як тепер творять они спільно гурт добровольців під назвою «Українських Січових Стрільців». В тій організації працюють всі спільно розуміють щораз ліпше, що не слова, але діла творять сильну роботу» [283, с. 8].

Активна діяльність Івана Боберського в українському сокільському русі сприяла залученню до нього і його рідних братів: Володимир і Methodій належали до сокільської старшини (Володимир – «Сокола-Батька», Methodій – «Сокола» у с. Ваньовичі), Melетій студіював і вів гімнастику в духовній семінарії у Львові (на жаль, унаслідок травми, отриманої під час невдалого виконання вправ на гімнастичній перекладині, він помер 10 липня 1910 р. на 21-му році життя [270]).

Брат Івана Боберського – Володимир 26 вересня 1911 р. став членом сокільської організації у Львові [113, арк. 3 зв.], у 1912–1914 рр. – член старшини товариства «Сокіл-Батько» [363, с. 2, 6; 367, с. 2]. Збереглася заява Володимира Боберського про вступ до «Сокола-Батька», датована 26 серпня 1911 р.: «Достойна Управо Руханкового Товариства «Сокіл» у Львові. Отсими стрічками осьміляюсь розкрити моє ввічливе прошенне о ласкаве приняте мене в члени Хвального Товариства. Що до моєї особи та

прихильности до сокільської справи прошу розвідатись у своєї філії Пожарничо-руханкового Товариства «Січ» в Ваньовичах, зглядно засягнути опінії Високоповажаних Панів Людомира Огоновського і Миколи Левицького. На случай прийнятя обовязую ся підпорядкувати ся усім повеліням Достойної Зверхности, та старатись по моім силам о ширене та підношене сокільсько-січового духа, сокільсько-січової ідеї, солідарности та завзятя – яко член стояти му кріпко при краєвому прапорі, щоби рука в руку, рамя в рамя, груди в груди понести його в перід – понести, побідити та застромити, щоб повівав високо і широко. Гарзд! /Володимир Боберський/ Львів, 26 серпня 1911 [р.]» [114, арк. 15]. Володимир Боберський, по можливості, долучався до діяльності «Сокола-Батька» у Львові не лише організаційно, а й фінансово.

Мабуть, під впливом Івана Боберського 1903 р. у селі Ваньовичах на Самбірщині створено сокільське товариство. До складу старшини «Сокола» 1908 р. входили голова Федь Ціта, начальник Методій Боберський – рідний брат голови «Сокола-Батька», містоначальник (заступник) Василь Проць й справник Стах Проць. Товариство налічувало 40 членів, мало у касі 28 корон. Члени «Сокола» у Ваньовичах користувалися громадською сикавкою (вогнегасником) і одного разу порятували село від пожежі, за що отримали від страхового товариства «Дністер» 25 корон винагороди [515]. У 1910 р. товариство змінило назву на «Січ», як дозволялося організаційним статутом [552, с. 93]. Звіти та статистичні дані сокільського осередку за 1911–1914 рр. у селі Ваньовичах засвідчують про те, що «Січ» там розвивалася і проводила діяльність згідно затвердженого статуту.

На подальшу діяльність сокільського руху вплинули події Першої світової війни та Української національної революції 1917–1923 рр. Невдовзі члени цієї організації, а також січовики, пластуни, січові стрільці, члени спортивних товариств поповнили лави легіону УСС, брали активну участь у розбудові ЗУНР, воювали у лавах ГА тощо. На фронтах Першої світової війни соколи зі зброєю в руках самовіддано боролися за щасливе майбутнє

України. Більшість товариств «Сокіл» не змогли повноцінно продовжувати роботу. Ті ж члени «Сокола-Батька», які залишилися у Львові через війну, зміну влади та інші обставини, насамперед намагалися зберегти документи та організаційне майно. Так, книги протоколів і майно товариства зберігав майбутній голова організації Микола Левицький (Микола Левицький перебував на посаді голови товариства від 21 листопада 1918 р. до 10 листопада 1920 р. [86, арк. 46 зв.; 145, арк. 81]), організаційний прапор упродовж 1914–1921 рр. переховував хорунжий і майбутній голова організації Микола Заячківський (Микола Заячківський перебував на посаді голови товариства від 24 березня 1922 р. до 23 квітня 1933 р. [145, арк. 81; 1128, с. 34]. Частину майна Івана Боберського, а особливо світлини, документи та бібліотеку, які мали відношення до сокільства також вдалося зберегти членам організації. Після революційних подій 1917–1923 рр., це майно Іван Боберський передав у фонди «Сокола-Батька» та своєму учневі Степанові Гайдучку.

Після звільнення Львова від російської окупації, не зважаючи на брак часу, Іван Боберський відновив діяльність «Сокола-Батька». У протоколі засідання «Сокола-Батька» (всього були присутні 4 члени старшини – голова Іван Боберський, Сень Горук, Іван Ігнат, Оксана Федів) від 9 жовтня 1915 р. зазначалося: «Засіданє отворив п[ан] голова [Іван] Боберский. Пан [Іван] Ігнат забирає голос. По інвазії московській не було кому зайняти ся товариством – тому п[ан] [Іван] Ігнат разом з п[аном] М[иколю] Левицьким заряджували справами товариства» [85, арк. 1].

Упродовж 1915–1918 рр. Іван Боберський надалі залишався головою «Сокола-Батька» і водночас самовіддано працював у ГУР, ЗУР, УБУ легіону УСС. Після проголошення ЗУНР й початку польсько-української війни 1918–1919 рр. у житті Івана Боберського розпочався новий етап. Він став референтом пропаганди «Письменничого Відділу» ДСВС ЗУНР, зайнявся створенням української військової термінології, однострою для ГА, топографічних карт, редагував часопис «Вістник Державного Секретаріату

Військових Справ». З огляду на таку зайнятість, а також зважаючи на окупацію Львова польським військом, Іван Боберський 21 листопада 1918 р. склав з себе повноваження голови «Сокола-Батька».

У міжвоєнний час, перебуваючи у діаспорі, Іван Боберський цікавився рідним «Соколом-Батьком» у Львові та українським сокільством у Чехословаччині, публікувався у сокільських часописах «Сокільські Вісти» (Львів), «Український Сокіл» (Прага), «Український Сокіл» (Буенос-Айрес) та ін., збирав кошти для «Українського Городу» у Львові у розпорощених по всьому світу осередках української діаспори та незмінно надсилав частку власних грошей. Послідовники та продовжувачі справи, яку започаткував Іван Боберський як провідний діяч українського сокільського руху, послуговувалися здобутками та напрацюваннями «Батька українського тіловиховання», зокрема його великою бібліотекою фахової літератури, зібраною перед Першою світовою війною і переданою за посередництвом провідних діячів українського сокільства Миколи Левицького і Степана Гайдучка до «Сокола-Батька» [20, арк. 1].

Висновки

Іван Боберський пройшов у сокільській організації шлях від рядового члена до голови «Сокола-Батька» і зробив вагомий внесок у розвиток та зміцнення авторитету товариства як у Галичині, так і далеко поза її межами. За низкою ознак (організаційна структура, кількісний та якісний склад, наявність власної гімнастично-спортової інфраструктури, налагодження видання спеціалізованої літератури і часописів, проведення руханкових показів, спортивних змагань, краєвих здвигів, участь у міжнародних сокільських злетах, наявність власної символіки та атрибутики, української руханкової термінології тощо) український «Сокіл» напередодні Першої світової війни був однією з кращих сокільських організацій європейських народів. Ініціативи Івана Боберського знаходили розуміння і підтримку у членів сокільського товариства, а авторитет і заслуги провідника були

відзначені врученням йому 1911 р. старшинської булави зі словами: «Веди нас даліше!». Іван Боберський і його побратими вибудували організацію, що, окрім власне руханково-спортивного доробку, здійснила великий вплив (поряд з товариствами «Січ») на формування національної свідомості та згуртування української спільноти на українських землях Австро-Угорщини, організаційна міцність та інтелектуальна спроможність якої яскраво проявилися в роки Першої світової війни та національно-визвольної боротьби українців першої половини ХХ ст.

4.2. Редакційно-видавнича діяльність

Вагомою складовою діяльності Івана Боберського в українському гімнастичному товаристві «Сокіл-Батько» як за обсягом, так і за значенням була його редакторська та видавнича праця. На початку ХХ ст. зусиллями старшини «Сокола-Батька» у Львові та особисто Івана Боберського виходили друком газети «Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожжя» – перші офіційні друковані органи товариства «Сокіл-Батько» та українські руханково-спортові часописи.

Ставши головою «Сокола-Батька» у 1908 р., Іван Боберський розумів, що для розгортання, зміцнення та поширення українського сокільського руху в Галичині й діаспорі вкрай важливо видавати окремий часопис. Рішення про заснування «Сокільських Вістей», хоч як додатка до «Свободи», можна вважати революційним, попри те, що на сторінках часопису «Свобода» Іван Боберський публікувався й раніше. Так, 1906 р. з'явилася його стаття «Здобуваний мяч (Гарна забава (гра) для «сокільського» і «січового» парубоцтва)» [284, с. 7–8], а 1907 р. – «Сокільський празник в Стрию» [291, с. 4–5] та ін.

Аналіз усіх чисел «Сокільських Вістей» показав, що публікації Івана Боберського та Сеня Горука з'являлися практично в кожному числі, а в деяких з них – по декілька статей і заміток Івана Боберського. Загалом Іван Боберський опублікував на сторінках «Сокільських Вістей» 29 публікацій, частина з них була підписана криптонімами. Якщо врахувати не підписані матеріали, а стиль яких вказує на Івана Боберського, то йому належить близько 40 публікацій.

На сторінках часопису «Сокільські Вісти» Іван Боберський друкував описи ігор і забав, зокрема таких як «Аптика» [278, с. 9], «Бальон» [279, с. 2–3], «Пташок» [282, с. 5–6], «Подорож» [281, с. 3–4], «До чого моя думка подібна?», «Жмурко» [280, с. 3–4] та ін. Забаву «Жмурко» він описав так: «Комната є цілком свобідна. Стіл і крісла треба винести. Всі річи, котрі

можна легко перевернути, треба спрятати. Одна особа має очі завязані хусткою так, щоби нічого не можна видіти. Тота особа зове ся «жмурко». Жмурко має зловити кого будь, притримати і ударити три рази рукою. Кого жмурко притримає і ударить три рази долонею, той вже зловлений. Він стає ся жмурком, обв'язує собі очі і ловить дальше. Нікому не вільно утікати до других комнат. Жмурка можна тягнути за одіж, вільно діткнути ся его з легка, але не вільно тручати і штовхати. Се вже не забава лише бійка. Ходити треба на пальцях і поводити ся тихо. Забава ся є простенька а вже дуже весела» [280, с. 3–4]. Ігри та забави широко використовували у своїй діяльності сокільські осередки у Галичині, а також січовики, пластуни, учні початкових і середніх шкіл.

На сторінках «Сокільських Вістей» Іван Боберський інформував українців про події, які відбувалися в сусідніх народів. Так, інформуючи читачів часопису «Сокільські Вісти» про V Всесокільський злет у Празі 1907 р., Іван Боберський детально описав урочистості, розповів про історію становлення і розвиток чеського сокільського руху 1862–1907 рр. [408, с. 3–4; 409, с. 3–4; 410, с. 3–4; 411, с. 3–4; 412, с. 3–4; 413, с. 4].

Є у часописі матеріали про діяльність УСК, зокрема гімнастично-вокальний виступ, що відбувся 4 квітня 1909 р. [405, с. 4] та текст доповіді Івана Боберського на ньому [301, с. 3–4].

Серед опублікованих у виданні навчально-методичних розробок для членів українського «Сокола» на увагу заслуговують описи вправ для пожежних сокільських осередків, укладених Іваном Боберським, які готувалися соколами і сокілками як частина програми на сокільські свята [427].

З прийняттям Івана Боберського до «Сокола» (1901) в сокільській організації почали формуватися і закріплюватися свої внутрішні товариський уклад, етикет і церемоніал. Іван Боберський запропонував запровадити нове вітання – «гаразд», яке на IV засіданні старшини товариства 7 червня 1902 р. було затверджено як офіційне [81, арк. 160–162]. У книзі протоколів

вказано: «А[льфред] Будзиновський» [тодішній голова «Сокола». – А. С.] вносить прийняти слово «гаразд» за оклик при повитання ся взаїмних членів як також у всіх письмах Старшини того поздоровлення уживати [81, арк. 161 зв.–162]. Біля цього речення дописано рукою Івана Боберського таке: «На Слово «Гаразд» звернув увагу І[ван] Боберський і зачав его впроваджувати. Формальне внесенє поставлене є тут коли вже слово було в ужиттю» [81, арк. 162]. Про особливості поведінки соколів в тій чи іншій ситуації, їх зовнішнього вигляду йдеться у статті Івана Боберського та невідомого автора, який підписався криптонімом «З. П.» (можливо це професор Академічної гімназії Павло Зимак): «Ми Соколи до вас кличемо: «Тримайте ся просто! Будьте чемні, научіть ся звитати з людьми, але не робіть себе рабами, не цілюйте по руках, не кланяйте ся до землі!». Се бувби великий сором і як би члени товариства «Сокіл» або «Січ» убрані в ленти цмокали підпанків і панків по руках і знимали шапку сокілську, щоби її тримати перед жандармом або здекутником в руках! Батько-Сокіл у Львові мусів би таких Січевиків і Соколів мати за нечесть і страшну ганьбу для українського народу. Другове! Не будьте рабами і пильнуйте щоби в ваших громадах не було рабів, що всім низонько кланяють ся, по руках цілюють і капелюх в руках тримають. Сокіл одітий в ленту витає своїх товаришів і других людей словом: «Гаразд!» Тим словом має також пращати ся. [...] Знаєте, що се значить? Тим словом желаємо вам всього, що до гаразду потрібне. До гаразду потрібно кілька добрих річий. Потрібні суть здоровле, краса, масток, веселість, згода народна, честь, щастє і довге житє. Ми Русини дуже мало з тих річий маємо. Слово «гаразд» коротке, але важке! Сокілський привіт желає всего добра, яке ми у Львові і всі поза Львовом хочемо посідати. Для того еще раз Гаразд!» [376].

«Сокільські Вісти» як додаток до «політичної, просьвітної і господарської часописі» «Свобода» виходив упродовж січня–липня 1909 р. Усього світ побачило 29 чисел (у часописі помилково вказано цифру 31). Степан Гайдучок у брошурі «Пів століття сокілських видань», оцінюючи значення

видання «Сокільські Вісти», писав, що вони «були лучником між «Соколом-Батьком», а гніздами, й zarazом були агітаційним середником за закладанням сокільських гнізд в тих селах, де їх не було. Вони популяризували сокільство серед широких селянських мас. Подавали вістки з сокільського і руханкового життя, як також і тодішнього молодого спорту. Найбільше праці в них вкладали І[ван] Боберський і С[ень] Горук» [1084, с. 11].

У серпні 1909 р. «Сокільські Вісти», через брак площі на сторінках «Свободи», довелося перенести на шпальти «ілюстрованої, популярно-просвітної, політичної й літературної часописі Народного Слова» [853, с. 7]. На її сторінках сокільський часопис виходив упродовж серпня–грудня 1909 р. Усього побачило світ 19 чисел (у часописі помилково вказано цифру 21). У першому числі редакційний комітет наголошував: «В кождім четверговім числі «Народнього Слова» найдуть Другове відділ «Сокільські Вісти», на які зволила Редакція відступити одну картку. Доки було місце в «Свободі» містили ми в ній «Сок[ільські] Вісти». Колиж там ізза фейлетону стало тісно, переносимо ся до нового мешканя, вправді дорозшого для Другів, але за те просторійшого і богатше та різнородно пристроєного ріжними цікавими і хосенними для кожного статями. Про програму скажемо коротко: Будемо містити в «Сокільських Вістях» все те, що потрібно знати Соколам і Січовикам. Нашим змаганєм буде, щоби «Сокільськими Вістями» цікавили ся не лише Соколи і Січовики, але щоби они були займаючі для всіх Читачів «Народнього Слова», щоби вони ширили ідею сокільску в кругах нашої суспільности, щоби колись можна сказати: Українське Сокільство се народ в рядах! Істноване «Сок[ільських] Вістей» залежить від другів Соколів та Січовиків. Передплачуйте «Народне Слово» на імя Товариства, ширіть його в кругах своїх знакомих, з'єднуйте йому як найбільше нових передплатників, а тоді і «Сокільські Вісти» будуть могли появляти ся частійше і в більшім обемі» [896].

За безпосередньої участі Івана Боберського упродовж 1910 р. сокільський часопис під назвою «Вісти з Запорожа» (51 число) виходив

друком як додаток до «ілюстрованої, популярно-просвітної, політичної й літературної часописі» «Народне Слово». З 1911 по 1914 рр. «Вісти з Запорожя» видавалися як самостійний друкований орган. На XV звичайному засіданні 23 січня 1911 р. старшина гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» у Львові обговорювала питання видання самостійного сокільського часопису. Було запропоновано два варіанти назви майбутнього видання: «Малиновий Прапор» (таку думку обстоював Семен Демидчук) і «Вісти з Запорожя» (голова «Сокола-Батька» – Іван Боберський) [84, арк. 80–80 зв.; 1411, с. 397–398]. У ході дискусії перемогу здобула назва «Вісти з Запорожя», що нав'язувала до традицій українського козацтва та наголошувала на соборності українських земель, «лучила «Соколів» і «Січи» в одну родину: Запороже» [749, с. 24].

«Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожя» висвітлювали насамперед діяльність українських пожежних, руханкових, спортових і стрілецьких товариств «Сокіл» у Галичині. На шпальтах цих часописів з'являлися статті з розвитку тіловиховання та спорту, історії України, про життя українців у різних куточках світу, звіти про діяльність українського товариства «Сокіл-Батько», інформаційні статті про сокільські осередки, заклики, відозви, реклама тощо. Багато місця в часописах займали розпорядження старшини товариства, звіти комісій і секцій, матеріали з виступів, вечорів, описи руханкових вправ, світлини.

Іван Боберський як один із редакторів та авторів робив усе можливе для того, щоб часопис «Вісти з Запорожя» був цікавим і презентабельним, дбав про якість друку, добирав чимало світлин з різних аспектів діяльності українського сокільства, залучав до видання фахових дописувачів, пропонував актуальні рубрики тощо. Постійними рубриками «Вістей з Запорожя» були «Огляд», «Переписка», «Житє наших Соколів», «Пригадки», «Дописи», «Що є зле?», «Від редакції», «Прикази до здвигу», «Оповідки» тощо. Авторами часопису «Вісти з Запорожя» були його учні, соратники та послідовники: Степан Гайдучок, Тарас і Петро Франки, Сень Горук, Льонгин

Цегельський, Ярослав Вінцковський, Антін Зелений, Степан Рудницький, Володимир Гасюк, Ярослав Пастернак, Іван Флюнт, Софрон Шебець, Мирон Федусевич, Юрій Вінцковський, Петро Карманський, Петро Курилас, Іван Ігнат, Петро Скавинський, Володимир Коссар та ін. Чимало своїх публікацій в сокільському часописі Іван Боберський підписував криптонімами: «Бб», «Оеи», «Оей»; деякі статті подавав без будь-якого підпису. Їх можна ідентифікувати лише на підставі різних джерел, особливо нотаток Івана Боберського та його листування.

Іван Боберський особисто та за його спонукою члени «Сокола-Батька», Микола Мороз, Роман та Зенон Носковські, Омелян Пачовський, Олексій Сушко, Сень Горук, Олександр Сопотницький, Юрій Вінцковський, Ігор Федів, Клим Гутковський зробили чимало фотографій, які зафіксували діяльність «Сокола», УСК, СТ «Україна», «Пласту», краєві здвиги тощо. Як писав Степан Гайдучок, «із львовян треба згадати ще Сеня Горука, О[лександра] Сопотницького, Юрка Вінцковського, Ігора Федева, які до 1914. року не одне з нашого фізичного руху зафіксували на платівці. Ці всі львівські аматори були жертвою проф[есора] [Івана] Боберського. Він усе заставляв їх світлити. Все на них полював. Нераз вони його благословили тихим словом за зіпсовані платівки. Тут треба згадати, що [Іван] Боберський втопив поважний гріш у званевого фотографа, вже небіщика, [Миколая] Лісси, при Академічній вул[иці, 18], за знімки з сокільського і спортивного життя. Знову ж у 1910 р. замовив [Іван] Боберський званевого фотографа [Казимира] Скурського знімати моменти зі здвигу. Це коштувало [Івана] Боберського 180 корон). [Іван] Боберський мав у пляні видати альбом українського Львова й на його замовлення поробив Лісса около 40 знімок зі Львова більшого формату. Вони сьогодні в архіві Сокола-Батька» [238, арк. 1; 728, 833, 834; 1436]. Фотографи-аматори з'явилися також у Перемишлі (Євген Любович) та Станиславові (Теодор Величко) [728, 834; 1436].

Численні світлини, зроблені за його кошти та його наполяганнями, публікувалися на сторінках української преси, в українських підручниках, українських поштівках, і стали важливим історичним джерелом. До цієї праці, за наполяганням Івана Боберського, долучився відомий у майбутньому український археолог, доктор філософії та професор, а тоді студент філософського факультету Львівського університету, діяльний член українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» (вступив до організації 30 грудня 1911 р. [113, арк. 34 зв.]) та спортивного товариства вищих шкіл Львова «Україна» Ярослав Пастернак. Її результатом стали численні світлини та відповідна публікація.

Детальний опис того, що потрібно фотографувати аматорам, Ярослав Пастернак помістив у львівському сокільському часописі «Вісти з Запорожа» під назвою «Що має сьвітлити аматор-сьвітлицець?» [855, с. 2–3]. Серед іншого Ярослав Пастернак зазначав: «Аматори-сьвітлиці (фотографи) не повинні сьвітлити що небудь, але поставити собі якусь поважну ціль. Много річий чекає на сьвітливця, щоби спас їх від заглади для науки і краси нашого народу [...] Здав би ся нам альбом найкрасших мужеських і жіночих типів, найкрасших околиць Галичини а навіть цілої України, альбом околиць, славних в історії походами, битвами, побутом славних людей. Як прикро се, що минулого року в столітні роковини смерти Т[араса] Шевченка не вийшов альбом видів з єго родинного села і з тих місць, де він пробував. Прилюдні виступи, походи і вправи, товариств повинно ся сьвітлити. Кожде товариство повинно що року дати відсьвітлити свою старшину і своїх членів. Видаване цікавих сьвітлин альбомами і видівками принесе дохід і покрие видатки» [855, с. 2–3].

У різні роки часопис «Вісти з Запорожа» виходив на 8, 12, 14, 16 і 20 сторінках. Деякі числа мали присвяту тим чи іншим подіям, важливим для діяльності товариства «Сокіл-Батько» та його осередків, наприклад «Надзвичайне число видане з нагоди посьвячення прапора «Сокола-Батька»» [701], «Здвигове число» [702], «Зимове число» [706], «Організаційне число»

[707], «Число «Сокола-Батька»» [708], «Мандрівне число» [709], «Число Богдана Хмельницького» [710], «Козаче число» [711]. Останнє 97-ме число вийшло друком 8 серпня 1914 р. і було присвячене українським добровольцям. Через фінансові проблеми або ж брак якісних матеріалів чимало чисел сокільського часопису були спарені, зокрема 54–55 [703], 62–64 [704], 77–78 [712], 81–82 [713], 83–85 [714], 86–88 [715], 89–90 [698], 95–96 [700]. Окремі числа мали специфічну нумерацію: 86 А [716], 93 А [699]. Адміністрація та редакція сокільського часопису були розміщені у Львові в домівці «Сокола-Батька» на вул. Руській, 20 [1411, с. 397–398].

Завдяки зусиллям Івана Боберського при часописі «Вісти з Запорожа» видавався додаток «Пластовий Табор», на сторінках якого висвітлювалася історія пластового руху в Галичині [864–869].

У часописі «Вісти з Запорожа» Іван Боберський друкував не тільки свої аналітичні та інформативні статті, а й пісні. Так, у числі 4 за 27 січня 1910 р. опублікована його пісня «Марш Запорожців» (на мелодію пісні «Гей там на горі Січ іде» [1192, с. 77–78; 1228, с. 5–6]:

«І. Гетьман закликав до всіх нас:

Гей станьте хлопці всі нараз!

Гей, ви Соколи і ви Січи моторнії,

Підем до бою всі вже враз!

II. Гей, отворились двері хат.

Гей, кождий станув скоро в ряд,

Гей, синий Сокіл, коло него Січ червона!

Один є приказ тут і лад!

III. Гей, кличе до бою нас труба!

Гей, не лякає нас борба.

Гей, йдемо разом одним шляхам, одним кроком,

Побідить наша вітчизна» [385, с. 10].

На сторінках сокільських часописів «Соکیلські Вісти» та «Вісти з Запорожа» Іван Боберський започаткував олімпійську тематику. Адже з часу

відновлення Олімпійських ігор сучасності та заснування Міжнародного Олімпійського Комітету, незважаючи на перебування українських земель у складі Австро-Угорської та Російської імперій, українці цікавилися міжнародним олімпійським рухом і долучалися до нього.

У багатьох своїх публічних виступах та публікаціях Іван Боберський апелював до олімпійських ідей, досягнень олімпійців, олімпійського руху тощо. Показовим у цьому відношенні стала його доповідь на гімнастично-вокальному виступі УСК, який відбувся 3 квітня 1909 р. у рухівні «Сокола-Батька» [405, с. 4; 753, с. 4]. Програма заходу включала: всупне слово, виступи руховиків (8 точок), декламацію, виступ хору, гру на скрипці. У своїй промові на цьому вечорі, текст якої опублікований 12 травня 1909 р. у «Сокільських Вістях», Іван Боберський з-поміж іншого наголошував: «Послідні олімпійські змагання, четверті з ряду, відбули 1908 р. в Лондоні. Найбільше побідників було межі Англіїцями і Американами. Се звучить як з казки, коли чуємо, що Porter виконав скок в гору на 1 м 96 см., Sheridan кинув диском на 40 м. 92 см., Irons скочив в даль на 7 м 48 см., Voigt перебіг вісім кілометрів в 25 мінутах і 12 секундах, Larner перебув ходом 3.500 метрів в 14 мінутах 55 секундах. Англіїська і американська молодіж управляє ревно гри, забави і всякі спорти. Не дивно, що Англіїці є здоровим і енергічним народом. Спортом і грами гартують завчасу силу волі, розвивають витривалість, рухливість і підприємчивість. Тоті прикмети рішають опісля про силу їх держави, яка є тепер першою державою на кули земській. Ми бажаємо піти їх дорогою. Нинішний виступ «Спортового Кружка» І. української гімназії у Львові є малим доказом, що хочемо бути кріпкі духом і кріпкі тілом, бо наша вітчизна потребує не лише людей розумних але також здорових, рішучих і завзятих» [301, с. 3]. У промові він також наголосив на гармонійному розвитку гімназистів Львова, зокрема на важливості, окрім навчання, фізичних навантажень, занять різними видами спорту тощо.

У іншій статті, опублікованій у «Вістях з Запорожжя» 11 лютого 1910 р. невідомий автор під криптонімом «ик» (можливо цим криптонімом, що ймовірно розшифровується – «руховик», підписувався саме професор Іван Боберський) так писав про руханково-звуковий виступ УСК, який відбувся 6 лютого у рухівні «Сокола-Батька» [943, с. 7; 944, с. 12; 945, с. 8]: «Але в заводівім кутику хочемо поговорити про се, що еше належить усунути, щоби осяг був так взірцевий, що вправляюча чета могла би мірити ся на міжнародних олімпійських змаганнях з четами других народів. Постава і хід!! Груді вперед, шия прямо, чоло вперед, очі просто себе, руки гойдають ся природно, ноги ступають легко, ліва нога у всіх рівночасно. Видці бачили як деякі рядовики йшли горбато, хвіляли ся на боки як старий віз. Шведи побідили на олімпійських змаганнях гарним ходом! По тримі грудий і шиї, по русі рук і ніг пізнати зараз, чи хто розумно плекає красу свого тіла. Цілію не є карколомна або покладана вправа на кони або на дручку, але цілію є передовсім здоровле тіла і краса постави та рухів. Маємо осягнути се, що коли який Українець перейде ся бульварами в Парижи то переходячі скажуть: Яка гарна постава, се певно якийсь Швед або Українець. [...] Цілість виступу випала гарно. Програма з 9 руханкових а 5 звукових точок і промови пішла скоро, без нудних перерв» [807, с. 14].

Особливу увагу Івана Боберського привернули V Олімпійські ігри, які відбулися з 5 травня до 22 липня 1912 р. у Стокгольмі (Швеція). Нагадаємо, що в цій Олімпіаді взяло участь 2541 спортсменів (з них – 2484 мужчин та 57 жінок) з 28 країн, які розіграли 102 комплекти медалей в 14 видах спорту. У сокільському часописі «Вісти з Запорожжя» Іван Боберський подав чотири інформаційні замітки, які датуються 30 квітня 1911 р. [415, с. 7], 30 січня 1912 р. [419, с. 7], 30 травня 1912 р. [416, с. 7] та 31 липня 1912 р. [417, с. 10–11].

У першій замітці він писав: «Олімпійські змагання відбудуть ся в р. 1912 в Штокгольмі. Змагання в легкій атлетиці визначені на 6–15 червня. 1. Біг на 100 м, 200 м, 400 м, 800 м, 1500 м, 5000 м; біг на впереями 8000 м, біг через

воринє 110 м; марафонський біг через 42 кілометрів; біг дружин (пять людей) через 3000 м, гінці на 400 м (4 люда по 100 м), гінці на 1600 м (4 люда по 400 м). – 2. Хід через 10.000 м. – 3. Скок в гору, в довжину, жердковий скок, трискок. – 4. Мет ратищем, кружком, молотом; стусан тягарем. – 5. Пятибій: скок в даль з розбігом, мет кружком, біг на 200 м, мет ратищем, біг на 1500 м. – 6. Десятибій: біг на 100 м, скок в даль з розбігом, стусан тягарем, скок в гору з розбігом, біг на 400 м, мет кружком, скок жердковий в гору, мет ратищем, біг на 1500 м. – Розписані є змаганя зі всіх інших галузий спорту і рухових гор. Подаєм нині лише тоті роди спорту, до яких могла би зголошувати ся і наша мололодіж та подбати, щоби і тою дорогою пригадати Европі, що не даємо ся обставинам придавити» [415, с. 7].

У другій замітці розміщено інформацію про олімпійські види спорту та вартість подорожі зі Львова до Стокгольму, яка становила 80 корон.

У третій подано кількість «змаговців» (учасників) Олімпійський ігор, зокрема від Англії – 325, Російської імперії – 225, Німеччини – 210, Австрії – 95, Греції – 20, Туреччини – 4, Сербії – 10, Швейцарії – 8. За словами автора замітки «Всі части сьвіта шлють велике число учасників до змагань» [416, с. 7].

У четвертій замітці Іван Боберський навів результати спортсменів з різних видів спорту, а також зазначив про те, що «чужинці жалували ся на сторонничість шведських судців» [417, с. 11].

Вже у 1913 р. у календарі «Вістий з Запорожа» (наклад якого становив 5 тисяч примірників) з'являється стаття Івана Боберського під назвою «Олімпійські змаганя» [418, с. 64–68], у якій він згадав про ініціатора відродження Олімпійських ігор сучасності П'єра де Кубертена, подав відомості про Міжнародний Олімпійський Комітет (створений 1894 р.) та результати здобуті спортсменами у різних видах спортивних змагань на I–V Олімпійських іграх (I – Афіни (Греція), II – Париж (Франція), III – Сент Луїс (США), IV – Лондон (Велика Британія), V – Стокгольм (Швеція)). Його роздуми були викликані підсумками Олімпійських ігор, які відбулися 1912 р.

у Стокгольмі. Іван Боберський висловив сподівання про участь спортсменів незалежної України в цих престижних міжнародних змаганнях: «Чи хто відгадає, коли Українці возьмуть участь в олімпійських змаганнях? Фінляндці гнетені Росією могли вислати велике число змаговців до Штокгольму. Нам також нічо і ніхто не стоїть на дорозі, щоби на тім поли доказати сьвітови, що живемо і працюємо. Можемо пригадувати ся на тім поли совісти Європи. Пильному робітникови найде ся всюди поле до попису і до побіди. Пильного робітника кождей поважає» [418, с. 64–65]. Мрія професора Івана Боберського так і не збулася за його життя. Сам же він у 1936 р. мав змогу у лютому 1936 р. побувати на IV зимових Олімпійських іграх в Гарміш-Партенкірхені, а у серпні цього ж року на XI літніх Олімпійських іграх у Берліні. Результатом цих поїздок були відповідні публікації в українських часописах Галичини та української діаспори.

Публікаціями на олімпійську тематику Іван Боберський хотів зацікавити членів українських руханково-спортових товариств (гімнастичне товариство «Сокол-Батько», УСК, СТ «Україна», «Змаговий союз» у Львові) та українців Галичини.

Крім часописів, за головування Івана Боберського світ побачило 44 різні видання сокільської літератури. Видання здійснювалося здебільшого за співпраці «Сокола-Батька» з Науковим товариством імені Шевченка у Львові. Серед них чимало праць самого «Батька українського тіловиховання». Зокрема, 1904 р. вийшли його «Забави і гри рухові»; 1905 р. – «Забави і гри рухові, часть II. Вісімнайцять гор мячевих»; 1906 р. – «Пісня пожарних Соколів», «Забави й гри рухові, часть III. Копаний мяч», «Свобідні вправи, ч. 1. Вправи вільноруч Сандова»; 1908 р. – «Свобідні вправи для пожарних соколів»; 1909 р. – «Свобідні вправи для пожарних соколів» (другий наклад), «Прилюдні вправи, ч. 3. Вправи списою», «Прилюдні вправи, ч. 4. Вправи топірцем», «Впоряд», «Забави і гри рухові, част. IV. Ситківка»; 1910 р. – «Правила до гаківки», «Лавчина і щеблівка», «Прилюдні вправи, ч. 2. Вправи вільноруч», «Прилюдні вправи, ч. 6. Вправи

хоруговцями»; 1911 р. – «Примітки до прилюдних вправ, ч. 2», «Прилюдні вправи, ч. 7. Вправи палицями», «Прилюдні вправи, ч. 8. Вправи ручником», «Нові шляхи до тілесного виховання», «Рухові забави і гри, друге справлене видання», «Рухові забави і гри, третє справлене видання»; 1912 р. – «Прорух»; 1914 р. – «Забави і гри рухові, ч. II. Вісімнайцять гор мячевих, друге видання», «Перший міх сміху» [84, арк. 20; 420; 1084, с. 3–20].

Для ілюстрування своїх видань Іван Боберський винаймав професійних фотографів, що коштувало йому великих грошей і зусиль. Не завжди ці витрати оберталися позитивними наслідками. До прикладу через недбалість видавців друге видання праці «Рухові забави і гри» довелося знищити: палітурник погано зброшував та ще й погано зробив обрізку. Після цього з'явилося третє видання накладом 1 тис. примірників [1084, с. 17].

До речі, накладу праць Івана Боберського були досить великими, як на той час. Так, «Свобідні вправи, ч. 1. Вправи вільноруч Сандова» (1908) вийшли накладом – 200 примірників, «Впоряд» (1909) – 2 тис., «Свобідні вправи для пожарних соколів» (другий наклад) (1909) – 200, «Прилюдні вправи, ч. 3. Вправи списою» (1909) – 300, «Забави і гри рухові, част. IV. Ситківка» (1909) – 500, «Правила до гаківки» – 200, «Прилюдні вправи, ч. 7. Вправи палицями» (1911) – 300, «Прилюдні вправи, ч. 8. Вправи ручником» (1911) – 300, «Забави і гри рухові, ч. II. Вісімнайцять гор мячевих, друге видання» (1914) – 2 тис.

При написанні та укладанні праць Іван Боберський використовував спеціалізовану літературу з питань фізичного виховання і спорту німецькою, французькою, англійською, польською, чеською мовами; довідкову та наукову літературу (особливо різноманітні словники і довідники), опирався на українські народні традиції та звичаї, записував український фольклор і спонукав до цього своїх братів і учнів.

Інформація про навчально-методичну літературу, яку видавав Іван Боберський, час від часу з'являлася на сторінках львівської преси. Українське суспільство схвально сприйняло його ініціативу щодо

впровадження в краю фізичного виховання та нових видів спорту. Так, брошура «Ситківка» отримала такий відгук: ««Сокіл» у Львові починає жити життям дійсної всенародньої, організації, чого доказом сотки його філій по селах. Крім організаційної і руханкової галузи веде «Сокіл» ще й галузь видавничу, якої останньою квіткою єсть книжка д[руга] І[вана] Боберського під з[аголовком] «Ситківка» гра загально звана «Lavin-Tenis-ом». В нинішньому числі подаємо кілька ілюстрацій з тої гри. I. Постава взглядом лету мяча; II. Розставленє грачів на площі. «Ситківку» признано загально за дуже гігієнічну й займаючу гру на вільному воздусі, затим і для нас вона не злишня. Початкуючі грачі знайдуть в згаданім підручнику аж надто вичерпуючі показчики. Ціна не висока. Всього 60 сот[иків]» [903, с. 1, 9].

У процесі підготовки до Шевченківського здвигу видавнича секція «Сокола-Батька» у Львові видала збірку гумористичних оповідань, упорядковану Іваном Боберським – «І міх сьміху» накладом 10 тис. примірників [84, арк. 228 зв.–229; 682, с. 6; 829, с. 3]. До збірки увійшли 281 дотеп і 8 «веселих рисунків» (карикатур). На це видання в липні 1914 р. відгукнувся сокільський часопис «Вісти з Запорожа»: «Кождий мусить сьміяти ся. Самі дібрані сьміховинки, чабарашки і придибашки. Дохід на «Український Город». Хто замовляє 20 примірників дістає пошту оплачену а всі будуть веселі що найменше два місяці» [682, с. 6; 829, с. 3]. Станом на 14 липня 1914 р. всього було продано 130 примірників, ще 150 примірників для розповсюдження взяла книгарня НТШ [84, арк. 228 зв.–229].

Окрім цієї літератури, «Сокіл-Батько» видавав статuti, звіти, календарі тощо. Більшість проєктів реалізувалися стараннями особисто Івана Боберського. Загалом, за підрахунками Степана Гайдучка, станом на початок Першої світової війни світ побачило 70 одиниць сокільських видань, а на лютий 1937 р. українське сокільство у Галичині та в еміграції видрукувало 129 видань. Серед них 16 статутів, 7 посібників з пожежної справи, 41 видання про руханку, гри, пласт, 32 «складанки вправ на прилюдні виступи»; 27 видань, пов'язаних зі сокільським життям; 1 видання загального

характеру; 5 сокільських часописів [725]. У багатьох з них безпосередньо чи опосередковано брав участь Іван Боберський, як автор, видавець, консультант, рецензент тощо.

Чимало проєктів Іванові Боберському так і не вдалося втілити у життя. У 1914 р. він планував видати календар «Вістий з Запорожа» на 1915 р., пам'ятну книгу з нагоди 20-річчя від дня заснування товариства «Сокіл-Батько» у Львові, про Шевченківський здвиг 1914 р. та ін. Зокрема, для пропам'ятної книги було зібрано близько 300 світлин з діяльності сокільської організації в Галичині, а також статті про руханку і здоров'я, значення тіловиховання для формування характеру молоді, історію фізичної культури в Європі. Ще 25 липня 1913 р. Іван Боберський надіслав листа українському історичу Михайлові Грушевському з проханням написати статтю до запланованої книги: «В імени товариства «Сокола-Батька» у Львові осміляюся віднести ся до Високо Поважаного Пана Професора з просьбою. Товариство хоче видати памятну книгу про 20 літну свою діяльність, подати хроніку свого розвою, опис І. краєвого здвигу з 300 сьвітлинами зі своєї роботи в краю і в столиці, і кілька статей, які би надавали напрям роботі на полю фізичного вихованя у нашого народу. [...] А тепер наша просьба: чи би Високо Поважаний Пан Професор не були ласкаві написати для тої Памятної книги статейку з нашої історії, цілком коротку, (приміром около 150 стрічок «Діла») і чи би Високо Поважний Пан Професор ласкаві кинути оком на перебіг нашого народного житя–бутя з такої точки: «Однодушностию і карностию годі нам величатись. Розвязка трагедії наступила така, яку стягнув був собі нарид, у котрого девізою було: «Що голова що розум». Живемо ладом усобиць княжих і гетьманьських киринь і лише при иньших декорациях. Карности не принесе нам ніхто. Мусимо її у себе виховати й розпочати се належить від молодіжи». Ся книжка пійде в кожний дім, она має вияснити ціль тілесних вправ, дати напрям розбіжним гадкам. Вказівка про наші хиби народні, поважно висказана, в намірі викликаня поступу, вийти може найліпше з уст Високо Поважаного Пана Професора яко того, що

приглянув ся найосновнійше розвоєви організації нашого народу. Чи можем просити о таку коротку, загальнотриману статейку, що вказує на головнії доби нашого житя і ставляє жаданя до вихованя народу? Або щось подібного? Чи могли би ми просити о ню на 30 серпня, не пізнійше? Прошу дарувати нашу сьмілість, що трудимо і забираємо час, але після нашої гадки така вказівка вяжеся дуже з діяльністю нашого товариства і причинить ся до поступу в роботі» [48, арк. 3–5; 543, с. 496–497; 1429]. На жаль, ці плани зруйнувала Перша світова війна.

Контакти з Михайлом Грушевським Іван Боберський підтримував ще задовго до 1914 р. Про його листування з професором свідчать чотири поштові картки, датовані 4 серпня, 8 серпня, 30 серпня і серпнем 1913 р. Усі чотири, адресовані Михайлові Грушевському в Криворівню, де той відпочивав. У картці, датованій 4 серпня, зазначалося: «Поклін з адрійської вистави в Відни. /Іван Боберський/» (листа писано на картці із зображенням лицаря на коні, що стоїть на березі ріки) [48, арк. 6–7; 543, с. 497; 1429]. У другому листі, датованому 8 серпня, Іван Боберський писав: «Поклін і привіт з подорожи позволяє собі переслати В[исоко] Пов[ажаному] Пану Професорови. /Іван Боберський/» (листа написано на картці із зображенням міста Тржич) [48, арк. 8–9; 543, с. 497; 1429]. У третьому листі від 30 серпня читаємо: «Посилку «С[окіл]-Б[атько]» одержав. Дякуємо щиро за труд. З глибоким поваж[анєм]. /Іван Боберський/» (листа написано на картці із зображенням Відня) [48, арк. 12–13; 543, с. 498; 1429]. У четвертому листі, датованому, ймовірно, 1 серпня, зазначалося: «Позволю собі повідомити. Моя адреса від 2/8–30/8.1913 [р.]. Joh. Boberskyj. Neumarktl Krain. З глибоким поважанєм. /Іван Боберський/ (листа написано на картці, виданій 1911 р. Іваном Боберським; на її лицевому боці позначено основні адміністративні, громадські та культурні установи українців Львова) [48, арк. 10–11; 543, с. 497; 1429].

Ці чотири поштівки-листи настільки лаконічні, що не дають можливості повною мірою скласти уявлення про взаємини Івана Боберського та Михайла

Грушевського цього періоду їхнього життя. Залишається лише сподіватися на те, що найближчим часом вдасться розшукати відповіді Михайла Грушевського та інші документи цієї доби.

Словом і особистим прикладом Іван Боберський надихав на написання науково-методичних праць з тіловиховання і спорту інших сокільських та громадських діячів. Так, завдяки його прикладу, заохоченням і спонукам, з'явилися праці Альфреда Будзиновського «Туристика» (1909), Івана Сохацького «Прилюдні вправи, ч. 5. Вправи вільноруч» (1910) [84, арк. 20, 53], Сеня Горука «Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинах крилах»» (1911), Петра Франка «Правила до ситківки» (1911), Степана Гайдучка «Вправи вільноруч» (1912), Ярослав Ярославенка «Як заложити дугу оркестру» (1913), Олександра Тисовського «Пласт» (1913), Остапа Грицяя «У Сокола-Батька» (1914) [64, арк. 1–8; 467; 1306; 1307; 567; 1084, с. 12–20].

У «Пораднику для «Соколів» і «Січий» «На соколинах крилах»» було передруковано п'ять праць Івана Боберського: «Вправи вільноруч», «Вправи списою», «Вправи топірцями», «Вправи палицею», «Вправи хоруговцями», які користувалися великим попитом у сокільській організації та серед учителів середніх шкіл [273, с. 281–286; 274, с. 313–323; 275, с. 287–298; 276, с. 399–312; 277, с. 324–337].

Інтерв'ю Остапа Грицяя «У Сокола-Батька» з провідним діячем сокільського руху Іваном Боберським і Сеньом Горуком [467] з'явилося заходами Івана Боберського. Метою публікації було ознайомити широкий загал з діяльністю українського сокільського руху, його здобутками та перспективами.

Усі перелічені видання, у тому числі праці Івана Боберського, відіграли дуже важливу роль у зміцненні українського сокільського руху та українських гімнастичних і спортових товариств на українських землях і в діаспорі.

Перед I Краєвим здвигом 1911 р. заходами Івана Боберського було видано план міста Львова розміром 23x20 см [1084, с. 37], на якому цифрами позначено основні адміністративні, громадські та освітні установи українців, а на звороті – пояснення. План виконав і підготував до друку Роман Грицай. Це був перший виданий українцями план Львова.

У лютому 1913 р. з ініціативи Івана Боберського та за його кошти було видано «влучу для стрільців», або «поцілку» (свідоцтво результативності стрільби), для стрільби з крісів накладом 1 тис. примірників [1084, с. 37].

Чимало друкованої продукції побачило світ з нагоди викупівлі земельних ділянок під руханково-спортову площу «Сокола-Батька» «Український Город». Зокрема, 15 червня 1911 р. видруковано брошуру Івана Боберського «Город для українського населення у Львові» накладом лише 20 примірників (!), у якій подано статистичні відомості про українську шкільну молодь у Львові 1911 р., описано ідею закладеної спілки, яка займалася викупівлею земельних ділянок під площу «Сокола-Батька» тощо [21, арк. 1–13; 1084, с. 37–38]. Іван Боберський, готуючи цю брошуру, провів титанічну працю. Зокрема, обійшов всі українські школи Львова, зібрав дані про кількість учнів, які там навчалися, відфотографував прилеглу територію, де учителі проводили руханку. Крім того він підрахував кількість українців у польських гімназіях, студентів (академіків) у Львівському університеті.

Після II Краєвого здвигу 1914 р. старшина «Сокола-Батька» видала чотиристорінковий лист до 22 771 українця під назвою «Ділами не словами!» (із підписами Івана Боберського (голови), Олекси Панейка (писара), Миколи Левицького (скарбника)) [91, арк. 16–19]. У листі аргументувалася потреба викупівлі земельних ділянок для руханково-спортової площі «Сокола-Батька» і закликалося українців пожертвувати відповідні кошти.

Крім перелічених видань, з'являлися так звані дрібні друки: членські виказки, правильники, картки зголошень, обіжники до осередків, взірці однострою, свідоцтва, грамоти, заклики, афіші, програмки, поштові картки, листівки тощо [187]. До багатьох з них ідейно долучився Іван Боберський, а

чимало з них видав за власні кошти. Йому вдалося разом з керівництвом «Сокола-Батька» виробити фірмовий стиль організації та забезпечити зовнішньою атрибутикою та символікою, яка вказувала про приналежність до українців. До цієї праці Іван Боберський залучав українських фахівців з різних галузей як на українських землях так і тих, хто проживав або навчався в різних країнах світу. Це потребувало затрати часу, коштів і проведення величезної організаційної роботи.

Висновки

Отже, напередодні Першої світової війни Іван Боберський як член, а з 1908 р. – голова товариства «Сокіл», проявив себе як успішний видавець, редактор, автор десятків публікацій, консультант і рецензент. Завдяки його безпосередній участі упродовж 1909–1914 рр. виходили перші офіційні друковані органи товариства «Сокіл-Батько» – «Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожжя», які стали опорою для інших українських руханкових і спортивних товариств Галичини. Іван Боберський та інші члени редакційних колегій зуміли налагодити видання цих друкованих органів, залучити фахівців і фінанси. На сторінках цих часописів фахово висвітлено діяльність українських пожежних, руханкових, спортивних і стрілецьких товариств Галичини, розвиток тіловиховання та спорту, історію України, життя українців у різних куточках світу, опубліковано звіти про діяльність українського товариства «Сокіл-Батько» та інформаційні статті про сокільські осередки, заклики, відозви, реклама тощо. Багато місця в часописах займали розпорядження старшини, звіти комісій і секцій, матеріали з виступів, вечорів, описи руханкових вправ, ілюстровані якісними світлинами.

Іван Боберський зробив чимало для видання сокільської літератури, опираючись на національні традиції та світову практику. За його головування помітно поживилася видавнича діяльність «Сокола-Батька». Іван Боберський словом і особистим прикладом надихав інших сокільських і

громадських діячів на написання науково-методичних праць з тіловиховання і спорту. Загалом видавнича діяльність «Сокола-Батька» та активна участь у цьому процесі Івана Боберського відіграли важливу роль у зміцненні українського сокільського руху та українських гімнастичних, спортових і парамілітарних товариств на українських землях і в діаспорі.

4.3. Внесок у підготовку та проведення краєвих здвигів

До Першої світової війни українським соколам під керівництвом Івана Боберського вдалося організувати у Львові два наймасштабніші заходи: I та II Краєві здвиги (9–10 вересня 1911 р., 27–29 червня 1914 р.). Другий «Великий пропам'ятний Шевченківський здвиг», або «Шевченковий ювілейний здвиг» був організований у рік 100-річчя від народження Тараса Шевченка спільно з іншими руханковими, спортовими та парамілітарними організаціями українців – «Січ», «Пласт», спортовим товариством «Україна», товариствами «Українські Січові Стрільці».

Одразу після того, як товариство «Сокіл» очолив Іван Боберський (1908) [145, арк. 81], він намагався скріпити товариство організаційно, поліпшити комунікацію між центральним осередком у Львові та сокільськими «гніздами» (осередками) в Галичині. З цією метою 1909 р. «центряля» товариства «Сокіл-Батько» пожвавила свою діяльність. Для піднесення духу «соколів» було вирішено проводити за чеським зразком і прикладом січових організацій, масштабні, всезагальні національно-культурні і руханкові сокільські заходи – «здви́ги».

Чи не вперше питання проведення I Краєвого здвигу було обговорено 4 грудня 1909 р. у Львові на з'їзді начальників сокільських окружних товариств [90, арк. 1–2; 851, с. 3]. Старшина «Сокола-Батька» запланувала провести здвиг у 1910 р. [948, с. 3], згодом дату здвигу було перенесено на 18 червня 1911 р. [669–673; 719, с. 6; 720, с. 6; 721, с. 7; 878, с. 7; 912, с. 1]. Однак у квітні старшина «Сокола-Батька» вирішила перенести здвиг ще на деякий час. З цього приводу у часописі «Діло» було опубліковано звернення, датоване 29 квітня 1911 р.: «Борітеся! Поборете! (Т[арас] Шевченко). Здвиг в р[оці] 1911, в 50 літні роковини смерті Т[араса] Шевченка приготує «Сокіл-Батько» вже від жовтня 1910. Теперішній речинець здвигу оголошений був в січни с[ього] р[оку]. Несподівано розв'язано парлямент. На Сх[ідну] Галичину припали вибори на 19 червня, в найблизший день по

здвизі. Здви́г заповідає ся величаво. Тисячі і тисячі приготовляють ся до вправ і до походу, бо розуміють, що такий здвиг є в очах Європи незбитим доказом внутрішньої сили і поважної праці українського народу над собою. Участь в здвизі 18 червня може однак не корисно вплинути на участь в виборах 19 червня, бо відтягне членів від горожанського обов'язку. Також відворотно, участь в виборах може зменшити приїзд членів на здвиг. Се спонукує нас пересунути здвиг о якийсь короткий час на пізніше. Просимо «Січи» і «Соколи» без взгляду на се приготовлятися до здвигу, ладити однострій і вчитися. Прапор «Сокола-Батька» вже на укінченню. Цьвяшки хрестним родичам розсилає ся. Площа до вправ порядкує ся» [371, с. 4]. Звернення підписали голова організації Іван Боберський, перший містоголова (заступник) Льонгин Цегельський, другий містоголова Михайло Волошин, писар Омелян Гузар. В ході подальших обговорень дату здвигу та посвячення прапора товариства «Сокіл-Батько» перенесли на 10 вересня 1911 р. [759–785; 910, с. 7; 911, с. 5]. Надзвичайне засідання сокільської старшини з цього приводу відбулося 29 липня 1911 р. На ньому обговорили організаційні питання та остаточно визначили дату проведення здвигу [717, с. 7]. До участі в здвизі запросили українські громадські організації, шанованих осіб з Галичини, Наддніпрянщини та української діаспори, зокрема митрополита Андрея Шептицького [126, арк. 1–1 зв.].

І Краєвий здвиг відбувся 9–10 вересня 1911 р. у Львові. Розпочався захід у суботу 9 вересня у філармонії привітальним вечором, на якому голова «Сокола-Батька» Іван Боберський виголосив промову про руханку, яка, на його думку, покликана «вщепити в молоді покоління, рухливість, енергію, злуку, карність і віру в себе» [90, арк. 25]. Після нього виступили: від імені чеського сокільства Франц Машек про «вільність, рівність і дружність»; від українців, які проживали на українських землях у складі Російської імперії, – Льонгин Цегельський; українців Південної Америки – Клим Гутковський; товариства «Січ» у Чернівцях – І. Стернюк; привітальну телеграму від товариства «Січ» у Гамбурзі зачитав Кульчицький; «Просвіти» – Е[вген]

Озаркевич. Про негайну потребу об'єднання Головного січового комітету, очолюваного Кирилом Трильовським, з організацією «Сокіл-Батько» говорив селянин Тершаковець. Студент права Омелян Ревюк від імені академічної молоді висловив радість з приводу того, що здвиг відбувається в «давнім городі руських князів». Льонгин Цегельський зачитав вітальні листи і телеграми від різних установ та організацій. Хор «Боян» під керівництвом Михайла Волошина окрасив вечір українськими піснями [859, с. 106; 860, с. 2].

Програма святкувань наступного дня, 10 вересня, складалася з трьох частин: 1) церемонія посвячення прапора; 2) похід вулицями Львова; 3) показові руханкові вправи, ігри і забави [90, арк. 26; 126, арк. 2; 248, арк. 1; 1266, с. 225–241]. Прапор «Сокола-Батька» урочисто посвятив о. митрат Андрій Білецький за співучасті чотирьох священників. Урочиста церемонія посвячення розпочалося о 10 год 15 хв на площі «Сокола-Батька» [859, с. 107; 860, с. 2; 882, с. 2]. Під час урочистого забивання цвяшків у древко прапора та щити промовляли о. Т. Лежогубський, Льонгин Цегельський, І. Прибила з села Романова (тепер село Перемишлянського р-ну Львівської обл.). До посвячення прапора і святкового походу вулицями Львова залучилися представники інших товариств Львова та Галичини, які несли близько 70 організаційних прапорів [90, арк. 75]. Учасники заходу організованою колоною вирушили з площі «Сокола-Батька» о 11 год 30 хв. Колону очолили 17 соколів на конях під проводом Йосифа Доманика. За ними йшли пожежники з села Вигнанки (тепер село Городоцького р-ну Хмельницької обл.); оркестр залізничників; хорунжий Іван Кревецький з прапором «Сокола-Батька», перший заступник хорунжого Броніслав Бурбела, другий заступник хорунжого Володимир Гузар; президія «Сокола-Батька» на чолі з Іваном Боберським, Льонгином Цегельським і Михайлом Волошином; представники чеських соколів – заступник голови Франц Машек, голова технічної секції Богумил Гавель; українців з Бразилії, товариства «Січ», віденської і грацької «Січей», голови окружних осередків. Іван Дигдалевич з

Тернополя на коні «провадив цілу армію». Усіх соколів в одностроях було 586, сокілок – 282 (з Бережан – 20 осіб, Бібрки – 24, Жидачева – 24, Станиславова – 48, Коломій – 36, Львова – 120, Микулинців – 32, Перемишля – 24, Рогатина – 48, Самбора – 32, Стрия – 64, Теробовлі – 36, Тернополя – 50, Ходорова – 36, Чорткова – 32, з інших населених пунктів Галичини – 242). У поході взяли також участь учні українських гімназій. Усього людей у поході налічувалося 7896 (також 8 оркестрів). Учасники походу пройшли такими вулицями: Кадетська (тепер вул. Героїв Майдану), Коперника, Трибунальська (тепер вул. Шевська), площа Ринок, повз будинок товариства «Просвіти», Галицька, Академічна (тепер проспект Т. Шевченка), св. Миколая (тепер вул. М. Грушевського). Зиблікевича (тепер вул. І. Франка). Багато будинків упродовж маршруту були прикрашені килимами і синьо-жовтими прапорами.

Показові вправи соколів, попри дощову погоду, розпочалися о 16 год. на площі «Сокола-Батька». Керував усією програмою Іван Дигдалевич. Були показані такі вправи: вільноруч (керівник Іван Савчинський з Романівки) – 344 особи; палицями (керівник Омелян Гузар зі Львова) – 146 осіб; хоруговцями (керівник Марія Сумик з Олеська) – 93 особи; ручниками (керівник Олена Степанівна) – 145 сокілок зі Львова. Жіночі відділи виконали лише по три вправи, з огляду на погану погоду та вечірній час дня. Забрало часу для народних вправ, вправ на приладах, пожежних вправ, ігор і забав, бігу, веж. Закінчився захід співом українського національного гімну «Ще не вмерла Україна» [856, с. 5; 859, с. 106; 860, с. 2; 861, с. 3–5].

Інформацію про I Краєвий здвиг у Львові помістили українські, польські, чеські, жидівські, німецькі і російські часописи, зокрема «Вісти з Запорожа» (Львів), «Діло» (Львів), «Народне Слово» (Львів), «Канадийский Фармер» (Вінніпег), «Свобода» (Львів), «Галичанинъ» (Львів), «Słowo Polskie» (Львів), «Kurjer Lwowski» (Львів), «Свобода» (Нью-Йорк), «Дніпрові Хвилі» (Катеринослав), «Русское Слово» (Львів), «Wiek Nowy» (Львів), «Утро Росії» (Москва, стаття Дмитра Донцова), «Nowa Reforma»

(Краків) та ін. (підбірка газетних матеріалів про посвячення прапора товариства «Сокіл-Батько» міститься у ЦДІА України у Львові; їх зібрав і упорядкував Іван Боберський) [90, арк. 4–95]. З нагоди посвячення прапора «Сокола-Батька» за власні кошти наприкінці 1911 р. Іван Боберський випустив листівку із зображенням одного боку прапора з Левом [110, арк. 10 зв.; 735, с. 10; 1084, с. 46].

Показово, що на І Краєвий здвиг і посвячення прапора була передана від українців з Києва через Льонгіна Цегельського стрічка з написом: «Соколові-Батькові» 1911. Українки з Київа: Хай прапор Батька з'єднає Соколів понад Дністром та над Дніпром» [978; 979, с. 15], ще дві стрічки – від українців і українок з Північної Америки – потрапили до Львова лише через три тижні після посвячення прапора [859, с. 106; 860, с. 2]. Стрічку від львівських українок з написом «Бороніть і здобуйте!» передав Іван Боберський [90, арк. 92–92 зв.; 859, с. 106; 860, с. 2; 861, с. 4]. Також стрічку до прапора «Сокола-Батька» прислали чернівецька «Січ» з написом «Здобути, або дома не бути!» [90, арк. 79; 861, с. 4; 1093, с. 61; 1138, с. 171].

Ідея створення прапора «Сокола-Батька» зародилася ще 1892 р., а до втілення її в життя чимало доклав саме Іван Боберський. Статут товариства «Сокіл» від 1892 р., затверджений Міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р., передбачав наявність власного прапора. Зокрема, в параграфі 34 зазначалося: «Знамя товариства є руский лев, поклик «бодрім ся» [49, арк. 5; 65, арк. 6]. У наступному параграфі статуту йшлося про застосування прапора у масових заходах: «Товариство має також свій власний прапор з знаменем і уживає єго при прилюднім виступленю» [653, арк. 6 зв.]. Це підтверджено і в наступних статутах [50, арк. 1–2; 71, арк. 1; 189, арк. 58; 594, с. 2]. Однак товариство «Сокіл» у Львові не спромоглося одразу виготовити прапор, хоч для цього була створена спеціальна прапорова комісія, яка розпочала збір коштів і розробку відповідних проєктів [82, арк. 39, 40 зв., 43, 46, 50, 51, 56, 63 зв.; 83, арк. 34, 37, 77; 516, с. 5]. Справа поживалася після обрання Івана

Боберського головою «Сокола-Батька». У 1910 р. прапорова комісія збирала з доступних гербовників зображення «Лева» і «святого Михаїла», на основі яких І. Галавин виконав проєкт.

Перебуваючи в серпні 1910 р. на III Міжнародному конгресі з проблем шкільної гігієни в Парижі, Іван Боберський домовився з художником Олександром Зінов'євим (Олександр Зінов'єв (ймовірно це його псевдонім) – член Української Громади в Парижі, якій допомагав їй матеріально, малював на замовлення портрети, автор карикатур [1296, с. 374]), який був тут на мистецьких студіях, і той за 225 франків виконав ескізи гербів, які 2 лютого 1911 р. прибули до Львова. Товариство «Сокіл-Батько» отримало їх 4 лютого 1911 р., а на засіданні 9 лютого старшина затвердила ескізи із поправками, що біля голови святого Михаїла мало бути не срібне коло, а срібний круг, і напис «Боріте ся! Поборете!» треба розмістити не біля голови, а обабіч ніг святого Михаїла [362, с. 6; 878, с. 7]. 14 січня 1911 р. Олександрю Зінов'єву відіслали гонорар за виконану роботу. Прапор виготовила французька фірма з Ліону «Dalger» із зображенням Лева і святого Михаїла на шовковій тканині. Сокільський часопис 30 травня 1911 р. повідомляв, що товариство «Достава» отримало прапор «Сокола-Батька» з французької фабрики; на першій сторінці поміщено фотографію із зображенням однієї зі сторін прапора (з Левом) [370, с. 1; 880, с. 10].

Про перебіг усіх робіт, пов'язаних з виготовленням прапора «Сокола-Батька», регулярно повідомляли організаційні видання. Зокрема, часопис «Вісти з Запорожя» у серпні 1911 р. писав: «Тепер, коли ще нема «Союза» і «Сокіл-Батько» стоїть на чолі всіх своїх філій, є прапор львівського «Сокола» провідним знаком для цілої армії руховиків, які стоять під его приказом. Рисунок «льва» і «св[ятого] Михаїла» виконав в Парижі п[ан] Александер Зіновієв, молодий артист-маляр, що пробував на студіях в париській академії малярства. Легкий, граціозний почерк видно в обох рисунках. Рисунки прибули з Парижа в січні сего року. «Достава» обняла виконане прапора і поручила виготовлене взорів на шовкових тканинах одній з ліонських

фабрик. В маю с[ього] р[оку] були вже взори вигаптовані. Жовтий лев спинав ся на жовту скалу в голубім полю. Берегами тканини жовті зубці. Білий св. Михайло з мечем в правій руці а похвою в лівій руці стоїть в малиновім полю. Берегами сего поля йдуть зубці білої краски. Обі тканини є берегами зошиті і творять плахту, що причіплена є до дручка, на котрім стремить вістре списи. Прапор є солідно виконаний. На рочно нема пришитих золотих пасмуг і торок, щоби вигляд був удержаний після пляну проєктованого артистом п. Зіновієм. Плахта прапора має 1.50 м довжини, а 1.20 м ширини. Ленту до прапора припнуть представительки українського жіноцтва цілої Галичини. З Київа пришлють Українки ленту в імени жіноцтва російської України. Із північної Америки пришлють Українці ленту до прапора «Сокола-Батька». Посвяченє прапора буде в дни першого краєвого здвигу 10. вересня 1911. року о год[ині] $\frac{1}{2}$ 11 перед полуднем на площі «С[окола]-Б[атька]». В[исоко] Поважані хресні родичі прапора вбивати будуть цвяшки зараз по посвяченю прапора. Хтоби не міг сам приїхати, сей може дати повновласть другій особі цвящок вбити. Вбиванє цвяшків буде продовжати ся також по полудни підчас вправ на площі «Сокола-Батька» на місци осібно до того призначенім від 3 тої години до 6-тої. Хресні родичі дістануть відзнаки при переданю цвяшка до вбивання» [101, арк. 11–11 зв.; 879, с. 11–12].

Планувалося, що на I Краєвому здвизі «почесні батьки» заб'ють у держак прапора «Сокола-Батька» сто цвяшків, решту – у щити [882, с. 4]. Однак, того дня не всі «почесні батьки» («хресні родичі») змогли виконати цю почесну місію. Тому старшина «Сокола-Батька» дозволила додаткове забивання цвяшків в офісі товариства у будні дні з 19⁰⁰ до 21⁰⁰ [960, с. 6; 961, с. 7; 962, с. 6; 963, с. 7]. У цьому були зацікавлені не тільки «хресні родичі», а й саме товариство, оскільки особи або інституції, удостоєні участі в цьому ритуалі, жертвували гроші на діяльність «Сокола-Батька». Додаткове забивання цвяшків у держак прапора тривало до кінця 1911 р. [759, с. 7].

Своїм змістом і технікою виконання прапор організації «Сокол-Батько» послужив зразком для інших сокільських товариств Галичини. Вивчаючи історію пам'ятки, інших символів, можемо зрозуміти сукупність проблем, з якими довелося зіткнутися керівникам організації, особливо Іванові Боберському, при їх розробці та впровадженні. З одного боку, треба було якнайшвидше розробити та втілити проєкт, оскільки підлеглі структури в Галичині вже масово посвячували свої прапори; з іншого – постала потреба у створенні універсальної пам'ятки, на яку б могли рівнятися інші товариства. Попри обмеженість у часі, брак фахівців, інші труднощі все ж вдалося розробити та посвятити атрибут, провідною в символіці якого була ідея соборності українських земель, – Галичини (Лев) та Наддніпрянщини (архистратиг Михаїл). Також при розробці прапора було враховано козацько-гетьманський період історії України.

Після I Краєвого здвигу прапор «Сокола-Батька» став обов'язковим атрибутом багатьох знакових заходів, в яких брали участь львівські соколи: VI Всесокільському злеті в Празі 1912 р.; Шевченківському здвигу 1914 р., окружних сокільських святах та ін.

Попри успіх і позитивний резонанс здвигу до його організації та участі в ньому не вдалося залучити усіх українських руханкових, освітянських і громадських товариств. Зокрема, поза межами здвигу залишилося таке потужне українське пожежно-руханкове товариство, як «Січ», головню через політичні розбіжності у поглядах провідників і старшини, зокрема Кирила Трильовського [860, с. 2–3].

У середовищі української еліти Галичини висловлювалася думка про об'єднання сокільської та січової організацій, що сприятиме зміцненню політичного становища українців у краї. Так вважав і голова «Сокола-Батька» Іван Боберський, але голова «Українського січового союзу» доктор Кирило Трильовський був проти. II Краєвий здвиг, який спеціально був запланований на рік святкування 100-річчя від народження Тараса Шевченка, міг послужити сприятливим підґрунтям для зближення українських

громадсько-політичних організацій. Про труднощі й перешкоди, які постали на шляху створення організаційного комітету, свідчать чимало листів Івана Боберського до громадських, культурно-просвітніх і політичних діячів Галичини. Так, у листі до Яреми Весоловського від 14 серпня 1913 р. Іван Боберський просив свого адресата полагодити справу участі у здвизі «Українського січового союзу», а також підготувати січовиків до виступу з топірцями на руханковому показі [164, арк. 34].

Після багатьох зустрічей і консультацій стосовно організації здвигу врешті-решт вдалося створити спільний організаційний комітет (як V здвигову секцію товариства «Просвіта») [84, арк. 227 зв.], до якого увійшли представники від товариств «Сокіл», «Січ», «Змаговий союз», СТ «Україна», «Пласт». Ключову роль у ньому відігравали керівники «Сокола» і «Січі» – Іван Боберський та Кирило Трильовський, які по черговою головували на засіданнях. Декілька засідань комітету відбулися у народній гостиниці по вул. Костюшка. Попри міцне становище львівської повітової «Січі», очолюваної Романом Дашкевичем, основний організаційний і фінансовий тягар з підготовки здвигу ліг все-таки на товариство «Сокіл-Батько» і його керівника Івана Боберського [1010, с. 715]. Один із членів оргкомітету з підготовки здвигу Степан Гайдучок згадував: «Іван Боберський не покидав плану щоб здвиг в 1914 [р.] був спільним усіх тіловиховних установ в Галичині і Буковині. Запросив від «С[окола]-Б[атька]» на нараду Укр[аїнський] Січовий Союз. Нарада відбулася на нейтральнім терені себто в салі «Народної Гостинниці» при вул[иці] Костюшка. Я був від «С[окола]-Б[атька]» також на цій нараді. Ціль була довести до спільного здвигу Січей і Соколів в 1914 р. Реферував [Іван] Боберський. Вислід: [Кирило] Трильовський погодився. І тепер началися труднощі. [Кирило] Трильовський зажадав, щоб якийсь спеціальний комітет кермував здвигом ні «Сокіл-Батько» ні Укр[аїнський] Січовий Союз. [Іван] Боберський пішов на це і так повстала при матірнім товаристві Просвіта т[ак] зв[ана] V секція здвигова при тов[аристві] Просвіта. Засіданням проводили напереміну [Іван]

Боберський і [Кирило] Трильовський. Секретарем був я себто Гайдучок Ст[епан]. Засідання відбувалися в льокалі Просвіти, яку очевидно ціла секція не інтересувала» [239, арк. 42]. Додатковими свідченнями того, що Іван Боберський приділяв багато уваги заходу, стали опрацьовані і виготовлені плакат-афіша, листівка та відзнака для учасників здвигу. Ці атрибути були створені з метою пожвавити інтерес української громадськості до заходу, надати йому суспільного розголосу як на українських етнічних землях, так і в діаспорі.

В оформленні плаката («здвиговий афіш») та поштової листівки («видівка») використано мотиви української культурно-історичної традиції: основним елементом зображення був козак на коні з сурмою в руці, який закликає до походу. Малюнок виконав відомий український художник Микола Івасюк, який упродовж 1911–1915 рр. мешкав і працював у Львові [1084, с. 43]. Плакат було видано за кошти товариств «Сокіл-Батько» та «Український Січовий Союз», а листівку – за особисті кошти Івана Боберського. Листівка мала такий попит, що її довелося перевидати [1084, с. 46]. Слід зауважити, що у першій половині ХХ ст. поштові листівки в найрізноманітнішому художньому виконанні були, разом з газетами, журналами, книгами, плакатами та календарями, універсальним засобом комунікації та пропаганди.

У процесі підготовки до Шевченківського здвигу видавнича секція «Сокола-Батька» у Львові видала упорядковану Іваном Боберським збірку гумору «І міх сьміху», яку під час заходу і згодом поширювала серед учасників [84, арк. 228 зв., 229; 682, с. 6; 829, с. 3].

У здвизі взяло участь понад 12 тисяч українців, представників гімнастичних і спортових товариств – соколів, січовиків, пластунів і спортовців СТ «Україна», українських січових стрільців, які, попри заборону і протидію поляків, з'їхалися з різних куточків українських земель – Покуття, Лемківщини, Бойківщини, Гуцульщини, Буковини, Наддніпрянської України,

а також з Австро-Угорщини, Англії, Німеччини, США та інших країн [84, арк. 228].

Дійство здвигу тривало три дні – з 27 до 29 червня, і, за задумом організаторів, спеціально було поєднане з українськими національними спортивними змаганнями – II Запорозькими ігрищами (I Запорозькі ігрища відбулися у Львові 15–16 жовтня 1911 р. [802, с. 4]), що розпочалися раніше, але до окремих видів спортивних змагань учасники здвигу могли долучитися в його останній день 29 червня.

Напередодні здвигу було поширено відозву від «V Секції Шевченкового Ювілею Товариства «Просвіта»» до українців за підписами голови «Сокола-Батька» Івана Боберського, генерального отамана «Українського січового союзу» Кирила Трильовського, голови СТ «Україна» Лева Дорожинського та отамана «Повітової Січі» у Львові Романа Дашкевича. У ній зазначалося: «Дорогі Братя! Говорять вороги наші, що нас нема. Пишуть, що не живемо. Грозять противники наші, що не вільно нам жити своїм житєм, не вільно нам думати, не вільно говорити своєю мовою. Однак ми живемо! Наша гадка пририта віковою неволею будить ся. Наш дух кріпить ся. Ми організуємо не лиш наші духові але і наші фізичні сили! І ось серед сеї нашої праці наспів ювілей 100-літних роковин уродин Тараса Шевченка і ми постановили обходити його величавим здвигом українських руховиків, пожарників, стрільців і пластунів в столиці наших князів у Львові 28 і 29 червня 1914 [р.]. Всі ті наші організації стануть в тих днях карно до вправ і до величного походу, який перейде улицями столиці. І тому взиваємо і просимо цілу нашу суспільність: Прибудьте всі, хто жиє і може на сей Ювілейний Шевченковий здвиг, щоби се сьвято випало величаво і покріпило наші серця до дальшої праці і боротьби. Очи Славянщини, а навіть цілого культурного сьвіта спочинуть в сей день на нас! Покажіть – що цілий народ з нами і за нами!» [91, арк. 10 зв., 11 зв., 12, 13; 259, арк. 1–2]. Подібні відозви поширювалися в інших містах Галичини. 17 червня 1914 р. старшина

станиславівського «Сокола» випустила відозву для активізації сокільського руху на Станиславівщині [91, арк. 14].

Ввечері 27 червня відбулася урочиста академія та концерт в ущертв заповненій Спортивній палаті на вул. Зеленій, 59 (було понад 10 тисяч осіб) [91, арк. 10]. З урочистими промовами виступили Кирило Трильовський (від «Українського січового союзу»), Іван Боберський («Сокола-Батька»), Теодор Галіп («Січового союзу» Буковини), Франц Машек («Союзу чеських соколів»), о. Мирон Данилович («Руського Народного Союзу Америки»). Іван Боберський у своєму виступі охарактеризував організацію фізичної сили українців від княжих часів до початку ХХ ст., окресливши три періоди: боярський, козацький та сучасний. Він наголосив на важливості враховувати практику європейських країн, опиратися на українські традиції, не повторювати помилок минулого, зокрема, забути особисті примхи й забаганки [91, арк. 10 зв., 11 зв., 12, 13; 259, арк. 1–2]. Поява Івана Боберського і його промова викликали бурхливі оплески присутніх. В академії взяли участь хори товариств «Львівський Боян» і «Бандурист», поет Богдан Лепкий, оперний співак світової слави Модест Менцінський (приїхав з Німеччини) та ін. На урочистостях був присутній намісник Вітольд Коритовський, українські послы. Після концерту відбувся «привітний вечір» для почесних гостей, зокрема, для українців з Наддніпрянської України та Буковини, чехів та англійців [973, с. 6].

Упродовж 27–28 червня до Львова з різних куточків Галичини прибували представники українських товариств «Сокіл», «Січ», селянство та міщанство. Люди їхали возами, йшли пішки, прибували звичайними і додатковими поїздами [91, арк. 14]. Останніх було аж двадцять чотири. Українська преса відзначала, що в історії урочистостей Львова, проведених українцями, ще не було такої рекордної кількості додаткових поїздів. З цього приводу у часописі «Свобода» повідомлялося таке: «Цілий край мусів в той день довідати ся про великий український здвиг у Львові. Бо хочби хто не знав сього з газет і оповідань, то не міг не запримітити, як з кожної

місцевости лавами спішили люди до найближшої стації залізничної і там всідали до умаєних, синьо-жовтими хоругвами прикрашених поїздів. Серед сьпіву патріотичних українських пісень мчали ся поїзди в сторону Львова, лишаючи тугу в серцях тих, що не могли їхати, і привозили тисячі і тисячі народа. Цілу ніч з суботи на неділю на всіх трох залізничних двірцях, на головнім двірци, на Підзамчи і на Личакові панував рух, який не дасть ся описати. Се львівські впорядчики уставляли маси людей в ряди і висилали їх або на нічліг або таки прямо на велику площу «Українського Городу» коло стрийської рогачки. А помилив би ся той, хто би думав, що між приїзжими була сама молодіж. Ні, були там сотки а може й тисячі стареньких дідусів і бабусь, а деякі з них і не зовсім простенькі. Одначе не на вправи і не до походу приїхали вони. Вони приїхали надивити ся і нарадіти ся видом своїх, молодих синів і доньок, чи то коли будуть вправляти на площі, чи то коли будуть іти походом» [973, с. 6].

У неділю 28 червня з 6⁰⁰ ранку до 10⁰⁰ відбулася генеральна проба українських руханкових і спортових товариств. Близько 11-ї години з площі «Сокола-Батька» – «Українського Городу» вирушив святковий похід [91, арк. 10]. В одностроях і народних строях крокували представники організацій «Сокіл» (9 581 членів) [70, арк. 1 зв.], «Січ», СТ «Україна», «Пласт», «Українські січові стрільці» та ін., їх супроводжували 19 оркестрів та 136 прапорів різних товариств. Обабіч руху за учасниками походу спостерігали десятки тисяч глядачів. Будинки, в яких проживали українці, були прикрашені синьо-жовтими хоругвами та портретами Тараса Шевченка, з балконів українці кидали квіти.

Духовне піднесення від цієї події знайшло відображення на шпальтах львівського часопису «Свобода»: «Серце розсаджувало груди на вид, як всі діти українські ідуть разом одною кріпкою лавою. Інтелігент і простий мужик, селянин і міщанин, робітник і пан – усі ішли разом рамя об рамя, злучені одною могучою любовію рідної України. І хотіло ся, щоби той похід тревав довго, довго – без кінця, доки не наспіє день, коли на сивому кони

підійметь старий гетьман і кликне: «Панове, Товариство! Днесь великий день настав для нас. Днесь день Воскресеня Самостійної України!» [973, с. 7].

Близько 16-ї години того ж дня на руханковій площі «Сокола-Батька» розпочалися показові гімнастичні виступи, до яких українці готувалися заздалегідь [98, арк. 212 зв., 214 зв.]. На їх перегляд зібралося понад 30 тисяч людей [973, с. 7]. Посередині площі грав військовий оркестр, а на кількадеметровій вежі знаходився керівник здвигу. До показової програми ввійшли масові вправи з топірцями соколів і січовиків, вправи вільноруч міських руховиків, будова трійкових веж, вправи з булавами січовиків, вправи з хустинками сільських сокілок, вправи з крісами січових стрільців та ін.

Саме під час виконання гімнастичних вправ надійшла звістка про вбивство спадкоємця австро-угорського престолу Франца Фердинанда у Сараєво. За словами Ярослава Гриневича, одного з учасників здвигу, пластуна, зв'язкового Івана Боберського, – «нараз на майдані вчинилась метушня. Наспіла вістка: сьогодні, у Сербії, у місті Сараєві вбито австрійського престолонаслідника архикнязя Франца Фердинанда і його дружину Софію. Вбив – син Сербії, Гаврило Прінчіч. Одначе вправи відбувалися далі. Всі однак відчували, що в найближчому часі станеться щось нове і тоді рішатиметься доля Європи та доля українського народу» [998, с. 136]. Подальша програма здвигу була дещо скоригована та скорочена. Прослухавши виголошені в Спортивній палаті патріотичні промови увечері того ж дня, деякі учасники здвигу повернулися додому. Частина залишилася для участі 29 червня в українських національних спортивних змаганнях – «ІІ Запорожських Ігрищах» [91, арк. 10; 686, с. 9–10].

До змагань в «Українському Городі» (площі «Сокола-Батька») заходами Івана Боберського була видана спеціальна програмка [245, арк. 1–4], яку прикрасили два афоризми Степана Рудницького: «Хвилі фізичної тугости се найгарнійші хвилі в історії нашого народу» та «Здоровле і сила народу річ важна і найважнійша». До змагань приступила спеціальна комісія у такому

складі: вождь змагань – Антін Зелений; члени комісії – Іван Боберський, професор Євген Любович, Іван Устиянович, Осип Семенюк, Степан Гайдучок, Лев Дорожинський, Роман Носковський, Теодор Черник; секретарі – Омелян Гузар та Олександр Кульчицький; суддя «при вибігах» – Роман Носковський; судді до «міреня часу» – Антін Зелений, Степан Гайдучок, Теодор Черник; судді до «міреня метів і скоків» – Роман Носковський, Теодор Черник та Лев Дорожинський. Члени комісії мали спеціальні опояски на руку: вождь змагань – зелено-червону, секретарі – білі, решта членів комісії – синьо-жовті. До змагань зголосилося 43 спортсменів, які представляли товариства: «Сокіл-Батько» (Львів) – Євген Бабин, Роман Рондяк, Ігор Федів; «Повітову Січ» (Львів) – Микола Никорак; «Хортицю» (Відень) – Іван Остап'як; «Сянову Чайку» (Перемишль) – Венгринович, Волинець, Гера, Долинський, В. Коцай, Дмитро Паліїв, Мирослав Талпаш, Іван Чмола; «Поділля» (Тернопіль) – Гриць Бабій, Остап Огар, В. Яніцький; «Змаговий союз» (Львів) – Петро Франко; «Український спортовий кружок» (Львів) – Гриньовський, Демчина, Іван Децик, Осип Крися, Киприян Левицький, Мирон Маренін, Іван Полянський, Єронім Сиротинський, Струтинський; «Україну» (Львів) – Михайло Березяк, Юрій Данилюк, Зиновій Дума, Олександр Карпінський, Стаско Качмарський, Іван Криницький, Олександр Купчинський, Людвик Ліщинський, Кость Мацюрак, Іван Олинець, Василь Остапчук, Олекса Охнич, Василь Паліїв, Олекса Перфецький, Василь Щупаківський, Теофіл Пасічинський; «Сокіл» (Станиславів) – Нестор Войтович.

Футбольні змагання (стрічі в союзняку) розпочалися за декілька тижнів перед здвигом. 29 травня зустрілися команди спортивного товариства «Поділля» (Тернопіль) та УСК з Академічної гімназії (Львів). Рахунок зустрічі 1:1. 30 травня матч «Поділля» зі спортовим товариством «Сянова Чайка» (Перемишль) закінчився з результатом 1:0 на користь «Поділля». В інших зустрічах результати були такі: 1 червня УСК – «Сянова Чайка» – 3:2; 7 червня «Україна» (Львів) – «Поділля» – 4:1; 14 червня «Україна» – «Сянова

Чайка» 4:0; 17 червня УСК – «Україна» 4:0. Суддями змагань були Василь Паліїв, Василь Остапчук, Роман Носковський. За підсумками усіх проведених футбольних матчів перше місце здобув УСК – 5 очок, друге – СТ «Україна» – 4. Відомі склади футбольних команд УСК та СТ «Україна». До команди УСК входили: Михайло Чичкевич, Семен Букайло, Іван Демчина, Дицьо, Іван Полянський, Єронім Сиротинський, Ростислав Шумило, Петро Скавінський, Іван Децик, Миколайків, Стефан Пшездзімірський. До СТ «Україна» – Антін Зелений, Кость Гусаківський, Володимир Богонос, Сташко Качмарський, Кость Мацюрак, Володимир Богонос, Федь Черник, Гриць Лучаківський, Голяк, Людвик Ліщинський, Олекса Перфецький [245, арк. 1–4; 676, с. 4–5].

Ситківкові змагання також відбулися напередодні Шевченківського здвигу: вони розпочалися 24 червня і тривали до 28 червня. До змагань зголосилося 16 учасників від українських львівських спортових товариств – УСК, «України» і «Змагового союзу». Суддею змагань був В. Остапчук. За свідченнями Степана Гайдучка, йому допомагали спортсмени, які не брали участі в змаганнях.

У грі одинцем (змагання в одиночному розряді) переможцями стали В. Залозецький («Україна») – перше місце; Тарас Франко («Змаговий союз») – друге; І. Олинець («Україна») – третє. У грі двійками (парний розряд) чоловіків: О. Кульчицький і В. Залозецький («Україна») – перше, Петро і Тарас Франки («Змаговий союз») – друге; А. Зелений та І. Олинень («Україна») – третє. У мішаній грі парами (змагання пар, що складаються з представників обох статей) першими стали А. Гайдерівна і О. Кульчицький, другими – Г. Федак і П. Франко.

До п'ятизмагу (п'ятиборства) і легкоатлетичних змагань зголосилося 43 учасники, які представляли спортові та руханкові товариства: «Сянову Чайку», «Україну», УСК, «Сокіл-Батько», «Змаговий союз», «Хортицю» (Відень). Усього у п'ятизмазі було 9 учасників. Переможцем став І. Остап'як

(«Хортиця»), здобувши 70 точок; друге місце посів М. Талпаш («Сянова Чайка») – 53 точки; третє – К. Мацюрак («Україна») – 49 точок.

У легкоатлетичних змаганнях результати були такі:

1) біг на 100 м, 11 учасників: перше місце – К. Мацюрак («Україна») – 12,3 с; друге – В. Паліїв («Україна») – 12,5 с; третє – В. Щупаківський («Україна») – 12,7 с.;

2) біг на 400 м, 5 учасників: перше місце – В. Щупаківський («Україна») – 60,2 с; друге – Березяк («Україна») – 63 с.;

3) метання ратищем (метання списа), 9 учасників: перше місце – М. Талпаш («Сянова Чайка») – 44,30 м; друге – К. Мацюрак («Україна») – 38,50 м; третє – З. Дума («Україна») – 38,40 м;

4) метання кулі (штовхання ядра) 7,25 кг, 7 учасників: перше місце – Р. Купчинський («Україна») – 9,98 м; друге – М. Талпаш («Сянова Чайка») – 9,49 м;

5) метання диска, 8 учасників: перше місце – Р. Купчинський («Україна») – 31,80 м; друге – М. Талпаш («Сянова Чайка») – 29,60 м; третє – В. Долинський («Сянова Чайка») – 26,43 м;

6) скок у даль (стрибок у довжину), 11 учасників: перше місце – В. Щупаківський («Україна») – 5,70 м; друге – О. Березяк («Україна») – 5,40 м; третє – В. Паліїв («Україна») – 5,03 м;

7) скок у височінь (стрибок у висоту), 7 учасників: перше місце – В. Щупаківський («Україна») – 1,52 м; друге – І. Струтинський (УСК) – 1,50 м; третє – І. Федів («Сокіл-Батько») – 1,48 м;

8) скок жердкою (стрибок із жердиною), 5 учасників: перше місце – І. Венгринович («Сянова Чайка») – 2,45 м; друге – В. Паліїв («Україна») – 2,40 м.

Проводили легкоатлетичні змагання і здійснювали суддівство А. Зелений, Л. Дорожинський, Ф. Черник, Р. Носковський та С. Гайдучок [686, с. 9–10].

У програмі II Запорозьких ігрищ були передбачені біг на 1 609 м та 5 км. До них зголосилося, за словами Степана Гайдучка, «прямо сьмішне число». Змагання з плавання через те, що були внесені до програми пізно, не відбулися. Також не відбулися змагання з кульової стрільби [729, с. 9].

Про перебіг Шевченківського здвигу один з його співорганізаторів Кирило Трильовський згадував: «У навечеря цього величавого Здвигу «Січей» і «Соколів», в суботу, 27 червня 1914 р., відбувся у Спортивній Палаті святочний концерт. Тоді я виголосив промову, в якій вказав на наш святий обов'язок визволити Кобзареву могилу і весь наш народ зпід царського кнута! Між іншим сказав я: «Може вже й недалеко хвиля, коли ми зможемо нашими шоломами зачерпнути води з Дніпра-Славутиці, води, змішаної з кров'ю наших ворогів!.. Може вже й недалеко та хвиля, коли прийдеться нам погострити багнети крісів наших до каміння на Тарасовій могилі!..» Другого дня, в неділю перед полуднем, вулицями Львова машерували не тільки руханкові товариства «Січі» і «Соколи», але й новітнє українське військо – Українські Січові Стрільці!.. Коли «Січовики» йшли тоді походом з топірцями в руках, то Українські Січові Стрільці несли на раменах кріси!.. На вид машеруючих лав українського війська публику опанував нечуваний ентузіазм! «Слава українським крісам!..» – лунало з тисячних грудей Українців, зібраних обабіч вулиць, куди порушався святочний похід. Ще більше хвилювання й оклики «Слава! Слава!..» можна було завважити і чути тоді, коли на майдані розвинулася розстрільна новітних Запорозжців!..» [1031, с. 50–51].

У дні Шевченківського здвигу було зроблено близько 80 фотографій [84, арк. 228]. Велика заслуга в цьому саме Івана Боберського. Частина з них публікувалася у пресі [91, арк. 1; 700; 803, с. 1], більшість і досі не опрацьовані й не запроваджені в науковий обіг.

Через декілька днів після проведення здвигу, 4 липня 1914 р., старшина «Сокола-Батька» звернулася до українського народу з відозвою: «Дорогі Товариші і Товаришки! Від «Сокола-Батька» дістали Ви приказ прибути з

цілого краю на майдан «Українського Городу» до Львова дня 28 червня 1914 [р.] на 6-ту годину рано, перейти опісля о 11-ій годині походом столицю Львів, перевести о 4 ій годині пополудни прилюдні вправи а вечером відіхати домів. Сей приказ виконали Ви з повним зрозумінєм. Висказуємо признане округам, що передали всі прикази до товариств і задали собі труду, щоби рядовики в приписанім одязі ставили ся точно на означене місце мимо «тяжкого часу». Висказуємо повне признане за спокійну уставку до походу, за рівне крите, і бистрий хід. Вправи на приладах і трійкові вежі виказали справність руховиків. Вправи топірцями і вправи вільноруч вийшли бистро і рівно. Вправи булавами і хустинками товаришок чарували докладностию і старанностию. Всюди в поході і підчас вправ заховали Товариші і Товаришки спокій, порядок і послух начальникам і впорядникам. Тим здвигом спомянули Ви Т[араса] Шевченка, що співав безсмертні пісні про запорожську відвагу і січове завзяте, про козаків, що «добували славу і волю» України. З його словами в серци ступайте вперед! Постійною роботою здобуйте віру в себе, надію в будучність. Щирою напругою зривайте з себе кайдани байдужности. Працюйте щиро в своїх товариствах, вишколюйте в собі руханкою, руховими грами впорядом, стрілецтвом, мандрівництвом, пластом, змагом, пожарництвом, тілесні і духові прикмети: здоровле, звинність, витревалість, карність, підприємчивість, лучність, народну честь. Працюйте, а станемо гідно поруч других народів в Европі. Слідуючий краєвий здвиг відбудеся у Львові в році 1919 на спомин Ярослава І Мудрого, який 1019 [р.] вступив був на київський престол, зединив українські землі, оголосив закони «Правду руську» і підніс найбільше славу і силу української держави» [369, с. 1]. Івану Боберському вдалося домовитися з керівниками українських руханково-спортових товариств про організацію та проведення у 1919 р. III Краєвого здвигу, який, окрім Ярослава Мудрого, мав бути приурочений ще й 25-літтю українського сокільства [84, арк. 228 зв.].

А ось як про Шевченківський здвиг писав один з його організаторів Іван Боберський: «В Українськiм Городі переводили вправи українські пластуни і

стрільці, відбували дружинні гри і народні вправи змаговики. Другий Краєвий Здвиг 1914 р. злучив у поході 12 тисяч людей, руховиків і руховичок. А це вісім тисяч соколів, три тисячі січовиків, тисячу стрільців, пластунів і змаговиків. Столиця князя Льва дудніла від кроку сокільської армії. Дзвеніли труби, повівали барвисті прапори, а на шпильях прапорів блестів у лучах сонця сокіл з розпростертими крилами. Між здвиговими вправами звертали найбільшу увагу вправи стрільців крісами в розстрільній лінії. При кінці стрілецьких вправ на Здвизі наспіла вістка, що десь там у Боснії залунали стріли і полялася кров. Пишний соняшний день кінчився прочуванням, що попливе ще більше крові. Стрільці, що виступали лише з вправами крісом для розривки видців, пішли на дійсний кривавий бій: того самого року розпочалась світова війна» [355, с. 13].

Висновки

Отже, I Краєвий здвиг 1911 р. з нагоди 50-річчя від дня смерті Тараса Шевченка та Шевченківський здвиг (інші назви – II Краєвий здвиг, Великий пропам'ятний Шевченківський здвиг, Шевченковий ювілейний здвиг та ін.) 1914 р. з нагоди 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка стали виявом національного і громадянського поступу кількох поколінь українців Галичини, починаючи з середини XIX ст., кульмінацією їх боротьби за національне самовизначення, провісниками початку сходження на новий щабель культурної та громадсько-політичної організації, поштовхом, що невдовзі проявився створенням української військової формації УСС, переможними боями українського війська у роки Першої світової війни і найголовніше – Листопадовим чином і проголошенням ЗУНР. В історії Галичини XX ст. ці здвиги залишилися одними із найвеличніших культурних, громадсько-політичних і спортивних подій. Значна заслуга в ініціюванні та успішному проведенні здвигів належить Іванові Боберському (до нього український «Сокіл» не проводив таких масштабних заходів), який, перебуваючи на посаді голови «Сокола-Батька», доклав чимало зусиль не

лише для розвитку українського сокільства та об'єднання з січовими осередками Галичини, а й для згуртування, консолідації, через гімнастичний і спортивний, сокільський та січовий, парамілітарний рухи, українців з Галичини та з інших українських земель. Ці здвиги стали виявом високого рівня національної свідомості українців, гідності та згуртованості. Після їх успішного проведення Іван Боберський у 1919 р. запланував у Львові III Краєвий здвиг. Однак Перша світова війна та Українська національна революція 1917–1923 рр. завадили цьому.

4.4. Участь у міжнародних всесокільських злетах

Краєві здвиги стали важливим чинником розвитку українського сокільського руху і свідченням його виходу на новий, якісно вищий рівень організаційної роботи. Ідея їх проведення корінилася в практиці організації всесокільських злетів у Празі, започаткованих 1882 р. Від кінця XIX ст. до першої половини XX ст. відбулося одинадцять всесокільських злетів у Празі: I – у 1882 р., II – 1891 р., III – 1895 р., IV – 1901 р., V – 1907 р., VI – 1912 р., VII – 1920 р., VIII – 1926 р., IX – 1932 р., X – 1938 р., XI – 1948 р. [413, с. 4; 1189, с. 273; 1353, с. 24–25].

Українці Галичини апробували на початку XX ст. власний досвід проведення подібних заходів. Починаючи з 1902 р., краєві «Січові свята» організовувало українське пожарничо-руханкове товариство «Січ». I «Січове свято» відбулося 1902 р. у Коломиї, II – 1903 р. у Коломиї, III – 1904 р. у Станиславові, IV – 1909 р. у Коломиї, V – 1911 р. у Станиславові, VI – 1912 р. у Снятині [904, с. 1–2; 933, с. 1–3; 1047; 1050; 1091; 1274; 1368]. Українські соколи, своєю чергою, перед Першою світовою війною провели кілька «Сокільських свят» у Галичині. Однак наймасштабніші заходи відбулися у Львові: I та II Краєві здвиги (1911 р., 1914 р.).

Дбаючи про згуртування українців через гімнастичний і спортивний, сокільський та січовий рухи, Іван Боберський водночас сприяв поширенню українського сокільства за кордоном, підтримував контакти з сокільськими організаціями інших слов'янських народів. Перед Першою світовою війною він побував на багатьох імпрезах чеських, хорватських, словенських організацій «Сокіл».

Свої враження від побаченого на V Всесокільському злеті у Празі 28–30 червня 1907 р. Іван Боберський описав у шести публікаціях на сторінках українського сокільського часопису «Сокільські Вісти» – додатка до львівського політичного, просвітнього і господарського часопису «Свобода» [408, с. 3–4]. Він дуже точно, гарно, промовисто та легко описав цю подію,

для того щоб у читачів склалося враження, що вони неначе особисто побували на злеті.

За словами Івана Боберського, «Прага була прикрашена хоругвами і зеленими вінцями. Прагу називають Чехи «золотою Прагою». Місто се, столиця Чех лежить на спадистих берегах широкої ріки Велтави, має сім мостів і багато веж. Виглядає прекрасно. Львів має 190.000 мешканців, а Прага має 520.000 мешканців. Вичитаєм в часописях, що головні вправи сокілські зачинають ся о третій годині пополудни. Було там сказане, що майдан до вправ є 225 метрів довгий а 161 метрів широкий, та що дерев'яні ступениці, на котрих мають сидіти видці, вибудовано за ціну 120.000 корон. Робітники, ремісники, купці, урядники, всякі люди малі і великі, молоді і старі, жінки в хустках і в капелюхах тиснули ся улицями до мостів. Через мости плила юрба на лівий беріг ріки, спинала ся по великій площі. На тій площі лежав майдан для Соколів обведений докоола ступеницями, на котрі сїдали видці, щоби видіти вигідно вправи. Чоло майдану мало дві великі, лукасті брами, окрашені львами» [408, с. 3–4].

Найбільше присутніх на злеті вразили руханкові виступи хлопців і дівчат. Ось як їх описав Іван Боберський: «Ціла площа вкрита людьми. Стоїть на ній 64 рядів. В кождім ряді видно 112 людей, чоловік від чоловіка на віддаль обох рамен отже двох метрів. Куди глянути, всюди ряди і клади рівні; повздовж, впоперек, скосом взірцеве крите. Кождий одітий в чорні капці, темно-сині пристаючі штани, білу сорочку без рукавів червоний пояс і чорну круглу шапку з соколиним пером. Наступили вправи свобідні. Було пять вправ а кожда вправа складала ся з 12 рухів виконаних на всі чотири сторони по чотири рази. Два провідники стояли по обох боках начальника на окремих помостах і показували вправи при музиці. Руховики стояли підчас показу в поставі: Спочинь. Показ скінчив ся. Музика зачала грати до вправи для всіх. Руховики прибрали основну поставу. По кількох музичних тактах, що були вступом, давав начальник знак хоруговцею і всі зачинали вправу. Особливою ціхою першої вправи був згин туловища вперед, другої спохил

вперед, третьої оборот на одній нозі, четвертої оборот зо спохолу на одній руці в заді до спохолу передного на обох руках, п'ятої три кроки вперед і кляк. Був се величавий вид. Перед видцями стояло 7 168 молодих, кріпких Соколів. Тих 7 168 молодців притискало рамена до грудий, щоби їх пхнути вперед до невидимого противника, тих 7 168 юнаків підносило в одну і ту саму хвилю 7 168 правих рамен в гору, щоби противника триманого лівою рукою ошоломити ударом в голову, тих 7 168 плечистих хлопів схиляло ся до землі, ішло взад, ступало вперед... Всі рухи виходили рівночасно і чисто. Всіх лучила одна гадка, одна ціль. Всі старали ся добре злучити ся. Се пригадувало, що злука провадить до сили, до побіди над кождим ворогом» [410, с. 3–4].

Публікації Івана Боберського про сокільські свята різних народів Європи мали на меті заохотити українців до подібних заходів. Не випадково в одній зі статей Іван Боберський писав: «Ми Українці в Галичині маємо гарні строї по наших селах, але дуже часто покидаємо їх, щоби убирати ся в старе панське дранте, куплене в місті на тандиті. Се не повинно бути! Ми маємо також гарні танці: коломийку, козак, аркан. Танцюймо, доки йдуть молоді літа. Танець робить чоловіка жвавим, зручним, красним, і сьмілим. Прикро слухати, коли молодий хлопець або дівчина каже: «Я не умію гуляти!» Чоловік повинен уміти не лише совісно працювати але також забавити ся і других розвеселяти. Хто при забаві розірве ся і набере веселости, той веселійше також до роботи іде і моторнійше працює. Житє пливе лекше і журба не має відваги до него приступити» [409, с. 4].

13–15 серпня 1911 р. у Загребі відбувся з'їзд слов'янських соколів, на який приїхали представники організацій «Сокол» від хорватів, болгар, сербів, чехів, поляків, словенців. Також, як жартома подавалося у львівському часописі «Народне Слово», на з'їзді були «численні дружини Русинів (між іншими виїхав на сей з'їзд голова «Сокола-Батька» проф[есор] Іван Боберський і його заступник пос[ол] д-р Льонгин Цегельський)» [805, с. 10–11] та провідник українського січового руху в Галичині Кирило

Трильовський [723, с. 12; 826, с. 13]. На згадку про цей міжнародний форум Іван Боберський надіслав декілька поштівок Степанові Гайдучку [244].

Однак найяскравішою та найвизначнішою подією для українських соколів Галичини перед Першою світовою війною стала участь у VI Всесокольському злеті в Празі 1912 р. Організував поїздку на злет та очолив українську делегацію Іван Боберський.

До VI Всесокольського злету українські соколи готувалися ретельно і заздалегідь. Чимало інформації з цього приводу можна почерпнути з протоколів засідань старшини гімнастичного товариства «Сокол-Батько», які відбувалися у домівці організації за адресою м. Львів, вул. Руська, 20. Так, 23 листопада 1911 р. на XXV звичайному засіданні старшини «Сокола-Батька» обговорювалася «справа поїздки до Праги». Вирішено відрядити делегацію на злет. Осип Доманик у виступі повідомив про те, що створено окремий комітет з підготовки до злету, до якого увійшли Михайло Волошин, Осип Доманик і Володимир Гузар. Комітету було доручено розробити маршрут, розіслати відомості про цю подію сокольським осередкам Галичини, звітувати про перебіг підготовки перед старшиною «Сокола-Батька» тощо [84, арк. 109 зв.–110]. 30 грудня 1911 р. на XXVI звичайному засіданні старшини «Сокола-Батька» про «справу поїздки до Праги» зазначалося таке: «Тов[ариш] [Сень] Горука вносить, щоби не зачинати жадної агітації за поїздкою, доки не дістанемо офіційного запрошення. Тов[ариш] [Іван] Боберський запевняє, що до нас запрошенє не прийде; передтим однак не належить переставати агітувати, бо если нас не запросять, то можливе є, що поїдемо в більшім числі приватно. Внесенє тов[ариша] [Сеня] Горука прийнято» [84, арк. 114 зв.]. 16 квітня 1912 р. на IV звичайному засіданні старшини «Сокола-Батька» зазначалося: «Щодо поїздки до Праги, то Старшина, одержавши запрошенє від Чехів рішила вислати 32 людей в одностроях, а більше число людей має постарати ся комітет для поїздки до Праги. Наколиб на 2 тижні перед здвигом в Празі не зголосило ся відповідне

число людей, Старшина відкликує приїзд а висилає лише делегацію» [84, арк. 120].

Інформаційні повідомлення про підготовку українського сокільства до VI Всесокільського злету у Празі час від часу з'являлися в українській пресі. Так, У 62–64-му числі українського сокільського часопису «Вісти з Запорожжя», яке побачило світ 30 грудня 1911 р., повідомлялося: «Сокільський здви́г в Празі всеславянський відбуде ся 29, 30 червня і 1 липня 1912 року. Карта зі Львова до Праги особовиком стоїть 25 к[орон], поспішником 34.50 к[орон]» [916, с. 8]. А в січні 1912 р. той самий часопис писав: «Про поїздку на всеславянський здви́г в Празі, який відбуде ся 29, 30 червня і 1 липня 1912 р. повинні вже тепер думати всі тоті, що хотіли би відбути подорож на сей здви́г до Праги, оглянути прегарне місто, подивити ся на здви́г і на руховиків всіх Словян: Болгар, Сербів, Хорватів, Словінців, Словаків, Поляків, Росиян, Чехів» [884, с. 8]. У «Вістях з Запорожжя» старшина товариства «Сокіл-Батько» закликала українців взяти якнаймасовішу участь у Всесокільському злеті у Празі: «На Здви́г всіх славянських «Соколів» в Празі 29 червня – 1 липня повинно поїхати як найбільше Українців. Пояснення дає «Сокіл» у Львові. Кождий, що їде, дістає виказку на знижену їзду залізницею. Здви́г буде великанський. До свобідних вправ стане 12.000 люда» [838, с. 7].

30 березня 1912 р. «Союз Слов'янських Соколів» надіслав товариству «Сокіл-Батько» у Львові запрошення на Всесокільський злет у Празі. Старшина української сокільської організації на основі цього та інших матеріалів підготувала коротку інформаційну довідку про злет із детальною програмою [105, арк. 7–7 зв.].

За підсумками обговорень, дискусій і консультацій була сформована українська делегація на VI Всесокільський злет у Празі. Вона була представлена однією чотою галицьких соколів з прапором «Сокола-Батька». Очолювали її Іван Боберський (голова «Сокола-Батька»), д-р Льонгин Цегельський (перший місто голова (заступник) «Сокола-Батька»), д-р Михайло Волошин (другий місто голова «Сокола-Батька») та начальник

Степан Гайдучок. Крім них, до делегації увійшли: Микола Буфан, Антін Гап'як, Іван Гозияш, Юліан Гозияш, Олександр Гошовський, Володимир Гузар, Омелян Гузар, Осип Доманик, Іван Дудич, Михайло Зазуляк, Францішек Коргонь, Микола Кривецький, Євстах Михалевич, Людомир Огоновський, Олекса Павлюк, Іван Панич, Петро Пньовський, Олекса Пялинський, Мирон Федусевич, Софрон Ференцевич, Іван Чорний (усі зі Львова); Т. Гвоздецький з с. Нижня Липиця (тепер село Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.), Гринь Чеховський з Надвірної; Юрій Боднар зі Свистільник (тепер с. Світанок Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.); Цельзий Збудовський, Лев Кубринович, Іван Мирон, Стефан Мишкевич, Володимир Янович (всі зі Станиславова; Антін Гарасимів і Богдан Гарасимів зі Стрия; Теофіль Остап'юк з Тернополя; Адам Білас і Василь Гута з Трускавця; Василь Чорний зі Щирця [966, с. 3]. Формуючи делегацію для поїздки в Прагу, Іван Боберський та керівництво «Сокола-Батька» у Львові намагалися представити українські сокільські осередки з різних куточків Галичини.

На завершальному етапі підготовки до поїздки перед українською делегацією постала одна суттєва перешкода – фінансове питання. На поїздку треба було чимало коштів. Як згадував один із членів делегації Юрій Боднар, «якось пощастило випросити в батьків 100 корон на дорогу (для бідного студента це були великі гроші!)» [990, с. 15–16]. Довго заощаджував на поїздку робітник Микола Буфан. Один із делегатів Степан Гайдучок про нього згадував: «Буфан, простий робітник, що за тяжко зароблений гріш поїхав з нами вперше репрезентувати Українців між Славянами в Празі» [692, с. 6]. Крім того, передбачалося, що після цієї поїздки у львівській пресі мали б з'явитися відповідні публікації. Цей тягар на себе взяли Іван Боберський та Степан Гайдучок.

VI Всесокільський злет у Празі проходив чотири дні – 28, 29, 30 червня та 1 липня 1912 р. [966, с. 3] і був присвячений 50-річчю від заснування чеського сокільського руху. Святкування організували «Союз слов'янського

сокільства». На той час до його складу входили такі союзи: чеський (95 300 членів), польський (24 688 членів), хорватський (13 000 членів), словенський (7 916 членів), болгарський (6 000 членів), сербський (3 812 членів). На злет прибули також делегації від росіян (700 осіб), англійців, французів, американців та українців. Не приїхали на злет поляки згідно з офіційною версією, – через конфлікт російських соколів з польськими, насправді йшлося про конфлікт між поляками та чехами.

На урочистій академії з нагоди відкриття VI Всесокільського злету у Празі 28 червня 1912 р. від українців вітальне слово виголосив голова гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» Іван Боберський [635]. Ось повний текст цього вітального слова:

«Високо Поважані Пані і Панове!

Славне Сокілське Товариство!

Над Дністром і над Дніпром живе український нарід і від Сокільства сего народу приношу привіт Соколам присутних Славян а передовсім славному чеському Сокільству. Пятьдесять літ росте вже чеська сокілська армія. Она зростає постійно і вносить порядок, рухливість і енергію в суспільстві. Що лише чеський нарід пічне, всюди видно плян, витривалість, енергію а в перших рядах до народної роботи йдуть Соколи. Чеський край є твердиною Славянства а Прага єї серцем. Соколи виступають до бою з фразою. Фраза є ворогом праці, ворогом правдивої сили, ворогом чесноти. Сокілська робота викорінює фразу. Побіда над фразою удала ся чеським Соколам. Так само побідить Сокільство інших Славян фразу зглядом себе самих і фразу зглядом інших славянських націй. Щирість в характері і щирість в роботі се наша ціль. Желаю в імени українського народу, щоби чеські Соколи провадили свій нарід дальше від побіди до побіди, щоби чеський союз сокілський кріпшав дальше, більшав і цвив.

Чеське Сокільство і чеський нарід прийняли українських Соколів сердечно і весело. Пересилаємо їм еще раз на тім місци щиру подяку, стискаємо дружню руку і кличемо: Гарзд!».

Того ж дня на руханково-спортовій площі у Празі відбулися показові вправи чеського сокільського доросту, (із вправами вільноруч виступило 400 дівчат, після них – 1000 хлопців) та учні «російських заведень наукових, що громадно приїхали на сей здвиг», серед яких було чимало українців [745, с. 4].

29 червня 1912 р. усі соколи, в тому числі українська сокільська делегація, вшанували засновників чеського сокільства Індіріха Фігнера та Мирослава Тирша, поклавши вінки на їхні могили. Другий місто голова (заступник) голови «Сокола-Батька» Михайло Волошин виголосив промову, в якій «висказав поклін тим двом великим мужам, основателям чеського «Сокола»». У приватному архіві Степана Гайдучка збереглися світлини з цього дня злету [244]. Показова програма того дня була наймасштабнішою за весь злет [718, с. 6]. Зокрема із вправами вільноруч одночасно виступили 10496 чеських соколів, після них – 5600 чеських сокілок.

30 червня 1912 р. відбувся святковий похід вулицями Праги, у якому взяло участь 17 712 соколів в одностроях, 159 соколів на конях, було задіяно 314 прапорів, музичний супровід забезпечували 8 оркестрів [745, с. 4]. Кожна сокільська делегація несла табличку з написом місцевості або народу, яких представляли. На чолі величавого походу крокували 18 соколів, які вступили в чеську організацію 1862 р., за ними йшли відділи «Союзу Слов'янського Сокільства», далі – делегації: французька, російська, американська, українська (з Галичини), чеська (з Німеччини), болгарська, хорватська, словенська, сербська, чеська (з Австро-Угорщини). Замикали колону 159 соколів на конях [745, с. 4–5]. Празькі та українські газети відзначали, що дисципліна і порядок під час святкового походу були взірцеві [987, с. 1]. Після цього відбувся урочистий показ руханкових вправ. З-поміж інших виступили 22 французи (вправи на поруччях, дручку (турніку)), 20 руховиків з Петербурга (вправи вільноруч), 8 руховичок зі США (вправи раменами), американські руховики (вправи вільноруч), 48 французів (вправи на перстнях (кільцях)) та ін. На завершення програми перед глядачами

продефілювали 92 вершники (їзда ступом, трухтом, закруги, звороти, перегляд, їзда четами) [745, с. 4].

У Празі збереглася 29-хвилинна документальна кінохроніка того часу, на якій зафіксовано українську сокільську делегацію під час святкового походу центральними вулицями [1426]. Світлина української сокільської делегації з цих урочистостей була розтиражована в чеських та українських часописах [987, с. 1; 964, с. 1].

Участь у VI Всесокольському злеті у Празі суттєво посприяла налагодженню дружніх відносин з наддніпрянськими українцями, яких було чимало у сокільській делегації з Російської імперії. Такі контакти в Галичині підтримувалися здавна, зокрема і старшиною українського «Сокола». Однак вони помітно пожвавилися у 1911 р., під час підготовки до I Краєвого здвигу, збору коштів для викупівлі землі під руханково-спортову площу «Сокола-Батька» та підготовки до участі у VI Всесокольському злеті у Празі. У листах і при зустрічах обговорювалися питання розвитку сокільського руху на українських землях у складі Російської імперії і навіть висловлювалися ідеї створення українського «Сокола» на Наддніпрянщині, зокрема у Києві.

Керуючись саме такими настроями і думками, 25 червня 1912 р. до Львова прибув авторитетний український громадський і політичний діяч Микола Міхновський, автор праці «Самостійна Україна» (Львів, 1900 р.). У супроводі Івана Боберського він оглянув рухівню «Сокола-Батька». Цікавився іншими громадськими інституціями українців Львова і Галичини. За декілька днів Микола Міхновський разом з делегацією галицьких соколів вирушив до Праги на VI Всесокольський злет [747, с. 4] (відомо, що їхав поїздом в одному купе з Іваном Боберським) і разом з ними був присутній на низці подій (це зафіксовано на багатьох світлинах [244]), а повертаючись з-за кордону, з Ніцци, на Наддніпрянщину, знову завітав до Львова. 11 липня 1912 р. старшиною був прийнятим у члени «Сокола-Батька» [113, арк. 29]. Тоді ж Микола Міхновський через Івана Боберського передав 60 рублів на викупівлю землі під площу «Сокола-Батька» – «Український Город»

[730, с. 21; 731, 95]. Зберігся лист Миколи Міхновського, адресований Іванові Боберському, датований 23 серпня 1912 р. У ньому він дякував за товариство й надіслані світлини [243, арк. 1].

На самому ж VI Всесокільському злеті з'ясувалося, що серед російських соколів, які теж прибули до Праги, чимало українців-наддніпрянців – з Києва, Одеси, Харкова, Полтави. Галицькі і наддніпрянські соколи та українські громадсько-політичні діячі у Празі мали чимало зустрічей і спільних імпрез. Особливі стосунки налагодилися з доктором Іваном Луценком [747, с. 4] та вчителькою Ольгою Набоких з Одеси (у 1914 р. Іван Луценко разом зі своєю донькою взяв участь у Шевченківському здвизі у Львові) та соколами-наддніпрянцями Михайлом Єремівим і Григорієм Мазуркевичем з Києва. З ними упродовж 1912–1914 рр. листувалися Іван Боберський та Степан Гайдучок [730; 731].

До речі, повертаючись з Праги, Михайло Єремійв на декілька днів зупинився у Львові, де ознайомився з діяльністю української сокільської організації. А вже після повернення до Києва, Михайло Єремійві і Григорій Мазуркевич надіслали світлини з Іваном Боберським та галицькою сокільською делегацією на адресу «Сокола-Батька».

Участь в ювілейному VI Всесокільському злеті мала надзвичайно важливе значення для галицьких українців. З цього приводу в часописі «Вісти з Запорожжя» зазначалося: «Які ж користи моральні? Ось вони: 1) Вперше у історії нашого відродження взагалі а з окрема в історії розвою нашої сокільсько-січової організації українського народу ми станули перед forum Європи як представники сеї сокільсько-січової організації українського народу під прапором С[окола]-Б[атька] побіч таких руханкових організацій з цілого світа, як англійська, французька, американська, чеська, російська і т. ин. 2) Френетичні оплески при появі нашого репрезентанта проф[есора] [Івана] Боберського підчас привітів в репрезентаційнім домі, замітна увага, з якою вислухано промови нашого репрезентанта д-ра Мих[айла] Волошина на гробі Тірша і Фігнера і ноншальянтна форма, з якою привитав посол Крамарж

нашого репрезентанта посла д-ра Л[ьонгіна] Цегельського на банкеті – свідчили про незбитий факт признання Українцям як великому народови належного місця побіч таких народів як Французи, Англіїці, Американці, Чехи, Росіяни і інші. 3) Ціла чеська преса поставила ясно справу, яка до недавня ще була для русофільських Чехів неясною: – хто ми є. «Українці з Нalісе» лунало з уст до уст як підчас привитаня і супроводженя нас з двірця, так і підчас походу. 4) Абстиненція Поляків з одного а наша участь з другого боку дала Чехам товчок інформувати ся близше про відносини в Галичині а з окрема про справу українського університету. 5) Серед російських Соколів зорганізованих як державна інституція – найшли ми багато Українців закордонних з Києва, Харкова, Одеси, Полтави – з д-ром [Іваном] Луценком – і з ними провели не одну гарну хвилю на розговорах про організаційну працю. 6) А що найцікавіше, той факт, що ми були свідками незвичайного блямажу і компромітації наших галицьких кацапів. Замало їм було сего, що прилюдно здвиговий комітет ще перед здвигом заявив, що їх не просить – приїхати – але згідно з нашим жаданем їх не допущено між репрезентантів як таких, що не мають кого репрезентувати – а що найважнійше, що не лишень усі але навіть Росіяни зігнорували їх в так діймаючий спосіб, що на тім хиба лишень кацапи могли не пізнати ся, або се, не паленіючи зі сорому, знести. Треба було бачити Маркова та Янчевецкого, що блідли, зеленіли і синіли зі злости, бо вперве на славянськiм здвизі почули себе, що суть погноєм для личних амбіцій гр. Бобрінського. Компромітацію свою завдячити мусять кацапи нашій рішучій поставі на здвизі в Празі» [966, с. 2–3]. До речі, повернувшись після злету до Львова, «кацапські соколи» видали у видавництві Григорія Гануляка «Русалка» поштівку з написом на звороті: «Русская Дружина въ Прагѣ 1912 г[од]» [249].

Ставлення галицької сокільської делегації до росіян описав у своїх спогадах один із членів галицької сокільської делегації Юрій Боднар: «Одну подію з того сокільського здвигу хочу докладніше описати, бо там ми заманіфестували перед слов'янським світом наше відношення до росіян, які

вислали на той здвиг 1000 своїх соколів. Пливе серединою Праги річка Велтава і на ній є гарний острів Жофін. Кожного вечора тисячі соколів приїздили туди на вечерю і забаву. Пішли одного разу і ми всі туди, щоб повечеряти і напитися доброго чеського пива. Був на середині острова великий ресторан, де під деревами розложено сотки столів. Кельнери розносили замовлені страви, а оркестра пригравала арії з «Проданої нареченої» та чеські народні пісні. Крик, гамір, весело. Ми заняли один стіл і, повечерявши, попивали пиво. Нараз оркестра заграла російський гімн «Боже царя храни». Як на команду скрізь запанувала тиша, соколи позривались і станули на «струнко». Тільки ми сиділи далі й гуторили. З усіх боків дають нам знати, щоб встати, але ми не звертаємо на це уваги, наче приросли до лавок. По закінченні гімну зібралося біля нашого стола людей, наче на вічу, – всі розпитують, чому ми не встали. І дізнались від д-ра Льонгіна Цегельського, проф[есора] [Івана] Боберського та всіх нас, що нам з росіянами не по дорозі, що це відвічний ворог України...» [990, с. 15–16; 1024, с. 245–246]. Таким чином Іван Боберський з соколами утверджували українськість у Празі.

З Праги Іван Боберський надіслав багатьом своїм знайомим, близьким, українським громадським діячам та організаціям поштові картки на пам'ять про VI Всесокольський злет у Празі та участь в ньому українців Галичини та Наддніпрянщини. Так, 28 червня він написав лист-вітання Степанові Гайдучку (незважаючи на те, що той також перебував у Празі) зі словами: «Посилаю привіт на спомин поїздки до Праги» [244]; того ж дня – українському гімнастичному товариству «Сокіл-Батько» у Львові з таким текстом: «Гаразд! В. В. В. В. [Все вперед! Всі враз! – А. С.] [37, арк. 5; 38, арк. 11, 13; 39, арк. 11]. Привіт з VI здвигу всеслав[янського]. Є тут 35 люда в одностроях» [108, арк. 100–101]; 2 липня – Степанові Гайдучку зі словами: «Сердечно здоровлю!» [244]; та поштівку із зображенням української церкви в Празі Олександрові Тисовському з таким текстом: «Привіт з VI Всеславянського здвигу в Празі шле Іван Боберський»

[181, арк. 11–11 зв.]. До речі, афоризм Івана Боберського «Все вперед! Всі враз!», який з'явився у 1911 р., набув великої популярності в Галичині, а також в українській діаспорі. Він вживався у листуванні, пресі та іншій друкованій продукції.

Також 1 липня Іван Боберський надіслав на свою адресу у Львові (вул. Мохнацького – тепер вул. М. Драгоманова) поштівку-нагадування про те, щоб виготовити світлини, на яких були зафіксовані наддніпрянці Микола Міхновський з Харкова та Іван Луценко з Одеси. Пізніше цей лист потрапив до приватного архіву Степана Гайдучка, де зберігається досі [244]. Після злету Іван Боберський на декілька днів у справах поїхав до Відня, звідки також надсилав поштівки різним особам, пишучи про VI Всесокольський злет та його значення для українського сокольства та українського громадянства.

У міжвоєнний період Іван Боберський дбав про участь українців у всесокольських злетах у Празі і хоча 1920 р. український «Сокол» у Галичині не зміг, через різні причини, вислати делегацію на VII Всесокольський злет, завдяки клопотанням Івана Боберського, який особисто приїжджав до Праги, було полагоджено різні організаційні питання та підготовлено доручення від львівських соколів, на підставі якого організовано представництво українського сокольства з діаспорних осередків [38, арк. 33]. До української делегації увійшов посол ЗУНР в Празі Степан Смаль-Стоцький, який очолив її в урочистому поході вулицями Праги [38, арк. 33; 244; 1189, с. 273]. Це робилося для того, щоб ще раз підкреслити перед світом те, що українці мають право існувати в рамках своєї держави – ЗУНР.

Українська сокольська делегація з Галичини не брала участі у VIII Всесокольському злеті 1926 р. через те, що старшина «Сокола-Батька» не отримала офіційного запрошення. 17 червня 1926 р. на засіданні старшини ухвалено рішення звернутися до Михайла Єремїїва та інших соколів, які перебували за кордоном, щоб ті, за можливості, зібрали та надали детальну інформацію стосовно VIII Всесокольського злету. Урешті-решт, після довгих обговорень і дискусій, було вирішено не брати участі в цьому заході та

відмовити від участі українських соколів за кордоном [87, арк. 176–187]. Попри це 53 українські соколи з теренів Чехословаччини все-ж узяли участь у злеті 1926 р. [1189, с. CLXXXII].

IX Всесокольському злету 1932 р. у Празі, приуроченому до 100-ліття від дня народження засновника чеського сокільства Мирослава Тирша, передувала ретельна підготовка. Інформація про злет публікувалася на сторінках українського сокільського часопису у Львові. Так, у травні повідомлялося: «Всеславянський Сокільський здви́г відбудеться в липні 1932 р. в Празі (Чехословаччина). Підготування Чехів йдуть до того, щоби до спільних вправ вільноруч стануло 20.000 чоловіків» [724, с. 1]. На IX Всесокольському злеті, незважаючи на фінансову скруту [15, арк. 8; 107, арк. 15 зв.], були присутні 87 українських соколів, зокрема 69 соколів в одностроях та 18 сокілок у народних строях [106, арк. 14; 180, арк. 2, 10; 1189, с. 273]. Нечисленна делегація українців зуміла вразити багатьох своєю дисципліною та вправністю, а також одностроями (особливо шапками-мазепинками): «Своїми виступами як також виступами з піснями та танцями повели наші соколи жваву пропаганду. Своім коректним поведженням досягнули того, що всюди їх радісно і сердечно витали, що викликало незадоволення москалів і ще декого» [940, с. 1]. Українці організували сокільську виставку, на якій розмістили документи, періодику, фотографії, прапори, діаграми тощо на тлі українських мистецьких виробів, допраавлених краєвим товариством «Народне Мистецтво». Виставка діяла упродовж 18 червня – 10 липня. Часопис «Сокола-Батька» про це писав так: «З нагоди IX Всесокольського Здви́гу відкрито у Празі Всесокольську виставку. В цій виставці взяли участь всі славянські народи. Український відділ складається з експонатів, які характеризують сокільську чинність «С[окола]-Б[атька]» у Львові, Союзу Українського Сокільства за кордоном, та експонатів з ділянки народнього мистецтва. Своєрідна краса та різноманітність експонатів надають українському відділові особливий відмінний від інших відділів характер, в якому виразно зазначається

національні риси а разом з тим і повна суцільність та гармонійність. Український відділ відвідали прем'єр-міністр Чехословацького уряду Франтішек Удржал, староста Чехословацької сокільської організації д-р Буковський і інші чеські сокільські достойники» [914, с. 4]. Крім того, виставку відвідав Президент Чехословаччини Томаш Масарик [940, с. 1]. Завдяки підтримці СУСЗАК світ побачили листівка й наліпки з портретом Мирослава Тирша (з написом: «УКРАЇНСЬКЕ СОКІЛЬСТВО Др М. ТИРШОВІ НА ІХ ВСЕСОКІЛЬСЬКОМУ ЗДВИЗІ В ПРАЗІ 1832 1932») [40, арк. 1–1 зв.; 106, арк. 16 зв., 17 зв.; 180, арк. 7; 244].

У Х Всесокільському злеті 1938 р. взяли участь 50 соколів і сокілок з Праги та Подєбрад. Крім урочистого походу вулицями Праги, українці були задіяні в руханковій академії у Вишеграді, а також представили свої здобутки у сфері українського тіловиховання на сокільській виставці [1189, с. 273; 1353, с. 24–25].

Висновки

Отже, всесокільські злети у Празі (українські відповідники – здвиг, олімпіада) та подібні зібрання в низці європейських країн стали символами національного єднання, демонстрації політичної згуртованості і сили поневолених народів. Участь у цьому та інших подібних заходах такого рівня давала можливість українцям – народів без держави – не лише представити українське сокільство, а й політично заманіфестувати себе Європі та світові. Досвід, набутий українськими соколами під керівництвом Івана Боберського, зокрема на VI Всесокільському злеті у Празі 1912 р. (тоді українські соколи не брали участі в спортивних змаганнях та показових виступах), був використаний у майбутньому при укладанні програм українських сокільських свят як у Галичині, так і в діаспорі, особливо в Чехословаччині. Завдяки зусиллям Івана Боберського українські соколи брали участь у всесокільських злетах, які проводила Чехословаччина у міжвоєнний період,

гідно представивши світовій громадськості не тільки український сокільський рух, а й історію та прагнення українського народу.

РОЗДІЛ 5. СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

4.1. Участь у Науковому товаристві імені Шевченка, «Учительській громаді» та «Просвіті»

На початку ХХ ст. Іван Боберський став співзасновником «Учительської громади», був звичайним членом і співпрацював з Науковим товариством імені Шевченка та «Просвітою» у Львові.

У протоколі засідання Виділу НТШ від 16 квітня 1902 р. пунктом 11 зазначено: «Принято в члени Івана Боберського проф[есора] руської гімназії у Львові» [56, арк. 6 зв.]. У книзі запису (обліку) членів НТШ Іван Боберський вписаний 1902 р. як професор Академічної гімназії у Львові [59, арк. 8; 1408, с. 201]. Він сплатив 12 корон, з них 2 корони – «одноразове вписове» та 10 корон – річний внесок [629, с. 22]. Іван Боберський передплачував «Записки Наукового Товариства імени Шевченка» та «Хроніку українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові» (у 1906 р. назву змінено на «Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові») [59, арк. 8; 628; 1408, с. 201].

25 березня та 4 квітня 1903 р. він разом з іншими 44 членами взяв участь у загальних зборах НТШ [478, с. 1–7]. На зборах обрано голову (ним став Михайло Грушевський) та Виділ (Президію) Товариства. У «Хроніці українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові» залишився запис про підсумки цих виборів: «Тут перервано дискусію [обговорення нового статуту НТШ. – А. С.], щоб вислухати результату виборів, які прийшла оголосити скрутаційна комісія. Голосувало 41 членів. Абсолютна більшість 21. З того одержали: І[ван] Боберський – 5; Г[риць] Гарматій – 32; В[олодимир] Гнатюк – 29; С[идір] Громницький – 4; Т[еофіл] Грушкевич – 10; С[таніслав] Дністрянський – 10; І[лля] Кокорудз – 8; І[ван] Макух – 32; Ю[ліан] Мудрак – 17; К[ость] Паньківський – 32; К[ирило] Студинський – 37; І[ван] Ясеницький – 19. На заступників дістали:

В[олодимир] Загайкевич – 29; Г[нат] Кисіль – 27; Ю[ліан] Мудрак – 19. Одного виділового і одного заступника виділового не вибрано проте. По короткій дискусії заряджено нові вибори і на 31 голосуючих вибрано виділовим І[вана] Ясеницького – 20-ма, а на заступника Ю[ліана] Мудрака – 27-ма голосами. До контрольної комісії вибрано членів із попереднього року. Опісля на внесенє д-ра К[ирила] Студинського відложено збори на пізнійше» [478, с. 5]. Серед важливих питань на зборах обговорювали редакцію нового статуту товариства [577, с. 7–19].

У 1903 р. Іван Боберський входив до «статутової комісії» НТШ, обраної 8 листопада 1903 р. на спільному засіданні всіх секцій товариства [55, арк. 10]. До складу цієї комісії входило також 16 дійсних і 20 звичайних членів НТШ: дійсні – Станіслав Дністрянський, Михайло Павлик, Володимир Шухевич, Олександр Барвінський, Іван Верхратський, Ілля Кокорудз, Олександр Колесса, Володимир Левицький, Кость Левицький, Петро Огоновський, Євген Озаркевич, Євген Олесницький, Іван Пулюй, Степан Рудницький, Петро Стебельський, Михайло Зобків; звичайні – Василь Білецький, Іван Боберський, Володимир Вергановський, Ярослав Витошинський, Михайло Галуцинський, Теофіль Грушкевич, Микола Заячківський, Володимир Кобринський, Володимир Лукич Левицький, Юліан Левицький, Тадей Мандибур, Яків Миколаєвич, Іларіон Огоновський, Михайло Пачовський, Титко Ревакович, Осип Роздольський, Юліан Романчук, Олександр Стефанович, Едвард Харкевич, Микола Шухевич [55, арк. 18 зв.–19]. 1 грудня 1903 р. комісія уклала проєкт нового статуту НТШ, який був видрукуваний окремою брошурою на 19 сторінках з роз'ясненнями [55, арк. 10–19].

Аналізуючи діяльність Івана Боберського в НТШ за 1902–1904 рр. доходимо висновку, що його спроба стати членом Виділу товариства зазнала невдачі. Можливо, саме через це він вирішив відійти від НТШ і сконцентруватися на інших важливих питаннях, зокрема на педагогічній праці та діяльності в українському гімнастичному товаристві «Сокіл». У

переліках членів-засновників, дійсних членів і звичайних членів за 1905 р. та за наступні роки прізвища Івана Боберського немає [629, с. 15–27; 630, с. 17–31; 631, с. 16–30]. У книзі запису (обліку) членів НТШ поряд із його прізвищем зазначено, що його відрахували з членів ухвалою Виділу 10 жовтня 1904 р. [59, арк. 8]. Того ж дня з членів НТШ також вилучено Академічну гімназію у Львові (перебувала в товаристві з 1897 р.), яка сплачувала внески протягом 1900–1902 рр. [59, арк. 32]. Незважаючи на це, Іван Боберський співпрацював з НТШ стосовно питань підготовки і друку своїх праць і видавничої діяльності організації.

До Першої світової війни з друкарні НТШ вийшло чимало праць Івана Боберського [61, арк. 227 зв., 228, 341 зв., 342], зокрема «Забави і гри рухові» (1904) [306], «Забави і гри рухові. Часть II: Вісімнадцять гор мячевих» (1905) [311], «Копаний мяч» (1906) [203; 257; 312], «Впоряд» (1909) [298], «Ситківка» (1909) [310], «Лавчина і щеблівка» (1910) [324], «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911) [329]. На всіх виданнях зазначено «з друкарні Товариства ім. Шевченка».

Три праці Івана Боберського, опубліковані на сторінках звітів Академічної гімназії у Львові: «Забави і гри рухові» (1904) [305, с. 3–33], «Забави і гри рухові. Часть II: Вісімнадцять гор мячевих» (1905) [308, с. 3–27], «Копаний мяч» (1906) [309, с. 3–36], – прорецензовані дійсним членом НТШ, істориком Іваном Кревецьким. У рецензії, опублікованій 1908 р. у IV книзі «Записок Наукового Товариства імени Шевченка» [1385, с. 202], Іван Кревецький зазначав: «Забави і рухові гри» проф[есора] Ів[ана] Боберського – се старанно дібрана збірка гарнійших необрядових забав, уложених чи то самим автором, чи на підставі німецьких й англійських підручників, чи вкінці перенятих просто від народу. Що тикаєть ся забав сеї останньої категорії, то автор покористував ся етнографічними записами [Павла] Чубинського, Ісаєвича, Терещенка і [Оскара] Кольберга. Для доповнення – ввернемо увагу щ[ановного] автора на недавно виданий д-ром Т. Джорджевичом гарний збірник сербських народніх ігор, з яких багато

можна би завести також у нас). Взагалі підручник проф[есора] [Івана] Боберського завдяки його солідному укладови й повноті являєть ся твором, якого не мала дотепер українська й якого не має ще й нині пр[иміром] польська література). Шкода тільки, що опублікований в малозвіснім офіційальнім видавництві, яке до того вже нині, по 2 роках, є бібліографічною рідкістю (тільки одна частина вийшла окремо [йдеться про працю: Боберський І. Забави і гри рухові. Львів, 1904. 31 с. [306]. – А. С.]» [1145, с. 242]. Іван Боберський спілкувався та підтримував контакти з Іваном Кревецьким й у подальшому, про що свідчить, зокрема, фотографія Івана Боберського адресована Івану Кревецькому, датована липнем 1923 р. і завірена печаткою Представництва ЗУНР у Канаді [63, арк. 101–101 зв.].

Іван Боберський співпрацював із НТШ у справі підготовки до друку видання «Очерка истории украинского народа» Михайла Грушевського німецькою мовою. Михайло Грушевський на той час був головою НТШ (1897–1913). Відомо, що 13 липня 1910 р. на засіданні Виділу НТШ ухвалено рішення про друк видання накладом НТШ, а також про відкриття кредиту на пов'язані з цим видатками. Над підготовкою «Очерка истории украинского народа» німецькою мовою учні та колеги Михайла Грушевського у НТШ активно працювали в 1913 р. [539, с. 438–439]. За переклад взявся етнограф, філолог, фольклорист і перекладач Осип Роздольський. 14 лютого 1913 р. на засіданні Виділу повідомлено про початок друкування цієї праці [493, с. 2]. У зв'язку з цим до перегляду коректури залучено німецького історика Франца Бікеля. Як свідчить листування Михайла Грушевського та його учня і приятеля, історика, громадського діяча та публіциста, дійсного члена НТШ Івана Джиджори, співпраця виявилася невдалою [539, с. 453].

Івана Боберського запросили до коректури перекладу не відразу. Про це також довідуємося з листування Михайла Грушевського й Івана Джиджори. Так, 23 березня 1913 р. Іван Джиджора зі Львова писав Михайлові Грушевському: «Для читання одної коректи [Осип] Роздольський міг би пошукати якогось тутешнього германіста, напр[иклад], [Івана] Боберського.

Я був би за другою евентуальністю, коли можливо, а проти першої [йдеться про Франца Бікеля. – А. С.]. При читанню коректи прошу відріжнювати поправки [Осипа] Роздольського від Біклевих, бо тоді найліпше буде видна вартість коректи сього останнього. Не знаю тільки, чи всюди зможуть се П[ан] Професор зробити» [539, с. 256]. Михайло Грушевський 24 березня 1913 р. з Києва у листі до Івана Джиджори писав: «Щодо нещасливої німецької коректи, то зовсім годжуся, що краще буде, як [Осип] Роздольський, може на спілку з якимсь германістом, самі поведуть її, бо того рода шультмейстери [вчителі, у переносному значенні – ментори, педанти. – А. С.], як сей [Франц] Бікель, тільки будуть завертати голову своїми поправками, а тих 15 м[арок] йому зараз пошліть» [47, арк. 106–106 зв.; 539, с. 258]. Лист Івана Джиджори до Михайла Грушевського, датований 22 квітня 1913 р., свідчить, що Івана Боберського таки було залучено до коректури: «З німецькою «Історією» спішимо як тільки можна – та все-таки справа йде доволі туго; робимо безліч корект. Досі видрукувано 2 аркуші, до приїзду П[ана] Проф[есора] видрукуємо ще 3-ий, а вискладали вже 4-ий. Співкоректором для Німеччини – [Іван] Боберський. Здається я забув попросити у П[ана] Проф[есора] звороту Біклевого листа, а там є його адреса, котру [Осип] Роздольський забув собі відписати» [539, с. 261]. Можливо, з коректурою цієї праці Михайла Грушевського пов'язаний і лист Івана Боберського до професора, датований 16 квітня 1913 р.: «Високоповажаний Пане Професоре! Пан Д-р Р [можливо, йдеться про Осипа Роздольського. – А. С.] передасть письмо до підпису. Прошу прочитати ласкаво і наколи можливо підписати. Ваш підпис зробить письмо ще більше важним. А се просьба, від котрої майже все залежить. Зробили ми много, але ще більше бракує. З повним поважанєм. Проф[есор] Іван Боберський. Львів, 16.IV.1913 [р.] нов[ого] ст[илу], середа» [48, арк. 1; 543, с. 495–496; 1429].

Відомостей про вихід у світ видання «Очерка истории украинского народа» німецькою мовою не виявлено. На думку Любомира Винара та Євгена Пшеничного, найвірогідніше конфлікт у НТШ 1913 р., відмова

Михайла Грушевського від посади голови товариства стали на заваді завершенню цього проєкту. Грушевськознавці не виявили на сьогодні і перекладу чи коректи, над якими працювали його колеги, зокрема й Іван Боберський [539, с. 453].

Іван Боберський співпрацював з НТШ як голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько». Збереглося багато документів, зокрема запрошень Виділу НТШ та окремих членів на заходи, які провадила сокільська організація. Так, у серпні 1911 р. Іван Боберський (голова), Льонгин Цегельський (перший місто голова (заступник)), Михайло Волошин (другий місто голова) та Омелян Гузар (справник) надіслали до Виділу НТШ запрошення з нагоди посвячення прапора товариства «Сокіл-Батько», церемонія мала відбутися в межах I Краєвого здвигу 9–10 вересня 1911 р. Аналогічне запрошення отримав і голова НТШ Михайло Грушевський [46, арк. 63]. У сокільській відозві зазначалося: «Сей великий здвиг має доказати, що український нарід працює над собою, міцніє, що його культурного розвитку не можна спиняти. «Сокіл-Батько» приложив всіх заходів, щоби здвиг випав величаво і просить уклінно Вашу Достойність прийняти почесь належання до хресних родичів при посвяченю прапора» [57, арк. 98; 90, арк. 14]. Разом із запрошенням до товариства надіслано число «Вістий з Запорожа», а також цвяшок, який відпоручник НТШ мав забити в держак прапора під час урочистої церемонії посвячення. 4 вересня 1911 р., за декілька днів до здвигу, Іван Боберський і Мирон Федусевич надіслали до НТШ листа, в якому висловили прохання подбати про відповідне святкове оформлення кам'яниць НТШ на вул. Чарнецького (тепер вул. Винниченка 24, 26) й Супінського (тепер вул. Коцюбинського, 21): «Тимбільше о се просимо, бо здвиг сей уладжує «Сокіл-Батько» в ювілейнім році 50-их роковин смерти нашого генія Тараса, якого невмируще імя носить Хвальне Товариство, а якого могучі слова «Боріте ся! Поборете!» в сім дни святочнім 10 вересня с[ього] [р]оку лунатимуть з малинового прапора «Сокола-Батька»»

[58, арк. 5; 1408, с. 202]. Від НТШ на І Краєвий здви́г направлено делегата, про що свідчить помітка простим олівцем на листі: «зарядити».

На урочистий вечір з нагоди 10-літньої праці Івана Боберського в сокільській організації, який відбувся 15 жовтня 1911 р. у рухівні «Сокола-Батька», від імені старшини товариства Михайла Волошина, Йосифа Доманика, Льонгина Цегельського, Омеляна Гузара на урочистості запрошено й Управу НТШ [58, арк. 6; 788, с. 6; 1408, с. 202].

Є підстави вважати, що Іван Боберський ще на початку ХХ ст. мав намір створити при НТШ окрему комісію, члени якої мали б опікуватися питаннями українського тіловиховання. Підготовка в цьому напрямі особливо ретельно велася в останні роки перед війною, коли у Львові, та й загалом у Галичині, формувалася українська тіловиховна традиція. Однак події Першої світової війни та поразка Української національної революції 1917–1923 рр. завадили цьому. Дехто з учнів Івана Боберського, зокрема Олександр Тисовський, Петро Франко, Олена Степанів, стали членами НТШ. Однак, вони працювали в інших напрямках наукових досліджень, а студії з тіловиховної тематики проводилися ними та іншими українськими фахівцями поза НТШ.

Серед кореспонденції НТШ вдалося віднайти недатований лист брата Івана Боберського, студента права Володимира, надісланий ним зі с. Ваньовичі. У листі він просив науковців НТШ оцінити збірку анекдотів і загадок, зібраних ним у селах Ваньовичі й Морозовичі Самбірського повіту з метою їх можливої публікації. Крім цих матеріалів, Володимир Боберський записав та упорядкував понад 500 коломийок [60, арк. 48]. Подальшу долю цих матеріалів з'ясувати не вдалося як і те наскільки вони надавалися до друку.

У міжвоєнний період Іван Боберський подарував Музею НТШ (музей знаходився на вул. Чарнецького, 24 – тепер вул. В. Винниченка) деякі свої речі для майбутньої експозиції з історії українського тіловиховання і спорту. 22 червня 1929 р. старшина «Сокола-Батька» передала до НТШ як дар від

Івана Боберського блюзу і штани зі сокільського однострою роботи кравця Осипа Даєвського (інвентарний номер 19 007), блюзу і штани з першого стрілецького однострою (інвентарний номер 19008) і булаву 1911 р., вручену Іванові Боберському, як символ його визнання та особливих заслуг перед товариством (інвентарний номер 19 008а) [197, арк. 7; 788, с. 6]. Обидва однострої були сильно пошкоджені міллю.

У ЦДІА України у Львові вдалося віднайти написаний на картці НТШ, датований 28 лютого 1931 р. лист-подяку від директора музею НТШ Ярослава Пастернака старшині «Сокола-Батька» такого змісту: «Управа Музею Наукового Товариства ім[ені] Шевченка дякує Вам отсим щиро за дар пари лещат [Івана] Боберського з 1908 р. Вписаний у книгу приросту під ч. 21 166 (лещета були передані до НТШ 25 лютого 1931 р.[198, арк. 72]) і просить о прихильну пам'ять й на будуче. Гарзд!» [109, арк. 73–73 зв.]. 26 січня 1932 р. старшина «Сокола-Батька» подарувала Музею НТШ дві пари «деревляних булавок руханкових» (довжина однієї пари – 44 см, іншої – 45 см), які використовувалися Іваном Боберським на руханкових заняттях перед Першою світовою війною (інвентарні номери 22 370, 22 371) [199, арк. 24].

У 1913 р. Іван Боберський закупив для соколів два бельгійські кріси, щоб ті могли вправлятися у стрільбі. 22 березня 1932 р. багнет від одного з них (завдовжки 35 см) подаровано НТШ (інвентарний номер 22 600) [199, арк. 47]. 19 лютого 1934 р. Степан Гайдучок передав до Музею НТШ зимове спорядження Івана Боберського, яке той придбав у Канаді та використовував під час свого побуту там (фотографії Івана Боберського на сплетах зберігаються у приватному архіві Степана Гайдучка (м. Львів); також вони публікувалися на сторінках львівських часописів, зокрема «Сокільських Вістей» [892, с. 8]). Зокрема, «пару канадійських «сплетів» до ходження по рівнім глибокім снігу» (завдовжки 152 см) та «пару шкіряних мокасинів до ходження на «сплетах»» (інвентарні номери 24 351, 24 352) [200, арк. 43]. 16 травня 1935 р. Іван Боберський передав до Музею НТШ на депозит

31 фотографію (розмірами 9x13 і 6x9 см) з життя і побуту українців Канади, які він зробив під час перебування там у 1920-х – на початку 1930-х років (усім фотографіям присвоєно інвентарний номер 25374) [200, арк. 128]. 14 березня 1939 р. старшина «Сокола-Батька» передала до НТШ на депозит 468 фото-кліше різної величини (інвентарний номер 30 151) [147, арк. 87; 201, арк. 97]. На жаль, встановити місця знаходження та зберігання усіх цих раритетів не вдалося. Мабуть, частина з них, як і інші пам'ятки музею НТШ, були знищені представниками радянської влади після Другої світової війни.

Перебуваючи в Югославії в Тржичі, Іван Боберський у 1941–1943 рр. листувався з бібліотекою НТШ стосовно передання свого архіву та книгозбірні до Львова. Не пізніше грудня 1941 р. бібліотека НТШ отримала від нього в дар добірку книжок з тіловиховної тематики [138, арк. 3]. 23 грудня 1941 р. Іван Боберський у листі до НТШ писав: «Світлий заряде! [...] Нині бажаю одержати пояснення, в який спосіб мігби я переслати теперішній мій збір книжок з різних ділянок письменства тій самій бібліотеці? Хочу переслати бібліотеці також письма, друки, листи, світлини, записки, які назбирались у мене. Чи отверте вже получение і чи можна надати до бібліотеки скрині з книжками і письмами та світлинами і фільмами? Прошу перевірити і пропитати в залізничній урядовні, які формальности належить полагодити, щоб скрині з посилкою дійшли до цілі і не пропали по дорозі. Очікую Вашої ласкавої, скорої відповіді про приписи і належитости в грошах. Наколиб пересилка була тепер неможлива, котрій бібліотеці маю передати мою цілу збірку книжок, письм, і знімок? [...] З новим роком ліпших часів» [138, арк. 3].

Іван Боберський розглядав різні варіанти передання своєї колекції тим чи іншим установам. Серед них були НТШ, університет у Відні, Український музей у Празі, університет у Граці. Найлегше йому було передати свою колекцію до університету Відня або Граца, оскільки не на усі його листи управа Українського музею у Празі оперативно відповідала. Як компромісний варіант Іван Боберський розглядав можливість передати свою

колекцію на тимчасове зберігання до бібліотеки університету у Відні, а звідти, через деякий час, вона мала б потрапити до НТШ. Питання вдалося досить швидко полагодити, й Іван Боберський упродовж 1941–1943 рр. переслав частину свого архіву та книгозбірні до НТШ у Львові. До Українського музею у Празі він надіслав лише «дві посилки з гіпсовими різьбами а також деякими металевими відзнаками» [138, арк. 4]. У листі до Володимира Дорошенка, датованому 14 серпня 1943 р., Іван Боберський зазначав: «Одержите ще дальші збірки листів, тому що хочу передати мій архів, щоб случайно не розлетівся марно. Придавбися до підпалювання огня в зимі, або до завивання ріжних предметів перекупкам. [...] Позваляю собі звернути Вашу увагу, що загал не думає переховувати старі листи і папери, але палить їх або викидає і нищить в ріжний спосіб. Придалибся пригадки в часописах, щоб «давні папери» пересилати до бібліотек і ратувати від загибелі. Мені самому погинуло много рукописів, які я дав переховати приватним особам, замість переслати їх до бібліотеки при вулиці Чарнецького [тепер вул. Винниченка. – А. С.] ч. 24. По просту не прийшло мені це на гадку, що це найбезпечнійший спосіб, щоб забезпечити життя всяким запискам і грамотам. Кожухи даємо на переховок до кожухарів, щоб ратувати їх від молів, це публіка знає, але не знає, що давні листи належалоб передавати знатокам до переховку. [...] Належалоб кожному пригадувати і поясняти, в який спосіб обходитись з рукописями, листами, листівками, записками, найріжнороднішими «паперами». Що найменше повиннаб кожна родина зберігати свій архів у себе і кожний лист уважати за кусень історії цілого громадянства» [138, арк. 8–9].

Кожну посилку до НТШ Іван Боберський супроводжував детальним описом її змісту, вказував імена та прізвища авторів, дати, кількість документів тощо [138, арк. 1–22]. Подекуди у листах до НТШ знаходимо детальні описи окремих книжок та їх значення для української справи. Так, у листі, датованому 2 жовтня 1943 р., читаємо таке: «Нині пересилаю слідуєчі друки: 1. «Основи стрілецького спорту» написав «Вікінг» [1080]. Брошура на

52 сторін разом з о[б]кладами. Видана «Накладом Української Стрілецької Громади в Канаді при допомозі гуртка УСГ в Содбурах, Онт[аріо]». Друком «Нового Шляху» в Саскатуні, Саск[ачеван] 1939 р. «Вікінг» – це прізвище Романа Сушка, полковника «Січових Стрільців». [...] Цю брошуру прошу не видавати з бібліотеки але звернути увагу любителів стрілецького змагу, що можуть її оглянути в бібліотеці. Дописки в примірнику походять від мене» [138, арк. 12–12 зв.].

Іван Боберський також піклувався про долю архіву «Союзу Визволення України» у Відні [138, арк. 13], бібліотеки й архіву українського товариства «Сокіл-Батько» у Львові та передання їх до фондів НТШ. З цього приводу 21 серпня він у листі до НТШ писав: «Що сталось з грамотами по товаристві «Сокіл-Батько» вул. Руська 20? Чи пропали, чи може десь валяються на стриху? Може дадуться виратувати до архіву? Лишилися в сокільській шафі ще деякі книжки з царини руханки, крім цих книжок, що їх переняла була бібліотека ім[ені] Т[араса] Шевченка. Чи вони не далибся стягнути до державної бібліотеки відділ 3? Відділ про тілесне виховання цієї бібліотеки ставби тоді повнішим і доступним для ширшого круга дослідників» [138, арк. 10–11]. Іван Боберський неодноразово наголошував на тому, що листування та документи, які він передав до НТШ, можна буде використати у наукових студіях через «відповідний протяг часу».

Пересилаючи свій величезний архів до НТШ, Іван Боберський намагався у такий спосіб зберегти для українців хоча б частинку, на його думку, важливих документів, які висвітлювали події 1910–1939 рр. В одному з листів до Володимира Дорошенка, датованому 23 вересня 1942 р., він наголошував: «Все, що пересилаю до бібліотеки, передаю на її власність. Про вихіснування листів мусить існувати якась засада, принята в бібліотеках, щоб уникнути всяких неприємностей для авторів й адресатів переписки. Колиб такої засади не було, требаби всі листи палити. А це виходилоб лишень на шкоду. Листя тютюну треба перше висушити, опісля відповідно приправити, заки з них вийдуть папіроси. [...] Дякую за Ваші желання, що

ходжу пішки по стежках, хідниках, вулицях, сходах більше чим 25 555 днів» [138, арк. 13].

У 1909–1914 рр. Іван Боберський став співзасновником та активним членом «Учительської громади». До 1908 р. в Галичині існувало тільки два станові товариства – ремісниче товариство «Зоря» (засноване 1884 р.) та «Взаїмна Поміч Українського Вчительства». Останнє 1905 р. згуртувало українських учителів народних шкіл [1309, с. 35]. Учителі середніх шкіл гуртувалися з 1868 р. в польському «Педагогічному товаристві», а з 1884 р. дехто з українських учителів належав до польського «Товариства вчителів шкіл вищих». Оскільки на початку ХХ ст. лави українського середньошкільного вчительства постійно поповнювалися, на загальних зборах Руського педагогічного товариства (створене 1881 р., 1912 р. перейменоване в Українське педагогічне товариство) 1902 р. була висловлена думка заснувати окреме товариство вчителів середніх шкіл. Однак втілити їх в життя вдалося не відразу. Лише 8 березня 1908 р. Українське педагогічне товариство провело спеціальне анкетування, результатом якого стало створення «Учительської громади» [799, с. 132–135; 895, с. 9–10].

Серед ініціаторів створення нового товариства були Юліан Стефанович та Осип Прислопський. Вони й організували відповідний комітет, до якого, окрім них, увійшли о. Степан Юрик, Кирило Студинський, Степан Томашівський і Василь Щурат. Члени комітету уклали статут майбутнього товариства. Його підписали 47 осіб. З огляду на те, що в літературі згадуються не всі підписанти, наведем повний їх перелік: професор гімназії Юліан Романчук, цісарсько-королівський урядовий радник Олександр Барвінський, професор Львівського університету Кирило Студинський, професор II гімназії в Чернівцях Юліан Кобилянський, емеритований професор гімназії Іван Вахнянин, професор семінарії Михайло Коцюба, емеритований директор гімназії Олександр Борковський, емеритований професор гімназії Теофіл Грушкевич, катехит V гімназії у Львові священник Стефан Юрик, професор II гімназії Василь Щурат, професор Академічної

гімназії Стефан Томашівський, учитель філії Академічної гімназії Юліан Стефанович, професор Академічної гімназії Василь Білецький, професор V гімназії Володимир Левицький, професор Академічної гімназії Іван Копач, професор Академічної гімназії Ілля Кокорудз, учитель філії Академічної гімназії Степан Федів, учитель філії Академічної гімназії Йосиф Роздольський, професор Львівського університету Михайло Грушевський, професор II гімназії у Чернівцях Антін Клим, професор II гімназії Петро Кумановський, професор II гімназії Володимир Кмицикевич, директор гімназії Григорій Цеглинський, професор гімназії й управитель філії Академічної гімназії Ісидор Громницький, професор Академічної гімназії Михайло Рибачек, професор філії Академічної гімназії Філарет Колесса, емеритований професор о. Олександр Стефанович, учитель гімназії Іван Франчук, учитель філії Академічної гімназії Василь Гарасимчук, учитель філії Академічної гімназії Микола Мельник, о. Іван Рудович, о. Леонід Лужницький, Петро Огоновський, професор Академічної гімназії Юліан Левицький, заступник учителя Гнат Павлюх, професор Академічної гімназії Ілярій Огоновський, Роман Цеглинський, катехит о. Теодозій Лежогубський, аплікант V гімназії Северин Лещій, учитель III гімназії Іван Брик, професор II гімназії Ісопенко Микола, директор народної школи Омелян Іваницький, професор рільничої школи Йосиф Лучко, учитель школи вправ Казимир Петращук, Андрій Міський, професор II гімназії Євген Семака [1301, с. 9]. Серед підписантів був також професор Академічної гімназії Іван Боберський. Статут, як засвідчує наведений перелік, підписали представники української еліти Львова та Чернівців: відомі громадські, політичні та культурно-просвітні діячі, науковці, священники, та, звичайно, українські педагоги середньої і вищої школи, які становили більшість.

1 листопада 1908 р. відбулися установчі збори нового товариства за участі 89 осіб, переважно вчителів середніх шкіл, багато з них приїхали з різних куточків Галичини. Головував Юліан Романчук, його заступниками

були – о. Олександр Стефанович і Ромуальд Перфецький, секретарями – Теодор Гоца та Северин Лещій [1301, с. 9].

Програма перших загальних зборів мала сім пунктів: 1) відкриття зборів, оголошення дійсних членів і вибір президії; 2) звіт про діяльність «статутово-організаційного» комітету; 3) реферат Осипа Прислопського «Про програму діяльності товариства»; 4) дискусія та внесення пропозиції членів; 5) обрання керівництва організації; 6) реферати професора Степана Томашівського «Розвій нашого шкільництва», професора, доктора Василя Щурата «Культурні елементи в українській літературі» і професора Степана Рудницького «Про науку географії»; 7) закриття зборів [46, арк. 71]. Присутні схвалили укладений «Комітетом п'ятох» статут, у якому була визначена мета товариства: «Дбати перш усього про розвиток і добро вищих шкіл (під цією назвою розуміли середні й високі школи. – *О[мелян] Т[ерлецький]* [так подано у джерелі. – *А. С.*]) далі виховувати молодь, дбати про добро вчителів і їх родин» [1301, с. 9]. До «Учительської громади» зголосилося і вступило 296 осіб.

Перший голова товариства Михайло Грушевський зазначав, що метою «Учительської Громади» було «згуртувати і зорганізувати учительські українські сили шкіл вищих, та силами їх і всіх інтересованих розвоєм української школи вияснити сучасне становище середніх і вищих шкіл української території, їх хиби і недостачі з погляду загально-дидактичного і педагогічного, і спеціального українського національного становища, та працювати для націоналізації школи середньої й вищої так само як і низшої» [748, с. 4].

До організації увійшли не лише вчителі, а ті, хто переймався шкільними справами. Дуже швидко в багатьох містах Галичини почали створюватися філії, що проявили «живу діяльність» [797, с. 4].

Іван Боберський як член «Учительської громади» [591, с. 77–80] сумлінно виконував усі покладені на нього завдання упродовж 1908–1914 рр. Водночас він активно працював в інших громадських організаціях, зокрема в

гімнастичному товаристві «Сокіл-Батько», УСК та «Руслані» в Академічній гімназії та філії у Львові.

2–7 серпня 1910 р. Іван Боберський і лікар Василь Шмігельський (працював лікарем у Туруврі, тепер муніципалітет у Франції, віддалений від Парижа на 130 км) репрезентували «Учительську громаду» на III конгресі з питань шкільної гігієни у Парижі [84, арк. 53; 592, с. 64–66; 800, с. 67] (I конгрес відбувся в Нюрнбергу 1904 р., II – у Лондоні 1907 р.). Своїми враженнями та роздумами вони поділилися з читачами львівської періодики. Василь Шмігельський опублікував статтю під назвою «В справі лікарського нагляду над шкільною молодіжню» [972, с. 22–24], а Іван Боберський – «III. Міжнародний конгрес для шкільної гігієни в Парижі» [287, с. 11] та «Руханкові вправи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі 1910» [289, с. 11–13; 422, с. 10–11; 423, с. 11–12; 424, с. 11–12; 425, с. 18–21; 426, с. 12–13]. До речі, на цьому ж конгресі як делегат від Російської імперії був один з ініціаторів відродження сучасного олімпійського руху, член Міжнародного олімпійського комітету, фахівець з фізичного виховання Олексій Бутовський. Свої враження від конгресу під заголовком «Міжнародний конгрес з питань шкільної гігієни в Парижі 2–7 серпня 1910 р.» він опублікував 1911 р. у «Педагогічному збірнику» [1062, с. 296–337; 1063, с. 114–117].

У звіті «Учительської громади» про III конгрес з питань шкільної гігієни у Парижі та участь у ньому Івана Боберського зазначалося таке: «Окрім того дав проф[есор] Ів[ан] Боберський до розпорядимости Товариству кількадесят своїх дуже гарних та інструктивних знімок з гімнастичних вправ учениць прив[атних] шкіл Р[уського] Т[овариства] П[едагогічного] у Львові, з яких зроблено 5 гарних і великих таблиць. Мапа й образи були величини 75 см x 50 см, знімки наліплені на сивім картоні з написею білим письмом: фірми Товариства Уч[ительської] Гр[омади] як виставця та поясненнями в українській і французькій мові. Образи і таблиці були оправлені в природні деревляні рами зі золоченими беріжками» [592, с. 65].

Більшість фотографій, які ілюстрували розвиток фізичного виховання та спорту в українських середніх школах і гімназіях Галичини, були зроблені за кошти Івана Боберського. Пізніше Іван Боберський ці фотографії передав Степанові Гайдучку, і вони дотепер зберігаються в приватному архіві родини Гайдучків.

На III конгресі з питань шкільної гігієни у Парижі не обійшлося без конфліктів та непорозумінь з польською делегацією, яка намагалася усіляко применшити досягнення українців. З цього приводу у звіті «Учительської громади» за період з 1 вересня 1908 р. до 21 вересня 1910 р. зазначалося: «Мапу і таблиці віддано до розпорядимости д-ра М. Коцюба і сей заявив, що кр[асвий] комітет висловив ся з великим признанем про ті предмети, заявляючи, що вони належать до найліпших річий, які надсилано, та що з огляду на те при розкладі матеріялу тут у Львові, призначено для них почетне місце на самій середині виставової стіни, зараз побіч знімок і плянів парку Йордана. Тимчасом в чч. 180 і 181 «Діла» з дня 15-го і 16-го серпня с[ього] р[оку] появило ся справозданє зі згаданого конгресу і вистави, із якого виходить, що кр[асвий] комітет вистави постарав ся надати цілому галицькому відділови виключно польський характер, закриваючи старанно все, що моглоб нагадати, що в Галичині живуть також й Українці та є також й українські школи. Г[оловний] Виділ, засягнувши докладних інформацій від достовірних осіб, які були на виставі і можуть се особисто посвідчити [йдеться про Івана Боберського та Василя Шмігельського. – А. С.], констатує, що: 1. Все, що справоздавець [йдеться про Івана Боберського. – А. С.] «Діла» писав в чч. 180 і 181 тоїж часописи згоджуєть ся з дійсним станом річий; 2. З предметів, висланих нашим Товариством, мапи не виставлено зовсім, а таблиці з фот[ографічними] знімками справді повішено високо в горі під самою стелею, так що як каже справоздавець: «треба брати люрнетку або ставати на стіл, щоби розпізнати, що вони представляють»; 3. В урядовім списі предметів вистави не подано зовсім, що згадані предмети виставляє «Товариство українських учителів висших шкіл «Учительська громада»», так

як се дуже виразно було зазначено в українській і французькій мові на предметах» [592, с. 65–66]. Про фотографії, виставлені Іваном Боберським на конгресі в Парижі, Степан Гайдучок писав: «Цей альбом з другими знімками з фізичного виховання був висланий шкільною радою Галичини на Міжнародню гігієнічну виставку в Парижі в 1910 р. Інспектор гігієни при шкільній раді умістив доробок українського фізичного виховання під написом: «L'education physique on Pologna». [Іван] Боберський, що був видцем на цій міжнародній виставці по повероті з Парижа помістив в «Ділі» (щоденний часопис) різкий осуд такого вчинку інспектора [Євгена] Пясецького. Не числився [Іван] Боберський з тим, що [Євген] Пясецький один з керівників в шкільній раді. Про громадянську працю [Івана] Боберського ту не згадую бо торкаюся тільки цього альбому і знімок з життя молоді так в Академічній гімназії як єї філії» [239, арк. 78]. На прикладі поїздки Івана Боберського в Париж, прослідковується як він відстоював українські інтереси на міжнародних майданчиках.

У приватному архіві Степана Гайдучка збереглася чи не єдина світлина, датована серпнем 1910 р., де Іван Боберський сфотографований у Парижі, а під світлиною підпис: «Іван Боберський в Парижі на міжнародній виставці» [244].

У 1909 р. «Учительська громада» стала членом «Державного союзу вчителів середніх шкіл». До Першої світової війни вона двічі делегувала своїх представників на з'їзди союзу, зокрема 1912 р. до Відня та 1914 р. до Кракова. Іван Боберський і Василь Білецький, як представники «Учительської громади», їздили на з'їзд «Державного союзу вчителів середніх шкіл», який відбувся 1–2 квітня 1912 р. у Відні [1301, с. 19]. Публікацій Івана Боберського про цей з'їзд не віднайдено.

На сторінках науково-педагогічного журналу «Наша Школа», який видавали спочатку «Учительська громада», а з 1911 р. спільно «Учительська громада» у Львові та «Товариство імені Сковороди» у Чернівцях, Іван Боберський публікував деякі свої праці та замітки з проблем тіловиховання.

Так, 1911 р. вийшла його стаття «Нові шляхи до тілесного виховання» [330, с. 13–18], в якій згадується про нараду з питань тілесного виховання, організовану 10–12 січня 1910 р. в Міністерстві віровизнань і освіти у Відні. Після цієї події Іван Боберський на сторінках віденського журналу «Körperliche Erziehung» (1910 р., № 10) вперше опублікував статтю «Нові шляхи до тілесного виховання». Окремим відбитком накладом українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» праця побачила світ 1911 р. [329].

Про перші роки діяльності «Учительської громади» Іван Боберський залишив яскравий спогад, написаний 1933 р. з нагоди 25-ліття діяльності товариства й надісланий з Любляни до централі організації у Львові: «Питаєте мене про мої спомини, звязані з початком і розвитком «Учительської громади». Пригадую собі уривки з діяльності: бліді, перемучені лиця, повноволосі, буйні чуприни, сиві голови, лисі черепи похилені над столом, які від часу до часу підносилися наглим рухом вгору. Спокійні промови, що звучали сонно, однак змістом доказували впевненість і завзяття до спільного думання, оклики нетерпеливості в почутті малих сил, щоби виконати все те, чого думка бажає. «Учительська Громада» виглядала для мене все як збір людей, що мріють про великанів, якими мають стати українці. Ці люди сподівалися, що їх мрії здійсняться, коли лише кожний з членів товариства причиниться хочби малою частиною праці. Пригадую собі промовців, що в гарячій бажанні, щоби товариство могло доконати великої роботи, «метали гадки» неначе вогненні стріли, що пронизували темряву часу. Ми дивилися за летючими стрілами, що перелітали й лишали тільки огненний слід в пам'яті. Пропали в метушні темних днів журби. З минулого товариства лишився у мене спомин постійного бажання, щоби українські вчителі, не зважаючи на недостачу часу й вичерпання шкільною роботою, посвячували постійно частку свого труду «громаді», що повинна мати свою власну друкарню на паях, свій гарний часопис, свої видавництва наукових і популярних книжок. Колись і ця мрія здійсниться. Товариство «Учительська Громада» могла би мати свій власний клуб для товариського життя, свій

власний «учительський захист» для відпочинку підчас ферій у Карпатах. Могла би мати свій власний фонд на відбування подорожей по світі для студій. Кожний учитель–українець повинен бути членом «Учительської Громади», платити точно вкладки й брати участь у спільній праці. «Учительська Громада» має стати прикладом у роботі і в осягах для всіх інших товариств. Пригадую собі, що ставав я нетерпеливий, коли спостерігав, що багато вчителів, не вважаючи на своє знання й читання, не мало зрозуміння для лучности, солідарности, підприємчivosti й сміливости» [31, арк. 35, 46; 989, с. 248].

Окрім НТШ та «Учительської громади» Іван Боберський постійно співпрацював з товариством «Просвіта», зокрема, через товариство «Сокіл–Батько» у Львові та сокільські осередки, які за його головування (1908–1918 рр.) з'явилися у багатьох населених пунктах Галичини. Одночасно членами кількох громадських товариств, серед яких «Просвіта», «Сокіл», «Січ», «Пласт», було чимало представників української інтелігенції. Керівництво «Просвіти» і «Сокола» дуже часто узгоджували різні питання та виступали співорганізаторами тих чи інших заходів, святкувань, урочистих подій.

Важливою подією у житті Львова та українського суспільства став Перший український просвітньо-економічний конгрес, організований з нагоди 40-ліття товариства «Просвіта». «[...] Треба було перевірити нашу роботу на поли просвітньо-економічнім, – як зазначав Кость Левицький, – щоб найти доцільні шляхи продуктивнішої праці народу» [1010, с. 495]. Саме святкування спочатку планувалося на 8 грудня 1908 р. Однак через різні причини урочистості відбулися лише 1 і 2 лютого 1909 р. [1212, с. V–IX]. У конгресі взяло участь 768 учасників [610, с. 641–655]. Перше загальне засідання конгресу планувалося провести в рухівні товариства «Сокіл–Батько». Однак на участь зголосилося так багато людей, що урочистості довелося перенести до салі товариства «Яд Харузім» на вул. Бернштайна, 9 (тепер вул. Ш. Шолом-Алейхема). Друге засідання конгресу відбулося у

рухівні «Сокола-Батька». У конгресі працювали просвітньо-організаційна, гігієнічно-гуманітарна, рільничо-економічна, пасічничка та кооперативно-економічна секції. У першій комісії просвітньо-організаційної секції виголосив дві доповіді перед майже 200 учасниками Іван Боберський [511, с. 19], тези яких були опубліковані в пропам'ятній книзі конгресу 1910 р. під заголовками «Значіння рухових товариств» [360, с. 193] та «Як ми збирали складки на народні цілі досі, а як ми їх збирати повинні» [318, с. 239–245; 319, с. 5–7].

У першій доповіді Іван Боберський закликав українців розумно збирати гроші для так званого залізного фонду під назвою «Народний скарб», відсотки з якого мали би йти на культурні потреби українського народу. Таким чином «робота над культурою стала би не доривочною, лише плявною і постійною». Друга доповідь стосувалася значення руханки та руханкових товариств для українського народу. Серед іншого Іван Боберський наголосив на тому, що «коли товариства політичні, торговельні, промислові і господарські, товариства для штуки і знання змагають повести нарід до просвіти й добробуту, то товариства, що дбають про здоров'я, можуть сміло стати поруч них. До таких товариств належать товариства гімнастичні, інакше товариства «рухові» або «руханкові». Рухові товариства кладуть собі метою пригадувати горожанам, що через заводове заняття не належить забувати і про стан свого тіла. Вони стараються спонукати населення не занедбувати того, що удержує здоров'я, красу і довгий вік» [318, с. 239]. У доповідях, з якими виступили на конгресі Сень Горук [1087, с. 245–246], Ірина Рибчаківна [1213, с. 209–212], Інокентій Захаріїв [1121, с. 212–220], було відзначено подвижницьку працю Івана Боберського в контексті розвитку сокільського руху та його публікації з теорії та методики фізичного виховання і спорту.

Учасники «Першого українського просвітньо-економічного конгресу» підтримали також рішення сокільської організації на чолі з Іваном

Боберським про вибір для осередків назви «Сокіл» або «Січ» [467, с. 11] «за впадобою членів за корисний для розвитку цілого уладу» [355, с. 9].

Співпраця Івана Боберського з «Просвітою» була особливо плідною напередодні святкування 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Ще 1909 р. розпочався збір коштів на пам'ятник «Великому Поету Шевченкові» у Києві, який планувалося урочисто відкрити 1914 р. Спеціально з цього приводу було підготовлено відозву до українців Галичини, яку підписали керівники різних суспільно-культурних та економічних товариств, зокрема, Марія Білецька (голова «Клубу Русинок»), Іван Боберський (голова «Сокола-Батька»), Ярослав Весоловський (заступник голови «Драматичного Товариства імени Котляревського», д-р Альфред Говикович (заступник директора «Землі», Григорій Грозик (директор «Товариства Кредитового урядників і сьвящеників», Михайло Грушевський (голова «Наукового Товариства імени Шевченка» і «Учительської громади»), д-р Ярослав Кулачковський (директор «Дністра»), Денис Кучика (директор «Сокільського Базара»), О. Левицький (голова «Основи»), Василь Нагірний (голова «Зорі»), Олекса Назаріїв (заступник голови «Академічної громади»), Петро Огоновський (голова «Просвіти»), д-р Володимир Охримович (заступник голови «Народного Комітету»), Кость Паньківський (директор «Краєвого Союзу Кредитового»), Олександр Стефанович (директор «Достави»), д-р Кирило Студинський (голова «Бояна»), д-р Степан Федак (заступник голови «Краєвого Союзу Ревізійного»), о. Іван Чапельський (голова «Руського Товариства Педагогічного»), А. Шехович (голова «Руської Бесіди»), Герміна Шухевичева (голова «Труду») [294, с. 2]. У відозві зазначалося: «Всі части української землі, всі країни і місця, де живе наш народ і де чути наше слово, повинні взяти як найгорячійшу участь в здвигненню того памятника, щоб був він гідний нашого Поета гідний нашого народу. *Українські народні Товариства у Львові взивають отже всю українську людність Галичини, всіх, в кому живе дух народній, аби поспішити ся принести жертву свою на сю сьвяту ціль. Хто може дати більше, нехай не пожалує дати на се. Хто*

не може дати багато, нехай дасть мало, аби лише не бракувало нікому між вірними синами України [так подано у тексті джерела. – А. С.] [294, с. 2]. Уповноваженим товариством, яке збирало пожертви на пам'ятник Тарасові Шевченку, було НТШ. Відповідний комітет у Львові створено наприкінці 1908 р. [532, с. 123, 124, 345]. Дозвіл на збір коштів отримано 27 лютого 1909 р. (рескрипт Галицького намісництва ч. 2 977). У «Краєвому Союзі Кредитовому» у Львові відкрито книжечку ч. 5 555, на яку усі бажаючі могли надсилати пожертви до кінця 1909 р. [492, с. 3].

Іван Боберський як голова «Сокола-Батька» у грудні 1912 р. підписав звернення до українського народу, підготовлене «Просвітою» з метою збору коштів для 10-тижневого курсу вищої освіти у Львові. У ньому, з-поміж іншого, зазначалося: «На взір данських університетів рішила ся «Просвіта» уряджувати довше триваючі курси висшої освіти, на яких більше освіченим та жаднішим знання з нашого селянства подало би ся в популярній формі найновіші здобутки людського знання, освідомило би се його під зглядом народним та подало би ся вказівки, як користати з тих прав, які йому вповні прислугують» [45, арк. 43].

Найбільш плідною була співпраця голови «Сокола-Батька» Івана Боберського і «Просвіти» з організації та проведення 27–29 червня 1914 р. у Львові Шевченківського здвигу [525, с. 65]. До створеного для організації цього величного заходу спільного комітету у формі V здвигової секції товариства «Просвіта» [84, арк. 227 зв.] увійшли представники від товариств «Сокіл», «Січ», «Змаговий союз», СТ «Україна», «Пласт». Одну із провідних ролей у цьому комітеті відігравав керівник «Сокола-Батька» – Іван Боберський. Створення V здвигової секції товариства «Просвіта» було затребуване різними організаторами, адже не завжди вони знаходили спільну мову. Особливо це стосувалося голови «Українського січового союзу» Кирила Трильовського, який вважав, що саме він має бути на чолі оргкомітету, а січові осередки мають відігравати ключову роль у програмі Шевченківського здвигу.

Висновки

Отже, Іван Боберський, був активним звичайним членом НТШ протягом 1902–1903 рр., а в наступні роки і до початку Першої світової війни співпрацював із НТШ у справі видання своїх праць («Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові. Часть II: Вісімнайцять гор мячевих» (1905), «Копаний мяч» (1906), «Впоряд» (1909), «Ситківка» (1909), «Лавчина і щеблівка» (1910), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911)). Схвальні відгуки на деякі з праць Івана Боберського були опубліковані на сторінках «Записок НТШ». Треба віддати належне і його сумлінній праці над перекладом видання «Очерка истории украинского народа» Михайла Грушевського німецькою мовою. Іван Боберський співпрацював із НТШ як голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько», зокрема в період підготовки та проведення I і II Краєвих здвигов у Львові. У міжвоєнний період і в роки Другої світової війни він подарував НТШ частину своєї бібліотеки, архіву та речі для експозиції з історії українського тіловиховання і спорту, що є складовою історії України кінця XIX ст. – першої половини XX ст.

На початку XX ст. Іван Боберський поруч з іншими знаними діячами того часу, зокрема з Михайлом Грушевським, виступив одним із засновників товариства «Учительська громада». Як авторитетний педагог він представляв українських учителів у квітні 1912 р. на з'їзді «Державного союзу вчителів середніх шкіл» у Відні, «Учительську громаду» на міжнародних форумах, зокрема, у серпні 1910 р. на III конгресі з питань шкільної гігієни у Парижі. Деякі свої праці та замітки з проблем тіловиховання Іван Боберський публікував на сторінках друкованого органу «Учительської громади» – науково-педагогічного журналу «Наша Школа».

Подвижницька праця Івана Боберського розвитку сокільського руху та його праці з теорії та методики фізичного виховання і спорту були відзначені на «Першому українському просвітно-економічному конгресі» з нагоди 40-

ліття від створення товариства «Просвіта». Як голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько», Іван Боберський співпрацював з «Просвітою» в період підготовки та проведення I і II Краєвих здвигів у Львові.

5.2. Праця в «Українському спортовому кружку»

Знайомство широкої громадськості з руханкою (фізичним вихованням) і змагом (спортом) у другій половині XIX ст. у більшості країн Європи відбувалося, як правило, через поширення гімнастичного руху – утворення гімнастичних гуртків, товариств, організацій, об'єднань, союзів тощо. Рухові ігри та різновиди змагальних вправ тоді теж належали до гімнастики. Спорт як поняття і явище був поширений лише в Англії, США і країнах Британської імперії. Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. спортивний рух, завдяки першим міжнародним спортивним змаганням і чемпіонатам, зокрема й Олімпійським іграм (з 1896 р.), залишає місце для гімнастичного руху переважно в ділянці фізичного виховання різних закладів освіти. Однак і там, у школах, гімназіях та університетах, дуже швидко виникають перші спортивні осередки.

Цей процес торкнувся й українського середовища Галичини. У створеному 1894 р. українському гімнастичному товаристві «Сокіл» (статут товариства «Сокіл» затверджений міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р. [50, арк. 4–12 зв.; 51, арк. 3–25 зв.; 52, арк. 3–19; 53, арк. 3–27 зв.; 353, с. 217; 1021]) (з 1909 р. назву змінено на «Сокіл-Батько» (Змінити назву товариства «Сокіл» на «Сокіл-Батько» запропонував член сокільської організації Лев Лопатинський, – «тому, що, – писав голова «Сокола» Іван Боберський, – львівський «Сокіл» провадить Товариства, які повстають по селах і по містах» [355, с. 9])) у Львові з'являються секції з різних видів спорту, зокрема, борбництва (фехтування), мандрівництва (пішого туризму), наколесництва (велосипедного спорту) та ін. Наприкінці 1906 р. професор Академічної гімназії у Львові Іван Боберський спричинився до організації першого в освітніх закладах тіловиховного осередку, у назві якого, чи не вперше в українському середовищі вжито означення «спортовий» – «Український спортовий кружок». Знаковим стало і вживання у назві слова «український»

[355, с. 10; 739, с. 4] – за 11 років до появи перших державних утворень українців у ХХ ст. – Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки. Невдовзі УСК рушієм розвитку і популяризації спорту серед українців Львова, а згодом й Галичини. А ще спричинився до піднесення національної свідомості та патріотизму молоді.

Ідея заснування кружка визріла у Івана Боберського ще на початку ХХ ст., зокрема 1903 р., коли він почав проводити заняття гімнастики у шести відділах в Академічній гімназії у Львові [504, с. 39]. Ідею організації спортивного осередку Іван Боберський вирішив реалізувати через своїх найближчих вихованців – гімназистів руханкового середовища. Він свідомо повів справу таким чином, щоб організаторами кружка виступили самі ж гімназисти, які, таким чином мали здобувати відповідний досвід для того щоб у айбутньому застосувати його для продовження тіловиховної справи як у Львові так і далеко за його межами. З огляду на це офіційно УСК керували учні гімназії. Іван Боберський не входив до керівництва кружка, а був «опікуном», «духовним батьком» УСК.

Початково до УСК входили учні 5-а і 5-б класів. Серед засновників і перших членів УСК були: з 5-а класу – Степан Кизима, Євген Ломницький, Ананій Степанів, Петро Франко; 5-б – Степан Гайдучок, Тимофій Гумовський, Степан Цимбала [239, арк. 82; 530, с. 73]. Більшість із зазначених осіб завдяки УСК та Іванові Боберському пройшли неоціненний вишкіл.

У брошурі «Українське сокільство» (1939) Іван Боберський так описав перші кроки УСК: «Вкінці повстав 1906 р. при академічній гімназії «Український Спортовий Кружок». Члени носили емалієву, жовто-синю відзнаку з золотистими буквами «У. С. К.». Це були перші змагові [спортивні. – А. С.] відзнаки на українських землях. Назва «український» тривожила шкільних урядовців, але шкільна молодь розуміла, що вона – українці, а не «руські»» [355, с. 10].

З цього спогаду стає зрозуміло, наскільки важливими вважав Іван Боберський символіку та атрибутику кружка, зовнішньому вигляду його членів, рекламній продукції [96, арк. 100 зв.; 244; 566, с. 20; 956]. У звіті Академічної гімназії за 1910/11 н. р. про це знаходимо таку звістку: «Другий руханковий вечер, уладжений заходом Українського Спортового Кружка відбув ся 19.XII.1910 [р.] в салі «Сокола». Запросини і порядок були випечатані на картці: шість спортових образців творить обвідку. Представлені є скок в гору, вирив до бігу, мет кружком, мет списою, тягнене линви і гра в «союзняка». Сю картку на грамоти і запросини для ужитку «УСК» вирисував п[ан] Роман Грицай, слухач політехніки, після проекту проф[есора] І[вана] Боберського» [566, с. 20]. Зауважмо, що Роман Грицай на замовлення Івана Боберського розробив чимало афіш та відзнак перед Першою світовою війною, зокрема афішу для показових виступів товариства «Сокіл-Батько», відзнаку для учасників Шевченківського здвигу, що відбувся 27–29 червня 1914 р. у Львові та ін. [736, с. 10; 1084, с. 42, 43, 50; 1231, с. 169–170].

Кожен член УСК отримував вписову картку (посвідчення), в якій зазначалися прізвище та ім'я, клас, здача внесків за перше і друге півріччя навчального року (кружок існував на засадах самофінансування). У приватному архіві Степана Гайдучка зберігається вписова картка Гриця Лучаківського за 1909–1910 рр. [237], у якій вказано, що Гриць Лучаківський, учень 7-го класу, сплатив членські внески 2 корони (відповідно по 1 короні за півріччя). Документ завірений підписами голови кружка Петра Франка, касиєра (скарбника) Антіна Зеленого та печаткою УСК. Остання, овальної форми, мала лише напис («легенду»): «Український «Спортовий Кружок» у Львові».

У своїй діяльності УСК використовував ще дві печатки, відомості про які знаходимо у неопублікованих спогадах і приватному архіві Степана Гайдучка. Про одну з них він писав: «Печатка представляє zarazом відзнаку кружка, яку носили учні-члени цього кружка. Щит в горі має довкола букв

[УСК. – А. С.] кленові листки понище смуги на переміну синьо-жовті» [239, арк. 31]. Інша печатка, овальної форми, без зображення, містила лише легенду: «І. Український гімн. клуб футбалевий у ЛЬВОВІ». Поява третьої печатки пов'язана з діяльністю при УСК секції копаного м'яча, в якій сформувалося декілька гімназійних дружин (команд).

Також члени УСК носили металеві емальовані відзнаки приналежності до організації, на яких у щиті було зображено кленові листки та напис «У. С. К.» [239, арк. 31]. Відзнаки були виконані в синьо-жовтих кольорах. Багато із членів УСК в останньому семестрі свого навчання в Академічній гімназії та її філії робили фотографії з цією відзнакою на гімназійних строях [244]. На жаль не вдалося встановити місце знаходження жодної металевої відзнаки УСК. До речі, ця фалеристична пам'ятка відсутня у колекції відзнак, яку збирав у міжвоєнний період Степан Гайдучок [242]. Останній шукав її не тільки серед членів «Сокола-Батька», а подавав з цього приводу оголошення в часопис «діло». Однак, всі пошуки були безуспішними.

У контексті діяльності УСК Іван Боберський (за словами Степана Гайдучка – «головна пружина видавничої діяльності в товаристві Сокол-Батько» [735, с. 9; 1084, с. 20]) – підготував і опублікував перші пояснювальні, методичні праці з впоряду, ігор та забав, копаного м'яча, ситківки, гаківки тощо. Частина з них була опублікована саме на сторінках звітів Академічної гімназії: «Забави і гри рухові» (1904) [305, с. 3–33], «Забави і гри рухові, часть друга» (1905) [308, с. 3–27], «Рядові вправи» (1909) [349, с. 3–58]. Ці методичні праці полегшували роботу членам УСК, суттєво сприяли підвищенню їх обізнаності та фахового рівня.

Першими для занять в УСК були обрані футбол, легка атлетика та українська рухова гра «Гилька». З цього приводу у «Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1906/1907» зазначалося: «[...] кружки плекають гри: Союзняк (Association Football) і Гильку, вправляють ся в бігу і метанню диска та списи» [562, с. 39].

Поступово члени УСК опановували гаківку (хокей), лещети (лижні перегони), совги (ковзанярство), санкарство (швидкісний спуск на санах), ситківку (теніс), плавання, веслування, наколесництво (велоспорт) [746, с. 4]. При кружку діяли відповідні спортові секції, кількість яких з року в рік змінювалася. Так, у 1908/09 н. р. у структурі УСК діяло 7 секцій: копаного м'яча, бігу, скоку, ратища і кружка, ситківки, дужання, прогульки [564, с. 16].

Завдяки діяльності секцій УСК кількість учнів, які займалися руханкою та різними видами спорту, зростала. Так, у звіті Академічної гімназії за 1909/10 н. р. Іван Боберський писав: «Коли упорядкуємо спорти після числа любителів, а зачнемо від найбільшого числа, то дістанемо такий порядок: кичка – 544, їзда верхом – 504, союзняк – 414, плаванє – 375, веслованє – 341, їзда на совгах – 317, танець – 163, їзда на ровері – 111, легка атлетика – 60, ситківка – 17, їзда на лещетах – 14» [565, с. 24].

У літню пору вправління членів УСК відбувалися на свіжому повітрі, зокрема на придатних паркових галявинах, найчастіше – у Цісарському ліску («Кайзервальд», сьогодні – парк «Знесіння»), на Підзамче, на «Вульці», а також «янівських оболонях». У зимову пору заняття з різновидів атлетики проводились переважно в гімнастичному залі «Сокола-Батька» на вул. Руській, 20, перегони на лещетах і швидкісні з'їзди з гори на санках – у Стрийському парку або у парку «Залізна вода», а катання на ковзанах – на Пелчинському ставку.

Першим видом спорту для УСК став копаний м'яч, або союзняк (футбол). На той час футбол, відомий під різними назвами, вже був доволі поширеним, зокрема і в українському середовищі Галичини. Свідченням цього є те, що ще 1900 р. у Львові один із засновників українського гімнастичного товариства «Сокіл» Володимир Лаврівський вперше видав українською мовою правила гри у футбол під назвою «Копана (Association Football)» [1159]. Це був підручник, перекладений і перероблений з чеського видання Осипа Кленки [873, с. 4]. «Дальший етап розвитку копаного мяча, – за словами Тараса Франка, – й інших спортів датується з приходом

енергійного і фахового провідника, проф[есора] І[вана] Боберського. Професор, германіст і руховик, учив гімнастики надобовязково, а в літній порі громадив учнів охотно на «кайзервальді» і там почав правильні тренінги копаного мяча. Систематично навчав подавати мяч короткими пассінгами, стонувати (задержувати), провадити, стріляти наріжняка карного, відбивати головою. Молодь української гімназії згуртувалася в У[країнському] С[портовому] Кружку і поділилася на дружини копаного мяча. Змагання розгрівали зпершу зі собою, потім з жидівськими і польськими дружинами» [1335, с. 31]. В рік заснування УСК Іван Боберський у друкарні НТШ видав накладом товариства «Сокіл» у Львові третю частину своєї праці «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч», яку присвятив саме футболу [203; 257; 312].

У секції копаного м'яча УСК сформувалося декілька гімназійних команд – «УСК I», «УСК II», «УСК III», «УСК IV», «УСК V» та ін. Кількість дружин (команд) копаного м'яча при УСК постійно зростала. У 1908/1909 н. р. їх було – 5, 1909/1910 – 11 [564, с. 16; 565, с. 16]. Перші футбольні матчі відбувалися лише між командами кружка, але згодом футбольні команди УСК починають брати участь у змаганнях міста та краю. Відомо, що команди УСК охоче відповідали на запрошення до ігор в копаного м'яча з такими українськими, польськими, чеськими та жидівськими командами, як «Гасмонея I», «Гасмонея II», «Гасмонея III», «Дніпро I», «Збараж I», «Збараж II», «Литва I», «Погонь I», «Погонь II», «Погонь III», «Погонь IV», «Погонь V», «Поділля», «Свобода I», «Спарта I», «Спарта II», «Спорт I», «Сянова Чайка I», «Тім I», «Тім II», СТ «Україна», «Чарні I», «Чарні II», «Чарні III», «Чарні IV», «Чарні V», «Чарні VI» та ін. [686, с. 9–10; 905, с. 5–6; 926, с. 12].

Спочатку, через брак досвіду, спортсменів УСК більшість матчів програвали, однак згодом вони почали грати на рівних з відомими та титулованими командами. Серед перших переможних зустрічей УСК були: матч «УСК I» з «Погонь IV», який відбувся 26 вересня 1909 р., рахунок 1:0; «УСК I» – «Гасмонея II» («Асмонея II») – 23 жовтня 1909 р., 2:0 та ін.

Здобутки і помилки команд Іван Боберський обговорював з членами УСК після матчів. Так, 30 вересня 1909 р. у приміщенні 3-а класу учні з «Батьком українського тіловиховання» аналізували гру «УСК І» та «Погонь Ш», що завершилася з рахунком 5:1 на користь «Погоні Ш». Єдиний гол у ворота суперника тоді забив Петро Франко. Висновок Івана Боберського: «Поміч подавала мяч за слабо вперед, нападчі тримали ся длятого на своїй половині грища. Заложники копали також за слабо. Воратар держав ся добре» [564, с. 17].

З метою вдосконалення майстерності гравців команд УСК Іван Боберський 1909 р. спеціально запросив з Праги фахівця з футболу, члена чеського футбольного клубу «Славія» В'ячеслава Льомоза [239, арк. 29; 1352, с. 25], який упродовж 5–27 вересня 1909 р. провадив навчальні тренування з командами копаного м'яча УСК (у спогадах Степана Цимбали, опублікованих у діаспорі, подається неправдива інформація про те, що В. Льомоз прибув до Львова для тренування футбольних команд УСК у 1907/1908 н. р. [1035, с. 185; 1036, с. 343]; зі спогадів С. Цимбали ця та інші помилки перекочували у публікації сучасних українських авторів). Відомості про це залишилися у «Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1909/1910»: «Дня 5 вересня прибув до гімназії член чеського клубу «Слявія» п[ан] Вячеслав Льомоз з Праги, щоби підучити дружини в методі гри. Вправи відбували ся майже що дня, через цілий вересень на Вульці або на янівськiм оболоню. Перший підготов (тренінг) відбув ся 5.IX. на Вульці. Тренер показав спосіб, як здержувати мяч, коли він спадає з гори та як подавати. Радив не бити ніколи в гору, лиш все низько, добре виміреним копом, по попереднім здержаню. Копати мяч треба не кінцем черевика, але підбитєм, ізза чого мяч йде о много влучнійше. Вправляла перша дружина з другою від год[ини] 10 ½ – 12 ¾. Дня 6.IX. відбув ся тренінг від год[ини] 4 ½ – 6. Гра була слабша, бо гравчі були помучені єще з попередного дня. На тренінгу дня 7, 8, 9 і 10.IX. учив тренер подавати мяч боком черевика, гри в одні ворота і бігу довкола грища» [565, с. 16].

Кошти на оплату праці В'ячеслава Льомоза як тренера УСК Іван Боберський та члени УСК збирали та заощаджували упродовж декількох місяців [1352, с. 25]. Цей епізод з діяльності УСК зафіксований у багатьох спогадах. Зокрема, Степан Гайдучок згадував: «Кілька уваг і відповідей читачеві. Звідки взявся тренер з чеської «Славії»? Учні (а вони усі були рівночасно і учнями в львівському «Соколі-Батьку») дали гімнастичний попис, а за дохід з нього закупили спортивну форму, м'ячі, черевики. Директор [Академічної гімназії у Львові Едвард. – А. С.] Харкевич, великий приятель молоді, дав 300 корон на тренера, щоб його оплатити. Ці пописи давали учні, почавши з 1909 р. щось три рази. Богатші учні купували виряд за батьківські гроші» [239, арк. 30]. Дбаючи про поліпшення матеріально-технічної бази УСК, Іван Боберський у 1912/13 н. р. подарував УСК обладнання на суму 190 корон [430, с. 49].

Про В'ячеслава Льомоза Тарас Франко писав так: «Проф[есор] [Іван] Боберський бачучи велике замилювання молоді до м'яча, спровадив з Праги фахового тренера п[ана] [В'ячеслава] Льомоза активного гравця «Славії» чи «Спарти» праської, що на той час було не аби якою сензацією. Пан [В'ячеслав] Льомоз, низький, симпатичний блондин, показався добрим організатором, імпував усім змагунам феноменальною технікою гри, чудесним опануванням м'яча й ефектовними «бомбами». Учив наших хлопців так пильно, що вже по кількох тренінгах, рівень гри цілої дружини піднісся значно. Памятаю, яке захоплення викликала двоциферна перемога української одинадцятки над «Гасмонєєю» на янівських оболонях. [В'ячеслав] Льомоз грав у центрі нападу і сам стрілив переважну кількість воріт. Жиди не доходили до голосу і ганебно програли. З польськими дружинами йшло трудніше, бо ті швидше почали копати й швидше мали власні грища» [1335, с. 31, 32]. Завдяки зусиллям Івана Боберського кількість дружин (команд) копаного м'яча при УСК постійно зростала: у 1908/09 н. р. їх було – 5, 1909/10 – 11 [564, с. 16; 565, 16].

Для популяризації спорту у Львові проводили «прилюдні» (показові) змагання (29 травня 1910 р. – перші прилюдні змагання УСК з легкої атлетики на «Вульці» [565]; 15 жовтня 1910 р. – другі прилюдні змагання УСК на «площі циклістів» [790, с. 14] та ін.) та руханково-вокальні виступи (3 квітня 1909 р., 6 лютого 1910 р. у рухівні «Сокола-Батька» [753, с. 4; 807, с. 14; 943, с. 7; 944, с. 12; 945, с. 8] та ін.).

29 травня 1910 р. на перші прилюдні легкоатлетичні змагання зголосилося 24 спортсменів, які представляли львівські «Український спортовий кружок» і УСК «Дніпро». Вхід на змагання для глядачів був безкоштовний.

У змаганнях результати були такі:

1) біг на 100 м, 8 учасників: перше місце – В. Мотлюк («Дніпро») – 12 с; друге – М. Заворотюк (УСК) – 13,5 с;

2) метання диска, 4 учасники: перше місце – С. Кизима – 26.85 м; друге – В. Остапчук (УСК) – 23.70 м; третє – М. Заворотюк (УСК) – 22.25 м; четверте – І. Бучко (УСК) – 21.95 м;

3) біг на 50 м, 7 учасників; перше місце – В. Гусаківський («Дніпро»); друге – С. Качмарський («Дніпро»), третє – Р. Іванець (УСК);

4) метання диска, 3 учасники: перше місце – Ф. Черник (УСК) – 32.90 м; друге – К. Мацюрак (УСК) – 29.10 м; третє – С. Кизима – 28.85 м;

5) стрибок у висоту, 3 учасники; перші місця розділили П. Франко (УСК) і О. Левкович («Дніпро») – 1.37 м; друге місце – В. Качмарський (УСК) – 1.32 м;

6) піднос тягарів на дві руки «підкидом», 3 учасники; перше місце – В. Остапчук (УСК) – 86 кг.; друге – С. Гумовський (УСК) – 70 кг; третє – П. Мазурак (УСК) – 64 кг.

7) біг на одну англійську милю (1609 м), 6 учасників; перше місце – М. Заворотюк (УСК) – 5.30 хв., друге – З. Дума («Дніпро»); третє – О. Карпінський (УСК).

Закінчилися перші прилюдні легкоатлетичні змагання футбольною зустріччю «УСК І» та «Дніпро І». Суддею змагань був учень 7-го класу

Академічної гімназії В. Остапчук. Склад дружини (команди) «УСК І»: Ф. Черник (лівий крильник), П. Франко (лівий злучник), М. Заворотюк (чільник), В. Завадський (правий злучник), К. Мацюрак (правий крильник), Г. Лучаківський (лівий помічник), Т. Когут (осередник), С. Цимбала (правий помічник), А. Зелений (лівий заложник), О. Нестор (правий заложник) П. Мазурак (воротар). Склад дружини «Дніпро І» був такий: В. Качмарський, Й. Щерба, В. Гуссаківський та С. Качмарський (нападачі), М. Богонос (чільник); М. Стецик, О. Левкович, Г. Кулик (помічники), І. Стоцкий, З. Дума (заложники), І. Шуховський (воротар). Рахунком матчу 4 : 0 на користь «УСК І». Іван Боберський у звіті Академічної гімназії так підсумував перебіг гри: «В першій половині гри зробив УСК чотири ворота, в другій половині жадна сторона не пробила воріт. В грі треба би не за сильно подавати мяч і належало би, щоби кожний грач глядів, де має уставити ся, щоби перехопити подаваний мяч. Грачі збігають ся часами безпотрібно, місто рушати ся на своїх загонах. Хоть вимоги на око легкі і ясні, то прецінь набуває ся їх лише через довгу, невтомиму вправу» [404, с. 19].

15 жовтня 1910 р. другі прилюдні змагання УСК відбулися на «площі циклістів». На змагання були запрошені учні середніх шкіл і студентська молодь. Всього зголосилося 26 спортсменів і дві футбольні команди «Поділля І» з Тернополя та «УСК ІV» зі Львова [403].

У змаганнях результати були наступні:

1) біг на 100 м, 7 учасників; перше місце – Роман Мотлюк (УСК), друге – Василь Щупаківський (УСК); третє – Михайло Заворотюк (УСК);

2) біг на 50 м, 3 учасники; перше місце – Станіслав Качмарський (учень семінарського курсу); друге – Юліан Левицький (УСК); третє – Іван Максимішин (УСК);

3) метання диска, 4 учасники; перше місце – Василь Остапчук (УСК) – 24.80 м; друге – Михайло Заворотюк (УСК) – 23.80 м; третє – Степан Цимбала (УСК) – 22.10 м; четвєрте – Тарас Франко (студент філософського факультету Львівського університету) – 21.30 м;

4) гінці (естафета), 2 команди по 4 спортсменів; перша команда учнів Академічної гімназії у складі: Юліян Левицький, Роман Іванець, Євген Носковський, Петро Когут; друга команда з філії Академічної гімназії: Михайло Залужний, Михайло Панас, Іван Максимишин, Іван Петрина. Перемогу здобула перша команда.

5) біг на англійську милю (1609 м), 7 учасників; перше місце – Михайло Чіх; друге – Михайло Заворотюк; третє – Олександр Карпінський;

6) хід на 3 км, 4 учасники; перше місце – Степан Зелений;

7) біг на 5 км; перше місце – Олександр Карпінський – 20 хв. 12 с.

На завершення змагань відбувся футбольний матч між командами «Поділля І» з тернопільської гімназії та «УСК ІV» з Академічної гімназії. Суддею змагань був студент медичного факультету Львівського університету Степан Гайдучок. Склад команди «Поділля І»: Михайло Добромиль (воротар), Осип Гринкевич (правий заложник), Олекса Білинський (лівий заложник), Володимир Малис (лівий помічник), Андрій Філь (осередник), Петро Стадник (правий помічник), Михайло Вітошинський (лівий крайник), Іван Назаревич (лівий злучник), Петро Вацик (чільник), Іван Огар (правий злучник), Володимир Дудик (правий крайник). Команду «УСК ІV» представляли: Іван Черкавський (воротар), Олекса Кулай (лівий заложник), Михайло Зазуляк (правий заложник), Іван Лучинський (лівий помічник), Михайло Пеленський (осередник), Іван Петрина (правий помічник), Володимир Ольховий (лівий крайник), Володимир Здерко (лівий злучник), Кость Гуссаківський (чільник), Іван Максимишин (правий злучник), Петро Когут (правий крайник). Гра тривала 70 хвилин і закінчилася з рахунком 1 : 1. За словами Івана Боберського: «За найліпші осяги роздав судейський збір нагороди. Кождий соперник дістав споминну грамоту. [...] Тернопільська дружина відзначала ся силою, львівська звинностию. Обі дружини дорівнували собі в грі. Дружина тернопільської гімназії прибула на запросини академічної гімназії під проводом п[ана] проф[есора] [Семена] Сидоряка. Видцями були самі ученики і кількох п[анів] академиків. Доц росив через

цілий день, але се для змагань і гри в «Союзняка» ніколи не може шкодити» [403].

Спортівці УСК брали участь у змаганнях в інших містах Галичини, зокрема в Тернополі, Стрию, Перемишлі. Чи не найяскравішою подією у спортивній діяльності УСК та українських спортивних товариств того часу були ІІ Запорожські ігрища, які відбулися 29 червня 1914 р. на площі «Сокола-Батька» у Львові з нагоди Шевченківського здвигу.

За прикладом УСК у Галичині заснуються інші українські спортивні клуби: «Дніпро» у Львові, «Поділля» в Тернополі, «Сянова Чайка» в Перемишлі, «Січ» (згодом змінено назву на «Скала») у Стрию. Іван Боберський разом зі змагунами УСК неодноразово приїжджав у різні міста Галичини, проводив спортивні змагання та лекторії з актуальних питань тіловиховання і спорту. Показовою у цьому відношенні була поїздка 16 жовтня 1909 р. Івана Боберського з командами копаного м'яча УСК І та УСК ІІ до гімназії в Тернополі. У першій половині дня було підготовлене поле для гри в копаній м'яч, Іван Боберський з львів'янами також оглянули місто. Після обіду у приміщенні Іван Боберський зробив одногодинну доповідь про правила гри у копаній м'яч «Міщанського Брацтва». Далі відбулися змагання з копаного м'яча. Головним суддею матчу був Іван Боберський. Футбольна команда УСК І перемогла з рахунком 2 : 0. Під кінець дня підбито підсумки та обговорено актуальні питання. Іван Боберський запросив тернопільських спортсменів з товариською зустріччю відвідати Львів і ознайомитися з діяльністю «УСК» та «Сокола-Батька» [565, с. 18].

Саме після цієї зустрічі у Тернополі, під керівництвом учителя Семена Сидоряка (1870–1939) була сформована українська команда копаного м'яча в українській гімназії Франца Йосипа і помітно зріс інтерес до інших видів спорту, які розвивалися у Галичині, зокрема до лещетарства, легкої атлетики, мандрівництва, ситківки [1162, с. 5; 1204, с. 6; 1314, с. 109–110]. До речі, Іван

Боберський як суддя неодноразово брав участь у змаганнях з копаного м'яча, не тільки у Львові, а й в інших містах Галичини.

Діяльність УСК професор Іван Боберський висвітлював у галицькій пресі. Статті і замітки Івана Боберського та його учнів – членів УСК (Петра Франка [951–953], Степана Гайдучка [981–985] та ін.) публікувалися в українських часописах «Діло», «Народне слово», «Сокільські Вісти», «Вісти з Запорожжя» та звітах Академічної гімназії у Львові [301, с. 3; 407; 514, с. 4; 753, с. 4].

Праця Івана Боберського як засновника та опікуна УСК дала поштовх у міжвоєнний період до заснування його учнями та послідовниками в Академічній гімназії та її філії інших спортивних кружків, зокрема СК «Сагайдачний», СК «Русалка», СК «Ясний Тризуб» та 43-го пластового куреня імені Олега Віщого, членом якого був майбутній командир УПА Роман Шухевич [172, арк. 114 зв.–115; 582, с. 545].

Висновки

Отже, упродовж 1906–1914 рр. Іванові Боберському та його послідовникам вдалося підготувати в УСК чимало знаних пізніше спортсменів та фахівців у ділянці фізичного виховання і спорту. Діяльність УСК під керівництвом Івана Боберського стала прикладом для ініціативних груп в інших містах Галичини. Результатом цього було заснування спортивних кружків «Сянова Чайка» (гімназія в Перемишлі); «Поділля» (гімназія в Тернополі); «Січ» (у Стрию, невдовзі перейменована на спортивний кружок «Скала»). УСК став визначальним чинником становлення і поширення спорту серед української спільноти Галичини. За твердженням відомого спортсмена того часу, провідного діяча сокільського руху, а згодом першого голови УСЦАК Едварда Жарського (1906–2003), УСК був кузницею перших «пропагаторів спорту і спортивних талантів, що опісля, у світовій війні [Першій світовій війні. – А. С.] віддали свої спортивні надбання ідеї визволення Батьківщини» [1111, с. 12]. З-посеред чільних діячів і спортсменів УСК слід

окремо згадати Степана Гайдучка, Антіна Зеленого, Степана Кизиму, Романа Носковського, Тараса і Петра Франків, Степана Цимбалу, Федя Черника. Кожен з них у різний час брав дієву участь у заснуванні та розвитку різних українських руханково-спортових гуртків і товариств Галичини, зокрема таких відомих як «Пласт» та СТ «Україна». Вони також у різний спосіб сприяли поширенню видів спорту на українських землях і в діаспорі.

5.3. Співпраця з товариствами «Україна» та «Пласт»

На початку ХХ ст. у Львові організовуються перші на українських землях, що входили до складу Австро-Угорської монархії, українські спортивні товариства. Заснування стараннями Івана Боберського та його вихованців 1906 р. в Академічній гімназії спортивного осередку – «Українського спортивного кружка», стало прикладом для наслідування і мало визначальний вплив на становлення і поширення спорту в освітніх установах українців Львова та серед української спільноти краю загалом. Так, невдовзі у Львові українське юнацтво польських гімназій об'єдналося в український спортивний кружок «Дніпро». Українські спортивні осередки (кружки, а згодом клуби) з'явилися при українських гімназіях у низці інших міст і містечок краю: «Сянова Чайка» – в Перемишлі; «Поділля» – в Тернополі; «Січ» – у Стрию. Однак участь у таких кружках брала лише певна частина гімназистів, і то лише в роки свого навчання. Вчорашні гімназисти, спортсмени УСК та «Дніпра», ставши студентами Львівського університету чи політехніки, здебільшого таку можливість втрачали. Тому постала потреба створення громадського спортивного товариства, яке б акумулювало і задовольняло потреби українського молодіжного середовища, передусім студентської молоді.

Намагаючись допомогти у вирішенні цієї проблеми випускникам Академічної гімназії, професор Іван Боберський порадив їм створити окреме спортивне товариство для українських студентів вищих шкіл Львова. Стараннями Івана Боберського (після численних обговорень і консультацій) та його учнів – Степана Гайдучка, Гриця Лучаківського, Василя Палііва, Матвія Яворського та ін. – 22 вересня 1911 р. у залі товариства «Сокіл-Батько» відбулися збори студентської молоді, на яких було ухвалено рішення заснувати спортивне товариство [802, с. 4; 1061, с. 20]. За назву було обране особливе для кожного русина-українця слово – «Україна» [345, с. 47–48; 1061, с. 21].

Вихованець Івана Боберського Степан Гайдучок згадував: «Треба було аж двох випусків абітурієнтів академічної гімназії, щоби в 1911 р. оснувати спортове товариство студентів вищих шкіл «Україна». Виключно академічним стануло воно тому, що про спорт в інших верствах молоді годі було ще думати. Воно стало відразу твердо на ноги, до чого причинилося немало й це, що Товариство «Сокіл-Батько» [під головуванням Івана Боберського. – А. С.] у Львові подбало про власну площу» [739, с. 4].

27 вересня 1911 р. обговорено проект статуту товариства, запропонований студентом права Львівського університету Матвієм Яворським [802, с. 4]. У § 1 статуту зазначено: «Товариство носить назву «Україна спортове товариство студентів висших шкіл у Львові». Мовою урядовою є українська» [191, арк. 77, 100] (ці положення будуть збережені у редакціях статуту від 1914 та 1925 рр.). 8 квітня 1925 р. на Надзвичайних загальних зборах товариства § 1 статуту змінено на: «Товариство має назву: Спортове Товариство «Україна», в скороченню С. Т. «Україна». Урядовою мовою Т[оварист]ва є українська. Осідком Т[оварист]ва є місто Львів». Така офіційна назва збереглася до початку Другої світової війни. У 1920-х роках була спроба змінити назву товариства на Українське спортове товариство «Тризуб» з центром у Львові та поширити діяльність на територію Львівського воєводства [191, арк. 63]. Однак польська окупаційна влада не схвалила такої ініціативи українців.

Метою товариства, окреслено в статуті, було «плекати практично і теоретично спорт у всіх його напрямках». Серед завдань першорядними були такі: «а) удержуванє приладів для членів, льокалів, площ для змагань та підручних бібліотек; б) видаванє публікацій з обсягу спортового житя, уряджуванє відчитів збиранє статистичного материялу; в) уряджуванє публичних змагань, прогульок, руханкових вечорів, вечерниць та всяких иньших зібрань для науки і забави; г) веденє постійних вправ і науки в всіх напрямках спорту та руханки; д) творенє секцій для поодиноких напрямів спорту; е) удержуванє зносин з иньшими спортовими та руханковими

Товариствами» [191, арк. 77]. Для затвердження документ за підписом чотирнадцяти осіб (серед них: Матвій Яворський, Степан Гайдучок, Олекса Кривий, Денис Зелений, Василь Паліїв, Аркадій Малецький, Зенон Носковський, Микола Лучаківський, Тарас і Петро Франки, Святослав Довбенко, Володимир Бачинський та ін.) 8 листопада 1911 р. було скеровано в Галицьке намісництво [191, арк. 86].

На перших загальних зборах організації, що відбулися 12 листопада 1911 р., обрано керівництво: голова – Матвій Яворський, містогорова (заступник) – Василь Косаревич, писар – Антін Зелений, скарбник – Василь Паліїв, господар – Володимир Костецький, начальник змагової комісії – Степан Гайдучок, відпоручник і писар змагової комісії – Іван Гасман, заступники виділових (правління) – Гриць Лучаківський, Роман Носковський, Денис Вахнянин [802, с. 4]. 26 листопада 1911 р. Галицьке намісництво повідомило, «що не наказує завязання [не забороняє заснування. – А. С.] Товариства Студентів вищих шкіл «Україна» на підставі проведеного статуту» [1061, с. 21].

Визначальну роль у діяльності СТ «Україна» відіграло українське гімнастичне товариство «Сокіл», очолюване Іваном Боберським [1335, с. 30–32]. Запропоновану ним і визрілу в середовищі його учнів ідею вдалося реалізувати насамперед завдяки організаційним зусиллям і матеріальним можливостям «Сокола-Батька». Саме на його базі, а це – гімнастичний зал та гімнастично-спортова площа «Український город», де відбувалися вправляння та змагання спортсменів «України».

Важливість співпраці з українським «Соколом» СТ «Україна» засвідчило тим, що 19 березня 1913 р. стало членом гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» у Львові [113, арк. 46; 968, с. 5]. Ще одним аргументом у цьому зв'язку є і те, що в § 31 статуту СТ «Україна» 1911 р. було записано: «На случай розв'язання Товариства переходить его майно на українське Товариство «СОКІЛ» у Львові, хіба звичайні Збори постановлять инакше» [191, арк. 81]. Промовистим у цьому плані є й виступ професора

Львівського університету Степана Рудницького на руханково-вокальному вечорі СТ «Україна» 16 грудня 1911 р. у Львові. З-поміж іншого він сказав: «Під проводом «Сокола-Батька» гуртують ся наші руханкові товариства, що видатно вже працюють над фізичним вихованем. – Повстають також спортові товариства, між ними «Україна». Не берусь говорити про руханку. Для нас Важним є спорт, або сказати по українськи «змаг». Він дозволяє на рух на вільному воздусі тай дає нам пізнавати природу. – Хоч проте нас тут нині мало і то майже молодіж, то відрадний се стан, бо в молодежи все. Вона піде в сліди Англії. Там відкладають батьки на бік сановиту повагу і займають ся розумним плеканем змагу, що веде до енергії духа. Бажаю тов[овариству] «Україна» найліпшого успіху, нехай хвилі фізичної тужности знова стануть сьвітлими хвилями нашого народа» [885, с. 2].

Створення спортивного товариства з промовистою назвою «Україна» ще до Першої світової війни мало надзвичайне пропагандистське значення для національного самоствердження української молоді. Ця назва крила у собі стратегічну мету більшості галицьких політичних партій – ідею утворення власної Української Самостійної Соборної Держави. Водночас вона непокоїла, а то й дратувала багатьох у польському політикумі Галичини. Вона була ідейною зброєю в боротьбі за національне самовизначення українців (нагадаємо, що в 1910 р. загострилася боротьба українських студентів Львівського університету за можливість навчатися українською мовою, кульмінаційним моментом якої стала трагічна загибель одного з лідерів української молоді, члена «Сокола-Батька» Адама Коцка [643; 847; 877]).

Обставини, за яких створювалося та робило свої перші кроки СТ «Україна», ілюструє цитата з датованого 22 травня 1936 р. листа-спогаду Івана Боберського до керівництва товариства:

«Зі споминів про початок Товариства «Україна» 1911 р. можу подати, що звернув я увагу моїм тодішнім знайомим серед академічної молоді, що на львівським університеті потрібний доконче репрезентаційний спортовий

клуб української молоді. Він повинен зватись «Україна» і заохочувати студентів університету й політехніки до плекання рухових гор, народніх вправ (хід, біг, скок, мет, дужба), боксу й шерму. Клуб мав спонукати українську молодь, придбати собі не лише інтелігенцію духа, але також інтелігенцію тіла. Дружини копаного мяча, гаківки й ставки (безболь), мали міряться з дружинами чужих клубів і притягнути українську молодь до співбігу з молоддю других народів.

Пригадую собі недовірчиве лице [Василя] Остапчука й задумані очі Василя Палієва, які мою замітку стрінули з якоюсь непевністю. Чи не натрапить клуб з таким іменем на університеті й політехніці на спротив. Смілість перемогла й клуб основано. Звертав я увагу на те, що товариство має мати свою таблицю на оповістки на коридорі обидвох високих шкіль у Львові, а в своїм одязі до прилюдних гор зазначувати жовто-блакитну краску.

Безпосередніх вражіннь з початкових засідань основників мені брак. Не брав я участи в нарадах, але давав ради, коли вони були потрібні й нарешті не втручався в справи клубу, щоб члени, – а було між ними багато моїх учнів, – відчували, що рішають самі про себе. Вмію цінити здорову честилюбивість. Знаю, що влізливі поради знеохочують. Самостійне відкривання способів, як поклати труднощі, належить до приємностей енергійних людей. Правдивий мужчина хоче бути на свою власну руку відкривцем, ловцем, здобувцем, вояком, переможцем.

Колись знайду серед моїх паперів мою грамоту почесного членства і перешлю до Товариства «Україна» на спомин.

Діяльність Товариства йшла великими закрутами, як ріка, що завертає то вліво, то вправо, по широкій низині. Згубив я його з очей, бо події вид заступили. Дійшла до мене вістка, що лишило воно мури високої школи й перемінилось в загальне змагове товариство, яке мірить свої сили в стрічах з другими клубами. В часописах читав я його назву й звіти з його виступів.

Лише боротьба вишколює засади боротьби.

Постійна вправа в шермі учить орудувати шпадою.

Дружинна гра на зеленій мураві впоює правила громадянського співділа: «Teamwork», яке веде до повного успіху, до перемоги противника в його власних «воротах» [344, с. 6; 345, с. 47–48].

СТ «Україна» швидко стало вагомою ланкою, що зміцнила структуру спортивного руху Галичини. Члени товариства не лише займалися різними видами спорту, а й пропагували їх. Антін Зелений з цього приводу писав: «Для плекання поодиноких родів спорту ділить ся Товариство на секції, що зістають під проводом заводових провідників. Члени вибирають собі той спорт, який найліпше відповідає їх силі, вдачі і маєтности: Союзняк, ситківка, гилька, кичка, гаківка, добувач, тарабанна, п'ястучка, мет списою, кісткою, кулею, молотом, хід, біг, скок, плаванє, літанє, їзда верхом, на совгах, лещетах, санчатах, веслованє, дужанє, стрілянє» [802, с. 4].

У перші місяці діяльності члени СТ «Україна» створили сім спортивних секцій: лещетову, санчатову, совгарську, м'ячеву, ситківкову, легкої атлетики та прогульково-забавову. Наука їзди на совгах складалася з двох курсів: так званого «вищого» під керівництвом Петра Франка і «нищого» – А. Барщівського та Івана Гасмана. Лещетарства навчали професор Львівського університету Степан Рудницький та Петро Франко. Курси були розраховані на 15 занять. Станом на січень 1912 р. СТ «Україна» налічувало 43 члени [802, с. 4].

У своїй діяльності спортсменів «України» опиралися на науково-методичну літературу, видану Іваном Боберським у Львові. Значною популярністю серед членів товариства користувалися книги та публікації «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнайцять гор мячевих» (1905), «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (1906), «Впоряд» (1909), «Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка» (1909), «Правила до гаківки» (1910), «Лавчина і щєблівка» (1910), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911), «Стрілянє до влучі» (1913).

Товариство організовувало як внутрішні спортивні змагання з різних видів спорту, так і зустрічі з іншими українськими клубами і осередками

Галичини. Уже у перші роки після заснування СТ «Україна» взяла діяльну участь у підготовці та проведенні Шевченківського здвигу, який відбувся у Львові 27–29 червня 1914 р. та II Запорозьких ігрищ, які в тогочасній пресі отримали назву «Першої Української Спортової Олімпіади». Особливим атрибутом Шевченківського здвигу стала спеціальна відзнака, виготовлена «за помислом Івана Боберського», на якій була викарбувана назва СТ «Україна» [736, с. 10; 1084, с. 42, 43, 50; 1231, с. 169–170]. Відзнака мала форму трикутника, при сторонах якого містилися півкруги, в яких поміщено букви «С. Б.», «У. С. С.», «С. Т. У.», тобто абрєвіатури назв тих організацій – учасників здвигу: «Сокіл-Батько», «Український січовий союз» та СТ «Україна». Всередині трикутника розташовувався напис: «Шевченковий здвиг 1914.28.VI». На вістрі нижнього кута трикутника монограма «G R» (Грицай Роман) [1152, с. 18]. Ця відзнака була випущена у Відні коштами «Сокола-Батька» та Українського січового союзу. Тираж, як на той час, був досить великим – 10 тис. з білого металу і 100 штук – з міді [239, арк. 32; 1084, с. 50]. Форму трикутника, на думку Степана Гайдучка, взято для того, щоби кожен, хто чіпляв відзнаку до одягу, міг обернути її так, щоб назва його товариства була зверху [1084, с. 50]. Одна така відзнака зберігалася у міжвоєнний період у культурно-історичному музеї Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а згодом була передана до Історично-воєнного музею НТШ [62, арк. 32]. Декілька таких відзнак сьогодні зберігаються у Львівському історичному музеї [1152, с. 18] і приватному архіві Степана Гайдучка (м. Львів) [242].

Практично відразу після заснування СТ «Україна» при ньому була створена дружина копаного м'яча (футбольна команда) з однойменною назвою. Вона зустрічалася не лише з українськими футбольними клубами (перший матч відбувся 15 жовтня 1911 р. зі змагунами УСК Академічної гімназії у Львові на площі «Сокола-Батька», СТ «Україна» програла з рахунком 2:1 [565, с. 18; 791, с. 4; 802, с. 4; 817, с. 4; 1059, с. 50; 1060, с. 119]), а й гідно відстоювала честь українців у матчах з польськими,

жидівськими та чеськими командами («Тім», «Чарні», «Гасмонея», «Погонь» тощо [1059, с. 49–63; 244]). У команді «виросли» знані українські майстри копаного м'яча Карло Мікльош, Олександр Скоцень, Михайло Бутель та ін.

Від самого початку Іван Боберський опікувався справами товариства, брав активну участь у його житті. Саме він дав поштовх для проведення «Перших Запорозьких Змагань» (Запорозьких ігрищ) 15–16 жовтня 1911 р. у Львові [802, с. 4], які упродовж наступних двох десятиліть відбувалися в Галичині. Також він допомагав в організації та брав участь як суддя в змаганнях з «дужання за мистецтво Галицької України» (перші змагання відбулися 23–24 березня 1912 р. [244; 806, с. 6], другі – 15–16 березня 1913 р. [244; 792, с. 5; 957, с. 13–14]). Сучасники, як українці, так і поляки, відзначали те, що «осяги», які здобули тоді змагуни «України», були «дуже добрі» [239, арк. 76; 1035, с. 185–190; 1036, с. 339–346; 1039, с. 193–194], а СТ «Україна» «по війні був найсильнішим українським спортовим клубом гри в копаного мяча» [1038, с. 84, 85; 1041, с. 58].

СТ «Україна» неодноразово організовувало виступи професора Івана Боберського, що сприяли популяризації спорту в Галичині та пожвавленню спортивного руху серед українців. До прикладу, 10 грудня 1911 р. у рухівні «Сокола-Батька» зацікавлених осіб, щоб послухати відчит «Про зимові спорти» зібралося 178 [684, с. 7; 732, с. 6; 802, с. 4]. «Батько українського тіловиховання» розповів про становлення і розвиток зимових видів спорту в країнах Європи та США. Присутній на цьому заході Степан Гайдучок так передав зміст доповіді Івана Боберського: «Довідали ся ми, що Стирийці в році 1904, зробили з'їзди на санчатах спорт. Американець Jackson Haune навчив Европу штучної їзди на совгах, а під впливом Нанзена до двох літ познакомлюєть ся середуца Европа з лещетами, яких від давна уживали Фіни і другі північні народи в щоденнім житю. Як впливає спорт на вдачу народа, сьвідчать Американці. Всюди ведуть боротьбу о першенство. Рухливі, товариські, меткі, енергічні, охочі поборювати перепони, самостійні. Спорт і нашу сонливу вдачу перемінить на вдачу Американця. Увагою, що за

кількадесят літ готові ми доперва зрозуміти вагу спорту, закінчив прелегент» [732, с. 6]. Іван Боберський продемонстрував присутнім спорядження для зимових видів спорту. Частину доходу з цього та інших подібних заходів керівництво СТ «Україна» передавало на викупівлю землі під гімнастично-спортову площу «Сокола-Батька» – «Український Город», решту використовувало на власні потреби.

Чимало членів СТ «Україна» – вихованців професора Івана Боберського, взяли участь у різних військових формаціях в роки Першої світової війни та Української національної революції 1917–1923 рр. Багато знаних у минулому спортсменів і змагунів, полягли в боях за Україну, зокрема Роман Носковський, Зиновій Дума, Володимир Богонос, Кость Гусаківський, Роман Перфецький, Ананій Степанів, Федь Черник, Василь Остапчук, Роман Калецький та ін. [1076, с. 115–116; 1077, с. 113–114; 1341, с. 42–43]. Степан Гайдучок 1926 р. з нагоди 15-ліття СТ «України» писав: «Очевидно, що суть усього руху ще не в самих стрічах, осягах: важне для нас, який дух панував серед тої сотки академічної молоді, яку гуртувала до війни «Україна». Сама назва товариства найкраще свідчить про це. Свідчить і це, що «Україна» тішилася симпатіями і старих студентів, які творили у ньому т. зв. спортових теоретиків, котрі інстинктивно шукали по палких, зідливих дискусіях, які відбувалися між Українським Спортовим Союзом і Академічною Громадою, спортової радості життя, блиску, гумору, нової енергії. Про духа цієї молоді свідчить і вечір у честь [Івана] Богуна, участь у пропаганді закупна площі, поїздки на села, участь у протиросійських демонстраціях в 1911 р., участь у стрілецьких вправах з Низкокломом у зубницькому лісі та з [Сенем] Горуком по сихівських осінних полях. Про духа свідчать могили [Федя] Черника, [Костя] Гусаківського, [Романа] Перфецького, [Зиновія] Думи й ин. [...] Від 1914 р. до 1920 р. годі було говорити про змагання, рекорди і т. п. Члени т[овариств]ва розгравали їх на широких просторах із крісом у руці і там ставили осяги. По таборах полонених не один із членів «України» спортом старався видобути себе й інших з байдужости і морального отупіння. В

італійських, чеських і польських таборах дали члени «України» товчок до організування спортових гуртків, щоби набрати духа й віри в себе» [739, с. 4].

Член товариства Євстахій Нагірний у статті, опублікованій 1936 р. з нагоди 25-ліття від заснування СТ «Україна», підсумував: «Ідучи слідами західно-європейських держав, піонери української тіловиховної ідеї, що мали на увазі не тільки саме здоровля мас, але також виплекання дисципліни, зрозуміння послуху та гасла «В єдності сила», повели більш як 40 літ тому перші спроби для зорганізування тіловиховних товариств, засяг праці яких, замикався тоді в тісних мурах руханкової салі. Виведення молоді за місто на сонце і воздух – це були перші початки властивого спорту, з початку мандрівного, а далше всіх інших родів спорту, що їх тоді плекали інші народи. Сміло можна твердити, що першим товариством у повнім того слова значінні, на західних українських землях, яке розпочало працю в тому напрямку, було Спортове Товариство «УКРАЇНА»» [1184, с. 7].

СТ «Україна» користувалося великою популярністю серед свідомої української інтелігенції. Активними його членами були Степан Гайдучок, Гриць Лучаківський, Осип Навроцький, Роман Носковський, Василь Остапчук, Степан Рудницький, Тарас Франко, Матвій Яворський та ін.

Іван Боберський стояв біля витоків створеного 1911 р. у Львові «Пласту», що відіграв важливу роль у формуванні української тіловиховної та спортивної традицій. За його прикладом Олександр Тисовський, Петро Франко, Іван Чмола та інші громадські діячі почали прискіпливіше ставитися до методів виховання молоді. Традиційну виховну методику критикував Олександр Тисовський у статті «З думок чудака», опублікованій 1911 р. у львівському виданні «Діло» [663, с. 9; 1094, с. 9, 40; 1199, с. 325; 1223, с. 212]. На його переконання, тодішня школа лише вчила, але не виховувала. У цьому ж виданні з'явилася стаття Петра Франка «Пластуни», в якій коротко були описані звичаї, побут і подвиги козаків-пластунів Кубані, а також історія створення та поширення скаутського руху в Англії. За інформацією Петра Франка, скаутів в Англії налічувалося близько

1 мільйона, а книга очільника цього руху Роберта Бейден-Повелла «Scouting for Boys» («Скаутинг для хлопців») була видана 1908 р. накладом 200 тисяч примірників [955, с. 1–2; 1051].

Спостерігаючи за розвитком скаутського руху в різних країнах світу, Іван Боберський та його однодумці вирішили створити подібну організацію для української молоді. Поступово ця ідея почала наповнюватися конкретним змістом і набувати конкретної форми. Ось що з цього приводу писав один із керівників та активістів «Пласту» Северин Левицький: «Організація Пласту почалась у Львові. Справа охоплення молоді окремою організацією, скерування її в русло, корисне для виховання на початку другого десятиріччя ХХ стор[іччя], була дуже актуальна. Вона полонила увагу не тільки політичних угруповань, а й знаних педагогів. Організацію [Пласт] попередила широка прилюдна дискусія в пресі у журналах «Діло», «Наша Школа» і т[аке] п[одібне], в якій забирали голос такі особи, як проф[есор] Михайло Грушевський, проф[есор] Іван Боберський, проф[есор] Василь Панейко, проф[есор] Олександр Тисовський, а, крім того, цілий ряд молодих студентських діячів. Деякі з дискутантів вказували конкретно на нову форму, організацію Скавтинг, яка, вийшовши з Англії, почала охоплювати широкі кола європейської молоді. У шкільному році 1911–1912 троє осіб, незалежно одна від одної, приступило до організування української молоді. Це були два молоді педагоги – Олександр Тисовський в головній українській гімназії у Львові і Петро Франко у філії української гімназії там само – та студент філософічного факультету [Львівського] університету Іван Чмола, який діяв серед молоді всіх середніх шкіл Львова, між ними й жіночого учительського семінара У[країнського] П[едагогічного] Т[овариства]. Усі вони взяли за основу англійську скавтську систему виховання через життя у природі і надали їй більш чи менш глибокого національного характеру. В усіх трьох виходило воно дещо різно, залежно від завдань, що їх вони ставили собі як найперші, основні. Новій організації дано назву «Пласт», щоб пов'язати з «козацькою» українською традицією.

«Пластунами» називано на Січі спершу запорожців, які виходили на риболовство і на добичу звірини. Пізніше, в чорноморсько-кубанському війську, пластунами звали чати на ворога, які мали вистежувати його непомітний підхід у степовій, чорноморській, чи гірській кавказькій місцевості. Мавши на увазі обидва ці роди діяльності, треба було, отже, позначити назвою ті вміння (знання природи, швидкий розум, гарт духа та тіла тощо), які мали характеризувати юнака-пластуна. [...] [Петро] Франко надавав ваги передусім тіловихованню і дисциплінуванню розуму й тіла через пластові ігри. Він і є поруч проф[есора] Івана Боберського, першим автором виданих ним «Пластових ігор» [1334] і реалізатором їх на терені перших пластових гуртків» [1011, с. 15, 16, 19].

Ознайомившись із засадами англійського скаутингу, Іван Боберський, Олександр Тисовський, Петро Франко та Іван Чмола створили нову виховну організацію, якій надали української сутності. Щодо історії появи назви «Пласт», досі нема одностайної думки. За інформацією Степана Гайдучка, поданою 1929 р. у додатку до львівського часопису «Новий час» – «Пластовому прапорі» та 1937 р. у часописі «Сокільські Вісти», на слово «пластун» натрапив Петро Франко і запропонував його як назву членів нової організації Іванові Боберському під час однієї з нарад у товаристві «Сокіл-Батько»: «Вічно темнаве подвіря будинку «Дністра» у Львові при вул[иці] Руській ч[исло] 20 нас не відстрашувало. Навпаки, притягало в свої лябіринти і катакомби. Нас манила домівка Сокола-Батька з її крученими сходами й в р. 1911 ми вже були старими соколами [Петра Франка прийнято в члени товариства «Сокіл-Батько» 22 червня 1910 р., Степана Гайдучка – 8 жовтня 1910 р., Олександра Тисовського – 20 вересня 1913 р. [113, арк. 9, 44 зв., 48]. – А. С.]. За нами була вже підготовча праця до першого краєвого здвигу. Притягали нас щовечора особи Івана Боберського, Сеня Ґорука, які кували пляни, ділилися з нами думками й наших думок не нехтували. Ще сьогодні виразно горить спомин про один з останніх вечорів десь у листопаді 1911 р. Проф[есор] [Іван] Боберський стоїть біля бюрка [Сеня] Ґорука, а

Петро Франко, що прозвав себе Ред бой-ом [«red boy» – псевдо Петра Франка. – *А. С.*] (в противенстві до Блю-бой-а [«Blue boy» – псевдо Степана Гайдучка. – *А. С.*]), став «вертіти дірку» в мізку проф[есора] [Івана] Боберського, щоб цей винайшов назву на «Skauting». Треба знати, що проф[есор] [Іван] Боберський мав велику пристрасть винаходити власні вислови на чужині. (Цілком доцільне, бо послуговуватися чужими словами свідчить про убожество рідної мови. Так само як тепер, так само і в тодішніх часах сокілство держало руку на живчику новин у фізичному вихованні в Європі, щоб доцільні новості пристосувати для добра українського народу. Між нами падали пробні назви на «Skauting». В одних викликували сміх, у других – аргументи оборони. І в розгарі балачки пригадав собі Петро Франко, що в школі стрічався з відповідною назвою. Ясна річ, що перекутив її та вже другого дня прийшов з назвою «Пласт». Чи знайшов її в книжці, чи радився свого Батька [Івана Франка], – не знаю)» [744, с. 5]. Подібними спогадами ділився і професор Академічної гімназії у Львові соратник Івана Боберського Мирон Федусевич. Натомість Мирон Заклинський стверджував, що назву «пластун», що виводиться від кубанських козаків-пластунів запропонував Петрові Франкові його батько Іван Франко [1199, с. 327].

Дещо інша, переконливіша, точка зору (до якої схиляється автор цих рядків) викладена у спогадах одного із засновників організації «Пласт» Олександра Тисовського: «Ведучи таку [пластову] працю з моїми учнями поза шкільним навчанням [в Академічній гімназії у Львові], я не був свідомий того, що на таку працю треба б мені мати дозвіл дирекції гімназії. Програми сходи наших гуртків я вивішував на коридорі нашої школи. Інші учні, нечлени гуртків, читали ці оголошення, росло зацікавлення нашою працею, а із сторони дирекції не було ніяких заперечень, виглядало так, що вона приймала це мовчки до відома. Зате у конференційній залі інші учителі, як Іван Боберський, Мирон Федусевич, Юліян [насправді Северин. – *А. С.*] Лещій, часом говорили зі мною і між собою на тему моєї праці з учнями поза обов'язковими годинами навчання. Пригадую собі, що один раз при нагоді

таких розмов, Лещій, який був запасним старшиною австрійської армії, висловив погляд, що треба б хлопців також «муштри» вчити. Загально ж всі вчителі апробували мою працю і висловлювали побажання, щоб «Гисовський тим дальше займався». При одній нагоді розмова зійшла на те, як мою організацію учнів назвати, щоб їй присвоїти українську назву, що була б наближена значенням до англійського слова «скавтінг». А було це якраз після появи якоїсь статті у нашій пресі (її автора вже не пам'ятаю [йдеться про публікацію Петра Франка [[955, с. 1–2]. – А. С.] про життя кубанських козаків, т[ак] зв[аних] козаків-пластунів, які діяли в оборонній боротьбі проти кавказьких племен. Іван Боберський, посилаючись на характер діяльності і потрібні вмілості цих козаків-пластунів, сказав, що і членів моєї учнівської організації треба б назвати пластунами, бо вони стараються виробити в собі вмілості, якими відзначалися козаки-пластуни. Назва, запропонована [Іваном] Боберським, подобалася і була принята, але виринуло питання як назвати власне саму організацію тих наших пластунів. На це [Іван] Боберський, який був, сказати б, спеціалістом у творенні термінів руханково-спортивного життя, сказав: коли членами організації є пластуни, то їх організація повинна називатись просто «ПЛАСТ». Хоч слово «пласт» в українській мові має значення, яке не конечно відповідало б суті організації юнаків, молоді, то все ж ми це слово прийняли і таким способом наш «Пласт» завдячує свою назву І[ванові] Боберському. Ведучи працю з моїми учнями як пластунами у гуртках, я вимагав від них, щоб вони добре вчилися і щоб своєю поведінкою не давали причини іншим учителям нарікати, начебто праця у наших гуртках не дозволяє їм як слід присвячуватись науці в школі. Це могло б спричинити шкоду нашій пластовій праці» [1094, с. 20–21].

Для новоствореної пластової організації у 1911/12 н. р. у Академічній гімназії у Львові був досить складним, адже бракувало вишколених кадрів, не було пластової домівки та методичних посібників. Щоб якось заповнити ці прогалини, на основі англійських, німецьких і польських підручників було

укладено методичний посібник, яким послуговувалися дванадцять пластунів 4-а класу під керівництвом Олександра Тисовського. Крім того, організація мала багато симпатиків [555, с. 20–21]. У філії Академічної гімназії «Пласт» розвивався під керівництвом Петра Франка. Йому допомагали Андрій Франко, Степан Гайдучок і Микола Мельник [430, с. 50–53].

Свої перші кроки «Пласт» робив, користуючись підтримкою, порадами та фінансовою допомогою Івана Боберського [664, с. 8]. Саме Іван Боберський придумав для молоді організації клич «Бач!», що розшифровувався «бисто а чесно» та знак – «стрілку з чотирма перами, повернену вістрям праворуч» [1199, с. 327]. Розроблені Іваном Боберським символіка та атрибутика послужили основою для формування ідеології «Пласту».

Згодом Олександр Тисовський запропонував пластунам новий клич «СКОБ!» [1304, с. 36; 1306, с. 4], що розшифровувався «Сильно, красно, обережно, бисто!»; виготовив овальну печатку [174, арк. 35; 175, арк. 33; 176, арк. 39, 54, 62 зв.; 177, арк. 114, 134; 178, арк. 49, 58, 705, 777, 799, 879, 1177, 1206; 182, арк. 75] та відзнаку [173, арк. 1] Першого пластового полку імені Петра Сагайдачного, який діяв при Академічній гімназії у Львові. За наполяганням Івана Боберського Мирон Федусевич 1913 р. при товаристві «Сокіл III» створив пластовий відділ «малих стрільчиків». Товариство «Сокіл III» засноване 9 листопада 1912 р. В його структурі було чотири гуртки: організаційний, забавовий, одностроевий та прапоровий. Члени вправляли руханку у трьох відділах [835, с. 4–5]. Уперше 60 хлопчаків віком 8–10 років у пластових одностроях під своїм прапором, виготовленим за проєктом Мирона Федусевича, виступили 1914 р. на Шевченківському здвизі у Львові [947, с. 14–16]. У 1917 р. пластуни цього відділу перейшли до Першого пластового полку імені Петра Сагайдачного. Їхній прапор став символом полку і зразком для наслідування іншими пластовими полками (з 1924 р. – куренями) Галичини у 1920-х роках [744, с. 6; 947, с. 16–17]. Очевидно, не без наполягання Івана Боберського, «Пласт» у Академічній

гімназії у Львові та філії почав формувати свою бібліотеку літератури з методики та історії фізичного виховання польською, німецькою, англійською мовами. Відомо, що у філії Академічної гімназії у Львові у 1912/13 н. р. з'явився навіть підручник з японської гімнастики [521, с. 43].

Зусиллями та за фінансової допомоги Івана Боберського, який залишався меценатом та ідейним натхненником організації української молоді «Пласт» до Першої світової війни, 1913 р. була надрукована пластова виказка (посвідчення пластуна) [178, арк. 49–66, 122–130, 254–262, 372–380, 513–521, 648–656, 705–713, 777–785, 799–807, 879–887, 953–961, 1002–1010, 1012–1020, 1094–1102, 1104–1112, 1177–1185, 1206–1223]. Вона була видана при співпраці з Петром Франком товариством «Сокіл-Батько» у Львові великим накладом [734, с. 10; 1084, с. 18]. Виказка містила відомості про члена «Пласту», «основні точки пластового уставу», 19 пунктів з різних ділянок фізичної та пластової справності: скок вгору (стрибок у висоту); скок у даль (стрибок у довжину); плавання; веслування; їзда верхи; їзда на совгах (на ковзанах); їзда на лещетах (лижах); рухливі ігри та інші – і була розрахована на сім років пластування [169, арк. 21 зв.; 178, арк. арк. 63–66, 127–130, 259–262, 377–380, 518–521, 653–656, 710–713, 782–785, 804–807, 884–887, 958–961, 1007–1010, 1017–1020, 1099–1102, 1109–1112, 1182–1185, 1220–1223].

Протягом 1911–1913 рр. Іван Боберський надавав велику консультативну та фінансову допомогу учневі і колезі за Академічною гімназією Олександрові Тисовському, який укладав книгу «Пласт (scouting for boys) в українських школах» [602, с. 45; 734, с. 10; 1084, с. 18; 1306, с. 45]. Уперше вона була опублікована у «Звіті дирекції ц. к. гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913» [602, с. 3–45], а завдяки Іванові Боберському 1913 р. побачила світ окремою брошурою коштом «Вістей з Запорожа» [1306]. Її наклад був досить великим – 1 тис. примірників [734, с. 10; 1084, с. 18]. Книга Олександра Тисовського «Пласт» стала для членів пластових гуртків і полків Галичини того часу одним з основних підручників для ведення праці в осередках.

Стараннями Івана Боберського у друкованого органу «Сокола-Батька» у Львові «Вісти з Запорожа» 1914 р. з'явився додаток – «Пластовий Табор» [734, с. 9; 1084, с. 14]. Усього віднайдено сім чисел цього додатка: за 28 лютого, 14 березня, 15 квітня, 15 травня, 26 червня та 30 липня – спарене 6-те і 7-ме [864–869].

«Пластовий Табор» публікував інформацію про пластові з'їзди, заклики до пластових куренів краю долучатися до різних заходів, ухвали та роз'яснення про відзнаки, опис пластового однострою, статут, звіти, відомості про мандрівки та табори тощо. Крім додатка, інформацію про «Пласт» подавав часопис «Вісти з Запорожа». Прикладами такої інформації є публікації «Пласт» [863, с. 4], «Школярські загороди» [850, с. 7–9], «Пластовий улад» [870, с. 12], «Пластовий цінник» [871, с. 9], «До хв. пластових гуртків!» [787, с. 10].

Іван Боберський популяризував пластову ідею у своїх працях. Наприклад, його стаття «Пласт» [1268, с. 40–41], опублікована в «Календарі «Вістий з Запорожа» на 1914 рік» [335, с. 72–77], наклад якого становив 5 тисяч [967, с. 8–9], містить чимало цікавої інформації про нову молодіжну організацію, методи її роботи, обов'язки членів тощо. «Пласт», на думку Івана Боберського, мав «виобразувати горожан і оборонців вітчизни. Є се забава в державу і оборону. Молодіж задалегідь збирає досвід і силу, щоби прийти в поміч кожному ближньому і в поміч вітчизні» [335, с. 73]. Стаття є також цінним історичним джерелом з історії «Пласту» до Першої світової війни. У «Календарі «Вістий з Запорожа» на 1914 рік, який редагували Іван Боберський та Сень Горук, Іван Боберський під різними криптонімами опублікував ще кілька статей: «Куди дорога?» [384, с. 37–40], «Гарні околиці» [382, с. 56–57], «Стріляне до влучі» [293, с. 59–63] та ін.

До творення «Пласту» та поширення його діяльності Іванові Боберському вдалося залучити молодих учителів: Олександра Тисовського, Петра Франка, Мирона Федусевича, Дарію Білинську, Савину Сидорович, Олену Степанів, Оксану Федів, Теодора Поліху, Степана Гайдучка, Тараса

Франка та інших [825, с. 4]. Напередодні Першої світової війни у Галичині вже існувало одинадцять пластових округ з центрами у Львові, Стрию, Станиславові, Тернополі, Чорткові, Коломиї, Рогатині, Золочеві, Сокалі, Перемишлі, Самборі [875, с. 1]. Іван Боберський належно підготував Степана Гайдучка, Петра Франка і Тараса Франка до іспиту з руханки, який вони успішно склали 28–29 грудня 1910 р. у Львівському університеті [512, с. 8].

Зусиллями членів організації «Сокіл-Батько», головою якої був Іван Боберський, пластова ідея ширилася Галичиною. Зокрема, 1913 р. член «Сокола» Григорій Кичун організував у станиславівській українській гімназії вісім гуртків пластунів; голова сокільської округи в Рогатині М. Бабин займався організацією пластового життя в гімназії Українського педагогічного товариства; колишній член старшини «Сокола-Батька» Теодор Поліха – «Пластом» у Коломиї. Чимало зусиль до створення та діяльності пластового осередку в Перемишлі доклали соколи Євген Любович, Теодор Поліха та Іван Боберський [744, с. 7]. Пластовий гурток в українській державній гімназії у Перемишлі 1912 р. увійшов до складу спортивного товариства «Сянова Чайка» [988, с. 86; 1008, с. 214]. Після Першої світової війни «Пласт» поширив свою діяльність на теренах Волині, Закарпаття та в українській діаспорі.

У 1921 р. Олександр Тисовський (псевдо «Дрот») на основі своєї книги «Пласт» уклав підручник для пластової молоді «Життя в Пласті» [1304], який з доповненнями та уточненнями вже майже 100 років успішно використовується у пластовій діяльності, у тому числі в незалежній Україні. У 1920-х роках пластуни послуговувалися у своїй діяльності працями Івана Боберського «Забави і гри рухові», «Впоряд», «Лавчина і щеблівка» та ін. [169, арк. 26; 203; 257; 298; 306; 310; 311; 312; 324].

Упродовж усього свого життя Іван Боберський намагався не втрачати контактів з провідними діячами пластового руху. Про це свідчить його листування з Олександром Тисовським, Оленою Степанів, Степаном Гайдучком, Северином Левицьким та ін. [181, арк. 11–13 зв.; 476]. Крім того,

перебуваючи за кордоном, живучи в Канаді та Словенії, Іван Боберський вивчав історію та методику виховання скаутів різних країн світу, а своїми висновками та спостереженнями щедро ділився з дітьми пластового руху.

Перебуваючи у Львові з 16 лютого по 3 березня 1928 р. [144, арк. 109–111; 526, с. 15; 685, с. 4; 692, с. 4–11; 887, с. 3], попри зайнятість, Іван Боберський знайшов час, щоб виступити перед пластунами Верховної пластової команди та Львівського коша [171, арк. 149–152] 24 лютого у пластовій домівці (вул. Бляхарська, 11 – тепер вул. І. Федорова). Порядок сходи передбачав: «1) Відчитання неприсутніх; 2) Слово Пана Верховного Отамана Северина Левицького до проф. Івана Боберського і приявних; 3) Дещо про розвій Українського Пластового Уладу від року 19[11] – 1928 р. – Д-р Олександр Тисовський; 4) Дещо про Англьосасів і Канаду. – проф[есор] Іван Боберський; 5) Закінчення» [171, арк. 149]. На заході були присутні відпоручники (представники) від усіх пластових куренів і гуртків Львівського пластового коша. З привітальним словом виступив Северин Левицький, який від Українського пластового уладу привітав Івана Боберського та відзначив його внесок у розвиток українського спорту. Після нього Олександр Тисовський «представив розвій, стремління та життя Українського Пластового Уладу» до 1928 р. «Невтомний каменярь українського відродження, культури й поступу» [664, с. 8], як величали Івана Боберського пластуни, присвятив свою доповідь 20-річчю скаутського руху в Англії (1908–1928), висвітливши «психіку англійців» та діяльність англійських скаутських організацій Канади. На його думку: «[...] агресивність і експансія була й причиною так великого зацікавлення англійської суспільности скавтовим рухом. У парі з зацікавленням пішов небувалий розріст скавтіngu. Сильно вироблений змісл в напрямі посідання і здобування, сильна жадоба успіху та желізна воля задержати це що вже раз здобули, – це головні чинники котрі винесли скавтову організацію в Англії на такий ступень, як воно є тепер загарбування другим, – хочаб під правним позором це у Англійця річ буденна. Одначе забрати лекше, як задержати, – до

того треба сили. І то сили п'ястука, волі та характеру. Як нація о високій культурі знали Англійці, що до цього не вистарчить армія, вони знали, що до того потреба сильного духа патріотичного та сталеволі. Они зрозуміли також і це, що такого духа не можна виробити за рік чи два, до того треба виховання, і то виховання довгого та розумного. [...] Саме цей «scout» мав іще вище двигнути британський прапор та задержати його високо над прапорами інших держав. Ціль скавтіngu в Англії була: вишколити правдивого оборонця майна Англійської Імперії. Скавти мали боронити майна народнього так само, як цей бульдог, символ Британської Імперії, боронити британську флагау. В скавтовій організації англійська молодіж, може лучше як де инде виробити в собі: зрівноваженість, силу волі, характер та лицарскість» [171, арк. 149–150 зв.]. В останній частині своєї промови Іван Боберський описав перебіг одного зі щорічних джемборі (виступу), який англійські скаути провели в Канаді. «Саме в тім пописі, – зауважив Іван Боберський, – виявляється дуже добре психіка Англійця. Дефіляда вовчат відбувається бігом, – пізнати, що її роблять хлопці сильні та жадібні руху, – життя. По вправах поважних наступає якась точка весела, одначе ненадто довга. Це вказує на те, що Англієць нерадо дається обхопити якому небудь чувству радости, або нещастя. Він старається бути все в рівновазі. Однострої пластунів не є військово однакові, бо це вони також знають, що єдність є не на голові тільки в голові. Це вказує також на здорово розвинений індивідуалізм» [171, арк. 151 зв.–152]. Завершилися урочистості оглядинами пластової домівки та спільною світлиною з усіма учасниками сходин [171, арк. 152; 664, с. 9]. Інформація про цю зустріч зафіксована також у книзі протоколів Верховної пластової команди записом, який власноруч залишив Іван Боберський: «В день звіту про Канаду, дня 24.ІІ.1928 [р.] у Львові, в домівці вул. Бляхарська ч. 11 [тепер вул. Івана Федорова. – А. С.]. «Selfcontrol, Selfrespect, Joy, Success!» [Витримка, самоповага, радість, успіх! – А. С.]» [171, арк. 149].

Виступ Івана Боберського, завдяки Степанові Гайдучку, був записаний членом «Сокола-Батька» Михайлом Трілем. Витяги з нього опубліковані у львівському пластовому часописі «Молоде життя» у березні 1928 р. [664, с. 8–9]. Повний текст, за наполяганням Степана Гайдучка [144, арк. 123 зв.], після відповідних правок Івана Боберського, побачив світ окремою брошурою 1939 р. під назвою «Помічення про англійський пласт» у серії видань товариства «Сокіл-Батько» – «Сокільська бібліотека» [336]. У звіті команди Львівського пластового коша за період від 16 жовтня 1927 р. до 8 грудня 1928 р., укладеному Володимиром Врецьоною, про зустріч з Іваном Боберським повідомлялося таке: «На протязі 17 пл[астового] року гостив у себе Льв[івський] Пластовий Кіш кілька разів визначних гостей: 24 лютого с[ього] р[оку] загостив до домівки Льв[івського] Пл[астового] Коша проф[есор] І[ван] Боберський з Канади, який будучи переходно в краю не поминув нагоди зазнайомитись і з життям У[країнського] П[ластового] У[ладу], яке старалось йому по можности зілюструвати Ст[арше] Пластунство [...]» [170, арк. 111].

Висновки

Отже, професор Іван Боберський суттєво вплинув на формування перших українських спортивних організацій: від осередку «Українського спортивного кружка» при Академічній гімназії у Львові до одного з ключових спортивних товариств – спортивного товариства студентів вищих шкіл «Україна» та української скаутської організації «Пласт». Його внесок було належно оцінений: Івана Боберського іменовано першим почесним членом «України». СТ «Україна» насамперед спричинилося як до становлення українського спортивного руху, так і до піднесення національного духу, самосвідомості та плекання державницьких устремлінь кількох поколінь української молоді першої половини ХХ ст. У міжвоєнний період СТ «Україна» стало одним із базових спортивних товариств українців на західноукраїнських землях, а змагання, які воно організовувало, –

«Запорожські ігрища» – головними комплексними національними чемпіонатами українців Галичини.

Попри організаційні та фінансові труднощі напередодні Першої світової війни у Львові відносно швидко вдалося створити організацію «Пласт» та поширити її діяльність на теренах Галичини. Внесок у цю справу Івана Боберського неоціненний: він долучився до формування організаційних та ідеологічних засад «Пласту»; завдяки його зусиллям і фінансовій допомозі в перші роки існування організації були опубліковані пластові методичні видання, спеціальна література, які послужили підвалинами для розвитку пластового руху. Іван Боберський надавав постійну консультативну допомогу керівництву «Пласту», популяризував пластову ідею, багато зусиль доклав до того, щоб у відносно короткі терміни згуртувати молодих викладачів та активних діячів руханкових і спортових товариств, які організаційно розбудували «Пласт». Упродовж усього свого життя Іван Боберський не втрачав зв'язків з провідними діячами пластового руху, вивчав історію та методику виховання скаутів різних країн світу, а своїми напрацюваннями щедро ділився з діячами пластового руху.

5.4. Громадська й культурно-просвітницька діяльність в українській діаспорі

Після припинення діяльності Представництва Західно-Української Народної Республіки у Канаді Іван Боберський залишився у Вінніпезі. Вертатися додому, в Галичину, йому, званому діячеві ЗУНР було небезпечно. Деякий час він організував собі працю у власному бюро «Трансатлантик» [1360, с. IV]. Потім влаштувався на роботу в корабельну компанію «Кунард» за адресою Cunard Line, 270 Main Street, Winnipeg, Manitoba, Canada [24, арк. 21; 127, арк. 3; 217, арк. 1; 837, с. 156], де, починаючи з 1 грудня 1924 р., упродовж семи років очолював український відділ. Окрім роботи в компанії, Іван Боберський був відпоручником (представником) львівського «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові», з яким тісно співпрацювало «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», з метою надання допомоги українцям – емігрантам і тим, хто хотів виїхати до Канади на сталий побут, зокрема, в пошуку роботи для новоприбулих [135, арк. 14; 812, с. 118–120].

«Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» розпочало свою діяльність у листопаді 1924 р. [130, арк. 2; 135, арк. 14]. На з'їзді, що відбувся 18 листопада 1924 р. в Саскатуні за присутності єпископа Никити Будки, обговорювалися справи еміграції українців до Канади і потреба створення відповідного українського товариства. На з'їзді у Вінніпезі 11 грудня 1924 р. обрано комітет, яким мав займатися цим питанням, у складі трьох осіб: Д. Ільчишина, Корнила Продана, Володислава Біберовича. Іван Боберський підготував проєкт статуту українською мовою, машинописний примірник якого був представлений на засіданні 13 грудня 1924 р. для обговорення. 4 січня 1925 р. у Вінніпезі, за адресою вул. Селкірка, 623, відбулися установчі збори нового товариства, на яких обрано першу старшину в такому складі: Євген Турула,

М. Мігайчук, о. М. Григорійчук, Д. Ільчишин, І. Жаровський, М. Корецька, А. Загарійчук, о. П. Олексів, Корнило Продан [136, арк. 1; 928, с. 6].

Іван Боберський з перших днів активно долучився до діяльності «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», готував листи, обіжники та іншу необхідну документацію, консультував українців, які звідусіль надсилали листи на адресу організації. Про це збереглося чимало документальних свідчень, зокрема, листи Володимира Бачинського, який використовував адресу Івана Боберського для листування під час свого перебування у Канаді 1925 р. (Box 3777, Winnipeg, Manitoba, Canada) [135, арк. 16, 46–46 зв., 96, 101; 162, арк. 1–1 зв.].

«Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» дало поштовх до заснування «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові», перші загальні збори якого відбулися 14 лютого 1925 р. [786, с. 1; 929, с. 2]. Сприяло цьому прибуття восени 1924 р. з Вінніпега до Львова адвоката Йосифа Дика, який привіз зі собою «поручуючі листи» від Івана Боберського та Володислава Біберовича.

Іван Боберський неодноразово супроводжував делегатів від «Товариства опіки над українськими емігрантами» у Львові теренами Канади. Зокрема, з 5 квітня до 19 червня 1925 р. він допомагав відпоручнику львівського товариства опіки доктору Володимиру Бачинському [135, арк. 62–65; 136, арк. 1; 928, с. 7]. 5 квітня Іван Боберський з Володимиром Бачинським відвідали в Монреалі о. Редкевича, 7 квітня – бюро корабельної компанії «Ріфорд», порт Монреалю, дімівку товариства імені М. Драгоманова [136, арк. 2]. 8 квітня Іван Боберський здійснив переклад статуту «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові» англійською мовою, щоб надіслати його в Міністерство з питань емігрантів, зокрема п. Ігану в Оттаву. 27–29 квітня Іван Боберський у товаристві Володимира Бачинського та о. Йосафата Жана (уродженця Канади, француза за національністю, товмача (перекладача) в уряді Євгена Петрушевича, з яким він неодноразово перетинався 1919 р.) [1004, с. 131–134] об'їхав територію Вермілліону

(Альберта), оглянувши землі, які компанія «British Dominion Land Settlement Corporation, LMTD» виставила на продаж українським переселенцям з «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді». Також супроводжував Володимира Бачинського на нараді 6 червня 1925 р. в Канорі (Саскачеван) [135, арк. 23, 46–46 зв.; 221].

Іван Боберський полагджував й інші справи, які стосувалися приїзду делегації зі Львова, зокрема виготовив візитки для Володимира Бачинського [135, арк. 59; 216]. Результатом поїздки Володимира Бачинського та о. Йосафата Жана стало підписання угоди, за якою федеральний уряд погодився прийняти до Канади 10 тис. українців, які проживали на теренах Польщі. Угоду було втілено у життя впродовж 1925–1929 рр. [1131, с. 203, 209].

Іван Боберський час від часу надсилав кошти для діяльності «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові». Так, у листі голови товариства Миколи Заячківського до Івана Боберського, датованому 29 травня 1925 р., читаємо: «Отсим маємо честь донести, що на днях наспіла на руки През[идента] М[иколи] Заячківського від Вас квота 40 (сорок) ам[ериканських] долярів на кошти кореспонденції нашого Товариства. Потверджуючи отсим відбір повисшої квоти – яка кажучи мимоходом – наспіла в сам час, коли каса Товариства була зовсім порожня, почуваємося до милого обов'язку зложити Високоповажаному Пану Професорови дуже сердечну подяку за сей щедрий даток та поручаючись Вашій ласкавій пам'яті – шлемо Вам сердечний привіт і поздоровлення та остаємо з глибокою пошаною» [135, арк. 45].

Іван Боберський інформував «Товариство опіки над українськими емігрантами у Львові» про перебіг подій у Канаді, надсилав до Львова різні матеріали та фотографії з діяльності «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» [135, арк. 118, 204; 222].

Іван Боберський полагджував чимало питань шляхом листування від імені «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в

Канаді» з різними організаціями та приватними особами. Так, 14 листопада 1925 р. він написав відповідь на лист-прохання 60 колишніх вояків українських збройних формувань 1917–1921 рр., які проживали на теренах Чехословаччини і хотіли переїхати на сталий побут у Канаду [135, арк. 189].

Переїхавши 29 травня 1932 р. з Канади в Югославію [32, арк. 6], Іван Боберський став відпоручником «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» в Європі. Про це свідчить, зокрема, його допис в «Українському емігранті» за травень 1935 р. Вітаючи «Товариство опіки над українськими емігрантами у Львові» з 10-літтям діяльності, він побажав, «щоби українське громадянство оцінювало як слід велику вартість розумної еміграції, яка розставляє українські сили там, де вони можуть осягати великий економічний і духовий поступ а через це збільшити майно і значіння українського народу. Хто здобуває, цей посідає!» [339, с. 6].

У Канаді Іван Боберський долучився до заснування «Української стрілецької громади» (УСГ), перший осередок якої було створено 28 січня 1928 р. у Вінніпезі [580, с. 11; 1101, с. 7–8; 1137, с. 49]. Іван Боберський допоміг підготувати статут і створити перший осередок УСГ [25, арк. 163–165; 1321, с. 12, 159]. Станом на січень 1931 р. у Канаді налічувалося 14 осередків УСГ і понад 800 членів [580, с. 11], невдовзі їх кількість зросла до 26 [1321, с. 159], станом на 1940 р. УСГ об'єднувала 1 200 членів (перебували під впливом ОУН). Осідок крайової управи спочатку знаходився у Вінніпезі, згодом – у Саскатуні, а з 1935 р. – у Торонто [1119; 1419]. УСГ плекала військову традицію, провадила вишкіл молодших членів, організувала допомогу інвалідам (фонд на закуп Дому українських інвалідів у Львові), акції на захист політичних в'язнів, які проживали на українських землях, окупованих Польщею, та велику пропагандистську працю серед канадських українців [224, арк. 1]. Вдалося віднайти декілька світлин, на яких є Іван Боберський поряд з активними членами УВО та керівництвом УСГ у Вінніпезі [222; 1137, с. 49]. Враховуючи внесок Івана

Боберського у становлення та розвиток УСГ, деякі громадські активісти в Канаді, жартома, називали цю організацію «Боберщиною» [220, арк. 1].

Іван Боберський допомагав й іншим українським громадським організаціям та інституціям своїми порадами, консультаціями, контактами та, за можливості, фінансово. Так, узимку 1928 р. він надіслав Українському студентському кружку у Вінніпезі друковану продукцію студентських організацій в Європі та вітання з Праги [679, с. 79].

У 1928 р. Іван Боберський відвідав Львів, вперше і востаннє за роки свого перебування в еміграції з 1919 р., і перебував у місті від 16 лютого до 3 березня. Мешкав увесь цей час у «Народній Гостинниці» (на розі вулиць Костюшка, 1 – Сикстуська, 20 (тепер вул. П. Дорошенка)) [881, с. 7]. Упродовж усіх цих днів Іван Боберський зустрічався з представниками українських громадських організацій, передусім представниками очолюваного ним у 1908–1918 років українського руханкового товариства «Сокіл-Батько», організації української молоді «Пласт», товариства «Українська Бесіда» та інших; працівниками редакцій українських часописів «Діло», «Новий час», «Сокільські Вісти», «Молоде життя». Зрозуміло, що найбільше уваги (декілька зустрічей) Іван Боберський приділив організації «Сокіл-Батько» у Львові [145, арк. 81].

Уже на третій день перебування у Львові, 19 лютого, члени товариства «Сокіл-Батько» влаштували урочисту зустріч Іванові Боберському у сокільській домівці та руханковій залі (вул. Руська, 20) – «Привітний поранок в честь професора Івана Боберського б[увшого] голови Сокола-Батька, який приїхав з Канади» [526, с. 15]. У записах і документах цієї зустрічі Івана Боберського величали «Дорогим Гостем», «Дорогим Учителем» та «Дорогим Товаришем». Напередодні зустрічі були розіслані запрошення такого змісту: «Високоповажаний Пане. В неділю дня 19 лютого б[іжучого] р[оку] о год[ині] 11.30 перед полудн[ем] відбудеться в салі «Сокола-Батька» привитання вельмизаслуженого бувш[ого] голови В[исоко]п[оважаного] проф[есора] Івана Боберського, який приїхав на короткий час до краю. Старшина

«Сокола-Батька» просить Вас взяти участь в цім привітанню. За старшину «Сокола-Батька» М[икола] Заячківський голова Т[арас] Франко справник» [97, арк. 45].

На зустріч у рухівні «Сокола-Батька» зібралися львівські соколи – від доросту до старшини. Прибуло і чимало гостей. У залі на стіні висів портрет Івана Боберського, а на столі, застеленому червоною китайкою, стояла статуетка злітаючого сокола, лежали «книга жертводавців Українського Городу» та булава – символ сокільського проводу. Це була саме та срібна булава, яку старшина «Сокола-Батька» урочисто вручила провіднику Іванові Боберському 15 жовтня 1911 р. як символ визнання його особливих заслуг перед сокільською організацією (тепер булава зберігається у фондах Львівського історичного музею) [244; 271; 692, с. 7]. З привітальними промовама виступили містоголова (заступник) «Сокола-Батька» Стахій Стеблецький і професор Степан Гайдучок.

Стахій Стеблецький виголосив таку промову: «Вельмиповажаний Пане Професоре а Дорогий нам Гостю! Як лиш перед кількома днями прилетіла до нас мила вістка, що Ви Пане Професор, вертаючи назад до Канади, відвідаєте також Львів, зродилася самочинно в рядах тутешного Сокільства думка, щоби Вас милий нам Гостю якнайкраще між своїми а zarazом прихильними Вам давніми й теперішніми Другами достойно привитати. І сталося як загал Сокільства бажав собі. Я отже в імени Старшини й всіх членів «Сокола-Батька» вітаю Вас щирим серцем, якраз в цій нашій домівці, що була свідком довголітної, безупинної і плодovитої праці свого Голови. А вітаємо Вас сокільською піснею «Соколи ставаймо в ряди», бо якраз клич цієї величної пісні якби підхоплений з Вашої між нами взірцевої Діяльности, в сокільських слухняних, завзятих рядах. Одну ділянку Вашої праці мушу окремо зазначити. Є це велика ідея придбати під «Український Город» (Український Парк) у Львові 11-морговий майдан, бо без такого городу нема життя не тільки руханковим змаговим товариствам у Львові але й в краю. Ми, після Вашого виїзду за море, вже без Вас хоч після довшої перерви,

відновили в цьому напрямі діяльність а разом пригадали цілій українській Нації отсю переважну пекучу справу. А коли знаємо і те, що далеко за морем поміж американськими Українцями, де Ви тимчасово перебуваєте, живе така сама ідея-думка, то вже сьогодні можемо висказати цю певну надію, що ось небагом на великій і вже на вічні часи в цілости викупленій нашій площі (парку), то є на цьому «Українському Городі» повитаємо Вас, Дорогий Гостю, при найближчім Краєвім Сокільським Здвизі, на чолі хочби кількох сотень наших заморських Братів. Кінчу сокільським кличем «Все вперед всі враз!»» [692, с. 5].

Степан Гайдучок віддав шану тому, «хто перший прорубував дорогу для руханки й спорту, тому 27 літ у цьому галицькому пралісі». У своїй вітальній промові він висловив тоді таку пророчу тезу: «Колись, щойно пізніше оцінять належно Твою роботу, коли буде змога перевірити її як слід». Далі зазначав: «Приходиться мені, перед Тобою [Іваном Боберським. – А. С.] стати з нашим повоєнним дорібком і мушу піднести, що в найтяжчий час ми бралися до праці. Після невдач вертали ми до праці, одні з вязниць, другі з воєнного лихоліття. Завдяки уважливості Дирекції Дністра привели ми до ладу домівку, в якій не так давно іржали воєнні коні, а потім служила вона за магазин на муку для голодних. Тепер в ній наново звенить сміх і лунає пісня, а молодь кріпить сили, сталить волю, вчиться поборювати перешкоди. Пішла й праця над розбудженням руханки й змагу в краю і коли Сокіл-Батько дав почин, всі руханкові й змагові улади, взялися до праці. А отці видання, які Тобі тут вручаю, нехай будуть для Тебе доказом нашої праці. Видали ми в першу чергу «Впоряд», щоби навчити молодь наново ставати в ряди й слухати наказу. Ми видали наново Твій збірник забав й гор, а тут перед Тобою 10 вязанок вправ, підручник для дітвори укладу Твоїх учеників, підручник веж, що має навчити націю видержувати в низах тягар будови, яка підноситься в гору. І підручник пожарництва ми видали. Скромний наш дорібок а всеж ми не дармували. Старалися іти шляхом начеркненим Тобою.

Провір, оціни, порадь і заохоти до дальшої праці, та вкажи дальшу дорогу!» [692, с. 6–7].

Свій виступ Іван Боберський почав і завершив темою Олімпійських ігор (1928 р., у час перебування Івана Боберського у Львові в швейцарському містечку Санкт-Моріці відбувалися II зимові Олімпійські ігри). На прикладі «державних» народів Іван Боберський знову намагався показати галицьким українцям, окупованим Польщею, як руханка і спорт можуть загартувати і згуртувати народ, націю. Він порівняв суспільство з «дружиною грачів гаківки» (хокею), а політичне суперництво народів – з «великою гаківкою». Іван Боберський закликав до праці і дисциплінованості, до приготування до нових «змагань», які ще очікують на українців. На завершення він сказав: «Дякую за слова признання, які були висказані, але всі ми знаємо, що признання звернене до мене належиться цій залізній пробоевій четі, що мала відвагу від 1910 року йти в тім Товаристві до року 1914, а опісля на ріжних місцях в часі великого змагання народів, уміла на ріжних місцях виказати свій хист і свою силу. Бажаю, щоби пробоева дружина йшла дальше – і вона йде, бачимо це з відомостей по часописах і з листів. Провід Т[оварист]ва «Сокіл» має добрі пляни і збирає громаду, щоби пізнала цю принаду життя. Для того будемо його слухати, іти за його вказівками, а дійдемо до успіхів, якими не тільки Т[оварист]во буде тішитися, але ціле наше громадянство, цілий нарід і знова прийде час провирити свої вишколені лученням сили. Хай цей час, який напевно настане, не захопить нас неприготованими, щоби ми не далися просити, – просити до життя! Великий час, який йде, і прийде, поставить нас всіх знов перед іспит і провирить наші сили, так як інжінер провирює новозбудований міст, коли пускає через нього тяжку льокомотиву. Тому треба йти за проводом Товариства, розвивати й лучити свої сили. Бажаю Вам, щоб Ви розуміли бажання Старшини, і щоб Ви всі дорозумівалися власних обов'язків, як хоронити своє життя від погибели, як розвивати свою витривалість. Тоді вийдемо не лише рівними, але переможцями, а на альпійських вершинах залопотить у воздуху наш прапор і

загомоніють сурми гимном нашої побіди!». Закінчивши промову, Іван Боберський підійшов до столу і підніс булаву вгору, наче закликаючи усіх до походу [692, с. 8–10].

У ході зустрічі старшина представила своєрідний звіт про діяльність сокільської організації за період після Першої світової війни. Довголітній містоголова (заступник) «Сокола-Батька» д-р Михайло Волошин поінформував присутніх, що Іван Боберський пожертвував 50 доларів від себе на викуп 20 квадратних метрів землі під «Український город» і 78 доларів та 50 центів, зібраних у Канаді, на 33 квадратних метри [68, арк. 4]. Після цього Іван Боберський мав можливість поспілкуватися з багатьма побратимами, з якими пліч-о-пліч працював і розбудовував сокільський рух у Галичині упродовж 1901–1914 рр. За наполяганнями Степана Гайдучка, текст промови «Батька українського тіловиховання» записав член «Сокола-Батька», скорописець Михайло Тріль [99, арк. 18]. Після відповідних правок Івана Боберського [99, арк. 15–18] промова й опис святкувань були опубліковані в сокільському часописі «Сокільські Вісти» [692, с. 4–11], який виходив друком у Львові і призначався для сокільських товариств Галичини та українців в еміграції. У «Золотій книзі жертв на український майдан у Львові» він залишив запис: «З Вінніпегу у Львові 19.II.1928 [р.] /Іван Боберський/» [112, арк. 18].

Іван Боберський зі старшиною та активом «Сокола-Батька» обговорювали проблеми і важливі питання діяльності організації. Чи не найбільше уваги було присвячено справі викупівлі земельних ділянок для руханково-спортової площі «Сокола-Батька» («Український Город»). Спеціальна зустріч з цього приводу – засідання «Збіркової Секції на Український Город» у Львові за участі Івана Боберського, Стахія Стеблецького, Миколи Левицького, Степана Лотоцького та Нестора Яціва відбулася 23 лютого [144, арк. 109]. На думку Івана Боберського, після Першої світової та польсько-української війни 1918–1919 рр. справа збору коштів просувалася доволі мляво. Враховуючи це, він запропонував низку

заходів для поживлення роботи в цьому напрямі. Іван Боберський пообіцяв і надалі виконувати обов'язки збирача коштів у США та Канаді, а також запропонував відкрити для збору коштів банківські рахунки «Сокола-Батька» у США та Канаді. З цією метою заплановано надіслати листи-прохання до американських мільйонерів, зокрема до Генрі Форда; публікувати звіти про перебіг справ у американській та канадській пресі («Канадійський Українець», «Канадійський Фармер», «Український Голос», «Свобода» тощо); друкувати щорічні звіти про збір коштів та використання руханково-спортової площі «Сокола-Батька» тощо. На старшину «Сокола-Батька» було покладено обов'язки вести щоденний облік осіб та товариств, які займалися на площі; розподілити Львів на ділянки, призначивши до кожної відповідального за збір коштів; надсилати в різні іноземні часописи світлини, звіти, відомості, статті, відозви, переліки меценатів «Українського города»; щороку в календарі «Просвіти» та в інших виданнях публікувати детальний звіт з цього приводу тощо [144, арк. 109–111].

Моменти зустрічей Івана Боберського з членами «Сокола-Батька» зафіксовані на численних світлинах. Так, у четвертому, квітневому, числі 1928 р. друкованого органу українського сокільства «Сокільські Вісти» опубліковано дві світлини [692, с. 4, 11]. Перша – портретна світлина Івана Боберського у зимовому одязі під час відвідин Львова, датована 21 лютого 1928 р. із автографом «Батька українського тіловиховання». Ця ж світлина була вміщена в ілюстрованому часописі «Світ» у квітні 1928 р. з такою приміткою: «Недавно гостив в краю проф[есор] І[ван] Боберський, котрий перебуває тепер постійно в Канаді. В часі свого побуту у Львові виголосив він ряд відчитів про Канаду і про життя у ній українських переселенців. На світлині бачимо його в одязі, який носять в полярних околицях» [890, с. 15]. Друга світлина мала підпис: «Проф[есор] Іван Боберський серед Старшини і членів в домівці «С[окола]-Б[атька]» дня 22.ІІ.1928 [р.]». Залучивши різні документи та матеріали, вдалося з'ясувати, що на другій світлині зафіксовані (зліва направо у 1-му ряді) Любомир Огоновський, Олександр Любінецький,

Іван Мриц, Михайло Галібей, Степан Гайдучок, Тимотей Білостоцький, Богдан Макарушка, Іван Панчак, Степан Коцюба, Омелян Верхола, Михайло Тріль; (у 2-му ряді) Ярослав Вінцковський (Ярославенко), Нестор Яців, Олександр Сопотницький, Станіслав Лаврів, професор Іван Боберський, Дарія Навроцька, Микола Левицький, Тарас Франко, Степан Лотоцький [244; 691, с. 45; 1392, с. 2941].

Оскільки Іван Боберський чимало зробив для заснування та розвитку української скаутської організації «Пласт», «спомагаючи його морально і матеріально», то 24 лютого він мав зустріч і виступ перед пластунами Верховної пластової команди та Львівського пластового коша у пластовій домівці (вул. Бляхарська, 11 – тепер вул. І. Федорова). Іван Боберський також зустрічався із представниками інших українських громадських організацій [796, с. 7]. Так, у неділю 26 лютого у Львові він виступав перед членами товариства «Українська Бесіда» з доповіддю на тему «Про наших переселенців у Канаді й їх життя». Про цю надзвичайну для товариства подію повідомляв львівський часопис «Діло» [685, с. 4]. 27 лютого 1928 р. Іван Боберський дав інтерв'ю, яке було опубліковане 29 лютого в органі «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові» «Український емігрант» [389, с. 3–5].

Перебування Івана Боберського на рідній землі широко висвітлювала львівська преса. Так, 2 березня часопис «Діло» подав матеріал під заголовком «Проф. Іван Боберський»: «Проф[есор] Іван Боберський, що приїхав на кілька днів до Львова в своїх особистих і деяких громадських справах, відвідав нині нашу редакцію [редакція «Діла» містилася на площі Ринок, 10. – А. С.] перед своїм виїздом до Канади. Завтра покидає він Львів, щоби в Канаді вести далі ту відповідальну громадську працю, яку вів там з успіхом через кілька останніх літ. В часі короткого побуту в нашій редакції поділився Шановний гість своїми вражіннями з Канади та познайомив нас у загальних рисах з життям і буттям тамошнього українського громадянства. З нагоди виїзду, зглядно повороту, заслуженого в нас громадянина до Канади,

бажаємо Йому якнайкращого успіху в праці для добра не тільки канадійської української еміграції, але для всього українського народу» [887, с. 3].

3 березня 1928 р. Іван Боберський вирушив зі Львова в Канаду. Про підсумки його поїздки можна дізнатися з листування Івана Боберського та Степана Гайдучка. Так, у листі до Івана Боберського, датованому 20 травня 1928 р., Степан Гайдучок писав: «Високоповажаний Пане Професор! [...] – З Сокола-Б[атька] післано Вам 100 чисел «Сокільських Вістей» ч. 5 де є видрукувані «Відвідини з Канади» і звіт С[окола]-Б[атька] за 1927 р. По одному числу вислано до всіх Канадійських наших часописів (навіть комуністичних) та й в Сполучені Держави [США. – А. С.]. Я вислав також число Високоповажаній Добродійці [дружині Івана Боберського Йосифині. – А. С.] до Тржича і також ілюстрований «Світ» де була поміщена Ваша знімка. З С[окола]-Б[атька] післав я Вам рівнож 50 відбиток звіту С[окола]-Б[атька] з Вашими сентенціями які Ви були післали Т[арасові] Франкови. До нині немаю від Вас справлених відчитів з пласту і про Канаду та й спорт в Америці. Пришліть бодай цей з пласту. Їх треба конечно видрукувати. [...] Напишіть, яке вражіння на Вас [справила] Галилея [Галичина. – А. С.] і видрукуйте в часописях тай пришліть сюди. [...] Для Всіх Канадійців доброго бізнесу і гарної пшениці. Щиро здоровлю /Степан Гайдучок/ Львів, Рея 5/П [тепер вул. Севастопольська. – А. С.]» [144, арк. 113–116 зв.].

Про час повернення Івана Боберського у Канаду свідчить його лист до Осипа Назарука, датований 15 квітня 1928 р. У ньому зазначено: «Ottawa, Canada, Привіт зі столиці домінії Канади. /Іван Боберський/» [127, арк. 4].

Повернувшись у Канаду, Іван Боберський й далі продовжує працювати у звичному для себе ритмі, аж до 25 квітня 1932 р., дня, коли він виїхав з Канади [1360, с. V]. Останні роки свого життя (1932–1947) він разом з дружиною прожив у словенському містечку Тржич.

10 грудня 1933 р. Івана Боберського було обрано Почесним головою «Союзу українського сокільства за кордоном» [134, арк. 24] (створений 1932 р., об'єднавав сокільські товариства на теренах Чехословаччини), серед

головних завдань якого було поширення сокільського руху серед українців діаспори. Сокільський діяч у Чехословаччині Василь Прохода 26 червня 1932 р. писав з Подебрад до Івана Боберського: «Обрали ми Тебе, Дорогий Побратиме, почесним Головою Союзу Українського Сокільства за кордоном. Дуже й дуже хотіли б, щоб Ти був у нас дійсним Головою, бо Ти є батьком і основоположником українського Сокільства» [134, арк. 15]. Однак тоді Іван Боберський відмовився від цієї честі. Наступного року старшина «Союзу українського сокільства за кордоном» знову повернулася до цього питання. 10 грудня 1933 р. на Другому з'їзді Союзу було прийняте відповідне рішення. З цього приводу старшина організації 29 грудня 1933 р. до Івана Боберського адресувала листа такого змісту: «Сокільський наш Батьку, Дорогий Ювіляте і Побратиме! У той час, коли на всіх майже ділянках сучасного українського життя відбувається переломова переоцінка дотеперішніх провідних ідей української Нації в добі, коли в нас ідейне розбиття двох таборів «старих» (духом) і «молодих» відчувається так болючо і гостро як ніколи дотепер; коли українська молодь безнадійно шукає собі авторитетів і непохитних провідників серед своїх батьків, в цій добі українське сокільство голоситься віддано і беззастережно до свого Сокільського Батька, Взірцевого Проводиря і Вчителя, до Тебе Дорогий Ювіляте і Побратиме. Українське сокільство за кордоном відчуває духовий зв'язок з Тобою особливо міцно; і Батько Сокільський і його сокільські сини перебувають в майже однакових обставинах на чужині. Уже від першого свого з'їзду в 1932 році Союз Українського Сокільства за кордоном вважав для себе честю рахувати Тебе Почесним Головою Союзу. Другий Зїзд Союзу 10 грудня цього року це врочисто і одноголосно ствердив. Тому то лист в якому Ти висловив бажання ухилитися від цього ідейного зв'язку з нашим союзом нас дуже засмутив. Вибір Тебе почесним головою Союзу, ми розуміємо як ушанування 60-літнього Твого ювілею та вислів глибокої пошани до Тебе з боку Українського Сокільства за кордоном. Ніяких формальних і організаційних обов'язків що до Союзу та функція на Тебе не накладає. Цей зв'язок існуватиме як і досі

головно в ідейній площині. Українські Соколи за кордоном хочуть, проте, щоби із зовнішнього становиська не були безбатченками а тому просять свого Сокільського Батька і в скрутній добі не покидати. Ми віримо, що це щире і одностайне побажання всіх українських соколів за кордоном приймеш Ти нетільки прихильно але також нас запевниш про Твою згоду аби Союз уважав Тебе своїм почесним головою» [134, арк. 24]. Після цього листа-звернення Іван Боберський таки погодився стати Почесним головою СУСЗАК [134, арк. 36]. Збереглася фотографія-колаж управи Союзу, датована 1935 р. Посередині – Іван Боберський у сокільському однострої з булавою [38, арк. 55; 1189, с. CLXXXIII].

Іван Боберський дописував до «Українського Сокола» – друкованого органу СУСЗАК. Про це свідчать його численні аналітичні публікації, вітання та інші матеріали, зокрема «Розсипана пшениця» [16, арк. 14; 38, арк. 3–4], «Чорний кружок» [38, арк. 12], «Дух і тіло» [18, арк. 3], «III. Зїздові Українського Сокільства за кордоном» [38, арк. 14], «Плаксива верба» [18, арк. 15], «Сніг на горах» [38, арк. 19 зв.], «Джерело енергії» [18, арк. 5; 38, арк. 20], «IV. Зїздові Українського Сокола за кордоном» [38, арк. 47], «Сорок літ «Сокола-Батька»» [17, арк. 22; 18, арк. 4] та ін.

Упродовж міжвоєнного періоду Іван Боберський опікувався справою викупівлі «Українського Городу» у Львові та підтримував контакти зі старшиною «Сокола-Батька» [100, арк. 3–3 зв., 4, 12, 41–41 зв.]. З цією метою він збирав кошти в розпорошених по усьому світу осередках української діаспори та незмінно надсилав частку власних грошей [68, арк. 1–51; 100, арк. 3–3 зв., 12; 359, с. 4].

Проживаючи в еміграції, Іван Боберський був діяльним членом «Українського народного союзу» (УНС) – загальноукраїнського об'єднання діаспори, утвореного в лютому 1894 р. у містечку Шамокін (Пенсільванія, США) [750, с. 3; 1202, с. 8]. Метою УНС було збереження української ідентичності за межами українських етнічних земель. Іван Боберський був удостоєний брати участь у XVIII та XXI конвенціях (загальних зборах) УНС

у місті Піттсбурзі (тепер штат Пенсільванія, США), 15 травня 1933 р. [756, с. 3] та 25–30 березня 1946 р. [579, с. 1–3], був делегатом 333-го відділу (у травні 1933 р. усього було представлено 401 відділ, у березні 1946 р. – 477).

Ініціативи, здобутки та осяги діяльності і сама постать професора Івана Боберського були ще за його життя гідно оцінені сучасниками. На початку 1920-х років на основі його діяльності, праць та афоризмів викристалізувалася сокільська ідеологія, оформлено у «Десять заповідей українського сокола та сокілки» [72, арк. 1; 757, с. 4; 894, с. 1–2].

Упродовж 1920–40-х років вдячні вихованці Івана Боберського, насамперед українські гімназисти і змагуни, започаткували відзначення днів його народження. Зокрема, знаковими подіями громадського рівня стали святкування 50-річчя та 60-річчя Івана Боберського, організовані львівським товариством «Сокіл-Батько» [31, арк. 92–95; 68, арк. 7; 667; 809; 831, с. 2–3; 898, с. 5]. З нагоди 50-річчя від народження «Батька українського тіловиховання» у Львові було створено спеціальний фонд імені Івана Боберського, кошти з якого йшли на «переведення в життя ідеї Вчителя а саме: на закупно українського майдану у Львові і фахове формування нового покоління січово-сокільських робітників. Віримо, що за нашим кличем поспішать не лиш Його ученики, але члени УГА і всі громадяне, які відносяться з признанням до Його праці» [667]. Подібні святкування проводилися й у інших містах та селах Галичини. У червні 1934 р. у Тернополі відбулися академія на честь Івана Боберського, а також спортові змагання і фестин на сокільській площі [678, с. 7]. У червні 1934 р. у Станиславові в салі «Сокола» уряджено сокільську академію на честь професора Івана Боберського [677, с. 7]. 60-річчя від дня народження Івана Боберського «з великим признанням для Ювілята» відзначив СУСЗАК [13, арк. 1, 3; 228, арк. 1].

Фотографії та карикатури (за словами Івана Боберського – викривулі) з діяльності Івана Боберського в роки Першої світової війни в ГУР, ЗУР та

УБУ УСС [1078; 1079] неодноразово експонувалися на різноманітних виставках, зокрема, на «Виставі стрілецьких пам'яток» у Національному музеї у Львові упродовж 23 грудня 1934 – 31 січня 1935 р. та «Виставі воєнних пам'яток» упродовж 17 травня – 7 червня 1936 р. у Тернополі.

Старшина «Сокола-Батька» з нагоди уродин «Учителя» (Івана Боберського) неодноразово організувала Окружні сокільські свята в Галичині. Показовим було святкування 11 серпня 1935 р. у селі Малковичі, поблизу Перемишля, у якому взяли участь сокільські осередки з Дуньковичок, Гнаткович, Дрогоїва, Трійчиць і Заболотець і члени гуртка «Рідної школи» з Валяви [117, арк. 125 зв.; 836, с. 4]. Частина прибутків від святкування була передана для викупівлі землі під «Український Город» у Львові [117, арк. 125 зв.].

Особливо урочисто у Львові відзначили 70-ліття Івана Боберського. До цієї дати Референтура тіловиховання Українського центрального комітету (УЦК) у Львові (єдина легальна громадська установа з центром у Кракові, що в 1939–1945 рр. відстоювала перед нацистськими окупаційними органами Генеральної губернії інтереси українського населення) 28 червня 1943 р. проголосила Рік Івана Боберського, що розпочинався 14 серпня 1943 р. і мав завершитися червнем 1944 р. [902, с. 6]. У комунікаті Референтури тіловиховання 8 серпня 1943 р. наголошувалося: «1. В дні 14 серпня ц[ього] р[оку] припадають 70-і роковини народин батька українського тіловиховання, проф[есора] Івана Боберського. Всі клуби і тіловиховні гуртки та підреферентури тіловиховання пришлють привіти для проф[есора] [Івана] Боберського до 12 серпня ц[ього] р[оку] на адресу Референтури у Львові, Семинаріюмштр[ассе] 18/1. На ту саму адресу просимо присилати грошеві датки на фонд ім[ені] проф[есора] І[вана] Боберського, призначений на вишкіл учителів тіловиховання. 2. Всі клуби і тіловиховні гуртки пришлють до 10 серпня ц[ього] р[оку] знімки, які ілюструють їх працю. Знімки признач[ені] на тіловиховну виставу, тому їх треба підписати і описати» [820, с. 6].

Протягом року Івана Боберського усі краєві спортові заходи присвячувалися ювілярові. Це сприяло поживленню діяльності спортивних товариств і гуртків на місцях, в кожному містечку та селі планувалося побудувати спортивні майданчики, упорядкувати стави, навіть (!) побудувати басейни та туристичні будинки [974, с. 5]. Для здійснення цих планів при Референтурі тіловиховання було створено Діловий комітет, до якого увійшли провідні фахівці з фізичного виховання і спорту.

У межах Року Івана Боберського було оголошено конкурс на кращі картини, різьблені вироби, новели, поезії, статті, реферати та маршові композиції тіловиховної тематики (реферати і статті мали бути написані, враховуючи афоризми і гасла Івана Боберського) [822, с. 6]. Усі бажаючі мали зголоситися до 1 листопада 1943 р. Референтура тіловиховання УЦК видала спеціальний комунікат, яким звернулася до меценатів українського спорту, українського громадянства, українських установ і підприємців з проханням фундувати нагороди та грошові датки на змагання з різних видів спорту, а також на стипендійний фонд імені професора Івана Боберського для вишколу вчителів тіловиховання. Надсилати гроші жертводавцям пропонували у Фінансовий відділ УЦК за адресою: Львів, вул. Паркова, 10 [821, с. 6].

Упродовж 14–18 серпня 1943 р. у Львові відбулося декілька святкових заходів, у яких взяли участь як доповідачі учні та послідовники Івана Боберського [696, с. 6; 833, с. 6]. Серед них варто окремо згадати Олександра Тисовського (тема доповіді «Проф. Боберський як Батько українського тіловиховання»); Адама Антоновича («Інформації про теперішній стан у тіловихованні»); Михайла Тріля («Статистика», «Назовництво»); Тимоша Білостоцького («Психологічні і педагогічні моменти в тіловихованні», «Позашкільне тіловиховання»); Ореста Лисинецького («Хибні моменти у праці й поглядах на тіловиховання в нашому минулому»); Йосифа Козачка («Тіловиховання в інших народів»); Романа Левицького («Музика і рух»); Ростислава Єндика («Фізичний тип українця»); Івана Ілечка («Відзнака

фізичної вправності»); Едварда Жарського («Види пропаганди»); Дарію Сіак («Масова участь жінки в тіловихованні – вимога часу»); Ярослава Благітки («Кадра поучників»). 14 серпня 1943 р. у Львові відбувся краєвий з'їзд тіловиховних референтів. Окрім урочистої академічної частини, до програми входили показові руханкові вправи молоді: «тіловиховні заняття без руханково-спортивного приладдя (керівник Степан Гайдучок), показові приладові змагання та показові виступи із вправами жінок». На адресу Референтури тіловиховання надійшло сотні листів і телеграм з побажаннями для Івана Боберського, зокрема від УЦК, Військової Управи, товаришів і учнів, спортивних клубів («Україна», «УССК», «Сян», «Скала») та ін. [832, с. 6].

Про перше свято з нагоди 70-ліття Івана Боберського, яке відбулося 14 серпня 1943 р. у рухівні «Сокола-Батька» на вул. Руській, 20, «Краківські вісті» писали: «Українське Тіловиховне Товариство І у Львові влаштувало святочний звіт усіх своїх членів, члениць і юнацтва у своїй рухівні в дні 14 серпня ц[ього] р[оку], щоб влаштувати 70-літні роковини народження проф[есора] Івана Боберського. Провідник товариства м-р С. Дицьо в коротких словах згадав про діяльність ювілята та про наслідки його праці серед українського загалу. З черги відділ юначок виконав збірку вільноручних вправ «Розвій» (укл[аду] В[олодимира] Тихоліза). Юначка Заганяч виголосила вірш «В роковини». На закінчення відділ юначок виконав 2 танки: «Гопак» і «Козачок». Відспіванням сокільського гимну закінчено цей перший вечір у честь проф[есора] [Івана] Боберського» [857, с. 6]. На другому святі, яке на честь Івана Боберського організував УСК «Тризуб» у Львові, було зібрано 1 тис. золотих у фонд імені Івана Боберського [932, с. 6]. Протягом наступних місяців надходили гроші від інших товариств та осіб: від УСК «Пробій» (Городенка) – 500 золотих, від гуртка молоді (Чернятин) – 100 золотих, гуртка молоді (Вікно) – 150 золотих та ін. [840, с. 6]. На відзначення 70-ліття Івана Боберського упродовж 1943 р. святкові заходи відбувалися в різних населених пунктах Галичини

Україномовні часописи передруковували статті, замітки, афоризми Івана Боберського [350, с. 1; 375, с. 6], публікували матеріали, присвячені ювілярові [34, арк. 1–8; 754, с. 122–124; 810, с. 1; 1015, с. 2–3]. Український щоденник «Краківські вісті» розмістив на своїх сторінках чимало публікацій про «Батька українського тіловиховання» [746; 834, с. 114], про спортивні змагання, приурочені до його ювілею. В одній з них, за 12 серпня 1943 р., редакція газети зазначила: «Тепер проф[есор] [Іван] Боберський живе як емігрант в далекому Тржичі, недалеко Трігляву, і надаліше з напруженням слідкує за працею українського тіловиховання» [934, с. 6]. В іншому дописі невідомий автор під криптонімом «В. Б.» зауважив: «Багацько разів чув я між знайомими висказ: – Щоб таких організаторів, таких залізних людей було у нас хоч тисячка!» [34, арк. 2].

У роки Другої світової війни Іван Боберський упорядковував свій багатющий архів, книгозбірню, писав спогади [746], листувався з різними українськими інституціями та особами. Поза його увагою не залишилося формування української дивізії «Галичина», про що красномовно свідчить його лист від 24 листопада 1943 р., адресований Військовій управі «Галичини» на руки сотника Осипа Навроцького [1057, с. 84, 85].

Після Другої світової війни Іван Боберський відійшов від активної громадської діяльності. На сторінках «Свободи» у Нью-Йорку зафіксовано, що 1947 р. він пожертвував на часопис 2 долари [839, с. 3]. На той час він проживав у родинному будинку Поллаків [262; 263]. У 1946 р. померла його дружина Йосифіна. Через рік, 17 серпня 1947 р., відійшов у вічність і сам Іван Боберський. 19 серпня місцем його останнього спочинку став родинний гробівець Поллаків на кладовищі міста Тржич [270].

Висновки

Отже, перебуваючи в діаспорі – спочатку в Канаді (1920–1932), а потім в Югославії (1932–1947) – Іван Боберський проявив себе як організатор, авторитетний і далекоглядний громадський діяч. За його участі та підтримки

у Канаді були створені та розвивалися «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Українські стрілецькі громади», Український студентський кружок у Вінніпезі, інші культурно-просвітні та спортивні товариства. Іван Боберський готував статuti, листи, звернення, обіжники, відозви, іншу необхідну документацію, консультував українців відносно життя і побуту в Канаді, надаючи їм різнопланову і фахову інформацію, неодноразово супроводжував делегатів від «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові» теренами Канади, був діяльним членом «Українського народного союзу». У міжвоєнну добу Іван Боберський підтримував контакти та усіляко допомагав товариствам «Сокіл-Батько» у Львові та «Союзу українського сокілства за кордоном» у Празі. Приїзд Івана Боберського до Львова 1928 р. слугував інтересам гуртування української спільноти Галичини, яка високо оцінила особисті заслуги Івана Боберського і його внесок у формування української тіловиховної традиції, та української справи загалом. Для українських громадських організацій Львова його візит став своєрідним підведенням підсумків їхньої праці та точкою відліку подальшого розвитку. Його 40-річний, 50-річний і 70-річний ювілеї гідно були відзначені українцями. Проголошення Року Івана Боберського (1943) на українських землях остаточно сформували його суспільно визнану харизму як «Батька українського тіловиховання» та «Великого Сина України».

РОЗДІЛ 6. ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ТА ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

6.1. Напрями діяльності напередодні та в роки Першої світової війни

З ускладненням військово-політичної ситуації в Європі на початку ХХ ст. в навчальних закладах Австро-Угорщини запроваджено військово-прикладну підготовку. В Академічній гімназії у Львові, де викладав Іван Боберський, «наука стріляння» інтенсивно провадилася упродовж 1912–1914 рр. Як правило, раз на тиждень, гімназисти навчалися стрільби під керівництвом професійних військових і професора гімназії. У програму навчання входили теоретична і практична підготовка, зокрема ознайомлення зі зброєю, порохом і набоями, правилами поводження зі зброєю, стрільби (в гімназії або на малому стрільбищі полку піхоти). Зокрема, 21 березня 1914 р. в таких стрільбах узяли участь 37 гімназистів Академічної гімназії. Збереглася фотографія з цих змагань, на якій як глядач та один з організаторів заходу зафіксований Іван Боберський [431, с. 46–55].

Ідея стрілецького руху швидко поширилася в українському середовищі Галичини. 16 грудня 1912 р. у Львові зібрався міжпартійний комітет за участі Льонгіна Цегельського, Степана Томашівського, Івана Боберського, Константи́ни Малицької, Івана Чмоли, Миколи Балицького, Степана Гайдучка, Степана Індишевського, Романа Дашкевича та ін., на якому було обговорено питання створення організації під назвою «Українське стрілецьке товариство», розробку її статуту, налагодження фахового військового вишколу української молоді та ін. [1107, с. 15]. Однак через тактичні розбіжності створити єдиний керівний орган для вирішення цих питань не вдалося. Як наслідок стрілецький рух розвивався паралельно в «Українському січовому союзі» (під керівництвом Кирила Трильовського), «Соколі-Батьку» (Івана Боберського) та ще в деяких самостійних осередках, непідконтрольних ні «Українському січовому союзу», ні «Соколу-Батьку»

[131, арк. 1–12; 1001, 56–66; 1002, с. 230–248; 1032, с. 1–17; 1034, с. 31, 32; 1215, с. 11–12, с. 35–43; 1310, с. 142–152].

Поширенню стрілецького руху в українському гімнастичному товаристві «Сокіл» у Галичині, сприяв голова «Сокола-Батька» Іван Боберський за підтримки таких сокільських діячів, як Сень Горук, Роман та Зенон Носковські, Євген Перфецький, Олександр Довбенко, Людомир Огоновський, Клим Гутковський, Лев Лепкий та ін. [1034, с. 11]. Так, у Бориславі в листопаді 1912 р. Лев Лепкий і Клим Гутковський активно провадили «стрілецьку науку і вправи», заохочуючи до неї українських робітників. Невдовзі стрілецький гурток набув «3 верндлі, 1 манліхер, 2 кропачки» [207, арк. 11 зв.].

Із розвитком стрілецького руху в сокільських організаціях й поширенням «вправ в стрілянню» постала проблема закупівлі крісів та виготовлення «поцілок». У лютому 1913 р. з ініціативи Івана Боберського та за його кошти було видано «влучу для стрільців», або «поцілку» (мішень), для стрільби з крісів накладом 1 тис. примірників [1084, с. 37]. На «поцілці», що мала розмір 28,5x22 см, після завершення стрільби записували дату і місце проведення змагань, результати стрільця і засвідчували їх підписами членів суддівської колегії. Іван Боберський також закупив для соколів за власні гроші дві бельгійські гвинтівки системи Комблена, щоб ті могли вправлятися у стрільбі [199, арк. 47]. Планувалося також спорудити «стрільницю» (тир) для занять. Старшина «Сокола-Батька» закликала сокільські осередки провадити польові вправи та вправи зі стрільби [722, с. 12; 908, с. 12], для цього були закуплені «фльоберти» з патронами калібру 6 мм (карабін Флобера), гвинтівки типу Манліхер М1895 і Верндль, облаштували стрільниці тощо.

Роз'яснювальну роботу щодо організації тренувань зі стрільби для сокільських осередків Іван Боберський і старшина «Сокола-Батька» провадили і на сторінках часопису «Вісти з Запорожя». Так, у числі 77–78 за 28 лютого 1913 р. читаємо: «Устав стрілецьких товариств відкинуло

Міністерство для поправки деяких точок. Він буде пізніше затверджений. Покищо можуть філії «С[окола]-Б[атька]» вправляти ся в стріляню на підставі § 5. свого уставу. Нехай куплять собі фльоберти калібру 6 міліметрів (15–50 к[орон]) і стріляють до влучі в комнаті. Сто патронів коштує 1 корона. Коли Т[оварист]во уладить малу стрільницю, добре забезпечену, то можна стріляти з такого фльоберту на свобіднім воздусі. Хто хоче на стрільниці товариства стріляти з більшої ручниці або карабіна, то мусить мати на стріляне дозвіл староства і оружну карту (ваффенпас). Стрільницю треба уладити так як військову а дозвіл на ню дає староство. Військові кріси (карабіни) дістануть наші товариства «С[окола]-Б[атька]» тоді, наколи головна команда полагодить прихильно подане «С[окола]-Б[атька]», яке відносить ся до всіх філій. Хто хоче собі купити кріс взору Манліхера, той дістане єго за 104 корон разом з багнетом і ременем. Коли команда полагодить подане «С[окола]-Б[атька]», тоді дістануть товариства якесь число військових крісів і будуть могли вчити ся стріляня на військових стрільницях. Патрони платить ся» [908, с. 12].

У 1913 р. Іван Боберський написав навчально-методичний посібник «Стріляне до влучі» [293, с. 59–63], у якому подав коротку інформацію про зброю, методику стрільби, описав правила змагань зі стрільби, техніку безпеки тощо. Серед іншого там було зазначено: «В уставі філій «Сокола-Батька» наведене є між руханковими вправами також стріляне. Є се вправа, яка виробляє бистрість ока і підготоване до оборони. [...] Кожда вправа в стріляню мусить відбувати ся під доглядом начальника чи там отамана або їх заступників. Стріляне з 6-міліметрового фльоберту не вимагає окремого дозволу державних властей. Наколи би товариство хотіло стріляти з більших ручниць, в такім разі мусить уладити собі стрільницю після військового взору і постарати ся о право стріляня з ручниць» [293, с. 58, 63].

Іван Боберський розробив та уніфікував термінологію зі стрільби. Завдяки йому у словнику української молоді з'явилися терміни «стріляне до влучі», «поцілка», «влуча», «стрілець», «стрілиця», «стрільниця», «степінь»,

«постава» тощо. Наступного 1914 р. він планував видати ґрунтовнішу працю зі стрільби, однак його ініціативам завадила Перша світова війна.

27 грудня 1913 р. відбулися загальні збори стрілецького куреня, який діяв при товаристві «Сокіл-Батько» [798, с. 12]. Сокільський часопис «Вісти з Запорожа» на початку 1914 р. змінив назву з «Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств» [716] на «Вісти з Запорожа. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво» [698].

Популяризації стрільби серед членів «Сокола», руханкових, спортових, парамілітарних товариств і широкої громадськості сприяли спортивні змагання зі «стріляня до влучі»: перше відбулося 10 лютого 1913 р., друге – 19 квітня 1913 р., третє – 8 листопада 1913 р., четверте – 7 березня 1914 р. (п'яте заплановане на 29 червня 1914 р. не відбулося) [244; 740, с. 14; 858, с. 12; 925, с. 5; 930, с. 12; 931, с. 6; 965, с. 6]. Змагання проводилися в рухівні «Сокола-Батька». Незмінним організатором і головою суддівської колегії на них був Іван Боберський. Найкращими стрільцями «Сокола-Батька» на першому «стрілянні до влучі» були Володимир Неділка (перше місце), Юрій Вінцовський (друге), Семен Магальяс (третє) [858, с. 12].

На надзвичайних загальних зборах «Сокола-Батька», 25 квітня 1914 р. в сокільській рухівні, за поданням Івана Боберського було схвалено зміну назви товариства з гімнастичного на «руханково-стрілецьке товариство «Сокіл»» [823, с. 2]. Це було зроблено з огляду на те, що в організації упродовж 1912–1914 рр. активно провадився парамілітарний вишкіл членів. У травня 1914 р., після тривалих дискусій та обговорень, з'явився правильник однострою для стрілецьких куренів під керівництвом «Сокола-Батька», а також постанови для стрілецьких старшин [645, с. 6; 824, с. 8; 876, с. 7–8].

З поширенням парамілітарного вишколу серед членів сокільських товариств у Галичині постало чимало питань стосовно організації стрілецтва. З цього приводу у липні 1914 р. на сторінках часопису «Вісти з Запорожа»

опубліковано роз'яснення: «Не потрібно закладати осібні стрілецькі товариства, бо через се розділюєм наші сили, наші гроші і наш час. Коли маємо товариство «Січ» або «Сокіл», то се товариство має заняти ся руханкою, пожарництвом, пластом а також стрілецтвом. Котра «Січ» або котрий «Сокіл» хочять поширити стрілецтво, то пригадуємо, що в уставі товариств «С[окола]-Б[атька]» стоїть від 20 літ параграф, що товариство займає ся вправами в стрілянню до ціли. Після закону можуть війскові власти дозволити до науки війскову стрільницю лише товариствам, що мають назву «Schützenverein». Дятого треба на загальні збори товариства поставити «зміну уставу» і додати в назві товариства слово «стрілецький». Тоді буде назва звучала: Стрілецьке і руханкове товариство «Січ» («Сокіл») або Стрілецьке пожарне і руханкове товариство «Січ» («Сокіл»). В точці про вправи товариства треба додати «полеві вправи», а в точці про салю товариства додати «стрільницю». Є се зміни, потрібні лише в відносинах до війскових властей. Товариство з таким уставом носить виразно назву «Стрілецьке товариство» «Schützenverein» а війскові круги після закона можуть на відповідну письменну просьбу позичити до науки кілька крісів і дозволити на стріляне до влучі в війсковій стрільниці» [644, с. 10].

Своєрідним підсумком діяльності стрілецьких куренів при «Соколі-Батьку» під керівництвом Івана Боберського став Шевченківський здвиг у Львові, на якому були представлені: від «Сокола» – 78 осіб в одностроях, від «Січі» – 146 осіб [971, с. 4–7]. «Українські січові стрільці» виконали вправи вільноруч, зі списками та крісами. Про поширення парамілітарних товариств січовий стрілець Андрій Баб'юк писав: «І по цілій Галичині почали наші люде засновувати товариства «Січові Стрільці» – в яких учили молодих хлопців війскових вправ. До товариства вписувався кождий, хто хотів. Впротягу одного року таких товариств було вже 86 по цілій Галичині і то не тільки в містах, але й по селах. Молоді хлопці радо вписувалися до «Січових Стрільців» і кождий навіть гордився тим, що належить до них» [205, с. 2–3].

У роки Першої світової війни Іван Боберський, як чимало свідомих українських діячів того часу, з головою поринув у вир національно-визвольної боротьби українського народу. 1 серпня 1914 р. він разом з іншими відомими українськими громадськими та політичними діячами Костем Левицьким, Михайлом Павликом, Миколою Ганкевичем, Степаном Бараном, Миколою Балицьким, Іваном Кивелюком, Миколою Лагодинським, Михайлом Лозинським, Теофілем Меленем, Володимиром Темницьким, Кирилом Трильовським, Володимиром Старосольським, Льонгином Цегельським став співорганізатором Головної Української Ради (ГУР) – неофіційного уряду українців Австро-Угорщини у Львові [8, арк. 1; 606, с. 3; 1166, с. 176]. До речі, на першому засіданні цього органу, Іван Боберський запропонував назвати його Провідною Українською Радою, однак після обговорення було схвалено назву, запропоновану, Костем Левицьким тобто Головна Українська Рада [8, арк. 3]. До повноважень цієї міжпартійної організації українців Австро-Угорської монархії, що об'єднало представників трьох галицьких партій – Української національно-демократичної партії (УНДП), Української радикальної партії (УРП) та Української соціал-демократичної партії (УСДП), – належали створення українських військових формувань, визначення загального напрямку української політики в роки Першої світової війни, а також як стратегічна мета – побудова незалежної Української держави на всій українській етнічній території. Наддніпрянську Україну в ГУР представляли члени Союзу визволення України.

До створеної ГУР військової колегії увійшли Теодор Рожанковський, Михайло Волошин, Степан Шухевич і Дмитро Катамай. 3 серпня 1914 р. колегія отримала назву «Генеральний штаб». Однак австрійська влада заборонила використання цієї назви, тому її перейменували на Українську бойову управу, яка стала організаційним і координаційним центром Легіону УСС [1107, с. 27; 1300, с. 20]. На прохання Кирила Трильовського упродовж 3–5 серпня 1914 р. УБУ була розділена на дві секції і доповнена новими членами від «Українського січового союзу», «Сокола-Батька» та ГУР. До

«секція акції» увійшли: Теодор Рожанковський (начальник), Дмитро Катамай (заступник начальника), д-р Михайло Волошин та Михайло Генік (члени); до «секції організації»: д-р Кирило Трильовський (голова), д-р Степан Шухевич (заступник голови), д-р Кость Бірецький, Іван Боберський, Дмитро Вітовський, Сень Горук, Володимир Темницький (члени) [606, с. 3]. Так, керівники найбільших руханкових організацій українців – «Січі» й «Сокола» Кирило Трильовський та Іван Боберський стали діячами УБУ.

Початково, у серпні 1914 р., осідок УБУ знаходився на вул. Мохнацького, 12 (тепер вул. М. Драгоманова) у Львові, а з початку вересня – у Відні. У 1914–1917 рр. її очолював Кирило Трильовський, а з 1917 р., коли вона змінила назву на Центральну управу УСС – Степан Смаль-Стоцький [214, арк. 40; 356, с. 53].

Уже 6 серпня 1914 р. ГУР прийняла «Універсал» («Універзал»), в якому зазначалося, між іншим, таке: «Головна Українська Рада до всего Українського Народу! Гряде великий час, вибила слухна година! Здіймається пожежа війни, в якій тріснуть кайдани, що давили поневолені народи. В сій пожежі кується будучність України! Настав слухний час, день нашого воскресення. В сей час український нарід кличе синів своїх до бою за волю України. В сей час нема жертви, яка для нас могла би бути за велика. В сей час одноцілі є наші думки і бажання, однодушні та тверді мусять бути наші діла. Однодушним рішенням Головна Українська Рада з'єднала начальні управи всіх доси в нас існуючих стрілецьких і руханкових організацій в Українську Боеву Управу. Українська Боева Управа стає одинокою старшиною організації українських добровольців, яка одержує назву Українських Січових Стрільців. В її руки зложила Головна Українська Рада верховну владу над Українськими Січовими Стрільцями, а від Тебе Український Народе, жадаємо карности і послуху. [...] Тепер або ніколи добудемо собі волю! Тепер або ніколи виборемо собі свободу! Або станемо панами своєї землі, або полишимо ся на далі в чужім ярмі. В тім вага хвилі, що самі можемо рішати про свою долю та власними руками добувати можемо

собі свободу. Від нашої готовності, від наших діл, від нашого завзятя і нашої сиди залежить тепер наша будучність. Тому кличемо до тебе, Народе: До зброї! З оружем в руці зміримо ся з віковичним нашим ворогом, з царизмом! З оружем в руці постоїмо за наші права, честь і будучність! Стрічаймо великий час, як яло ся Великому Народови! Нехай же через весь край котить ся наш поклик! Нехай пориває з собою всіх, і тисячі нехай стануть в ряди Українських Січових Стрільців! Бо пора се великая єсть! У завзятій, важкій боротьбі Ми поляжем, щоб славу і волю і честь! Рідний Краю здобути Тобі!» [11, арк. 41; 466, с. 2; 606, с. 2–3]. Підписали «Універсал» також члени УБУ: від секції акції начальник Теодор Рожанковський, заступник начальника Дмитро Катамай, члени д-р Михайло Волошин і Михайло Ґеник; від секції організації голова д-р Кирило Трильовський, заступник голови д-р Степан Шухевич, члени д-р Кость Бірецький, Іван Боберський, Дмитро Вітовський, Сень Горук, Володимир Темницький.

7 серпня 1914 р. УБУ опублікувала звернення «До українського народу», закликаючи вступати в лави УСС: «Відповідно до маніфесту Головної Української Ради з дня 6 серпня 1914 р. видаємо до всеї української суспільности отсе оповіщенє. Всі існуючі українські стрілецькі організації лучать ся в одну спільну організацію під назвою: «Українські Січові Стрільці» [...]» [935, с. 3]. Того ж дня у часописі «Діло» за підписом Івана Боберського (голови) та Романа Волощука (начальника) «Сокола-Батька» з'явилося повідомлення такого змісту: «Члени «Січий» і «Соколів» організації «Сокола-Батька» мають тепер стати «Українськими Січовими Стрільцями» і по зголошеню в «Комітеті» своєї місцевости переходять в стрілецьких справах під приказ «Української Боевої Управи» у Львові ул[иця] Мохнацького ч. 12 [тепер вул. Драгоманова. – А. С.] аж до нашого відклику» [361, с. 6].

Членами УБУ в різні роки були Кость Бірецький, Іван Боберський, Ярослав Весоловський, Дмитро Вітовський, Михайло Волошин, Сень Горук, В. Гуркевич, Андрій Жук, Дмитро Катамай, Теофіл Кормош, Роман

Перфецький, Теодор Рожанковський, Степан Рудницький, Володимир Сінгалевиц, Володимир Старосольський, Володимир Темницький, Степан Томашівський, Кирило Трильовський, Льонгин Цегельський, Степан Шухевич та ін. [166, арк. 28–28 зв.; 186; 391, с. 35, 36; 608, с. 8; 1016, с. 203]. У засіданнях УБУ часто брав участь з правом дорадчого голосу Володимир Бачинський.

Як член УБУ Іван Боберський проводив титанічну працю, брав участь у вирішенні різних важливих питань: обговоренні й затвердженні правильників, термінології, одностроїв, відзнак, військових підручників тощо. Наприклад, 2 серпня 1914 р. на засіданні УБУ жваво обговорювалася назва української військової формації. Іван Боберський обстоював назву «Українські Стрільці», бо «Січові», на його думку «нічого не говорять чужим народам. Що це є: Січовер Шютцен? Україніше Шютцен розуміти можна зараз» [491]. Іван Боберський як голова «Сокола-Батька» обстоював думку, що в назві мусить бути слово «Сокіл» або «сокільські», оскільки більшу частину стрілецтва творять члени сокільських товариств. Кирило Трильовський як голова товариства «Український Січовий Союз», натомість, вважав що у назві має фігурувати «Січ» або «січові». Висловлювалися пропозиції назвати стрільців «Січові Соколи» або «Сокільські Січі», однак з цим не погодився Кирило Трильовський [1034, с. 33]. У підсумку дискусії було обрано назву «Українські Січові Стрільці» [1107, с. 28].

Організаційна секція, до якої входив Іван Боберський, займалася мобілізацією добровольців, матеріальним забезпеченням Легіону УСС та проводила адміністративну роботу [1107, с. 27]. Атмосферу, яка панувала на той час у Львові, сам Іван Боберський описав у листі до Олександра Тисовського 15 серпня 1914 р.: «Тепер тут всі заняті Українськими Січовими Стрільцями. Але вожда годі роздобути. Радник [Теодор] Рожанковський є дуже на місці чоловік, але дещо песиміст і як [Клим] Гутковський каже за дуже «прокуратор», який всіх оскаржує. П[ан] [Дмитро] Катамай все внески ставить, п[ан] [Кость] Бірецький про все хоче знати, [Степан] Шухевич з

всього глузує, [Володимир] Темницький – соціал-демократ довго говорить, я всіх нуджу, щоби не їздили на боки як непідковані сани в затоки. п. [Костянтина] Малицька з ніким не сварить ся, але все робить, що до червоного хреста треба і варить їсти, гуртує жіноцтво. [Євген] Озаркевич потить ся [клопочеться. – А. С.], що зробити з хірургією, бо її не знає, але власне для того про ню говорить, бо курси про санітетів [санітарів. – А. С.] мусить мати. Патріоти зачинають слати по дві корони на Боевий Фонд, Лесь Кульчицький дав навіть 10 корон, а Крисько Олександр з Винник прислав навіть 100 корон. Патріоти декотрі думають, як би то їхати зі Львова, як москаль надійде [...] Гроший дрібних нема на лік. Щоби дістати в руки 20 сотиків треба хіба платити 20 корон, бо тепер кождий має 20 корон. З того видимо що всі дрібняки взяла армія до кантин [військова їдальня або пивна. – А. С.], а нам лишила паперове дрантя. Маю завтра виплатити Löhnpung [зарплату. – А. С.] нашій армії у Львові, яка виносить щось 293 мужа і маю 1000 корон – банкнот – котрий задумую подерти на кусні, бо не маю єго де змінити. Представте собі, що я став скарбником Української Боевої Управи «УБУ»» [181, арк. 13].

Зі створенням Легіону УСС гостро постала проблема його забезпечення. Іван Боберський, як віддана справі людина і скарбник УБУ, доклаав чимало зусиль до того, щоб належним чином вирішити це та інші завдання [24, арк. 14]. У його записках того часу зафіксована сума видатків на Легіон УСС – 40 тисяч корон. За ці гроші купували «харчі, баняки, їдунки, солону, однострої, черевики, ремені до крісів». Коли ж зібраних коштів не вистарчало, а таке траплялося неодноразово, на окремі статті витрат, Іван Боберський давав власні гроші [743; 997; 1107, с. 33]. У його записнику знаходимо відповідні нотатки: «8.VIII.1914 р.: харч для стрільців в Гаях в дні 9/8 і 10/8 (Ст. Фенюк підняв) 120 корон. Я дав свої гроші. І[ван] Боберський» [743, с. 6].

Щоб забезпечити вишкіл УСС підручниками та літературою з військової справи, Іван Боберський мав намір створити при Легіоні УСС «Український

військовий кружок», завданнями якого було продукування української військової літератури. Він навіть закупив більше десяти фахових підручників, за якими навчалися вояки іноземних армій, і надіслав їх коменданту УСС Грицю Коссаку [214, арк. 19; 356, с. 25]. І хоча реалізувати цю ініціативу вповному обсязі не вдалося, все ж з'явився український підручник Богдана Гнатевича «Правильник науки в метаню ручними гранатами» [1085].

З 1915 р. УБУ провадила головно пропагандистську, видавничу і харитативну діяльність. При ній діяла «Пресова квартира», завданням якої було поширення серед широкої громадськості дописів з фронту, малюнків, світлин, листівок з фотографіями стрілецького життя. За спогадами сучасників, її створенням і подальшою діяльністю опікувався Іван Боберський, який добре розумів особливе значення цієї структури для піднесення бойового духу стрільців на фронті та фіксації подій повсякденного вояцького побуту. Завдяки Івану Боберському з фондів УБУ виділялися максимально можливі кошти для забезпечення функціонування «Пресової квартири». До її роботи були залучені відомі діячі української культури – поети і літератори, художники, журналісти, історики, які своєю мистецькою працею творили незнищений образ української стрілецької слави. Серед них: Юліан Буцманюк, Михайло Гайворонський, Лев Гец, Микола Голубець, Василь Дзіковський, Іван Іванець, Роман Купчинський, Осип Курилас, Лев Лепкий, Антін Лотоцький, Теодор Мойсейович, Осип Назарук, Осип Сорохтей та ін. [1014]. Завдяки «Пресовій квартирі» УБУ видала низку публікацій про УСС, збирали світлини, документи, мистецькі й літературні твори про стрільців, влаштовувала виставки.

У межах виконання своїх обов'язків Іванові Боберському доводилося комунікувати з українськими громадськими організаціями, які усіляко намагалися допомагати УСС. Чи не найбільшу активність виявляв «Український Жіночий Комітет помочі раненим», заснований 1914 р. у Відні. Члени комітету піклувалися пораненими та хворими стрільцями, збирали і

передавали для них книжки, часописи, молитовники, допомагали, за можливості, фінансово [1129, с. 63–71]. Цю організацію Іван Боберський жартома називав «Жіночий Комітет гостинців-любистків» [1107, с. 50–51].

Іван Боберський брав участь в організованих УБУ виїздах до місць постою УСС. Зокрема, на Різдво 1915 р. Іван Боберський і Володимир Старосольський привезли на лінію фронту «коляду» (різноманітні гостинці) 1 360 стрільцям [125, арк. 32; 468, с. 133–135; 553, с. 270; 1129, с. 67]. У документах стрілецької сотні Легіону УСС під керівництвом Зенона Носковського, яка розташовувалася в Дицьковицях, є про цей візит запис: «6 січня справляє сотня Святий Вечір в Дицьковиці при участі делегатів Боєвої Управи з Відня Івана Боберського і д-ра Володимира Старосольського. Розділення дарунків від Жіночого Комітету з Відня. 7 січня святкує сотня Різдво Христове» [550, с. 168–169]. У статті «Різдвяні свята у наших стрільців», опублікованій 13 лютого 1915 р. у газеті «Діло», Іван Боберський писав: «Віденські українки [«Український Жіночий Комітет помочі раненим». – А. С.] накупили різдвяних подарунків для усіх стрільців, нашили синьо-жовтих кокардок і поручили віденським стрільцям, щоби се так упакували, що і гармата переїде через пакунок, а чоколяді і кокардці всередині нічого не станеться». Стрільці під час іншої зустрічі з Іваном Боберським у розположення у Свистільниках 1916 р., жартома назвали його «миротворцем» [43, с. 31].

Заходами Івана Боберського у Відні організовано архів УСС, започатковано справу стрілецької мемуаристики [128, арк. 1–4 зв.]. Він був тимчасовим референтом Українського воєнного музею (розробив для нього правильник) [128, арк. 1, 6 зв.; 132, арк. 4–5 зв.]. Зібрані матеріали, які надходили до музею, Іван Боберський скрупульозно опрацьовував, розподіляв інформацію, готував публікації до часописів «Діло», «Свобода», «Світ», «Вістник Союзу Визволення України» та ін. Один із дописів Івана Боберського «В українському легіоні. Картини, епізоди» угорською мовою з'явився в числі 9–10 журналу «Ukrania» («Україна»), який видавався

упродовж 1916 р. у Будапешті (всього вийшло 20 чисел) [434]. Редактори часопису зазначили: «Автором цієї невеличкої публікації є іноземець, причому української національності. Він вивчив угорську мову і таким чином статтю написав угорською. Дуже мало треба було виправляти!» [1351, с. 34, 36]. Частина зібраних і упорядкованих Іваном Боберським матеріалів опублікована у виданнях УБУ. Завдяки йому побачила світ збірка матеріалів «Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914» (Накладом УБУ, Відень, 28 червня 1915 р., бібліотека УБУ, ч. 1), «Сьпіваник Українських Січових Стрільців» [849, с. 2; 918, с. 4; 919, с. 4; 920, с. 4; 921, с. 4] та ін.

До збірки «Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914», увійшли написані та підготовані до друку Іваном Боберським такі матеріали: 1) «В Карпатах», криптонім Бб [272, с. 19–32]; 2) «Перегляд», підписано: «Скарбник Головної Боєвої Управи» [391]; 3) «Головна става в Климци [оповідання четаря Карат-го. 9.03. списав І. Б-кий]» [374, с. 61–73]; 4) «Зі звідів в Галичину [спогади стрільця з сотні К. Гутковського записав Бб]» [377, с. 78–81]; 5) «На Плішці [оповіданє десятника Дом-го записав Оеи]» [380, с. 82–86]. У виданні було також 65 фотографій і 1 карта [381].

Про «Сьпіваник Українських Січових Стрільців» у своєму щоденнику Іван Боберський написав: «Ніхто не має охоти написати оцінки про співаник У. С. С. Не хочу сам писати, бо ж я його укладав. [...] В співанику є 128 сторінок, 83 пісень, 69 образців. Передна окладинка окрашена головою стрільця в мазепинці, виведена в красках, здається мені, що це перша книжка українська цього вигляду. Роботу прийняла якась друкарня в Зальцбурзі. Відтам одержував я зложені сторони до поправки. Поправляв я три рази і позбувся всіх друкарських помилок. Хто перегляне співаник, мусить признати, що нема там бездушного недбальства і загумінкової нездарности, які ціхують не раз українські видання. Добір й уклад забрали мені много часу. Ноти до пісень написав старанно і гарно Володимир Неділька. Праці малярів і світлиців вставив я в збірник, щоб скріпити силу пісень. Чоловік

вчиться найбільше очима. Що видить перед собою, це переконає його й захоплює більше, чим слова про сам предмет. Ліпше видіти Львів, чим слухати опису про Львів. Пісні й образці в співанику мають розбудити воєнного духа. Колись воювали ми за себе, станьмо знова до бою за себе, не за других і не для других. [...]. Закінчує співаник своє кінцеве слово з підписом ОЕИ, це є самозвуки з мого назвища «Боберський». Опісля слідує спис всіх пісень. Мого назвища нема тут ніде, так що покупець читає лишень, що співаник вийшов заходом «Артистичної горстки У. С. С.» і накладом «Центральної Управи У. С. С.». «Боева Управа» перемінила свою назву 1917 р. на «Центральну Управу». По д-рі Кирилі Трильовським обняв провід д-р Степан Смаль-Стоцький. По середині сторони 2 випечатаний клич: «Не плачем, а мечем». ОЕИ [Іван Боберський. – А. С.]» [214, арк. 38–40; 356, с. 50–53; 383, с. 122–125].

Членом ГУР Іван Боберський був до травня 1915 р. З метою консолідації політичних організацій українських земель, що входили до складу Російської та Австро-Угорської імперій, 5 травня 1915 р. ГУР було реорганізовано в Загальну Українську Раду (ЗУР) [10, арк. 2; 11, арк. 2–2 зв.; 477, с. 1–2]. До неї увійшов 21 представник від Галичини (від УНДП – Степан Баран, Володимир Бачинський, Іван Боберський, о. Тит Войнаровський, Іван Кивелюк, Кость Левицький, Євген Олесницький, о. Степан Онишкевич, Василь Панейко, Льонгін Цегельський; від Українського парламентського клубу – Сидір Голубович, Олександр Колесса, Лев Левицький, Євген Петрушевич; від УРП – Лев Бачинський, Ярослав Весоловський, Микола Лагодинський, Іван Макух, Осип Назарук, Кирило Трильовський; від УСДП – Микола Ганкевич, Теофіль Мелень, Володимир Старосольський, Володимир Темницький, Юліан Бачинський), від Буковини Осип Безпалко, Микола Василько, о. Теофіл Драчинський, Антін Лукашевич, Омелян Попович, Ілля Семака, Володимир Ясеницький, а також 3 члени СВУ Володимир Дорошенко, Всеволод Козловський, Олександр Скоропис-

Йолтуховський, пізніше замість двох останніх Мар'ян Меленевський та Андрій Жук) [1299, с. 363].

Діяльність ЗУР забезпечували п'ять секцій: 1) правно-політична; 2) економічна; 3) культурна; 4) пресова; 5) еміграційна [1299, с. 363]. Іван Боберський працював в культурній секції [10, арк. 22]. Справи УСС й надалі вела УБУ. Правно-політична секція організувала низку важливих засідань і доповідей, готувала звернення до українців Австро-Угорської та Російської імперій. Економічна секція за підтримки товариства «Сільський Господар» відбудовувала господарство Галичини. Еміграційна секція разом з «запомоговим комітетом» опікувалася військовими емігрантами. До компетенції культурної секції входило відстоювання культурних інтересів українського народу. Цьому також сприяла Загальна культурна рада. Пресова секція, на жаль, розгорнути активну діяльність не встигла.

Загалом ЗУР ставила за мету відстоювати інтереси не лише галицьких українців, а й усієї української нації. У документах ЗУР неодноразово відзначалася необхідність «указувати головні лінії в економічних і культурних справах українського народу австрійської України» [1299, с. 361]. А в статуті окреслено завдання ЗУР репрезентувати «загальні народні інтереси українського народу на час війни аж до повороту нормальних відносин на українських землях» [9, арк. 102]. Своєю кінцевою метою ця політична організація вважала побудову самостійної соборної України. Як член ЗУР Іван Боберський самовіддано працював аж до 4 листопада 1916 р., дати проголошення Австро-Угорщиною створення польського королівства та широкої автономії Галичини з політичними перевагами для поляків [1396, с. 191].

Завдяки Іванові Боберському на перше засідання ЗУР 5 травня 1915 р. запрошено фотографа, який зафіксував усіх присутніх, а фотографію згодом широко розтиражовано в тодішній пресі [11, арк. 4; 188; 214, арк. 26; 356, с. 35].

Після переїзду УБУ до Відня «Пресова квартира» опинилася далеко від фронту. Для оперативного висвітлення подій і підготовки різнопланової інформації потрібно було представництво на лінії фронту. З цією метою ще наприкінці грудня 1914 р. за підтримки Івана Боберського на передову буввідряджений четар Юліан Буцманюк (до речі, у жовтня 1914 р. Іван Боберський упродовж трьох тижнів опікувався Юліаном Буцманюком, який захворів на запалення легенів, зокрема перевіз його із Горонди до Відня, винайняв помешкання, знайшов лікаря тощо) [441, с. 16–17]. Невдовзі там сформувалася група з кількох осіб під назвою «Артистична горстка». Правильник для неї розробив Іван Боберський [128, арк. 5–6 зв.]. У першому параграфі правильника зазначалося: «Цілюю Артистичної Горстки при УСС є передати при помочи гарних штук память про Українських Січових Стрільців будучности і осінити їх в очах потомків блеском артистичної краси. Місцем побуту сеї Горстки є покищо Карпати опісля місце кождоразового побуту стрільців підчас світової війни 1914.1915: огнева лінія» [128, арк. 5]. Отже, «Пресова квартира» та «Артистична горстка» виконували однакові завдання, тільки перша – в тилу, друга – на фронті [123, арк. 1; 569, с. 189].

Івана Боберського цього періоду його діяльності як опікуна «Пресової квартири» та «Артистичної горстки» зобразив Осип Курилас на дружньому шаржі (за словами Івана Боберського – викривулі) з підписом «Скарбник ЦУ УСС професор Іван Боберський. Стрілецькі типи I «Моє поважання панам» [124, арк. 80].

Упродовж Першої світової війни Іван Боберський збирав документи, фотоматеріали та спогади про діяльність УСС. Те, як він скрупульозно записував спогади стрільців, зафіксовано у розповіді Луки Луціва (псевдо – «Лука Граничка»), яка вийшла друком у «Літописі Червоної Калини» 1929 р. [997, с. 13–14].

Іванові Боберському вдалося зібрати унікальний архів близько 3000 світлин з життя українських добровольців [193; 541; 605]. Допомагав

порадами тим, хто робив світлини і передавав їх для друку, про що зробив запис у своєму «Дневнику»: «Для світливців написав я особний правильник, щоб знали свої права й обов'язки й уміли удержати «світлинне поготівля». Потрібні є світлини для видавництва, щоб вої Легіону перейшли в будучі часи і дали заохоту українській молоді. Скляні плити із знімками привозили світливці до «Боевої Управи» у Відні і побирали там через мене все, що потребували до роблення світлин. Дотепер назбиралось понад вісімсот світлин. Один [Теофіл] Мойсеович, що дописує на плитах дату і початкові букви свого імени. Другі цього не роблять. Не можуть навикнути. Світлина без дня, місяця і року тратить на вартости. Знімок з дійсних боїв бракує. Тяжко наражатись на смерть ворожих куль, щоб придбати знімки з наступу свого або ворожого війська. Рукопашного бою не зловив ніхто. Треба би йти до штурму не з крісом, але з світлинним приладом. Замало маємо сміливців, а також замало малярів і письменників» [214, арк. 19; 356, с. 25].

Усвідомлюючи значення документів для історії Іван Боберський ретельно їх групував, описував, зберігав. Саме завдяки цьому збереглися унікальні документи про діяльність УБУ та легіону УСС. Однією з позитивних прикмет його діяльності було те, що він вів нотатки, ретельно записував доходи та витрати УБУ, особистий щоденник, фіксував і висвітлював події у своїх публікаціях та надихав цією працею інших [165, арк. 32, 34–35 зв.; 167, арк. 16–17 зв.; 168, арк. 15–15 зв.; 193; 208; 212]. На думку Степана Гайдучка, коли б не Іван Боберський, «то нині не булоб протоколів з засідань Боевої Управи. Бо хоч мала вона секретаря, не писалися протоколи. Остало то, що для себе списував приватно, [Іван] Боберський. Іntenзивно попрацював над уладженням українського відділу на воєнних виставах у Відні, які також не мало причинилися до обзнайомлення чужинців з нашою справою» [1083, с. 39].

Документи Легіону УСС та воєнні пам'ятки, зібрані у Відні передусім зусиллями Івана Боберського, неодноразово експонувалися у Відні та Львові [2, арк. 359; 214, арк. 9–41; 356, с. 14–55]. Багатьом запам'яталася стрілецька

виставка у Відні 22 жовтня – 17 листопада 1917 р., величезних зусиль до організації якої доклав саме Іван Боберський [214, арк. 9; 356, с. 14; 1107, с. 312, 313; 1326, с. 189]. Подібна виставка відбулася з 15 вересня до 31 жовтня 1918 р. у Львові в Національному музеї по вул. Мохнацького (тепер вул. М. Драгоманова) [140, арк. 60; 240]. Іван Боберський ретельно підбирав та підписував фотографії, портрети, карти, речі до виставки; сам неодноразово проводив екскурсії, інформував громадськість Львова та Галичини про виставку, намагався залучити до перегляду якнайбільше осіб, особливо українську інтелігенцію. За 47 днів виставку відвідали 2 028 осіб [214, арк. 41; 356, с. 11, 54].

Ці та інші заходи давали можливість ознайомити широку громадськість з національно-визвольною боротьбою українського народу в роки Першої світової війни. Згодом ці документи лягли в основу Музею історико-воєнних пам'яток НТШ у Львові.

Крім того, з ініціативи Івана Боберського УБУ виготовляла відзнаки, видавала листівки, поштові марки та наліпки, з метою збору коштів на «Скарб УСС». Листівки УСС (видані накладом 1 мільйон примірників!) стали дієвим засобом популяризації політичних ідей і завдань легіону [1393, с. 20–21]. Вони набули широкого розповсюдження серед січового стрілецтва та цивільного населення.

За задумом і коштом Івана Боберського накладом «Вістий з Запорожа» у Відні 1917 р. була виготовлена відзнака під назвою «Соборна Україна». Задум втілив у метал митець Юліан Буцманюк (ключові елементи відзнаки – галицький Лев та архистратиг Михаїл). Сама назва відзнаки відображала її основну ідею. На відзнаці вміщено напис: «УКРАЇНЦІ ПОВИННІ ЛУЧИТИ СЯ ЯК УКРАЇНЦІ ДЛЯ ОБОРОНИ ПРАВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ У РОЦІ СВОБОДИ УКРАЇНИ 1917» [242; 1152, с. 92].

Перший випуск відзнаки у кількості 30 тисяч здійснено у вересні 1917 р., другий, після 20 листопада 1917 р., був приурочений до

проголошення УНР. За спогадами Степана Гайдучка та записів у щоденнику Івана Боберського, відзнаку «Соборна Україна», через брак державних військових відзнак, носили вояки Галицької армії. За гроші, отримані від продажу цих відзнак, Іван Боберський 1918 р. викупив одну ділянку під руханково-спортову площу «Сокола-Батька» – «Український Город».

Іван Боберський, попри завантаженість на посаді скарбника УБУ УСС, членство в ГУР і ЗУР, піклувався про свою дружину Йосифину, дбав про батьків і родину. Збереглося чимало листів до різних адресатів, в яких Іван Боберський, окрім безпосередніх справ, пише й про дружину Йосифину, її побут і здоров'я [140, арк. 30–30 зв.]. В одному з листів до батьків – о. Миколи та Анни він писав: «Найдорожші Татку і мамо! До Львова еще не можна їхати, бо таке заряджене властий. Війна зробила се, що люди приглянули ся другим людям і може гадки підуть скорше а за гадками робота. Утікачі чи там збігці побачили много нового. [...] Цілую руці. Іванко» [267, арк. 1 зв.]. Батько Івана Боберського вболівав за українську справу, фінансово підтримував ініціативи українських громадських осередків [255]. Так, 13 листопада 1916 р. поштовим переказом він надіслав 100 корон на «Захист імені Митрополита Андрея Шептицького» до Перемишля.

Висновки

Отже, напередодні та в роки Першої світової війни Іван Боберський проявив себе як національно свідомий українець. Він брав діяльну участь у розбудові різних структур українського визвольного руху 1910-х років, зокрема як голова «Сокола-Батька» долучився до становлення та поширення стрілецького руху серед української молоді та фахового військового вишколу українців Львова та Галичини. Як член Головної Української Ради, Загальної Української Ради, Української Бойової Управи (з 1917 р. Центральної Управи) Легіону Українських січових стрільців він гідно представляв і відстоював інтереси українців у межах Австро-Угорської монархії та на міжнародній арені. Сучасники відзначали його невтомну та жертвовну працю

в різних ділянках українського державотворення. Іван Боберський однаково ефективно виконував обов'язки громадського та військово-політичного діяча, організатора, видавця, пропагандиста, до певної міри архівіста та мецената.

6.2. Праця у Державному секретаріаті військових справ ЗУНР

У листопадові дні 1918 р. українці творили свою незалежну державу з центром у Львові під назвою Західно-Українська Народна Республіка. Іван Боберський був серед тих, хто брав активну участь у цьому процесі.

1 листопада 1918 р. Іван Боберський займався демонтажем експозиції воєнної виставки УСС, яка завершилася у Львові в Національному музеї напередодні [687, с. 4; 688, с. 4; 689, с. 4; 690, с. 3; 693, с. 3]. Атмосферу, яка панувала того дня у Львові, він описав у своєму «Дневнику»: «Дня 1.XI.1918 [р.], Львів, п'ятниця, Цілу ніч ляляло. Чути стріли. Слуга в камениці кличе: «Революція стріляє». Йду до Музея прятати, бо кімнати мають бути свободні. Знімаємо малюнки, світлини, гарно викінчену карту походів Легіону через Карпати в напрямі Галича, велику знимку [Теофіла] Мойсеовича коло Семиківців, що вражає кожного видця глибиною простору. Працюємо цілий день до 8-мої вечером. Добрянський Антін дуже пильний, помагає неструдимо, Фронзей Володимир не прийшов пополудні. Гриневич цілком не приходив. В полудне заглянув я по місті. На вежі ратуша синьо-жовтий, великий прапор, в ринку сторожать українські вояки. По вулицях прибитий маніфест, що власть над містом знаходиться в руках Української Національної Ради. Склепи зачинені. Нині задушний день. Люди поденервовані, йдуть вулицею й оглядаються поза себе. На Академічній площі виджу 5 вояків з крісом в правій руці провагом. «Діло» й «Українське слово» вийшли кілька годин скорше, чим звичайно. Намісник інтернований, стрільці походують на Львів» [33, арк. 37].

На запрошення Дмитра Вітовського, тодішнього державного секретаря ДСВС, Іван Боберський почав працювати у Державному секретаріаті військових справ ЗУНР. Про перші дні цієї діяльності він залишив спогад у своєму щоденнику: «На вулиці Валувій стрінув мене [Дмитро] Вітовський. Налягає дещо на ногу. На лиці якийсь заклопотаний. Випрямлююся і дашкую на привіт. Задержується і я пристаю. «Переїдім до будинку намісництва,

маю вам дещо сказати». Ми зайшли на перший поверх до якоїсь високої кімнати. «Сідайте, будемо говорити». Зміст розмови був такий, щоб я обняв часопис Військового Секретаріату, військові видання і поміг моїм досвідом, де буду міг і буду уважав за відповідне» [33, арк. 45]. ДСВС очолювали спочатку полковник Дмитро Вітовський (з 9 листопада 1918 р. до 13 лютого 1919 р.), потім – полковник Віктор Курманович (з 16 лютого до 9 червня 1919 р.).

Івана Боберського більше приваблювала робота у секретаріаті освіти [140, арк. 59–59 зв.]. З цього приводу 14 листопада 1918 р. він занотував у щоденнику: «Непокоїть мене, що я опинився на бажанні [Дмитра] Вітовського у Воєнним міністерстві. Моє місце в Міністерстві освіти. Обавляюсь, що з моєї роботи нічо не буде, як будуть мене ставити там, де не розумію роботи, як слід. Але тепер є час на війну і не на освіту. Мус воювати. Смішно, що я в одязі і в степені простого січового стрільця. Старшини в бюрі дивляться скоса. Перелякані простим вояком» [33, арк. 47].

Наступного дня Іван Боберський у друкарні «Діла» отримав кошторис на видання «Правильника» і «Вістника» і попрямував на зустріч із Дмитром Вітовським до приміщення Галицького намісництва. Там у розмові з Дмитром Вітовським він запропонував назву для майбутнього друкованого органу ДСВС ЗУНР – «Вістник Державного Секретаріату Військових Справ», що була й затверджена. 15 листопада 1918 р. Іван Боберський уклав «начерк обов'язків» (положення) для відділу, яким мав керувати, назвавши його «Письменничим відділом» [214, арк. 46]. Від того дня він почав працювати над «Вістником Державного Секретаріату Військових Справ» та виконувати обов'язки передбачені положенням керівника відділу.

Уже на початковому етапі праці у ДСВС, що збігся з початком польсько-української війни, за досить складних умов Іванові Боберському вдалося зробити чимало. Він не лише займався документацією секретаріату, а й готував та редагував розпорядження, частина з яких публікувалася в українських часописах. Так, 16 листопада на сторінках «Діла» з'явилися

«Розпорядки ДСВС, ч. 1–5» від 13 листопада [581, с. 1–2]. У своєму щоденнику Іван Боберський зазначив: «Я написав в заголовку «Розпорядження», М[ихайло] Возняк в «Ділі» поправив на «Розпорядки», а після мене повинно бути «Розпоряди»» [214, арк. 46]. Крім того, Іван Боберський готував до друку правильник до впорядку, афіші, накази, виказки та інформацію про платню для вояків тощо. Зокрема, 15 листопада 1918 р. він підготував такі документи «Платні для офіцерів, урядників і мужви війська Західно-української Народньої Республіки», «Харч. Одна пайка» (добова норма продовольчого забезпечення вояка) та ін. [7, арк. 1, 2]. Текст підготовлений «недолугим складачем» для виказки, Іванові Боберському довелося змінити [33, арк. 51].

Чимало уваги Іван Боберський приділив фотографуванню, прагнучи залишити для нащадків документальні свідчення про перебіг польсько-української війни. Згодом, уже як представник уряду ЗУНР у США та Канаді, він експонував частину світлин, зроблені у цей час, українським емігрантам. У приватному архіві Степана Гайдучка збереглося 36 світлин [244], на яких зображені українські вояки на позиціях, основні будівлі, в яких працювали керівні органи ЗУНР, будівлі після обстрілів, укріплення на вулицях Львова, поранені та вбиті вояки тощо. Завдяки записам Івана Боберського у щоденнику можемо встановити точні дати окремих фотографій та обставини, в яких проводилася зйомка. Так, 16 листопада записано: «Йду з [Теодором] Яцурою, що двигает кріс і камеру до шпиталю, але нині нема ані одного трупа з боїв. Світливо по дорозі синьо-жовтий прапор на намісництві, входимо на другий поверх і світливо машиновий кріс у вікні. Командант скоростріла, «Цугсфірер», каже до мене: «Вже пять літ служу коло машингвера. Знаю з ним обходитись. Умію розібрати і зложити, навіть як би мене хто вночі збудив». Вояк, що сів собі на вікно коло цівки, має гранату в руках, а також кирпатий ніс над ротом, який псує нам дещо знимку» [33, арк. 48]. 18 листопада 1918 р. Іван Боберський занотував: «З [Теодором] Яцурою пішов я до шпиталю, щоб улекшити йому і сказати, що має зробити. Він

відсвітлив приладом інжинера Гушалевича, сочкою Фойгтлендера, убитого нашого вояка, на котрого картці прочитав я записку: «І полк князя Льва. Машталір Михайло, батько Стах Машталір, село Черепень [йдеться про село Черепин. – А. С.], Львів, згинув 13.XI.1918 [р.]». Мав лице закровавлене. Я попросив трупара, розумного в розмові чоловіка, щоби йому обтер вогкою шматом лице. Він це зробив. Мене здивував шляхотний, орлиний профіль цього вояка-селянина. Назва дивна: Машталір. Бог зна, відки його предки заблукали між українські селяни. А ось тепер згинув за українську сорочку, що мав її з вишиваним ковніром на собі. Поруч нього лежала жінка, що вмерла в гарнізонівім шпиталі, а поруч жінки майже нагий хлопиця, що помер пробитий при рабованю нашим вартовим. Я виліз на поміст, де лежали трупи, і глянув йому в лице й отверті губи. Звичайне, просте, мазуровате лице, поражаючо зухвалий, малий ніс» [33, арк. 51]. А наступного дня зроблено ще один короткий, але змістовний запис: «[Теодор] Яцура світлив нині гурт машинового кріса. Четар Бабяк просив, щоб відсвітлити групу ще раз з одним десятником. Я уставляв також старшинський збір. Голубця бракувало» [33, арк. 53].

У неділю 17 листопада 1918 р. о 9³⁰ біля будинку, де за Австро-Угорщини розташовувалося намісництво, присягу на вірність ЗУНР склали перші вісімнадцять осіб, серед них Іван Боберський, Петро Бубела та Дмитро Вітовський [33, арк. 50]. Слова присяги звучали так: «Присягаю торжественно Всемогучому Богу на вірність і посвяту Західно-Українській Народній Республіці, Її верховній Владі, Її Правительству, Її Армії і затвердженим законам. Присягаю як жандарм Західно-Української Народньої Республіки сповняти совісно припадаючі на мене або приділені мені обовязки в службі над загальним порядком, спокоєм і безпеченьством після дотичних приписів і після військових законів і заряджень, які мене обовязують як вояка. Присягаю дбати лише про добро служби і Західно-Української Народньої Республіки, повинувати ся радо наказам покликаних до сього урядів та моїх зверхників і зберігати вірно службову тайну. Так мені

Боже допоможи!» [204, арк. 1]. На одному з друкованих примірників присяги збереглися помітки Івана Боберського олівцем, які свідчать, що він здійснив коректуру тексту [498, с. 37, 114]. Це підтверджено і його записом у щоденнику від 17 листопада [33, арк. 50].

Психологічний стан Івана Боберського у листопаді 1918 р. найкраще передають його записи у «Дневнику», датовані 5 листопада: «Такий виступ з крісом до бою поділяє на нашу смирну вдачу, на український тихий мозок. Боротьба розбуджує відвагу і рішучість. Хотяйби ця війна не скінчилась успішно, то на всякий случай буде мати вплив на наше дальше поведіння. Дотепер воювали українці для других, тепер рішились ми воювати лишень для нас. Будемо інакше ставитись до ворогів і вороги зрозуміють, що посідаємо завзяття до виступу з оружжям» [214, арк. 40].

21 листопада 1918 р. Іван Боберський разом з урядом ЗУНР покинув Львів і до 7 грудня перебував у Тернополі. 29 листопада 1918 р. Іван Боберський був іменованій четарем Українського війська [2, арк. 361; 448, с. LX; 589, с. 3]. Збереглася грамота такого змісту: «До Івана де Боберського референта Письменничого Відділу Державного Секретаріату Військових Справ. Тернопіль. Тернопіль 29 падолиста 1918 [р.]. Нинішню грамотою іменуую Івана де Боберського четарем Українського Війська. Державний Секретаріат Військових Справ. /Дмитро Вітовський/» [2, арк. 361; 192].

У Тернополі Іван Боберський продовжував працювати над виданням «Вістника» ДСВС ЗУНР. Зокрема, він домовився в одній із друкарень про друк першого числа [449]. Першу статтю «Вістника» «Напрям» йому довелося переписати [33, арк. 58; 470, с. 1]. У своєму щоденнику за 2 грудня 1918 р. Іван Боберський занотував: «Перше число Вістника зачинається вступом. [...] Вістник має подавати розпоряди, рішення, поучення, накази, вказівки «Державного Секретаріату Військових Справ». «Українське військо має розбити ватаги захланних наїздників, захистити постійно українську землю, українську волю і українську мову проти чужої нахабности». Число

обнімає шість розпорядів. Перший розпоряд подає текст присяги українських військ. Присяга має цей сам зміст, що присяга минулої австро-угорської армії, щоб задержала вартість для бувших австрійських вояків – але присягається в ній «Всемогучому Богу повинуватись вірно і слухняно Західно-Українській Народній Республіці, її верховній владі, її правительству, її армії, як також всім її отаманам та всьому її начальству». Другий розпоряд демобілізує всі австрійські команди, військові уряди і військо: «Їх майно, движиме і недвижиме, стає власністю Західно-Української Народньої Республіки». Майно переймають українські окружні команди. Третій розпоряд організує окружні команди. [...] Покищо обласних команд нема, і для того всі окружні команди підлягають впрост Державному Секретаріатови Військових Справ. Четвертий розпоряд заряджує частинну мобілізацію всіх обов'язаних до військової служби горожан української народности, З. У. Н. Р. покликані є: 1. Всі гажисти бувшої австрійської армії до 50-го р[оку] життя. 2. Річники мужви із здемобілізованої бувшої австрійської армії 1883–1900 рр. 3. Мущини річників 1883–1901 включно. З тим розпорядом получене є «поученне», що начальники громад мають предложити окружній команді протягом трьох днів спис обов'язаних до військової служби через повітового комісара, це є давнійшого «старосту». П'ятий розпоряд жадає, щоб громади предложили повітовим комісарам спис всіх осіб мужеського пола української народности, уроджених 1901 р., на підставі тих списів відбудуватиметься бранка. До цього розпоряду належить осібне «санітарне поученне», щодо перегляду рекрутів утворити «поборову комісію». Лікар має оречи, чи молодець є «здібний з оружем», чи «здібний без оружя», чи «нездібний». Шестий розпоряд творить обласні і окружні військові суди у Львові, Станиславові і Тернополі. Всі розпоряди носять дату дня 13-го падолиста 1918 [р.], всі мають два підписи: Президент Державних Секретарів: д-р Кость Левицький, в[ласно]р[учно] – Державний Секретар Військових Справ: Вітовський, отаман, в[ласно]р[учно]. Всі ті розпоряди подав я до «Діла» вже

в падолисті. Оголосилось їх афішами. Перше число «Вістника» на двох картках має дату: Тернопіль, 1-го грудня 1918 [р.]» [33, арк. 59].

Через труднощі з друкуванням «Вістника» у Тернополі Іван Боберський шукав можливості організувати цей процес у Станиславові, про що дізнаємося з запису у щоденнику 8 грудня 1918 р. З цього приводу він мав розмову із Теодором Рожанковським. Робота над «Вістником» проводилася Іваном Боберським таким чином, що він в одночасно в двох друкарнях готував друге та третє числа. Робота, за словами Івана Боберського, ускладнювалася тим, що «ходити треба було від друкарні до друкарні, говорити із складачами, поправляти, знову поправляти, ще раз поправляти» [214, арк. 64]. Після його переїзду до Станиславова 8 грудня 1919 р. ситуація поліпшилася.

Обидва числа «Вістника» – друге і третє – були видруковані 14 грудня 1918 р. [450–451]: ««Вістник» вже випечатаний. В полудне приніс від друкаря [Льва] Данкевича 1000 примірників числа 2, а від [Ст.] Хованця о години 3-тій 1000 примірників числа 3. [Теодор] Рожанківський, командант округи, заплатив зараз за друк і папір. Пополудні купив я пакункового паперу, аркуш по 80 сотиків, і вісім метрів паперового шпагату по 20 сотиків, попакував по 30 примірників з обох чисел «Вістника» в пакети. Курери прийшли і забрали, щоб розвезти по окружних командах і по частинах на боєвій лінії. Моя головна робота в Станиславові скінчилась» [33, арк. 63].

1 січня 1919 р. Державний секретаріат освіти і віроісповідань присвоїв Іванові Боберському – професорові Академічної гімназії у Львові, а на той час четареві, приділеному до служби в Державному секретаріаті військових справ, «VII службову рангу» [494, с. 381]. У розпорядженні секретаріату зазначалося: «Рівночасно асигнує ся Вам в Держ[авнім] Податковім Уряді в Станиславові активальний додаток тої ранги в річній квоті 1288 к[орон] (тисяча двіста вісімдесят вісім к[орон]) після кляси I (Львів)», а то від дня 1 серпня 1917 [р.] тому, що Ви з днем 1 жовтня 1916 [р.] скінчили 7 літ служби в характері професора VIII ранги (§, 57 і 58 сл. пр.)» [1, арк. 3].

Іван Боберський також подбав про те, щоб зафіксувати склад ДСВС на світлинах [469, с. 10; 1052, с. 4; 1339, с. 26]. Їх було зроблено 14 лютого 1919 р. у Станиславові. У «Дневнику» з цього приводу читаємо: «О годині 12.20 зійшлись члени «Державного Секретаріату Військових Справ» (Д. С. В. С.) до знімки в заведенню «Рембрандт». Я уставляв присутніх. До одної знімки ми стояли. Сіли до другої. Був я обома невдоволений. Жид-світливець не має доброго приладу. Оглянув я плити вечером. Стояча дещо ліпша. Всі вийшли старші на лиці, як вони в дійсности виглядають. Або закоротко наставив, або зле викликав, або стара плита, або все зле. Однак добре, що ще може виконати знімку, хочай не дуже мистецьку» [356, с. 130]. Завдяки Іванові Боберському на світлинах зафіксовані такі особи: сотник Володимир Бемко (начальник канцелярії), отаман Орест Підляшецький (судовий референт), отаман Петро Бубела (заступник секретаря військових справ), полковник Дмитро Вітовський (державний секретар військових справ), отаман д-р Ростислав Білас (санітарний референт), отаман Никифор Гірняк (мобілізаційний референт), сотник Роман Шипайло (артилерійський референт), четар Нестор Гаморак (пресовий референт), сотник Юліан Буцманюк (залізничний референт), поручник Теодор Сивак (начальник канцелярії (до лютого 1919 р.)), сотник Гриць Гарасимович (інтендант), сотник Остап Бородієвич (ветеринарний референт), сотник Семен Магальяс (муніційний референт), сотник Володимир Тимцюрак (загальний відділ), сотник Василь Панчак (персональний референт), четар Іван Боберський (письменничий референт).

У Станиславові Іван Боберський продовжував наполегливо працювати над виданням «Вістника»: 10 січня 1919 р. побачило світ четверте число, 31 січня – п'яте, 15 лютого – шосте, 15 березня – сьоме, 25 березня – восьме, 10 квітня – дев'яте, 15 квітня – десяте, 30 квітня – одинадцяте, 1 травня – дванадцяте [452–459]. Далі «Вістник Державного Секретаріату Військових Справ» змінив назву на «Вістник Українського Війська» і виходив на «зарядження» Диктатора ЗО УНР Євгена Петрушевича [460–463].

До 2 червня 1919 р. Іван Боберський разом з членами «Письменничого відділу» ДСВС був у Чорткові [1, арк. 1]. Про їхнє перебування у цьому місті свідчать, окрім документів, дві світлини, зроблені 2 червня 1919 р. На одній – Іван Боберський у військовому однострої [19, арк. 10; 222; 234], на іншій – «Письменничий відділ» ДСВС: Іван Боберський (голова), Матейко, Дмитро Хоптяк, Михайло Осінчук, Володимир Огоновський [222]. Збереглася перепустка, видана 6 червня 1919 р. Повітовою військовою командою в Заліщиках, в якій зазначалося, що Іван Боберський і Модест Гриневецький можуть перейти на другий бік р[ічки] Дністра і що вони прямують до Лавочного. Документ, написаний рукою Івана Боберського, завірений двома печатками і штампом Повітової військової команди в Заліщиках [1, арк. 2]. В іншому документі, «Явному приказі», зазначено, що Іван Боберський прямує до Відня, на підставі наказу ДСВС, маючи з собою 50 кг особистого і 50 кг службового майна [1, арк. 1]. Однак Іван Боберський ще на деякий час залишився працювати у Чорткові.

26 червня 1919 р. у Чорткові Іван Боберський завершив підготовку документа під назвою «Розпорядок Диктатора Західної Области Української Народної Республіки в справі видавання і розповсюдження друкованих писем» [3, арк. 310–311]. Цей документ з дещо скоригованою назвою ««Розпорядок Диктатора Західної Области У. Н. Р. в справі видавання і поширення друкованих писем на території Західної Области Української Народної Республіки», підписаний Диктатором Євгеном Петрушевичем, набув чинності 1 липня 1919 р. [3, арк. 312]. У розпорядку зазначалося: «§ 1. Без дозволу Диктатора З. О. У. Н. Р. не можна видавати і поширювати на території Західної Области У. Н. Р. всім законом з 17 грудня 1862 в. з. д. ч. 6 ex 1863 передвиджені друковані письма (часописи і брошури). § 2. Всі що мають намір видавати повисше згадані письма повинні проте постарати ся о такий дозвіл у Диктатора. § 3. Перед виданням згаданих писем належить один примірник предложити цензурному бюрови при Диктатурі. Видрукування і розповсюдження може наступити щойно по одобренню

цензурного бюро. § 4. Невиконання сего розпорядку потягає за собою кару арешту до шести місяців і грошеву кару до 10 тисяч гривень, а крім сего конфіскату цілого накладу. Карані будуть: автор, видавець і друкар» [3, арк. 312].

У Чорткові, як і раніше, Іван Боберський продовжував фіксувати важливі події на світлинах. Збереглися його дві транслітеровані рукописні записки до команди міста Борщева (зокрема до Віктора Курмановича), датовані 16 червня 1919 р., в яких він просив з'ясувати, де знаходяться скриньки з фотографіями, обладнанням і плитами, та передати їх фотографу Теодору Яцурі, щоб той своєю чергою привіз їх до Чорткова [3, арк. 15]. Віктор Курманович мав доправити Іванові Боберському всі коробки, книги та карти «Письменничого відділу», а також з'ясувати, де знаходяться працівники «Письменничого відділу» – картограф Михайло Осінчук, десятник Дмитро Хоптяк і Матейко, які мали якнайшвидше прибути до Чоркова для виконання своїх обов'язків [3, арк. 16].

Після побуту у Чорткові, наступним місцем перебування Івана Боберського стало місто Кам'янець-Подільський (Кам'янець на Поділлі), який на той час був столицею УНР.

Працюючи в «Письменничому відділі», Іван Боберський передавав матеріали для часопису українського війська «Стрілець» [4, арк. 282–282 зв.]. Разом з Осипом Назаруком 17 серпня 1919 р. полагоджував справу передання для редакції «Стрільця» друкарні «середньої величини» [5, арк. 1–2].

8 серпня 1919 р. Іван Боберський надіслав Диктатору ЗО УНР листа з двома примірниками статуту українського руханково-стрілецького товариства «Січ» [609], який вийшов друком того ж дня у Кам'янці-Подільському [6, арк. 89]. Статут цієї новоствореної організації Іван Боберський розробив на основі документів «Сокола-Батька» та сокільського руху з метою залучення української молоді до національно-патріотичного виховання. Передбачалося, що члени цієї руханково-стрілецької організації мали проходити всебічний вишкіл у теоретичній і практичній площинах,

зокрема освоєння пожежної справи, проведення руханкових занять, плекання різних видів спорту (фехтування, плавання, веслування, лещетарство, ковзанярство), опанування стрільби, їзди на велосипедах, автомобілях, літаководіння тощо. Січовики і січовички могли проводити широку культурно-просвітню діяльність, зокрема засновувати читальні, книгозбірні; проводити курси для неписьменних, спортивні змагання, показові виступи, урочистості, свята; утримувати оркестр, хор і аматорську театральну дружину; готувати вчителів та інструкторів з руханки, змагу, стрілецтва, пожежної справи. Також у статуті передбачалося, що члени «Січі» могли відкривати крамниці; проводити видавничу діяльність та ін.

Іван Боберський вболівав за однострій Галицької армії. Своє невдоволення запропонованими НКГА змінами «Мазепинки» кашкетом та встановлення нових нарукавних знаків він висловив у листі до Диктатора ЗО УНР Євгена Петрушевича, датованому 31 липня 1919 р.: «Начальна Команда Г[алицької] А[рмії] бажає змінити шапку Мазепинку на кашкет російського крою. [...] Викажуюся за задержанням шапки Мазепинки, з тим, що головач шапки може бути круглий, обклад дещо низший і цілий крій шапки такий, як комісні шапки – Мазепинки, які вояки діставали, яку н[а] п[риклад] носить тепер і вчора 30/7. мав на голові Лев Лепкий проєктодавець шапки Мазепинки. Наколиж НКГА бажає доконче усунути шапку Мазепинку, то на український [тут і далі підкреслення у документі. – А. С.] кашкет треба оголосити осібний конкурс з грошевими нагородами, щоби свої і чужі артисти могли взяти в нім участь. Покищо можна запровадити Петлюрівку отже сей кашкет, який завели були у себе Січові Стрільці. Шапка м'ягка, англійського крою, але головач над чолом поданий цілком взад а над тіменем звисає понад обруч шапки в діл. Ніякою мірою неможна пристати на наслідування «кацапки», се є шапка російського крою, яку старшини української армії Західньої Области УНР – навіть висшого степеня – купили собі єще в Галичині зі взгляду на большевиків (!) мимо того, що по 30 цвітня 1919 [р.] не вільно було замовляти собі нових шапок иншого крою

як лише «Мазепинки» (Вістник ДСВС ч. 11 з 30/4.1919 [р.] XLVI Розпоряд. З 22/4.1919 [р.]). Нашивання нових букв на рукавах побільшить ще більше латкастість однострою, викликану заведеними вже дотепер нашивками по рукавах. Ся увага відноситься до букви «Г», яку проєктується до нашивання в Галицькій Армії» [4, арк. 25–25 зв.; 1339, с. 43–44].

Деякі побажання Івана Боберського, зокрема щодо фасону кашкета та нарукавних знаків, були враховані, але шапку «Мазепинку» все ж замінили «Київлянкою» (кашкет, інша назва «Петлюрівка») [1339, с. 44–46].

Ймовірно у жовтні 1919 р. Іван Боберський поїхав до Берліна. Ось як він описав це 28 жовтня 1929 р. у листі до Степана Гайдучка: «[...] я виїхав до Берліна в р[оці] 1919 лише в тій цілі, щоби закупити неосальварсан для хорих на тиф. Цей лік вислав я літаком при помочі лікаря д-р Холодного, який вислухав моєї просьби в імени армії і посилку мимо небезпеки зі сторони держави полагодив. Більше я не мав ніяких доручень. Але тому, що у Відні застав я президента [Євгена] Петрушевича, який прибув уже до Відня з Кам'янця Подільського, я не мав причини їхати до Кам'янця, бо навіть ледви, чи бувби я туди дістався. На котрій границі булиби мене задержали, як підозрілого, що за всяку ціну хочу дістатися на большевицький бік» [733, с. 22].

У Відні Іван Боберський разом з іншими 43 старшинами був підпорядкований Диктатору ЗУНР Євгенові Петрушевичу. У документі він записаний під № 7 як четар, приділений до Пресового бюро, та який проживав у будинку д-ра Рудольфа Маргуліса на другому поверсі [3, арк. 225; 495, с. 484]. Разом з ним у бюро працювали Степан Навроцький і Нестор Гаморак.

Про перебування Івана Боберського у Відні свідчить і його облікова картка. У ній зазначено те, що він прибув у службову поїздку до Відня з Кам'янця Подільського, має «последне приділення військо: У. С. С. Диктатура», 27 жовтня його прийнято в «стан переходового відділу»

[122, арк. 148]. У Відні Іван Боберський перебував до початку січня 1920 р. [496, с. 5–6].

Свою діяльність у ДСВС ЗУНР та поразку українців у війні з поляками Іван Боберський підсумував у споминах: «Служив я при воєнним міністерстві [Йдеться про ДСВС ЗУНР. – А. С.], як редактор воєнного «Вістника» в листопаді 1918 р. у Львові, опісля в Тернополі, Станиславові, Борщеві, Заліщиках, Кам'янці Подільській, коли українці не зуміли оборонити своєї власної землі і не доказали перемогою, що вона до них належить, та мали нагоду переконатись що всяке право рішається силою. Хто не має сили той тратить майно і волю, яка стає залежна від сильнішого. Такий закон природи. Вище дерево вище від нищого. Нище дерево має підростати щоб стало вищим, інакше лишиться низьким. Бачив я дві причини нашого малого росту і малої сили: 1) Українські села були замало ще свідомі, або цілком не свідомі. Попередніми роками не оснували вони в себе ні «Сокола» ні «Просвіти». Були не приготовані, не знали і не розуміли гасла «Все вперед», 2) Свідомі українці не вмели в часі небезпеки і наруги злучити свої сили. Не вирабляли давніше в собі змислу до єдності, не доцінювали гасла «Всі враз». Треба невпинної праці, щирої злуки, завзятої боротьби, щоб світ признав нам право до сили» [229, арк. 10].

У розпал польсько-української війни 1918–1919 рр. Іван Боберський опублікував у «Календарі українця» моральні настанови під назвою «Українському громадянину». Квінтесенцією дванадцяти пунктів були слова: «Лишень з тим народом числиться світ, що є здоровий, розумний, сильний і багатий» [33, арк. 105; 214, арк. 113].

Висновки

Отже, після проголошення Західно-Української Народної Республіки, початку польсько-української війни 1918–1919 рр. у житті Івана Боберського розпочався новий етап. Він не виїхав за кордон, а поринув у державне будівництво ЗУНР. Зокрема, проявив себе як голова «Письменничого

Відділу» у Державному Секретаріаті Військових Справ ЗУНР, зайнявся створенням української військової термінології, однострою для Галицької армії, топографічних карт, редагував часопис «Вісник Державного Секретаріату Військових Справ», збирав фотографії і різноманітні матеріали про українську визвольну боротьбу.

6.3. Діяльність у Представництві уряду ЗУНР у США та Канаді

Після Першої світової війни та подій Української національної революції 1917–1923 рр. розпочалася широкомасштабна політична еміграція українців із західноукраїнських земель у різні країни світу, насамперед у Сполучені Штати Америки та Канаду, зумовлена здебільшого політичними переслідуваннями українців. Польська влада, яка окупувала землі ЗУНР, нищила будь-які прояви й ознаки вчорашньої Української держави та її репрезентантів. З особливою жорстокістю вони були на українських землях Галичини й Волині.

Уряд ЗУНР на чолі з Диктатором Євгеном Петрушевичем під час евакуації до Відня ще намагався застерегти інтереси Української держави та політичні і культурні права українців на окупованих територіях дипломатичним способом, шукав політичної та фінансової підтримки у країн-союзників та в осередках української діаспори [976]. На той час українці за кордоном об'єднали свої зусилля в намаганні домогтися визнання Канадою державності України в межах ЗУНР (визнання «малої» України, Галицької Держави або Західно-Української (Галицької) Народної Республіки). Такі ж вимоги висувала українська громада США перед Білим домом. Речниками цих ідей у США (тоді українці вживали термін З'єдинені Держави Америки (ЗДА) або Злучені Держави Північної Америки (ЗДПА)), а згодом у Канаді стали знані українські військово-політичні діячі, серед яких був і Іван Боберський [213; 695; 1400, с. 65].

1 січня 1920 р. Диктатор Євген Петрушевич у Відні видав декрет про призначення окремої місії до США та Канади у складі чотирьох осіб: Льонгіна Цегельського (голови), Івана Боберського (заступника голови), Василя Струка та Сильвестра Герасимовича (членів) [496, с. 5–6]. Мета місії – збір коштів на потреби ЗУНР. Як зазначалося в документі, заступником голови місії є «п[ан] професор Іван Боберський, б[увший] голова Сокола-Батька у Львові та скарбник Центральної Управи Українських Січових

Стрільців». На подорож та перші три місяці побуту у США Іванові Боберському було призначено 1600 доларів. Ці гроші він мав отримати в касі посольства у Відні [496, с. 5–6].

Про Івана Боберського та його подвижницьку працю як голови українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько», діяльного члена УБУ легіону УСС, голови «Письменничого відділу» ДСВС ЗУНР знали провідні діячі українських громадських, політичних, культурно-просвітніх організацій та товариств США й Канади. Чимало вчителів з фізичного виховання були знайомі з його науково-методичними працями з актуальних питань фізичного виховання і спорту. Ще 1917 р. у Нью-Йорку великим накладом «Січового Базару» побачило світ третє видання праці Івана Боберського «Рухові забави і гри» [346]. Зауважимо, що така ініціатива українців Нью-Йорку не була погоджена з автором, зокрема не було застережене його авторське право. Інформація про «Рухові забави і гри» час від часу з'являлася на шпальтах діаспорних українських газет [818, с. 4; 899, с. 4]. А на початку 1920-х років близько 100 примірників цієї праці потрапили до Львова, і були дуже швидко розкуплені вчителями руханки [1084, с. 20]. Ця та інші праці Івана Боберського користувалися великим попитом у школах і гімназіях США та Канади міжвоєнного часу [98, арк. 148].

Поставивши собі за мету донести до світової громадськості правдиву інформацію про боротьбу українського народу за свою самостійність і державність, Іван Боберський виголосив чимало доповідей у Нью-Йорку, Бостоні, Чикаго: зокрема «Як будувалась українська Держава за послідних сім літ 1914–1920 рр.?» [213]. 4 серпня 1920 р. виступав з історично-науковим відчитом у Нью-Йорку [1090, с. 595]; 14 серпня 1920 р., у свій день народження, від імені Української народної громади виступив у Народному Домі у Нью-Йорку. Під час відчиту громадськості було презентовано через «чарівний ліхтар («*laterna magica*)» понад 150 світлин часів Першої світової війни та періоду існування ЗУНР [819, с. 5].

Вагомою була участь Івана Боберського у зборі коштів на українську справу. Ця діяльність поживилася наприкінці весни 1920 р., після того, як 10 травня 1920 р. до США для організації фінансової допомоги уряду ЗУНР прибув спеціальний представник Євгена Петрушевича Льонгин Цегельський. 11 травня 1920 р. він оголосив про відкриття у Вашингтоні Представництва ЗУНР, а за декілька днів було утворено Український Допомоговий Комітет, який планував зібрати 100 тисяч доларів на «галицьку справу». З цією метою уряд ЗУНР мав випустити державні облігації, розповсюдити їх серед емігрантів, та щоб після відновлення державності повернути ці кошти з відсотками [1196, с. 270]. 21 червня 1920 р. Іван Боберський прибув до Нью-Йорка [1090, с. 630]. 17 липня 1920 р. часопис «Свобода» повідомляв: «Події послідних 7 літ на Україні. Про точні події відбудеться відчит в середу, 21-го липня 1920 р. в салі «Labor Temple», 2nd ave & 14th st. В Нью Йорку. При відчиті побачите 150 світляних образів. Се є карти боїв, світлини війск, командантів, закопів, горючих сіл, утікаючих мешканців, звалищ, трупів, могил. Говорити буде проф[есор] Іван Боберський, член Центральної Управи У. С. С., референт письменничого відділу Української Галицької Армії, під котрого проводом виконувала артистична горстка сі знимки. На сей незвичайно інтересний відчит звертаємо увагу і просимо о як найчисленнійшу участь. Початок точно о годині 7,30 вечером. За Комітет Злучених Товариств: Матейко, предс[ідник]; Хомів, скарбник; Кучкуда, писар» [901, с. 1].

Виконувати свою місію Іван Боберський продовжував у Канаді, куди прибув у листопаді 1920 р. [213]. Станом на 1914 р. у Канаді проживало 170 тисяч українців (за іншими джерелами – 120 тисяч) [1133, 173]. До 1939 р. ще близько 68 тисяч українців з території колишньої ЗУНР вимушено емігрували до Канади, що суттєво змінило структуру української канадської діаспори [1318, с. 79]. Іван Боберський налагодив співпрацю з українськими громадськими організаціями Канади, зокрема з Українським червоним хрестом (створений 27 листопада 1919 р.). Український Червоний Хрест,

Українська народна рада і Український горожанський комітет Канади створили Центральний комітет (налічував близько 120 членів) одним із завдань якого став збір коштів для ЗУНР та для нагальних потреб українців [1176, с. 24–25; 1400, с. 65]. До комітету з центром у Вінніпезі увійшли представники усіх місцевих українських товариств та організацій. Він мав місцеві комітети у провінціях Канади, зокрема, в Альберті, Саскатчевані, Манітобі, Квебеку.

Не полишаючи політичної діяльності в еміграційному уряді ЗУНР, Іван Боберський долучився до збору коштів на різні гуманітарні цілі, зокрема на навчання українських студентів у Відні, на підтримку інтернованих українських вояків, які перебували у таборах Чехословаччини, на допомогу українським селянам, полоненим та інтернованим воякам у Галичині, українцям, які потерпали від голоду на Наддніпрянщині, тощо [604, с. 207–209; 1196, с. 271]. Члени Центрального комітету проводили в різних куточках Канади мітинги та маніфестації, у яких неодноразово брав участь як організатор і доповідач Іван Боберський. Упродовж 1920–1921 рр. він об'їздив канадські провінції Альберту, Саскатчеван і Манітобу. Як згадували ті, хто тоді були поруч, та й від сам, що працював на межі фізичного виснаження [976, с. 15], через що змушений був, чи не вперше в житті, упродовж зими–весни 1921 р. пройти курс лікування у «Народній Лічниці» у Вінніпезі [695].

Першу свою промову в Канаді Іван Боберський виголосив у Вінніпезі [891, с. 2], розповів про українську визвольну боротьбу 1918–1921 рр., зокрема про бойовий шлях Легіону УСС, ГА, діяльність ЗУНР тощо. Свої ґрунтовні доповіді Іван Боберський підкріплював багатьма світлинами, які привіз з Батьківщини. Про враження слухачів писав вінніпезький часопис «Український Голос»: «Підчас зїзду в Саскетуні й Едмонтоні проф[есор] [Іван] Боберський виступав також з відчитом і образками в університетах сих двох міст. Присутними були студенти, професори і визначнійша англійська публіка. Відчит, якого зміст пояснявся образками, незвичайно заінтересував

присутних. Вони почули про річі, які їм досі могли бути лише дуже загально і поверховно відомі, а що важнійше, побачили на власні очі в образковім освітленню український народ, його змагання, його боротьбу, його терпіння, його життя» [891, с. 2].

Про вплив виступів Івана Боберського на українську діаспору у Канаді свідчить лист до редакції часопису «Свобода» одного з очевидців: «В нас до приїзду проф[есора] [Івана] Боберського ставились досить байдужно. Були й такі, що пійшли би були на відчит, як би їм був хто заплатив. Однакож хто був, то дуже вдоволений, а хто не був, то тепер жалує, але вже запізно і тільки мусить вдоволятися тим, що почує від других. Поїздка проф[есора] [Івана] Боберського має загалом велике значінє. Вона отворить многим очі, а многим отворить серця, що би раднійше і щирій ніж досі ішли з помочию рідним браттям в старім краю» [891, с. 2].

Виступи Івана Боберського стали одним із чинників консолідації українців у Канаді. Чимало висловлених ним думок були розібрані на цитати. Вони актуальні й сьогодні, на сучасному етапі державотворення. Так, 22 лютого 1922 р. на III Загальних зборах Українського Червоного Хреста у Вінніпезі Іван Боберський у доповіді «Одне запілля» зазначив: «Канада і Злучені Держави мають прийти їм [українцям. – А. С.] у поміч. Нема часу на балачку. Вороги ударили на Рідну Землю так сильно, що сей удар почув кожний українець, навіть за далекими морями. Нехай кожний прилучиться, щоби цей удар ослабити. Не можна огорожуватися кільчастим дротом на своїй фармі, на американських преріях і притаїтися тихцем: мене нема. Ми всі мусимо стати до помочі. Заморські українці творять запілля. Запілля має опікуватися тими, що терплять від боротьби в Старім Краю. Ніхто не може сторонити від помочі. Кожна фарма, кожна хата має злучитися зі собою ниткою часопису, який хоче залюбки читати. Нехай кожний читає свій часопис. Тоді буде розуміти, що діється, хоч сотки і тисячі миль ділять його від других. Читай і знай, які терпіння має нарід, які бажання, який йде приказ, щоби другим помогти. Прилучися в роботі, щоби рідний край став

свобідний. Віл, що бездушно ходить в ярмі, йде на заріз, лев, що переломлює крати своєї клітки, дістається на волю! В Галичині відбув ся міжпартійний з'їзд. В імени українців видав цей з'їзд відозву, з отвертими підписами з датою 22.I.1922 [р.], що в Галичині одностайний фронт, а правним заступником українського населення Східної Галичини перед всіма державами є лише президент Української Національної Ради, який тепер зі своїм урядом перебуває у Відні. Цей примір Рідного Краю, ця єдність, яку викликали польські звірства, поділають і на українців за морем. Там один фронт, тут одно запілля. Не думаймо сторонничо. Думаймо про єдність і про дороги до єдності. Як горожане держав американського континенту можуть Українці з поза моря незвичайно допомогти рідному краєві, наколи будуть вишукувати справи, які їх еднають» [223, с. 13].

Відгуки про відчити Івана Боберського з'являлися на сторінках англomовної преси в Канаді. Одна із газет писала: «Образки [фотографії. – А. С.] знаменито показали боротьбу Українців і нинішнє положеннє України. Бачилось величаві українські церкви в їх окремім стилю; загальний вигляд Львова з визначнішими українськими будинками; деякі інші міста в Східній Галичині; мапи України і карти військових операцій та нинішнє знищеннє України. Бритійська публіка мала тут першу нагоду бачити виразні образи з України; український народ в його народнім одязі; села із солом'яними стріхами; форму їх церков; незвичайні могили, де сотки борців з минувших і нинішніх днів знайшли послідній спочинок. Незвичайно інтересно представляє нинішнє знищеннє Східної Галичини один образок. Він показує бузька, який не можучи на протязі миль довкруги знайти будинки, мусів збудувати гніздо на верху фігури» [891, с. 2].

Одним із найвагоміших підсумків праці Івана Боберського в Канаді стала маніфестація у Вінніпезі 22 квітня 1922 р., в якій взяло участь близько 10 тисяч осіб, що протестували проти антиукраїнської політики польського уряду в Галичині та Волині. Часопис «Свобода» про цю подію повідомив так: «Місто Винніпег доказало в суботу, 22 цвітня с[ього] р[оку], своє право

вважатись центром української іміграції в Канаді. В сей день Українці Виннипегу устроїли не тільки найбільшу українську демонстрацію, яка коли була в Канаді, але й взагалі найбільшу демонстрацію, устроєну людьми, яких принято в Канаді називати чужинцями. Та й не тільки величиною, але і взірцевим порядком відзначалась отся українська демонстрація як найповажнійша з усіх. Десять тисяч людей, мушин, жінок і дітей, брало участь в поході, що перейшов улицями Боровс, Мейн, Портедж, Едмонтон, Асінібойн і знов по Мейн до найбільшої галі в місті, конвенційної галі в Індостріял Бюро, де відбувся неменьше взірцевий і величавий мітинг, на яким ухвалено відповідну резолюцію» [938, с. 2]. На чолі колони крокували представники Центрального комітету. У першій четвірці був Іван Боберський [386, с. 3]. У публікації емоційно описані зміст «горячої промови» Івана Боберського та враження від неї: «Його промова була звернена до сердець зібраних людей і вимірена була як слід. Коли він під час промови спитав, хто приєднується до клича: «Проч з Польщею!», то цілий ліс рук присутньої публіки піднісся вгору. Коли оповідав про знущання, які терпить в Галичині український нарід від Поляків, не було в цілій великій галі очий, в яких бодай не закрутилися би слези. Многі плакали, зовсім не укриваючись. А коли проф[есор] [Іван] Боберський закінчив свою промову окликом: «В нашій рідній землі панувати не дамо нікому!», то нагородою для нього була правдива овація зі сторони слухачів» [938, с. 2].

Після виступів доповідачів і зачитання вітальних телеграм учасники маніфестації схвалили резолюцію, в якій серед іншого, зазначалося: «Отже, на підставі того, ми, канадійські горожани, зібрані на громадних зборах в Конвенційній Галі міста Виннипегу, дня 22 цвітня 1922 [р.] постановляємо отсим жадати від Домініяльного Правительства та Імперіяльного Британського Правительства: 1. Спричинити основні доходження обставин, які існують у Східній Галичині і доглянути, щоби сталася справедливість. 2. Доглянути, щоби вирішено остаточно домаганне українського народу щодо самостійної держави в етнографічних границях і щодо політичного

становища Східної Галичини. І щоби вислано примірники сеї резолюції до Домініяльного Правительства з домаганнем, аби воно вислало їх до Імперіяльного Правительства і до Делегації Британської Імперії на Економічній Конференції в Генуї» [897, с. 2].

Упродовж липня–серпня 1922 р. у Вінніпезі заходами Івана Боберського та Романа Сушка відбулося декілька мітингів з широким представництвом греко-католиків, на яких обговорювалися питання захисту прав українців Галичини, Волині, Холмщини, Полісся. Щоб привернути увагу міжнародної громадськості до репресій і переслідувань українців на цих теренах, було сформовано окремий комітет, завданням якого було збір коштів і напрацювання текстів відповідних звернень до папи римського. Планувалося зібрати 20 тисяч доларів, зокрема від 180 греко-католицьких громад (по 100 доларів) і Братства святого о. Николая у Вінніпезі (2 тисячі доларів). Делегація у складі трьох осіб мала доправити підготовлені звернення до Риму [813, с. 1].

За участі Івана Боберського 1922 р. в Канаді створено Представництво ЗУНР, яке очолив Осип Назарук [236]. «Згідно з рішенням, – як зазначалося в оповіщенні до українців Канади, – Президента Галицької Української Національної Ради з 16 серпня 1922 р. розписується на Канаду Позичку Національної Оборони в висоті [розмірі. – А. С.] пятьдесят тисяч долярів» [522, с. 3]. Івана Боберського було призначено секретарем Представництва ЗУНР у Канаді. На цій посаді він самовіддано працював упродовж 1922–1924 рр.

З інтерв'ю уповноваженого уряду для справ закордонних Костя Левицького часопису «Свобода» (США), записаного у жовтні 1922 р. Володиславом Біберовичем, дізнаємося, що Іван Боберський відіграв ключову роль у створенні Представництва ЗУНР у Канаді і на нього покладали великі сподівання [497, с. 498]. «Позичку Національної Оборони для Канади» було розписано на суму 50 тисяч доларів на 10 років з 6 % прибутку [1196, с. 271].

Упродовж 1922 р. Представництву ЗУНР у Канаді вдалося організувати 43 віча й зібрати на «Позичку Національної Оборони» 13 тисяч 369 доларів і 39 центів готівкою та 7 тисяч 815 доларів і 50 центів заявами [936, с. 1]. Осип Назарук виступав на 17 вічах, Іван Боберський – на 26. Графік роботи був настільки інтенсивним, що доводилося виступати по декілька разів на день у різних містах. Складність місії полягала ще й у тому, що українська діаспора у Канаді була фактично розколота на дві частини. На церковно-релігійному відтинку точилася ворожнеча між православними, католиками та Російською православною церквою; на політичному – між «Стоваришенням Український Робітничий Дім» (СУРД), що орієнтувалося на СРСР та УСРР, та націоналістичними організаціями, які підтримували визвольну боротьбу УНР, Української Держави, ЗУНР [1176, с. 12–13]. Іван Боберський проявив неабияку витримку та обережність щоб не поринути у вир церковних непорозумінь і політичних суперечок. У своїх виступах та публікаціях за кордоном він намагався достукатися до свідомості кожного українця незалежно від його конфесійної та політичної приналежності.

Як заступник голови Представництва ЗУНР у Канаді Іван Боберський не лише вів усе діловодство місії, а організовував віча, виступав на них, публікував відповідні матеріали в пресі. Крім того, він студіював закордонну пресу, вишукуючи інформацію про українські справи. За час цієї невпинної рутинної щоденної роботи Іван Боберський, окрім іншого, виголосив промови на 45 вічах у різних населених пунктах провінцій Манітоби та Саскачеван (Стюартбурн, Вайта, Арбакка, Попларфілд, Брокенгед, Кадворт, Ланівці, Лейдивуд, Роблін, Окбурн та ін.) [522, с. 21–23]. «Плян віч по цілій Канаді, – за словами Осипа Назарука, – уложив професор Іван Боберський» [545, с. 21]. Після від'їзду голови Представництва Осипа Назарука у США, з 1 серпня 1923 р. і до березня 1924 р. Іван Боберський сам планував і координував діяльність Представництва ЗУНР у Канаді [129, арк. 242, 248–251].

На підставі листа Євгена Петрушевича з Берліна, датованого 15 вересня 1923 р. [129, арк. 250], Іван Боберський перейняв від Осипа Назарука все майно і документацію за весь попередній період діяльності Представництва, уклавши відповідний інвентарний опис. Іван Боберський на фірмовому бланку Представництва ЗУНР у Канаді склав «грамоту передачі» (у двох примірниках), завірив її своїм підписом, підписом Осипа Назарука та печаткою Представництва. Один примірник залишив собі, інший – передав Осипу Назаруку [129, арк. 249].

Представництво ЗУНР у Канаді завдяки Івану Боберському було забезпечене усією потрібною символікою та атрибутикою, друкованою продукцією, печатками та штампами [27, арк. 93 зв., 94 зв.; 1196, с. 272]. Окрім того, виготовлено спеціальні посвідки, які видавалися жертводавцям – особам та організаціям [1196, с. 268–272]. На посвідках чи, як тоді говорили, бондах вписувалися імена та прізвища жертводавців, суми, які завірялися підписами уповноважених на збирання осіб та печаткою Представництва. Також були видані спеціальні бонди номіналами 5, 10, 20, 50, 100 доларів, на яких містився такий текст: «Позичка Національної Оборони для здобуття і закріплення Галицької Держави. [Вказувався номінал. – А. С.]. Зложив: Місцевість: Оказатель сеї посвідки одержить довжний запис десятилітної, уморимої, 6 % Позички Національної Оборони згідно з розпорядженням Президента Української Національної Ради з дня 16-го серпня 1922 року, ч. 368 / През. Д. 1.21/1922 [р.], Відень. Опроцентування і оплата сеї Позички частками, по серіям, відбувається після постанов, оповіщених в начерку з дня 17 серпня 1922 р. Відень, 17 серпня 1922 року. За фінансову комісію: ... За провірну комісію: ... Уряд Представництва Західно-Української (Галицької) Народної Республіки в Канаді. Вінніпег, Ман[ітоба], дня...» [128, арк. 49; 235].

Голова Представництва ЗУНР у Канаді Осип Назарук у своїх листах до українського історика та громадсько-політичного діяча В'ячеслава Липинського високо оцінював роботу Івана Боберського в цей період. Так, у

листі від 28 вересня 1923 р. він писав: «Се чоловік [Іван Боберський. – А. С.], що міг дуже докладно й чесно й – без гроша (без платні) вести діла – аж до яснійших часів» [464, с. 30]. А в листі від 28 вересня до того ж В'ячеслава Липинського зазначав: «Що було б інакшого сталося, що взагалі могло статися, якби «від початку до кінця ми стояли на становищі повної окремішности Західної Української Держави»? Адже через те Франція не була б вислала менше зброї й амуніції Польщі. І Польща так само, або й скорше була би заняла З. У. Н. Р., бо мала хоч малу, але перевагу. Тут рішило те, що – як каже проф[есор] [Іван] Боберський, з котрим я тут разом працюю, а котрий має дар гостро і просто прецизувати всякі складні питання – 1000 грамів на вазі важить менше ніж 1001 грамів. Тим «одним» грамом більшої ваги була по стороні Польщі армія Галлера (що се був тільки оден грам, видно по тім, що вона була розбита нами)» [464, с. 28].

У листі з Чикаго до В'ячеслава Липинського, датованому 17 грудня 1923 р., Осип Назарук писав: «Сьогодні одержав я картку від проф[есора] Івана Боберського з Канади. Се дуже високо освічений і по німецьки точний чоловік, «прецизист» по умі. Пише так: «з країни вітрів, морозу, снігів, страхіття, ненависти та зневіри шлемо наше: «ще животіємо» [...] «Добра характеристика» [464, с. 33].

Самовіддану працю Івана Боберського, його особисті та ділові якості Осип Назарук відзначав ще в кількох листах. Так, 20 грудня 1924 р. у листі з Чикаго до В'ячеслава Липинського Осип Назарук, між іншим, писав таке: «проф[есор] [Іван] Боберський з Вінніпегу, дуже поважний і високо освічений чоловік з німецьким університетом», а 14 січня 1925 р. зазначав: «[Іван] Боберський, чоловік зрештою дуже цікавого ума й великої роботящости» [464, с. 258]. 8 травня 1923 р. Євген Петрушевич до Осипа Назарука писав: «В кінці прийміть подяку не лиш від мене, але і від цілого бувшого уряду за Вашу щирю і повну справдішної посвяти акцію в Канаді. Дала вона вже до тепер урядови велику поміч, що лишаються також і великі користи самій нашій еміграції в Канаді!.. Щиро Вас здоровлю, бажаючи

найкращого здоров'я і сил до дальшої праці, та остаю з високим поважанням щиро прихильний /Др. Петрушевич/ 8.5.1923 [р.]. Р. S. В[исоко] П[оважаного] Проф[есора] [Івана] Боберського щиро поздоровляю» [129, арк. 251; 554, с. 7]. Сам же В'ячеслав Липинський вважав Івана Боберського перенасиченим «кавярняною «філософією» інтелігентом» [535, с. 86].

24 травня 1923 р. представники українських товариств і редакцій часописів зібралися у домівці Представництва ЗУНР у Вінніпезі, де працював Іван Боберський, для перевірки книг і рахунків «Позички Національної Оборони» в Канаді. З'ясувалося, що з 15 вересня 1922 р. до 24 травня 1923 р. Представництво зібрало 30 тисяч 713 доларів і 87 центів. З цієї суми 18 тисяч 359 доларів 83 центи були передані Галицькому урядові. На діяльність Представництва ЗУНР у Канаді (оренда приміщень, телефонні розмови тощо) було витрачено 863 долари. Канцелярські видатки, пошта, друк, телеграми, оренда приміщень, для проведення віч тощо коштували 968 доларів 30 центів. 8 тисяч 570 доларів 40 центів було на рахунках у банках, а 342 долари 32 центи зберігалися в касі Представництва. Особи, які були уповноважені провести перевірку, зокрема працівники редакції часопису «Український Голос» Мирослав Стечишин, редакції «Канадійського Фармера» О. Гикавий, Братства святого о. Николая Р. Дудар, товариства «Взаїмна Поміч» Василь Довганик, товариства «Український Народний Дім» Йосиф Богоніс, «Українського Політичного Клубу» Т. Ястремський, порушень у діяльності Представництва не виявили. Водночас вони відзначили зразкове ведення документації, особливо бухгалтерських звітів [600, с. 9].

Упродовж 1923–1924 рр. було проведено ще декілька перевірок документації та рахунків Представництва ЗУНР у Канаді, зокрема 10–19 травня 1923 р. (урядник Провінціальної щадниці Манітоби Яків Балан) [437, с. 8], 20 травня 1923 р. (повновласники «Управи Українців Греко-католиків Канади» Йосиф Дик, Василь Балешта, А. Загарійчук) [471, с. 8–9],

4–22 жовтня 1923 р. (урядник Провінціальної шадниці Манітоби Яків Балан) [438, с. 9–10], 30 грудня 1923 р. (працівники редакції часопису «Український Голос» Мирослав Стечишин, «Взаємної Помочі» Василь Угринюк, редакції часопису «Канадійський Ранок» З. Бичинський, «Інституту Просвіти» І. Жаровський, Братства святого о. Николая Р. Дудар, «Українського Народного Дому» Т. Ферлей) [601, с. 10].

Остання перевірка касових книг і посвідок Представництва ЗУНР у Канаді відбулося 12 лютого 1924 р. Урядник Провінціальної шадниці Манітоби Яків Балан детально перевіряв усю документацію Представництва, ведену упродовж 15 вересня 1922 р. – 31 січня 1924 р. У підсумку він резюмував: «Всі квоти в доходах і видатках мають свої доказові посвідки, всі квоти і додавання вписані поправно. Записки, рахунки і посвідки в як найкращім порядку» [568].

До 20 березня 1924 р. Іван Боберський полагджував усі справи пов'язані з припиненням діяльності Представництва ЗУНР у Канаді. 20 березня 1924 р. у зверненні до українського громадянства Канади він писав: «Імена осіб і організацій, що взяли участь в Позичці Національної Оборони, з числами їх посвідок і бондів (уділів) оголошені були в українських, канадійських часописах «Українським Голосі» і «Канадійським Фармері» в 183 списках, в числах від 4 жовтня 1922 [р.] до 10 лютого 1924 [р.]. Числа бондів і посвідок: 1–6741. Бонди вислані на адресу місцевих комітетів Національної Оборони. Хто в справі бондів має якісь бажання, зволить еще написати до дня 31 мая 1924 [р.] на адресу: Ukrainian Bureau, Iwan Boberskyj, Box 3777., Winnipeg, Man. По тім дні всі акти Позички Національної Оборони замикаються невідклично» [297].

Підсумком діяльності Представництва ЗУНР у Канаді стало видання детального звіту Іваном Боберським, над яким він працював від 1 січня до 20 березня 1924 р. і за цей час зробив п'ять коректур [522]. Звіт побачив світ у друкарні «Українського Голосу» у Вінніпезі, накладом 400 примірників. Офіційними примірниками вважалися ті, на яких стояла печатка

Представництва ЗУНР у Канаді. Звіт Іван Боберський розіслав усім комітетам у Канаді та особам, які його хотіли мати [24, арк. 107], при цьому діяв максимально відкрито та не прагнув щось приховати від українського громадянства, про що неправдиво твердила більшовицька пропаганда.

Діяльність у США і Канаді таких активних людей, як Іван Боберський, непокоїла більшовиків. Вони всіляко намагалися очорнити його ім'я і підважити авторитет Представництв ЗУНР у США та Канаді. Так званий компромат на Івана Боберського час від часу з'являвся на сторінках газет «Українські Щоденні Вісти» (Нью-Йорк) та «Українські Робітничі Вісти» (Вінніпег). Серед іншого йому закидали привласнення грошей.

На захист Івана Боберського стала українська діаспора у США та Канаді. Так, у часописі «Свобода» про нього писали між іншим таке: «Кожний, хто знає проф[есора] [Івана] Боберського, міг лише плечима здвигнути на сей напад. Бо ті, що знають проф[есора] [Івана] Боберського здавна, знають, що він не то що на нічому ніколи не заробляв, але ще свої гроші давав на громадські цілі. Він був перед війною доволі, як на галицькі відносини, заможний чоловік, але все своє майно видав на народні цілі. [...] Такий чоловік як [Іван] Боберський не боїться закидів, що він лакомиться на чуже або громадське добро, бо такий закид є глупотою і смішною сваволею перед суспільністю зрілою і розумною, яка його знає. В Галичині ніхто не хотів би навіть слухати клевет на проф[есора] [Івана] Боберського, бо клеветника викинули би за двері, геть з громадського життя і з громади» [665]. Іван Боберський, своєю чергою, публікував звернення до редакцій більшовицьких газет і українського громадянства, у яких наголошував на тому, що подібну брехню поширюють серед українців за кордоном для того, щоб відвернути їхню увагу від головних подій та перешкодити збору коштів на українську справу [695]. У 1921 р. Іван Боберський навіть підготував «летючку» «Кириня, чи хліб» як відповідь-спростування на наклеп, опублікований в «Українських Робітничих Вістях» 9 квітня 1921 р., який назвав «безвстидною ложею» [321].

Після остаточної окупації західноукраїнських земель Польщею, хоч і на умовах автономії Східної Галичини (рішення Ради держав Антанти від 14 березня 1923 р.), екзильний уряд ЗУНР припинив свої повноваження і діяльність свого Представництва у Канаді. Однак Іван Боберський залишився в Канаді, адже вертатися додому, в Галичину, йому, знаному діячеві ЗУНР і громадсько-політичному активістові української діаспори, було небезпечно.

У 1920-х роках Іван Боберський мав тісні контакти з провідними діячами УВО, створеної 1920 р. учасниками збройних формувань УНР та ЗУНР з метою продовження боротьби проти іноземних окупантів під керівництвом полковника Євгена Коновальця. Деякі з членів УВО перед Першою світовою війною були учнями Івана Боберського в Академічній гімназії та її філії у Львові, декого він знав з років війни, а з окремими провідними діячами – Євгеном Коновальцем, Романом Сушком та ін. неодноразово зустрічався під час своїх поїздок містами Європи, США і Канади [222; 1419].

Після припинення діяльності Представництва ЗУНР у Канаді частину його грошей, а це близько 5 тисяч доларів, Осип Назарук та Іван Боберський передали до Земельного банку Львова, а відтак, через Осипа Навроцького, – до керівництва УВО [1018, с. 302]. Збереглася подяка Іванові Боберському від керівництва УВО, датована 11 жовтня 1929 р. У ній зазначалося: «До Високоповажаного Пана Професора І[вана] Боберського Вінніпег, Ман[ітоба]. Високоповажаний Пане Професор, Уважаємо нашим обов'язком зложити Вам належну подяку за всю поміч і за всі Ваші цінні вказівки, udzielені нашому Делегатові в часі його останнього побуту у Вінніпегу. Рівночасно висловлюємо нашу надію, що Ви й в будучому не відмовитесь скріпити наші змагання своїм широким досвідом та признаним своїм громадським авторитетом. З горячим привітом Команда Української Військової Організації» [260]. Документ завірений підписом і печаткою УВО. На ньому є помітка Івана Боберського, яка засвідчує, що документ йому вручено 31 жовтня 1929 р.

Висновки

Отже, під час свого вимушеного перебування в діаспорі Іван Боберський за дорученням уряду ЗУНР 1920 р. у США та 1920–1924 рр. у Канаді підтвердив своє реноме енергійного і продуктивного організатора, авторитетного і далекоглядного політика, дипломата, вірного сина українського народу, борця за незалежність України. Його самовіддана та жертвна праця сприяла донесенню до українства в діаспорі та світової громадськості правдивої інформації про боротьбу українського народу за свою самостійність і державність. Завдяки діяльності Івана Боберського Представництва ЗУНР у США і Канаді змогли зібрати та надати вагому фінансову підтримку урядові ЗУНР в еміграції. Така потужна кампанія змусили уряди США та Канади визнати необхідність розгляду українського питання в різноманітних міжнародних інституціях.

ВИСНОВКИ

Дослідникам вдалося висвітлити лише окремі аспекти з життя й діяльності Івана Боберського, а комплексного дослідження з цього питання досі немає. Усі опубліковані дослідження та розвідки лише привідхиляють завісу до порушеної нами теми і мають здебільшого науково-популярний чи публіцистичний характер. Виявлення, систематизація й критичний аналіз великої кількості різнопланових джерел, які зберігаються в державних архівах, музеях, бібліотеках, приватних збірках і колекціях як в Україні, так і за кордоном, забезпечили достатню джерельну основу для дослідження.

Упродовж XVI–XX ст. рід Боберських дав українській еліті чимало священників, педагогів, науковців, військових, громадських і культурно-просвітніх діячів. Одним з його яскравих представників є Іван Боберський (1873–1947). На формування його світогляду вплинуло насамперед родинне виховання. Завдяки батькам – священнику о. Миколі та учительці Анні, – Іван Боберський отримав ґрунтовну середню та вищу освіту. Окрім навчання у Львівському та Грацькому університетах, у цей час він брав активну участь у громадському житті, зокрема був одним з активних членів українського студентського товариства «Русь» у Граці. У грацький період свого студентського життя він набув знань і вмінь у царині тілесного виховання і спорту. У Галичину Іван Боберський повернувся як кваліфікований фахівець з німецької філології і один з небагатьох в українському середовищі дипломованих учителів гімнастики.

Перші кроки як педагог Іван Боберський зробив у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900) та цісарсько-королівській гімназії у Дрогобичі (1900–1901). Саме в цих навчальних закладах він почав використовувати набуті в Європі знання з німецької мови та теорії і методики фізичного виховання. Упродовж всієї своєї педагогічної праці в Академічній гімназії та її філії у Львові (1901–1918), приватній жіночій семінарії Українського педагогічного товариства (1903–1905) та українській жіночій

гімназії СС Василянок (1906–1914) у Львові Іван Боберський зумів зробити чимало для освітнього розвитку української молоді. Він навчав німецької мови, завідував німецькомовною бібліотекою, запровадив у навчальний процес уроки фізичного виховання, заклав підвалини сучасного українського тіловиховання, заснувавши «Український спортовий кружок» і «Дівочий спортовий кружок». Педагогічна праця Івана Боберського відзначалася експериментуванням і новаторством. На уроках гімнастики він уміло поєднував елементи європейських систем гімнастики (німецької, шведської та сокільської (чеської)) з українськими традиційними народними формами – іграми, забавами і розвагами. Як організатор Іван Боберський зумів максимально використати можливості, які мали тоді українці у Львові, для розвитку і популяризації руханкової справи, зокрема матеріально-технічну базу українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» та Академічної гімназії. Навчально-методичні праці Івана Боберського, які увійшли до опублікованих на сторінках звітів гімназій: «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові, часть друга» (1905), «Забави і гри рухові, часть трета. Копаний мяч» (1906), «Рядові вправи» (1909), «Ситківка» (1909), «Лавчина і щеблівка» (1910), «Прорух» (1912) та ін., – використовувалися на уроках гімнастики та в діяльності «Українського спортового кружка» і «Дівочого спортового кружка», а також користувалися великою популярністю на українських землях у складі Австро-Угорщини та в діаспорі.

Перебуваючи упродовж 1920–1947 рр. у діаспорі, Іван Боберський, не полишаючи громадської та політичної діяльності, чимало зусиль доклав до удосконалення освітньо-виховної роботи. Зокрема, у Канаді він долучився до діяльності «Рідної школи», Українського інституту «Просвіта», виступав на різних заходах, імпрезах, святкуваннях не тільки у Вінніпезі, де проживав, а й в інших населених пунктах Канади. Брав жваву участь у культурно-просвітніх і наукових заходах канадських українців, зокрема з'їздах українських учителів Канади. Неодноразово викладав різні дисципліни на курсах учителів, які проводила Організація українського учительства. У

другій половині 1920–1930-х років здійснив низку поїздок Європою, де виступав з актуальних питань освіти, культури, історії й політики.

Паралельно з педагогічною працею, Іван Боберський самовіддано працював у різних громадських організаціях. У сокільській організації він пройшов шлях від рядового члена до голови «Сокола-Батька». Як провідний сокільський діяч спричинився до розвитку та зростання авторитету «Сокола» як у Галичині, так і далеко поза її межами. За низкою ознак (організаційна структура, кількісний та якісний склад, наявність власної гімнастично-спортової інфраструктури, налагодження видання спеціалізованої літератури і часописів, проведення руханкових показів, спортивних змагань, краєвих здвигів, участь у міжнародних сокільських злетах, наявність власної символіки та атрибутики, української руханкової термінології тощо) український «Сокіл» напередодні Першої світової війни був однією з кращих сокільських організацій в Європі. Заслугою Івана Боберського було те, що 1911 р. «Сокіл-Батько» облаштував у Львові руханково-спортовий комплекс (майдан, площу, «Український город»). Ініціативи Івана Боберського знаходили розуміння і підтримку у членів сокільського товариства, а авторитет і заслуги провідника були відзначені врученням йому 1911 р. старшинської булави. Іван Боберський і його соратники вибудували організацію, яка, окрім власне руханково-спортового доробку, помітно вплинула на формування національної свідомості та згуртування української спільноти на українських землях Австро-Угорщини, а в роки Першої світової війни та національно-визвольної боротьби українців першої половини ХХ ст. продемонструвала свою організаційну міцність та інтелектуальну спроможність.

У 1902–1903 рр. Іван Боберський як звичайний член НТШ брав жваву участь у діяльності організації. До Першої світової війни він співпрацював з НТШ в контексті підготовки і видання своїх праць («Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові. Часть II: Вісімнайцять гор мячевих» (1905), «Копаний мяч» (1906), «Впоряд» (1909), «Ситківка» (1909), «Лавчина і

щоблівка» (1910), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911)) та загалом видавничої діяльності сокільського товариства. Схвальні відгуки на деякі з його праць були опубліковані на сторінках «Записок НТШ». Треба віддати належне і його сумлінній роботі над перекладом німецькою мовою книги Михайла Грушевського «Очерка истории украинского народа». Іван Боберський співпрацював з НТШ як голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько», особливо інтенсивно в період підготовки та проведення I і II Краєвих здвигов у Львові (1911, 1914). У міжвоєнний період та в роки Другої світової війни з метою створення експозиції з історії українського тіловиховання і спорту він подарував НТШ частину своєї бібліотеки, архіву та речові пам'ятки. Пересилаючи свій величезний архів до НТШ, Іван Боберський намагався зберегти для українців важливі документи, що висвітлюють різні аспекти історії України кінця XIX ст. – першої половини XX ст.

На початку XX ст. Іван Боберський поруч з іншими знаними діячами того часу, зокрема з Михайлом Грушевським, виступив одним із засновників товариства «Учительська громада». В організації виконував усі покладені на нього функції, як авторитетний педагог представляв українських учителів у квітні 1912 р. на з'їзді «Державного Союзу вчителів середніх шкіл» у Відні та успішно репрезентував «Учительську громаду» на міжнародних форумах, зокрема у серпні 1910 р. на III конгресі з питань шкільної гігієни у Парижі. Деякі свої праці та замітки з проблем тіловиховання Іван Боберський публікував на сторінках друкованого органу «Учительської Громади» – науково-педагогічного журналу «Наша Школа».

За посередництва організації «Сокіл-Батько» у Львові та сокільських осередків у Галичині Іван Боберський співпрацював з товариством «Просвіта». Подвижницьку працю Івана Боберського в контексті розвитку сокільського руху та публікації ним праць з теорії та методики фізичного виховання і спорту було відзначено на Першому українському просвітньо-економічному конгресі з нагоди 40-ліття від створення товариства

«Просвіта». Як голова українського товариства «Сокіл-Батько» Іван Боберський плідно співпрацював з «Просвітою» в період підготовки та проведення I і II Краєвих здви́гів у Львові.

Серед українців Іван Боберський пропагував різні види спорту, які вже були відомі у Європі. У створеному ним в Академічній гімназії та її філії «Українському спортовому кружку» упродовж 1906–1914 рр. Іванові Боберському та його послідовникам вдалося підготувати чимало знаних пізніше спортсменів і фахівців у ділянці фізичного виховання і спорту. Діяльність УСК під керівництвом Івана Боберського послужила прикладом для ініціативних груп в інших містах Галичини. УСК став кузницею перших пропагандистів спорту і спортових талантів, які в роки Першої світової війни віддали свої спортові надбання ідеї визволення Батьківщини». З-посеред чільних діячів і спортсменів УСК слід виокремити вихованців Івана Боберського: Степана Гайдучка, Антіна Зеленого, Степана Кизиму, Романа Носковського, Петра і Тараса Франків, Степана Цимбалу, Федя Черника. Кожен з них у різний час брав дієву участь у заснуванні та розвитку українських руханково-спортових гуртків і товариств Галичини, зокрема й таких відомих, як «Пласт» та спортивне товариство студентів вищих шкіл «Україна». Вони також у різний спосіб сприяли поширенню видів спорту на українських землях та в діаспорі.

Іван Боберський виступив співорганізатором й інших спортових організацій – спортового товариства «Україна» (1911), української скаутської організації «Пласт» (1911) та «Змагового союзу» (1911). Його внесок було належно оцінено: Івана Боберського іменовано першим почесним членом «України». У міжвоєнний період СТ «Україна» стало одним із базових спортивних товариств українців на західноукраїнських землях, а змагання, які воно організовувало – «Запорозьські ігрища» (1911, 1914 та в міжвоєнний період), – головними комплексними національними чемпіонатами серед українців Галичини. Іван Боберський долучився до формування організаційних та ідеологічних засад «Пласту»; завдяки його зусиллям і

фінансовій допомозі в перші роки діяльності організації були опубліковані пластові методичні видання, спеціальна література, які послужили підвалинами для розвитку пластового руху. Іван Боберський постійно надавав консультативну допомогу керівництву «Пласту», популяризував пластову ідею, багато зусиль доклав до того, щоб згуртувати молодих викладачів та активних діячів руханкових і спортових товариств й організаційно спрямувати їх на розбудову «Пласту». Упродовж усього свого життя Іван Боберський не втрачав контактів з провідними діячами пластового руху, вивчав історію та методику виховання скаутів різних країн світу, а своїми здобутками щедро ділився з діячами пластового руху. Спортові організації, до яких мав відношення Іван Боберський, спричинилися як до становлення українського спортивного руху, так і до піднесення національного духу, самосвідомості та плекання державницьких устремлінь кількох поколінь української молоді першої половини ХХ ст.

У діаспорі Іван Боберський проявив себе як організатор, авторитетний і далекоглядний громадський діяч. За його участі та підтримки у Канаді були створені та розвивалися «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Українські Стрілецькі Громади» та інші культурно-просвітні та спортивні товариства. Іван Боберський готував для них статuti, листи, звернення, обіжники, відозви та іншу необхідну документацію, консультував багатьох українців відносно життя і побуту в Канаді, неодноразово супроводжував делегатів від «Товариства опіки над українськими емігрантами» у Львові теренами Канади. Він був діяльним членом «Українського народного союзу». У міжвоєнну добу Іван Боберський підтримував контакти та усіляко допомагав товариствам «Сокіл-Батько» у Львові та «Союзу українського сокілства за кордоном» у Празі. Приїзд Івана Боберського до Львова 1928 р. слугував інтересам гуртування української спільноти Галичини, а для українських громадських організацій Львова став часом підведенням підсумків їхньої праці та визначення напрямів подальшого розвитку.

Напередодні Першої світової війни Іван Боберський як член, а з 1908 р. – як голова товариства «Сокіл» проявив себе як успішний видавець, редактор, автор десятків публікацій, консультант і рецензент. Завдяки його безпосередній участі упродовж 1909–1914 рр. виходили перші офіційні друковані органи товариства «Сокіл-Батько» – «Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожжя», які послужили опорою для інших українських руханкових і спортових товариств Галичини. Іван Боберський та інші члени редакційної колегії зуміли залучити до видання цих друкованих органів фахівців і забезпечити їх фінансово. На сторінках часописів фахово висвітлювалися діяльність українських пожежних, руханкових і спортових товариств Галичини, розвиток тіловиховання та спорту, історія України, життя українців у різних куточках світу, публікувалися звіти про діяльність українського товариства «Сокіл-Батько» та інформаційні статті про сокільські осередки, заклики, відозви, реклама тощо. Іван Боберський зробив чимало для розширення видання сокільської літератури з урахуванням національних традицій і світової практики. За його головування «Сокіл-Батько» інтенсифікував видання статутів, звітів, календарів, членських виказок, правильників, карток-зголошень, обіжників до осередків, свідоцтв, грамот, закликів, афіш, програмок, поштових карток, листівок тощо. Іван Боберський словом і особистим прикладом надихав на написання науково-методичних праць з тіловиховання і спорту сокільських і громадських діячів. Загалом видавнича діяльність «Сокола-Батька» та активна участь у цьому процесі Івана Боберського відіграли дуже важливу роль у зміцненні українського сокільського руху та українських гімнастичних і спортових товариств на українських землях і в діаспорі. Упродовж 1920–40-х років він консультував окремих осіб та організації, укладав статuti, писав статті та замітки тощо. Маючи величезний досвід видавничої та редакторської діяльності, Іван Боберський допомагав «Товариству опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді» налагодити широкомасштабну видавничу діяльність.

Перебуваючи в еміграції, Іван Боберський скрупульозно збирав інформацію (спогади, світлини, документи тощо) про життя й побут українців у Канаді. Його велика книгозбірня у Вінніпезі послужила основою для створення «Канадійської бібліотеки ім. Івана Боберського», до якої ввійшли книги українською та англійською мовами, річники часописів, збірки малюнків та світлин, різні артефакти, зібрані ним під час перебування в Канаді. Іван Боберський провадив також наукові студії, їх результати опубліковані на сторінках «Української загальної енциклопедії», три томи якої побачили світ у 1930–1934 рр. в Галичині. Захоплений олімпійською ідеєю, Іван Боберський 1936 р. відвідав IV зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені та XI літні Олімпійські ігри в Берліні і підготував низку журналістських репортажів для українських видань. Завдяки його публікаціям українці в Галичині та діаспорі ознайомились з ідеями міжнародного олімпійського руху та його змаганнями. Живучи у діаспорі, Іван Боберський допомагав товариству «Сокіл-Батько» налагодити видавничу діяльність, зокрема консультував, рецензував, дарував і збирав кошти. На сторінках різних видань він провадив роз'яснювальну роботу, розповідав про завдання українського сокілства у Галичині, значення руханки та спорту для українського народу, наголошував на актуальних питаннях, які стояли перед українською молоддю та тогочасною елітою.

Іван Боберський відіграв визначальну роль в організації та проведенні краєвих здвигів у Львові (1911 р., 1914 р.), які стали виявом національного і громадянського поступу кількох поколінь українців Галичини, починаючи з середини ХІХ ст., кульмінацією боротьби за національне самовизначення, провісниками початку їх сходження на новий щабель культурної та громадсько-політичної організованості та зростання ролі серед народів Австро-Угорщини, поштовхом, що вже невдовзі виявив себе створенням української військової формації УСС, переможними боями українського війська у роки Першої світової війни і найголовніше – Листопадним чином і проголошенням ЗУНР. В історії Галичини та й загалом в історії України ці

здви́ги залишилися одними із найвеличніших культурних, громадсько-політичних і спортивних заходів українців Галичини ХХ ст. До 1911 р. український «Сокіл» та й усе українське громадянство Львова не провадили таких масштабних заходів. Іван Боберський, перебуваючи на посаді голови «Сокола-Батька», робив усе можливе не лише для розвитку українського сокільства та об'єднання з січовими осередками Галичини, а й для згуртування, консолідації, через гімнастичний і спортивний, сокільський і січовий, парамілітарний рухи, українців Галичини та інших земель. Ці здвиги стали виявом високого рівня національної свідомості українців, гідності та згуртованості.

Участь у всесокільських злетах у Празі та інших подібних заходах такого рівня давала можливість українцям – на той час народові без держави – не лише представити українське сокільство, а й політично заманіфестувати себе Європі та світові. Через такі міжнародні форуми світовій громадськості гідно було представлено історію не тільки українського сокільського руху, а й історію та прагнення українського народу. Досвід, набутий українськими соколами під керівництвом Івана Боберського, особливо на VI Всесокільському злеті у Празі 1912 р., у майбутньому знадобився при укладанні програм українських сокільських свят як у Галичині, так і в діаспорі. Завдяки зусиллям Івана Боберського українські соколи брали участь у всесокільських злетах у Чехословаччині міжвоєнної доби.

Іван Боберський зумів себе належним чином проявити у переддень і в роки Першої світової війни у військово-політичній сфері. Він брав діяльну участь у розбудові різних структур українського визвольного руху 1910-х років, зокрема як голова «Сокола-Батька» долучився до становлення та поширення стрілецького руху серед української молоді та фахового військового вишколу українців Львова та Галичини. Як член Головної української ради, Загальної української ради, Української бойової управи (з 1917 р. Центральної управи) Легіону Українських січових стрільців, Державного секретаріату військових справ Західно-Української Народної

Республіки він гідно представляв і відстоював інтереси українців у межах Австро-Угорської монархії, ЗУНР та на міжнародній арені. Сучасники відзначали його невтомну та жертвовну працю в різних ділянках українського державотворення. Своє реноме енергійного і продуктивного організатора, авторитетного і далекоглядного політика, дипломата, вірного сина українського народу, борця за незалежність України Іван Боберський підтвердив, перебуваючи в діаспорі. Його самовіддана та жертвна праця сприяла донесенню до українства в діаспорі та до світової громадськості правди про боротьбу українського народу за свою самостійність і державність.

Свої численні статті Іван Боберський публікував в українській та іноземній періодиці, зокрема у таких виданнях, як «Америка», «Вісти з Запорожжя», «Діло», «Життя і знання», «Канадійський Фармер», «Народне Слово», «Поступ», «Свобода», «Сокільські Вісти», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Змаг», «Україна», «Український Голос», «Український емігрант», «Український Сокіл», альманахах, календарях, енциклопедіях. Протягом 1920–40-х років він видав такі праці: «Рухові забави і гри. Четверте видання» (Львів, 1923 р.), «Вправи палицями і списами. II наклад» (Львів, 1927 р.), «Вправи хоругвцями. II наклад» (Львів, 1927 р.), «Два Вечері Авраменка» (Вінніпег, 1927 р.), «Українське сокільство» (Львів, 1939 р.), «Помічення про англійський пласт» (Львів, 1939 р.), «Вільноручні вправи» (Краків, 1940 р.) та ін. А ще упродовж свого життя створив гімнастичну (руханкову) термінологію та підготував перші в українському середовищі фахові україномовні видання, присвячені фізичному вихованню та спорту.

У житті Івана Боберського виокремлено п'ять періодів з такими часовими межами: 1) перший період: 1873–1901 рр. – формування світоглядних орієнтирів, дитячі та юнацькі роки, гімназійне навчання (1884–1891), здобуття вищої освіти в університетах Львова і Граца (1891–1899), перші два роки педагогічної праці у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900) та Дрогобицькій гімназії (1900–1901). Поворотним

моментом у житті Івана Боберського став 1901 р., зокрема його переїзд на стаłe місце праці і побуту до Львова; 2) другий період: 1901–1914 рр. – праця як педагога, громадського, культурного діяча, зокрема у Львові та Галичині. Це час, коли Іван Боберський зумів уповні розкрити свій потенціал педагога, організатора, громадського діяча, втілити у життя чимало проєктів національного значення; 3) третій період: 1914–1923 рр. – військово-політична і державотворча діяльність Івана Боберського в Українській бойовій управі (з 1917 р. – Центральній управі) легіону Українських січових стрільців, Головній українській раді, Загальній українській раді, Державному секретаріаті військових справ ЗУНР, Представництві ЗУНР у США та Канаді. Фактично це час найбільших випробувань у житті Івана Боберського. Він повністю присвятив себе втіленню омріяної мети багатьох українців, поринувши у будівництво новопосталої держави – України; 4) четвертий період: 1924–1932 рр. – суспільно-культурна і політична діяльність у Канаді. Проживаючи у Вінніпезі, Іван Боберський самовіддано працював у різних суспільно-культурних організаціях українців, усіляко допомагаючи українським емігрантам у різних куточках світу, водночас не пориваючи зв'язків зі своєю Малою Батьківщиною – Галичиною; 5) п'ятий період: 1932–1947 рр. У ці роки Іван Боберський проживав у містечку Тржич у Югославії (тепер – Словенія), як і в попередній період, працював у суспільно-культурному напрямі, багато часу приділяв упорядкуванню свого архіву та книгозбірні, написанню спогадів тощо.

Праця Івана Боберського удостоювалася високих оцінок й громадських посад, визнання і пошанування українців в усьому світі. Його ювілеї гідно були відзначені українцями, а проголошення Року Івана Боберського (1943) на українських землях остаточно сформувало його суспільно визнану харизму як «Великого Сина України». Ще за життя Іван Боберський був іменованій «Апостолом фізичного виховання», «Апостолом фізичного відродження нації», «Батьком українського сокільства», «Батьком українського тіловиховання», «Вчителем», «Каменярем українського

спорту», «Невтомним каменярем українського відродження, культури й поступу», «Провідником», «Невтомним працівником на ниві української руханки», «Тіловиховним авторитетом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. ДЖЕРЕЛА

1.1. Неопубліковані джерела

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Фонд 1073 (Державний секретаріат військових справ Західно-Української Народної Республіки, м. Тернопіль).

Оп. 1.

1. Спр. 7 (Листування «Державного Секретаріату освіти і віросповідань» з четарем Іваном Боберським про присвоєння йому VII службового рангу та подорожня Боберського). 3 арк.

Фонд 2188 (Начальна команда Української Галицької армії, м. Вінниця).

Оп. 2.

2. Спр. 44 (Списки військовослужбовців Галицької армії). 650 арк.

Фонд 2192 (Диктатор Західної області УНР м. Чортків (Галичина), м. Кам'янець-Подільський Подільської губернії).

Оп. 1.

3. Спр. 1 (Листування з Начальною Командою Галицької Армії та накази по армії про організацію 4-го та 5-го корпусів, про покращення роботи штабів, призначення на службу; звернення делегації політичних, просвітних та економічних організацій Дрогобицького повіту про звільнення повіту від реквізицій та ін.). 357 арк.

4. Спр. 4 (Листування з Начальною Командою Галицької Армії про військові операції, дезертирство з армії, заснування концентраційних таборів для інтернованих поляків та більшовиків, виділення коштів на військові потреби, накази по війську про призначення на службу). 282 арк.

5. Спр. 6 (Листування з Начальною Командою Галицької Армії про дезертирство з армії, політичне положення Кам'янець-Подільського повіту та ін.). 238 арк.

Оп. 2.

6. Спр. 4 (Накази та розпорядження Диктатора Західної області України; відомості та звіти урядовців та військових начальників про становище на Галичині. Листування з військовими установами, Червоним хрестом про постачання Галицької армії фуражем, продовольством, медикаментами, Статут українського руханково-стрілецького товариства «Січ»; анкети та посвідки службовців військових установ Галицької армії). 333 арк.

7. Спр. 11 (Обіжники Генерального секретаріату військових справ про його структуру, штати і функції, розклад утримання для офіцерів та солдат Галицької армії уряду Диктатора Західної області України, рахункові акти державного секретаріату військових справ, прохання, заяви службовців про надання грошової допомоги). 51 арк.

Фонд 3807 (Жук Андрій (1880–1939) – громадсько-політичний діяч, публіцист, діяч українського кооперативного руху, член ЦК Української соціал-демократичної робітничої партії, член проводу «Спілки визволення України» (СВУ), радник Міністерства закордонних справ УНР).

Оп. 2.

8. Спр. 1 (Протоколи засідань Головної української ради у Львові з № 1 по № 14. Протокол засідання Народного комітету від 22 серпня 1914 р.). 70 арк.

9. Спр. 2 (Проекти, резолюції, постанови, листи та інші матеріали в справі реорганізації Головної української ради. Копії). 103 арк.

10. Спр. 3 (Протоколи засідань Загальної української ради у Відні з 1 по 25 засідання. Копії). 332 арк.

11. Спр. 4 (Відозви, меморандуми, повідомлення, листування Головної і Загальної української ради, з намісником Австрії, Союзом визволення

України з питань війни з Росією, утворення українських військових частин, української адміністрації, запровадження української мови в школах та церквах на окупованих землях австрійською армією, роботи серед полонених українців російської армії в таборах Австрії та інших питань. Статут українських січових стрільців. Копії). 180 арк.

Фонд 4360 (Союз українського сокільства за кордоном Подебради, Прага (Чехо-Словаччина)).

Оп. 1.

12. Спр. 2 (Комунікат Управи Союзу про участь членів союзу, в ІХ сокільському зліті, виконання гасел сокільства та з інших питань). 6 арк.

13. Спр. 3 (Комунікат Управи Союзу про скликання ІІ з'їзду союзу, надіслання протесту проти переслідувань сокільського руху в Галичині з боку польського уряду та з інших питань. Копія). 4 арк.

14. Спр. 4 (Листування з руханковим товариством «Сокіл-Батько» у Львові, «Український Сокіл» в Подебрадах та іншими організаціями про діяльність сокільських товариств). 173 арк.

15. Спр. 5 (Справа про підготовку та проведення ІХ Всесокільського злету в Празі). 12 арк.

16. Спр. 6 (Газета «Український Сокіл» – орган «Союзу українського сокільства за кордоном» в Празі). 16 арк.

17. Спр. 7 (Статті, листок Союзу «Український Сокіл» та інші матеріали, присвячені 40-річчю з дня заснування руханкового товариства «Сокіл-Батько» у Львові). 45 арк.

18. Спр. 8 (Статті почесного голови Управи союзу Боберського І. «Куди йти?», «Джерело енергії» та інші). 25 арк.

19. Спр. 12 (Фотографії бувшого голови руханкового товариства «Сокіл-Батько» у Львові Боберського І., членів сокільських товариств та інших осіб). 18 арк.

Фонд 4361 (Руханкове товариство «Український Сокіл» в м. Подебрадах).

Оп. 1.

20. Спр. 2 (Звіт про діяльність руханкового товариства «Сокіл-Батько» у Львові за 1923 р. та списки сокільських товариств у Західній Україні з вказівкою голови і кількості членів товариств). 13 арк.

Фонд 4379 (Боберський Іван (1873 1947) – педагог, діяч ЗУНР ЗОУНР, голова товариства «Сокіл-Батько» у м. Львові, повноважний представник ЗУНР у США і Канаді).

Оп. 1.

21. Спр. 1 (Стаття Боберського І. «Город для українського населення» у Львові). 13 арк.

22. Спр. 2 (Статті Боберського І. про розвиток спорту серед українських емігрантів). 47 арк.

23. Спр. 3 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1924 р.). 28 арк.

24. Спр. 4 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1927 р.). 194 арк.

25. Спр. 5 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1928 р.). 309 арк.

26. Спр. 6 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1929 р.). 116 арк.

27. Спр. 7 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1930 р.). 144 арк.

28. Спр. 8 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1931 р.). 109 арк.

29. Спр. 9 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1932 р.). 243 арк.

30. Спр. 10 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1933 р.). 308 арк.

31. Спр. 11 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1934 р.). 317 арк.

32. Спр. 12 (Листи Боберського І. до різних осіб за 1935 р.). 281 арк.

33. Спр. 21 (Щоденник Боберського І. за 1918–1919 роки). 183 арк.

34. Спр. 22 (Статті різних авторів про Боберського І. з нагоди 70-річчя з дня його народження). 8 арк.

**Центральний державний архів громадських об'єднань України
Фонд 269 (Колекція документів «Український музей в Празі»).**

Оп. 1.

35. Спр. 98 (Листи Представника ЗУНР в Канаді І. Боберського до українських громад в Канаді і США, до громадських організацій та політичних діячів Західної України стосовно життя української еміграції у Північній Америці, стану січового руху, наданню допомоги Уряду ЗУНР в боротьбі з польською окупацією та з інших питань). 224 арк.

36. Спр. 1024 (Листування Управи Союзу Українського Сокільства з провідним діячем українського сокільсько-січового руху І. Боберським з питань стану і перспектив діяльності сокільських організацій). 93 арк.

Центральний державний архів зарубіжної україніки

Фонд 8 (Захарченко Микола Іванович, український громадський діяч на еміграції, інженер – економіст).

Оп. 1.

37. Спр. 30 (Документи (запрошення, рекламна листівка, заклик та ін.) спортивного товариства «Український сокіл» у Празі на сокільські академії та українсько-чехословацькі вечори). 8 арк.

Ф. 10 (Зленко Петро Андрійович (1891–1954), український бібліограф та громадський діяч).

Оп. 1.

38. Спр. 174 («Український сокіл». Часопис Союзу українського сокільства за кордоном. Номери надіслані Зленку П. А.). 79 арк.

Ф. 15 (Колекція журналів, газет та бюлетенів, виданих в Україні та за кордоном).

Оп. 2.

39. Спр. 71 («Український сокіл» – одноднівка Союзу українського сокільства за кордоном для вшанування 40-ліття діяльності Сокола-Батька у Львові, Прага, б/ч., лютий 1934 р.; ч. 1–4, квітень–вересень 1934 р.; ч. 6–7, листопад–грудень 1934 р.; ч. 1–2, січень–лютий 1935 р.; ч. 4–10, квітень–грудень 1935 р.; ч. 1–4, січень–квітень 1936 р.; ч. 6–10, червень–грудень

1936 р.; ч. 1–2, січень–лютий 1937 р.; ч. 7–9, вересень–листопад 1937 р.).
64 арк.

Ф. 18 (Колекція філокартичних матеріалів, зібрана українцями в Словаччині).

Оп. 1.

40. Спр. 2 (Листівки поштової, присвячені IX та XI Всесокольським з'їздам в Празі). 2 арк.

Ф. 30 (Колекція документів діячів української діаспори, зібраних Фундацією імені Олега Ольжича (Україна)).

Оп. 1.

41. Спр. 166 (Янушевич Леонід. Шкільні свята у Львові). 16 арк.

Бібл. ф.

42. № 3, інв. № 396-О (Українські Січові Стрільці 1914–1920. Львів: Накладом ювілейного комітету, 1935. 162 с.

43. № 3, інв. № 3172-О (Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. Филадельфія: Накладом видавництва «Америка», 1955. 84 с.).

44. № 5, інв. № 126-Д (Сьпіваник Українських Січових Стрільців / [Уклав Іван Боберський]. Відень: Заходом «Артистичної Горстки», Накладом «Центральної Управи Українських Січових Стрільців», 1918. 128 с.).

Центральний державний історичний архів України, м. Київ

Фонд 1235 (Грушевські – історики, лінгвісти).

Оп. 1.

45. Спр. 29 (Грамоти, членські квитки, свідоцтва та повідомлення про обрання членом «Наукового товариства імені Шевченка», «Товариства для розвою руської штуки» (Львів), «Чехословацького наукового товариства» та інших товариств і громад). 66 арк.

46. Спр. 52 (Запрошення «Просвіти», «Зорі», «Родини» та інших товариств і установ на засідання, збори та свята). 89 арк.

47. Спр. 265 (Листи до Джиджори І. М.). 151 арк.

48. Спр. 349 (Листи Боберського І.). 13 арк.

Центральний державний історичний архів України у Львові
Фонд 146 (Галицьке намісництво, м. Львів).

Оп. 25.

49. Спр. 222 (Справа про реєстрацію товариства «Сокіл» у м. Львові).
12 арк.

50. Спр. 510 (Листи членів в м. Львові про зміни статуту українського гімнастичного товариства «Сокіл» в м. Львові. Статут). 13 арк.

51. Спр. 642 (Листування організаційного комітету в м. Перемишлі про затвердження статуту українського гімнастичного товариства «Сокіл» в м. Перемишлі. Статут). 27 арк.

52. Спр. 644 (Листування організаційного комітету в м. Станіславів про реєстрацію українського гімнастичного товариства «Сокіл» в м. Станіславові). 19 арк.

53. Спр. 724 (Листування з староством в м. Львові про реєстрацію пожежної філії львівського гімнастичного товариства «Сокіл» в с. Рясна Руська. Статут). 30 арк.

Фонд 201 (Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів).

Оп. 4 а.

54. Спр. 6532 (Метрична книга (народження) с. Доброгостів, повіт Дрогобич). 142 арк.

Фонд 309 (Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів).

Оп. 1.

55. Спр. 5 (Проект статуту). 19 арк.

56. Спр. 34 (Протоколи засідань членів правління). 151 арк.

57. Спр. 132 (Програми і запрошення на концерти і наукові засідання, присвячені пам'яті Шевченка Т. Г., том V). 105 арк.

58. Спр. 286 (Листи громадських і господарських організацій про пересилку літератури, організацію виставок та ін.). 16 арк.

59. Спр. 372 (Книга обліку дійсних членів товариства, том II). 137 арк.

60. Спр. 420 (Листи і телеграми членів товариства, вчителів, та ін. про сплату членських внесків, проведення ювілейних свят та ін.). 93 арк.

61. Спр. 609 (Книга обліку замовлень на друк у топографії товариства). 370 арк.

62. Спр. 788 (Списки експонатів музею історико-воєнних пам'яток товариства). 62 арк.

63. Спр. 968 (Листи наукових працівників, викладачів, студентів про придбання літератури та «Літературно-Наукового Вісника», том V). 120 арк.

64. Спр. 1203 (Збірник гімнастичних вправ Гайдучка С.). 8 арк.

Фонд 312 (Українське спортивне товариство «Сокіл-Батько», м. Львів).

Оп. 1.

65. Спр. 1 (Статути товариства за 1892 р., 1906 р., 1929 р.). 16 арк.

66. Спр. 3 (Статті про діяльність львівського «Сокола» за 1903 р. невстановленого автора, поміщені в газетах «Діло» та «Руслан»). 6 арк.

67. Спр. 5 (Директивні листи голови товариства І. Боберського старшині товариства з повідомленням про його організаційну роботу у Відні). 12 арк.

68. Спр. 6 (Листування з І. Боберським про наслідки його поїздки за кордон для проведення організаційних заходів (заснування філіалів товариства, збірка грошей на викуп спортивного майдану у Львові та інші питання)). 51 арк.

69. Спр. 7 (Зразки заяв та листів до намісництва, воєводства і комітету засновників про затвердження статутів і надання дозволу на організування філіалів товариства). 10 арк.

70. Спр. 12 (Історична довідка про заснування та діяльність товариства, складена Гакстеном). 1 арк.

71. Спр. 15 (Статут філіалів товариства). 3 арк.

72. Спр. 18 (Бланк членського квитка з текстом «Сокільського гімну» та «Десять заповідей українського Сокола (-ки)»). 1 арк.

73. Спр. 20 (Відозва до українського населення і вказівки про заснування філіалів товариства). 7 арк.

74. Спр. 25 (Звіти про діяльність товариства). 51 арк.

75. Спр. 28 (Звіти про діяльність товариства). 83 арк.

76. Спр. 29 (Звіти представників старшини про перевірку роботи філіалів у місцевостях на літери Б–Я). 122 арк.

77. Спр. 30 (Звіти і листування та інші матеріали про діяльність спортивної секції товариства). 31 арк.

78. Спр. 33 (Звіти про діяльність товариства). 13 арк.

79. Спр. 34 (Статистичні дані про організаційний стан філіалів товариства). 41 арк.

80. Спр. 36 (Звіт про діяльність організаційної секції). 5 арк.

81. Спр. 38 (Книга запису протоколів загальних зборів членів товариства за період від 11 лютого 1894 р. до 30 грудня 1902, том I). 170 арк.

82. Спр. 39 (Книга запису протоколів загальних зборів товариства за період від 30 листопада 1902 р. до 25 березня 1906 р., том II). 88 арк.

83. Спр. 40 (Книга запису протоколів засідань старшини та загальних зборів товариства за період від 8/V.1906 р. до 4/III.1910 р.). 154 арк.

84. Спр. 41 (Книга запису протоколів засідань старшини та загальних зборів товариства за період від 17/III.1910 р. до 14/VII.1914 р.). 238 арк.

85. Спр. 42 (Книга запису протоколів засідань старшини товариства за період від 9/X/1915 р. до 11/X/1916 р.). 14 арк.

86. Спр. 43 (Книга запису протоколів засідань старшини товариства за період від 10/XI/1920 р. до 14/VI/1922 р.). 127 арк.

87. Спр. 44 (Книга запису протоколів засідань старшини та загальних зборів товариства за період від 21/VI/1922 р. до 1/IV/1928 р.). 260 арк.

88. Спр. 53 (Текст промови голови товариства Гайдучка , виголошеної на загальних зборах в честь повернення з-за кордону засновника українського сокільства І. Боберського). 8 арк.

89. Спр. 59 (Книга протоколів засідань технічної секції). 93 арк.

90. Спр. 62 (Відозви до українського населення, вирізки статей з українських і польських газет, листування та інші матеріали про підготовку і проведення першого краєвого з'їзду соколів у Львові 10 вересня 1911 р.). 97 арк.

91. Спр. 63 (Звернення, повідомлення, листи та інші матеріали про влаштування ювілейного Шевченківського з'їзду соколів у Львові 1914 р.). 19 арк.

92. Спр. 65 (Протоколи, звіти, листування та інші матеріали про підготування і організацію III краєвого сокільського з'їзду з нагоди 40-річчя ювілею товариства). 173 арк.

93. Спр. 76 (Листування з польським товариством «Sokół-Macierz» у Львові про надіслання сокільських видань, винаймлення приміщень та інші питання; у справі є звіти, рішення та інші матеріали про діяльність товариства). 130 арк.

94. Спр. 77 (Листування з науковими, культурно-освітніми та іншими товариствами і організаціями про участь членів товариства «Сокіл-Батько» в їхніх зборах та нарадах. Том I). 131 арк.

95. Спр. 78 (Листування з науковими, культурно-освітніми та іншими товариствами і організаціями про участь членів товариства «Сокіл-Батько» в їхніх зборах та нарадах. Том II). 133 арк.

96. Спр. 82 (Запрошення педагогічних, культурно-освітніх та інших товариств на ювілейні свята, концерти, вечори з додатком програм, том III). 120 арк.

97. Спр. 83 (Листування з культурно-освітніми, педагогічними та іншими товариствами про прийняття участі у святах, вечорах, концертах, організованих товариством, том I). 139 арк.

98. Спр. 85 (Листування з культурно-освітніми товариствами, видавництвами й приватними особами про надіслання сокільських видань). 214 арк.

99. Спр. 86 (Привітальні листи культурно-освітніх, спортивних, господарських та інших товариств і приватних осіб з нагоди свят, ювілейних дат). 123 арк.

100. Спр. 87 (Привітальні листи наукових, культурно-освітніх, спортивних та інших товариств і установ з нагоди 40-річчя заснування товариства). 49 арк.

101. Спр. 88 (Листування редакції органів товариства «Сокільські вісті», «Вісті з Запорожжя» з науковими, культурно-освітніми та іншими установами і приватними особами про надіслання і поміщення статей та передплату на сокільські часописи). 212 арк.

102. Спр. 95 (Листування з торговельною секцією товариства про надіслання книжок, сокільських відзнак та інші питання торгівлі). 18 арк.

103. Спр. 101 (Листування з Союзом української молоді в Канаді і приватними особами про викуп спортивного майдану у Львові, надіслання сокільських видань та інші питання). 32 арк.

104. Спр. 105 (Листування з Українським Науковим Інститутом, «Товариством прихильників українського спорту» і організаційним комітетом XI Олімпійських ігор в Берліні про участь українців в XI Олімпійських іграх, надіслання сокільських видань та інші питання). 40 арк.

105. Спр. 107 (Листування з Союзом українських сокільських організацій в ЧСР про організаційну діяльність Союзу). 12 арк.

106. Спр. 108 (Листування з українським товариством «Сокіл» у Празі про участь в IX Всеслов'янському сокільському з'їзді, надіслання сокільських видань та інші питання співробітництва; у справі є повідомлення, статті та інші матеріали про діяльність товариства). 36 арк.

107. Спр. 109 (Листування з Союзом українського сокільства за кордоном в Празі про участь в ІХ Всеслов'янському сокільському з'їзді, надіслання сокільських видань та інші питання співробітництва; у справі є статут, відозва та інші матеріали про діяльність Союзу українського сокільства за кордоном). 176 арк.

108. Спр. 111 (Листування з чеськими сокільськими організаціями про участь у Всеслов'янському сокільському з'їзді, повідомлення про діяльність українських соколів та інші питання співробітництва). 167 арк.

109. Спр. 113 (Листування з науковими, педагогічними, спортивними товариствами про збірку пожертвувань на освітні, спортивні та інші цілі). 138 арк.

110. Спр. 129 (Листування зі страховими товариствами про порядок страхування майна, фінансові розрахунки та інші питання). 55 арк.

111. Спр. 134 (Відозви, листування, списки, повідомлення та інші матеріали про викуп українського спортивного майдану у Львові на вул. Стрийській). 265 арк.

112. Спр. 135 («Золота книга» запису пожертвувань на викуп спортивного майдану (Українського городу) у Львові на вул. Стрийській). 93 арк.

113. Спр. 154 (Алфавітна книга обліку членів товариства). 55 арк.

114. Спр. 156 (Заяви приватних осіб про прийняття їх в члени товариства і листування з цього питання). 33 арк.

115. Спр. 287 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філіалу в місцевості Дорожів). 22 арк.

116. Спр. 337 (Протокол, звіти, листування та інші матеріали про заснування та діяльність філіалу в місцевості Зашків). 23 арк.

117. Спр. 616 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філіалу в місцевості Самбір). 203 арк.

118. Спр. 665 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філіалів товариства у місцевості с. Східниця). 43 арк.

119. Спр. 731 (Звіти, протоколи, листування та інші матеріали про діяльність філіалу в місцевості Улично – Стебник). 57 арк.

Фонд 348 (Товариство «Просвіта», м. Львів).

Оп. 1.

120. Спр. 2618 (Звіти, протоколи, повідомлення та інші документи про діяльність читальні в с. Зашків). 174 арк.

121. Спр. 5748 (Звіти, протоколи та листування про діяльність читальні в с. Улично Селянське). 33 арк.

Фонд 352 (Збірна станиця Українських Січових Стрільців, м. Відень)

Оп. 1.

122. Спр. 74 (Облікові картки січових стрільців з прізвищами на літери: Баб–Вут). 461 арк.

Фонд 353 (Легіон Українських Січових Стрільців, м. Львів).

Оп. 1.

123. Спр. 8 (Правильник «Пресової квартири УСС»). 6 арк.

124. Спр. 228 (Самохотник, сатиричний часопис українського січового стрільця). 89 арк.

125. Спр. 241 (Щоденник Стефаника В., стрільця Легіону). 44 арк.

Фонд 358 (Шептицький Андрей (Роман-Марія-Александр, 1865–1944), граф, митрополит Галицький греко-католицької Церкви, архієпископ Львівський, Кам'янець-Подільський, культурний і церковний діяч, меценат, дійсний член НТШ).

Оп. 1.

126. Спр. 124 (Листи українських спортивних товариств «Сокіл-Батько», «Луг», «Степ» у Львові до Шептицького А. про діяльність). 29 арк.

Фонд 359 (Назарук Осип (1883–1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, професор).

Оп. 1.

127. Спр. 222 (Листи Боберського Івана). 27 арк.

128. Спр. 369 (Матеріали про діяльність організацій українських січових стрільців. Інструкція, протоколи засідань, звіти та інші належать Назаруку як члену Центральної управи УСС). 140 арк.

129. Спр. 370 (Матеріали про діяльність Західно-Української Народної Республіки. Протоколи, рішення, уповноваження та інші документи, які належать Назаруку як члену ЗУНР). 254 арк.

130. Спр. 399 (Циркуляр товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді про еміграцію в Канаду і текст промови голови товариства Продана Корнила, виголошеної на загальних зборах). 8 арк.

Фонд 360 (Старосольський Володимир-Степан (1878–1942), адвокат, правник, соціолог, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, професор).

Оп. 1.

131. Спр. 48 (Статут товариства «Січових стрільців» у Львові і проект його доповнень і змін, складених Старосольським Володимиром, а також перші накази обраної генеральної старшини). 12 арк.

132. Спр. 486 (Листи Боберського Івана до Старосольського В.). 13 арк.

Фонд 362 (Студинський Кирило (1868–1941), історик мови і літератури, голова НТШ (1923–1932), академік ВУАН (1924–1933, 1939–1941)).

Оп. 1.

133. Спр. 56 (Програми, запрошення культурно-освітніх установ, товариств на вечори, концерти, урочисті засідання. Клепсидри). 321 арк.

Фонд 366 (Боберський Іван (1873–1947), педагог, організатор, українського спортивного руху в Галичині та за кордоном, голова товариства «Сокіл-Батько» у Львові, професор).

Оп. 1.

134. Спр. 1 (Відозви, бюлетень, листи та ін. документи «Союзу українського сокільства за кордоном» в Празі про проведення всесокільських з'їздів, переслідування сокільського руху в Празі, святкування 40-річчя заснування товариства «Сокіл-Батько» у Львові та ін. питання). 168 арк.

135. Спр. 2 (Листування з товариством опіки над українськими емігрантами у Львові про створення, діяльність товариства, співпрацю з товариством опіки над українськими переселенцями ім. Св. Рафаїла в Канаді та ін. Статут товариства). 226 арк.

136. Спр. 3 (Звіт про діяльність «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла» в Канаді за 1924–1925 рр., складений І. Боберським). 12 арк.

137. Спр. 4 (Листи товариства «Просвіта» у Львові і Загребі та гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові про заснування філіалу «Просвіти» в Самборі, подяку за фінансову допомогу, розповсюдження альманаху «Карпатська Україна в боротьбі» та ін.). 3 арк.

138. Спр. 5 (Листи до бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові про передачу на збереження документів особистого архіву. Опис переданих документів). 22 арк.

139. Спр. 6 (Проекти, вирізки з газет, листування з директором та балетмейстером школи українського народного танцю в Нью-Йорку Василем Авраменком та ін. про організацію трупі танцюристів товариства відродження українського танцю, проведення гастролей в Америці та Європі і ін.). 135 арк.

140. Спр. 7 (Листи Боберських Жозефіни (жінки), Мелетія, батька та ін. родичів з особистих питань). 61 арк.

141. Спр. 8 (Листи священика української греко-католицької церковної парафії у Вінніпегу Пантелеймона Божика про надання статистичних даних щодо українських шкіл, історії церковного руху в Канаді, посвячення церкви св. Покрови у Вінніпегу та ін.). 91 арк.

142. Спр. 9 (Листи голови Українського народного союзу у Франції Бойкова М. про заснування в Парижі товариства «Український Сокіл», першої української друкарні, видання журналу «Українське Слово» та ін.). 16 арк.

143. Спр. 10 (Листи власника української книгарні у Вінніпегу Василюшина П. з характеристикою політичного життя української суспільності в Канаді та про надання періодичних видань). 32 арк.

144. Спр. 11 (Листи члена руханково-стрілецького товариства «Сокіл» у Львові Гайдучка Степана про діяльність та стан справ у товаристві, т. I). 139 арк.

145. Спр. 12 (Листи члена руханково-стрілецького товариства «Сокіл» у Львові Гайдучка Степана про діяльність та стан справ у товаристві, т. II). 99 арк.

146. Спр. 13 (Листи члена руханково-стрілецького товариства «Сокіл» у Львові Гайдучка Степана про діяльність та стан справ у товаристві, т. III). 69 арк.

147. Спр. 14 (Листи члена руханково-стрілецького товариства «Сокіл» у Львові Гайдучка Степана про діяльність та стан справ у товаристві, т. IV). 105 арк.

148. Спр. 15 (Листи Гриновецького С., Деркович А., Джулинського Л. і Кваневич А. про стан справ в організації «Січ» в Канаді та з особистих питань). 9 арк.

149. Спр. 16 (Листи голови Українського бюро в Лондоні Кисілевського В. про політичну атмосферу в Лондоні, надіслання інформації щодо українського населення в Канаді, бюлетенів та ін.). 91 арк.

150. Спр. 17 (Листи журналіста з Берліну Масюкевича М. про діяльність українських комітетів допомоги біженцям з Карпатської України в Берліні, Відні, Празі, видання книги Боберського І. «Українське Сокільство», настрої серед українських емігрантів та ін.). 94 арк.

151. Спр. 18 (Листи члена українського спортивного товариства «Січ» в США в Чикаго, редактора газети «Нова Зоря» у Львові д-ра Назарука Осипа про надіслання журналу «Січові вісті», газети «Нова Зоря», звіту галицького посольства в Канаді, необхідність підготовки до друку записок І. Боберського та ін.). 134 арк.

152. Спр. 19 (Листи голови товариства опіки над українськими переселенцями ім. Св. Рафаїла в Канаді, комерційного інвестиційного товариства, директора заочних курсів при факультеті сільського господарства Манітобського університету у Вінніпегу Продана К. про еміграцію українців до Канади, діяльність опанованих їм товариств та ін.). 38 арк.

153. Спр. 20 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. I). 185 арк.

154. Спр. 21 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. II). 204 арк.

155. Спр. 22 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. III). 128 арк.

156. Спр. 23 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд

А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. IV). 115 арк.

157. Спр. 24 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. V). 91 арк.

158. Спр. 25 (Листи голови американо-українського комітету допомоги, секретаря українського комітету визволення Буковини, голови спілки українських товариств в Чикаго Скегаря Григорія про приїзд А. Шептицького та Українського народного хору до Чикаго, проведення українського конгресу в Філадельфії та ін., т. VI). 136 арк.

159. Спр. 26 (Листи професора, д-ра медичних наук Сушка Олександра про надання посвідчення медичного факультету Манітобського університету, отримання патентів та ін.). 51 арк.

160. Спр. 27 (Листи невстановлених кореспондентів). 20 арк.

161. Спр. 28 (Газети «Свобода», «Націоналіст», «Українські щоденні вісті» та ін., брошура «Українські професіоналісти в Америці і Канаді», концертні програми, видані в США та Канаді). 99 арк.

162. Спр. 29 (Фотографії Боберського Івана). 4 арк.

Фонд 368 (Томашівський Степан (1875–1930), історик, публіцист, політичний діяч, дійсний член НТШ).

Оп. 1.

163. Спр. 145 (Листування з Управою Українських Січових Стрільців у Відні по питаннях діяльності організації. Запрошення на Засідання Управи). 21 арк.

Фонд 381 (Весоловський Ярослав (1881–1917), письменник, журналіст, публіцист, громадський і культурний діяч).

Оп. 1.

164. Спр. 15 (Листи від Безпалко О., Бердяєва С., Бирчака В. та інших авторів з прізвищами на букви «Бу»). 52 арк.

Фонд 385 (Горук Семен (1873–1920), військовий діяч, отаман Легіону УСС, начштабу Начальної Команди УГА, журналіст).

Оп. 1.

165. Спр. 2 (Вкладні книжки, рахунки, розписки та ін. грошові документи). 45 арк.

166. Спр. 8 (Листи товариств «Академічна Громада», «Сокіл», «Просвіта» та ін. про прийняття, участі в їх роботі). 29 арк.

167. Спр. 12 (Листи Боберського Івана). 28 арк.

168. Спр. 49 (Поштові картки з колективними підписами). 13 арк.

Фонд 389 (Верховна пластова команда, м. Львів).

Оп. 1.

169. Спр. 1 (Обіжники, розпорядження та інструкції Верховної пластової команди). 34 арк.

170. Спр. 36 (Звіт про діяльність пластових куренів, том II). 139 арк.

171. Спр. 52 (Книга реєстрації сходин членів Верховної команди «Пласту»). 168 арк.

172. Спр. 135 (Журнал реєстрації пластунів). 195 арк.

173. Спр. 155 (Емблеми та відзнаки пластових організацій). 6 арк.

174. Спр. 162 (Анкетні листи пластунів з прізвищами на літери «А–Б»). 191 арк.

175. Спр. 166 (Анкетні листи пластунів з прізвищами на літери «Е, І»). 87 арк.

176. Спр. 167 (Анкетні листи пластунів з прізвищами на літеру «К», том I). 150 арк.

177. Спр. 168 (Анкетні листи пластунів на літеру «К», том II). 153 арк.

178. Спр. 961 (Картотека членів «Пласту»). 1224 арк.

Фонд 398 (Український жіночий комітет допомоги пораненим воякам, Відень).

Оп. 1.

179. Спр. 5 (Листи кореспондентів з прізвищами на букви «А–К» до Лициняка В. про надання допомоги в пошуках рідних, вояків УСС та в особистих питаннях). 76 арк.

Фонд 408 (Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів).

Оп. 1.

180. Спр. 1385 (Фотографії та поштові листівки з історії українських молодіжних спортивних організацій). 18 арк.

Фонд 410 (Тисовський Олександр (1886–1968), професор біології, педагог, письменник, засновник «Пласту», суспільно-політичний діяч).

Оп. 1.

181. Спр. 55 (Листи Баранського, Баркасса фон Едля, Бачинського М., Білика Н. і Боберського І.). 13 арк.

182. Спр. 105 (Матеріали про діяльність організацій українських пластунів (звіти, листи, списки та інше)). 121 арк.

Фонд 640 (Франко Петро, інженер-хімік, письменник, педагог, громадський діяч, 1890–1941 рр.).

Оп. 1.

183. Спр. 2 (Диплом про закінчення Львівського політехнічного інституту та шкільні свідоцтва). 23 арк.

Фонд 847 (Головний січовий комітет гімнастичного і пожежного товариства «Січ», м. Львів).

Оп. 1.

184. Спр. 2 (Анкети про заснування, діяльність і керівний склад повітових і сільських відділів товариства). 543 арк.

185. Спр. 4 (Листи повітових комітетів і членів товариства). 36 арк.

**Центральний державний кінофотофоноархів України
імені Г. С. Пшеничного**

186. Од. обл. 0-214870 (Члени Бойової управи Українських січових стрільців).

187. Од. обл. 0-23558 (Агітаційна листівка Львівського осередка гімнастичного товариства «Сокіл»).

188. Од. обл. 0-250241 (Члени Загальної Української Ради).

Державний архів Івано-Франківської області

Фонд 2 (Станіславівське воєводське управління, м. Станіслав).

Оп. 3.

189. Спр. 217 (Переписка з Рогатинським повітовим староством про затвердження статутів і реєстрації відділів спортивно-воєнізованих товариств «Луг» в селах повіту). 434 арк.

Фонд 636 (Колекція інформаційних матеріалів для населення).

Оп. 1.

190. Спр. 9 (Інформаційні матеріали за 1919 рік). 7 арк.

Державний архів Львівської області

Фонд 1 (Львівське воєводське управління, м. Львів).

Оп. 51.

191. Спр. 1557 (Справа про реєстрацію статутів і змін в керівному складі українського спортивного товариства «Україна» у Львові). 101 арк.

Архів Українського Католицького Університету

192. [Грамота іменування Івана Боберського четарем Українського Війська]: рукопис. 1 арк.

Бродівський історико-краєзнавчий музей

193. Збірка світлин УСС

**Львівський національний літературно-меморіальний
музей Івана Франка**

Фонди музею.

194. Група «Мем». Інв. № 90. Вінок. [Вінок металевий у вигляді лаврового листа, подарований І. Франкові у 40-літній ювілей].
195. Група «Ор». Інв. № 455. Фотографія. [Група юнаків у спортивних формах].
196. Група «Ор». Інв. № 458. Фоторепродукція. [Група юнаків у спортивних формах].

**Музей етнографії та художнього промислу
Інститут народознавства НАН України**

197. Фондова книга. Т. IV: 18917–20385. 149 арк.
198. Фондова книга. Т. V: 20386–22111. 149 арк.
199. Фондова книга. Т. VI: 22112–23884. 150 арк.
200. Фондова книга. Т. VII: 23885–26028. 179 арк.
201. Фондова книга. Т. X: 29103–30552. 140 арк.

Музей-архів пластового руху у Львові

202. Світлини. 52 од. зб.

Музей-архів преси у Києві, заснований Вахтангом Кіпіані

203. Боберський І. Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч. Львів: Накладом товариства «Сокіл», 1906. 36 с.

**Наукова бібліотека Львівського національного університету імені
Івана Франка, відділ рукописних, стародрукованих та
рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка**

Збірка воєнних друків.

204. Од. зб. 693 (Слово присяги для жандармів (офіцирів; мужви) Західньо-Української Народньої Республіки. [Листівка]. 1 арк.).

205. Од. зб. 845 (Ірчан М. [Баб'юк А.]. Хто такі У. С. С.? Полевий поштовий пост ч. 9: Накладом редакції часопису «УСС», 1919. 16 с.).

206. Од. зб. 846 (Підручний календарик на звичайний рік 1919. Станиславів, 1919. 30 с.).

**Архів-Музей імені Дмитра Антоновича
Української Вільної Академії Наук у США**

207. Боберський І. Нотатник (1912–1914): рукопис. 25 арк.

208. Боберський І. Записник (1918): рукопис. 21 арк.

Архів українського студентського товариства «Січ» у Граці

209. Листи Івана Боберського до українського студентського товариства «Русь» у Граці: рукописи. 11 арк.

210. Пропам'ятна книга українського студентського товариства «Січ» у Граці. Т. 1.

211. Світлини. 3 од. зб.

Національна бібліотека у Варшаві

212. Odział Rękopisów. Sygnatura XXIV.11 Urząd Żywnościowy URL. Materiały do działalności Urz. Ż. w Stanisławowie i powiatowych urzędów żywnościowych 1918–1919. Ukr., niem. XX w., Rps, masz. 33x21 cm i mniej. 1639 k. MF nr 92016. Zwój nr 1.

Осередок української культури і освіти у Вінніпезі

213. Боберський І. Автобіографія: машинопис. 1924 р. 1 арк.

214. Боберський І. Дневник 15.IX.1918–22.V.1919.: машинопис. 176 арк.

215. Лист Василя Авраменка до Івана Боберського від 19 серпня 1931 р.: машинопис. 1 арк.
216. Лист Володимира Бачинського до Івана Боберського від 4 квітня 1927 р.: машинопис. 1 арк.
217. Лист Івана Боберського до Юрія Фещука від 1 вересня 1931 р.: машинопис. 1 арк.
218. Лист Івана Боберського до Петра Ціховича від 15 січня 1925 р.: машинопис. 1 арк.
219. Лист Євгена Петрушевича до Івана Боберського від 10 липня 1923 р.: машинопис. 1 арк.
220. Лист Володимира Семця до Івана Боберського від 16 жовтня 1929 р.: машинопис. 1 арк.
221. Промова Д-ра Володимира Бачинського, делегата Старого Краю, дня 6-го червня, 1925, на нараді в Канорі, Саск.: машинопис. 2 арк.
222. Світлини. 10 од. зб.
223. III Загальні Збори Українського Червоного Хреста в Канаді, в дні 22 лютого 1922 р. / Упор. Рек [Боберський І.]. Вінніпег, 1922. 24 с.
224. Українська Стрілецька Громада. 1928 р. Відозва. 1 арк.

Український музей-архів у Клівленді

225. Боберський І. Вправи палицями і списами. II наклад. Львів, 1927. 16 с.
226. Боберський І. Вправи хоруговцями. II наклад. Львів, 1927. 15 с.
227. Світлини. 2 од. зб.
228. Союз Українського Сокільства за кордоном в Празі. Комунікат ч. 4: машинопис. 2 арк.

Український національний музей у Чикаго

229. Боберський І. Не згинати голови!: машинопис. 12 арк.

230. Іван Боберський Батько Українського Тіловиховання (1870–1947). Поштівка. [Б. м., б. р.].

Приватний архів Люби Базилевич (м. Львів)

231. Лист Івана Боберського до Степана Гайдучка від 5 лютого 1936 р.: машинопис. 1 арк.

Приватний архів Клавдія Білинського (м. Сідней)

232. Сьвідоцтво шкільне Стефана Гайдучка за перший піврік 1904/1905 н. р.

233. Сьвідоцтво шкільне Стефана Гайдучка за другий піврік 1904/1905 н. р.

Приватний архів Юрія Волощака (м. Львів)

234. Світлина. 2 од. зб.

Приватний архів Любомири Гавриляк-Пивовар (м. Нью-Йорк)

235. «Бонди» Представництва ЗУНР у Канаді. 4 од. зб.

236. Світлина. 1 од. зб.

Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів)

237. Вписова картка Гриця Лучаківського до І. Українського «Спортового Кружка» у Львові. 1 арк.

238. Гайдучок С. Дещо про заводових фотографів у Галичині: рукопис. 2 арк.

239. Гайдучок С. Спомини: рукопис. 166 арк.

240. Запрошення з нагоди відкриття виставки УСС в Національному музеї у Львові. 1 арк.

241. Інститутки сс. Василянок у Львові в часі забави в городі. [Поштівка].

242. Колекція відзнак.
243. Лист Миколи Міхновського до Івана Боберського від 23 серпня 1912 р.: рукопис. 1 арк.
244. Світлини. 2679 од. зб.
245. Шевченковий Ювілейний Здвиг. Змагання здвигів в «Українським Городі». 29 червня 1914. [Програмка]. 4 арк.

Приватний архів Петра Галуцака (м. Львів)

246. Світлини. 4 од. зб.

Приватний архів Юрія Завербного (м. Львів)

247. Інститутки сс. Василянок у Львові в часі забави в городі. [Поштівка].
248. Перший краєвий здвиг «Соколів» і «Січий» у Львові. [Програмка]. 1 арк.
249. Русская Дружина вь Прагѣ 1912 г. [Поштівка].
250. Світлини. 1 од. зб.
251. Сьвідоцтво зрілости Володимира Сологуба 1906 р.
252. Сьвідоцтво шкільне Антіна Цьороха за другий піврік 1903/1904 н. р.
253. Сьвідоцтво шкільне Антіна Цьороха за перший піврік 1901/1902 н. р.
254. Сьвідоцтво шкільне Антіна Цьороха за перший піврік 1903/1904 н. р.

Приватний архів Романа Метельського (м. Львів)

255. Лист о. Миколи Боберського до консисторії в Перемишль: рукопис. 1 арк.
256. Світлини. 2 од. зб.

Приватний архів Олександра Паука (м. Львів)

257. Боберський І. Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч. Львів: Накладом товариства «Сокіл», 1906. 36 с.
258. [Посвідка з нагоди пожертви 5 корон на «Український Город». Борислав, 1913 р.].

Приватний архів Андрія Сова (м. Львів)

259. Боберський І., Трильовський К., Дорожинський Л., Дашкевич Р. Дорогі Братя!: машинопис. 2 арк.
260. Лист-подяка Іванові Боберському від керівництва УВО. 11 жовтня 1929 р.: електронна копія. 1 арк.
261. Резолюція з нагоди відзначення 135-ї річниці від дня народження видатного педагога і організатора фізичного виховання і спорту в Західній Україні Івана Боберського: машинопис. 1 арк.
262. Чабан Леся. Спогади: аудіозапис / записав Андрій Сова 7.10.2013 р. у м. Львові.
263. Чабан Леся. Спогади: аудіозапис / записав Андрій Сова 25.10.2015 р. у м. Львові.

Приватний архів Олени Тіменик (м. Львів)

264. Світлини. 2 од. зб.

Приватний архів Лесі Чабан (м. Львів)

265. Боберська (Лисейко) Зоя. Спогади: машинопис. 5 арк.
266. Генеалогічне дерево Боберських. 3 арк.
267. Лист Івана Боберського до батьків у с. Ваньовичі: рукопис. 2 арк.
268. Кулицька Віра. Спогади: машинопис. 1 арк.
269. Повідомлення про смерть Івана Боберського: машинопис. 1 арк.
270. Повідомлення про смерть Мелетія Боберського: машинопис. 1 арк.

271. Світлини. 11 од. зб.

1.2. Опубліковані джерела

1.2.1. Праці Івана Боберського

272. Бб [Боберський І.]. В Карпатах. *Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914* / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. С. 19–32. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

273. Бб [Боберський І.]. Вправи вільноруч. *Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинних крилах»* / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. С. 281–286.

274. Бб [Боберський І.]. Вправи палицею. *Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинних крилах»* / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. С. 313–323.

275. Бб [Боберський І.]. Вправи списою. *Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинних крилах»* / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. С. 287–298.

276. Бб [Боберський І.]. Вправи топірцями. *Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинних крилах»* / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. С. 299–312.

277. Бб [Боберський І.]. Вправи хоруговцями. *Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколинних крилах»* / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. С. 324–337.

278. Бб [Боберський І.]. Гри і забави. Аптика. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 6 січня. Чис. 1. С. 9–10 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 6 січня. Чис. 1. С. 9.

279. Бб [Боберський І.]. Гри і забави. Бальон. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 14 січня. Чис. 2. С. 2–3 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 14 січня. Чис. 2. С. 3.

280. Бб [Боберський І.]. Гри і забави. До чого моя думка подібна? Жмурко. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 11 лютого. Чис. 6. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 11 лютого. Чис. 6. С. 3–4.

281. Бб [Боберський І.]. Гри і забави. Подорож. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 4 лютого. Чис. 5. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 4 лютого. Чис. 5. С. 4.
282. Бб [Боберський І.]. Гри і забави. Пташок. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 21 січня. Чис. 3. С. 5–6 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 21 січня. Чис. 3. С. 6.
283. Бб [Боберський І.]. Доперва в часі небезпеченьства. *Вісти з Запорожя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво*. Львів, 1914. 8 серпня. Чис. 97. Число добровольців. С. 8.
284. Бб [Боберський І.]. Здобуваний мяч (Гарна забава (гра) для «сокільського» і «січового» парубоцтва). *Свобода*. Львів, 1906. 4 мая. Чис. 16. С. 7–8.
285. Бб. [Боберський І.]. Зимові спорти. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 4 лютого. Чис. 5. С. 3–4.
286. Бб [Боберський Іван]. Іван Франко. *Вісти з Запорожя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 1.
287. Бб [Боберський І.]. III. Міжнародний конгрес для шкільної гігієни в Парижі. *Вісти з Запорожя*. Львів, 1910. 18 серпня. Чис. 33. С. 11 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 18 серпня. Чис. 403.
288. Бб [Боберський І.]. Правила до «Гаківки» (Hockey). *Вісти з Запорожя*. Львів, 1910. 7 мая. Чис. 15 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 7 мая. Чис. 358–359. С. 23–25.
289. Бб [Боберський І.]. Руханкові вправи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі 1910. *Вісти з Запорожя*. Львів, 1910. 25 серпня. Чис. 34. С. 11–13 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 25 серпня. Чис. 406.

290. Бб [Боберський І.]. Санчата. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 6 січня. Чис. 1. С. 9–10 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 6 січня. Чис. 1. С. 9–10.
291. Бб [Боберський І.]. Сокільський празник в Стрию. *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1907. 6 вересня. Чис 38. С. 4–5.
292. Бб [Боберський І.]. Спорт а гроші. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 30 грудня. Чис. 21. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 30 грудня. Чис. 305.
293. Бб [Боберський І.]. Стріляне до влучі. *Календар «Вістий з Запорожжа» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожжа», 1913. С. 59–63.
294. Білецька М., Боберський І., Весоловський Я. та ін. Український Народі Галичини. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 6 цвітня. Чис. 194. С. 2.
295. Боберський І. В. В. В. В. (Всі вперед, всі враз). *Свобода. Український щоденник*. Джерзи Ситі, Н. Дж., 1934. 14 червня. Чис. 138. С. 2.
296. Боберський І. Вісти з Олімпіади. Як виглядає олімпійський стадіон. Олімпійські одяги поодиноких дружин. *Діло*. Львів, 1936. 8 серпня. Чис. 177 (14426). С. 5.
297. Боберський І. Віча і платники на вічах. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді / Зладив І. Боберський*. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 27.
298. Боберський І. Впоряд. Львів, 1909. 58 с.
299. Боберський І. Вправи палицями і списами. II наклад. Львів, 1927. 16 с.
300. Боберський І. Вправи хоруговцями. II наклад. Львів, 1927. 15 с.

301. Боберський І. Вступне слово на руховім виступі «Спортового кружка» у Львові. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 12 мая. Чис. 19 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 13 мая. Чис. 19. С. 3.
302. Боберський І. Два вечери Авраменка. Вінніпег, 1927. 11 с.
303. Боберський І. Жіноча руханка на Олімпіяді. Німеччина добуває золоту медалью. *Діло*. Львів, 1936. 18 серпня. Чис. 185 (14434). С. 4–5.
304. Боберський І. З IV Олімпійських Зимових Змагань в Гарміш-Партенкірхені. *Український Сокіл. Часопис Союзу Українського Сокільства за кордоном*. Прага, 1936. Січень–лютень. Чис. 1–2 (17). С. 4.
305. Боберський І. Забави і гри рухові. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 3–33.
306. Боберський І. Забави і гри рухові. Львів, 1904. 31 с.
307. Боберський І. Забави і гри рухові. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 3–33.
308. Боберський І. Забави і гри рухові, часть друга. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905*. Львів: Накладом наукового фонду, 1905. С. 3–27.
309. Боберський І. Забави і гри рухові, часть трета. Копаний мяч. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906*. Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 3–36.
310. Боберський І. Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка. Львів, 1909. 47 с.
311. Боберський І. Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнайцять гор мячевих. Львів: Накладом товариства «Сокіл», 1905. 29 с.
312. Боберський І. Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч. Львів: Накладом товариства «Сокіл», 1906. 36 с.

313. Боберський І. Змаги в Га-Ра. *Діло*. Львів, 1936. 6 лютого. Чис. 28 (14276). С. 2–3.
314. Боберський І. Змаги в Га-Ра. (IV. Олімпійські Зимові Змагання). *Діло*. Львів, 1936. 19 лютого. Чис. 37 (14285). С. 2.
315. Боберський І. Змаги в Га-Ра. (Третій лист). *Діло*. Львів, 1936. 14 лютого. Чис. 34 (14282). С. 2–3.
316. Боберський І. Змаги в Га-Ра. Перший день Ігрищ. *Діло*. Львів, 1936. 11 лютого. Чис. 32 (14280). С. 2.
317. Боберський І. Змаги в Га-Ра. Розмова з українським совгарем Романом Турушанком. *Діло*. Львів, 1936. 3 березня. Чис. 48 (14296). С. 2.
318. Боберський І. Значінє рухових товариств. *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 239–245.
319. Боберський І. Значіння Руханкових Товариств. (Реферат виголошений на I. Укр. Просвітньо-економічному Конгресі у Львові в дн. 1. 2. лютого 1909). *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1933. Вересень–жовтень. Чис. 5. С. 5–7.
320. Боберський І. Їзда на лецетах. *Вісти з Запорожя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 28 лютого. Чис. 66. Зимове число. С. 4–7.
321. Боберський І. Кирина, чи хліб. Вінніпег, 1921. [Летючка].
322. Боберський І. Комісія закупна Українського Городу. *Вісти з Запорожя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво*. Львів, 1914. 14 марта. Чис. 91. С. 8–9.
323. Боберський І. Копаний м'яч: Репр. вид. 1906 р. / Автор передм. Микола Проців. Бережани, 2012. 40 с.
324. Боберський І. Лавчина і щєблівка. Львів, 1910. 16 с.

325. Боберський І. Лавчина і щеблівка. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1909/10*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1910. С. 2–16.
326. Боберський І. Лещетами наоколо Львова. *Діло*. Львів, 1909. 17 н. ст. (4 ст. ст.) лютого. Чис. 34. С. 3.
327. Боберський І. Наша участь на Олімпійських Ігрищах. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1936. Вересень. Чис. 9. С. 4.
328. Боберський І. Неполітична еміграція. Канада. *Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах багато ілюстрована, з кольоровими таблицями, мапами та образками* / Під гол. ред. Івана Раковського. Львів; Станіславів; Коломия: Видання кооперативи «Рідна Школа», [1935]. Т. Третій: С–Я. С. 982–985.
329. Боберський І. Нові шляхи до тілесного виховання. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1911. 8 с.
330. Боберський І. Нові шляхи до тілесного виховання. *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства українських учителів середніх і висших шкіл*. Львів; Чернівці, 1911. Кн. I. С. 13–18.
331. Боберський І. Одно пополудне на Олімпіяді. *Діло*. Львів, 1936. 13 серпня. Чис. 181 (14430). С. 3.
332. Боберський І. Олімпійські мигунці. I. Вершники. II. Шерм. *Діло*. Львів, 1936. 22 серпня. Чис. 188 (14437). С. 6.
333. Боберський І. Олімпійські мигунці. III. Гаківка. IV. Бокс. *Діло*. Львів, 1936. 23 серпня. Чис. 189 (14438). С. 7.
334. Боберський І. Після Всесвітньої Олімпіяди. *Український Сокіл. Часопис Союзу Українського Сокільства за кордоном*. Прага, 1936. Вересень–жовтень. Чис. 7–8 (22). С. 1.
335. Боберський І. Пласт. *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 72–77.
336. Боберський І. Помічення про англійський Пласт. Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939. 18 с. («Сокільська бібліотека», ч. 18).

337. Боберський І. Початки Сокільського руху в Галичині. *Життя і Школа*. Торонто, 1964. Січень–лютий. Чис. 1–2 (81–82). С. 24–25.
338. Боберський І. Привіт з Олімпіади. *Спорт. Часопис Українського Спортивного Союзу*. Львів, 1936. 12 серпня. Чис. 9. С. 8.
339. Боберський І. Привіт з чужини. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1935. Травень. Чис. 2. С. 6.
340. Боберський І. Привіт із Олімпійських Снігових Змагань. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1936. Лютий. Чис. 2. С. 3.
341. Боберський І. Прилюдні вправи. Ч. 2. Вправи вільноруч. Четверте видання. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1911. 20 с.
342. Боберський І. Прорух. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1911/12*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1912. С. 2–15.
343. Боберський І. Прорух. Львів, 1912. 15 с.
344. Боберський І. Рухливі «Українці». *Свобода. Український щоденник*. Джерзі Ситі ; Нью Йорк, 1981. 12 червня. Чис. 110. С. 6.
345. Боберський І. Рухливі «Українці». *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 47–48.
346. Боберський І. Рухові забави і гри. Третє справлене виданє. Нью Йорк: Накладом «Січового Базару», 1917. 72 с.
347. Боберський І. Рухові забави і гри. Четверте видання. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1923. 56 с.
348. Боберський І. Рухові забави та ігри / Упоряд. Євген Приступа. Львів, 1994. 65 с.
349. Боберський І. Рядові вправи. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. Львів: Накладом наукового фонду, 1909. С. 3–58.

350. Боберський І. Сильні рамена. *Вісті. Тижневик для українських робітників з Ген. Губернаторства (вкл. з Галичиною)*. Берлін, 1943. 4 листопада. Чис. 44. С. 1.

351. Боберський І. Ситківка. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1908/9*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1909. С. 2–47.

352. Боберський І. Сокільський рух в австрійській Україні (Про роботу «Сокола-Батька»). *Памяткова книжка Союзу Визволення України і календарь на 1917 рік з 103 ілюстраціями*. Відень: Накладом Союзу Визволення України, 1917. С. 217–223.

353. Боберський І. Сокільський рух в австрійській Україні (Про роботу «Сокола-Батька»). *З Великого Часу. Український альманах з 98 ілюстраціями*. Київ; Львів; Відень, 1921. С. 217–223.

354. Боберський І. Спомин постійного змагання. *Двадцятьпятьліття товариства «Учительська Громада»*. Ювілейний науковий збірник. Львів: Накладом товариства «Учительська Громада», 1935. С. 248.

355. Боберський І. Українське сокільство (1894–1939). Львів: Видавець «Сокіл-Батько», 1939. 16 с. (Сокільська бібліотека, ч. 7).

356. Боберський І. Щоденник, 1918–1919 рр. / Упоряд. Ю. А. Мицик. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 260 с.

357. Боберський І. Щоденник. 1918–1919 рр. (Уривки). *Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле* / Упоряд. і ред. Микола Савчук. Філядельфія; Коломия: Видання Комітету Коломийян, 2008. Том II. С. 277–278.

358. Боберський І. Українці на чужині. Із життя Українців кольонії Тіодор у Канаді. *Український емігрант. Літературно-суспільний двотижневик, присвячений справам української еміграції і рееміграції*. Львів, 1923. 1 жовтня. Чис. 8. С. 4–7.

359. Боберський І. Чи знаєте, що. *Сокільські Вісті. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1938. Травень. Чис. 5. С. 4.

360. Боберський І. Як ми збирали складки на народні ціли досі, а як досі їх збирати повинні. *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сорокліте заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати /* Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 193.

361. Боберський І., Волощук Р. Члени «Січий» і «Соколів». *Діло.* Львів, 1914. 7 серпня. Чис. 175. С. 6.

362. Боберський І., Гузар О., Кушпіренко Б., Пшепюрський Н., Винників С., Сушко З. Звіт «Сокола-Батька» у Львові за рік 1910. *Вісти з Запорожжя.* Львів, 1911. 30 березня. Чис. 54–55. С. 4–18.

363. Боберський І., Гузар О., Левицький М., Панталюк І., Федак І., Чесник Е., Винників С. Звіт Сокола-Батька за рік 1912. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. С. 2–11.

364. Боберський І., М. Т. [Гайдучок С.], Д. Н. [Навроцька Д.]. Вільноручні вправи. Краків: Українське видавництво, 1940. 86 с. (Бібліотека «Дорога», ч. 5).

365. Боберський І., Королик В. Постанова «Сокола-Батька» для «Основателів Українського Городу» у Львові. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво.* Львів, 1914. 30 мая. Чис. 93 А. Самі собі. С. 8.

366. Боберський І., Королик С., Левицький М. Не ридати, але дбати! [Листівка]. 2 с.

367. Боберський І., Панейко О., Левицький М., Панталюк І., Доманик Й., Федак І. Звіт «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво.* Львів, 1914. 14 марта. Чис. 91. С. 2–10.

368. Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О. Город для українського населеня у Львові. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і*

пожарних товариств. Львів, 1911. Серпень. Чис. 60. Надзвичайне число видане з нагоди посьвячення прапора «Сокола-Батька». С. 5–11.

369. Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Волощук Р., Дигдалевич І. До наших полків в Галичині. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. С. 1.

370. Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О. Здви́г відбуде ся 10 вересня 1911. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1911. 30 травня. Ч. 57. С. 1.

371. Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О. На здви́г! *Діло*. Львів, 1911. 29 н. ст. квітня (16 ст. ст.). Чис. 93. С. 4.

372. Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Волощук Р., Дигдалевич І. До наших полків в Галичині. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. С. 1.

373. Вступне слово на руховім виступі «Спортового кружка» у Львові. Говорив І. Боберський. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 12 мая. Чис. 19 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 13 мая. Чис. 19. С. 3.

374. Головна става в Климци [оповідання четаря Карат-го. 9.03. списав І. Б-кий [Боберський І.]]. *Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914* / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. С. 61–73. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

375. Думки І. Боберського про тіловиховання і спорт. *Краківські Вісти. Український щоденник*. Краків, 1943. 13 серпня. Чис. 176 (914). С. 6.

376. З. П. [Зимак П.], Бб [Боберський І.]. Сокільський привіт. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 4 марця. Чис. 9. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 4 марта. Чис. 9. С. 3–4.

377. Зі звідів в Галичину [спогади стрільця з сотні К. Гутковського записав Бб [Боберський І.]]. *Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914* / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. С. 78–81. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

378. Із щоденника І. Боберського. *Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів* / Упоряд. і ред. М. Шалата. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. Т. 4. С. 339.

379. Льорд Брідідік [Боберський І.]. Подивляєте, що спорт. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 9 грудня. Чис. 18. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 9 грудня. Чис. 296.

380. На Пліщці [оповідане десятника Дом-го записав Оеи [Боберський І.]]. *Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914* / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. С. 82–86. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

381. Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914. / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. 112 с. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

382. Оеи [Боберський І.]. Гарні околиці. *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 56–57.

383. Оеи [Боберський І.]. Кінцеве слово. *Сьпіваник Українських Січових Стрільців* / [Уклав Іван Боберський]. Відень: Заходом «Артистичної Горстки», Накладом «Центральної Управи Українських Січових Стрільців», 1918. С. 122–125.

384. Оеи [Боберський І.]. Куди дорога? *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 37–40.

385. Оси [Боберський І.]. Марш Запорозжців. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 27 січня. Чис. 4. С. 10 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 27 січня. Чис. 317.

386. Оси [Боберський І.]. Ми йдемо! (З часописі «Канадійський Ранок»). *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1922. 5 мая. Чис. 103. С. 3.

387. Перевів Бб [Боберський І.]. Плян для науки руханки в гімназіях, реальних гімназіях і реальних школах. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 13 жовтня. Чис. 47 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 13 жовтня. Чис. 427. С. 13.

388. Пилипів І. Як нас перших двох заїхало до Канади? / Списав Іван Боберський. *Життя і знання. Ілюстрований популярно-науковий журнал*. Львів, 1933. Січень. Ч. 1 (64). С. 12–15.

389. Про Канаду. Розмова з проф. І. Боберським. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1928. 29 лютого. Чис. 4. С. 3–5.

390. Розмова з творцем української руханки. (Стріча з проф. Іваном Боберським). *Новий час. Ілюстрований щоденник*. Львів, 1936. 27 серпня. Чис. 193 (2308). С. 2–3; 28 серпня. Чис. 194 (2309). С. 2–3.

391. Скарбник Головної Боевої Управи [Боберський І.]. Перегляд. *Наші Стрільці в рік по Шевченківським здвизі 28 червня 1914* / Зладив Іван Боберський. Відень: Накладом Української Боевої Управи, 28 червня 1915 р. С. 33–46. (Бібліотека УБУ, ч. 1).

392. Сьпіваник Українських Січових Стрільців / [Уклав Іван Боберський]. Відень: Заходом «Артистичної Горстки», Накладом «Центральної Управи Українських Січових Стрільців», 1918. 128 с.

393. Щоденник І. Боберського про пам'ятник УСС. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових*

Стрільців проти Москви. 1914–1964. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 401.

394. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1906/7.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1907. С. 18–19.

395. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1907/8.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1908. С. 68.

396. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904.* Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 43–44.

397. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905.* Львів: Накладом наукового фонду, 1905. С. 38.

398. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906.* Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 46.

399. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907.* Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 38–39.

400. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1907/1908.* Львів: Накладом наукового фонду, 1908. С. 38–39.

401. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909.* Львів: Накладом наукового фонду, 1909. С. 13–17.

402. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910.* Львів: Накладом наукового фонду, 1910. С. 13–24.

403. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 15–24.
404. [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1911/1912*. Львів: Накладом наукового фонду, 1912. С. 16–20.
405. [Боберський І.]. Гімнастично-вокальний виступ. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 17 цвітня. Чис. 15 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 17 цвітня. Чис. 15. С. 4.
406. [Боберський І.]. Двадцять літ «Сокола-Батька». *Календар «Вістий з Запорожжя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожжя», 1913. С. 197–202.
407. [Боберський І.]. До Тернополя. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 23 жовтня. Чис. 11 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 23 жовтня. Чис. 276. С. 1.
408. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в Празі в р. 1907. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 11 лютого. Чис. 6. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 11 лютого. Чис. 6. С. 3.
409. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в Празі в р. 1907 (Другий уступ опису). *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 18 лютого. Чис. 7. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 18 лютого. Чис. 7. С. 3–4.
410. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в Празі в р. 1907 (Дальше). *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 4 марця. Чис. 9. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 4 марта. Чис. 9. С. 4.
411. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в Празі в р. 1907 (П'ятий уступ опису). *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 25 марця. Чис. 12. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 25 марта. Чис. 12. С. 4.

412. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в Празі в р. 1907 (Шестий уступ опису). *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 8 цвітня. Чис. 14. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 8 цвітня. Чис. 14. С. 3–4.
413. [Боберський І.]. Злет чеських Соколів в р. 1907 (Семий уступ опису). *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 29 цвітня. Чис. 17. С. 4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 6 мая. Чис. 18. С. 4.
414. [Боберський І.]. Міністерство освіти. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 26 мая. Чис. 20 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна й літературна часопись*. Львів, 1910. 26 мая. Чис. 367. С. 12.
415. [Боберський І.]. Олімпійські змагання. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і пожарних товариств*. Львів, 1911. 30 цвітня. Чис. 56. С. 7.
416. [Боберський І.]. Олімпійські змагання. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 30 мая. Чис. 69. Мандрівне число. С. 7.
417. [Боберський І.]. Олімпійські змагання. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 31 липня. Чис. 71. С. 10–11.
418. [Боберський І.]. Олімпійські змагання. *Календар «Вістий з Запорожжя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожжя», 1913. С. 64–68.
419. [Боберський І.]. Олімпійські змагання 1912 р. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 7.
420. [Боберський І.]. Пісня пожарних Соколів. [Львів, 1906]. 4 с.
421. [Боберський І.]. Руханка в школах. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 29 цвітня. Чис. 17. С. 4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 6 мая. Чис. 18. С. 4.

422. [Боберський І.]. Руханкові справи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі. (Дальше). *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 8 вересня. Чис. 36. С. 10–11 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 8 вересня. Чис. 412.

423. [Боберський І.]. Руханкові справи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі (Дальше). *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 15 вересня. Чис. 37. С. 11–12 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 15 вересня. Чис. 415.

424. [Боберський І.]. Руханкові справи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі. (Дальше). *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 22 вересня. Чис. 38. С. 11–12 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 22 вересня. Чис. 418.

425. [Боберський І.]. Руханкові справи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі. (Дальше). *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 29 вересня. Чис. 39. С. 18–21 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 29 вересня. Чис. 420–421.

426. [Боберський І.]. Руханкові справи на конгресі для шкільної гігієни в Парижі. (Дальше). *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 6 жовтня. Чис. 40. С. 12–13 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 6 жовтня. Чис. 424.

427. [Боберський І.]. Свобідні справи для пожарних «Соколів». *Соколські Вісти*. Львів, 1909. 27 мая. Чис. 21. С. 3–4 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 27 мая. Чис. 21. С. 3–4.

428. [Боберський І.]. Спорт в році 1910. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 3 падолиста. Чис. 51. С. 12–13.

429. [Боберський І.]. Спортовий кружок («У. С. К.»). *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1913/1914*. Львів: Накладом наукового фонду, 1914. С. 59–60.

430. [Боберський І.]. Фізичне вихованє молодежи. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/13*. Львів: Накладом наукового фонду, 1913. С. 47–53.

431. [Боберський І.]. Фізичне вихованє молодежи. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1913/14*. Львів: Накладом наукового фонду, 1914. С. 46–55.

432. [Боберський І.]. Хід на лещетах. *Сокілські Вісти*. Львів, 1909. 21 січня. Чис. 3. С. 5–6.

433. [Боберський І.]. Шкільна Руханка. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 20 січня. Чис. 3. С. 9 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 20 січня. Чис. 314.

434. Boberskyj I. Az ukran legional. Керек, epizodok. *Ukrania*. Budapest, 1916. Nr. 9–10. P. 158–174.

1.2.2. Документи і фотоматеріали

435. Альбом 50 ліття Пласту. Нью Йорк: Видання Пласту при співучасті Пластових Куренів «Червона Калина» та Чота Крилатих, 1964. 269 с.

436. Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств. Львів: Накладом видавничої кооперативи «Національне об'єднання», 1930. 62 с.

437. Балан Я. Провірення касових книг і грамот Представництва дня 16 мая 1923. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 8.

438. Балан Я. Провірення касових книг і посвідок Представництва дня 22 жовтня 1923. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 9–10.

439. Бережницка О. Гімназія яко середник висшого образования жіноцтва. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1906/7*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1907. С. 3–9.

440. «Блажен той муж...» Життєвий шлях митрополита Андрея Шептицького 29.07.1865–1.11.1944. Фотоальбом (до 150-річчя з дня народження Андрея Шептицького) / Автор ідеї та керівник проекту П. Мелень. Львів: Манускрипт, 2015. 196 с.

441. Буцманюк Ю. Мій життєпис. *Юліян Буцманюк. Монографічна студія* / За заг. ред. Михайла Хом'яка. Едмонтон, 1982. С. 14–22.

442. Важніші родпорядження ц. к. властей шкільних. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 59–61.

443. Важніші розпорядження ц. к. властей шкільних. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902*. Львів: Накладом наукового фонду, 1902. С. 27–32.

444. Важніші розпорядження ц. к. властей шкільних. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906*. Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 59–62.

445. Важніші розпорядження ц. к. властей шкільних. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 52–55.

446. Важніші розпорядження ц. к. властей шкільних. *Приватна женська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного» у Львові. Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5*. Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 41–42.

447. Важніші розпорядження ц. к. шкільних властей. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1909/10*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1910. С. 9–10.

448. Виказка чет. Івана Боберського, як референта Секретаря Військових Справ. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964.* Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. LX.

449. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Тернопіль, 1918. 1 грудня. Ч. 1. 4 с.

450. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Тернопіль, 1918. 14 грудня. Ч. 2. 8 с.

451. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Тернопіль, 1918. 16 грудня. Ч. 3. 4 с.

452. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Тернопіль, 1919. 10 січня. Ч. 4. 8 с.

453. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 31 січня. Ч. 5. 8 с.

454. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 15 лютого. Ч. 6. 8 с.

455. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 15 марта. Ч. 7. 12 с.

456. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 25 марта. Ч. 8. 12 с.

457. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 10 цвѣтня. Ч. 9. 8 с.

458. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 15 цвѣтня. Ч. 10. 8 с.

459. Вістник Державного Секретаріату Військових Справ. Станиславів, 1919. 30 цвѣтня. Ч. 11. 8 с.

460. Вістник Українського Війська. Камянець на Поділля, 1919. 31 липня. Ч. 16. 4 с.

461. Вістник Українського Війська. Камянець на Поділля, 1919. 15 серпня. Ч. 17. 4 с.
462. Вістник Українського Війська. Камянець на Поділля, 1919. 31 серпня. Ч. 18. 6 с.
463. Вістник Українського Війська. Камянець на Поділля, 1919. 10 жовтня. Ч. 19. 4 с.
464. Вячеслав Липинський. Архів Т. 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського / Ред. Іван Лисяк-Рудницький. Філядельфія, 1976. 532 с.
465. Галичина – український здвиг за матеріалами архіву Степана Гайдучка: [Альбом] / Авт. ідеї Л. Крип'якевич; упоряд. Ю. Николишин, І. Мельник; літ. ред. І. Лемко. Львів: Априорі, 2014. 268 с.
466. Головна Українська Рада до всего українського народу! *Свобода. Ілюстрована політична і просвітна часопись*. Львів, 1914. 6 серпня. Чис. 31. С. 2.
467. Грицай О. У «Сокола-Батька». Інтервю. Львів: Накладом «Вістий з Запорожа», 1913. 31 с.
468. Гузар М. Перший Свят-вечір на фронті. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964*. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 133–135.
469. Державний Секретаріат Військових Справ. *Українська Галицька Армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях в 1918–1920 рр. Матеріяли до історії*. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1960. Т. II. С. 10.
470. Державний Секретаріат Військових Справ. Напрям. *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*. Тернопіль, 1918. 1 грудня. Ч. 1. С. 1.
471. Дик Й., Балешта В., Загарійчук А. Провірення Позички Національної Оборони дня 20 мая 1920. *Звіт з Позички Національної*

Оборони в Канаді / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 8–9.

472. Дирекція. Передне слово. *Приватна женська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного» у Львові. Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5.* Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 3–4.

473. Доходи і розходи в запомогових Товариствах. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1913/14.* Львів: Накладом наукового фонду, 1914. С. 60–64.

474. Доходи і розходи в касах і запомогових товариствах. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/13.* Львів: Накладом наукового фонду, 1913. С. 61–63.

475. Жертви на наукові середники заведеня. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1912/13.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1913. С. 13.

476. За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964 / Гол. ред. Степан Ріпецький. Нью Йорк, 1967. 608 с.

477. Загальна Українська Рада. *Свобода. Ілюстрована політична, просвітна і господарська часопись.* Відень, 1915. 14 мая. Чис. 14. С. 1–2.

478. Загальні Збори (Дня 25 марта і 4 цвѣтня). *Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1903. Май–серпень. Ч. 15. С. 1–7.

479. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902.* Львів: Накладом наукового фонду, 1902. С. 32–35.

480. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1907/1908.* Львів: Накладом наукового фонду, 1908. С. 40–45.

481. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. Львів: Накладом наукового фонду, 1909. С. 41–46.

482. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. Львів: Накладом наукового фонду, 1910. С. 53–57.

483. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 52–57.

484. Запомоги для бідних учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1911/1912*. Львів: Накладом наукового фонду, 1912. С. 59–63.

485. Запомоги для бідних учеників. *Справозданє дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1894*. Львів: Накладом наукового фонду, 1894. С. 32–33.

486. Запомоги для убогих учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1902/1903*. Львів: Накладом наукового фонду, 1903. С. 57–61.

487. Запомоги для убогих учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 63–67.

488. Запомоги для убогих учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905*. Львів: Накладом наукового фонду, 1905. С. 57–60.

489. Запомоги для убогих учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906*. Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 65–69.

490. Запомоги для убогих учеників. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 57–61.

491. Засідання Боевої Управи у Львові, дня 2-го серпня 1914 р. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964.* Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 375.
492. Засідання Виділу. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1909. Вип. II. Ч. 38. С. 1–4.
493. Засідання Виділу. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1913. Вип. II. Ч. 54. С. 1–3.
494. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. Т. 2: Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. 712 с.
495. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. Т. 4 / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. 886 с.
496. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. Т. 5. Кн. 2. Зовнішня політика і міжнародне становище. 1920–1921 рр. / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан. 948 с.
497. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах 8-ми книгах. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. Т. 5. Кн. 3. Зовнішня політика і міжнародне становище. 1922–1923 рр. / Укладачі: О. Карпенко, К. Мицан; передм. М. Кугутяк. 992 с.
498. Західно-Українська Народна Республіка в документах і матеріалах Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка: альбом-каталог / Упоряд. Ю. Лисий, М. Ільків-Свидницький. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 252 с.

499. Збір учительський з кінцем року шкільного 1909/10. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1909/10.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1910. С. 3–4.
500. Збір учительський з кінцем року шкільного 1910/11. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1910/11.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1911. С. 3–4.
501. Збір учительський з кінцем року шкільного 1911/12. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1911/12.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1912. С. 3–4.
502. Збір учительський з кінцем шк. року 1901/1902. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902.* Львів: Накладом наукового фонду, 1902. С. 3–5.
503. Збір учительський з кінцем шк. року 1902/1903. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1902/1903.* Львів: Накладом наукового фонду, 1903. С. 35–37.
504. Збір учительський з кінцем шк. року 1903/1904. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904.* Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 37–39.
505. Збір учительський з кінцем шк. року 1904/1905. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905.* Львів: Накладом наукового фонду, 1905. С. 31–34.
506. Збір учительський з кінцем шк. року 1905/1906. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906.* Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 39–42.
507. Збір учительський з кінцем шк. року 1906/1907. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/7.* Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 31–34.
508. Збір учительський з кінцем шк. року 1907/1908. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1907/8.* Львів: Накладом наукового фонду, 1908. С. 3–7.

509. Збір учительський з кінцем шк. року 1908/1909. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/09*. Львів: Накладом наукового фонду, 1909. С. 3–8.
510. Збір учительський з кінцем шк. року 1909/10. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. Львів: Накладом наукового фонду, 1910. С. 3–8.
511. Звіт «Сокола-Батька» у Львові за рік 1909. Львів: Накладом «Сокола-Батька», [1910]. 24 с.
512. Звіт «Сокола-Батька» у Львові за рік 1910. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і пожарних товариств*. Львів, 1911. 30 марта. Чис. 54–55. С. 4–18.
513. Звіт «Сокола-Батька» у Львові за рік 1912. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. С. 2–11.
514. Звіт «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя. Руханка–Змаг–Пожарництво–Мандрівництво–Пласт–Стрілецьтво*. Львів, 1914. 14 березня. Чис. 91. С. 2–10.
515. Звіт гімнастичного тов. «Сокіл». *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 9 вересня. Чис. 257. С. 10.
516. Звіт гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові за рік 1908. Львів: Накладом «Сокола-Батька», [1909]. 11 с.
517. Звіт гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові за рік 1908. *Народне Слово*. Львів, 1909. 24 липня. Чис. 237. С. 12.
518. Звіт гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові за рік 1908. *Народне Слово*. Львів, 1909. 27 липня. Чис. 238. С. 10.
519. Звіт гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові за рік 1908. *Народне Слово*. Львів, 1909. 27 серпня. Чис. 251–252. С. 14.
520. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1917/1918. Львів: Накладом наукового фонду, 1918. С. 5.

521. Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913. Львів: Накладом наукового фонду, 1913. С. 43.
522. Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. 32 с.
523. Звіт руханкового товариства «Сокіл-Батько» у Львові за 1927 рік (від 10 квітня 1927 до 1 квітня 1928). Львів, 1928. 31 с.
524. Звіт руханкового товариства «Сокіл-Батько» у Львові за 1927 рік (від 10 квітня 1927 р. до 1 квітня 1928 р.). *Сокільські Вісти*. Львів, 1928. Квітень. Чис. 4. С. 12–36.
525. Звіт Товариства «Просьвіта» з діяльності за час від 1 січня 1910 до 31 грудня 1912. Львів, 1913. 164 с.
526. Звіти з гнізд. Львів. *Сокільські Вісти*. Орган Українського Сокільства. Львів, 1928. Березень. Чис. 3. С. 15.
527. ЗУНР, 1918–1923: Ілюстрована історія. Львів; Івано-Франківськ: Манускрипт, 2008. 524 с.
528. Із листів сотника Дмитра Вітовського з поля до члена УБУправи проф. Івана Боберського у Відні. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964*. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 278–280.
529. Кархут С. Коротка історія заснованя гімназії. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1906/7*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1907. С. 1–2.
530. Клясифікація учеників за другій піврік року шкільного 1906/1907. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 73.
531. Клясифікація учениць. *Приватна женьська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педатогічного» у Львові*.

Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5. Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 47–48.

532. Книга протоколів музичного товариства імені Миколи Лисенка / Упоряд, вст. ст., комент. та іменн. покажч. Я. Горака. Тернопіль: Астон, 2014. 424 с.

533. Кружки шкільної молодіжи. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1912/13.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1913. С. 16–18.

534. Кружки шкільної молодіжи. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1913/14.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1914. С. 41–43.

535. Листи Вячеслава Липинського до Осипа Назарука (1921–1930) / Упоряд. М. Дядюк; Відп. ред. серії Л. Головата; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. Львів, 2004. 156 с.

536. Листи пхор. Лева Лепкого до проф. Івана Боберського у Відні. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964.* Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 433–435.

537. Листи сот. Івана Коссака до проф. Івана Боберського (Боева Управа) у Відні. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964.* Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 378–379.

538. Листування В. Липинського / Ред. Я. Пеленський, Р. Залуцький, Х. Пеленська та ін. Київ: Смолоскип, 2003. Т. 1. 960 с.

539. Листування Михайла Грушевського / Упоряд. С. Панькова, В. Пришляк; ред. Л. Винар, П. Сохань, І. Гирич. Київ; Нью-Йорк: Простір, 2008. Т. 4: Листування Михайла Грушевського та Івана Джиджори. 552 с.

540. Літопись семінарії. *Приватна женська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного» у Львові. Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5.* Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 42–44.
541. Мала фотоенциклопедія Українських Січових Стрільців. Львів: Галицька видавничча спілка, 2004. 128 с.
542. Мицик Ю. А. Два незаних листи Івана Боберського. *Магістеріум. Історичні студії.* Київ: НаУКМА, 2015. Вип. 54. С. 87–91.
543. Мицик Ю. З листів до Михайла Грушевського. *Український історик.* Нью-Йорк; Київ; Львів; Торонто; Париж, 2002. 1–4 (152–155). С. 471–506.
544. Мицик Ю., Тарасенко І. З листів Івана Боберського до Остапа Грицяя. *Київські історичні студії: науковий журнал.* Київ, 2018. № 2 (7). С. 118–123.
545. Назарук О. Вчасна весна в Північній Алберті. З моїх подорожних записок. Львів: Накладом Української Християнської Організації, 1929. 32 с.
546. Наукові середники. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1910/11.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1911. С. 9–12.
547. Наукові середники. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1911/12.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1912. С. 12.
548. Наукові середники. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1912/13.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1913. С. 12–13.
549. Наукові середники. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1913/14.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1914. С. 35–36.
550. Носковський З. До історії сотні Зенона Носковського. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу*

Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. С. 161–170.

551. о. Микола Боберський. *Ілюстрований календар товариства «Просвіта» з літературним збірником на переступний рік 1920.* Львів, 1919. С. 357.

552. Перепись «Соколів» і «Січей» «Сокола-Батька» з 1912/13. *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914.* І річник. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 82–135.

553. Петрій І. Щоденник Володимира Стефанишина як джерело до історії Легіону УСС у 1914–1915 рр. *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.* Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 6. С. 259–272.

554. Письмо Президента д-ра Е. Петрушевича до д-ра Осипа Назарука. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді / Зладив І. Боберський.* Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 6–7.

555. Пласт (Scouting). *Звіт дирекції ц. к. гімназії у Львові за шкільний рік 1911/1912.* Львів: Накладом наукового фонду, 1912. С. 20–21.

556. Плян науки. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1909/10.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1910. С. 5–6.

557. Плян науки. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1910/11.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1911. С. 4–8.

558. Плян науки. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1911/12.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1912. С. 5–9.

559. Плян науки. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1912/13*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1913. С. 6–9.

560. Плян науки. *Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1913/14*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1914. С. 28–31.

561. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 40–44.

562. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 34–39.

563. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1907/1908*. Львів: Накладом наукового фонду, 1908. С. 7–13.

564. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. Львів: Накладом наукового фонду, 1909. С. 8–17.

565. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. Львів: Накладом наукового фонду, 1910. С. 8–24.

566. Плян науки. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 20.

567. Порадник для «Соколів» і «Січий» «На соколиних крилах» / Зладив Сень Ґорук. Львів, 1911. 340 с.

568. Послідне Провірення касових книг і посвідок Представництва 12 лютого 1924. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 10.

569. Пресова Кватира «Українських Січових Стрільців». Правильник. *Збірник праць кафедри української преси* / Ред. кол.: С. Кость (відп. ред.), І. Лубкович, М. Нечиталюк. Львів, 1995. Вип. 1. С. 189–193.

570. Прибори до науки гімнастики. *Приватна женська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного»*

у Львові. *Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5*. Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 29–30.

571. Прибори наукові. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1906/7*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1907. С. 19–21.

572. Прибори наукові. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1907/8*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1908. С. 69–71.

573. Прибори наукові. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1908/9*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1909. С. 56–60.

574. Прибори наукові. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1909/10*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1910. С. 7–9.

575. Прибори наукові. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906*. Львів: Накладом наукового фонду, 1906. С. 54–59.

576. Прибори наукові. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902*. Львів: Накладом наукового фонду, 1902. С. 22–27.

577. Проєкт Статута Наукового Товариства ім. Шевченка зладжений віділом для загальних зборів. *Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові*. Львів, 1903. Вип. I. Ч. 13. С. 7–19.

578. Пропамятний воєнний листок. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1916/1917*. Львів: Накладом наукового фонду, 1917. С. 7–10.

579. Протокол з ХХІ. Звичайної Конвенції Українського Народного Союзу, що відбулась в днях 25–30 березня 1946 р., в готелі William Penn у Pittsburgh, Pa. *Свобода. Український щоденник*. Нью Йорк; Джерзі Ситі, 1946. 25 червня. Чис. 123. С. 1–3.

580. Протокол з Третих Загальних Зборів Української Стрілецької Громади. *Стрілецькі Вісти. Орган Української Стрілецької Громади в Канаді*. Вінніпег, 1931. Чис. 1. 15 січня. С. 11–15.

581. Розпорядки Державного Секретаріату Військових справ з дня 13 падолиста 1918. *Діло*. Львів, 1918. 16 падолиста (3 ст. ст.). Чис. 263 (9823). С. 1–2.

582. Роман Шухевич у громадсько-політичному житті Західної України 1920–1939 рр.: спогади, документи, світлини / Упоряд. і відп. ред. Андрій Сова; Центр незалежних історичних студій. Львів: Апріорі, 2019. 816 с.

583. Сова А. «Вічно читаємо про війну з усіх боків». З листів Івана Боберського до Олександра Тисовського. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: збірник наукових праць / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника; редкол.: М. М. Романюк (гол. ред.) та ін. Львів, 2016. Вип. 8 (24). С. 203–216.*

584. Сова А. Документи ЦДІА України у Львові про участь Дмитра Гриця в українському товаристві «Сокіл». *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. Рік 2011, частина 2 (6). С. 55–60.

585. Сова А. Листування Євгена Коновальця зі старшиною товариства «Сокіл-Батько» у Львові. *Український визвольний рух*. Львів: Видавництво «Мс», 2006. Зб. 8. С. 5–10.

586. Сова А. «Маю много роботи і пишу коротко». З невідомого листування Івана Боберського та старшини українського товариства «Сокіл-Батько». *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: збірник наукових праць / НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника; редкол.: М. М. Романюк (гол. ред.) та ін. Львів, 2017. Вип. 9 (25). С. 502–513.*

587. Сова А. Повідомлення про загибель шефа Головного Військового Штабу УПА Дмитра Гриця. *Цитаделя: Львівський мілітарний журнал*. Рік 2010, частина 2 (4). С. 71–75.

588. Сова А. «Щирий привіт з XI Олімпійських всесвітніх змагань в Берліні!» – з невідомого листування Івана Боберського та керівництва українського товариства «Сокіл-Батько». *Новітня доба* / Відп. ред. Ігор Соляр; упоряд. і наук. ред. Михайло Романюк, Олександра Стасюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2017. Вип. 5. С. 208–214.

589. Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Республіки, від дня 1.XI.1918 почавши, до 1 січня 1919 включно. *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*. Станиславів, 1919. 31. січня. Ч. 5. С. 3.

590. Спис 116 віч в справі Позички Національної Оборони в Канаді. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 21–23.

591. Спис членів Тов. «Учительська Громада» у Львові. *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства українських учителів середніх і висших шкіл*. Львів ; Чернівці, 1911. Кн. I. С. 77–80.

592. Справозданє з діяльності Головного Виділу Товариства українських учителів середніх і висших шкіл «Учительська Громада» у Львові за час від дня 1.XI.1908 р. до 21.XI.1910 р. *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові*. Львів, 1910. Кн. IV. С. 64–66.

593. Статистичні викази. *Приватна женська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного» у Львові. Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5*. Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 45–47.

594. Статут філії львівського Товариства гімнастичного «Сокіл». Львів, 1900. 14 с.

595. Статут пожарної філії львівського товариства гімнастичного «Сокіл». Львів, 1909. 15 с.

596. Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: З печатні М. Білоуса, 1902. 10 с.
597. Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: З печатні М. Білоуса, 1903. 11 с.
598. Статут тов. гімнастичного і сторожи огневої «Січ». Коломия: З печатні М. Білоуса, 1908. 11 с.
599. Статут філії львівського Товариства гімнастичного «Сокіл». Львів, 1901. 14 с.
600. Стечишин М., Гикавий О., Дудар Р., Довганик В., Богоніс Й., Ястремський Т. Провірення Позички Національної Оборони дня 24 мая 1923. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 9.
601. Стечишин М., Угринюк В., Бичинський З., Жаровський І., Дудар Р., Ферлей Т. Провірення касових книг і посвідок Представництва дня 30 грудня 1923. *Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді* / Зладив І. Боберський. Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. С. 10.
602. Тисовський О. Пласт (scouting for boys) в українських школах. *Звіт дирекції ц. к. гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913*. Львів: Накладом наукового фонду, 1913. С. 3–45.
603. Українська політична еміграція 1919–1945: Документи і матеріали / Ю. А. Левенець (співгол.), В. А. Смолій (співгол.), В. М. Литвин, В. С. Лозицький, О. С. Онищенко, О. С. Рубльов, О. А. Удод, Ю. С. Шемшученко; Упоряд.: В. С. Лозицький (керівник), О. В. Бажан, С. І. Власенко, А. В. Кентій. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Київ: Парламентське вид-во, 2008. 928 с.

604. Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив: [У 10 т.] / За ред. Ю. Мицика. Київ: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 3 / Упоряд.: Ю. Мицик, Л. Іваннікова. 432 с.

605. Українські Січові Стрільці. Збірник фотографій до історії Українських Січових Стрільців у шести тематичних збірках / Авт. тексту Я. Онищук, упоряд. Я. Онищук, О. Панькевич. Львів, 2003. [204 с.].

606. Універзал. Головна Українська Рада до всего українського народу! *Вісти з Запорожжя. Руханка. Змаг. Пожарництво. Мандрівництво. Пласт. Стрілецьтво.* Львів, 1914. 8 серпня. Чис. 97. Число добровольців. С. 2–3.

607. Устав гімнастичного товариства «Сокіл» у Львові рр. 1892–1929. *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994* / Упоряд. А. Благітка. Львів: Основа, 1996. С. 9–10.

608. Устав Товариства опіки над німцями Українських Січових Стрільців. Зальцбург, 1918. 8 с.

609. Устав українського руханково-стрілецького товариства «Січ». Камянець, 1919. 31 с.

610. Учасники конгресу. *Пропамятна книга: Перший український просвітньо-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 641–655.

611. Учительський Збір в шкільнім році 1912/13. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1912/13.* Львів: Накладом наукового фонду, 1913. С. 3–10.

612. Учительський Збір в шкільнім році 1913/14. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1913/14.* Львів: Накладом наукового фонду, 1914. С. 3–11.

613. Учительський Збір в шкільнім році 1915/16. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1915/1916*. Львів: Накладом наукового фонду, 1916. С. 5–12.

614. Учительський Збір в шкільнім році 1916/17. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1916/1917*. Львів: Накладом наукового фонду, 1917. С. 10–17.

615. Учительський Збір в шкільнім році 1917/18. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1917/1918*. Львів: Накладом наукового фонду, 1918. С. 4–9.

616. Учительський Збір в шкільнім році 1918/19. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1918/1919*. Львів: Накладом наукового фонду, 1919. С. 3–9.

617. Учительський Збір з кінцем шк. року 1910/11. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 3–8.

618. Учительський Збір з кінцем шк. року 1911/12. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1911/1912*. Львів: Накладом наукового фонду, 1912. С. 3–9.

619. Учительський Збір з кінцем шкільного року 1906/07. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1906/7*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1907. С. 13–14.

620. Учительський збір з кінцем шкільного року 1912/13. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1912/13*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1913. С. 3–5.

621. Учительський збір з кінцем шкільного року 1913/14. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1913/14*. Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1914. С. 25–27.

622. Учительський збір. *Приватна женьська семінарія учительська з руским язиком викладовим «Руского товариства педагогічного» у Львові*.

Звіт дирекції за роки шкільні 1903/4 і 1904/5. Львів: Накладом Руского Товариства педагогічного, 1905. С. 21–23.

623. Хом'як М. Каталог українських недержавних марок. Шарлеруа, 1987. 278 с.

624. Хроніка заведення. *Звіт дирекції приватної женьської гімназії СС. Василянок у Львові за шкільний рік 1910/11.* Львів: Накладом монастиря СС. Василянок, 1911. С. 13–14.

625. Хроніка заведення. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911.* Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 48–50.

626. Хроніка закладу. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904.* Львів: Накладом наукового фонду, 1904. С. 61–63.

627. Хроніка закладу. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907.* Львів: Накладом наукового фонду, 1907. С. 55–57.

628. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. Львів, 1906. Вип. I. Ч. 25. 50 с.

629. Члени Товариства. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1908. Вип. I. Ч. 33. С. 15–27.

630. Члени Товариства. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1909. Вип. I. Ч. 37. С. 17–31.

631. Члени Товариства. *Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.* Львів, 1911. Вип. I. Ч. 45. С. 16–30.

632. Grono nauczycieli przy końcu roku szkolnego 1900. *Sprawozdanie dyrektora c. k. IV. gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1899.* Lwów: Nakładem funduszu naukowego, 1899. S. 31–34.

633. Klasyfikacya uczniów w 2 półroczu. *Sprawozdanie dyrekcyi c. k. wyższego gimnazjum w Samborze za rok szkolny 1890.* Sambor: Nakładem funduszu szkolnego, 1890. S. 65–68.

634. Nauka przedmiotów nadobowiązkowych. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1901*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1901. S. 46–49.

635. Pořad slavností ve dnech Sletu Sokolstva Slovanského 1912. Praha, 1912. 32 s.

636. Rozkład materyału naukowego. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Samborze za rok szkolny 1890*. Sambor: Nakładem funduszu szkolnego, 1890. S. 41–51.

637. Skład grona nauczycielskiego przy końcu roku szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1901*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1901. S. 37–39.

638. Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazjum w Cieszynie na podstawie nadesłanych tabel konskrypcyjnych / Ułożył Henryk Kopia. Lwów: Nakładem towarzystwa nauczycieli szkół wyższych, 1909. 167 s.

639. Zbiory naukowe. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1901*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1901. S. 56–63.

640. Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrektora c. k. IV. gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1901*. Lwów: Nakładem funduszu naukowego, 1901. S. 50–51.

641. Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1901*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1901. S. 40.

642. Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1902*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1902. S. 32.

1.2.3. Ппеца

643. Адам Коцко [Некролог]. *Вісти з Запорозжя*. Львів, 1910. 30 червня. Чис. 25 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 7 липня. Чис. 385. С. 12.
644. Бабин Е. Стрілецьтво. *Вісти з Запорозжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. С. 10.
645. Бабин Е. Стрілецький однострій. *Вісти з Запорозжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 6.
646. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1887. 13 (1) мая. Чис. 19. С. 115.
647. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1887. 20 (8) мая. Чис. 20. С. 120.
648. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1887. 5 серпня (24 липня). Чис. 31. С. 186.
649. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1888. 15 (13) мая. Чис. 21. С. 132–133.
650. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1888. 5 липня (23 червня). Чис. 27. С. 171.
651. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1888. 14 (26) жовтня. Чис. 43. С. 267.
652. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1889. 18 (30) серпня. Чис. 33. С. 411.
653. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1889. 16 (28) вересня. Чис. 37. С. 458, 460.
654. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1890. 11 (23) мая. Чис. 20. С. 272.
655. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1890. 22 червня (4 липня). Чис. 26. С. 342.

656. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1890. 24 жовтня (5 листопада). Чис. 43–44. С. 548.
657. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 25 січня (6 лютого). Чис. 4. С. 28.
658. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 17 (29) мая. Чис. 20. С. 123.
659. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 14 (26) червня. Чис. 24. С. 147.
660. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 26 липня (7 серпня). Чис. 30. С. 184.
661. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 13 (25) вересня. Чис. 37. С. 123.
662. Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. Львів, 1891. 29 листопада (11 грудня). Чис. 48. С. 291–292.
663. Бачинський Л. Бібліографія друкованих праць проф. Д-р Олександра Тисовського – Дрот-а. *Листки дружнього зв'язку. Бюлетень 1-го куреня УПС ім. Степана Тисовського*. Нью Йорк; Клівленд, 1967. Січень–лютий. Чис. 61–62. С. 9.
664. Бистрий П. Проф. І. Боберський між пластунами. *Молоде Життя. Часопис Українського Пласту*. Львів, 1928. 15 березня. Чис. 3 (51). С. 8–9.
665. Большевицькі лайки на проф. Івана Боберського. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1921. 26 цвітня. Чис. 97. С. 2.
666. Буковинський українець Роман Турушанко. *Український Сокіл. Часопис Союзу Українського Сокільства за кордоном*. Прага, 1936. Березень. Чис. 3 (18). С. 3.
667. Бучко І., Гайдучок С., Кузьмич В., Лучаківський Г., Навроцька Д., Поліха Т., Сохацький І., Терлецька М. До учениць та учеників проф.

Боберського і прихильників Його громадянської праці! *Діло*. Львів, 1923. 17 серпня. Чис. 109 (9990). С. 4.

668. В Канаді. *Нова Зоря*. Львів, 1934. 8 липня. Чис. 50 (748). С. 7.

669. В право гляди! *Діло*. Львів, 1911. 11 н. ст. березня (26 ст. ст. лютого). Чис. 55. С. 6.

670. В право гляди! *Діло*. Львів, 1911. 14 н. ст. березня (1 ст. ст.). Чис. 57. С. 6.

671. В право гляди! *Діло*. Львів, 1911. 16 н. ст. березня (3 ст. ст.). Чис. 59. С. 7.

672. В право гляди! *Діло*. Львів, 1911. 20 н. ст. березня (7 ст. ст.). Чис. 62. С. 7.

673. В право гляди! *Діло*. Львів, 1911. 24 н. ст. березня (11 ст. ст.). Чис. 66. С. 7.

674. В. Н. Минає півсторіччя. *Студентський Клич. Бюлетень українського студентського т-ва «Січ» – Грац*. Грац, 1947. Червень. Ч. 1. С. 34–36.

675. В. Н. Минає півсторіччя. *Український Грац-Леобен. У сторіччя українського студентського товариства «Січ» в Грацу, Австрія. Статті, есеї і спогади* / Гол. ред. М. Чировський. Ньюарк; Кліфтон: Товариство бувших студентів високих шкіл Грацу і Леобену «Січ», 1985. С. 110–113.

676. В. П. Здвигові змаганя. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво*. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 4–5.

677. В Станиславові. *Нова Зоря*. Львів, 1934. 14 червня. Чис. 43 (741). С. 7.

678. В Тернополі. *Нова Зоря*. Львів, 1934. 10 червня. Чис. 42 (740). С. 7.

679. Вавриків М. Український Студентський Кружок у Вінніпегу – 1927-8. *Кленовий лист. Канадійський альманах*. Вінніпег, 1929. С. 78–79.

680. Велике досягнення українських лещетарів. (З приводу посвячення домівки К. Л. К. у Славську). *Діло*. Львів, 1934. 5 березня. Чис. 58 (13603). С. 5.
681. Великому Вчителеві і Провідникові Слава! *Ілюстрований додаток до святочного числа «Змагу»*. Львів, 1938. 3 січня. Чис. 1. С. 1.
682. Весела книжка І міх сьміху. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 26 червня. Чис. 94. С. 6.
683. Виїзд проф. І. Боберського до Європи. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1932. 15 червня. Чис. 11. С. 8.
684. Виклад «Про зимові спорти». *Діло*. Львів, 1911. 7 н. ст. грудня (24 падолиста н. ст.). Чис. 271. С. 7.
685. Виклад проф. Боберського. *Діло*. Львів, 1928. 26 лютого. Чис. 44 (11298). С. 4.
686. Вислід з здвигових змагань. *Вісти з Запорожжя. Руханка–Змаг–Пожарництво–Мандрівництво–Пласт–Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. С. 9–10.
687. Вистава малюнків і сьвітлин «Артистичної Горстки» і «Пресової Кватири». *Діло*. Львів, 1918. 18 вересня (6 ст. ст.). Чис. 212 (9772). С. 3.
688. Вистава малюнків і сьвітлин «Артистичної Горстки» і «Пресової Кватири». *Діло*. Львів, 1918. 20 вересня (8 ст. ст.). Чис. 214 (9774). С. 4.
689. Вистава малюнків і сьвітлин «Артистичної Горстки» і «Пресової Кватири». *Діло*. Львів, 1918. 16 жовтня (3 ст. ст.). Чис. 235 (9795). С. 4.
690. Вистава малюнків і сьвітлин «Артистичної Горстки» і «Пресової Кватири». *Діло*. Львів, 1918. 31 жовтня (18 ст. ст.). Чис. 248 (9808). С. 3.
691. Відвідини з Канади. «Сокіл-Батько». *Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка*. Львів: Основа, 1996. С. 45–52.

692. Відвідини з Канади. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1928. Квітень. Чис. 4. С. 4–11.
693. Відкриття вистави УСС. *Діло*. Львів, 1918. 17 вересня (4 ст. ст.). Чис. 211 (9771). С. 2–3.
694. Відозва. *Свобода*. Львів, 1904. 15 (28 вересня). Чис. 38. С. 3.
695. Відповідь Івана Боберського на допис з дня 9.IV.1921. ч. 29. «У. Р. В.». *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1921. 26 цвітня. Чис. 97. С. 2.
696. Відправа для тіловиховників. Комунікат. *Краківські Вісти. Український щоденник*. Краків, 1943. 10 серпня. Чис. 173 (911). С. 6.
697. Відчит проф. Івана Боберського у Вінніпегу. *Свобода. Український дневник*. Джерзи Сіті, Н. Дж., 1926. 4 серпня. Чис. 197. С. 3.
698. Вісти з Запорожа. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво. Львів, 1914. 28 лютого. Чис. 89–90. 12 с.
699. Вісти з Запорожа. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво. Львів, 1914. 30 мая. Чис. 93 А. Самі собі. 8 с.
700. Вісти з Запорожа. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. 16 с.
701. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств. Львів, 1911. Серпень. Чис. 60. Надзвичайне число видане з нагоди посьвячення прапора «Сокола-Батька». 12 с.
702. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств. Львів, 1911. 8 вересня. Чис. 61. Здвигове число. 10 с.
703. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств. Львів, 1911. 30 марта. Чис. 54 і 55. 18 с.
704. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств. Львів, 1911. 30 грудня. Чис. 62–64. 8 с.
705. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 30 жовтня. Чис. 86 А. 8 с.

706. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 28 лютого. Чис. 66. Зимове число. 8 с.
707. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 30 марта. Чис. 67. Організаційне число. 8 с.
708. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 30 цвітня. Чис. 68. Число «Сокола-Батька». 12 с.
709. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 30 мая. Чис. 69. Мандрівне число. 8 с.
710. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 31 жовтня. Чис. 72–74. Число Богдана Хмельницького. 20 с.
711. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1912. 31 грудня. Чис. 75–76. Козаче число. 8 с.
712. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. 12 с.
713. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 30 мая. Чис. 81 і 82. 16 с.
714. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 30 вересня. Чис. 83–85. 12 с.
715. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. 12 с.
716. Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. Львів, 1913. 30 жовтня. Чис. 86 А. 8 с.
717. Волошин М. З львівського «Сокола». *Діло*. Львів, 1911. 27 н. ст. (14 ст. ст.) липня. Чис. 164. С. 7.
718. Вправи вільноруч 12 тисяч чеських Соколів на всесловянськiм здвизі в Празі 30 червня 1912. *Вісти з Запорожа. Часопись руханкових,*

змагових, мандрівних і пожежарних товариств. Львів, 1912. 31 жовтня. Чис. 72–74. Число Богдана Хмельницького. С. 6.

719. Вправи до здвигу. *Діло.* Львів, 1911. 1 н. ст. березня (14 ст. ст.) лютого. Чис. 46. С. 6.

720. Вправи до здвигу. *Діло.* Львів, 1911. 25 н. ст. (12 ст. ст.) лютого. Чис. 43. С. 6.

721. Вправи до здвигу. *Діло.* Львів, 1911. 27 н. ст. (14 ст. ст.) лютого. Чис. 44. С. 7.

722. Вправи полеві. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. С. 12.

723. Все побріхують. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись.* Львів, 1911. 31 серпня. Чис. 555. С. 12.

724. Всеславянський Сокільський здвиг. *Надзвичайний безплатний додаток до ч. 2. «Сокільських Вістей».* С. 1 : *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства.* Львів, 1932. Квітень–травень. Чис. 2.

725. Гайдучок С. Видавнича діяльність нашого сокільства. *Діло.* Львів, 1937. 16 лютого. Чис. 33 (14576). С. 6.

726. Гайдучок С. Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ. *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка.* Львів: РВО «Основа», 1996. С. 86–89.

727. Гайдучок С. Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства.* Львів, 1929. Вересень. Чис. 9. С. 7–10.

728. Гайдучок С. Заслужили на згадку. *Світло й тінь. Щомісячник. Журнал українського фотографічного товариства у Львові та його філій.* Львів, 1937. Чис. 5 (40). С. 833–835.

729. Гайдучок С. Здвигові змагання. (Критична оцінка). *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. С. 9.

730. Гайдучок С. Звязки галицьких Соколів з наддніпрянцями перед війною. *Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту*. Львів, 1937. Липень–серпень. Чис. 7–8. С. 21–24.

731. Гайдучок С. Звязки галицьких Соколів з наддніпрянцями перед війною. *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка*. Львів: Основа, 1996. С. 95–100.

732. Гайдучок С. Інтересний відчит професора Боберського. *Діло*. Львів, 1911. 12 н. ст. грудня (29 падолиста ст. ст.). Чис. 275. С. 6.

733. Гайдучок С. На маргінесі споминів д-ра С. Шухевича. *Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту*. Львів, 1930. Березень. Чис. 3. С. 22.

734. Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1937. Червень. Чис. 6. С. 9–10.

735. Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1937. Листопад. Чис. 11. С. 9–10.

736. Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1937. Грудень. Чис. 12. С. 10–11.

737. Гайдучок С. Приказ зперед 25 літ. *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка*. Львів: РВО «Основа», 1996. С. 90.

738. Гайдучок С. Приказ зперед 25 літ. *Діло*. Львів, 1939. 11 серпня. Чис. 181 (15260). С. 3.

739. Гайдучок С. Спортовий ювілей. 15-ліття Спорт. Т-ва «Україна». *Діло*. Львів, 1926. 16 вересня. Чис. 205 (10882). С. 4.

740. Гайдучок С. Стріляне. *Ілюстрована Україна*. Львів, 1913. 8 марта. Ч. 5. С. 14.

741. Гайдучок С. Хроніка Закупна Українського Городу від рр. 1911–1929. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1929. Вересень. Чис. 9. С. 11–14.
742. Гайдучок С. Хроніка Закупна Українського Городу від рр. 1911–1929. «Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. *Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка*. Львів: Основа, 1996. С. 91–94.
743. Гайдучок С. Цифри оповідають про УСС в 1914 р. *Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту*. Львів, 1935. Чис. 4. Квітень. С. 5–6.
744. Гайдучок С. Читаю і згадую. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1937. Січень. Чис. 1. С. 5–7.
745. Гайдучок С. VI. Олімпіяда в Празі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 31 липня. Чис. 71. С. 4–5.
746. Гакстен [Гайдучок С.]. Проф. Іван Боберський (з нагоди його 70-ліття). *Краківські Вісти. Український щоденник*. Краків, 1943. 14 серпня. Чис. 177 (915). С. 3–4; 15 серпня. Чис. 178 (916). С. 4–5.
747. [Гайдучок С.]. Дописи. *Нова зоря. Часопис для поширення української християнської організації*. Львів, 1928. 24 червня. Чис. 47 (149). С. 4.
748. Грушевський М. «Наша Школа». *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові*. Львів, 1909. Кн. I–II. С. 1–5.
749. Гарзд! *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 6 січня. Чис. 1. С. 24 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 6 січня. Чис. 308–309.
750. Головна Канцелярія У. Н. Союзу. Вислід праці делегатів, урядників і членів У. Н. Союзу, що взяли участь у передконвенційній кампанії за приєднання нових членів, за час від 1-го квітня до 31-го липня

1945. *Свобода. Український щоденник*. Нью Йорк; Джерзі Ситі, 1945. 28 серпня. Чис. 168. С. 3.

751. Грицай О. В перші роковини смерти полк. Е. Коновальця. *Свобода. Український щоденник*. Джерзі Ситі, Н. Дж., 1939. 23 травня. Чис. 118. С. 2.

752. Громадський діяч і тіловихователь. *Новини Самбора*. Самбір, 2013. 15 жовтня. № 75 (1289). С. 3.

753. Гімнастично-вокальний виступ. *Соکیلські Вісти*. Львів, 1909. 17 цвітня. Чис. 15 : *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись*. Львів, 1909. 17 цвітня. Чис. 15. С. 4.

754. Два шляхи – одна мета. *Календар альманах на 1944 рік*. Краків; Львів: Українське видавництво, 1943. С. 122–124.

755. XXI. Загальні Збори «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 15 цвітня. Чис. 92. С. 2–4.

756. Делегати і їх заступники XVIII. Головної Конвенції У. Н. Союзу. *Свобода. Український дневник*. Джерзі Ситі, Н. Дж., 1933. 18 квітня. Чис. 88. С. 3.

757. Десять заповідей українського «Сокола»(-ки). *Український Сокіл. Односторонка Союзу Українського Сокілства за кордоном для вшанування 40-ліття діяльності Сокола-Батька у Львові*. Прага, 1934. С. 4.

758. Дирекція прив. женської гімназії. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 18 серпня. Чис. 247. С. 15.

759. Діло. Львів, 1911. 15 н. ст. (2 ст. ст.) грудня. Чис. 278. С. 7.

760. Діло. Львів, 1934. 30 червня. Чис. 170 (13715). С. 7.

761. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 1 н. ст. серпня (19 липня ст. ст.). Чис. 168. С. 6.

762. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 10 н. ст. липня (27 ст. ст. червня). Чис. 150. С. 7.

763. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 10 н. ст. серпня (28 липня ст. ст.). Чис. 176. С. 7.
764. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 11 н. ст. серпня (29 липня ст. ст.). Чис. 177. С. 7.
765. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 12 н. ст. серпня (30 липня ст. ст.). Чис. 178. С. 6.
766. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 14 н. ст. (1 ст. ст.) липня. Чис. 153. С. 7.
767. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 14 н. ст. серпня (1 ст. ст.). Чис. 179. С. 6.
768. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 15 н. ст. (2 ст. ст.) липня. Чис. 154. С. 5.
769. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 15 н. ст. серпня (2 ст. ст.). Чис. 180. С. 7.
770. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 16 н. ст. серпня (3 ст. ст.). Чис. 181. С. 7.
771. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 18 н. ст. (5 ст. ст.) липня. Чис. 156. С. 7.
772. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 2 н. ст. серпня (20 липня ст. ст.). Чис. 169. С. 6.
773. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 20 н. ст. (7 ст. ст.) липня. Чис. 158. С. 7.
774. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 21 н. ст. (8 ст. ст.) липня. Чис. 159. С. 7.
775. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 22 н. ст. (9 ст. ст.) липня. Чис. 160. С. 6.
776. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 25 н. ст. (12 ст. ст.) липня. Чис. 162. С. 7.
777. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 27 н. ст. (14 ст. ст.) липня. Чис. 164. С. 7.

778. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 28 н. ст. (15 ст. ст.) липня. Чис. 165. С. 7.
779. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 29 н. ст. (16 ст. ст.) липня. Чис. 166. С. 6.
780. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 3 н. ст. серпня (21 липня ст. ст.). Чис. 170. С. 6.
781. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 31 н. ст. (18 ст. ст.) липня. Чис. 167. С. 7.
782. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 4 н. ст. серпня (22 липня ст. ст.). Чис. 172. С. 6.
783. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 5 н. ст. серпня (23 липня ст. ст.). Чис. 172. С. 6.
784. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 7 н. ст. серпня (25 липня ст. ст.). Чис. 173. С. 7.
785. Дня 10 вересня 1911. *Діло*. Львів, 1911. 9 н. ст. серпня (27 липня ст. ст.). Чис. 175. С. 7.
786. До історії оснований Товариства. *Український емігрант. Місячник присвячений справам еміграції і рееміграції під начальною редакцією Д-ра Володимира Бачинського*. Львів, 1927. 1 квітня. Чис. 1–2. С. 1–3.
787. До хв. пластових гуртків! *Вісти з Запорожя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрільцтво*. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 10.
788. Домашнє сокільське сьвято. *Діло*. Львів, 1911. 16 н. с. (3 жовтня ст. ст.). Чис. 229. С. 6.
789. Дорошенко В. Іван Боберський (Посмертна згадка). *Наше Життя*. Авґсбург, 1947. 1 грудня. Чис. 45 (140). С. 4.
790. II. Прилюдні змаганя. *Вісти з Запорожя*. Львів, 1910. 13 жовтня. Чис. 47 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 13 жовтня. Чис. 427. С. 14.

791. Дружина «України» (15.X.1911) на площі «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 4.
792. Дужці на змаганнях «України». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1913. 30 цвітня. Чис. 80. С. 5.
793. Жалоба О. Руханково-музичний вечір в честь І. Франка. *Ілюстрована Україна.* Львів, 1913. 15 грудня. Ч. 24. С. 12.
794. Жарський Е. Іван Боберський. Світлій пам'яті великого фізкультурника. *Українська Трибуна.* Мюнхен, 1947. 20 листопада.
795. З. К. Українець на Олімпійських Зимових Ігрищах. *Діло.* Львів, 1936. 25 лютого. Чис. 42 (14290). С. 7.
796. З побуту проф. Івана Боберського у Львові. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові.* Львів, 1928. 29 лютого. Чис. 4. С. 7.
797. З товариства «Учительська Громада». *Діло.* Львів, 1923. 27 жовтня. Чис. 167 (10048). С. 4.
798. Загальні Збори. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 12.
799. Загальні збори Товариства Українських Учителів Висших Шкіл «Учительська Громада». *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові.* Львів, 1909. Кн. I–II. С. 132–135.
800. Засідання Гол. Виділу. *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові.* Львів, 1910. Кн. III. С. 67.
801. Заячківський М., Франко Т. Дотягніть Скибу до Кінця. *Нове Поле. Канадійський Альманах.* Вінніпег, 1927. С. 147–149.

802. Зелений А. «Україна». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 4.
803. Зі здвигу. *Товариш. Ілюстрована просьвітна часопись.* Львів, 1914. 18 липня. Ч. 20–21. С. 1.
804. З'їзд відпоручників пожарних «Соколів». *Свобода.* Львів, 1906. 23 марта. Чис. 9–10. С. 13.
805. З'їзд славянських Соколів в Загребі. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись.* Львів, 1911. 12 серпня. Чис. 547. С. 10–11.
806. Змаганя в дужаню і двиганю тягарів. *Діло.* Львів, 1912. 25 н. ст. березня (12 ст. ст.) марта. Чис. 8057. С. 6.
807. ик. Руханково-звуковий виступ спортового кружка акад. гімназії у Львові. *Вісти з Запорожжя.* Львів, 1910. 10 січня. Чис. 6 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись.* Львів, 1910. 11 лютого. Чис. 323–324. С. 14.
808. І. М. [Мриц І.]. Лещетарство. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства.* Львів, 1929. Січень. Чис. 1. С. 15–16; Лютий. Чис. 2. С. 3–5.
809. І. Н. Руханковий Вечір Сокола-Батька. В 60-ліття проф. Івана Боберського. *Діло.* Львів, 1934. 19 лютого. Чис. 44 (13589). С. 4–5.
810. Іван Боберський. *Вісті. Тижневик для українських робітників з Ген. Губернаторства (вкл. з Галичиною).* Берлін, 1943. 4 листопада. Чис. 44. С. 1.
811. Із наших спортів. *Діло.* Львів, 1912. 24 січня. Чис. 18. С. 7.
812. Ільчишин Д. Робота Товариства Опіки. *Кленовий лист. Канадійський альманах.* Вінніпег, 1929. С. 118–120.
813. Кажуть, що канадійські українці греко-католики приготовляють делегацію до Папи. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу.* Джерзи Сіти, 1922. 7 серпня. Чис. 181. С. 1.

814. Канада. Зїзд українських учителів в Вінніпегу. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові.* Львів, 1928. 31 серпня. Чис. 16. С. 5.

815. Канадійська Бібліотека ім. І. Боберського. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові.* Львів, 1934. 20 червня. Чис. 9. С. 4.

816. Кленовий лист. Канадійський альманах. Вінніпег, 1929. 160 с.

817. Клуб «Україна» – І. дружина. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1912. 30 цвітня. Чис. 68. Число «Сокола-Батька». С. 4.

818. Книжки інших видавництв. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу.* Джерзи Сіти, 1920. 19 жовтня. Чис. 126. С. 4.

819. Кождий схоче побачити рідний край підчас війни! *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу.* Джерзи Сіти, 1920. 14 серпня. Чис. 98. С. 5.

820. Комінікат Референтури тіловиховання УЦК. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 8 серпня. Чис. 172 (910). С. 6.

821. Комінікат Референтури тіловиховання УЦК. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 10 серпня. Чис. 173 (911). С. 6.

822. Конкурс. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 10 серпня. Чис. 173 (911). С. 6.

823. Королик Р. Надзвичайні загальні збори «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво.* Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 2.

824. Краска вилогів стрільців організації «С.-Б.». *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецтво.* Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 8.

825. Кривоносенко. [Білостоцький Т.]. Проф. Дарії Навроцькій-Юноні. З приводу почесного відзначення Золотим Юрієм. *Листки*

дружнього зв'язку. *Бюлетень 1-го куреня УПС ім. Степана Тисовського*. Нью-Йорк; Клівленд, 1972. Осінь. Чис. 73. С. 4.

826. Ку-ба. Приказ кошового батька (в теорії і практиці). *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1911. 31 серпня. Чис. 555. С. 13.

827. Кумка М. Українські школи в Канаді. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1932. 15 червня. Чис. 11. С. 4–5.

828. Кумка М. Як провадити Рідну Школу в Канаді. *Нове Поле. Канадійський Альманах*. Вінніпег, 1927. С. 12–25.

829. Купуйте Міх сьміху. *Пластовий Табор*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 6–7. С. 1–3 : *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. С. 3.

830.

831. Лімницький М. Батько українського сокільства (З нагоди свята в честь проф. Івана Боберського). *Новий час. Ілюстрований щоденник*. Львів, 1934. 16 лютого. Чис. 35. С. 2–3.

832. М. К-ий. Краєва відправа референтів тіловиховання. *Краківські Вісті. Український щоденник*. Краків, 1943. 18 серпня. Чис. 180 (918). С. 6.

833. М. К-ий. Краєвий з'їзд референтів тіловиховання. *Краківські Вісті. Український щоденник*. Краків, 1943. 20 серпня. Чис. 182 (920). С. 6.

834. М. К-ий. Ювілей проф. І. Боберського. *Дорога. Ілюстрований журнал*. Краків; Львів, 1943. Серпень–вересень. Ч. 8–9. С. 114.

835. М. Ф-ч. [Мирон Федусевич]. «Сокіл III» у Львові. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 31 марта. Чис. 79. С. 4–5.

836. Малковичі, п. Перемишль. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1935. Жовтень. Чис. 10. С. 4.

837. Н. Й. Записник адрес з міста Вінніпега. *Кленовий лист. Канадійський альманах*. Вінніпег, 1929. С. 156–160.

838. На Здвиг всіх славянських «Соколів» в Празі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1912. 30 мая. Чис. 69. Мандрівне число. С. 7.
839. На пресовий фонд «Свободи». *Свобода. Український щоденник.* Джерзі Ситі; Нью Йорк, 1947. 1 листопада. Чис. 255. С. 3.
840. На фонд ім. проф. І. Боберського. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 31 жовтня. Чис. 244 (982). С. 6.
841. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1886. 17 (7) марця. Чис. 11. С. 62–63.
842. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1886. 2 цвѣтня (21 марця). Чис. 13. С. 75–76.
843. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1886. 30 (18 цвѣтня). Чис. 17. С. 101–102.
844. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1886. 28 (16) мая. Чис. 21. С. 122–123.
845. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1886. 3 серпня (22 липня). Чис. 30. С. 182–183.
846. Нагърний В. Працюймо, а Богъ намъ поможе! *Батькôвщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу.* Львів, 1887. 14 (2) цвѣтня. Чис. 15. С. 86–88.
847. Над могилою бл. п. Адама Коцка. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвѣтна, політична й літературна часопись.* Львів, 1910. 12 липня. Чис. 387. С. 1.

848. Над свіжою могилою... *Студентський Клич. Бюлетень українського студентського т-ва «Січ» – Грац.* Грац, 1947. Жовтень–листопад. Ч. 2. С. 3–4.
849. Назарук О. Співаник стрільців. *Діло.* Львів, 1918. 4 жовтня (20 вересня ст. ст.). Чис. 225 (9785). С. 2.
850. О. Т. Школярські загороди. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 7–9.
851. Оден з Соколів. Тов[ариство] «Сокіл» у Львові. *Діло.* Львів, 1909. 20 н. ст. (7 ст. ст.) грудня. Чис. 281. С. 3.
852. Омельчук А. Трийцять п'ять літ. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства.* Львів, 1929. Вересень. Чис. 9. С. 2–4.
853. Оповідки. Сокільські вістки. *Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись.* Львів, 1909. 12 серпня. Чис. 32. С. 7.
854. П. Ф. [Франко П.]. Гра в свинки. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 11.
855. Пастернак Я. Що має сьвітлити amator-світливець? *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1912. 28 лютого. Чис. 66. Зимове число. С. 2–3.
856. Перед здвигом. *Діло.* Львів, 1911. 8 н. ст. вересня (26 ст. ст. серпня). Чис. 199. С. 5.
857. Перше свято в честь проф. І. Боберського. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 28 серпня. Чис. 189 (927). С. 6.
858. І. стріляне до влучі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. С. 12.
859. І Краєвий здвиг. «Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. *Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка.* Львів: РВО «Основа», 1996. С. 106–107.

860. І Краєвий здвиг. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1911. 30 грудня. Чис. 62–64. С. 2–3.
861. Перший краєвий здвиг сокільський. *Діло*. Львів, 1911. 11 н. ст. вересня (29 ст. ст. серпня). Чис. 201. С. 3–5.
862. Пишіть! *Нове Поле*. *Канадійський Альманах*. Вінніпег, 1927. С. 171.
863. Пласт. *Вісти з Запорожжя*. *Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 30 цвітня. Чис. 80. С. 4.
864. Пластовий Табор. Львів, 1914. 14 марта. Чис. 2. С. 1–2 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 14 марта. Чис. 91.
865. Пластовий Табор. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 4. С. 1–2 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93.
866. Пластовий Табор. Львів, 1914. 15 цвітня. Чис. 3. С. 1 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 15 цвітня. Чис. 92.
867. Пластовий Табор. Львів, 1914. 26 червня. Чис. 5. С. 1–2 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 26 червня. Чис. 94.
868. Пластовий Табор. Львів, 1914. 28 лютого. Чис. 1. С. 1–2 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 28 лютого. Чис. 89–90.
869. Пластовий Табор. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 6–7. С. 1–3 : Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво. Львів, 1914. 30 липня. Чис. 95–96.
870. Пластовий улад. *Вісти з Запорожжя*. *Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 12.

871. Пластовий цінник. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 9.
872. По здвизі в Празі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 31 липня. Чис. 71. С. 1–2.
873. Помер Осип Кленка. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1932. Вересень–жовтень. Чис. 5. С. 4.
874. Померли. о. Микола Боберський. *Діло*. Львів, 1918. 25 серпня (12 ст. ст.). Чис. 192 (9752). С. 3.
875. Постанови про відзнаки. *Пластовий Табор*. Львів, 1914. 15 цвітня. Чис. 3. С. 1 : *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 15 цвітня. Чис. 92.
876. Постанови що до стрілецьких старшин в організації «С.-Б.». *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 15 мая. Чис. 93. С. 7–8.
877. Похорони бл. п. Адама Коцка. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 17 липня. Чис. 389. С. 1.
878. Прапор для «Сокола-Батька». *Діло*. Львів, 1911. 6 н. ст. березня (21 ст. ст. лютого). Чис. 50. С. 7.
879. Прапор «Сокола-Батька». *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1911. Серпень. Чис. 60. С. 11–12.
880. Приготовлення до здвигу. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1911. 30 травня. Чис. 57. С. 10.
881. Приїзд проф. І. Боберського. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1928. 17 лютого. Чис. 3. С. 7.
882. Прикази до здвигу. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1911. 8 вересня. Чис. 61. С. 2–5.

883. Приятелів емігрантів. З нагоди 60 роковин життя проф. І. Боберського. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1933. 31 жовтня. Чис. 20. С. 3.
884. Про поїздку на всеславянський здиґ в Празі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 8.
885. Промова проф. університету Др. Ст. Рудницького, виголошена на руханковім вечері тов. «Україна» 16 грудня 1911. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 2.
886. Проф. Боберський в Європі. *Український емігрант. Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1931. 31 липня. Чис. 14. С. 8.
887. Проф. Іван Боберський. *Діло*. Львів, 1928. 2 березня. Чис. 48 (11302). С. 3.
888. Проф. Іван Боберський. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1933. Вересень–жовтень. Чис. 5. С. 2–3.
889. Проф. Іван Боберський у 60-ліття уродин. *Спортові Вісти*. Львів, 1933. 4 вересня. Ч. 14. С. 3–4.
890. Проф. І. Боберський. *Світ. Ілюстрований часопис*. Львів, 1928. 10 квітня. Чис. 7. С. 15.
891. Проф. Іван Боберський в Канаді. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1920. 30 грудня. Чис. 157. С. 2.
892. Проф. Ів. Боберський на плетінках. Канада [Світлина]. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1929. Листопад–грудень. Чис. 11–12. С. 8.
893. Професор Боберський у Нью Йорку. *Свобода. Український дневник*. Джерзи Сіті, Н. Дж., 1931. 17 серпня. Чис. 190. С. 1.

894. Р. К. Підстава Ідеології Українського Сокоільства. На маргінесі «Десять заповідей Українського Сокола. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокоільства*. Львів, 1933. Січень–лютень. Чис. 1. С. 1–2.
895. Раковський І. Засноване Товариства «Учительська Громада». *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові*. Львів, 1909. Кн. I–II. С. 6–10.
896. Редакційний Комітет. До всіх Соколів і Січій. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 12 серпня. Чис. 1. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 12 серпня. Чис. 245.
897. Резолюція ухвалена на Громадних Зборах Українців у Виннипегу дня 22 цвітня, 1922. в салі промислового бюра. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1922. 4 мая. Чис. 102. С. 2.
898. Руханковий Вечір «С-Б» в 60-ліття побр. проф. І. Боберського, Батька Українського Сокоільства. *Новий час. Ілюстрований щоденник*. Львів, 1934. 19 лютня. Чис. 37. С. 5.
899. Рухові забави і гри. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу*. Джерзи Сіти, 1919. 30 серпня. Чис. 103. С. 4.
900. С. Северина [Парилле С.]. 30-ліття важної нашої станиці. З нагоди ювілею Гімназії СС. Василянок у Львові. *Свобода. Український щоденник*. Джерзі Сіти, Н. Дж., 1936. 1 вересня. Чис. 204. С. 2.
901. Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу. Джерзи Сіти, 1920. 17 липня. Чис. 86. С. 1.
902. Святкування 70-ліття уродин проф. Івана Боберського. *Краківські Вісти. Український щоденник*. Краків, 1943. 4 липня. Чис. 142 (880). С. 6.
903. Ситківка. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 4 вересня. Чис. 255. С. 1, 9.
904. Січові Прикази від Головного Січового Комітету. *Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просвіті і науці*. Львів, 1912. Май. Чис. 5. С. 1–2.

905. Скавинський П. «У. С. К.». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1912. 30 січня. Чис. 65. С. 5–6.
906. Скегар Г. Голоси читачів. *Свобода. Український дневник.* Джерзи Ситі, Н. Дж., 1931. 25 серпня. Чис. 197. С. 3.
907. Слухайте, слухайте, тут батько Боберський! *Змаг. Спортовий тиждневик.* Львів, 1937. 2 липня. Чис. 25. С. 1.
908. Сокіл-Батько. Вправи в стрілянню. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1913. 28 лютого. Чис. 77–78. С. 12.
909. «Сокіл-Батько». Всі наші філії «Січи» і «Соколи». *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств.* Львів, 1913. 30 мая. Чис. 81 і 82. С. 1.
910. Сокіл-Батько. До друзів Соколів, що задумують прибути на здвиг до Львова 10 вересня с. р. *Діло.* Львів, 1911. 22 н. ст. (9 ст. ст.) серпня. Чис. 185. С. 7.
911. Сокіл-Батько. Краєвий здвиг 10 вересня 1911. *Діло.* Львів, 1911. 25 н. ст. (12 ст. ст.) серпня. Чис. 188. С. 5.
912. «Сокіл-Батько». На здвиг до Львова 18 червня 1911. *Вісти з Запорожжя.* Львів, 1911. 30 березня. Чис. 54–55. С. 1.
913. Сокіл гімнастичне тов. у Львові. *Свобода. Політичне, просвітне і господарске письмо для народу.* Львів, 1902. 21 марця (3 цвітня). Чис. 12. С. 3.
914. Сокіл з Праги. Українське Сокільство і народне мистецтво на Всесокільській Виставі в Празі в Ч. С. Р. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства.* Львів, 1932. Липень. Чис. 4. С. 4.
915. «Сокіл-Батько». *Вісти з Запорожжя.* Львів, 1911. Серпень. Чис. 60. С. 3–4.
916. Сокільський здвиг в Празі. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і пожежарних товариств.* Львів, 1911. 30 грудня. Чис. 62–64. С. 8.

917. «Соколи» і «Січи» в 1903-ім році. *Діло*. Львів, 1904. 12 (25) січня. Чис. 8. С. 1–2.
918. Співаник Українських Січових Стрільців. *Діло*. Львів, 1918. 24 серпня (11 ст. ст.). Чис. 191 (9751). С. 4.
919. Співаник Українських Січових Стрільців. *Діло*. Львів, 1918. 27 серпня (14 ст. ст.). Чис. 193 (9753). С. 4.
920. Співаник Українських Січових Стрільців. *Діло*. Львів, 1918. 29 серпня (16 ст. ст.). Чис. 195 (9755). С. 4.
921. Співаник Українських Січових Стрільців. *Діло*. Львів, 1918. 31 серпня (18 ст. ст.). Чис. 197 (9757). С. 4.
922. Старшина Сокола. Позір! *Свобода*. *Ілюстрована політична і просвітна часопись*. Львів, 1914. 4 червня. Чис. 22. С. 9.
923. Старшина Тов. гімн. «Сокіл» у Львові. Гаразд! *Свобода*. Львів, 1904. 21 червня (7 липня). Чис. 26. С. 2–3.
924. Старшина Товар. гімн. «Сокіл» у Львові. Родимці! *Свобода*. Львів, 1904. 21 жовтня (3 падолиста). Чис. 43. С. 4.
925. Стрільняє до влучі. *Діло*. Львів, 1913. 18 квітня. Чис. 86. С. 5.
926. Стрічі дружини УСК з дружинами інших клубів. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 27 жовтня. Чис. 49 : *Народне Слово*. *Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 27 жовтня. Чис. 433. С. 12.
927. Св'ято І. Франка в «Соколі-Батьку». *Вісти з Запорожжя*. *Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 2–3.
928. Т-во св. Рафаїла в Канаді. *Український емігрант*. *Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1927. 10 грудня. Чис. 7. С. 6–7.
929. 1925–1935. *Український емігрант*. *Орган Товариства Опіки над Українськими Емігрантами у Львові*. Львів, 1935. Травень. Чис. 2. С. 2.

930. III. змагання в стрілянню. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств.* Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 12.
931. III. нагородне стріляне до влучі. *Діло.* Львів, 1913. 8 грудня. Чис. 273. С. 6.
932. Тризуб у честь проф. І. Боберського. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 20 серпня. Чис. 182 (920). С. 6.
933. Трильовський К., Зінкевич С. Перші січові прикази на 6 Загальне Січове Свято. *Січові вісти. Письмо присвячене січовим справам просвіті і науці.* Львів, 1912. Червень. Чис. 6. С. 1–3.
934. У 70-ліття Батька Українського Тіловиховання. *Краківські Вісті. Український щоденник.* Краків, 1943. 12 серпня. Чис. 175 (913). С. 6.
935. Українська Боева Управа. Оповіденє. *Вісти з Запорожжя. Руханка. Змаг. Пожарництво. Мандрівництво. Пласт. Стрілецтво.* Львів, 1914. 8 серпня. Чис 97. Число добровольців. С. 3.
936. Українська Позичка в Канаді. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу.* Джерзи Сіти, 1923. 16 січня. Чис. 13. С. 1.
937. Українське життя в Канаді. *Діло.* Львів, 1922. 9 вересня. Чис. 8 (9839). С. 2.
938. Український День у Виннипегу, Манитоба, Канада. *Свобода. Урядовий орган Українського Народного Союзу.* Джерзи Сіти, 1922. 4 мая. Чис. 102. С. 2.
939. Український Жіночий Спортовий Кружок при дівочій гімназії СС.Василіянок у Львові. *Спортові Вісти. Орган Українського Спортового Союзу у Львові.* Львів, 1931. 1 жовтня. Ч. 16. С. 1.
940. Українські Соколи на IX. Здвизі в Празі. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства.* Львів, 1932. Вересень–жовтень. Чис. 5. С. 1–2.
941. Українці в Гарміш-Партенкірхен. *Діло.* Львів, 1936. 8 лютого. Чис. 30 (14278). С. 7.

942. Українці на Олімпійських Ігрищах. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1936. Березень. Чис. 3. С. 5.
943. Ученики академічної гімназії у Львові. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 3 лютого. Чис. 320. С. 7.
944. Ученики академічної гімназії у Львові. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 5 лютого. Чис. 321. С. 12.
945. Ученики академічної гімназії у Львові. *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 8 лютого. Чис. 322. С. 8.
946. Фарма. Канадійський альманах. 1930 / Зредагував Д. М. Ільчишин. Вінніпег: Накладом і заходом Товариства опіки над українськими переселенцями імени св. Рафаїла в Канаді, 1929. 128 с.
947. Федусевич М. Початки Пластового Руху у перспективі сорокліття. *Пластовий шлях*. Мюнхен, 1951. Серпень. Чис. 5. С. 14–17.
948. Фестин львівського «Сокола». *Діло*. Львів, 1909. 9 н. ст. липня (26 ст. ст. червня). Чис. 148. С. 3.
949. Франко Іван. Не пора!.. *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. Львів, 1914. 30 мая. Чис. 93 А. Самі собі. С. 8.
950. Франко П. Каблуківка (Крокет). *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 4–7.
951. Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 16 жовтня. Чис. 10. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 16 жовтня. Чис. 273.
952. Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 23 жовтня. Чис. 11. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-*

просьвітна, політична й літературна часопись. Львів, 1909. 23 жовтня. Чис. 276.

953. Франко П. Кілька рад грачів «Союзняка». *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 30 жовтня. Чис. 12. С. 1–2 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 30 жовтня. Чис. 279.

954. Франко П. Підбиванка. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 9–11.

955. Франко П. Пластуни. *Діло*. Львів, 1911. 2 грудня. Чис. 268. 2 н. ст. (19 падолиста ст. ст.). С. 1–2.

956. Франко П. Руханковий вечер Академічної гімназії у Львові. *Вісти з Запорожжя*. Львів, 1910. 22 грудня. Чис. 60 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просьвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1910. 24 грудня. Чис. 454. С. 11.

957. Франко Т. З нашого спорту. *Ілюстрована Україна*. Львів, 1913. 12 цвітня. Чис. 7. С. 13–14.

958. Франко Т. Руханка у Греків. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств*. Львів, 1913. 30 грудня. Чис. 86–88. С. 3–4.

959. Цікаве справозданє. *Свобода. Політична, просьвітна і господарська часопись*. Львів, 1907. 22 серпня. Чис. 36. С. 8.

960. Цвьяшки. *Діло*. Львів, 1911. 16 н. ст. (3 ст. ст.) вересня. Чис. 206. С. 6.

961. Цвьяшки. *Діло*. Львів, 1911. 18 н. ст. (5 ст. ст.) вересня. Чис. 207. С. 7.

962. Цвьяшки. *Діло*. Львів, 1911. 20 н. ст. (7 ст. ст.) вересня. Чис. 209. С. 6.

963. Цвьяшки. *Діло*. Львів, 1911. 22 н. ст. (9 ст. ст.) вересня. Чис. 210. С. 7.

964. Чета Сокола-Батька, яка станула до походу на всеславянськiм здвизi в Празi 30 червня 1912. *Вiсти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрiвних i пожарних товариств.* Львiв, 1912. 31 липня. Чис. 71. С. 1.
965. Четвертi нагороднi змаганя в стрiляню. *Дiло.* Львiв, 1914. 5 марта. Чис. 49. С. 6.
966. Чи варто було iхати до Праги? *Вiсти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрiвних i пожарних товариств.* Львiв, 1912. 31 липня. Чис. 71. С. 2–4.
967. Член «С.-Б.». Календар «Вiстий з Запорожжя» на 1914 рiк. *Вiсти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрiвництво, Пласт, Стрiлецтво.* Львiв, 1914. 28 лютого. Чис. 89–90. С. 8–9.
968. Члени прийнятi в р. 1913. *Вiсти з Запорожжя. Руханка–Змаг–Пожарництво–Мандрiвництво–Пласт–Стрiлецтво.* Львiв, 1914. 14 марта. Чис. 91. С. 5.
969. Члени «Укр. Змагового Союзу» на лещетах. *Вiсти з Запорожжя.* Львiв, 1912. 28 лютого. Чис. 66. С. 2.
970. Чорноморський І. Наша Мекка. Справа викупна «Українського Городу» у Львові. *Дiло.* Львiв, 1928. 14 липня. Чис. 154 (11407). С. 2–3.
971. Шевченковий ювілейний здвиг у Львові 27.28.29.VI.1914 (Жерельний звіт з роботи для науки на будучність). *Вiсти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрiвництво, Пласт, Стрiлецтво.* Львiв, 1914. 30 липня. Чис. 95–96. Подвійне число. С. 4–7.
972. Шмігельський В. В справі лікарського нагляду над шкільною молодіжю. (Декілька заміток з нагоди ІІІ міжнародного конгресу шкільної гігієни в Парижі). *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства «Учительська Громада» у Львові.* Львiв, 1910. Кн. ІV. С. 22–24.
973. Ювілейний Здвиг українських Соколів і Січовиків. *Свобода. Ілюстрована політична і просвітна часопись.* Львiв, 1914. 2 липня. Чис. 26. С. 6–7.

974. Ювілейний рік проф. І. Боберського. *Краківські Вісті. Український щоденник*. Краків, 1943. 12 серпня. Чис. 175 (913). С. 5.
975. Яців Н. Причинки до історії українського сокільства. *Сокільські Вісти. Орган українського сокільства*. Львів, 1928. Березень. Чис. 3. С. 3–6.
976. Blue boy [Гайдучок С.]. Діяльність проф. І. Боберського в Канаді. *Український Сокіл. Ілюстрований Журнал Українського Т-ва «Сокіл» в Південній Америці*. Буенос Айрес, 1934. № 3. С. 15–16.
977. Blue Boy [Гайдучок С.]. Лещетами довкруги Львова. *Діло*. Львів, 1929. Чис. 61 (11402). 20 березня. С. 3.
978. Blue boy [Гайдучок С.]. Ми й Вони. «Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. *Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка*. Львів: РВО «Основа», 1996. С. 84–86.
979. Blue boy [Гайдучок С.]. Ми й Вони. *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. Львів, 1929. Вересень. Чис. 9. С. 14–15.
980. Blue boy [Гайдучок С.]. Січово-сокільські майдани. *Діло*. Львів, 1922. 30 вересня. Чис. 23 (9854). С. 7.
981. Blue boy [Гайдучок С.]. Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 6 падолиста. Чис. 13. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 6 падолиста. Чис. 282.
982. Blue boy [Гайдучок С.]. Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 13 падолиста. Чис. 13. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 13 падолиста. Чис. 285.
983. Blue boy [Гайдучок С.]. Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 20 падолиста. Чис. 15. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 20 падолиста. Чис. 288.
984. Blue boy [Гайдучок С.]. Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 25 падолиста. Чис. 16. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована,*

популярно-просвітна, політична й літературна часопись. Львів, 1909. 25 падолиста. Чис. 290.

985. Blue boy [Гайдучок С.]. Association Football. *Сокільські Вісти*. Львів, 1909. 3 грудня. Чис. 17. С. 1 : *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. Львів, 1909. 3 грудня. Чис. 293 і 294.

986. Cenar E. Pierwszy występ Sokoła ruskiego. *Przewodnik gimnastyczny*. Lwów, 1902. Maj. Nr. 5. S. 35–36.

987. Pražský ilustrovaný kurýr. Praha, 1912. 8 července. P. 1.

1.2.4. Спогади

988. Беч Л. З. Пласт в перемиській українській гімназії. (Сторінки історії б. Куріня У. У. П. Ю. ім. Ів. Богуна). «*Де срібнолентий Сян пливе*». *Пропамятна книга ювілею 50-ліття української державної гімназії в Перемишлі. 1888–1938*. Перемишль: Накладом Ювілейного Комітету, 1938. С. 85–93.

989. Боберський І. Спомин постійного змагання. *Двадцятьпятьліття товариства «Учительська Громада»*. Ювілейний науковий збірник. Львів: Накладом товариства «Учительська Громада», 1935. С. 248.

990. Боднар Ю. На сокільському здвизі 1911 р. *Ми і світ*. Торонто, 1958. Травень. Ч. 49. С. 15–16.

991. Божик П. Церков українців в Канаді. Причинки до історії українського церковного життя в Бритійській Домінії Канаді, за час від 1890–1927. Вінніпег: Накладом «Канадійського Українця», 1927. 336 с.

992. Гайда П. Пройдений шлях: Спогади 1892–1952 / Передм. Ярослава Грицака. Київ: Смолоскип, 2014. 600 с.

993. Гайдучок С. Воєнні спомини / Уклад. і авт. передм. О. Вацеба, Б. Якимович. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 60 с.

994. Галіп Т. З моїх споминів. *Краківські Вісти. Український щоденник*. Краків, 1943. 30 березня. Чис. 66 (804). С. 3.

995. Галущинський М. З Українськими Січовими Стрільцями. Спомини з рр. 1914–1915. Львів: Накладом видавничої спілки «Діло», 1934. 216 с.
996. Гарасим'як Г. Доброгостів: прожите й пережите. [Б. м.], [Б. р.]. 58 с.
997. Граничка Л. [Луців Л.]. Як писався літопис проф. Боберського. *Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту*. Львів, 1929. Чис. 3. Грудень. С. 13–14.
998. Гриневич Я. 28 червня 1914 р. у Львові. (Спомин). *Наш Львів. Ювілейний збірник. 1252–1952*. Нью Йорк: В-во «Червона Калина», 1953. С. 133–136.
999. Грицай О. Життя і діяльність Євгена Коновальця до революції 1917 року. *Євген Коновалець та його доба*. Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. С. 17–44.
1000. Гуменюк І. Мої спомини (До розвитку організованого життя українців у Східній Канаді). Торонто, 1957. 62 с.
1001. Давний Р. [Дашкевич Р.]. Початки Українських Січових Стрільців. *Запорожець. Календар для народа на рік звичайний 1921* / Уложив Доктор Кирило Трильовський. Відень: Накладом Дра Кирила Трильовського, 1921. С. 56–66.
1002. Дашкевич Р., Ничка Г. Товариство «Повітова Січ» у Львові. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 230–249.
1003. Демчук О. «Січі» в повіті Сокаль. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 250–259.
1004. Жан Й. Моя служба Полевого Духовника УГА. *Полеві духовники Української Галицької Армії. У 45-річчя участі у Визвольних Змаганнях (матеріали до історії)*. Вінніпег: Видав о. Іван Лебедович, 1963). С. 131–136.

1005. Залеський О. З мого життя. *Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини* / Ред.-упор. М. Климишин. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. Т. II. С. 122–133.

1006. Кедрин І. Молодість в Академічній гімназії у Львові. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978* / Гол. ред. Н. Пазуняк. Мюнхен; Філядельфія, 1982. С. 147–152.

1007. Коренець Г. Шкільні гуртки. *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові* / Гол. ред. Василь Лев. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 230–237.

1008. Коцик Р. Початки пласту у перемиській українській гімназії. «*Де срібнолентий Сян пливе*». *Пропам'ятна книга ювілею 50-ліття української державної гімназії в Перемишлі. 1888–1938*. Перемишль: Накладом Ювілейного Комітету, 1938. С. 214–215.

1009. Курок І. Що я собі найбільше зятимив... *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 217–218.

1010. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів. Львів: Накладом власним, 1926. 738 с.

1011. Левицький С. Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора (Причинки до історії Пласту). Мюнхен: Молоде Життя, 1967. 136 с.

1012. Леонтович-Башук Н. Спогад про Оксану Суховерську. *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. Додаткова частина* / Гол. ред. Василь Лев. – Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. С. 49.

1013. Лисий В. Січовий рух в Тернопільщині. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 194–196.

1014. Лотоцький А. Як дійшло було з проводом Пресової Кватири У. С. С. *Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту*. Львів, 1937. Чис. 4. Квітень. С. 7.

1015. Лотоцький Т. А. Жмут спогадів про професора Боберського. *Вісті. Тижневик для українських робітників з Ген. Губернаторства (вкл. з Галичиною)*. Берлін, 1943. 4 листопада. Чис. 44. С. 2–3.

1016. Макух І. На народній службі. Дітройт: Видання Української Вільної Громади Америки, 1958. 628 с.

1017. Макух І. Січовий рух в Товмаччині (Уривок зі спогадів «На народній службі»). *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 185–187.

1018. Навроцький О. УВО, політичні партії і диктатура ЗОУНР та уряд УНР. *Євген Коновалець та його доба*. Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. С. 298–302.

1019. Нагірна-Лев С. Професор Іван Боберський. *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові* / Гол. ред. Василь Лев. Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 84.

1020. Нагірна-Лев С. Хто це була наша вчителька Олена Бережницька? *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові* / Гол. ред. Василь Лев. Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 83.

1021. Нагірний В. З моїх споминів. Львів, 1935. 70 с.

1022. Нагірний В. З моїх споминів. *Нагірні, Леви: історія родини. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали* / Авт. тексту, упоряд. Х. Лев, В. Лев, Н. Філевич. Львів, 2000. С. 55–110.

1023. Небелюк І. «Січ» – Делятин, пов. Надвірна. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 170–172.

1024. Остап'юк Т. Тернопільський «Сокіл». *Шляхами Золотоного Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний Історично-Мемуарний*

Збірник / Ред. кол.: Роман Миколаєвич (голова), Пилип Гайда, Марія Кінасевич та ін. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. Т. III. С. 244–247.

1025. Охримович О. Як я вчився в Академічній гімназії. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978* / Упоряд., літ. та техн. ред. Б. Романенчука. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 425–432.

1026. Скоцень О. З футболем у світ. Спомини. Торонто, 1985. 638 с.

1027. Степанів О. Напередодні великих подій: Власні переживання і думки. 1912–1914. Львів: Видавн. кооп-ва «Червона Калина», 1930. 45 с. + 12 с. іл.

1028. Стефанюк М. «Січ» – Перерісль, пов. Надвірна. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 169–170.

1029. Субтельний М. Копаний м'яч у Філії Академічної гімназії у Львові (Спомин). *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978* / Гол. ред. Н. Пазуняк. Мюнхен; Філядельфія, 1982. С. 193–194.

1030. Трильовський К. З мого життя. Київ; Едмонтон; Торонто: Таксон, 1999. 279 с.

1031. Трильовський К. З мого життя... (Уривок зі спогадів). *Гей! там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав і упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 13–77.

1032. Трильовський К. З моїх споминів. Початки стрілецької організації і «Боева Управа». *Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1927 рік*. Львів; Київ, 1926. С. 1–17.

1033. Франко П. Спогади про батька. *Спогади про Івана Франка [Текст]* / Упоряд., вступ. ст., прим. М. І. Гнатюка. 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменярь, 2011. С. 649–657.

1034. Шухевич С. Видиш брате мій (8 місяців серед УСС-ів). Львів: Видавнича кооператива «Червона Калина», 1930. 232 с.

1035. Цимбала С. Визначні люди у спорті. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978* / Гол. ред. Н. Пазуняк. Мюнхен; Філядельфія, 1982. С. 185–190.

1036. Цимбала С. Спорт в УАГ в 1902–1910 рр. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978* / Упоряд., літ. та техн. ред. Б. Романенчука. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 339–346.

1037. Чумер В. Спомини про переживання перших українських переселенців в Канаді 1892–1942. Едмонтон, 1942. 189 с.

1038. Шах С. Львів – місто моєї молодости. («Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія»). Мюнхен: В-во «Християнський Голос», 1956. Част. III. 362 с.

1039. Шах С. Львів – місто моєї молодости. (Спомин присвячений Тіням забутих Львов'ян). Частина I. і II. Мюнхен: Видавництво «Християнський Голос», 1955. 267 с.

1040. Шах С. Львів – місто моєї молодости. Спомин присвячений Тіням забутих Львов'ян. Частина I. і II. Львів: Видавництво «Друкарські куншти», 2006. 208 с.

1041. Шах С. Львів – місто моєї молодости. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. 240 с.

1042. Шкільник М. Ц. К. Академічна гімназія. Спогад сеньйора (1908–1911). *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978* / Упоряд., літ. та техн. ред. Б. Романенчука. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 413–422.

1043. Яшан В. «Січі» в повіті Городенка. *Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей»* / Зібрав й упорядкував Петро Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 124–126.

2. Монографії, брошури, статті, повідомлення, тези

1044. Авраменко В. Українські національні танки музика і стрій (Короткий нарис про український танок та опис вісімнадцяти найкращих народніх танків власного укладу). Галівуд; Нью Йорк; Вінніпег; Київ; Львів: Накладом автора, 1947. 80 с.

1045. Андрухів І. Виникнення та діяльність українських молодіжних товариств на західно-українських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р. / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. І. С. 89–91.*

1046. Андрухів І. О. Виховна діяльність українських молодіжних товариств у Галичині в умовах міжвоєнної Польщі (1920–1939 рр.). *Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ: Плай, 1997. С. 245–248.*

1047. Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». Івано-Франківськ, 1992. 80 с.

1048. Андрухів І. О. Молодіжні організації у Східній Галичині. Івано-Франківськ, 1990. 16 с.

1049. Андрухів І. О. Українські молодіжні товариства в духовному відродженні краю (кінець ХІХ – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1991. 88 с.

1050. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 рр. (Короткий історичний нарис). Івано-Франківськ, 1995. 72 с.

1051. Бейден Пауел оф Гілвел. Пластування для хлопців. 2-ге укр. вид. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 304 с.

1052. Бемко В. Державний Секретаріят Військових Справ. *Українська Галицька Армія. У 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. (Матеріали до історії).* Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1958. С. 61–70.

1053. Білінський Л. Листування Івана Боберського з Михайлом Грушевським. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.* 2005. Вип. 2. С. 90–93.

1054. Благітка Я. В ніч на Купала. Вправи з віночком для посестер на Краєвий Здвиг Українського Сокольства в 1934 р. у Львові. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1933. 16 с.

1055. Благітка Я. 10 годин руханки. Львів: Видав Сокіл-Батько, 1936. 80 с. (Сокольська бібліотека, ч. 2).

1056. Боднар Я. «Пласт» у житті галицької молоді (1911–1930 рр.). *Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 6: [у 2 т.].* Львів, 2002. Т. 1. С. 5–7.

1057. Боляновський А. Дивізія «Галичина». Історія. Львів, 2000. 528 с.

1058. Боряк Т. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945–2010): монографія / Міністерство культури України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. 544 с.

1059. Бутель М. Копаний мяч (1911–1936 р.). *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 49–63.

1060. Бутель М. Мячеві змагання І. дружини С. Т. «Україна». *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 119–132.

1061. Бутель М. С. Т. «Україна» – 1911–1936 рр. *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 19–29.

1062. Бутовский А. Д. Международный конгресс по школьной гигиене в Париже 2–7 августа 1910 г. *Бутовский А. Д. Собрание сочинений: в 4 т.* Киев: Олимп. л-ра, 2009. Т. 3. С. 296–337.

1063. Бутовський О. Д. Международный конгресс по школьной гигиене в Париже 2–7 августа 1910 г. *Бутовський О. Д. Вибрані твори / Упоряд.: В. В. Драга, М. Д. Зубалій. Друге вид., переробл. і доповн.* Київ: ВАТ «Поліграфкнига», 2007. С. 114–147.

1064. Вацеба О. З діяльності Івана Боберського в роки канадської еміграції (1920–1932). *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 43–48.

1065. Вацеба О. Значення перших українських спортивних часописів Галичини у становленні національної спортивної термінології. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.)* / Ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. С. 31–36.

1066. Вацеба О. Іван Боберський. *Праці Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. XXIV. Лікарський збірник. Медицина і біологія. Нова серія. Т. XVI.* Львів, 2009. С. 196–199.

1067. Вацеба О. Іван Боберський – Батько українського тіловиховання. *Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. Третя частина. З нагоди світового зїзду Львівської академічної гімназії у 1991 році та акту відновлення першої львівської гімназії з 1992.* Філадельфія; Львів, 1995. С. 98–101.

1068. Вацеба О. М. Нариси з історії західно-українського спортивного руху. Львів: ПТУ № 58, 1996. 264 с.

1069. Вацеба О. М. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.

1070. Вацеба О. М. Сокільський рух в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (ідейні та організаційні аспекти). *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994* / Упоряд. А. Благітка. Львів: Основа, 1996. С. 19–22.

1071. Вацеба О. М. «Соколи» та «Січі» – провісники національної армії. *Військо України.* Київ, 1993. Грудень–січень. Чис. 2–3. С. 90–94.

1072. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. Мюнхен: Авангард, 1956. 54 с.
1073. Вацеба О. Спорт. Запорізькі Ігрища. *Історія Львова. У трьох томах* / Редкол.: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Т. 3. Львів, 2007. С. 147–148.
1074. Величкович Н. Особисте листування Івана Боберського як джерело вивчення його життєвого і творчого шляху. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С.* Харків; Львів: ХДАДМ (ХХІІІ), 2003. № 18. С. 3–8.
1075. Верхола О. Легкоатлетика. *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 79–86.
1076. Виказ змагунів секції копаного мяча С. Т. «Україна» (1911–1936 р.). *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 115–116.
1077. Виказ членів виділу С. Т. «Україна» (1911–1936 р.). *Україна Львів. 25 ліття 1911–1936.* Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 113–114.
1078. Вистава стрілецьких памяток 1914–1934. 23 грудня 1934 – 31 січня 1935. Львів, 1934–35. 32 с.
1079. Вистава стрілецьких памяток. 17 травня – 7 червня 1936 / Ред. І. Іванець. Тернопіль, 1936. 48 с.
1080. Вікінг [Сушко Р.]. Основи стрілецького спорту. I частина: Малокаліброве стріляння. Саскатун: Накладом Української Стрілецької Громади в Канаді при допомозі Гуртка УСГ в Содбури, Онт., 1939. 48 с.
1081. Вінцковський Т., Музичко О. Іван Митрофанович Луценко (1863–1919): український націєтворець. Київ: Гамазин, 2013. 352 с.
1082. «Все вперед всі враз». Матеріали до історії УРСТ «Довбуш» за роки 1946–1951. Мюнхен; Фрайман, 1951. 80 с.

1083. Гайдучок С. Професор Іван Боберський. *«Сокол-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. Львів: Основа, 1996. С. 37–39.*
1084. Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. Львів, 1937. 53 с.
1085. Гнатевич Б. Правильник науки в метаню ручними гранатами. Відень: Накладом Центральної Управи Українських Січових Стрільців, 1919. 38 с.
1086. Головацький І. Первні новітнього українського війська. До 90-річчя від часу заснування військового товариства «Січові Стрільці». *За Вільну Україну. Львів, 2003. 21–22 березня. Чис. 31 (1998). С. 11.*
1087. Горук С. Пожарні «Соколи». *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 245–246.*
1088. Гречило А. (текст), Завітій Б. (упоряд., заг. ред.). Наш герб: Українські символи від княжих часів до сьогодення. Альбом. Київ: Родовід, 2018. 400 с., іл.
1089. Гринів О. Національно-державне відродження у щоденникових записах Івана Боберського. *Українознавство в персоналіях – у системі вищої медичної освіти: Монографія. Кн. 2 / За наук. ред. д-ра філол. н., проф., акад. АН Вищої школи України, засл. діяча науки і техніки Качкана В. А. Івано-Франківськ: Вид-во ІФНМУ, 2018. С. 133–145.*
1090. Громади і відділи. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу / Зредагував Д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі, Нью Джерзі: Накладом Українського Народного Союзу, 1936. С. 529–748.*
1091. Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900–1914 рр.). Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 254 с.

1092. Гуйка О. Незабутня постать – проф. І. Боберський. *Авангард. Журнал для молоді*. Лондон; Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1953. Ч. 8–9 (30–31). С. 97–98.
1093. Гунчак Т. Україна перша половина ХХ століття: нариси політичної історії. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
1094. Данилів Т. Основоположник Пласту (До 80-річчя з дня народження професора д-ра Олександра Тисовського). Мюнхен: Молоде Життя, 1966. 48 с.
1095. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства «Сокіл» та його діяльність на кінці ХІХ – на початку ХХ століття. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 46–49.
1096. Дацюк І. Структурно-порівняльний аналіз функціонування українських спортивно-молодіжних товариств Галичини кінця ХІХ – 30-их років ХХ століття. *Молода спортивна наука України (12–14 березня 1997 року, м. Львів). Матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів галузі фізичної культури і спорту*. Львів, 1997. С. 22–24.
1097. Де сила – там воля вітає. Огляд діяльності Українського Спортивного Товариства «Чорногора» в Авгсбурзі за роки 1945–1948. Авгсбург, 1948. 80 с.
1098. Дем'ян Г. Генерал УПА Олекса Гасин – «Лицар». Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. 648 с.
1099. Дем'ян Г. Повстанський генерал «Перебийніс». *Шлях перемоги*. 1997. 5 червня. Ч. 23 (2249). С. 6–7.
1100. Дем'янюк О. Й. Український молодіжний рух Західної України: від зародження до боротьби за українську державність: Монографія. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. 180 с.

1101. Десять років УСГ в Канаді. *Українська Стрілецька Громада в Канаді. 1928–1938*. Саскатун: Накладом Української Стрілецької Громади в Канаді, 1938. С. 7–38.

1102. Джунь В. Особистість в контексті утвердження української ідеї (До 120 роковин з Дня народження І. Боберського). *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 37–38.

1103. Дицьо Р. Гаківка на леді. *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 64–77.

1104. Дмитрук К. Е. С крестом и трезубцем. Москва: Политиздат, 1980. 224 с.

1105. Дмитрук К. Е. Свастика на сутанах. Москва: Политиздат, 1976. 192 с.

1106. Добричев В. П. В тіні святого Юра. 2-е вид., доп. Львів: Каменяр, 1970. 214 с.

1107. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців 1914–1918 з 99 світлинами і 23 схемами. Львів: Видавнича Кооператива «Червона Калина», 1936. 375 с.

1108. Дячкова Н. Проблема людської тілесності в поглядах І. Боберського. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 14–16.

1109. Єрмаков С. Творча постать Івана Боберського у матеріалах глобальної мережі інтернет. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С.* Харків; Львів: ХДАДМ (ХХІІІ), 2003. № 15. С. 44–50.

1110. Жарський Е. Важніші дати з минулого. *Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в маси!* Львів: Накладом видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 15–17.

1111. Жарський Е. Історія українського фізичного виховання. *Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в маси!* Львів: Накладом видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 10–14.

1112. Жарський Е. Основи Сокільства. II видання. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1937. 32 с. (Сокільська бібліотека, ч. 1).

1113. Жарський Е. Подвиг професора Івана Боберського (На основі публікації в «Альманасі РФК 1945–1948»). Мюнхен: Молоде життя, 1951). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах /* Ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 7–9.

1114. Жарський Е. Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури. *Альманах Ради Фізичної Культури*. Мюнхен: Видавництво «Молоде Життя», 1951. С. 11–14.

1115. Жарський Е. Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури. *«Сокіл-Батько»: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 /* Упоряд. А. Благітка. Львів: Основа, 1996. С. 40–44.

1116. Жарський Е. Українське спортове письменство. *Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в маси!* Львів: Накладом видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 19.

1117. Животко А. Історія української преси / З передмовою К. Костева. Мюнхен, 1989–1990. 334 с.

1118. Житарюк В. Іван Боберський – спортивний журналіст (на прикладі матеріалів на олімпійську тематику в «Ділі»). *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Львів, 2006. Вип. 29. С. 139–141.

1119. За честь, за славу, за народ. Збірник на золотий ювілей Української Стрілецької Громади в Канаді, 1928–1978 / Ред. Зиновій Книш.

Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. 639 с.

1120. Зарицький М. Академічне т-во «Січ» та його студенти медицини. *Український Грац-Леобен. У сторіччя українського студентського товариства «Січ» в Грацу, Австрія. Статті, есеї і спогади* / Гол. ред. М. Чировський. Ньюарк; Кліфтон: Товариство бувших студентів високих шкіл Грацу і Леобену «Січ», 1985. С. 100–109.

1121. Захаріїв І. Організація товариського життя селян. *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 212–220.

1122. Збірні команди УСЦАК на Україні з нагоди 80-річчя СТ «Україна» / Підготували Іван Яремко, Юліан Кордіяк, Віктор Маців, Ярослав Гайгель. Львів, 1991. 16 с.

1123. Іван Боберський – Батько українського тіловиховання. До 135-річчя від дня народження. [Буклет] / [Упоряд. Андрій Сова, Ярослав Тимчак]. Львів, 2008.

1124. Іван Боберський – Батько українського тіловиховання. Листівка / Авт.: Ярослав Тимчак, Андрій Сова. Львів: ЛДУФК, 2013. Вип. 10. 2 с.

1125. Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область / Ред. кол. тома: Маланчук В. Ю. (голова редколегії), Гнидюк М. Я., Дудикевич Б. К. та ін. Київ: Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1968. 980 с.

1126. Історія Української РСР / Ред. кол.: І. І. Артеменко (відп. ред.), В. Д. Баран, С. М. Бібіков та ін. У восьми томах десяти книгах. Київ: Наукова думка, 1977. Т. 1. Кн. 1. 444 с.

1127. Історія Української РСР / Ред. кол.: Ф. Є. Лось (відп. ред.), В. М. Зайцев, П. В. Замковий та ін. У восьми томах десяти книгах. Київ: Наукова думка, 1978. Т. 4. 532 с
1128. Історія українського сокільства у датах. *Сокільський календарець 1938*. Львів: видав Сокіл-Батько, 1937. С. 32–36.
1129. Кабаровська С. Про Повстання й діяльність «Українського Жіночого Комітету помочи для ранених» у Відні, – і про подібні йому. *Для неї – все! Альманах «Жіночої долі» з додатком календаря на рік 1930*. Коломия: Накладом редакції часопису «Жіноча доля», 1929. С. 63–71.
1130. Каглян О., Загреба М., Смеречанський Р. Українські січові стрільці. До сторіччя утворення легіону УСС. Київ: Логос, 2014. 48 с.
1131. Казимира Б. Українці в Канаді. *Українці у Вільному Світі. Ювілейна книга Українського Народного Союзу. 1894–1954* / Зредагували Л. Мишуга й А. Драган. Джерзі Сіті, 1954. С. 201–214.
1132. Карпатський лещетарський клуб: національний досвід спортивної традиції. Листівка / Авт.: А. Сова, Я. Тимчак, І. Яремко. Львів: ЛДУФК, 2014. Вип. 13. 2 с.
1133. Качараба С. П. Еміграція з Західної України 1919–1939. Львів, 2003. 416 с.
1134. Кирило Трильовський – провідний діяч українського спортивно-гімнастичного руху. Листівка / Авт.: Я. Тимчак, А. Сова; літ. ред. М. Станішевська; оформл. Б. Ляльки. Львів: ЛДУФК, 2014. Вип. 11. 2 с.
1135. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія і практика. Львів: Добра справа, 2003. 464 с.
1136. Клемба А. Історичні віхи розвитку та національні ознаки лещетарства в Галичині. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 43–45.
1137. Книш З. Українська Стрілецька Громада в Канаді. *За честь, за славу, за народ. Збірник на золотий ювілей Української Стрілецької Громади*

в Канаді, 1928–1978 / Ред. Зиновій Книш. Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. С. 13–60.

1138. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. XIX–XX ст. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. 420 с.

1139. Ковпак В. О. Українська спортивна періодика Галичини 20–30-х рр. XX ст.: Монографія / НАН України. ЛННБУ ім. В. Стефаника. Відділення «Науково-дослідний центр періодики»; Відп. ред. Л. В. Снісарчук. Львів, 2008. 236 с.

1140. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини XX ст.: структура, проблематика. Книга перша). Львів, 2008. 264 с.

1141. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини XX ст.: ідейно-концептуальні засади, періодизація). Львів, 2008. 272 с.

1142. Кость С. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини XX ст. (Структура. Частина друга). Львів, 2002. 217 с.

1143. Країна Спорту. Студентський часопис ЛДУФК. Спецвип.: Кирило Трильовський (1864–1941) видатний діяч українського спортивно-гімнастичного руху. Львів, 2014. [20 червня]. 12 с.

1144. Країна Спорту. Студентський часопис ЛДУФК. Спецвип.: Рік Івана Боберського на Львівщині. Львів, 2013. [25 листопада]. 8 с.

1145. Кревецький І. Наукові розвідки й статі в справозданнях українських середніх шкіл у Галичині за 1903/4–1907/8 рр.: Школи львівські й перемиські. *Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Наукова часопись присвячена передовсім українській історії, фіольології й етнографії*. Львів, 1908. Т. LXXXVI. Кн. VI. С. 242.

1146. Крижанівський А. Осип Курилас. Альбом–монографія. Львів: Західноукраїнський інформаційно-видавничий центр, 2008. 280 с.

1147. Круковський О. І. Боберський та сокільська ідеологія. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 9–13.

1148. Круковський О. До питання про іконографію «Галицького Лева» та архангела Михаїла у фалеристиці Українських січових стрільців. *Дрогобицький краєзнавчий збірник* / Ред. кол.: Л. Тимошенко (гол. ред.), Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 154–161.

1149. Круковський О. До питання про походження і датування відзнаки «Соборна Україна». *Пам'ятки України. Науково-популярний ілюстрований журнал*. Київ, 2012. Вересень. № 9 (179). С. 34–37.

1150. Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки українських спортивно-освітніх організацій і товариств на західноукраїнських землях кінця XIX – початку XX століть. *Записки Наукового товариства імені Шевченка: Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін*. Львів, 1996. Т. ССXXXI. С. 278–289.

1151. Круковський О. Якою була насправді емблема спортивного товариства «Україна»? *Знак. Вісник Українського геральдичного товариства*. Львів, 1994. Лютий. Чис. 5. С. 15.

1152. Круковський О., Пахолко С. Українська фалеристика (із фондів Львівського історичного музею). Львів: Апріорі, 2011. 120 с.

1153. Кузьменко О. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2009. 296 с.

1154. Кумка М. Початки руханки серед українців у Вінніпегу. Вінніпег, 1925. 32 с.

1155. Курляк І. Є. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864–1918 рр.): монографія. Львів, 1997. 222 с.

1156. Кухарський О. С., Грибан Г. П. Історія гімнастичного товариства «Сокіл» на Волині. Вид. 2-е випр. і доп. Житомир: Вид-во «Рута», 2015. 128 с.
1157. Кущинський А. За традиційні руханкові організації. *Авангард. Журнал для молоді*. Лондон; Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1957. Ч. 1 (46). С. 61–64.
1158. Лаба В. Творець українських маршів Ярослав Ярославенко: життєвий та творчий шлях. Львів, 2000. 48 с.
1159. Лаврівський В. Копана (Association Football). Львів, 1900. 18 с. Зошит перший.
1160. Лев В. Програми навчання, навчальний матеріал, метода. *Пропаг'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові* / Гол. ред. Василь Лев. Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 40–51.
1161. Лев В. Українські середні школи у Львові між двома війнами. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978* / Гол. ред. Н. Пазуняк. Мюнхен; Філядельфія, 1982. С. 59–65.
1162. Легкий Л. Футбол Тернопілля. Тернопіль: Лілея, 2002. 169 с.
1163. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). Мюнхен; Львів, 1994. 181 с.
1164. Леоненко А. Передумови виникнення та розвиток фізкультурно-спортивного руху «Сокіл». *Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 7: [у 3 т.]*. Львів, 2003. Т. 1. С. 214–217.
1165. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів: Інститут українознавства НАНУ, Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. 488 с.
1166. Лозинський М. Головна Українська Рада. *Памяткова книжка і календарь на 1917 рік з 103 ілюстраціями*. Відень: Накладом Союзу Визволення України, 1917. С. 176.

1167. Лось Й. Нація і спорт. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 9–12.
1168. Луцький Я. В. З історії туристично-краєзнавчої роботи в «Пласті» (1911–1930 рр.). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. 60 с.
1169. Любів Б. 10 років галереї українського військового однострою I-ї половини ХХ століття (2002–2012). Львів, 2012. 136 с.
1170. Люпа Б. М., Грисьо Я. А., Яремко І. Я. Хроніки львівського футболу; За ред. Б. М. Люпи. Львів: ЛА «Піраміда», 2015. Т. 1 (II половина ХІХ ст. – 1965). 596 с.
1171. Лялька Я. Іван Боберський – батько української фізичної культури. *Молода Галичина*. Львів, 2001. 22, 29 листопада, 6 грудня. С. 6, 6, 12.
1172. Мазур О. Документи російської жандармерії про товариства «Січ» і «Сокіл» у Галичині. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. Львів, 2000. С. 55–57.
1173. Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях ХІХ – першої третини ХХ ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст: Монографія. Чернівці: Книги–ХХІ, 2006. 500 с.
1174. Малик Я. Архівні документи про життя та діяльність Івана Боберського. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 24–31.
1175. Мандзюк Д. Копаний м'яч [Текст]. Львів: Видавництво Старого Львова, 2016. 416 с.

1176. Марунчак М. Студії до історії українців Канади. Вінніпег, 1980. Т. V. 297 с.
1177. Марчук І. В. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим Савур». Рівне: видавець Олег Зень, 2009. 168 с.
1178. Матеріали урочистої Академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського. Самбір, 2013. 61 с.
1179. Мелех Р. Іван Боберський – Батько української фізичної культури. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 54–59.
1180. Мельник Я. І остання часть дороги... Іван Франко: 1908–1916. Дрогобич: Коло, 2006. 439 с.
1181. Михалюк Ю., Яремко І. Секція футболу (копаного м'яча). *Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах* / Ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. С. 26–39.
1182. Мишуга Л. Як формувався світогляд українського імігранта в Америці. *Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу* / Зредагував Д-р Лука Мишуга. Джерзі Ситі, Нью Джерзі: Накладом Українського Народного Союзу, 1936. С. 6–176.
1183. Міжнародна руханкова злука. *Календар «Вістий з Запорожа» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожа», 1913. С. 146–147.
1184. Нагірний Е. [Вступне слово]. *Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 7–10.
1185. Нагірні, Леви: історія родини. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали / Авт. тексту, упоряд. Х. Лев, В. Лев, Н. Філевич. Львів, 2000. 164 с.
1186. Навроцька Д. Вправи вільноруч. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1925. 6 с.

1187. Назарко І. Чільний священник з Бойківщини. *Літопис Бойківщини. Піврічник, присвячений досліддам історії, культури й побуту бойківського племені*. 1976. Липень–грудень. Чис. 2/24 (35). С. 38–42.
1188. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. (Структура. Частина перша) / За ред. С. Костя. Львів, 2002. 422 с.
1189. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Частина перша. 373 с. + СССХХХІІ с. іл.
1190. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. 2-ге вид. Львів; Кент; Острог, 2008. Ч. I. 372 + СССХХХІІ с. іл.
1191. Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна» / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. 91 с.
1192. Наша Слава. Збірник пісень патріотичних, політичних, історичних, козацьких, сокільських, січових, стрілецьких / Зладив Антін Гапак. Львів: Накладом товариства «Просвіта», 1917. 100 с.
1193. Нога О. Світ львівського спорту 1900–1939 рр. Спортдосягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. 784 с.
1194. Нога О. П. Український баскетбол 1908–2008. Спортивні досягнення, архітектурні об'єкти, амуніція, спорядження, вбрання, нагороди, значки. Львів: НВФ «Українські технології», 2008. 225 с.
1195. Окаринський В. М. Пласт в українському національно-визвольному русі (1911–1939 рр.): Монографія. Тернопіль, 2006. 222 с.
1196. Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів: Манускрипт–Львів, 2013. 400 с.
1197. Пахолко С., Дмитрів М. Історія, закарбована в металі. Українська фалеристична спадщина (XIX – перша пол. ХХ ст.). Львів: Край, 2011. 176 с., 48 с. кол. іл.

1198. Пахолко С., Мартин О. Зображення у фалеристиці галицького лева та св. Михаїла як символів єдності та спільної боротьби за державну незалежність. *Шоста наукова геральдична конференція (Львів, 27–29 березня 1997 року). Матеріали*. Львів, 1997. С. 68–71.

1199. Пежанський М. Початки Пласту в Академічній гімназії у Львові. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості 1878–1978 / Упоряд., літ. та техн. ред. Богдана Романенчука*. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 323–338.

1200. Пеленська І. Досягнення учениць гімназії СС Василянок в краю і на еміграції. *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові. Додаткова частина / Гол. ред. Василь Лев*. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1984. С. 36–40.

1201. Перше руске товариство гимнастичне «Соколь» у Львові. *Календарь Соколь на рік 1895 / Зладивъ Володимиръ Лаврѣвскій*. Львѣвъ: Накладомъ автора, 1894. С. 3–8.

1202. Підручник для відділових урядників та організаторів Українського Народного Союзу / Зладив Дмитро Галичин. Джерзі Сіти: Накладом Українського Народного Союзу, 1935. 63 с.

1203. Пінак Є., Чмир М. Військо Української революції 1917–1921 років; під заг. ред. К. Галушка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 432 с.: іл.

1204. Попович В. Зародження і перші кроки футболу на Тернопіллі (історія, цифри, факти). Тернопіль: ТЗОВ «Видавництво Астон», 2013. 128 с.

1205. Приступа Є. Вступне слово. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* Львів, 1994. Част. I. С. 3–5.

1206. Приступа Є. Українська система фізичного виховання: традиції та перспективи розвитку. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової*

конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна» / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 12–14.

1207. Приступа Є., Левків В., Слімаковський О. Українські народні ігри [Текст]: монографія. Львів: ЛДУФК, 2012. 432 с.

1208. Проблеми формування здорового способу життя молоді: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, магістрантів та аспірантів; Під заг. ред. Сіренко Р. Р. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 319 с.

1209. Пропамятна книга Українського Народного Дому в Виннипегу. Виннипег, 1949. 863 с.

1210. Проф. Іван Боберський творець і батько українського тіловиховання. *Борітеся – Поборете... Огляд діяльності Спортивного Товариства «Україна» в Торонті, Канада за роки 1948–1949*. Торонто, 1950. С. 37–43.

1211. Процик І. СТ «Україна», У. С. К. «Тризуб», У. С. К. «Сокіл», або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття. *Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2016. Вип. 43. С. 122–129.

1212. Редакція. [Вступ]. *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. V–IX.

1213. Рибчаківна І. Народні забави та ігрища. Роля жіноцтва в розбуджуванню товариського житя на селі. *Пропамятна книга: Перший український просвітно-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / Зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 209–212.

1214. Рік Івана Боберського у Львівській області. З нагоди 140-річчя від дня народження Батька українського тіловиховання. Листівка / Авт.: Ярослав Тимчак, Андрій Сова. Львів: ЛДУФК, 2013. Вип. 9. 2 с.
1215. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1956. 360 с.
1216. Родак С. Доповідь. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 3–8.
1217. Родак С. Ідеологічні засади українського гімнастичного руху Галичини першої половини ХХ століття як основа формування національного спорту. *Молода спортивна наука України (12–14 березня 1997 року, м. Львів). Матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів галузі фізичної культури і спорту.* Львів, 1997. С. 18–20.
1218. Романюк М. М. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. – Львів: Світ, 2001. – Т. 1: 1848–1900 рр. 744 с.
1219. Савицький І., Нога О. Архітектор Григорій Пежанський та розвиток фізичної культури в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 196 с.
1220. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 280 с.
1221. Савчук Б. Український Пласт 1911–1939. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. 272 с.
1222. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина ХІХ ст. кінець 30-их років ХХ ст.). Івано-Франківськ: Плай, 1999. 138 с.
1223. Сениця П. Професори Української Академічній Гімназії у Львові. *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іститу зрілости 1878–1978* / Упоряд., літ. та техн. ред. Б. Романенчука. Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 121–235.

1224. Сергійчук В. І. Національна символіка України. Київ: Веселка, 1992. 109 с.
1225. Серкіз Я. Львівське товариство опіки над українськими емігрантами (1925–1939 рр.). *Українська еміграція. Історія і сучасність. Матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади* / Упоряд. Ю. Ю. Сливка. Львів: Каменяр, 1992. С. 334–339.
1226. Сич О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків, історії, сьогодення. 2-ге вид., змінене, доповнене. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 288 с.
1227. Сич О. М. Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 76 с.
1228. Січковий сьпіванник. Коломия, 1910. 48 с.
1229. Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Історико-генеалогічне дослідження. Львів: Простір-М, 2017. 504с.
1230. Смуток І. Руська шляхта Перемишльської землі (XIV–XVIII ст.). Родоводи. Львів: Простір-М, 2019. Т. 1. 634 с.
1231. Сова А. Актуальні питання вивчення символіки українських молодіжних організацій Галичини кінця XIX – першої третини XX ст. *Український визвольний рух*. Львів, 2007. Зб. 9. С. 157–180.
1232. Сова А. Атрибутика Карпатського Лецетарського Клубу. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2014. Вип. 19 (312). С. 103–107.
1233. Сова А. Атрибутика спортивного товариства «Україна». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Львів, 2012–2013. Вип. 13–14: Ювілейний збірник на пошану Богдана Якимовича. С. 279–287.

1234. Сова А. Афоризми професора Івана Боберського. *Країна Спорту. Студентський часопис ЛДУФК. Спецвип.: Рік Івана Боберського на Львівщині*. Львів, 2013. [25 листопада]. С. 7.

1235. Сова А. Відзначення товариством «Сокіл-Батько» 40-річної творчої праці Івана Франка (Маловідома публікація Івана Боберського). *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2017. Чис. 57 (весна–літо). С. 71–74.

1236. Сова А. Військово-політична діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: [зб. наук. статей]*. Львів: ПП Сорока Т. Б., 2014. Вип. 4. С. 90–100.

1237. Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації «Пласт». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Львів, 2014. Вип. 15. С. 85–95.

1238. Сова А. Громадська діяльність Івана Боберського у міжвоєнний період (на прикладі візиту до Львова 1928 року). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка*. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1. Ч. 2. С. 118–124.

1239. Сова А. О. Діяльність Івана Боберського в Українській Бойовій Управі в роки Першої світової війни. *Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події): Збірка матеріалів Міжнародного наукового форуму 26–28 червня 2014 р.* Львів: АСВ, 2014. С. 47–50.

1240. Сова А. Діяльність Івана Боберського в «Учительській Громаді». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка*. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 103–107.

1241. Сова А. Діяльність Івана Боберського як повноважного представника уряду Західно-Української Народної Республіки у США та

Канаді. *Дрогобицький краєзнавчий збірник* / Ред. кол.: Л. Тимошенко (гол. ред.), Л. Войтович, Г. Гмітерек та ін. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 134–153.

1242. Сова А. Діяльність українських товариств «Сокіл» на Дрогобиччині. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Коло, 2005. Вип. ІХ. С. 356–371.

1243. Сова А. «Дневник» Івана Боберського про бої за Львів у листопаді 1918 року. *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2018. Чис. 4 (192). С. 42–46.

1244. Сова А. [Засідання Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського Наукового товариства імені Шевченка з нагоди 90-ої річниці від заснування руханково-спортивного товариства «Луг»]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2016. Чис. 55 (весна–літо). С. 98.

1245. Сова А. Іван Боберський – військовий та політичний діяч. *Матеріали урочистої Академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського*. Самбір, 2013. С. 49–54.

1246. Сова А. Іван Боберський: життя присвячене Україні (з нагоди 145-річчя від дня народження). *Наш спорт. Неперіодичний спортивний журнал українського спортивно-виховного товариства «Чорноморська Січ»*. Випені, 2018. Лютий. Чис. 54. С. 1–3.

1247. Сова А. Іван Боберський – засновник та ідейний натхненник Українського спортивного кружка в Академічній гімназії у Львові. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2017. Ч. 29–30. С. 166–175.

1248. Сова А. Іван Боберський і створення прапора товариства «Сокіл-Батько» у Львові. *Літопис Бойківщини. Журнал, присвячений дослідям історії, культури і побуту бойківського племені*. 2008. Чис. 1/74 (85). С. 73–77.

1249. Сова А. Іван Боберський і Стрийщина: з історії українського сокільського руху. *Стрийщина: історія і сучасність. Матеріали науково-краєзнавчої конференції*. Стрий; Дрогобич: Посвіт, 2018. Вип. 4. С. 173–191.

1250. Сова А. Іван Боберський – популяризатор лещетарства серед українців. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2018. Вип. 3–4. С. 53–59.

1251. Сова А. Іван Боберський – провідний діяч українського сокільського руху. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 30: Український визвольний рух ХХ століття / Гол. редкол. Микола Литвин, упоряд. і наук. ред. Михайло Романюк. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2017. С. 3–22.*

1252. Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512 с.

1253. Сова А. Іван Боберський та Іван Луценко: до історії взаємин (на прикладі VI-го Всесокільського злету в Празі 1912 р.). *Дев'яті Липівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (11–12 травня 2018 р.) / Упоряд. С. В. Кучеренко. Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 86–95.*

1254. Сова А. Іван Боберський та козацька традиція в діяльності українського гімнастичного товариства «Сокіл». *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Витоки та становлення козацького руху на етнічних землях України» (до 525-річчя Козацького руху в Україні та 425-річчя Українського реєстрового козацтва)*. Львів, 2017. С. 73–76.

1255. Сова А. Іван Боберський та Перший Краєвий здвиг: проблема ідентифікації світлин з Бродівського історико-краєзнавчого музею. *Брідщина – край на межі Галичини й Волині. Матеріали одинадцятої краєзнавчої*

конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Галини Столяр. Львів: Растр-7, 2017. Зб. 10. С. 153–160.

1256. Сова А. Іван Боберський та розвиток стрілецького руху в Галичині напередодні Першої світової війни. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2019. Ч. 32. С. 41–47.

1257. Сова А. Іван Боберський та спортове товариство «Україна»: формування української спортової традиції в Галичині. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету* / Ред. кол.: С. Д. Гелей (гол. ред.), В. К. Баран, С. П. Качараба та ін. Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2016. Вип. 14. С. 68–75. (Гуманітарні науки).

1258. Сова А. Іван Франко та Іван Боберський: відзначення 40-ліття творчої праці письменника у товаристві «Сокіл-Батько». *Іван Франко: «Я єсть пролог...»: матеріали Міжнародного наукового конгресу до 160-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 22–24 вересня 2016 р.): у 2 т. Т. 1*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 336–343.

1259. Сова А. Історія прапора товариства «Сокіл-Батько» у Львові. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 2010. Т. ССLX: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін*. Кн. 2. С. 175–202. + вкл. 4 с.

1260. Сова А. Кирило Трильовський: життя, присвячене Україні (з нагоди 150-ліття від дня народження). *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2014. Чис. 1 (177). С. 52–53.

1261. Сова А. Кирило Трильовський: основні віхи життя. *Країна Спорту. Студентський часопис ЛДУФК. Спецвип.: Кирило Трильовський (1864–1941) видатний діяч українського спортивно-гімнастичного руху*. Львів, 2014. [20 червня]. С. 4–5.

1262. Сова А. [Наукова конференція «Західно-Українська народна республіка в контексті української та європейської історії»]. *Вісник НТШ*.

Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка. Львів, 2018. Чис. 60 (осінь–зима). С. 103.

1263. Сова А. Олімпійська тематика в творчій спадщині Івана Боберського (на прикладі IV зимових Олімпійських ігор у Гарміш-Партенкірхені 1936 року). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Посвіт, 2017. Спецвип. III. С. 203–214.

1264. Сова А. Олімпійська тематика на сторінках українських сокільських видань на початку ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 2. Ч. 2. С. 36–39.

1265. Сова А. Педагогічна діяльність Івана Боберського в Дрогобицькій гімназії. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Коло, 2017. Вип. XIX–XX. С. 294–299.

1266. Сова А. Прапорництво українського пожежно-спортивного товариства «Сокіл» у Галичині (1894–1939). *Наукові зошити історичного факультету. Львівський національний університет імені Івана Франка. Збірн. наук. праць*. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2006. Вип. 8. Част. 2. С. 225–241.

1267. Сова А. Професор Іван Боберський: життя, присвячене Україні (з нагоди 140-ліття від дня народження). *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2013. Чис. 3–4 (175–176). С. 56–58.

1268. Сова А. Професор Іван Боберський про Пласт. *Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації*. Львів, 2014. Чис. 1 (177). С. 40–41.

1269. Сова А. Роль Івана Боберського у розробці символіки українського товариства «Сокіл-Батько» у місті Львові. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С.* Харків; Львів: ХДАДМ (ХХІІ), 2003. № 15. С. 23–30.

1270. Сова А. О. Символіка гімнастично-пожежного товариства «Сокил»: витоки і генеза. *Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 7: У 3-х т.* Львів, 2003. Т. 1. С. 217–221.

1271. Сова А. Символіка українських організацій «Сокил» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.) у сучасній українській історіографії. *«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.* Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. Вип. 20. С. 295–299.

1272. Сова А. Спортивне життя села Уличного на Дрогобиччині у 1920-их рр. *Український селянин: Зб. наук. праць / За ред. А. Г. Морозова.* Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2014. Вип. 14. С. 83–85.

1273. Сова А. Спортивні товариства села Уличне напередодні Першої світової війни. *Дрогобицький краєзнавчий збірник / Гол. редкол. Л. Тимошенко.* Дрогобич: Посвіт, 2015. Спецвип. II. С. 28–41.

1274. Сова А. Сфрагістичні пам'ятки січового руху в Галичині першої третини XX століття. Львів: ЛДУФК, 2014. 72 с. (Серія 1. Дослідження. Вип. 1).

1275. Сова А. Український спортовий кружок у Львові: сфрагістичний аспект. *Знак. Вісник Українського геральдичного товариства.* Львів, 2016. Вересень. Чис. 70. С. 4–5.

1276. Сова А. Участь українських соколів у VI Всесокильському злеті у Празі 1912 року. *Новітня доба / Відп. ред. Ігор Соляр; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича.* Львів, 2015–2016. Вип. 3–4. С. 5–13.

1277. Сова А., Легін С. [Наукова конференція «Українська тіловиховна і спортова традиція»]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка.* Львів, 2018. Чис. 59 (весна–літо). С. 110.

1278. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / За наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК ; Априорі, 2017. 232 с. : іл.

1279. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський: формування української тіловиховної традиції в Академічній гімназії у Львові в першій чверті ХХ століття. *Новітня доба* / Відп. ред. Ігор Соляр; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2014. Вип. 2. С. 16–26.

1280. Сова А., Тимчак Я. Сини Івана Франка – перші українські фахівці з руханки та змагу. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2016. Чис. 56 (осінь–зима). С. 43–47.

1281. Сова А., Тимчак Я. [Засідання Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського Наукового товариства імені Шевченка з нагоди 142-ої річниці від дня народження професора Івана Боберського, 14 серпня 2015 р.]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2015. Чис. 53–54 (весна–зима). С. 101.

1282. Сова А., Тимчак Я. [Урочиста академія з нагоди відзначення 160-річчя від народження Івана Франка]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2017. Чис. 57 (весна–літо). С. 96.

1283. Сова А., Тимчак Я. [Урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження митрополита Андрея Шептицького, 23 грудня 2015 р.]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2016. Чис. 55 (весна–літо). С. 99.

1284. Сова А., Тимчак Я. [Установче засідання Комісії тіловиховання і спорту імені Івана Боберського Наукового товариства імені Шевченка, 4 червня 2015 р.]. *Вісник НТШ. Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка*. Львів, 2015. Чис. 53–54 (весна–зима). С. 100–101.

1285. 45-ліття Українського Сокільства. *Сокільський календарець 1939* / Уложив Е. Жарський. Львів: Сокіл-Батько, 1938. С. 29–31.
1286. Соломонко В., Соломонко О. Особливості термінології галицького футболу 1900–1939 рр. *Українська спортивна та військово-похідна термінологія. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.)* / Ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. С. 49–51.
1287. Спис філій «Сокола-Батька» які закупили свою пайку під «Український Город» у Львові. *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914. І річник*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 204–206.
1288. Список прізвищ бувших студентів грацьких високих шкіл. *Український Грац-Леобен. У сторіччя українського студентського товариства «Січ» в Грацу, Австрія. Статті, есеї і спогади* / Гол. ред. М. Чировський. Ньюарк; Кліфтон: Товариство бувших студентів високих шкіл Грацу і Леобену «Січ», 1985. С. 179–184.
1289. Співаник Українських січових стрільців. – Львів: Манускрипт-Львів, 2014. 184 с.
1290. Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р. / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. 242 с.
1291. Спортове Товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / Ред. кол. Й. Лось та ін. Львів: Світ, 1991. 136 с.
1292. 100 церков Нагірних. Частина перша. Церкви Василя Нагірного / Автори та упорядники: Христина Лев, Василь Слободян, Наталка Філевич. Львів, 2013. 132 с.
1293. Старков В. Штрихи до біографій Івана Боберського та Петра і Тараса Франків (з епістолярної спадщини Михайла Грушевського). *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і*

спорту: *Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С.* Харків; Львів: ХДАДМ (ХХІІІ), 2003. № 15. С. 30–34.

1294. 120-річчя заснування Міжнародного олімпійського комітету та 20-річчя першого виступу Національної збірної України на XVII зимових Олімпійських іграх у Ліллекхамері. Листівка / Авт.: Я. Тимчак, А. Сова. Львів: ЛДУФК, 2014. Вип. 12. 2 с.

1295. Сунік О. Іван Боберський та олімпійська ідея. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 59–62.

1296. Сусак В. Українські мистці Парижа. 1900–1939. Київ: Родовід, 2010. 408 с.

1297. Суховерська О. Рухові забави й гри з мелодіями й примівками. Львів: Накладом Осипа Суховерського, 1924. 120 с.

1298. Суховерська О. Рухові забави та ігри: З мелодіями й примовками. Львів: Свічадо, 2011. 128 с.

1299. Темницький В. Загальна Українська Рада. *Памяткова книжка Союзу Визволення України і календарь на 1917 рік з 103 ілюстраціями.* Відень: Накладом Союзу Визволення України, 1917. С. 356–364.

1300. Темницький В. Українські Січові Стрільці. (Думки й уваги з приводу укр. мілітарного руху). Відень: Накладом «Союзу Визволення України», 1915. 40 с.

1301. Терлецький О. Історія «Учительської Громади» (1908–1933). *Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська Громада». Ювілейний науковий збірник.* Львів: Накладом товариства «Учительська Громада», 1935. С. 7–48.

1302. Тимошенко Ю. О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40-ві роки ХХ ст. Київ: ТОВ «НВП» Інтерсервіс, 2014. 446 с.

1303. Тимошенко Ю. Невідома епістолярна спадщина Івана Боберського. *Часопис української історії* / За ред. док. іст. наук, проф. А. П. Коцура. Київ, 2014. Вип. 28. С. 47–54.
1304. Тисовський О. Життя в Пласті. Основи пластового знання для Української Молоді. Львів: Накладом Верховної Пластової Ради у Львові, 1921. 158 с.
1305. Тисовський О. Життя в Пласті. Посібник для українського пластового юнацтва. П'яте видання. Львів, 2006. 552 с.
1306. Тисовський О. Пласт. Львів: Накладом «Вістей з Запорожя», Львів, улица Руська 20, 1913. 45 с.
1307. Тисовський О. Пласт. Репринтне видання. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2013. 48 с.
1308. Тисовський О. Ситківка. *Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в маси!* Львів: Накладом видавничої кооперативи «Вогні», 1933. С. 39–43.
1309. Товариство Взаїмна Поміч Українського Вчительства. 1905–1930. Львів: Наклад «Взаїмної Помочі Українського Вчительства», 1932. 339 с.
1310. Трильовський К. В справі Товариств «Січові Стрільці». *Запорожець. Календар для народа на рік звичайний 1914* / Уложили Др К. Трильовський і Іван Чупрей. Коломия: Накладом Д-ра К. Трильовського, 1913. С. 142–152.
1311. Тріль М. Вправи вільноруч для учасників на Краєвий Здвиг Українського Сокільства в 1934 р. у Львові. Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1933. 15 с.
1312. Трофим'як Б. Відродження засад сокільської ідеології – вагомий чинник виховання національної свідомості молоді в умовах державотворення України. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р.* / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 17–20.

1313. Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у Національно-Визвольному русі Галичини (Друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.). Тернопіль: Економічна думка, 2001. 694 с.

1314. Трофим'як Б. Фізичне виховання гімназійної молоді. *Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування 1898–1998 / Підбір, упоряд. та ред. Степана Яреми. Тернопіль; Львів: НТШ; Львівське крайове товариство «Рідна Школа», 1998. С. 109–112.*

1315. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-их років XIX ст. до 1939 р.): навчальний посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 424 с.

1316. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-их років XIX ст. до 1939 р.). *Визвольний шлях. 1997. Серпень. Кн. 8 (593). С. 963–980.*

1317. Трофим'як Б. Є. Фізична культура і спорт в Українській РСР. Львів: Вища школа, 1987. 159 с.

1318. Трощинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 352 с.

1319. Українська скаутська організація «Пласт». До 100-річчя з часу заснування. [Буклет] / Упоряд. Ярослав Тимчак. Львів, 2012.

1320. Українська спортивна та військово-похідна термінологія. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 10–11 жовтня 1992 р.) / Ред. кол.: Приступа Є., Мазур Л., Кардаш А. та ін. Львів, 1994. 79 с.

1321. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні / Ред. кол.: Орест Віндик (голова), Михайло Байрак, Степан Грох та ін. Едмонтон: Накладом Української Стрілецької Громади, 1978. С. 11–199.

1322. Українське спортивне товариство «Україна». До 100-річчя з часу заснування. [Буклет] / Упоряд.: Ярослав Тимчак. Львів, 2011.

1323. Українське фізкультурно-спортивне товариство «Січ». До 110-річчя з часу заснування. [Буклет] / Упоряд.: Ярослав Тимчак, Андрій Сова. Львів, 2010.

1324. Український спортивний клуб «Довбуш» – Чернівці та український спорт на Буковині 1920–1940 / Під ред. Володимира Карповича і Петра Григоровича. Чикаго; Балтімор; Філядельфія; Торонто, 1984. 171 с.

1325. Українські руханкові, змагові, пожарні і стрілецькі товариства. *Календар «Вістий з Запорожжя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожжя», 1913. С. 143–144.

1326. Українські Січові Стрільці 1914–1920 / Упоряд. Іван Іванець, Василь Софронів-Левицький. Третє видання. Монреаль: Видавництво Ігоря Федіва, 1955. 211 с.

1327. Українські Січові Стрільці у боях та міжчассі. Мистецька спадщина. Львів: Національний музей у Львові імені А. Шептицького, Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток. Київ: Поліграфічна фірма «Оранта», 2007. 192 с.

1328. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. / Упоряд.: М. М. Романюк, М. В. Галушко. Львів : Світ, 2002. Т. 2: 1901–1918 рр. 692 с.

1329. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. / Упоряд.: М. М. Романюк, М. В. Галушко. Львів : Світ, 2003. Т. 3. Кн. 1: 1920–1928 рр. 912 с.

1330. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. / Упоряд.: М. М. Романюк, М. В. Галушко. Львів : Світ, 2003. Т. 3. Кн. 2: 1929–1939 рр. 928 с.

1331. «Українському громадянину». Моральні настанови Івана Боберського. З нагоди 145-ліття від дня народження / Упоряд. Андрія Сови, оформлення Романа Метельського. Львів, 2018. 24 с.

1332. Українському футболу – 115 років: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Львів: Українські технології, 2009. 106 с.

1333. Учителі гімназії. *Пропам'ятна книга гімназії сестер Василянок у Львові* / Гол. ред. Василь Лев. Нью Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1980. С. 85–86.
1334. Франко П. Пластові гри і забави. Львів, 1913. 52 с. (Пластова бібліотека, ч. 1).
1335. Франко Т. Початки українського спорту у Львові. *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 30–33.
1336. Франко Т. Розвій руханки серед Українців. Вінніпег, 1925. 16 с.
1337. Футбол в Україні – витоки, традиції, перспективи. Матеріали наукової конференції, присвяченої 110-річчю українському футболу. Львів; Київ, 2004. 312 с.
1338. Чабан Л. Рід Боберських. *Матеріали четвертої міжобласної генеалогічної конференції «Український родовід» 27–28 березня 2004 року* / Упоряд. А. Огорчак. Львів: НВФ «Українські технології», 2005. С. 108–133.
1339. Чмир М., Пінак Є., Музичук С. Галицька Армія, 1918–1920. Рівне: Видавець Олег Зень, 2008. 80 с.
1340. Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки. *Народний календар товариства «Просвіта» з літературним збірником на звичайний рік 1921*. Львів: З друкарні Ставропігійського інститута, 1920. С. 96–133.
1341. Чучман Е. Тим, що відійшли. *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. Львів: Накладом С. Т. «Україна», 1936. С. 42–43.
1342. Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1974. 396 с.
1343. Швагуляк М. «Пацифікація». Польська репресивна акція у Галичині 1930 р. і українська суспільність. Львів, 1993. 52 с.
1344. Штойко П. Степан Рудницький про значення спорту для здоров'я народу. *Нація і спорт. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна»* / Ред. кол.: Є. Приступа, Р. Куціль, Л. Мазур та ін. Львів, 1991. С. 70–72.

1345. Щур Р. Молодіжні організації та їх діяльність. *Сколівщина / Наук. ред., відп. за вип. С. Павлюк. Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. С. 123–135.*
1346. Янків І. Роль Івана Боберського у розвитку української спортивної термінології. *Молода спортивна наука України (11–13 березня 1998 року, м. Львів). Львів, 1998. С. 79–82.*
1347. Яремко І. Передумови створення спортивного товариства «Україна» – Львів. *Спорт і національне відродження. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Спорт і національне відродження», присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського, 14–15 жовтня 1993 р. / Ред. кол.: М. Герцик (голова), О. Вацеба, С. Родак та ін. Львів, 1994. Част. I. С. 94–97.*
1348. Яремко І. 100 персон львівського спорту. Львів: «Тріада плюс», 2010. 388 с.
1349. Blazejowskyj D. Historical šematism of Peremyśl including the apostolic administration of Lemkivščyna (1828–1939). Lviv, 1995. 1008 p.
1350. Chomicki P., Śledziona L. Rozgrywki piłkarskie w Galicji do roku 1914. Mielec, 2015. 256 s.
1351. Lebovics V. Часопис 1916 року Ucraina. *Ars translationis. Статті по історії, аналізу у преподаванню переклада. Budapest, 2018. P. 11–39.*
1352. Lwowski Okręgowy Związek Piłki Nożnej. Krótki rys historyczny rozwoju piłkarstwa na terenie okręgu Lwowskiego. Wydany z okazji 15-lecia I 20-lecia Lwów. Okręg. Kolegium Sędziów Piłki Nożnej. Jednodniówka. Lwów, [1934]. 27 s.
1353. XII. všesokolský slet. Praha: Česká obec sokolská, 1995. 168 p.
1354. Pauk O. Ukraina Lwów. *Lwów i Wilno w ekstraklasie. Dzieje polskiego futbolu kresowego. Katowice, 1997. Tom 4. S. 114–116.*
1355. Piotrowski W. Od «Siczy» do «Sianu». Zarys ukraińskiego ruchu sportowego w latach 1868–1944 na terenie Ziemi Przemyskiej. Przemyśl, 2010. 633 s.

1356. Romanchuk O., Koval O., Koval R., Matvias O., Chekhovska L. Ivan Boberskyi's life and work. *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини* / За заг. ред. Євгена Приступи. Львів, 2012. Вип. 16. Т. 4. С. 124–130.

1357. Sova A. Ivan Boberskyi's published works on olympic thematics eduted in Lviv by the «Sokil» society at the beginning of the XXth century. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету* / Ред. кол.: Гелей С. Д., Баран В. К., Качараба С. П., Капраль М. М. та ін. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. Вип. 15. С. 58–61. (Гуманітарні науки).

1358. Sova A, Romaniuk M. Ivan Boberskyi's pedagogical activity at Bazilian Sisters Servants Gymnasium in Lviv (1906 – 1914). *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. Droghobych, 2019. Special issue 4. P. 71–80.

1359. Subtelny O. Plast. Ukrainian Scouting, a Unique Story / Orest Subtelny with Orest Dzulynsky, Tanya Dzulynsky and Oksana Zakydalsky. Toronto, 2016. 442 p.

1360. The Iwan Boberskyj collection / Prepared by Jaroslaw Iwanus and Wolodymyr Senchuk. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1988. XIV + 9 p.

1361. Zaborniak S. Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. – 543 s.

3. Дисертації, автореферати

1362. Боднар Я. Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття (до 1939 р.): автореф. дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». Львів, 2002. 18 с.

1363. Вацеба О. М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика фізичного виховання, спортивного тренування та оздоровчої фізичної культури». Львів, 1994. 23 с.

1364. Виздрик В. С. Військово-патріотична діяльність УВО–ОУН серед української молоді Галичини (1920–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Львів, 2004. 18 с.

1365. Винничук О. Т. Педагогічна діяльність січових товариств на західноукраїнських землях (1899–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Івано-Франківськ, 1997. 21 с.

1366. Вовк Л. Товариство «Учительська Громада» у суспільно-культурному житті Галичини (1908–1939): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Львів, 2017. 20 с.

1367. Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900–1914): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2002. 22 с.

1368. Гуйванюк М. Р. Січовий рух у Галичині й на Буковині (1900–1914 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2002. 274 с.

1369. Гуцал П. З. Українська еміграція Канади і США та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях (1914–1923): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Львів, 2005. 24 с.

1370. Дем'янюк О. Й. Військовопідготовча діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія». Львів, 2004. 20 с.

1371. Козій Ю. С. Спортивний рух в середовищі західної української діаспори: автореф. дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 18 с.

1372. Кухтій А. О. Організаційні основи розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні впродовж ХХ століття: автореф. дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». Львів, 2002. 20 с.

1373. Лях-Породько О. Сокільський гімнастичний рух у Російській імперії наприкінці ХІХ – початку ХХ століття (на матеріалах території сучасної України): автореф. дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». Київ, 2011. 19 с.

1374. Окаринський В. М. Український скаутський рух (1911–1944 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Київ, 2001. 18 с.

1375. Пальчевський Р. С. Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20–30-і рр. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2000. 20 с.

1376. Сова А. О. Символіка українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині (кінець ХІХ століття – 1939 р.): дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Львів, 2008. 240 арк.

1377. Сова А. О. Символіка українських молодіжних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині (кінець ХІХ століття – 1939 р.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни». Львів, 2009. 17 с.

1378. Трофим'як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.): автореф. дис. ... докт. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Львів, 2003. 40 с.

1379. Трофим'як Б. Є. Розвиток фізкультури і спорту в західних областях УРСР за роки Радянської влади: дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.02. Львів, 1972. 280 с.

1380. Трофимьяк Б. Е. Развитие физической культуры и спорта в западных областях Украины за годы Советской власти (1939–1972 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук.: спец. 07.00.02. Львов, 1972. 32 с.

1381. Шумський І. І. Молодіжний рух у Західній Україні (1920–1939): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 2001. 20 с.

1382. Янків І. Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 19 с.

4. Довідкові видання

1383. Андрусак Т. «Сокіл». *Довідник з історії України* / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. Київ: Видавництво «Генеза», 1999. Т. 3: Р–Я. С. 220–222.

1384. Андрусак Т. «Сокіл». *Довідник з історії України (А–Я): Посібн. для серед. загальноосв. навч. закл.* / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге вид., доопр. і допов. Київ: Генеза, 2001. С. 793–794.

1385. Бібліографія Записок Наукового Товариства імені Шевченка. Томи I–CCXL 1892–2000 / Укладач Василь Майхер. Львів, 2003. 742 с. (Серія I. Бібліографія. Т. 13).

1386. Бірюльов Ю. «Дністер», будинок товариства взаємних ubezpieчень. *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2008. – Т. 2. – С. 102–103.

1387. Боберський Іван. *Українська загальна енциклопедія. Книга знання в 3-ох томах багато ілюстрована, з кольоровими таблицями, мапами та образками* / Під гол. ред. Івана Раковського. Львів; Станиславів; Коломия: Видання кооперативи «Рідна Школа», 1930. Т. Перший: А–Ж. С. 345.

1388. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). Київ: Видавництво «Наукова думка», 1969. 560 с.

1389. Е. Ж. [Едвард Жарський]. Боберський Іван. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина* / Гол. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1955. Т. 1. С. 141.
1390. Ерстенюк М. Пласт. *Довідник з історії України* / За ред. І. Підкови та Р. Шуста. Київ: Видавництво «Генеза», 1995. Т. 2: К–П. С. 369–370.
1391. Ерстенюк М. Пласт. *Довідник з історії України (А–Я): Посібн. для серед. загальноосв. навч. закл.* / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге вид., доопр. і допов. Київ: Генеза, 2001. С. 582.
1392. Жарський Е., Р. М. «Сокіл». *Енциклопедія українознавства. Словникова частина* / Гол. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1976. Т. 8. С. 2940–2942.
1393. Каталог українських поштових марок / Під заг. ред. Юліана Максимчука. Ульм-Донау: Накладом Видавництва М. Бігус і С-ка, 1950. Ч. II: Недержавні випуски. 160 с.
1394. Крикун М. Львівський університет австрійського періоду (1784–1918). *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. I: А–К*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. С. 38–53.
1395. Кучерук В. Боберський Іван. *Кучерук В. Українська Галицька Армія: довідник* / Львівський істричний музей. Київ: Київська нотна фабрика, 2010. С. 33.
1396. Лавров Ю. П. Загальна Українська Рада. *Енциклопедія історії України: В 5 т.* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 3: Е–Й. С. 191.
1397. Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016): попул. енцикл. / Авт. кол.: Ф. Музика та ін.; упоряд. О. Борис; за заг. ред. Є. Приступи. Львів: ЛДУФК, 2016. 488 с.
1398. Мала фотоенциклопедія Українських Січових Стрільців. Львів: Галицька видавнича спілка, 2004. 128 с.

1399. Малик Я. Й. Боберський Іван. *Українська журналістика в іменах* / За ред. М. М. Романюка. Львів, 1996. Вип. III. С. 39–41.
1400. Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді, 1986. 735 с.
1401. Матейко К. Український народний одяг. Етнографічний словник. Київ: Наукова думка, 1996. 196 с.
1402. Мельник Б. В. Довідник перейменування вулиць і площ Львова. XIII–XX століття. Львів: Світ, 2001. 128 с.
1403. Мельник В. Філософський факультет. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. II: Л–Я*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 585–586.
1404. Мистецтво України: Біографічний довідник / Упоряд. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького. Київ: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1997. 700 с.
1405. Пластовий довідник / Автор тексту Т. Джулинська. Торонто, 1999. 230 с.
1406. Реєнт О. П. Перша світова війна і Україна. *Енциклопедія історії України: У 10 т.* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 8: Па–Прик. С. 162–168.
1407. Рубльов О. С. Пацифікація. *Енциклопедія історії України: У 10 т.* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 2011. Т. 8: Па–Прик. С. 99–102.
1408. Сварник І. Боберський Іван. *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія* / Том 2, Бібл–Вес. Львів, 2014. С. 201–203.
1409. Середяк А. Боберський Іван. *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького та І. Підкови. Львів: «Літопис», 2007. Т. 1. С. 247–248.
1410. Сова А. Боберський Іван Миколайович. *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія*. Івано-Франківськ, 2018. Т. 1: А–Ж. С. 143–144.

1411. Сова А. «Вісти з Запорожжя». *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького та І. Підкови. Львів: «Літопис», 2007. Т. 1. С. 397–398.
1412. Сова А. «Вісти з Лугу». *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького та І. Підкови. Львів: «Літопис», 2007. Т. 1. С. 398.
1413. Сова А. «Луговик». *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2012. Т. 4. С. 215–216.
1414. Сова А. «Молоде життя». *Енциклопедія Львова* / За ред. А. Козицького. Львів: «Літопис», 2012. Т. 1. С. 684.
1415. Столітнім шляхом. Український Пласт: історія в датах. Нью-Йорк; Торонто; Львів. 44 с.
1416. Таланти Турківщини. Довідник визначних людей краю / Упоряд. Петро Зборовський. Львів: «Камула», 2003. 360 с.
1417. Трофим'як Б. С. «Сокіл». *Радянська енциклопедія історії України* / Ред. кол.: А. Д. Скаба (відп. ред.), Б. М. Бабій, С. М. Бібіков, О. А. Бородін та ін. Київ, 1972. Т. 4. С. 131.
1418. Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі. 1895–1995 / Упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1995. 304 с.
1419. Українська Стрілецька Громада (УСГ) в Канаді. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина* / Гол. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1976. Т. 9. С. 3400.
1420. Центральний державний історичний архів України, м. Львів: путівник / Авт.-упоряд. Ольга Гнєвишева, Уляна Єдлінська, Діана Пельц, Галина Сварник, Іван Сварник, Надія Франко. Львів; Київ, 2001. 387 с.
1421. Шкраб'юк П. В. Боберський Іван. *Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2003. С. 304.
1422. Якимович Б. З. «Пласт», Український пластовий улад. *Енциклопедія історії України: У 10 т.* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 8: Па–Прик. С. 267–268.

1423. Bobersky Ivan. *Encyclopedia of Ukraine* / Edited by Volodymyr Kubijovyč. Toronto; Buffalo; London, 1985. Vol. 1: A–F. S. 249.

1424. Centenary path. Ukrainian Scouting Movement – a Chronological History. Philadelphia; Toronto; Lviv, 2012. 44 p.

5. Електронні ресурси

1425. Гавалюк Р., Сова А. Невідома історія Оксани Суховерської. URL: <http://photo-lviv.in.ua/nevidoma-istoriya-oksany-suhoverskoji/> (дата звернення: 6.04.2018).

1426. [Документальна кінохроніка VI Всесокільського злету 1912 р. у Празі]. URL: <https://www.facebook.com/groups/1433833860225270/videos/> (дата звернення: 23.10.2015).

1427. Іван Боберський: «Де сила, там воля витає!». Документальний фільм. Автор сценарію та режисер Тарас Каляндрук. Львів 2013 рік. URL: <https://www.youtube.com/> (дата звернення: 22.02.2016).

1428. Іван Боберський – ентузіаст фізкультурного руху, учитель, журналіст, фотограф. URL: <http://www.boberskiy.org.ua/> (дата звернення: 22.02.2016).

1429. Мицик Ю. З листів до Михайла Грушевського. URL: <http://mytskyk.com/z-listiv-do-mixajla-grushevskogo/> (дата звернення: 22.02.2018).

1430. Офіційно: ЛДУФК присвоєно ім'я Івана Боберського. URL: http://www.ldufk.edu.ua/index.php/id-2019/articles/oficijno-ldufk-prisvojeno-imja-ivana-boberskogo-89455.html?fbclid=IwAR1PMn28gJphOF3DcNC_1SilGvzLPGxv7WELexAZ8Hq7-xlblLkvLnyQ_gc. (дата звернення: 2.02.2019).

1431. Паук О. Шевченківський Здвиг. URL: <http://galsports.com/news/shevchenkivskyy-zdvyh-100-rokiv-tomu-vonozachalosya/48206.aspx> (дата звернення: 28.06.2014).

1432. Сова А. Бережіть спортове спорядження, або як взимку 1910 року з будинку Івана Франка вкрали лещета. URL: <http://photo-lviv.in.ua/berezhit-sportove-sporiyadzhennya-abo-yak-vzymku-1910-roku-z-budynku-ivana-franka-vkraly-lescheta/> (дата звернення: 16.02.2018).

1433. Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації «Пласт». URL: <http://galsports.com/news/vnesok-ivana-bobersko-ho-u-stanovlennya-orhanizatsiyi-plast/131675.aspx> (дата звернення: 14.08.2015).

1434. Сова А. 20 афоризмів Івана Боберського. URL: <http://photo-lviv.in.ua/20-aforyzmiv-ivana-bobersko-ho/> (дата звернення: 14.08.2018).

1435. Сова А. До 125-річчя від народження Оксани Суховерської – «музи» української жіночої руханки і ритміки. URL: <http://100krokiiv.info/2016/04/do-125-richchya-vid-narodzhennya-oksany-suhoverskoji-muzy-ukrajinskoji-zhinochoji-ruhanky-i-rytmiky/> (дата звернення: 14.04.2016).

1436. Сова А. «Заслужили на згадку», або публікація Степана Гайдучка про діяльність українських фотографів на початку ХХ століття. URL: <https://photo-lviv.in.ua/zasluzhyly-na-zghadku-abo-publikatsiia-stepana-haydychka-pro-diial-nist-ukrains-kykh-fotohrafiv-na-pochatku-khkh-stolittia/> (дата звернення: 6.03.2020).

1437. Сова А. Іван Боберський – популяризатор лещетарства серед українців у міжвоєнний період. URL: <http://photo-lviv.in.ua/ivan-boberskyj-populyaryzator-leschetarstva-sered-ukrajintsiv-u-mizhvojennyj-period/> (дата звернення: 2.02.2018).

1438. Сова А. Іван Боберський на Руській, 20 у Львові, або загадки світлин з Бродівського історико-краєзнавчого музею. URL: <http://photo-lviv.in.ua/ivan-boberskyj-na-vulytsi-ruskij/> (дата звернення: 31.07.2017).

1439. Сова А. «Інтересний відчит», або як Іван Боберський популяризував зимові види спорту в Галичині. URL: <https://photo-lviv.in.ua/interesnyu-vidchyt-abo-ia-k-ivan-bobers-kyu-populiaryzuvav-zymovi-vydy-sportu-v-halychyni/> (дата звернення: 7.02.2020).

1440. Сова А. «Лещетами наоколо Львова» або як Іван Боберський популяризував лещетарство в Галичині. URL: <http://photo-lviv.in.ua/jizda-na-leschetah-ochuma-ivana-boberskofo/> (дата звернення: 26.01.2018).

1441. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 1 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-1-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 1.11.2018).

1442. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 2 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-2-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 2.11.2018).

1443. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 3 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-3-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 3.11.2018).

1444. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 4 листопада 1918 року. URL: (<http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-4-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 4.11.2018).

1445. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 5 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-5-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 5.11.2018).

1446. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 6 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-6-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 6.11.2018).

1447. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 11 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-11-listopada-1918-roku/>

shhodennika-ivana-boberskogo-11-listopada-1918-roku/ (дата звернення: 11.11.2018).

1448. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 13 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-13-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 13.11.2018).

1449. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 14 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-14-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 14.11.2018).

1450. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 15 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-15-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 15.11.2018).

1451. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 16 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-16-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 16.11.2018).

1452. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 17 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-17-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 17.11.2018).

1453. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 18 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-18-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 18.11.2018).

1454. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 19 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zi-shhodennika-ivana-boberskogo-19-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 19.11.2018).

1455. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 20 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-13-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 20.11.2018).

1456. Сова А. Листопадові бої за Львів зі щоденника Івана Боберського. 21 листопада 1918 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/listopadovi-boyi-za-lviv-zishhodennika-ivana-boberskogo-21-listopada-1918-roku/> (дата звернення: 21.11.2018).

1457. Сова А. Маловідомі сторінки з історії лещетарства у Львові, або як Іван Боберський організовував дозвілля взимку. URL: <http://photo-lviv.in.ua/malovidomi-storinky-z-istoriji-leschetarstva-u-lvovi-abo-yak-ivan-boberskyj-orhanizovuvav-dozvillya-vzymku/> (дата звернення: 19.01.2018).

1458. Сова А. Маловідомі сторінки з історії призабутого українського спортивного кружка «Дніпро» у Львові. URL: <http://photo-lviv.in.ua/malovidomi-storinky-z-istoriji-pryzabutoho-ukrajinskoho-sportovoho-kruzhka-dnipro-u-lvovi/> (дата звернення: 4.09.2017).

1459. Сова А. На лещетах довкола Львова (Невідома публікація Петра Франка). URL: <https://frankolive.wordpress.com/2018/02/07/> (дата звернення: 7.02.2018).

1460. Сова А. 40-літній ювілей творчої праці Івана Франка в рухівні «Сокола-Батька». URL: <http://photo-lviv.in.ua/40-litnij-yuvilej-tvorchoji-pratsi-ivana-franka-v-ruhivni-sokola-batka/> (дата звернення: 21.04.2017).

1461. Сова А. Степан Гайдучок – творець та літописець історії українського гімнастично-спортивного руху. URL: <http://photo-lviv.in.ua/stepan-hajduchok-tvorets-ta-litopysets-istoriji-ukrajinskoho-himnastychno-sportovoho-ruhu/> (дата звернення: 13.03.2018).

1462. Сова А. Степан Гайдучок про поїздку галичан на VI Всесокільський злет у Прагу 1912 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/stepan-gajduchok-pro-poyizdku-galychan-na-vi-vsesokilskyj-zlet-u-pragu-1912-roku/> (дата звернення: 13.03.2019).

1463. Сова А. Українці і Світ. Юрій Боднар про поїздку галичан на VI Всесокольський злет у Прагу 1912 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/ukrayinczi-i-svit-yurij-bodnar-pro-poyizdku-galychan-na-vi-vsesokilskyj-zlet-u-pragu-1912-roku/> (дата звернення: 17.06.2019 р.).

1464. Сова А. Як галичани 100 років тому з Іваном Боберським їздили в Прагу на VI Всесокольський злет 1912 року. URL: <http://photo-lviv.in.ua/yak-galychany-100-rokiv-tomu-z-ivanom-boberskyj-v-pragu-na-vi-vsesokilskyj-zlet-1912-roku/> (дата звернення: 19.02.2019).

1465. Сова А. Як Іван Боберський в 1928 році з пластунами зустрічався. URL: <http://photo-lviv.in.ua/yak-ivan-boberskyj-v-1928-rotsi-z-plastunamy-zustrichavsya/> (дата звернення: 13.04.2018).

1466. Сова А. Як Іван Боберський у 1928 році з соколами зустрічався. URL: <http://photo-lviv.in.ua/yak-ivan-boberskyj-u-1928-rotsi-z-sokolamy-zustrichavsya/> (дата звернення: 9.03.2018).

1467. Сова А. Як наші предки грали в копаний м'яч, або поради сторічної давнини від Степана Гайдучка. URL: <http://photo-lviv.in.ua/yak-nashi-predky-hraly-v-kopanyj-m-yach-abo-porady-storichnoji-davnyny-vid-stepana-hajdychka/> (дата звернення: 3.08.2018).

1468. Сова А. Як наші предки грали в копаний м'яч, або футбольні поради від Петра Франка. URL: <http://photo-lviv.in.ua/yak-nashi-predky-hraly-v-kopanyj-m-yach-abo-futbolni-porady-vid-petra-franka/> (дата звернення: 24.07.2018).

1469. Сова А., Тимчак Я. «... імені Івана Боберського!», або знай наших! URL: <http://photo-lviv.in.ua/imeni-ivana-bobersko-ho-abo-znaj-nashyh/> (дата звернення: 23.09.2016).

1470. Сова А., Тимчак Я. Сини Івана Франка – перші українські фахівці з руханки і змагу. URL: <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/10/> (дата звернення: 10.03.2017).

ДОДАТКИ

Додаток А

Іван Боберський: основні віхи життя

14 серпня 1873 р. – народився у селі Доброгостів на Дрогобиччині в священничій родині. Батько – о. Микола Боберський, мати – Анна-Домініка з родини Козаневич. Подружжя о. Миколи та Анни мало восьмеро дітей: Івана (1873–1947), Олександра (?–1947), Володимира (?–1918), Methodія (1881–1917), Стефанію (1882–1952), Мелетія (1888–1910), Євгенію (1890?–1935) і Юліана (1892–1971).

1873–1887 рр. – проживав з родиною у селах Доброгостів на Дрогобиччині (1873–1874), Завадка на Турківщині (1874–1876), Криниця на Дрогобиччині (1876), Гординя на Самбірщині (1876), Стрільбичі на Старосамбірщині (1876–1879), Черхава на Самбірщині (1879–1883), Злоцьке біля Нового Санчу (1883–1887).

1884–1887 рр. – учень гімназії в Новому Санчі.

1887–1891 рр. – проживав з родиною у селі Ваньовичі на Самбірщині та в Самборі.

1887–1891 рр. – учень гімназії в Самборі.

1891–1899 рр. – навчався в університетах Львова і Граца, де здобув фах учителя німецької мови і фахівця з фізичного виховання. Вивчав досвід національних гімнастичних систем – німецької, французької, шведської, англійської, чеської (сокільської).

1899–1900 рр. – учитель німецької мови в IV гімназії у Львові.

1900–1901 рр. – учитель німецької мови і гімнастики, завідувач німецькомовної бібліотеки в Дрогобицькій гімназії.

1901–1918 рр. – учитель, а згодом професор (1905) німецької мови і гімнастики (руханки), завідувач німецькомовної бібліотеки Академічної гімназії (1901–1918) та її філії (1906–1914), жіночої учительської семінарії (1903–1905) та гімназії сестер Василянок (1906–1914) у Львові.

1901–1918 рр. – учитель і наставник перших українських фахівців з фізичного виховання і спорту, теоретиків і практиків Степана Гайдучка, братів Тараса і Петра Франків, Дарії Білинської (Навроцької), Оксани Федів (Суховерської), Івана Криницького, Євгена Любовича, Теодора Поліхи, Олександра Тисовського, Юрія Семотюка, Савини Сидорович та ін. Популяризатор різних видів спорту серед українців. Розробник української тіловиховної термінології (копаний м'яч, гаківка, лещетарство, ситківка тощо).

1901 р. – вступив до українського гімнастичного товариства «Сокіл», де обійняв посаду другого заступника голови.

1901–1918 рр. – один з організаторів і голова учительського кружка руханки при українському гімнастичному товаристві «Сокіл» (з 1909 р. – «Сокіл-Батько») у Львові.

1902 р. – вступив до Наукового товариства імені Шевченка.

1904–1914 рр. – автор перших українських теоретико-методичних праць, присвячених різним аспектам фізичного виховання, спорту та іншій тематиці: «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих» (1905), «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (1906), «Свобідні вправи. Ч. 1. Вправи вільноруч Сандова» (1906), «Свобідні вправи для пожарних «Соколів»» (1908), «Прилюдні вправи. Ч. 3. Вправи списою» (1909), «Прилюдні вправи. Ч. 4. Вправи топірцем» (1909), «Впоряд» (1909), «Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка» (1909), «Свобідні вправи для пожарних соколів» (1909), «Правила до гаківки» (1910), «Лавчина і щєблівка» (1910), «Прилюдні вправи. Ч. 2. Вправи вільноруч» (1910), «Прилюдні вправи. Ч. 6. Вправи хоруговцями» (1910), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911), «Примітки до прилюдних вправ. Ч. 2» (1911), «Прилюдні вправи. Ч. 7. Вправи палицями» (1911), «Прилюдні вправи. Ч. 8. Вправи ручником» (1911), «Прорух» (1912), «Їзда на лещетах» (1912), «Перший міх сміху» (1914) та ін.

1906 р. – засновник в Академічній гімназії у Львові «Українського спортивного кружка» – першого осередку розвитку і популяризації спорту в навчальних закладах українців Галичини.

1907 р. – одружився з Йосифиною Поллак (1876–1946), яка походила з словенського містечка Тржич.

1908 р. – співзасновник товариства «Учительська громада».

1908–1918 рр. – голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» – керівного осередку українського сокільського руху.

1909 р. – учасник Першого українського просвітньо-економічного конгресу у Львові.

1910 р. – учасник III Міжнародного конгресу, присвяченого питанням шкільної гігієни, у Парижі.

1910 р. – ініціатор заснування в жіночій гімназії СС Василянок у Львові «Дівочого спортивного кружка».

1911 р. – ініціатор та організатор викупувлі земельних ділянок у Львові для створення та облаштування першої у Львові української руханково-спортової площі (руханково-спортового майдану «Український Город», площі «Сокола-Батька»).

1911 р. – ініціатор створення першого спортивного товариства студентів вищих шкіл Львова «Україна».

1911 р. – ініціатор запровадження «Запорожських Ігрищ» у Львові – українських комплексних спортивних змагань (другі змагання відбулися 1914 р.).

1911 р. – співзасновник української скаутської організації «Пласт».

1911 р. – засновник організації «Змаговий союз».

1911 р. – організатор та очільник I Краєвого здвигу у Львові.

1912 р. – учасник з'їзду у Відні «Державного союзу вчителів середніх шкіл» Австро-Угорської монархії.

1912 р. – організатор та очільник участі делегації українських соколів у VI Всесокольському злеті у Празі.

1909–1914 рр. – засновник і редактор українських видань у Львові – «Сокільські Вісти», «Вісти з Запорожа», «Пластовий Табор», «Календар «Вістий з Запорожа» на 1914 рік» та ін.

1914 р. – співорганізатор та очільник Шевченківського здвигу (інші назви – II Краєвий здвиг, Великий пропам'ятний Шевченківський здвиг, Шевченковий ювілейний здвиг) у Львові.

Перша половина ХХ ст. – автор численних публікацій (підписувався також криптонімами та псевдонімами «Бб», «ББ», «Б. Б.», «Бібр», «Бібр в Канаді», «Бібр Канади», «Бібр в Манітобі», «Бібр на Балкані», «Брідідік», «І. Б-кий», «Льорд Брідідік», «Оеи», «Оей», «Оси», «Рек», «Рск») в українській та зарубіжній періодиці, журналах, альманахах, календарях, енциклопедіях, зокрема «Америка», «Вісти з Запорожа», «Діло», «Життя і знання», «Канадійський Фармер», «Народне Слово», «Поступ», «Свобода», «Сокільські Вісти», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Змаг», «Український Голос», «Український емігрант», «Український Сокіл».

1914–1918 рр. – член і скарбник Української бойової управи, референт «Артистичної горстки» і «Пресової квартири» Українських січових стрільців (з 1917 р. – Центральної управи УСС).

1914–1915 рр. – член Головної української ради.

1915–1916 рр. – член Загальної української ради.

1917–1918 рр. – навчався у торговельній академії у Відні, де закінчив «рахункові студії».

1918–1919 рр. – референт «Письменничого відділу» в Державному секретаріаті військових справ Західно-Української Народної Республіки.

1920 р. – повноважний представник ЗУНР у США, з 11.1920 р. – у Канаді.

1922–1924 рр. – секретар Представництва ЗУНР у Канаді.

1924–1931 рр. – керівник українського відділу корабельної компанії «Кунард» у Канаді.

1924–1947 рр. – діяльний член «Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Товариства опіки над українськими емігрантами у Львові» та «Українського народного союзу».

1928 р. – востаннє відвідав Львів, де провів низку зустрічей з діячами українських громадських організацій.

1932 р. – ініціатор створення бібліотеки у Вінніпезі, яку згодом назвали «Канадійська бібліотека імені Івана Боберського».

1932–1947 рр. – разом з дружиною Йосифиною проживав у словенському містечку Тржич.

1933 р. – обраний почесним головою «Союзу українських сокільських організацій за кордоном».

1936 р. – побував на IV зимових Олімпійських іграх у Гарміш-Партенкірхені та XI літніх Олімпійських іграх у Берліні, де написав низку публікацій на олімпійську тематику.

1920–1940-ві рр. – автор праць «Рухові забави і гри. Четверте видання» (Львів, 1923 р.), «Вправи палицями і списками. II наклад» (Львів, 1927 р.),

«Вправи хоругвцями. II наклад» (Львів, 1927 р.), «Два Вечері Авраменка» (Вінніпег, 1927 р.), «Українське сокільство» (Львів, 1939 р.), «Помічення про англійський пласт» (Львів, 1939 р.), «Вільноручні вправи» (Краків, 1940 р.) тощо.

1943 р. – на українських землях проголошено Рік Івана Боберського, «Батька українського тіловиховання» та «Великого Сина України».

1946 р. – померла дружина Івана Боберського Йосифина.

17 серпня 1947 р. – помер Іван Боберський. Похований у родинному гробівці Поллаків на кладовищі міста Тржич.

Ще за життя іменованій «Апостолом фізичного виховання», «Апостолом фізичного відродження нації», «Батьком українського сокільства», «Батьком українського тіловиховання», «Вчителем», «Каменярем українського спорту», «Невтомним каменярем українського відродження, культури й поступу», «Провідником», «Невтомним працівником на ниві української руханки», «Тіловиховним авторитетом». Сучасники порівнювали його з засновниками європейської національних систем фізичного виховання – шведом Пером Лінгом, англійцем Томасом Арнольдом, німцем Фрідріхом Яном, чехом Мирославом Тиршем, ініціатором відродження Олімпійських ігор сучасності – французом бароном П'єром де Кубертенем.

Додаток Б
«Українському громадянину».
Моральні настанови Івана Боберського

«Українському громадянину»

1. Працюй. Свобода улекшує роботу. Свобода це свіжий воздух. Він не зробить сам роботи, але улекшує її. Сама работа не виросте. Не тратьте дорогого часу на пусту роботу й нарікання. Працюйте!

2. Поступай законно. Свобода немислима без законів. Безправство і самоволя роблять чоловіка хабарником, крадієм, ошуканцем і грабіжником. Щоби державляни в державі почувались свободні і безпечні, мусить кожний пильнувати порядку і зберігати прийняті в державі закони.

3. Пам'ятай на свою відвічальність. Не нарікай на других. Запитай перше себе самого, чи ти все зробив, щоби був порядок. Кожний громадянин відвічає за порядки в державі.

4. Дбай про карність і красу твого тіла, твоїх рухів, твоїх слів, твого одягу, твого дому, твоєї вулиці, твого села, твого міста, твоєї держави.

5. Ціни свою честь і честь другого. Наколи тобі щось закидують, докажи спокійно без гніву, що закид неслухний, або прийми його до відома і справ своє поступовання. Все здавай звіт зі своєї роботи, щоб уникнути задалегідь непорозумінь. Коли не маєш доказів, не обвинуй нікого легкодушно, сплетні є болотом життя. Уникай болота.

6. Признай другому його труд. Покинь навичку виговорювати на других за їх плечима, ганити їх спосіб поступовання, обезцінювати їх роботу так лишень для розривки при обіді, між своїми а навіть між чужими. Страшна розривка.

7. Простуйся. Коли говориш і пристаєш з чужинцями, думай про це, що в тій хвилі уважають тебе за частину українського народу. Твої слова, твій одяг, твоя постава, твоя чуприна, твоє поведення, твій спосіб думання є для них зразком українського світогляду.

8. Ціни школу. Школа сталить і виострює найважлишу зброю чоловіка: його розум. Рільник, ремісник, купець, урядник, вояк потребують школи, щоби розуміли основно роботу та свої обов'язки в мирі і на війні.

9. Стреми до поступу. Не вдоволяйся давниною. Гляди постійно, що ще дасться в твоїй хаті, в твоїй державі поправити, і поправляй. Не заснічуйся. Будь рухливий і підприємливий. Не бійся боротьби.

10. Добирай робітників. Бери до громадської роботи не крикунів і хвальків та облесників, що всюди пхаються і много говорять, але гляди, чи чоловік, що його хочеш вибрати і заправити до роботи, любить працювати, чи розуміє роботу, чи совісний і словний.

11. Дбай про своє майно. Лучися з другими, заробляй, щади, ставай багатим, щоби ти своїм майном зміцнив силу українського народу. Без заможности нема дійсної свободи. Чоловік без гроша напівживий.

12. Гляди довкола. Пильнуй, чим другі народи зайняті. Постійно довідуйся про їх роботу, а зібрані вістки вихісновуй, щоби скріпити твоє здоров'я, твоє знання, твоє майно, твою зброю.

Лишень з тим народом числиться світ, що є здоровий, розумний, сильний і багатий.

Джерело: [33, арк. 105].

Додаток В Афоризми Івана Боберського¹

*

Англійці вбивали на кождім клаптику землі свій прапор на знак, що вони його заняли для себе.

*

Англійці зауважили, що Українцям бракує «the spirit of cooperation» (духа лучности).

*

Байдужі гинуть!

*

Вартість народу пізнати з того як він уладжується і які жертви поносить для себе.

*

Витривалий мандрівник виходить на верх гори. Спинаятеся завзято через перепони.

*

Виховане тіла – се шлях до виховання духа.
Виховуване тіла є нам шляхом до виховання духа.

*

В світі легше знайти масток, як енергічних, розумних, совісних, щирих і точних робітників до якої небудь роботи. Виховане солідних робітників є найбільшою задачею кожного народу.

*

Все вперед! Всі враз!

*

Все йти до мети, коли хочеш зайти.

*

Гартують нас: молотом і жаром. Роблять з заліза сталь.

*

Де злука там сила.

*

Ділами, не словами!

*

За мало читаємо і за мало пишемо; длятого за мало знаємо.

*

Задачею «Січій» і Соколів не є фрази а розбудження і плекання в громадянстві рухливости, народньої свідомости, при помочі руханки, змагу, гор, пласту, мандрівництва.

*

Згорблена постава викликує вражінє тілесного недбальства і духової оспалости. Пряма постава вказує на силу тіла і енергію духа.

*

---

¹ Збережено правопис оригіналу.

Зле коли нарід вчиться, а забуває що вже навчився і повиненби це знати.

*

Злукою і роботою здобуває нарід свободу.

*

Змаг гартує волю.

*

Змагання з другими дружинами, племенами, народами, державами – найбільша принада життя. Хто нерозуміє цієї принади, робиться мертвим і попри нього переходять з погордою, бо він зрікається свого життя.

*

Знання рішає про долю одиниці й народу. Але про ту долю рішають також здоровля, краса й енергія, які треба берегти й розвивати.

*

Кертична навичка – сидіти в темнім куті і не виходити на світ Божий, коли навіть обов'язок кличе.

*

Кожде покоління відповідає за прикмети тіла і духа слідуючого покоління.

*

Кождий нарід тільки є варта, кілька зложить жертв на свої ціли.

*

Кожне Товариство, коли не буде мати свого майна, лишиться постійним жебраком.

Треба стати маєтним, не лишень розумним.

Маєток – це розум, висказаний рахунком.

Що варта таке Товариство, яке з дня на день є дідом?

Що варта чоловік без рук і без ніг?

Він може жити – і є такі – але що це за життя.

*

Коли відкриємо солідарність, як Колюмб Америку?

*

Коли рветься, не трать холодної крові. Зв'яжи і знов зв'яжи, а потім шукай нового мотузка.

*

«Копаний мяч» учить боронити і здобувати.

*

Крик, – це збруя безсильних і дітей.

*

Кріпи свої сили рухом, бо коли ти слабкий – світ скрутить тобі карк.

*

Лише зорганізована фізична сила запевнює народови свободу і независимість.

*

Любов ближнього в історії народів не існує.

*

Менше зівання, менше нарікання, менше галасовання! Більше руху на свіжому воздуху! Рух і сонце всіх погодить. Тоді здобудемо енергію до народної роботи на всіх полях.

*

Молодіж се будучність народу.
Ліпша молодіж, красша будучність.

*

Народи вишколюють свої мязи і свою думку у способах боротьби, щоби бути готовим, коли час на боротьбу прийде. «Будь готов» каже до них життя і вони беруть собі цю раду до серця!

*

Народна честь,
Сьміле око,
Сильні груди, Мало слів,
А діл богато!
Отсе клич руховиків.

*

Нарід, що не стремить до єдності підчас мира, не має карности підчас війни.

*

Нарід, що свої фізичні сили не плекає, не може жити і нидіє.

*

Наша сила в нас самих.

*

Не лебедіти, але стреміти!

*

Не плачем, а мечем!

*

Не поможе плачення вкладок. Гріш не стане в ряд, не кине ратищем. Треба самому прийти і взяти, участь у вправах.

*

Не приставай задовго по дорозі! Спізнишся.

*

Не ридай а здобувай.

*

Нероба стає рабом.

*

Не уміємо приказувати і не уміємо слухати,
не посідаємо відвічальности за обняті обовязки.

*

Нещира робота все розлітується.

*

Пласт має виобразувати горожан і оборонців вітчизни.

*

Постійно і витревало.

*

Природа дає побіду все сотворіням рухливійшим.

*

Робота, побіджає а не крик.

*

Роботою і злукою здобуває нарід свободу.

*

Розбудім в народі лицарського духа!

*

Розвивай свої сили, бо як ти слабкий, то сьвіт скрутить тобі карк.

*

Руханка кріпить волю і відвагу до діла!

*

Руханка є середником до виплекання горожанських прикмет духа і тіла. Руханка не є сама собою цілюю. Руханка є лише середником до виховання як наліпших горожан, що в роботі і забаві, в мирі і на війні потрафлять всюди заступити гідно свій нарід.

*

Руханка робить тіло гарним, а дух відважним.

*

Руханка се лік на байдужність, лїнь, кириню.

*

Руханка учить приказувати і учить слухати. Руханка виховує вже в молодїжи організаційний змисл, призвичаює до подїлу праці, до відвічальности за обняту задачу, до совісности і точности, до опанованя роботи правильною напругою, до віри в свої сили.

*

Рухові гри виховують одиниці на добрих горожан, бо учать їх забувати на себе самих і стреміти витревало до спільної мети.

*

Рухові гри дають нам воздух, сонце, рух, сміх, злуку і завзяття.

*

Світ поважає людей, які мають сильні п'ястуки. Поважає їх, а вкінці починає їх навіть любити.

*

Світом править п'ястук, кермований мозгом.

*

Сила Англіїців полягає в скорім передаванню своїх гадок загалови і в скорім перениманню гадок.

*

Силу здобудемо не наріканням, але поважним ділом.

*

Слідуюче поколіне має стати лїпше як попередне.

*

Сповнім свій обовязок, тоді як хвиля вимагає.

*

Століття неволі відобрали нам почуття відвічальности за себе.

*

Сьвіт слухає слів, але глядить на діла.

*

Сьвіт посідає той, хто єго здобуває.

*

Твердині здобуває ся грудьми не язиком.

*

Треба вже молодіж виховувати в рухливости, честивости, карности, а цілий нарід набуде тих прикмет.

*

Треба мати знання і треба вміти знанням орудувати. Знання це топір, сприт це топорище.

*

Треба свою роботу розуміти і вміти.
Треба свою роботу вміти і розуміти.

*

Хто здобуває, цей посідає!

*

Хто не йде, той лишає ся позаді.

*

Хто сам своєї чести не цінить, того ніхто не цінить.

*

Щоби вийти на верх, треба драпатися через верх і скелі.
Щоби вийти на верх, треба драпатися через яри і скелі.

*

Щоби зайти до ціли, треба йти.

*

Яквилічити Українців з дразливости і заздности? Ще не знаємо.

Джерело: [272–434].